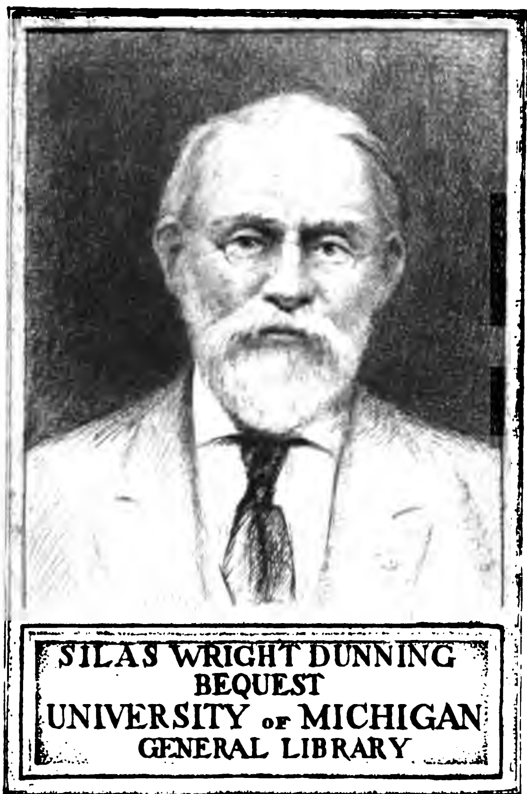

Printed in the Netherlands

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

VIER EN VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1778.

AAN DEN GUNSTIGEN LEEZER

VAN ONZE

HISTORIE

VAN

HOLLAND.

DE gewoonte, *zegt het Spreekwoord*, is de tweede natuur. *Dit Spreekwoord is niet ongegrond; want men behoeft zich slechts ergens aan te gewennen, zo zal het ons wel haast eigen en natuurlyk worden.*

Wy zyn ook van den beginne af gewoon, om alle jaaren van den tegenwoordigen loop des tyds iets vooraf te zeggen, en daarin onzen Leezer het een en 't ander van onze beschryving te herinneren of bekend te maaken.

Thans volgen wy weder dat voorbeeld, en zeggen, dat wy met onze beschryving der Historie van Holland, *in 't jaar 1777 de gebeurtenissen van een gedeelte van 't jaar 1626 tot in het jaar 1630 verhandeld hebben, welk tydpunt, zo als onze Leezer zal gezien hebben, veele merkwaardige gevallen vervat. Men vindt, om niet alle omstandigheden te melden, daarin veel gelukkige voordeelen der Staaten dezer Vereenigde Nederlanden, schoon met veele kosten en moeite verkreegen: als naamlyk de verovering van* Oldenzeel, *van* Grol, *van* 's Hertogenbosch, *van* Wezel *enz. hoewel deze vreugd zeer getemperd wierd, door den Inval der Spanjaarden en*

Keizerschen in de Veluwe, *door 't verlies van* Amersfoort *enz.*

Deze *rampen wierden echter zeer gematigd, door de wonderbaare bestiering der Voorzienigheid, in de kloekmoedigheid van die van* Hattum, *in de Daaden van den roemruchtigen* Pieter Pietersz. Hein, *in de verovering der* Hondurasvaarders, *en in de vermeestering der Kapitania van* Fernambuk, *ten voordeele der Westindische Maatschappy; in het opbreeken der tweede Belegering van* Batavia, *ten voordeele der Oostindische Maatschappy, enz.*

Voorts hebben wy in dat jaar van 1777 *verhandeld en beschreeven eenige omstandigheden van* Hugo de Groot, *de zaaken van* Oostvriesland, *die van* Gulik *en* Berg, *die van* Rochelle, *de gevangenneeming van* Jan van Nassau; *benevens de Amsterdamsche onlusten, en de zaak der Remonstranten, mitsgaders de geslooten Traktaaten, de Inval der Zweeden in Duitschland enz.*

Nu zullen wy ons wederom toeleggen, om de vervolgen van dit alles op een onzydige wyze, gelyk wy gewoon zyn, te verhaalen, en onze Leezers te bidden, dat ze zich de weinige meer uitgebreidheid niet laaten verdrieten, doordien wy hen van duizend lasten van opzoeking in oude Schryvers ontheffen.

Voor tegenwoordig hebben wy niet anders te zeggen, dan dat wy onzen Leezer met dit nieuwe Jaar ook nieuwe Leeslust en Zegen toewenschen.

STAAT-

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de Onzydigheid der Gulikfche en Kleeffche Landen; de gevolgen der zaak van de Remonftranten; de herneeming van de Stad en 't Prinsdom van Oranje; benevens nog andere gebeurteniffen van den jaare 1630.

Vermits nu ook de Hertog van *Nieuwburg* reeds in 't voorleeden najaar verlof hadt laaten verzoeken, om in deze landen te mogen komen, en zyne zaaken by hunne Hoog Mog. zelve in orde te brengen; zo was daar over eerft groote zwaarigheid ontftaan, doch eindelyk, hem zulks toegeftaan zynde, verfcheen hy in Auguftus van dit jaar in den *Haag*, om de uitvoering van zyn Verdrag, welk hy in 't voorigjaar met *George Willem*, Keurvorft van *Brandenburg*, gefllooten hadt, te verzoeken, en tevens de Staaten te beweegen, dat ze hun Krygsvolk uit de Steden van *Gulik*, *Berg* en *Kleef*, als onzydige landen zynde, mogten trekken. De Keurvorft van *Brandenburg* hadt ook ten dien einde zyne Gezanten naar den *Haag* gezonden, en zy wenfchten beiden niet anders, als dat de landen van *Gulik*, *Berg* en *Kleef* van vreemde Troepen bevryd mogten worden, als gezegd is; want zy hadden reeds ten dien einde in de maand Maart te *Duffeldorp* een provifioneel Verdrag gefllooten, dat vyf-en-twintig jaaren duuren zou; maar dewyl de Keurvorft van *Brandenburg* den Hertog van *Nieuwburg*, die op de Keizerfche en Spaanfche zyde was, de keur gelaaten hadt van de Hertog-

dommen *Kleef* en *Berg*, vondt zulks by hunne Hoog Mog. eenigen tegenstand, om dat de Hertog van *Nieuwburg* 't Hertogdom *Kleef* gekoozen hadt, en de Staaten dien Vorst, om meer dan ééne reden, niet gaarne zo na by hunne Grenzen willende hebben, liever zagen, dat hy te *Dusseldorp* bleeve, dan dat hy tot *Kleef* kwame. En schoon de Nieuwburger voorgaf, dat de Spanjaarden die ontruiming insgelyks zouden doen, zo hadt dit echter veel zwaarigheids in, tot dat men eindelyk, na lang raadpleegen, daar in overeen kwame, dat, om de ontleediging der gemelde landen niet te vertraagen, de keur des Hertogs van *Nieuwburg* vernietigd, en 't Verdrag in zo ver veranderd wierdt, dat het Hertogdom van *Kleef* aan den Keurvorst van *Brandenburg*, en dat van *Berg* aan den Hertog van *Nieuwburg*, zo lang by voorraad zoude blyven. Dus wierdt het Verdrag, in 't jaar 1624 gemaakt, dat nu met eenige veranderingen hernieuwd was, eindelyk getroffen, en daar in bedongen, dat de Keurvorst van *Brandenburg* 't Hertogdom *Kleef* en het Graafschap van der *Mark*, en de Hertog van *Nieuwburg* de Hertogdommen van *Gulik* en *Berg*, beneyens de Graafschappen van *Ravestein* en *Breskesant*, in bezit zoude houden, maar dat *Ravensberg*, zo in rechtsgebied als in inkomsten, onverdeeld zoude blyven; en eindelyk dat, indien hun verschil na verloop van 25 jaaren nog niet ware afgedaan, echter elk in die bezitting zoude blyven tot volkomen afdoeninge.

Dit verdrag wierdt ook van de Spaansche zyde door de *Infante* goedgekeurd, die toestond, dat de landen der nalaatenschap onzydig bleeven, verzekerende dat zy bereid ware om de Spanjaarden daar uit te laaten trekken, behalve uit de drie Steden, die zy zelfs versterkt hadden, te weeten *Gulik*, *Orsoi* en *Sittart*. Gelyk uit haar Bevelbrief, die te *Brussel* afgekondigd wierdt, te zien is, zynde van den volgenden inhoud:

„ Nademaal wy, op ernstig aanhouden van *Wolfert Willem*,
„ Hertog van *Nieuwburg*, met de Heeren Staaten van de Ver-
„ eenigde Nederlanden overeengekomen zyn, dat alle nieuw ge-
„ maakte Sterktens en Vestingen in de landen van *Gulik*, *Kleef*,
„ *Berg*, *Ravensberg* en *Ravenstein* zullen geslecht, en alle Sol-
„ daaten en Bezettingen daar uit geligt worden; zo beveelen
„ wy allen, zo Spaansche als Keizersche Stedehouders, Over-

„ sten

„ ſten, Kapiteinen en Soldaaten, dat zy met de Hollanders,
„ binnen voorsz. landen gelegen, goede vriend- en nagebuurſchap
„ pleegen zullen en onderhouden, ten tyde toe dat de beſpro-
„ ken Sterktens en Veſtingen geſlecht, en de Bezettingen daar
„ uit gevoerd zyn.

„ Desgelyks beveelen wy allen Inwoonders der voornoemde
„ landen, dat ze alle verſterkte Plaatſen en Schanſen, behalve
„ die by dit Verdrag uitgeſlooten zyn, zonder uitſtel van hunne
„ ſterkte en tegenweer zullen berooven en ter neder ſmyten.
„ Gebieden wyders allen Stadhouders, Hoplieden en andere Be-
„ velhebbers, dat ze hunne onderhebbende Soldaaten tegen den
„ 5 maart eerſtkomende uit alle Sterktens, als voorſchreeven is,
„ zonder eenig vertoeven zullen doen vertrekken; ſchoon de
„ gemelde Plaatſen van haare ſterkte en tegenweeren nog niet ont-
„ bloot waren.

„ En op dat de Bezettingen der Vereenigde Nederlanden met
„ haar Geſchut, Wagens en ander Krygstuig, te zekerer ver-
„ trekken mogen, belaſten wy den Stedehouder van *Rhynberk*
„ en *Orſoi*, dezelven vry en onverhinderd te water en te land
„ te laaten doorgaan, gelyk zy zulks van hunnen kant mede
„ ſchuldig zyn te doen: doch dat zy nogthans gehouden zyn al
„ 't geſchut en andere Krygsbenoodigdheden, den Steden en
„ *Plaatſen, waar zy in* Bezetting gelegen hebben, toebehoorende,
„ achter te laaten."

De Keurvorſten des Ryks, om de ruſt dier landen te bevorde-
ren, verzochten den Keizer de Troepen der Katholyke Verbon-
delingen 'er ook te doen uittrekken. De Keizer zulks dan ook
toegeſtaan hebbende, namen hunne Hoog Mog. niet langer in
bedenking om 'er hunne Troepen ook uit te neemen, behalve
uit *Wezel* en 't daar aan gehechte *Burik*, als mede uit *Emmerik* en
Rees, welke Plaatſen zy, ter beveiliging van hunne grenzen, in
bezit wilden houden, tevens beloovende, dat hunne bezettingen
niemand eenigen overlaſt zouden aandoen; want zo wel de
Keurvorſt van *Keulen*, als de Graaf van *Oldenburg*, hadden ſedert
eenige tyd ſterke klagten ingebragt, tegens den overlaſt der
Staatſche Bezettingen; waarop beloofd werd andere orde te ſtel-
len, en dus wierd dit Verdrag in 't volgende Voorjaar ter uit-
voer gebragt.

Wy hebben in 't laatst van 't voorgaande, en zelfs nog in dit jaar, gewag gemaakt van de zaak der Remonstanten, en gezegd dat dezelven wederom hoe langs hoe meer voet kreegen in de Provintiën en Steden, alwaar de Magistraaten reeds meest voor de Verdraagsaamheid waren; wy hebben ook gezegd dat zulks in deezen tyd, inzonderheid binnen *Amsteldam*, plaats hadde: mitsgaders dat de Predikant *Smout* door de Regeering aldaar, om zyne stoute uitdrukkingen in zyne Predikaatiën, de Stad ontzegd wierde, enz. Welke Gebeurtenissen wy thans zullen vervolgen, en verscheidene andere, daar op betrekking hebbende, gevallen gedachtig zyn.

De Magistraat zondt hem ten dien einde 't volgend Briefje: *Burgemeesters en Regeerders der Stad Amsteldam belasten Do. Adriaan Smout, om redenen, op morgen, zynde den* 8 *January, voor het ondergaan van de zon, deeze Stad en de vryheid van dien te verlaaten, zonder daar weder in te mogen komen, op pœne, indien hy voor den voorsz. tyd niet vertrekt, van door des Heeren Officieren daar uit geleid te worden.* Hy moest gehoorzaamen; doch hy gaf ter zyner verdeediging een Geschrift in 't licht, vervuld met Schriftuurplaatsen, waar in de onachtsaame Herders worden bestraft, zynde van den volgenden inhoud:

„ De Hemelsche Wysheid belast niet alleen zyne Schaapen,
„ maar voornaamelyk de Herders, dat ze vuurig zullen weezen
„ in hunnen Godsdienst, nademaal de geenen, die *Laauw* zyn,
„ uit den mond gespuwd zullen worden *Openb.* 3. De aardsche
„ dwaasheid begeert politieke Lieden, die preediken kunnen naar
„ dat hun de ooren jeuken, 2 *Tim.* 4. Blinde Wachters, die
„ niets weeten, stomme Honden, die niet bestraffen konnen,
„ die lui zyn en gaarn leggen te slaapen *Jes.* 56. Die wakker
„ zyn, moeten verdrukking lyden 2. *Tim.* 4. en van den god-
„ deloozen *Achab* met *Elias* beschuldigd worden, dat zy Israël
„ verwarren 1. *Kon.* 18 om dat ze met *Micha* niets goeds kon-
„ nen Propheteeren, *Kap.* 22. Of deeze oude Proceduuren
„ niet ten deele vernieuwd worden, geeve ik den Onzydigen te
„ bedenken, wanneer men vroome Leeraars met zodanig von-
„ nis veroordeelt, om dat ze volgens hun beroep *Jes.* 58. open-
„ lyk aanwyzen den aanwas van publieke zwaarigheden over de
„ Kerke Gods, door 't verwerpen der Plakaaten der Hoog.

„ Mog.

„ Mog. Algemeene Staaten tegen de Arminiaansche Factie ont- 1630.
„ ftaan. Ik beveele alles den Heere, die de zynen nimmer zal
„ verlaaten *Matth.* 28., en onzen Hooge Overigheid tot den al-
„ gemeenen welftand van het lieve vaderland.

„ Openb. 2: 10. wordt gezegd: vreeft niet wat gy lyden
„ moet; de Duivel zal fommigen van U in de gevangeniffen
„ werpen, op dat gy beproefd worde, en gy zult verdrukkingen
„ hebben tien dagen: weeft getrouw tot de dood, en ik zal u
„ geeven de kroone des leevens".

Hier op kwam (zeker Schryver zegt, van wegen de Magiftraat) een wydloopig gefchrift] tot wederlegging in het licht, waarin aangetoond wierdt: „ dat hy de bovengemelde Schriftuurplaat-
„ fen verkeerdelyk te paffe bragt], en dat veele van zyne
„ Predikatiën nergens anders toe gediend hadden, dan om het
„ Volk op te hitfen tegen de Overheid, die, geenszins belet-
„ tende dat in haare Stad en in de openbaare Kerken de Leere van
„ de Dordrechtfche Kerkvergadering wierdt gepreedikt, ook
„ met recht oordeelde, dat men den Proteftanten van een an-
„ der gevoelen de vryheid niet moeft beneemen, om in hunne
„ vergaderingen te prediken 't geen zy meenden der Waarheid
„ allernaaft te zyn, mits dat zy niets deeden tegen de wetten, gelyk
„ zy nooit hadden gedaan; want onder de wetten van den Staat
„ kan men niet rekenen, 't geene hun ten tyde van *Maurits*
„ door onwettige middelen wierdt afgeperft".

Kort hier na verfcheenen eenige Gemagtigden van de Zeeuwfche Kerken in den *Haag*, om zyne Excell. te verzoeken dat het hem mogte behaagen de vryheid der Remonftranten te beteugelen, doordien ze de Kerken van Holland (want in Zeeland waren ze niet) dagelyks meer en meer ontrufteden. Dan de Prins gaf hun alleen ten antwoord, dat hy volkomen bereid was alles te doen, het welk tot handhavinge der Kerken Gods konde verftrekken. Evenwel duurde nog dit gantfche jaar de oneénigheid tusfchen de Magiftraat en den Kerkenraad te *Amfteldam*, tot dat zyne Excell., op verzoek van de Staaten van Holland, eindelyk de volgende uitfpraak deedt: *Dat de Magiftraat van Amfteldam binnen een jaar zitting zoude neemen in den Kerkenraad; en dat de Predikant Smout buiten de Stad blyven, doch by eene andere gemeente beroeplyk zoude zyn.* De Heeren van *Amfteldam* waren

met deeze uitspraak te vreden, maar de Noordhollandsche Synode, in het volgend voorjaar gehouden, keurde dezelve niet goed, gelyk wy ter zyner plaatse zullen melden.

Ondertusschen kwam 'er een wydloopige en zeer vinnige Brief, geschreeven door den geleerden Heer *J. Breitingerus*, Predikant te *Zurich*, uit naame der hoogeerwaarde Professoren en Predikanten van de vier Zwitzersche Orthodoxe Gemeenten, Akademien van Schoolen, van *Zurich*, *Bern*, *Bazel* en *Schafhuizen*, mitsgaders van *Geneve*; aan de Theologische Faculteit van 's Lands Hooge Schoole te *Leiden*, gedagtekend den 2 Juny (N. S.). In deezen Brief klaagen die Zwitzersche Gemeenten:, Dat de Re-, monstranten, ondanks de besluiten der Dordrechtsche Synode, , aan alle kanten 't hoofd weer opstaken, die, zo als zy eerst, met groot genoegen vernomen hadden, voor eenige jaaren, , door de Dordrechtsche Synode afgeweezen en in hunne aansla-, gen gestuit waren; dat ze door hunne Kooplieden, uit verschei-, den Nederlandsche plaatsen t' huis gekomen, eenpaarig ver-, staan hadden, hoedanig de Remonstranten in verscheiden Ste-, den van Holland, en zelfs in den *Haag* onder de oogen der Al-, gemeene Staaten, Kerkelyke Vergaderingen hielden; dat som-, mige Overheden hun begunstigden, en wederom in alle Colle-, gien zochten te brengen; dat 'er zelfs rechtzinnige Leeraars, , die de Kerk wel bediend hadden, op sommige plaatsen van hun-, ne Ampten ontzet waren, om dat ze de Arminiaanen al te sterk , tegenstonden en wederlegden; dat andere braave Lieden, die ter , liefde van de waarheid en 't vaderland zich tegens hen gekant , hadden, in hechtenis genomen en uitgebannen waren.

Wyders zeggen zy: „ Veelligt moesten wy uw aanschryven „ afgewacht hebben, waar door gy ons en de gevaaren uwer „ Kerken afmaalen, en, zo het noodig en UE aangenaam wa- „ re, ons aanmaanen zoudt om bystand te bieden. Dan zo groot „ is de kracht van de bekommering der oprechte en broederly- „ ke liefde in 't gemeen gevaar van Christus Kerken, dat zy de „ klagte en 't vermaan der gevaar loopenden liever wil voorko- „ men, dan het kwaad, dat alle Gods Kerken dreigt en voor „ allen schadelyk zyn zal, door stilzwygenheid te verveinzen, „ en, door eene te verregaande vertraaging, aan te kweeken. „ Wy bekennen, ook niet weinig ontroerd te zyn geweest

„ op

„ op het nieuw overgekomen gerucht, wegens het besluit om „ eene nieuwe Akademie te Amsteldam te stichten, want wy „ kunnen, doordien de Vereenigde Gewesten overvloeien van „ door de gantsche waereld beroemde Akademiën en in groote „ bloei zynde Schoolen, ons bykans niets minder in gedachte „ brengen, dan eene nieuwe Akademie: indien dit gerucht niet „ ydel zy, zal zulks niet dienen voor de Rechtzinnigen, maar „ veel eer voor de Arminiaanen, en straks de ergste Schuil„ plaats zyn der Sociniaanen, en dus de voortteelster weezen van „ de gedrochtelykste gevoelens, welken die arglistige menschen „ zich tot hier toe geschaamd hebben in het licht te brengen."

Nopens het gerucht van *'t Illuster School* te *Amsteldam*, waar van zy in dien Brief spreeken, konnen wy zeggen, dat het zelve niet ongegrond is geweest, alzo het in het volgend jaar daar toe gekomen is, en reeds in dit jaar besloten was om 'er twee Professoren, als één in de Philosophie en één in de Historien, daar toe te beroepen, van welke stichting wy in het volgende jaar ter zyner plaatse spreeken zullen.

Voorts zeggen de Zwitzers in den voorsz. Brief, dat de Zwitzersche Belydenis in de Nederlanden was aangenomen, klaagende tevens dat, indien de gemaatigdheid hier wierde ingevoerd, de bekende Dortsche Synode en alle de kosten der Provintiën, in het houden derzelve gemaakt, vruchteloos zouden zyn.

Zy leggen ook de Societeit der Remonstranten de samenzweering van *Barnevelts* Zoonen tegen Prins *Maurits* te last. Eindelyk zeggen zy in dien Brief: „ Dat zy zich van den kant der „ Leidsche Professoren, die zy erkennen van God aangesteld te „ zyn, in die zeer vermaarde Leidsche Akademie tot opbouwers „ der rechtzinnigheid, verzekerd houden, dat ze alle hunne „ Leerlingen, zo veelen als 'er tot Aankweekelingen der Ker„ ken opgebragt worden, aanleiders en voorgangers zullen zyn, „ om in het hoog geheim der Predestinatie te verkeeren en alle „ de aan hunne zorg toevertrouwde Christenen te onderwyzen „ met alle maatigheid, zedigheid, nederigheid, en om zulk „ eene wyze van uitdrukkingen te bezigen, die met de Maje„ steit Gods vooral overeenkomt, der stichtinge betaamt, en „ eindelyk, immers zo verre als dit zonder benadeeling van de

„ waarheid konde geschieden, het verste afzy van de gemoede-
„ ren der zwakken een afschrik te baaren."

Zeker Schryver zegt hier op, dat het nu geen tyd meer was om zodanig te schryven, na dat *Luther* en *Calvyn* zo veel geruchts, hadden gemaakt over die stoffe, en na dat men te vooren hemel en aarde hadt bewoogen om de Remonstranten te veroordeelen, te bannen en op allerleie wyze te keer te gaan enz. De voorgemelde Zwitzersche Brief maakte middelerwyl een groot opzien onder de Professoren der Leidsche Akademie, die den zelven ook kort daar na in de Latynsche taal, waar in hy geschreeven was, in 't licht gaven, alzo zy verzocht waren dien Brief aan de verdere gemeenten bekend te maaken.

Ondertusschen wierdt de uitbanning van den Preedikant *Sinout* door de Amsteldamsche Overheid, inzonderheid by de Rotterdammers, goedgekeurd, alwaar de Magistraat ook de Predikanten *Petrus Nieurode* en *Jacobus Lewius* den 7 Augustus van hunnen dienst ontzet heeft.

De oneenigheid tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten was echter hier mede niet gedempt; want de Zuidhollandsche Synode, in September deezes jaars te *Schoonhoven* vergaderd, zondt Gemagtigden aan de Staaten van *Holland*, klaagende dat de uitgebannen Remonstrantsche Predikanten allengskens weder in het land kwamen en afzonderlyke Vergaderingen hielden. Gelyk dan ook meest alle andere Synoden deezer landen diergelyke klagten by voorsz. Staaten lieten doen, waar door gemelde Heeren Staaten niet weinig lastig gevallen wierden. Doch wy vinden niet dat 'er eenige verandering door ontstaan is. Wat 'er van zy, de Remonstranten te *Amsteldam* zetteden ondertusschen niet alleen hunne Vergaderingen voort, maar kochten ook eene plaats op de Keizersgraft by de Prinsestraat, alwaar zy een Kerk bouwden naar 't model van de Kerk te *Charenton*, hoewel veel kleinder en van buiten niet als een openbaare Kerk aan te zien, maar als woonhuizen, waar in zy sedert dien tyd tot heden toe hunne Vergaderingen ongestoord gehouden hebben, en waar in volgens zeker Schryver, den 31 January 1631 de eerste Preedikatie gedaan wierdt door *Hermanus Montanus*. Doch by een ander Schryver vinden wy, dat 'er op den 8 Septem-

tember deezes jaars de eerste Preedikatie in gedaan is door *Simon Episcopius*, den grootsten Voorstander der Remonstranten. Deeze verschillende berichten zyn niet wel over één te brengen, dan wanneer men wilde onderstellen, dat *Episcopius*, die eerst in het jaar 1634 in *Amsteldam* gekomen is, om de bestiering der Remonstrantsche Vergaderingen op zich te neemen, in dit jaar 1630 in *Amsteldam* gekomen ware en voor het eerst in die Kerk, schoon nog niet voltooid en slechts onder 't dak zynde, een Preedikatie gedaan hadde, en dat *Montanus* na de voltooijing het eerst daar in gepreedikt en dezelve ingewyd hebbe.

Ook is in dit jaar de groote gebeurtenis van de Stad en 't Prinsdom van *Oranje* voorgevallen, waar door zyne Excell. Prins *Frederik Hendrik*, in de volle Souvereiniteit van dat Prinsdom geraakte. Om dit een weinig hooger op te haalen, moeten wy zeggen, dat *Philips*, Prins van *Oranje*, Broeder van Prins *Maurits*, en *Frederik Hendriks* halve Broeder, door toedoen van den Koning van Vrankryk, aan het souverein bezit van dit Prinsdom geraakt zynde, zyne Hofmeester *Croeser*, een Brabander van de Katholyke Religie, daar in aanstelde tot Gouverneur, waar na het een tyd lang in dit Prinsdom zeer vreedsaam toeging; doch *Philips* in 't jaar 1618 overleeden zynde, wierdt Prins *Maurits* zyn Opvolger, die den Heer *Vosbergen* en *Valk* naar *Brussel* en *Dimmer* naar *Oranje* zondt. *Croeser* werdt in zyn Gouvernement bevestigd en bleef getrouw, schoon de Kolonel *Ornan* hem daar uit zocht te krygen, maar hy begeerde eene vergelding voor zyne lange diensten, aan het Huis van Oranje gedaan. Men trof een vergelyk met hem, men gaf hem 16000 guldens aan geld, benevens de Heerlykheid van *Zeelem*, 30000 guldens waardig geschat. Prins *Frederik Hendrik*, in 't jaar 1619 derwaards gezonden, stelde *Don Emmanuel*, Prins van Portugal, Zusters Zoon van Prins *Maurits*, daar in aan als Gouverneur, en den Heer van *Valkenburg* tot zyn Luitenant, om 'er volgens geheime bevelen 't grootste gezag te voeren, dewyl de Prins van Portugal te eenvoudig geoordeeld wierdt. Het garnizoen bestondt toen meest al in Katholyke Zwitzers, in wier plaats men allengskens Nederlanders en Gereformeerde Zwitzers invoerde, en het Kasteel dapper versterkte.

Don Emmanuel eensdeels te kostelyk en anderen deels verdacht

om

om de Religie, dewyl hy Roomſchgezind was, wierdt in het jaar 1623 teruggeroepen, vermits 'er ſedert twee jaaren reeds groote onluſten in Vrankryk met die van de Religie ontſtaan waren, en 't derhalve bezwaarlyk was voor den Gouverneur, als zelve Roomſchgezind zynde, om zich zoo te gedraagen, dat de beide Religiën daar in buiten twiſt bleeven. Want de Gereformeerden meenden, om dat de Prins ook van dien Godsdienſt ware, dat de Gouverneur hen behoorde voor te ſtaan; doch de onluſten, zegt zeker Schyver, gaven in hunnen voortgang genoeg te kennen, dat die van de Religie in *Oranje* zelf onruſtige, heerſchzuchtige en twiſtgierige menſchen waren, die den meesten opſtand tot nadeel van de Prinſen veroorzaakten, zynde daar onder voornaamelyk de *Blacons*. De Hiſtorieſchryver *la Piſe*, ſchoon zelf van de Gereformeerde Religie, noemt verſcheiden Predikanten op, die de opſtanden des volks goedkeurden en aanſtookten, zeggende, *dat ze liever in eenige politieke Vergaderingen waren dan by het bed der Kranken*, zoo dat de Gouverneur hun allen niet kon voldoen, want die hunne rekening daar niet by vonden, bragten hunne klagten aan den Prins, en bliezen hem de ooren vol.

Dit duurde tot na de dood van *Maurits*, als wanneer Prins *Frederik Hendrik* hem in 't Prinsdom van *Oranje* opvolgde, die reeds begonnen hadt en ook voortging in 't geen *la Piſe* op dit jaar zegt: , Dat de eer- en geldgierigheid van eenige Huizen ten al-, len tyden van Vader tot Zoon aldaar gevaarlyk geweeſt waren, , als aangedrongen door geweldige hartstochten; zoo dat de een , voor den ander den Gouverneur op zyne zyde wilde over-, haalen.'

In 't jaar 1626, terwyl *Valkenburg* na 't Vertrek van den Prins van Portugal aldaar het gebied voerde, was 'er reeds een groote tweedracht, te weeten 't Parlement tegen den Gouverneur, en de Regeering der Stad tegens 't Parlement. Zy zonden beiden hunne Gezanten aan den Prins, die dezelven beleefdelyk ontving, wel onthaalde, en dezelven wederom zondt met goede woorden en vermaaningen tot vrede en verdraagzaamheid. Doch de Gouverneur hielt de Gedeputeerden van het Parlement verdacht, dat ze hem by den Prins hadden zoeken te ontſlaan van zyn Ampt, en zulks by hunne wederkomſt werkelyk zouden doen

doen. Derhalve verboodt hy hun binnen de Stad *Oranje* te komen. Hier op wierdt hem nagegeeven, dat hy het Prinsdom uitveilde aan den *Paus*, aan *Vrankryk*, aan *Spanje*, aan *Engeland*, aan den Prinse van *Portugal*, aan *Savoje*, aan den *Hertog* van *Longueville*, aan den Hertog van *Rohan* en de Gereformeerde Kerken in Vrankryk; maar anderen zeggen daarentegen, dat het niet wel mogelyk zy, dat zulke ryke Kooplieden deeze aanbieding van de hand zouden wyzen.

Wat hier van zy, konnen wy niet beslissen, maar wy vinden evenwel duidelyk beschreeven, dat het ten minste zeker is dat *Valkenburg*, op den 30 Novenber des jaars 1627, een Traktaat met den Koning van Vrankryk gesloten hebbe, om dien Vorst in 't bezit van Oranje te stellen, op die voorwaarde, dat de Koning hem tweemaal honderdduizend Livres zoude geeven, en voor een diergelyke somme aan Landeryen in *Provence* of *Dauphiné* die tot een Graafschap gemaakt moesten worden, indien zy 't niet waren. Wyders vervatte dit Traktaat, dat *Valkenburg* den Roomschen Godsdienst zoude aanneemen, en van 's Konings wege Landvoogd van Oranje blyven met eene jaarwedde van 18000 Livres.

Het gerucht van dit Traktaat, hoe geheim ook behandeld, wierdt echter welhaast verspreid, en maakte *Valkenburg* niet weinig verdacht, en zulks ter ooren van den Prins gekomen zynde, kon deeze het in 't begin volstrek niet gelooven, maar de zaak meer en meer ruchtbaar wordende, zondt hy eerst den Heer *Dimmer* derwaards, om aldaar Luitenant van den Gouverneur te weezen, en vervolgens den Heer *van Santen*, om 'er Vaandrig onder de bezetting te zyn. Maar de Gouverneur hadt kwaade gedachten, dat alle de geenen, die uit Holland derwaards kwamen, niet anders bedoelden dan om hem den voet te ligten en van zyn Ampt te ontzetten; en wilde daarom ook noch *Dimmer* noch *van Santen* in *Oranje* gedoogen; zeggende dat hy van oordeel was bekwaam genoeg te zyn om alleen die plaats voor den Prins te bewaaren, en dat men, vermits hy alle zyne goederen en Bloedverwanten in de Vereenigde Provintiën hadt, hem niet behoorde te verdenken.

Hier op zondt zyne Excellentie nog in 't zelfde jaar van 1627 twee zyner Raadsheeren derwaards, te weeten *Verdoes* en *Montens*.

tens. De eerste was een oud vriend en de ander een Bloedverwant van den Gouverneur. Zy hadden last om *Valkenburg* door zachte middelen te beweegen, dat hy het Prinsdom in handen van zyn' wettigen Heer zoude overleveren; maar hunne pooging was vergeefsch: Want hy eischte, gelyk de voorige Gouverneur gedaan hadt, al te groote belooningen voor zyne diensten.

Het is hard en vreemd, gelyk zeker Schryver niet ten onrechte zegt, dat een souverein Vorst in onderhandeling moet treeden met zyn' Dienaar, na dat die Dienaar reeds in veele pointen ongehoorzaam was geweest aan zynen Meester. Doch in Vrankryk was dit niet vreemd en een soort van algemeene praktyk, dat een Gouverneur leefde naar zyn eigen begrip en zyn gebied niet wilde afstaan zonder vergelding. De oorzaak daar van zal zekerlyk hier uit ontstaan zyn, dat, als een gunsteling van den Koning zin hadt in het een of ander Gouvernement, men genoodzaakt was den Gouverneur by den Vorst verdacht te maaken, en dat, als men dan geene genoegsaame bewyzen kon inbrengen, men zodanig eenen Gouverneur uitkocht.

Ondertusschen kwam de Heer *Montens* in 't jaar 1629 te sterven, en dewyl *Valkenburg* toen nog het beloofde geld van den Koning niet ten vollen ontvangen hadde, en nog in 't bezit der bedongen Landgoederen niet gesteld ware, zoo vertraagde dit die overlevering een' geruimen tyd; want hy wilde het Kasteel en de Stad *Oranje* niet aan den Koning overleveren voor dat hy volkomenlyk voldaan ware. Dit gaf den Prins van *Oranje* nog tyd om te bezoeken, of hy door eenige list niets zoude konnen uitvoeren tegens eenen man, die de trouw verbroken hadt en derhalve naar geene reden wilde luisteren.

Derhalve zondt zyne Excellentie den Heer *de Knuyt*, één zyner Raadsheeren, een man van verstand en moed, in 't heimelyk derwaards met volkomen volmagt en last, om, des noods, buiten gemeene middelen te mogen gebruiken. *De Knuyt* vertrok in stilte naar Vrankryk, onder voorwendsel van naar *Embden* te willen gaan. Te *Sorgues* gekomen zynde, maakte men aldaar eenige zwaarigheid over zynen Brief van gezondheid, en by die gelegenheid wierdt hy gekend door den eersten Deurwaarder van het Parlement van *Oranje*, die zich toen ook aldaar be-

bevondt. Deeze Deurwaarder, een eerlyk man en zynen Prins 1630.
getrouw, vertrok met hem van daar naar *Montdragon*, drie uuren van *Oranje*, alwaar hy zich uitgaf voor een Vlaamsch Koopman, die *Marseille* verlaaten hadt om de pest, en na dat die plaag over was weer derwaards wilde keeren. Hier deedt hy alles, wat mogelyk was, om de gemoederen in de belangen van den Prins over te haalen, en daar zeer wel in geslaagd zynde, begaf hy zich onder dien vreemde naam naar *Oranje*, en dewyl hy wist dat de Gouverneur ook veele vyanden in de Stad hadt, zocht hy die op en openbaarde zich aan dezelven, gelyk hy ze dan ook weldra in zyn belang overhaalde, den een uit natuurlyke liefde tot den Prins, den anderen uit haat tot den Gouverneur, en een derde op hoope van vergelding of hooger Ampt. Dit getal werdt middelerwyl zo groot, dat men zich verwonderen moest dat de onderneeming geheim bleef. Eindelyk begaf hy zich naar den Gouverneur, en zich aan denzelven bekend gemaakt hebbende, verklaarde hy dat zyn last en oogmerk niet anders was, dan om hem door goede vergeldingen onder 's Prinsen gehoorsaamheid te brengen. Men zegt dat *Knuyt* hem tweemaal honderdduizend guldens en de Landvoogdy van *Oranje* daar voor hadde aangeboden. Maar de vrees van bedroogen te worden van den eenen kant, en de zucht tot het gebied van de andere zyde, deeden hem niets besluiten. Ondertusschen liet men echter niets na om alles, zo binnen a's buiten het Kasteel, te verspieden; de een gaf deezen en de ander dien raad om tot eene verrassing over te gaan: doch in alle gevallen moest 'er volk zyn, behalve de goede ingezetenen der Stad, op welken men vertrouwde dat ze zich by die gelegenheid stil zouden houden. De Kapiteins *Beauvaisser*, *Itier* en *Mimet*, waren Officiers, daar men staat op maaken kon. *Itier* bragt 60 Soldaaten en *Mimet* 30 Man buiten de Stad by één.

Dit was alles wel, maar de zwaarigheid was alleen hoe men dezelven in de Stad zoude krygen, vermits 'er niemand konde inkomen zonder een gezondheids briefken met uitdrukking van naam en toenaam en van waar hy kwam, welke rol dan dagelyks aan den Gouverneur gebragt werdt. Derhalve wierdt men te raade dat 'er 28 Soldaaten heimelyk met ladders in de Stad zouden gelaaten worden, en *Knuyt* zou zich met 7 of 8 Edellieden

den op eene Hofstede digt by de Stad onthouden, om allengskens één voor één van daar in de Stad te komen, wanneer men verwittigd ware van des Gouverneurs uitgang uit het Kasteel, die gemeenlyk nademiddags uit het zelve in de Stad ging, om deezen of geenen van zyne vrienden te bezoeken. Hier op begaf *Knuyt* zich van deeze Hofstede op den 10 Juny met 33 uitgeleezen Soldaaten, waar onder *Mimet* en *Itier*, als Commandanten, waren, van de Hofstede naar de Stad, en des avonds om 10 uuren de muur van de Poort aan de *Pont Neuf* gepasseerd zynde, wierden aldaar de Soldaaten geborgen in een Hooischuur by de Stads Wal, die daar toe besteld was, om des anderen daags den aanslag der verrassing uit te voeren, wanneer de Gouverneur van het Kasteel was gegaan, daar de gemelde Edellieden in de Hofstede op zouden passen, en dan het woord *Hendrik*, als de leuze, uitroepen, waar op zekere *Rafelit* de Poort zou zoeken te overmannen om 'er de Edellieden en anderen in te laaten. Des anderen daags was het zo heet, dat de Soldaaten het in die Hooischuur niet konden houden, zo dat ze in eene andere plaats moesten gebragt worden; doch het ongeluk wilde dat de Gouverneur dien dag niet uitging, invoege men weer terugkeeren en de zaak moeste uitstellen, die echter den volgenden dag hervat werdt, vermits de Gouverneur, verzeld van vyf Karabiniers van zyne garde, benevens zyne Stalmeester, Kamerheer en eenige Lakeijen, van 't Kasteel in de Stad ging naar het Huis van den Griffier *la Pise*, om denzelven te spreeken. Men wil dat de Gouverneur voor zyn uitgaan reeds gewaarschouwd was door zynen Stalmeester, dat 'er een aanslag op hem gesmeed was en een opstand stondt uit te barsten; dan hy wilde zulks niet gelooven, als te wel van zyne maatregelen verzekerd zynde; zeggende: *menschen zyn geene Vogels, die over de muuren konnen vliegen.* Terwyl nu de Gouverneur by *la Pise* was, wierdt de aanslag hervat, en *Knuyt* aan de Poort komende, weigerde men hem binnen te laaten, maar men liet zyn Kamerling doorgaan, die het werk met die van binnen welhaast zo verre bragt, dat de Poort overweldigd wierdt en dat *Knuyt* met alle de anderen binnen kwam. Hier op wierdt terstond het Huis van *la Pise* rondsom bezet en een sterke Troep aan den uitgang van 't Kasteel gepasseerd, om te beletten dat die van binnen den Gouverneur niet te hulp konden komen. Dee-

ze

ze hadt zodra dien onraad en de bezetting van het Huis niet vernomen, of hy hadt het vertrek, waar op hy was, met Koffers en Stoelen bebolwerkt, en verdeedigde zich daar in nog een tyd lang, schoon hem toegeroepen wierde, dat hem geen leed geschieden zoude, indien hy zich wilde overgeeven; doch hy weigerde zulks, hoopende door die van 't Kasteel ontzet te worden, 't welk echter door *Knuyt* verhinderd wierdt. Deeze weigering van overgave was oorzaak dat men, na dat zyne Karabiniers verslagen waren, door de vensters in het Huis moest schieten, waar door de Gouverneur en zyn Stalmeester zwaar gekwetst wierden.

Hier op kwam de Officier met eenige Soldaaten, die het Huis bezet hadden, binnen, tot voor de Kamer van den Gouverneur, waar van de Deur door den Kamerheer, op belofte van het leven, geopend wierdt, en zy allen zich gevangen gaven, van welk geval wy hier een schets geeven in de volgende Plaat.

„ Deeze Plaat vertoont een Vertrek in 't Huis van den Grif-
„ fier *la Pise* in de Stad *Oranje*, waar in de Gouverneur *Val-*
„ *kenburg* en zyn Stalmeester, beide zwaar gewond, zitten, en
„ waar, de Kamerling de Deur geopend hebbende, een Officier

„ met eenige Soldaaten van den Prins van *Oranje* binnen komt, „ en hen opeischt als gevangenen, gelyk zy zich dan ook over- „ geeven."

De Knuyt zelve was terwyl dit gebeurde van den anderen kant zoo gelukkig, dat hy de Soldaaten, die op dit gerucht van 't schieten uit het Kasteel kwamen om den Gouverneur by te springen, tot tweemaal toe terug deedt wyken, met verlies van eenige dooden en gekwetsten. By de tweede terugdryving hielt hy de vluchtelingen tegen, greep een Sergeant en zeide tot hem. *Gy en andere Officiers zyn oorzaak van deeze muitery, maar de Soldaaten zyn lieden van eer, en door kwaaden raad verleid geworden om zich tegens hunnen wettigen Prins aan te kanten.* De daar tegenwoordig zynde Soldaaten, dit hoorende, vielen op de kniën, betuigende dat zy als dienaars van den Prins wilden leeven en sterven. De *Knuyt* zei daar op in stilte tegen den Sergeant, dat hy hem een Compagnie zou bezorgen, indien hy den Prins in deeze gelegenheid dienst wilde doen; voorts vermaande hy de Soldaaten, dat ze zich als lieden van eer zouden gedraagen; met belofte dat hy hun eenige maanden Soldy zoude schenken, en daar mede liet hy ze wederom de trappen opgaan en naar 't Kasteel terugkeeren. Veelen zyner andere Officieren waren van oordeel, dat hy dat volk niet hadt moeten wederom zenden, maar gevangen houden; doch hy hadt een ander oogmerk.

De gemelde Sergeant en Soldaaten, weder boven in 't Kasteel gekomen zynde, verklaarden aan de anderen openlyk, dat zy niet tegen hunnen wettigen Souverein wilden dienen, waar op nog vyf Soldaaten hun toevielen; dan de Officiers zochten hen wederom van besluit te doen veranderen, en dwongen hen de wapens weder op te neemen. Ondertusschen kwam 'er nog meer volks van buiten in, om *de Knuyt* te ondersteunen en de verschansing, welke men tegen die van 't Kasteel opgeworpen hadt, te verdeedigen.

De Knuyt, de noodige voorzorgen in de Stad genomen hebbende, om alle bloedstorting voor te komen, en te beletten dat iemand zyn byzonderen twist, onder voorwendsel van den Prins dienst te doen, mogte wreeken; stelde al wat mogelyk was in het werk om het Kasteel, dat nog geduurig met grof geschut en klein geweer op de Stad schoot, onder 's Prinsen gehoorzaam-

zaamheid te brengen. Dan terwyl 'er geene hoop ware om dit zoo spoedig uit te voeren, keerde hy zich tot de Vrouw van den ter dood gewonden Gouverneur, verzoekende dat zy, vermits haar man zo goed als dood was, een Brief aan zynen Luitenant op het Kasteel zoude schryven, om zich aan zynen wettigen Prins over te geeven. Deeze vrouw, die eene Dochter was van den Thezaurier *de Bie* in Holland, en geen deel hadde aan haar mans trouweloosheid, eischte daar op, haaren Man, en vervolgens de Volmagt van *de Knuyt* te zien. Het een en ander wierdt haar toegestaan; doch zy by haar man, den Gouverneur, komende, wilde deeze in 't eerst zyne toestemming daar toe niet geeven, maar op het sterker aanhouden stilzwygende, neemt zy de pen op, en schryft het begeerde bevel aan den Luitenant, die ook des anderen daags 't Kasteel aan *de Knuyt* overgaf, als wanneer de Verschansing tegens het Kasteel afgebroken en het vreemde Krygsvolk afgedankt wierdt. De Gouverneur *Valkenburg* stierf eenige dagen daar na, en wel in den Hervormden Godsdienst, betoonende veel berouws over zyne ongetrouwheid.

Na de overgave van 't Kasteel liet *de Knuyt* den Soldaaten den Eed van getrouwheid aan zyne Excellentie afleggen, waar op die Militie verscheiden maalen uitriep *Vive le Prince*, en drie Salvoos uit de Musketten schoot. Die van de Stad lieten mede hunne vreugde blyke door Vuurwerken af te steeken enz. De Vrouw van *Valkenburg*, nog in de Stad zynde, wierdt op 't Kasteel verzocht, en aldaar beleefdelyk ontvangen en onthaald. Waar na de Gouverneur plechtig begraaven wierdt.

Dus geraakte het Kasteel, en daar door de Stad en 't gantsche Prinsdom van Oranje, weder onder de gehoorzaamheid van zynen wettigen Heer, en op deeze wys kwam *de Knuyt* in korten tyd te boven 't gunt, waar *Verdoes* en *Montens* zoo lang vruchteloos aan gearbeid hadden. De laatste was voor dien tyd gestorven, gelyk we reeds gemeld hebben; en de eerste was *Knuyt* nog behulpzaam in de uitvoering van zyn aanslag, kort na welken tyd hy ook in *Oranje* overleed.

De Knuyt, na op alles goede orde gesteld te hebben, keerde weder naar Holland, beladen met roem en eer en gepreezen van zyn' Meester, die hem vervolgens, zyn' Stedehouder, als Voorzit-

zitter en Eerste Edele van Zeeland aanstelde, en hem daarenboven een Jaargeld van 2000 guldens schonk, ter belooning van zyn' yver en moed en van den dienst, dien hy aan den Prins gedaan hadt.

Na de voorgemelde verovering van de Stad en 't Prinsdom van *Oranje*, schreef de Kerkenraad, bestaande uit de Hervormde Preedikanten en Ouderlingen aldaar, den volgenden Brief aan zyne Excellentie.

Mynen Heere.

„ Is 't zeker dat Gods Voorzienigheid ooit gearbeid hebbe tot „ behoudenis van deezen Staat, zulks is ditmaal geschied, wan„ neer de ydelheid en gierigheid der menschen de fundamenten „ van dien hadden los gemaakt. De godzaligheid wierd aldaar „ gehouden voor eene onverschillige of middelmaatige zaak; 't „ Gezag van Uwe Excellentie was 'er niet meer geacht dan eene „ schaduw; de Justitie was 'er verbannen, en de vryheid van U„ wer Excell. Onderdaanen was veranderd in een harde slaverny: „ Maar ten hedigen dage gaat het anders door de goede uitkomst „ van den aanslag, uitgevoerd op UEdler bevelen. Myne Hee„ ren, de Commissarissen van Uwe Excellentie hebben zich daar „ in gedraagen met eene zonderlinge arbeidsaamheid en zorge, „ hun groot geduld, en dat zy zich een weinig van de hand ge„ houden hebben, is hun zeer vorderlyk geweest tot de goede „ uitvoering van 't besluit der geener, die zy tot dit werk veror„ dend hadden. Myn Heer *de Knuyt*, die 'er 't bestier van hadt, „ heeft zich zeer lofwaardig gemaakt by de moeite, door hem „ genomen, om zyn *Conditie*, of Stand, bedekt te houden, door zyne „ wysheid, om de bekwaamste persoonen uit te kiezen: door zyne „ naarstigheid, om zich in alle plaatsen te laaten vinden, om den tyd „ wel te bespaaren; en door zyne standvastigheid in de uitvoe„ ring, als zynde daarby geweest in persoon, en hebbende 't ge„ heele werk door zyne tegenwoordigheid verleevendigd. De „ veelvuldige omstandigheden, die wy daar inne aanmerken, „ en de gelegenheden, die ons hadden mogen doen vreezen voor „ een anderen en min gunstigen uitslag, zyn ook oorzaak dat de „ allerhardnekkigste oordeelen, dat een geheime hand dit gant„ sche stuk beleid hebbe, en dat uwe Excellentie uit de voor-

„ gaan-

„ gaande verwarringen oorzaak zal neemen, om alle dingen te „ herſtellen in goede orde, en de Standen, of Officien, derzelver „ dienſt raakende, zal geeven aan getrouwe perſoonen en van „ goed gedrag, om zyn gezag ongeſchend en onverbreeklyk te „ handhaven. Hier toe is 't, Genadigſte Heer, dat wy willen „ aanbrengen al onze zorg en arbeid, als ons tot zulks verplicht „ achtende door den Godsdienſt, door de Natuur en door de „ Weldaadigheden van Uwe Excellentie, byzonder door de laat- „ ſte toekenning van tweehonderd Kroonen jaarlyks, gegeeven „ uit gunſt aan deeze Kerk tot onderhoud van den H. Dienſt, „ waar mede, nademaal het derzelve geliefd hebbe te voorzien, „ in 't geene ons zoo zeer noodig was, danken wy dezelve daar „ voor zeer ootmoediglyk, biddende dat het derzelve moge be- „ haagen ons met derzelver gunſt te blyven bejegenen, en op „ ons te neemen deeze verzeekerdheid, dat, gelyk wy God on- „ ophoudelyk bidden voor den voorſpoed zyner perſoon, leeven „ en alom beroemde verrichtingen, wy ook blyven met eene „ onverbreeklyke toegenegenheid.

Uwer Excellentie's allergetrouwſte en allergehoorzaamſte Onderdaanen en Dienaars.

De zaaken van 't Prinsdom Oranje tot dus verre afgehandeld hebbende, ſtaat ons te melden, dat het gezag van zyne Excellentie reeds tot die hoogte was geſteegen, of wel dat de genegendheid der Provintiën, over welken hy Stadhouder en Kapitein Generaal was, zo verre ging, dat ze om de groote dienſten, door hem aan den Lande gedaan, zich niet vergenoegden met den jongen Prins *Willem*, zynen Zoon, in 't voorgaande jaar aangeſteld te hebben tot Generaal van de Ruitery, maar zelfs in dit jaar beſlooten gemelden Prins, ſchoon nog geen zes jaaren oud, de opvolging van zyns Vaders Ampten en Waardigheden aan te bieden. De Heer *Zweder van Harſolte*, was daaromtrent de yverigſte, en ſtelde die zaak met zoo veel drifts op den Landdag der Staaten van Overyſſel voor, dat deeze Provintie de eerſte was om die zaak door te zetten. Holland en Zeeland volgden kort daar na, invoege dat deeze drie Provintiën de Brieven van Opvolging op den 29 April den jongen Prins door hunne Gemagtigden lieten aanbieden. Deeze Gemagrigden, aan 't Hof verſcheenen zynde, maakten zyne Excellentie het beſluit der gemelde Staaten bekend,

met

met byvoeging dat dit besluit genomen was uit aanmerking van de diensten van zyn Vader *Willem*, van zyn Broeder *Maurits*, en van zyne eigen trouwe diensten, aan den Staat beweezen; mitsgaders aan de goede neigingen, welken zy in dien jongen Prins bespeurd hadden. Waarna de Brieven van den Raadpensionaris *Pauw* geleezen, vervolgens in een gouden Doos geslooten en door den Heer van *Duivenvoorde* aan den jongen Prins ter hand gesteld wierden. De Provintie van Gelderland volgde ook eerlang het voorbeeld, dat de Staaten van Overyssel, vry wat voorbaarig (zegt zeker Schryver) aan de andere Provintiën gegeeven hadden.

Nopens de uitwisseling der wederzydsche gevangenen ter Zee, wierdt ook in den zomer van dit jaar te *Roozendaal* weder eene byéénkomst gehouden tusschen de Heeren van *Marquette* en *Berckel*. Van de zyde der Staaten werdt last gegeeven om deeze Onderhandeling te sluiten op den voorgaanden voet: doch raakende de stelling van den Heer van *Marquette*, Gecommitteerde van des vyands zyde, die in de tegenwoordige uitwisseling begreepen wilde hebben twee Jesuiten, die te *Rees* gevangen zaten, en waar van 't rantzoen op 600 guldens reeds bepaald was, mitsgaders nog een geestelyk Persoon, te *Bergen-op-Zoom* gevangen en voor vyfhonderd guldens gerantzoeneerd: zoo wierdt den Heer *Berckel* gelast alles wat mogelyk was aan te wenden, om de voorsz. drie persoonen daar van uit te sluiten, en, wanneer zulks volstrekt niet geschieden konde, de uitwisseling ten meesten voordeele van den Lande te sluiten in diervoege, dat tegen de drie gemelde persoonen van deeze zyde wederom zoo veel bedongen wierde als mogelyk was; dan de Gedeputeerden van Utrecht en Overyssel, mitsgaders die van Stad en Lande verklaarden, niet te konnen toestaan dat het rantzoen, 't welk wegens de drie voorsz. persoonen en anderen zou mogen worden betaald, niet zoude komen ten laste van het Land; wyders wierdt besllooten de orde, op de beveiliging der Zee genomen, weder te hernieuwen, als meede het Plakaat, verscheiden reizen afgekondigd op de bemanning en montuur der Koopvaardy Schepen en 't maaken van Admiraalschappen; en dit gedaan zynde alle mogelyke vlyt aan te wenden om de Staaten van Holland en Westvrisland te beweegen, dat ze het voorsz. Plakaat, volgens zyn inhoud, in hunne Provincie ter uitvoer mogten brengen, met verklaaring van hun Hoog Mog. dat 'er by eene verdere uitwisseling ter Zee, zodanige persoonen niet onder begreepen zouden worden.

Vervolg van het verdere voorgevallen in den jaare 1630.

In den Zomer van dit jaar verscheen ook in de Vergadering der Staaten Generaal de Heer *Johan van Asselt*, wedergekeerd zynde van zyne reize en laatst uit Persië, en deedt uit last van den Koning van Persië zeker voorstel, waar in hy onder anderen het volgende te kennen gaf:

„ Naardien ik lange jaaren, zoo in *Italie*, *Constantinopel*, *Egypte*, *Jerusalem*, *Aleppo*, *Babilonie* en meer andere plaatsen doorgereisd hadde, kwam ik eindelyk aan 't Hof des Konings van Persië, alwaar die Koning, my ziende, terstond vraagde, van welke Naatsie ik ware? Ik gaf ten antwoord dat ik een Hollander was; waar op hy verder vraagde welke Landen onze Nagebuuren waren, en met wien wy zoo in Negotie als in Oorlog te doen hadden? Ik gaf ten antwoord dat onze nabuurige landen waren Duitschland, Vrankryk en Engeland, en dat wy gestadige Oorlogen voerden tegen den Koning van Spanje zoo te water als te land, en wel zelfs in Oost- en Westindiën, welke Oorlog nu al 60 jaaren geduurd hadt, derwyze dat wy in Indiën reeds veele Forten en sterktens van de Spanjaarden en Portugeezen bemagtigd hadden, en aldaar groote en ongeloovelyke Koopmanschappen dreeven, die hoe langer hoe grooter wierden, bestaande in Nagelen, Nootemuskaaten, Foely, Kaneel, Peper en andere Vruchten, waar mede wy geheel Europa spysden; zoo dat 'er geen Naatsie in Maatschappyen de onze te boven ging.

„ Zyne Majesteit was zeer verwonderd, dat hy de Hollanders nooit hadt hooren noemen, die tegens zulken magtigen Koning van Spanje, die zich den grootsten Koning van 't geheel Christenryk noemde, dursden Oorlogen.

„ Hier op verzocht zyne Majesteit my aan 't Hof te blyven, noemde my *Hosta* (dat is Gast) welken naam ik altoos by zyne Majesteit behouden hebbe. Wyders met hem in gesprek raakende, zeide ik niet vreemd te vinden dat zyne Majesteit geen Hollander hadt hooren noemen, vermits 'er nog geene andere Naatsiën uit Europa in zyne landen geweest waren dan Spanjaarden, Portugeezen en Italiaanen, die meest onze vyanden waren, en nu kort geleeden de Engelschen, die om de

„ Negotie alleen te behouden geene Hollanders hebben willen „ bekend maaken, schoon wy met den Koning van Engeland „ in vrede en verbindtenisse zyn. Hy zeide voorts daar op, „ dat, naardien de Hollanders door de gantsche waereld zulke „ groote Negootsie dreeven, hy verwonderd ware, dat ze hem „ zoo lang onbekend gebleeven, en niet in Persië gekomen wa- „ ren, alwaar veel andere Naatsien kwamen Negootsieeren, die „ aldaar met groote eere en achting onthaald wierden. Ik ant- „ woordde, dat de Engelschen ons hadden diets gemaakt, een „ zodanig verbond met den Koning van Persië gemaakt te hebben, „ dat geene andere Naatsiën uit Europa aldaar mogten komen „ Negootsieeren. De Koning verzocht my hier op Brieven naar „ myn Vaderland te schryven, met aanbieding, dat, indien de „ Hollanders gezind waren aldaar te komen Negootsieeren, hy „ ze met alle eere en achting, zoo als anderen, zoude ont- „ fangen.

„ Ten dien einde heb ik verscheiden Brieven over *Aleppo* aan „ uwe Hoog Mog. afgezonden, maar geloove dat die niet te „ recht gekomen zyn, vermits de groote Jalouzy van Portu- „ geezen, Engelschen en Italiaanen, die alle wegen bezet hiel- „ den, om elkanders Brieven te onderscheppen; want ik hebbe „ lang op antwoord gewacht en 't zelve niet ontvangende, zoo heeft „ zyne Majesteit goedgevonden my in persoon met geloofsbrie- „ ven af te vaardigen, om onze Naatsie zyne goede genegen- „ heid, die ik altyd in zyne Majesteit bespeurd hadt, bekend „ te maaken, en te weeg te brengen dat ik zelve met eenige „ Koopvaardyschepen derwaards zoude komen.

„ Dit aldus afgesprooken zynde, ben ik van *Mansandran* naar „ *Ispahan* voor uit vertrokken, om den Koning, die my al jaa- „ gende derwaards zoude volgen, aldaar af te wachten, en de „ Geloofsbrieven te ontvangen, enz."

Hier op gaf hy het voorstel des Konings van Persië den Staaten te kennen, bestaande voornaamlyk in 't volgende: Dat hy, van den Koning verworven hebbende om in *Gameron* een Hollandsche Logie op te richten en 'er vry te handelen, zoo wel als de Engelschen, Portugeezen en Italiaanen, mits dat zyne Gezanten hier zoo wel ontvangen zouden worden als hy de Hollanders zoude doen; zoo liet zyne Majesteit aanbieden den vryen han-

handel aan de Oost- en Westindische Maatschappyen te vergunnen, hebbende dien Vorst hem ten dien einde verwaardigd, om zulks, als zyn buitengewoonen Gezant, met hunne Hoog Mog. en de Maatschappyen te reguleeren, om de wederzydsche vriendschap aan te kweeken.

Hunne Hoog Mog. beslooten daar op om dit Voorstel, te zenden aan de Vergadering van Zeventienen der Oostindische Maatschappy, met vermaaning dat ze zich daar op zoude beraaden en de zaaken zoodanig schikken als de dienst van den Lande en 't voordeel der Maatschappy eenigszins konden lyden.

Doch hier op is niet veel gevolgd; want die Maatschappy maakte 'er ten dien tyde nog geen groot werk van, als oordeelende dat ze toen buiten dat in haare Negootsie reeds genoeg bevestigd was. *Van Hasselt*, dit door den tyd wel bespeurende, vervoegde zich by zyne Excellentie, die hem Kapitein maakte van een nieuw aangeworven Compagnie te voet; zoo dat 'er toen van de Persiaansche Correspondentie niet meer gehoord wierdt.

Wy hebben in 't voorgaande jaar gezien, dat 'er een verschil ware over de *Meijery* van den *Bosch* na dat die Stad veroverd was. Dit verschil begon in dit jaar nog ernstiger te worden, want de Staaten oordeelden, dat met de verovering der Stad *ook de geheele* Meijery daar onder behoorde; deswegens hadden zy aan de Roomsche Pastooren en Kapellaanen van de gantsche Meijery een bevel doen afkondigen, om alle openbaare Kerken te ontruimen, met verbod van 'er geenen dienst meer in te mogen doen, en binnen acht dagen over te leveren een netten staat van alle de goederen en inkomsten, aan ieder Kerk behoorende. Dit was oorzaak dat niet alleen de Meijery, maar ook alle de Spaansche Nederlanden daar over ontsteld waren, en bragt te weeg dat zelfs de Koning van Vrankryk in dit jaar den Staaten verzocht, niet alleen door een eigenhandigen Brief, maar ook door zynen Afgezant, den Heer *Beaugy*, in de Vergadering der Staaten, dat ze den inwoonderen der veroverde Stad de vrye oefening hunner Religie mogten toestaan. De Afgezant boodt zelfs van wege dien Koning, doch onder de hand, aan, om de Staaten, indien zy zyn verzoek toestonden, nog met een miljoen *Livres* te ondersteunen, behalve de somme, in 't voorge-

melde Tractaat beloofd. Maar de Staaten sloegen dit verzoek op een' beleefde wys af. Dit, zegt zeker Schryver, hadt die Koning zekerlyk voorzien, vermits hy anders waarschynlyk zoo mild niet zoude zyn geweest in zyne aanbieding, om dat het bleek, dat hy zulks alleen verzocht, om dat hy 'er toe verzocht ware.

Schoon nu de Koning van Spanje geweldige middelen gebruikte, om den Roomschen Godsdienst in de Meijery te handhaven, en den Roomsche Geestlyken tegens het bevel der Staaten geboden hadt in 't bezit hunner Kerken te blyven, met last aan zynen Fiscaal om alle Verlaaters der Kerken in rechten te vervolgen; zoo bleeven echter de Staaten by hun besluit, het welk de Koning van Spanje bewoog om hun, het geen zy in de Meijery tegen de Roomsche Geestlyken ondernamen, elders betaald te zetten, 't welk ook wel haast bleek; want hy liet alle de Hervormde Predikanten van de Dorpen, rondsom *Bergen-op-Zoom* en *Sluis* in Vlaanderen opligten.

Vermits nu de verwarringen en geweldaadigheden, die uit dit verschil ontstonden, ten platten lande zeer groot waren, wierdt 'er te *Tilburg* eene byéénkomst bestemd om te zien of het by te leggen ware. De gemagtigden der Staaten, zynde de Heeren *Bruinings*, *Jensema* en den Schatmeester *van Goch*, vertoonden in deeze byéénkomst, dat het gedrag hunner Meesteren geen' nieuwigheid konde genoemd worden; dat het in tegendeel een oud en bestendig gebruik was, dat, wanneer eene Stad door de wapens veroverd wierdt, het onderhoorend platte Land, 't zy onder den naam van Baronny, Castelleny, of Meijery, zoo wel in 't Kerkelyke als in het waereldlyke, onder de magt van den Verwinnaar verviele: gelyk gebleeken door het overgaan van *Breda*, *Lingen*, *Groningen*, *Grol*, *Zutphen*, enz., welken zoo door de eene als door de andere party gewonnen waren. Ondertusschen lieten de Staaten, ziende dat 'er niet anders op was, en om de opgeligte Predikanten te doen ontslaan, oogluikend toe, dat de Roomsche Godsdienst in de Meijery hier en daar in Huizen, of Schuuren, geoefend wierdt.

Ten besluite van dit jaar, waar in de droogmaaking en bedyking van de *Diemermeer* voltooid geworden is, zullen wy de beschryving van dit Amsteldamsche Lusthof hier kortelyk laaten volgen.

Deeze *Diemermeer*, anders genoemd *Watergraafs-Meer*, een groot

groot kwartier uur gaans van *Amsteldam* in Amstelland, tusschen de over-Amstelsche, de Diemer-Venzer en groote Duivendrechtsche Polders, heeft ten westzuidwesten den Amstelstroom, en ten noorden 't Nieuwe Diep tegens zynen Ringdyk aan.

De Naams oorsprong van deeze *Watergraafs-Meer* staat nergens uitgedrukt, maar wil buiten twyfel betekenen eene Watergraft, zynde door langheid van tyd en door menigvuldige overstroomingen van meerder Zeewater by hooge watervloeden tot een geheele Meer aangewassen, gelyk hetzelve tot den jaare 1629 toe met reden gezegd mag worden geweest te zyn, alzoo het merklyk dieper is geweest dan verscheiden andere Meeren en Wateren, die eenige jaaren te vooren bedykt waren; 't welk genoegsaam blykt uit het gebruik, dat men in de zestiende Eeuwe in de Oorlogen met de Gelderschen, en naderhand met de Spanjaarden, daar van gemaakt heeft, met 'er galleyen en kleine Oorlogs-Fregatten op te brengen. Maar dewyl het zelve van langzamer hand zyne bepaalde uitgestrektheid heeft gekreegen, of wel na verloop van veele jaaren; zoo is derzelver eerste gedaante en grootte niet wel na te gaan. Althans de Overheid der Stad *Amsteldam* heeft in den jaare 1624 by de Staaten van Holland en Westvriesland Octrooi verzocht om het te mogen bedyken; want deeze Watergraafs-Meer, in laateren tyd de *Diemermeer* genoemd, wegens 't bygelegen Dorp *Diemen* en 't water den *Diem*, heeft altoos in eigendom aan de Stad *Amsteldam* behoord met de vrye Visschery, uitwyzens 't voorgemelde Verzoekschrift van de Regeering dier Stad en den Vergunbrief door voorsz. Staaten daar op aan dezelve verleend.

Dit Octrooi behelsde onder anderen de volgende Voorwaarden: van *behoorlyk Contentement te doen alle den genen, die daar door zouden pretendeeren in haare waterloosing, vaarten, eigendom, verkregene servituiten, ofte anderszints, verkort te wezen;* mitsgaders *van binnen den tyd van drie eerst komende jaaren de bedyking te doen, en de bedykte Landen van de voorsz. Meer erfelyk enz. te behouden, mits ten behoeve van de Graaflykheid betaalende tot eene recognitie van de grond tien schellingen van twee grooten Vlaams den schelling op ieder morgen enz.*

Na dat men nu vervolgens het Droogmaaken en bedyken begonnen, en zulks in den jaare 1630 geheel voltooid hadt, wier-

wierden de Landeryen terstond in Kavelingen af- en uitgedeeld, Slooten en Wateringen gegraven, bruggen en heulen, zoo over den Tochtsloot als over den Ringsloot en mindere wateringen, geslagen, de groote Midden- en Kruisweg gelegd, de Schager- en andere Laanen allengs met Boomen beplant, en 'er wel geregelde Lusthoven in aangelegd.

De gelukkige en voordeelige uitslag deezer onderneeming, deedt de Heeren Burgemeesteren en Raad van *Amsteldam* vervolgens besluiten, tot een bekwaam pad en wandelweg langs de Oostzyde van den Amstel, van de Stads-Wallen af, waarvan hun het Octrooi, op hun verzoek, verleend werd. Naderhand wierd 'er een Trek- en Voetpad aangelegd, voor een gedeelte loopende langs den Ringdyk van de voorsz. Meer, tot aan de Stad *Weesp*: Eindelyk vonden de Wethouders van *Amsteldam*, *Naarden* en *Muiden* raadzaam, om, tot gemak en gerief van hunne Stedelingen en andere Reizigers, een bekwaame Vaart, met een Trekpad en wagenweg te laaten maaken, beginnende van de Stad *Amsteldam*, langs den Amstel, en gaande door den Ringsloot van de Diemermeer tot aan het Diemer-Bruggetje, en van daar op de Stad *Muiden*, van waar men by beslooten Vechtdyk wederzyds door die Stad overgaande in een andere Schuit, vervolgens te *Naarden* komt.

Deeze of dit *Diemermeer* (want de een noemt ze in 't Vrouwelyke, en de ander in 't onzydige geslacht) is in 't vervolg van tyd nog verscheiden Lotgevallen, van Overstroomingen enz. onderworpen geweest; alle welke wy op zyn behoorlyke plaats en tyd zullen gedenken.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende, het gebeurde in de Vereenigde Nederlanden, en andere gewesten, daar op betrekking hebbende, van den jaare. 1631.

De Infanten kon de vergeefsche pooging, om de Staaten andermaal tot een bestand te doen overgaan, nergens beter uit bespeuren, dan uit de toebereidselen tot het vervolg van den Oor-

Oorlog, die men in 't begin van dit jaar hier te lande maakte. By de Staaten en zyne Excellentie was besloten een zeker ontwerp, dat men lang in den zin hadt gehad, ten uitvoer te brengen. Het was uit dien hoofde dat het voltallig maaken der Troepen eer begonnen werdt dan naar gewoonte, en aan alle Officieren belast om op zekeren bestemden dag vaardig ten optocht te weezen. 1631.

Het besluit van de Staaten en zyne Excellentie bestond eigenlyk hier in, om de Troepen met Schepen naar *Ysendyk* in Vlaanderen te voeren, en van daar te land naar *Duinkerken* te doen trekken, en die Stad te belegeren. Want deeze plaats, gelyk hier voorens meermaals gezien is, bragt den Staat der Vereenigde Nederlanden grooten schade toe, door het groot getal van Roofschepen, die 'er geduurig uitliepen en de Hollandsche Koopvaardyschepen wegnamen, 't welk telkens zwaare klagten veroorzaakte.

Om nu eens voor al daar in te voorzien, besloot men tot deeze onderneeming, schoon dezelve met veele zwarigheden verzeld ging; naamelyk, dat de Staatsche Troepen van *Ysendyk* af door een gebroken en vyandlyk land moesten trekken; dat de leeftocht hen niet wel konde volgen; dat de vyand hun met weinig volks in zulk een land den doortocht konde beletten; en dat, al konde men deeze zwarigheden te boven komen, men *Duinkerken* moest bedwingen, 't welk zoo spoedig en ligt niet te doen ware, als men zich verbeelde, nademaal de Troepen zich aan beide zyden van die Stad moesten nederslaan, en de vyand hen met vereenigde magt konde komen aantasten, of wel, om eene sterke afwending te maaken, wederom in deeze Nederlandsche Gewesten vallen en het Land verwoesten kon.

Deeze zwarigheden wierden van sommigen voorgesteld, waar tegens anderen wederom in bragten, dat het Heir der Staaten, in goed Voetvolk bestaande, zich zelve den doortocht konde openen met veel geschut tegens alle de geenen, die hun zulks zouden willen betwisten; dat het Leger gemaklyk voor tien of twaalf dagen leeftocht met zich voeren kon, die genoeg was om te komen ter plaatse, waar het weezen moest; dat de Troepen, aldaar zynde, de leeftocht hun niet kon ontbreeken, alzoo zy die met alle winden zouden konnen bekomen; dat men

te *Calais* een Magazyn moeste oprechten, zoo als ook te *Douvres*, of te *Vlissingen*; dat *Duinkerken* niet ten besten versterkt was; dat het Leger der Staaten, aan beide kanten in de Duinen gelegen, zich zoo spoedig kon begraaven en versterken, dat het niet te vreezen hadt; dat men de noodige Krygsbenden in het land konde laaten om de vyandlyke invallen te wederstaan, enz.

Deeze redenen over en weder overwogen zynde, was het besluit, dat men in eene zaak van zulk een gewicht iets moeste waagen. Dit dan vastgesteld zynde, zoo liet de Prins, om zyn voorneemen voor den vyand te verbergen, zyn Leger by *Emmerik* vergaderen, alwaar hy al de benoodigde Schepen hadt doen komen, om Geschut, Wagens, Ruitery en Voetvolk, en alles, dat tot dit oogmerk noodig was, in te schepen.

Zyne Excellentie dan, zelve te *Emmerik* gekomen zynde en alles, volgens zyn bevel, aldaar gereed vindende, ging met het gantsche Leger, omtrent 15000 man Voetvolk en 3000 Paarden sterk, van daar onder zeil; doch om het land in zyn afzyn niet ontbloot te laaten, liet hy de Graaf van *Styrum*, met een vliegend Leger van 10000 man by *Rees*, om de onderneemingen des vyands aan dien kant te beletten. Zo liet hy ook den Heer van *Breederode*, die door de Staaten tot Gouverneur van *'s Hertogenbosch* aangesteld was, ten zelven einde met eenige Compagniën te voet en te paard aldaar wacht houden.

Het Leger der Staaten kwam binnen vyf dagen te *Ysendyk*, alwaar het zich zoo spoedig ontscheepte, dat het op dien dag na de ontscheeping nog tot *Watervliet* kwam, en des anderen daags van daar vertrok, de Krygsknechten voorraad voor vyf dagen medeneemende, en honderdduizend pond brood op Wagens mede voerende. In den tocht van den eersten dag kwamen zy te *Maldeghem*. Des anderen daags zondt de Prins den Sergeant Majoor *Wits* met eenige Benden van de Voorhoede voor uit, om een Brug te leggen over de Nieuwe Vaart, die van *Gent* naar *Brugge* loopt. Het gantsche Leger volgde hem in slagorde en vondt de Brug zonder eenigen tegenstand gereed, en alle de Schansen, die de vyand langs de Vaart bezet gehouden hadt, van schrik verlaaten.

De Prins ging de wegen, welke hy des anderen daags dacht in te slaan, bezichtigen, en verstondt, dat de Marquis *de Sante Croce*

ce; die uit Spanje gekomen was om de plaats van *Spinola* te bekleeden, met het Spaansche Leger slechts twee uuren van het Staatsche Leger post gevat hadt. Het Spaansche Leger was tussche de tien en twaalf duizend Voetknechten en vier duizend Ruiters sterk, en wel met geschut voorzien. De Prins, zulks vernomen hebbende, keerde weder naar zyn Kwartier terug, alwaar de Gemagtigden te Velde by hem kwamen, zeggende dat zy, vermits het vyandlyk Leger zo na by was, niet raadzaam, noch doenlyk, oordeelden, om verder te gaan. Zyne Excellentie, ten hoogsten daar over verwonderd, vertoonde hun, dat men reeds te ver gevorderd ware, om 't werk te laaten steeken; dat zy wel wisten, wat 'er besloten was, en zelven hunne stemmen daar toe gegeeven hadden; dat de eer en de roem van den Staat derhalve vereischten, dat men verder ginge, en 't genomen besluit werkstelling maakte. Doch deeze Heeren verklaarden, dat, indien hy voortgaan wilde, zulks tegens hun gevoelen en raad zoude geschieden, en dat zy geen deel wilden hebben, noch aansprakelyk zyn voor 't kwaad, dat 'er uit volgen kon. Zy gaven hem wyders te verstaan, zegt zeker Schryver, *hoe weinig genegenheid hy voor den Staat hadde, dewyl hy denzelven, om zyne Eerzucht te voldoen, zoo ligt in de Waagschaal stelde.*

De Prins, hen niet van hun gevoelen konnende afbrengen, en zelve niet willende instaan voor de toevallen, die de oorlog onverwachts kan medebrengen; gaf bevel om het leger weder af te doen trekken langs denzelven weg, die het gekomen was. Dit geschied zynde, wierdt het wederom in gescheept, en kwam ongehinderd tot *Gorkum*, alwaar het ontscheept wierdt en zich te *Druinen* legerde, daar het een groot gedeelte van de grenzen van den Staat dekte. en by de hand was om gebruikt te konnen worden, waar men 't noodig oordeelde.

Ondertusschen had de bezetting van *Rees* bericht gekreegen, dat 'er een groote somme gelds en veele Koopmanschappen van *Keulen* naar *Braband* en *Vlaanderen* op Wagens stonden afgevoerd te worden. Een goed gedeelte dier bezetting, op dit Konvooi passende, ontmoette 't zelve by *Duuren*. De Staatschen vielen terstond op de begeleideren aan, en bragten dezelven, na dat zy 'er acht- of negen-en-twintig van gedood hadden, op de vlucht,

waar na hun niets verhinderde om den buit behouden binnen *Wezel* te brengen, die, behalve de Koopmanschappen, in meer dan honderdduizend Ryksdaalers aan gereed geld bestondt. Van de twee Italiaansche Kapiteins, die 't geleide aanvoerden, werdt de een gevangen genomen en de ander ontkwam 't gevaar door de vlucht in *Duuren*.

Terwyl nu zyne Excellentie te *Druinen* gelegerd was, ontving hy tyding dat de Spanjaarden te *Antwerpen* toebereidselen maakten tot een aanslag van gewicht, en sints lang bezig waren geweest met het uitrusten van Fregatten, Sloepen en andere Vaartuigen, allen wel met geschut voorzien. Dit gerucht meer en meer bevestig wordende, oordeelde de Prins niet langer te *Druinen* te moeten blyven, maar om een waakzaam oog te gaan houden op des vyands aanslagen. Met dit oogmerk versterkte hy het vliegend leger van den Heer van *Brederode* met een goed getal voetvolk, en liet de meeste Ruitery, onder den Luitenant Generaal *Stakenbroek*, vaardigstaan. Hier op begaf hy zich met 10000 man te voet naar *Geertruidenberg*, alwaar hy die troepen inscheepte naar *Bergen-op-Zoom*, hebbende den Hertog van *Bouillon* met twaalf Cornetten te paard voor uit derwaards gezonden, waar zy, op dien zelven dag, aankwamen en zich vervolgens te *Noordgeest* nedersloegen, om een waakend oog op des vyands aanslagen te houden. Hier ter plaatse kreeg hy bericht, dat Graaf *Jan van Nassauw*, Generaal der Spaansche Ruitery, die niet lang geleeden, zoo als wy boven reeds gezien hebben, zich uit zyne Krygsgevangenis vry hadt gekocht, te *Antwerpen* scheep gegaan was met 6000 man te voet, hebbende veele spaden, schoppen, Bylen, Houweelen en ander gereedschap medegenomen; dat zelfs de Infante op de Antwerpsche Brug geweest was, verzeld van *Maria de Medicis*, Moeder des Konings van Vrankryk, die ten dien tyde gevlucht was, waar van wy in 't vervolg spreeken zullen, benevens een groot gevolg van Heeren en Dames, om deeze Vloot te zien wegzeilen, welke Vloot 35 groore Fregatten sterk was, hebbende elk twee stukken geschuts, 6 pond yzers schietende, achter op, en aan de zyden veele leeren stukjes van eene nieuwe uitvinding, en 12 groote pleiten, op elk van dewelken een halve Kartouw stondt, die schielyk gedraaid kon worden naar welken kant men wilde, behalve nog twee 12 ponders. Voorts verstondt

hy

hy dat deeze Vloot veele schuiten by zich hadt, om Mond- en Krygsbehoeftens mede te voeren, en dat deeze Vloot vergaderen zou by de Naamsche Polder, alwaar *Grobbendonk* eene schans hadt begonnen op te werpen.

Hier op liet de Prins van zynen kant alle de Oorlogschepen, die zoo uit *Holland* als ook uit *Zeeland* by één te brengen en 14 of 15 sterk waren, als ook wel voorzien van Krygsvolk, en staande onder het bevel van den Vice-Admiraal *Hollart*, naar het Saftinger Gat stevenen. Aldaar aangekomen zynde, kwam ook de gantsche vyandlyke Vloot, op dien zelven tyd tot onder de bovengemelde schans, die zy *Sint-Anna-Schans* noemden, van waar zy de Hollandsche Vloot door haar Kanon deedt afwyken, die daar op afweek naar den kant van 't eiland *ter Goes*, waar op men meende dat de Spanjaarden het gemunt hadden, gelyk dan ook om die reden alle de Tonnen en Baaken, tusschen *Willemstad* en *ter Tholen* liggende, wierden opgenomen.

De Spanjaarden, die achter *Roemerswaal* eenigen tyd ten anker gelegen hadden, om dat 'er eenigen hunner Schepen aan den grond geraakt waren, met hoog water weder vlot geraakt zynde, namen een anderen weg en kwamen tot verwondering der Staatschen op een Kanonschoot na by de schans van *Bergen* naar het eiland *ter Tholen*, zonder dat nogthans hunne Oorlogsschepen hen konden volgen, vermits de stroom hun tegen en de wind stil was. Zyne Excellentie, vermoedende dat zy aldaar wilden landen, zondt om hun zulks te beletten den Kolonel *Morgan* met 2000 man derwaards, schoon zy tot overhalver lyf door het water en de modder moesten trekken.

Ondertusschen kwam de Spaansche Vloot tot op een Musketschoot na by 't voornoemde eiland, alwaar wederom verscheiden hunner Schepen aan den grond raakten, en zoo lang moesten blyven liggen tot dat het wassend water hen weer vlot maakte. Deeze gelegenheid namen de Staatsche Schepen, die onder 't eiland *ter Goes* geweeken waren, waar, om te naderen, terwyl de Prins den Kolonel *Maison-Neuve* met 1500 Muskettiers in de schuiten, die aan het hoofd van *Bergen* lagen, derwaards zondt, benevens alle de Jachten, die 'er waren, met bevel om de vyandlyke Vloot te volgen werwaards zy zich ook begaf en haar te bevechten, indien zy 'er by konden komen. Na dat nu het water gewassen,

en de wind een weinig meer geworden was, begonnen de Spanjaarden de Zeilen by te zetten, en hunnen weg om het Eiland Tertholen te neemen. De Hollandsche Schepen deeden hun best om hen te volgen, maar konden ze by gebrek van Wind niet bereiken: doch de Wind zich verheffende, haalden zy de Spanjaarden in op het zoogenaamde *Slaak*, en beschooten ze met geschut en klein geweer. Dit gevecht duurde byna den gantschen nacht, onder een hevig gebulder van 't Kanon en Handgeweer; de Spanjaarden verdeedigden zich dapper, tot dat de Hollanders hen begonnen aan boord te klampen, en dus in verwarring bragten; waar door de vrees zich zoodanig onder hen verspreide, dat elk om een goed heenkomen zocht, en dat 'er in die wanorde veele Spanjaarden sneuvelden en verdronken. Graaf *Jan van Nassauw* verliet zyn Fregat, sprong in een Boot, en vluchtte met eenige andere Opperhoofden naar 't Prinsen-Land; van hier begaf hy zich naar *Roozendaal*, alwaar de Marquis *de Sante Croce* daags te vooren met zyn Leger aangekomen was. Alle de anderen namen met kleine Schepen, Sloepen en Booten de vlucht naar den kant van *Steenbergen*, welk steedje in den jaare 1622. door *Don Velasco* by verdrag veroverd was, en stapten aldaar aan Land; doch een gedeelte der Staatsche Ruitery, die door zyn Excell. op de Pachthoeven rondsom *Steenbergen* was geposteerd, deze Landing verneemende, schoot van allekanten toe, en namen de verschrikte en reeds gelandde Spanjaarden alle gevangen.

De Prins met het aanbreeken van den dag nog niet recht weetende, hoe de zaak afgeloopen was, ontfing tyding, dat de Spanjaarden by nacht met hunne kleine Schepen, Sloepen en Booten ontsnapt en bezig waren by Steenbergen te Landen, gaf terstond bevel aan zyn Leger, dat in de Wapenen was, om derwaards te rukken: doch op dat oogenblik verstond hy, dat de Ruitery die zich in de Pachthoeven onthielt, reets alle, die aan Land gekomen waren, gevangen genomen hadt.

Dus is 'er, volgens verzekering van sommigen, niemand ontsnapt, dan Don *Jan van Nassau*, de Prins van *Barbanson*, en 8 anderen, die met hem in de Boot waren; onder welken ook Pater *Philippus* was, die de Aartshertogin dien aanslag aangeraaden, en haar verzekerd had, dat men over de ondergeloopen Landen onder *Valkenisse* kon heen vaaren, het welk hen een dag

ha-

had konnen uitwinnen, eer de diepgaande Hollandsche Schepen by hun hadden konnen komen: maar dit viel verkeerd uit: zo dat ze hunne onderneeming langs de *Schelde* moesten waagen, 't welk zo ongelukkig voor hen uitviel.

Van dit geval geeven wy hier een schets in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Stad *Steenbergen* in 't verschiet, en vee-
„ le kleine Scheepen en Sloepen op de Rivier, waar uit de ge-
„ vluchte Spanjaarden aan Land gestapt zynde, alle door de aan-
„ komende Staatsche Ruiters onverwacht overvallen, en gevan-
„ vangen genomen worden".

Ondertusschen wierden, volgens getuigenis van geloofbaare Schryvers, vyf duizend gevangens (hoewel anderen, zonder echter het getal te bepaalen, veele honderden noemen, en wederom anderen ruim 4 duizend) als Schaapen voort gedreeven, en by den Prins gebragt, bestaande in Soldaaten, Matroozen, en Officieren, zo Colonels, als Kapiteins, en anderen. De Soldaten wierden eerst naar 't onbewoond Eiland *Romerswaal* gebragt, en aldaar dagelyks van leeftocht voorzien; maar men vondt niet goed, hen daar te laaten blyven, op dat ze de gelegenheid des

Lands

Lands aldaar niet mogten kundig worden; derhalve wierden zy in andere plaatzen verdeeld; en de Officiers in Bergen op Zoom gehuisvest.

De Marquis *de Sante Croce* deze droevige tyding vernomen hebbende, brak twee dagen daar na van *Roosendaal* op, en legerde zich by *Antwerpen*. De veroverde Spaansche Fregatten en andere Schepen en Sloepen wierden naar *Dordrecht* gebragt.

Het is buiten twyffel, dat de Spanjaarden, onder Graaf *Jan*, door die groote toerusting in 't oog gehad hebben, om een der Zeeuwsche Eilanden te vermeesteren, en het is zeer waarschynlyk, dat het op *Oeltjes Plaat*, op *Over-Flakkee*, of op het Land van *Voorn* gemunt was; hoe wel de gedachten meest op het eerste vielen, schoon hun oogmerk onbekend bleeve, om dat men naderhand vernam, dat de Marquis *de Sante Croce*, by zyne aankomst te Roozendaal 3000 Voetknechten en 1200 Ruiters in 't Prinsenland gezonden had, om 'er, zo men meende, een schans op te werpen, wanneer de aanslag gelukt was.

Ondertusschen was die groote toerusting der Spanjaarden in rook verdweenen, en alle de zwaare kosten verlooren; waar tegen deze Overwinning eene onbeschryflyke vreugd baarde in de vereenigde Provintiën, te meer dewyl ze door de Staatsche Vloot en troepen, genoegzaam zonder verlies, behaald was. Men deed alom openbaare Dankzeggingen doen, en des avonds wierden Vreugdevuuren ontsteeken. Ook zag men op deeze heuglyke gebeurtenisse 't volgende Jaardicht:

SepteMbrI est ter qVarta DIes, qVa NaVIs Iberae,
AVrantI PrInCeps, parta tropheae tVa est.

't Welk te kennen geeft dat de Prins van Oranje heeft gezegepraald over de Spaansche Vloot den 12 September 1631.

Vermits nu de Spanjaarden weinig tyds te vooren een grooten ophef gemaakt hadden wegens 't voordeel door de Duinkerkers behaald, die 29 Hollandsche Schepen, met Koorn geladen, genomen hadden, en zeer roemden op het geschut, dat zy daar by bemagtigd hadden, schoon het zeer gering ware by de menigte van metaal geschut welke de Hollanders binnen een jaar, zoo in 's *Hertogenbosch*, *Wezel* en *Olinde*, als in deezen laatsten slag op het *Slaak*, op hen veroverd hadden; zoo was deeze hunne roem niet weinig gedaald. Doch het was eene Staadkunde van de Spaansche

ſche Staatsdienaars, dat ze hunne voordeelen zeer groot en hun verlies zeer klein opgaven. Zy namen zelfs toevlucht tot verdichtſels om het laatſtgemeld verlies, tuſſchen de Zeeuwſche Eilanden geleeden, te verminderen en de gemoederen des volks gerust te ſtellen. Zy verſpreiden met veel ophefs hunne groote overwinning van *Ormus* op de Perſiaanen, en van eenige verſierde voordeelen op de Hollanders in de Indiën behaald: maar het duurde niet lang of men bevondt, dat alle deeze tydingen valſch waren. 1631.

Behalve 't voorgemeld verlies te water leeden de Spanjaarden ook nog een ſtoot te land. De Staaten en zyne Excellentie, bericht ontvangen hebbende dat 'er 6000 man uit Italie, tot onderſteuning der Spanjaarden naar *Braband* in aantocht waren, zich by *Gelder* nedergeſlagen hadden, en aldaar vry onächtzaam lagen; zoo gaf de Prins bevel aan den Luitenant Generaal *Stakenbroek* om met 32 Cornetten te paard derwaards te ylen, en hen op te ſlaan. *Stakenbroek*, aldaar aangekomen zynde, joeg 700 man van hen in de moeraſſen, die daar in afgemaakt wierden. Hy zou de overigen ook waarſchynlyk hebben verdelgd, indien het voetvolk, welk hy uit 's *Hertogenböſch* en *Heusden* ontbooden hadt, tydig genoeg aangekomen ware; doch nu ontweeken de overige ruim vyfduizend hem over de *Marien Grift*, door welke gedekt zy veiliger meenden te weezen.

Hier op ontving de Graaf van *Styrum* laſt, om hen aldaar te gaan overvallen. Deeze, ten dien einde uit de bezettingen van *Wezel*, *Rees*, *Emmerik* en andere daar omtrent gelegen' plaatſen, veertig Cornetten te paard, duizend Vuurroers en eenige Muskettiers geligt hebbende, toog met dezelven naar *Gelder*; en omtrent de nieuwe Graft by de ſchans, die de Spanjaarden aldaar opgeworpen hadden, gekomen zynde, wierdt zyn volk hevig daar uit beſchooten: derhalve liet hy hun aanzeggen, dat, indien zy zulks niet nalieten, hy hen overvallen en géén kwartier geeven zoude. Op dit dreigement lieten zy den Graaf van *Styrum* met zyn volk onverhinderd voorby trekken. Dus over de gemelden vaart gekomen zynde, verſtondt hy dat de voorſz. Italiaanſche Soldaaten drie uuren te vooren opgebroken en vertrokken waren, behalve 500 man, die nog op een Pachthoeve, of Boerenhof, lagen, en terſtond door de Ruitery bezet wierden. Deeze Italiaanen verdeedigden zich in 't eerſt manmoedig, maar

 het

het Staatsche Voetvolk aangekomen zynde, wierden zy zoo hevig aangetast, dat door 't geweldig schieten de Pachthoeve in den brand raakte, zoo dat 'er veelen door het vuur verteerd, eenigen gevangen genomen, en omtrent 300, die zich niet wilden overgeeven, gedood wierden.

Dit alles verricht zynde en zyne Excellentie alle de grensplaatsen bezichtigd hebbende, keerde hy terug naar 's *Gravenhage*, en wy zullen thans de verdere zaaken ter Zee beschouwen.

De Staaten hielden 't gantsche jaar door eene Vloot onder den Vice-Admiaal *Kwast*, op de Vlaamsche kusten, om de Duinkersche Kaapes in hunne rooveryen, gelyk we hierboven gezien hebben, te beletten, en te passen op de Vloot, die men zeide dat in Spanje werd uitgerust en achter Engeland om, naar *Vlaanderen* zou stevenen. Ook liet hy een gedeelte zyner Vloot onder *Noorwegen* Kruissen, maar dit alles maakte in dit jaar weinig uit, behalve dat 'er drie Lubekker Schepen, die verbooden goederen aan de Spanjaarden bragten, door de Hollanders genomen en te *Amsteldam* opgebragt wierden.

Ondertusschen waren de Spanjaarden, en inzonderheid de Portugeezen, in dit jaar van gedachten, dat 'er niets van grootere aangelegenheid ware voor hunnen Koophandel, dan de herovering van *Olinde* en de Capitania van *Fernambuk*. Doch de toebereidsels, die men in 't begin van dit jaar daar toe in Gallicië gemaakt hadt, en die 't grootste gedeelte van de Braziliesche Vloot zoude uitmaaken; wierden vertraagd door eene sterfte, die zich onder 't Scheeps volk hadt verspreid, en die, na dat 'er wel 2000 van gestorven waren, de overigen zoodanig verschrikte, dat de meeste Soldaaten en Matroozen de Schepen verlieten, dan de Spaansche Staatsdienaars, de vluchtelingen onder bedreiging van doodstraf weder naar de Schepen hebbende doen keeren, noodzaakten den Admiraal *d' Ocquendo* om in de maand Mei met 16 Gallioenen in zee te steeken en naar *Brazilie* te stevenen. Men zegt dat men in langen tyd géén Slechtere vloot hadde gezien, maar dat de Staatsdienaars dezelve moesten doen uitloopen om 't ongenoegen des volks te stillen, en om de Portugeezen, die groote sommen tot de herovering van *Fernambuk* uitgeschooten hadden, te vergenoegen.

Inmiddels was de Admiraal *Pater* door de Bewindhebbers van

de

de Westindische Maatschappy, na de terugkomst van *Lonk*, naar *Brazilie* gezonden, en den 1 Mai te *Olinde* aangekomen. Om nu zyn ontvangen bevel, behelzende dat hy *Albuquerque*, die *d'Ocquendo*, verwachtende was, en 't beleg dier Stad reeds begonnen hadt, van daar te verdryven, omdit te volbrengen zondt *Pater* terstondt 400 man van zyne Vloot om de affnydingen van *Albuquerque* te bezichtigen. Die van de Stad, door deezen nieuwen onderstand aangemoedigd, deeden een uitval, waar in zy 200 Portugeezen doodsloegen, met verliês van 18 of 20 man van hunnen kant, en tevens *Albuquerque* dwongen om van de Stad af te wyken.

Wanneer nu *d' Ocquende* by zyne aankomst op de kusten van *Brazilie* de tyding daar van ontving, liep hy met zyne Vloot in de Baai van *Todos los Santos*, alwaar hy een tyd lang bleef leggen om 38 Spaansche Koopvaarders, aldaar geladen leggende, naar Spanje te geleiden, terwyl hy het Land aldaar tegen de onderneeming der Hollanderen vezekerde, en het leger van *Albuquerque* ververschte en versterkte. De Hollandsche Zeevoogd *Pater* ontving 'er bericht van, maar zoo verkeerd, dat men hem verzekerd hadt dat de Spaansche Vloot maar 8 Gallioenen sterk was, 't welk in 't vervolg heel anders bleek. Ondertusschen liet hy op dit valsch bericht 16 zyner Schepen toerusten, en dezelven buitengewoon met Scheepsvolk en met 9 vaandels Soldaaten, onder den Overste *Engelbrecht Schutte*, voorzien. Deeze Vloot vaardig zynde op de hoogte van 12 graaden 45 minuuten zuider breedte, zondt hy 't Schip de *Arke Noach* en 't Jacht *Rotterdam* voor uit naar de gemelde Baai, zoo om de Spaanjaarden te bespieden en te zien hoe het daar gesteld ware, als om de aldaar kruissende Hollandsche Schepen zyne komst bekend te maaken. Twee dagen daar na ontving gemelde Admiraal bericht met het Jacht de *Vriesche Jaager*, dat de Spaansche Vloot uit die Baai vertrokken was, en zy dezelve den 4 September op die hoogte, waar ze nu waren, gezien hadden; mitsgaders dat zy veel sterker was dan men hem bericht hadt, als bestaande in 54 Zeilen. Dit niettegenstaande besloot *Pater*, vermits het te laat ware om terug te keeren, zuidwaards op te zeilen, op hoop van dezelve nog te zullen ontmoeten, gelyk hy ze dan ook den 11 dier maand des avonds voor Zons ondergang ten Zuid-Zuidoosten van zich ontdekte, het welk hy door het laaten afwaajen zyner Vlag, aan zyne

andere Schepen bekend maakte, laatende ten overvloede het Jacht *Nieuw-Nederland*, dat achter hem om kwam Zeilen, den andere Schepen te gemoet loopen, met bevel van zich digt byéén te houden en zich tot vechten gereed te maaken.

De voornoemde Admiraal, hier op den gantschen nacht by helder Maaneschyn doorzeilende, zag des morgens de Spaansche Vloot ten West-Zuidwesten van zich. Omtrent een vierdedeel myls nog van de vyanden afzynde, liet hy alle de Kapiteinen zyner Vloot by zich aan boord komen, en hen nogmaals vermaanende tot dapperheid en belastende dat ze twee en twee te gelyk een Spaansch Gallioen aan boord klampen, de welvaart hunner Meesters en hunne eigen roem en eer in 't oog zouden houden. Dit alles werdt wel beloofd, maar slecht nagekomen. Voorts gaf hy bevel dat het Schip *Walcheren* hem, en 't Schip de *Provintie van Utrecht* zyn Onder-Zeevoogd *Marten Thysz*, zoude ondersteunen.

Wanneer nu de Vlooten elkanderen zoo na by genaderd waren, dat men niet alleen de Schepen, maar zelfs het geschut konde tellen, wierden verscheiden Hollandsche Kapiteinen, de ongelykheid van magt inziende, flaauwhertig en durfden niet naar behooren aanvallen. De Opper-Zeevoogd *Pater* echter even moedig, viel met de overigen op de Spaansche Vloot aan. Hy klampte des morgens om 10 uuren den Spaanschen Admiraal d'*Ocquendo* aan boord, gevolgd van den kloekmoedigen *Jan Mast*, Schipper van het Schip *Walcheren*, die hem volgens voorig bevel, moest ondersteunen. Het gevecht duurde eenigen tyd met veel hardnekkigheids; de Spaansche Zeevoogd ook door een ander Gallioen ondersteund wordende. Eindelyk geraakte door het hevig vuuren 't Schip van den Admiraal *Pater* van achteren in brand, en schoon men allen moeite aanwendde om den brand te blusschen, nam dezelve echter zoodanig de overhand, dat het Scheepsvolk naar het Voorschip liep op hoope van door de Sloepen der andere Schepen gered te worden; maar deezen hunnen plicht niet naarkomende, moesten veele ongelukkigen verbranden behalve eenigen, die door de Spanjaarden nog gered wierden. De Admiraal zelve greep een touw, waar mede hy zich van het Gallioen zyns Schips nederliet tot dat zyne krachten verzwakt waren, en hy in 't water viel en verdronk.

Dus moest hy, wien het vuur zoo lang gespaard hadt, in het

water omkomen, naa dat hy de Westindische Maatschappy reeds veel dienst gedaan hadt, en van wien men nog meer voordeelen konde verwachten, weshalve zyn dood zeer beklaagd werdt.

De Vice-Admiraal van *Pater* onderging met zyn Schip *de Provintie van Utrecht* het zelve lot, want met *Marten Thysz* lang tegen den Spaanschen Vice-Admiraal gevochten hebbende, geraakte zyn groote Mast over boord en ten zelven tyde zyn Schip in brand, waar door hy met al zyn volk, behalve eenigen, die nog door de Spanjaarden gered wierden, sneuvelde. Doch *Marten Thysz*, als nu Admiraal zynde, was met zyn Schip *de Zeven Provintien* gelukkiger; want terwyl *Jan Mast* schutgevaarte hielt met het Schip van *d' Ocquendo*, boorde hy het Spaansche Gallioen, waar op *Francisco de Vallezilla* was, benevens nog het Gallioen, *St. Jan Baptista* genoemd, in den grond, en veroverde tevens één der groote Gallioenen *St. Bonaventura*, 't welk te *Olinde* opgebragt wierdt, vermits de nacht dit gevecht scheidde en géén van beide partyen veel te roemen hadde, als hebbende wederzyds de Schepen vol dooden en gekwesten, en zynde genoegzaam in een gelyk verlies. Dit wordt voor één der scherpste Zeegevechten gehouden, die in lang gebeurd waren.

Schoon nu *d' Ocquendo* vervolgens in een slechten staat te *Lissabon* terug kwame, besllooten de Hollanders echter de Stad *Olinde te verlaaten. Men* monsterde de Soldaaten en Matroozen, en bevondt dat ze met elkander 7000 man uitmaakten. Evenwel naa veelvuldige raadpleeging gehouden te hebben, en op geen spoedigen onderstand konnende hoopen, wierdt het besluit van de Stad te verlaaten volbragt, naa dat men dezelve geslecht hadde. Vervolgens wilde men een proeve neemen, of men de Capitania *Paraiba*, aan de noordzyde aan die van *Tamarika* grenzende, konde vermeesteren; maar men bevondt dat de schans, die aangetast wierdt, al te moeilyk was te winnen: zoo dat men dit beleg opbrak. Even zoo besloot men om te zien of men de schans van *Rio-Grande*, eene Capitania aan de noordzyde van de voorgemelde gelegen, niet zoude konnen bemagtigen; doch, aldaar gekomen zynde, durfde men 't beleg niet onderneemen, 't zy dat de Opperhoofden de kunst om plaatsen aan te tasten niet wel verstonden, of dat de Spanjaarden op de kusten te wel op hunne hoede, en dezelven te wel versterkt waren: wat 'er van zy, het

het is zeker dat, schoon de Hollanders nog hier en daar verscheiden Schepen met Suiker en Huiden gelaaden wegnamen, de Westindische Maatschappy in dit Jaar haare onkosten niet konde goed maaken. Ondertusschen vinden wy ook dat de Spanjaarden in dit jaar nog twee ryke Vlooten, uit *Nieuw Spanje* komende, door storm en andere toevallen verlooren, doordien zy uit vrees voor de Hollanders, die in deeze Zeen kruisten en die zy gaarne wilden ontwyken, zich te laat op reis begeeven hadden.

Wy hebben hier boven gesprooken van *Maria de Medecis*, Koninginne van Vrankryk, en reeds in vroegeren tyd verscheiden' zaaken van haar gemeld, en nu gezegd, dat ze van het Hof van Vrankryk gevlucht en by de Aartshertoginne was. Vermits nu de Staaten der Veréénigde Nederlanden aan gééne Mogendheid vaster, dan aan Vrankryk gehecht waren, zullen wy haare zaak van iets vroegeren tyd kortelyk aanhaalen.

Wanneer Koning *Lodewyk de XIII*, haar Zoon, in 't jaar 1614 zelve aan de regeering kwam, hielt zy nogthans de regeering genoegzaam alléén in handen en den Koning in die tucht, als of hy nog een kind was. Dit duurde tot den jaare 1617, wanneer de Marquis *d'Ancre*, gelyk wy ten dien tyde in een Plaatje hebben vertoont; vermoord werdt. Vervolgens wierdt haar de regeering ontnomen, en zy, in eene genoegzaame gevangenis, gezonden naar *Blois*, zonder dat zy voor haar vertrek den Koning mogte zien. Uit deeze hechtenis wist zy in den jaare 1619, door middel van den Hertog *d'Epernon*, te ontkomen, en schoon het Hof ten dien tyde een vergelyk met haar wilde maaken, luisterde zy daar niet naa, uit vreeze dat *Luines* haar een kwaaden trek mogte speelen; en in plaats van zelve by den Koning te komen, gelyk verzocht was, verbondt zy zich zoo ver met eenige misnoegde Heeren, dat ze in den jaare 1620 met een klein leger in het veld verscheen; doch de Koninglyke troepen kwamen haar zoo schielyk overvallen, dat ze blyde was dat men een nieuw verdrag met haar maakte.

Sedert dien tyd kwam zy wederom ten Hove; maar zocht op alle wyzen den Kardinaal *de Richelieu* van het Hof te verbannen, om daar door meer vermogen in 't bewind van zaaken te krygen. Dit baarde geduurig nieuwe onlusten, doordien zy nu eens met den

den Kardinaal verzoend, dan weer met hem in vyandſchap was. Dit duurde tot dat het Hof, in de Jaare 1630 naar *Compiegne* vertrokken zynde, *Richelieu* in den Koninglyken Raad voorſtelde, of 't niet noodig ware tot ruſt van 't Ryk, dat men zich van de Koningin verwyderde, vemits zy deeze onluſten geſtadig veroorzaakte. Hierop wierdt beſlooten, dat de Marſchalk *d'Eſtrées* haar onder zyn opzicht zou neemen; als de Koning van *Compiegne* weder naar *Parys* keerde. Dit wierdt gedaan, doch haar keuze gegeeven waar zy haar verblyf wilde neemen; eindelyk na veel haspelings, beſloot zy zich uit het Ryk en in *Vlaanderen* te onthouden, 't geen haar te gemaklyker wierdt toegeſtaan, om dat de Kardinaal haar liefſt verre van de hand zag. Zy leefde hier verſcheiden jaaren, en wel van een jaargeld, 't welk zy van de Spanjaarden trok. Zy deedt geduurende dien tyd verſcheiden poogingen om gemelden Kardinaal te beweegen, dat men haar in Vrankryk te rug mogt roepen; maar men dacht in Vrankryk zo weinig om haar als of zo niet eens in de waereld was. Toen 'er vervolgens een oorlog tuſſchen Spanje en Frankryk ontſtond, wilden de Spanjaarden haar niet langer onderhouden, zo dat ze overſtak naar Engeland, en van daar in de vereenigde Nederlanden. Zy wierd overal wel ontfangen en onthaald, maar 't moeſt niet lang duuren. Eindelyk begaf zy zich naar *Keulen*, alwaar ze in Armoede geſtorven is, niet anders hebbende, dan 't geen de Jeſuiten haar mededeelden.

Betreffende nu de Koning van *Zweden*, waar van wy in 't voorige jaar geſproken en gezien hebben, dat hy met een geringe magt in Duitſchland was gevallen; zo had deze Vorſt zich in korten tyd zo ontzaçhlyk gemaakt, dat hy, na dat de Saxiſche troepen zich by hem gevoegd hadden, in dit jaar het Keizerlyk Leger, onder den Generaal *Tilly*, na een ſcherp en hartnekkig gevegt by *Leypzig*, ten eenemaal verſloeg. Hier op zyne overwinningen voortzettende, toog hy over den *Rhyn* en den *Donau*, alwaar hy, zo men zegt, meer dan 70 Steden vermeeſterde. Ook toog hy over de *Lek* in 't aanzien en in weerwil van den Graaf van *Tilly*, die hem dien overtocht meende te betwiſten, en dus andermaal met dien Koning in een ſcherp gevecht raakte; by welke gelegenheid *Tilly* zo zwaar gewond wierd, dat hy weinig tyd daar na ſtierf. Wyders nam de Zweedſche Monarch *Augsburg* in, mitsgaders *Munchen*, de Hoofdſtad van *Beyeren*. On-

Ondertusschen liet de Koning van *Zweden*, door zynen gezant *Camerarius* by hunne Hoog Mog. om onderstand verzoeken: waarop de Staaten hem by voorraad honderd en vyftig duizend guldens toestonden, te betaalen binnen 3 maanden, ieder maand 50 duizend guldens; met betuiging van verschooning, dat ze geen grooter onderstand aan zyne Zweedsche Majt. konden bezorgen, uit hoofde van den zwaaren Oorlog, dien ze zelve tegen den Koning van Spanje te voeren hadden. Echter beloofden zy, voor 't einde van dit jaar, op de sterke aanhouding van *Camerarius*, nog een onderstand van driemaal honderd duizend guldens.

Doch by het toestaan van dezen laatsten onderstand, verklaarden de Gedeputeerden der Staaten van Holland, dat zy hun aandeel daar toe niet zouden betaalen, ten ware de andere Provintiën ook met hunne penningen gereed waren, om dus gezamenlyk de betaalingen van gemelden onderstand te doen; en dat by gebrek of uitstel der andere Provinciën, of van eenigen derzelven, geen staat op Holland gemaakt moest worden. De oorzaak daarvan was, dat de overige Provinciën dikwyls iets toestonden, en de betaaling achter bleeve, of schoorvoetende kwam.

Intusschen was de onderstand, dien de Koning van *Zweden* van Vrankryk trok, vry gewichtiger. Hy had reets in 't begin van dit jaar een Traktaat met den Koning van Vrankryk gemaakt, die zich daarby verbonden had, om een Leger van 30 duizend man te voet en 6 duizend te Paard in Duitschland op de been te houden, waarvoor Vrankryk jaarlyks een Millioen guldens zou verschaffen.

De groote voordeelen der Zweedsche Wapenen in Duitschland gaven den Koning van *Bohemen* hoop om in zyne verlooren Landen hersteld te worden: dierhalven besloot hy, zich naar 't Leger van den Zweedschen Vorst te begeeven, en zondt den Baron *Slabblutta* vooruit, om zyner Zweedsche Majt. zyne komst bekend te maaken, en raad en daad by hem te zoeken. De Koning van *Zweden* die boodschap ontfangen hebbende, gaf te verstaan, dat de komst des Konigs van *Bohemen* hem van weinig nut was, 't en ware hy iets aanbragt, om den oorlog tegen den Keizer voort te zetten. Op deze tyding besloot de Koning van *Bohemen* viermaal 100 duizend guldens op te neemen, welke som hy onder de Staaten van Holland had uitstaan; waarby de Staaten Generaal hem, by wyze van onderstand, nog 100 duizend guldens schonken.

Vervolg van het gebeurde in de Vereenigde Nederlanden, en andere gewesten, daar op betrekking hebbende, van den jaare. 1631.

Met deze penningen begaf gemelde Koning zich in 't begin van 't volgende jaar naar 't Leger des Konings van *Zweden*. De Prins van *Oranje*, zyn Oom, verzelde hem tot *Wezel*, alwaar hy hem een sterk geleide van Ruiters en voetvolk gaf, en hem veilig in 't Land van *Hessen* liet brengen. Hy kwam vervolgens te *Frankfort* met een prachtigen stoet van 49 Karossen en 70 Heeren. De Zweedsche Monarch ontfing hem met veel heusheid, geevende hem den tytel van Majesteit, en de hoogerhand: zo als ook alle Duitsche Vorsten, die op de zyde des Konings van Zweden waren, hem erkenden in de hoedanigheid als Koning van *Bohemen*; waarby de voorspoed der Zweedsche Wapenen elk deedt verwachten, dat hy eerlang op zynen Troon hersteld zou worden: maar dit viel anders uit, gelyk wy in 't volgende jaar zullen zien.

Betreffende nu de Staatszaaken binnens lands, zoo was de waardigheid van Raadpensionaris van Holland sedert den dood van den Heere *Duyck* in 't jaar 1629 nog open gebleeven, alzoo men 't in de Vergadering niet ééns konde worden. Sommige Leden waren voor den Pensionaris *Cats*, doch die van *Amsteldam* bragten hunnen Rekenmeester *Pauw* in voorslag, beweerende dat *Cats*, als een *Zeeuw van geboorte*, dit ampt in *Holland* niet bekleeden konde, nademaal de Zeeuwen te vooren een Hollander onbevoegd verklaard hadden om het zelve in hun gewest te bekleeden; doch anderen oordeelden dat men daar omtrent vryheid hebben moest. Dus wierden *Cats*, *Pauw* en *van den Honaart*, die ook van sommigen voorgeslagen was, op de Lyst der Verkiezing gesteld. Zyne Excellentie, hier over geraadpleegd zynde, verklaarde ze alle drie voor bekwaame Mannen, en liet de keuze aan de Staaten van Holland; waar op eindelyk de Heer *Adriaan Pauw*, Heer van Heemstede, door de meeste Stemmen tot Raadpensionaris verkooren wierdt. Ondertusschen bedong hy, voor het aanvaarden van het Raadpensionarisschap, dat hy, naa het afleggen van het zelve, zyn ampt van Rekenmeester wederom mogt aanvaarden, 't welk de Regeering van *Amsteldam* hem toestondt.

Wy hebben hier vooren meermaals gewag gemaakt van de Remonstrantsche Predikanten, waar van 'er nog zeven in dit jaar op *Loevestein* zaten, die op de volgende wys en genoegsaam, zoo

men zegt, met oogluiking ontſnapt zyn. Deeze Predikanten waren eigenlyk *Niellius*, *Cupus*, *Vezekius*, *Byſterus*, *Boom*, *van der Linden* en *Geeſteranus*, zynde *Eduard Poppius* reeds voor eenige jaaren overleeden.

De Remonſtrantſche Societeit het ontſlag der gemelde Predikanten, dewyl men dezelve veel zagter behandelde, by de Staaten dikwyls te voorgeefs verzocht hebbende, oordeelden hunner veelen, dat men naar de gevangenen niet zoude zoeken, als men hen door behendigheid uit die gevangenis krygen kon, nademaal men hen ongemoeid liet, die zonder verlof weer in hun Vaderland terugkwamen.

In dit Slot *Loeveſtein* was een Soldaat, die het algemeen gerucht volgende, deeze Heeren te vooren wat ſtraf behandeld hadt. Hier op gebeurde het dat de Vrouw van dien Soldaat in 't Slot in de kraam beviel en dat het Kindeken gevaar liep van te ſterven: Zy wenſchte dat dit Kindeken mogt gedoopt worden; maar, dewyl 'er geene Contraremonſtrantſche Predikanten waren, wierdt *Niellius* verzocht het zelve te doopen. Dit geſchied zynde, geraakte men met den Soldaat in geſprek over 't ſtuk van Godsdienſt. Hy wierp *Niellius* tegen 't gevoelen der Contraremonſtrantſchen. *Niellius* gaf hem ten antwoord, dat zy enkel en alleen, om datze dat gevoelen niet konden toeſtaan, aldaar gevangen zaten. De Soldaat antwoordde, zegt zeker Remonſtrantſch Schryver, dat hy altoos in dat gevoelen geweeſt en in onkunde hen zoo ſtraf behandeld hadt, doch dat hy hun in 't vervolg alle hulp en byſtand zou bieden.

De Remonſtrantſche Predikanten beſlooten daar op middelen te zoeken om van dit Slot te ontkomen, en alzoo met een touw over de muur zich neêr te laaten, voorts met een Schuitje, dat naar den kant van Holland tegen den wal van *Loeveſtein* zoude aanleggen, alwaar geen binnengraft was, vermits de Waal daar kort langs het Kaſteel heen ſtroomde, die rivier af te vaaren naar *Rotterdam*. Dit zou des te minder hebben konnen geſchieden, indien niet zekere toevallen, zoo als hier onder zal blyken, hun opzet begunſtigd hadden. Want de vlucht der Remonſtrantſche Predikanten moeſt by nacht en in ſtilte geſchieden; 't welk zoo veel te gemaklyker was, om dat de Gouverneur van 't Kaſteel den Gevangenen vryheid vergund hadde om ſomtyds tot hunne verkwikking op de wallen te mogen wandelen, onder-

der belofte, dat ze die vryheid niet zouden misbruiken om te ontvluchten.

Wanneer nu alles daar toe vaardig gemaakt was, maakte *Niellius* groote zwaarigheden, oordeelende, dat hy, volgens zyn gegeeven woord, verplicht ware op het Slot te blyven, tot dat hy van hooger hand ontslagen wierdt; doch de anderen overreeden hem daar mede, dat zy aan hunne belofte wel verplicht waren zoo menigmaal als zy door vergunning van den Slotvoogd op den wal gelaaten wierden, maar dat deeze belofte hen niet konde beletten een ander middel te zoeken om 'er uit te geraaken, mits dat het ware op eenen tyd dat zy de vryheid van wandeling niet hadden. Dit niettegenstaande duurde 't nog lang eer *Niellius* daar toe kon besluiten. Doch eindelyk het opzet vast besloten zynde, wierdt een Schuit met Roeijers besprooken, die op zekeren nacht zo stil en behendig aan 't Kasteel moesten komen, dat men van de riemen, waar mede zy roeiden, niets konde hooren. De bestemde nacht wierdt bepaald wanneer de voorsz. Soldaat op schildwacht zoude staan, omtrent de plaats daar ze zich van den wal moesten aflaaten, om door een anderen schildwacht in de onderneeming niet gestuit te worden.

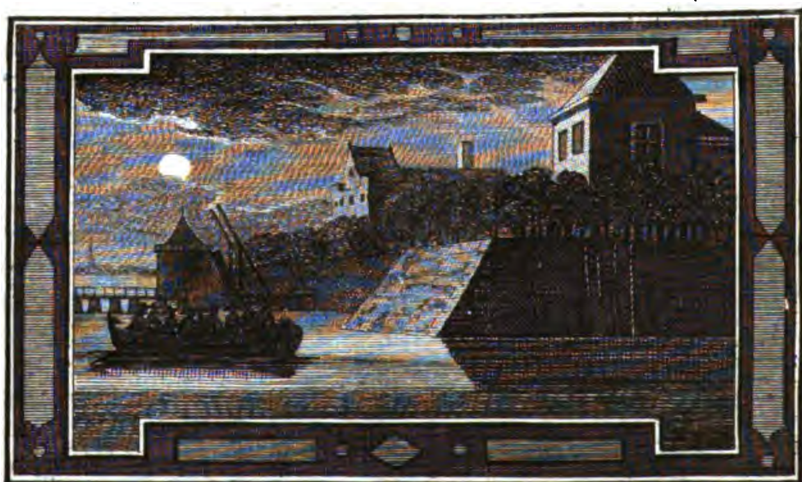
Ondertusschen deeden 'er zich, gelyk boven gezegt is, twee zwaarigheden op, die men niet wel wist te boven te komen. De eene was, dat 'er aan die zyde van 't Kasteel, alwaar die Schuit moest aankomen, veel hoog Riet stond, het welk de Schuit belettede zo naa aan land te komen, dat men 'er instappen kon; de andere zwaarigheid was een groote Hond, dien de Slotvoogd hadt, en die telkens, als men uit het Huis naar den wal ging, groot gerucht maakte. Dan deeze twee zwaarigheden wierden by een zonderling toeval uit den weg genomen.

Het gebeurde naamelyk, dat 'er nu en dan eenige Spaansche Roovers met kleine Schuitkens in dat Riet verborgen lagen, en somtyds de lieden, die kwamen overvaaren, overvielen, beroofden en op den Spaanschen Bodem bragten eer zy ontzet konden worden. Wanneer nu veele menschen by den Slotvoogd daar over klagtig vielen, liet hy, om die zwaarnis uit den weg te ruimen, al het Riet, tot den grond wegmaajen. Daar door was de eene zwaarigheid weggenomen, zonder dat de gevangenen zulks hadden konnen voorzien. De andere wierdt ook weg-

geruimd door 't volgende geval. De Slotvoogd, op zekeren tyd verscheiden' vrienden ter maaltyd hebbende genoodigd, gebeurde het dat, zoo als men aan de tafel zoude gaan, de Kok uit de keuken ging om nog iets te haalen; de hond, de deur open ziende, liep in de keuken en vrat al 't brood op, dat gesneeden was om over tafel te gebruiken. Wanneer nu de spyzen opgebragt waren was 'er geen brood, en men ontdekte dat de hond het hadt opgegeeten. Vermits men nu twee uuren noodig hadt om ander brood van *Gorkum* te laaten haalen, wierdt de Slotvoogd zoo toornig, dat hy van de tafel opstondt en den hond met een Pistool doodschoot. Dit gebeurde juist eenige dagen voor dat de aanslag der ontvluchting bepaald was.

De tyd nu daar toe gekomen zynde, wierdt dezelve tusschen den 19 en 20 July gelukkig volbragt by regenachtig Weer. De Schuit werdt zeer behendig, zonder eenig gekles met de riemen te maaken, naa dat de meergemelde Predikanten 'er in waren, voortgeroeid, tot dat men buiten het gezicht en het gehoor van het Kasteel was, zoo dat deeze gevangenen den volgenden middag te *Rotterdam* aankwamen.

Wy geeven van dit geval een schets in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men 't Slot *Loevestein*, daar het met zyn hooge

„ muur,

„ muur, langs welke de Maas heen loopt, aan het water legt,
„ in 't midden van welken stroom men een Schuitje ziet, waar
„ in de zeven Remonstrantsche Predikanten en de Roeijers zitten,
„ die zich van de muur afgelaaten hebben, en in stilte by de
„ nacht-schemering weggeroeid worden, terwyl men de touwen,
„ of koorden, waar mede zy zich hebben afgelaaten, nog aan
„ de muur ziet hangen."

Deze Predikanten dan te Rotterdam aankomende, was de gantsche Stad in 't kort vervuld met dit gerucht, en de straaten met volk, om hen te zien en te verwellekomen. Men verzekert, dat de Prins deze ontvluchting uit een Brief verstaan hebbende, tegen eenige zyner Officieren zou gezegt hebben: *Ik zie daar, dat de Remonstrantsche Predikanten van Loevestein ontvlucht zyn*, en 'er al lagchende byvoegde: *nu zullen zy dat Slot niet aan de Spanjaarden overleveren*. Zo dat men zulks moet verspreid hebben gehad.

Ondertusschen verzekert men ook, dat men ze met oogluiking heeft laaten ontkomen, gelyk wy reeds gezegd hebben. Wel is waar, dat de Staaten geen last tot hun ontslag, maar ook geen bevel om ze te vervolgen gegeeven hebben, en dat men hen onder de Remonstranten ongestoord heeft laaten prediken, zo wel als sommige anderen, die uit hunne ballingschap allengskens weder in 't Land gekomen waren.

Deze oogluikende toelaating was oorzaak, dat ook *Hugo de Groot* weder herwaards kwam, waar omtrent wy het volgende gemeld vinden.

Dat *de Groot*, eenige jaaren herwaards de burgerlyke oneenigheden en tweedrachten beleefd, en zyn deel daar in gehad hebbende, nu bevond dat groote Koningryken zelfs het inwendig twistvuur niet konden ontgaan; dat hy door alle de onlusten, die sedert eenigen tyd, en inzonderheid dit jaar, in Vrankryk heerschten tusschen de Koninginne Moeder, den Kardinaal *Richelieu* en den Hertog van *Orleans* (welke twist wy te vooren reeds aangehaald hebben) hoe langs hoe meer bespeurde, dat zyn staat in dit Ryk onzeker bleef; dat de duurte der Leevensmiddelen aldaar dagelyks toenam, en op de pensioenen, of Eergelden, geen staat te maaken was enz.: gelyk men dan ook zegt, dat hy aan één zyner vrienden in *Holland* geschreeven hadt, dat het pa-

papier in Vrankryk wel te bekomen was, maar dat men Herkules knods noodig hadde om het geld uit handen der Thezaurieren te ontwringen.

Dat hy, dit alles wel inziende en te groot hartig zynde om den Kardinaal en andere Ryksdienaars te vlyen, liever besloot het Fransche Ryk in deeze verwarring van zaaken te verlaaten en naar een ander land om te zien, alwaar hy, behoudens de vryheid van geweeten in zaaken van Godsdienst, zich eerlyk kon nederzetten; doch dat hy, voor 't besluit om zich in dienst van vreemde Mogendheden te begeeven, raadsaam oordeelde te onderzoeken hoe de gemoederen der voornaamste Regenten in Holland omtrent hem gesteld waren; dat zyne Huisvrouw zich ten dien einde in September deezes jaars naar *Holland* begaf, om met zyne en haare vrienden te overleggen wat besluit men te nemen hadt; dat zyn oude Vader, gelyk natuurlyk is, zeer verlangende was, om zyn' zoon nog eens voor zyn dood te omhelzen. Dat alle, die hem in Holland eenigzins bestonden, niets liever zagen dan zyn overkomst, en dat hy 'er eene proef van nam. Dat men derhalve vooraf verscheiden' Steden en Regenten, inzonderheid de geenen, welke men wist hem niet ongenegen te zyn, moest onderzoeken; dat zommigen dezer ondervraagde Regenten nog zwaarhoofdig waren, en zyne overkomst nog ontydig oordeelden, doch dat anderen zyne Vrienden hoop gaven van een gewenschten uitslag, met belofte van hem, zyne zaak op het tapyt komende, tot een voorspraak te zullen verstrekken; dat men aan den *Prins* geen party hoopte te vinden; dat de Burgerlyke en Kerkelyke twisten wel meerendeels verdoofd zouden zyn, naardien men de uitvoering van de strenge Plakkaaten tegen de Remonstranten sedert eenige jaaren meestal gestaakt hadt; dat men hen hunnen Godsdienst in stilte liet oeffenen, ja dat ze in *Amsterdam* reets een openbaare Kerk of Vergaderplaats hadden; dat *Uitenbogaard*, *Episcopius* en andere Voorstanders ongemoeid langs de straat gingen; dat de laatstgenoemde zelfs te *Rotterdam* op het Stadhuis voor de Regeering getrouwd was enz.

Deze en diergelyke voordeelige tydgewrichten waren oorzaak, dat de vrienden van *de Groot* hem zyne overkomst in Holland durfden aanraaden; waarop hy besloot de reize te waagen. Vervolgens dan, op hoop van een gelukkigen uitslag, Afscheid van den

den Koning en de Grooten des Ryks in Vrankryk genomen hebbende, waar by zyne Majt. nog beloofde, ten zynen voordeele aan de Staaten te zullen schryven, en dat hy, wederom komende, wellekom zou weezen; zo begaf hy zich in een Fransch Schip, dat in Zeeland binnen liep, van waar hy in *October* te *Rotterdam* kwam, en aldaar van zyne Vrienden met veel blydschap ontfangen en verwellekomt werd, neemende zyn intrek by den Heer *Verzyde*, met wien hy sedert den jaare 1618 een naauwe Vriendschap onderhouden had, en die ook ten tyde der troebelen uit de Vroedschap gezet was, als zynde de party der Remonstranten toegedaan. 1631.

Doch zo gelukkig als het met alle te rug gekomen Ballingen, mitsgaders met de ontvluchte Predikanten was afgeloopen, zo ongelukkig viel het voor *de Groot* uit, gelyk wy kortelyk zullen melden.

In Holland dan gekomen zynde, gaf hy aan zyne Vrienden te kennen, dat hy hier niet in 't geheim meende te blyven; want openbaar afscheid van 't Fransche Hof genomen hebbende, twyfselde hy niet, of zyn vertrek naar Holland zou reeds overgeschreeven, en bygevolg ook al ruchtbaar zyn. Ook zeide hy, dat hem zeer voordeelige Voorslagen van wegens Engeland aangeboden waren, maar dat hy liever eerst wilde onderzoeken, hoe de zaaken in zyn Vaderland gesteld waren. Zyn Vriend *Episcopius*, vreezende dat 'er uit zyne overkomst eenig onweer ontstaan mogt, bood hem een verblyf aan in een der Huizen zyner Vrienden. Doch *de Groot* nam zulks, gelyk te denken is, eerst kwaalyk, als ruikende te veel naar vrees; maar naderhand bedenkende, dat het uit zuivere Vriendschap voortkwame, bedankte hy hem zeer beleeft, zeggende, dat 'er dan nog anderen waren, by welken hy huisvesting krygen kon, als de nood aan de man kwam.

Ondertusschen bleek het welhaast dat de vrees van *Episcopius* niet ydel was geweest, want des anderen daags liet hy zyne aankomst aan den Rotterdamsche Burgemeester *Hartogsvelt* bekend maaken, doch naderhand hoorende dat de Heer *Goeree*, als oudste Bugermeester, President ware, verzocht hy zynen Gastheer *Verzyde*, zulks aan dien gemelden Heer te doen, en verschooning deswegens te verzoeken. De Heer *Verzyde*, in plaats van

by dien Burgemeester aan Huis te gaan, ging naar het Raadhuis en maakte aldaar zyne boodschap aan dien Burgerheer bekend, alwaar juist de Secretaris van *Berlekom* tegenwoordig was, die met verwondering uitriep: *Hoe..! Grotius hier in de Stad...!* De Burgemeester gaf hier op niet anders dan het gewoone politieke antwoord: *Ik hoore en ik zie.* Hier op geraakten de vrienden van *de Groot* in verlegendheid, oordeelende dat het beter ware geweest, dat *Verzyde* zulks gedaan hadde aan het Huis van dien Burgemeester, en dit oordeel was zeer welgegrond, want de gemelde Secretaris hadt zulks terstond overgeschreeven naar den *Haag* aan de Vergadering der Staaten Generaal, en dewyl de Provintie van Gelderland toen presideerde, ontstond 'er eenig misnoegen, alzoo men wantrouwde, of die van Holland, zonder hunne kennis, *de Groot* niet in het land hadden doen komen, met verzekering van zyne herstelling.

De Groot, van dit alles niets weetende, oordeelde het zyne plicht te zyn, om ook zyne komst in 't Vaderland aan zyne Excellentie bekend te maaken, 't welk hy, volgens den Schryver van zyn leeven, in deezer voege deedt:, Dat hy, verstaan hebbende dat de vooringenomenheden tegen de geenen, die zoo lang verdrukt waren geweest, hier te lande begonnen te verminderen, zyn Vader, Moeder en Schoonmoeder, nu al hoog bejaard, niet had konnen weigeren eens over te komen, en dezelven, die hy in veele jaaren niet gezien hadt, te bezoeken; dat hy echter zulks niet bestaan hadt zonder van den Koning en zyn' Raad afscheid te neemen, dewelke hem aangebooden hadden eenen Brief van aanbeveeling aan zyne Excellentie, of den Regenten des Lands, mede te geeven, 't welke hy afgeslagen hadt, vertrouwende op zyn onschuld en op de goedertierenheid van zyne Excellentie; dat hem van verscheiden plaatsen amptsbedieningen waren opgedraagen, maar hy goedgevonden hadt zulks met zyne Vrienden te overweegen, en te vorderen 't geen de Regeerders van *Rotterdam* hem schuldig waren; dat hy onder zyne ongelukken voornaamelyk beklaagde, dat hem de middelen benomen waren, om zyne Excellentie te dienen; dat het hem eene troost zoude weezen de bevelen van zyne Excellentie hier, of waar het God believen zoude hem een verblyf te vergunnen, te mogen ontfangen; en dat

„ men

, men in Holland wel konde doen, gelyk in Vrankryk en Enge-
, land geschiedde, waar de Leeraars met elkander in eenigheid
, verkeerden, schoon ieder zyn gevoelen behielde.'

Doch zyne Excellentie toonde zich daar omtrent zeer onverschillig, want vermits de grootste menigte, zoo in Holland als in de andere Provintiën tegen *de Groot* waren, zoo oordeelde hy niet raadsaam dat meerder gedeelte tegen te spreeken door *de Groot* openlyk te beschermen, als reeds genoeg voldaan zynde dat alle de andere Remonstranten zoo oogluikende toegelaaten wierden. Ondertusschen wil men echter, dat hy tegen de by zich hebbende Officieren zoude gezegd hebben: *Als het aan my staat, de Groot te doen vertrekken, zal hy nog lang in 't land blyven.*

Ondertusschen vertoonde *de Groot* zich te *Rotterdam* openlyk op de straat, en wandelde op de groote Markt om het Beeld van *Erasmus* te beschouwen, 't welk de Regeering van die Stad, geduurende zyne ballingschap in 't jaar 1622, door den vermaarden Bouwmeester en Beeldhouwer, *Hendrik de Keizer*, van Metaal hadt doen gieten en opgericht, in plaats van 't oude Beeld van blaauw arduinsteen, 't welk door de Spanjaarden in 't jaar 1572 in 't water geworpen, doch weder opgehaald was, en tot dien tyd toe gestaan hadt. Hy wist wel dat 'er over de oprichting van dit Beeld vry veel te doen was geweest; maar hy beschouwde 't zelve om (gelyk hy naderhand in zekeren Brief aan zynen Zwaager schreef) zyn zucht en eerbied te toonen aan de gedachtenis van eenen Man, die zoo wel den weg hadt aangeweezen tot een rechtmaatige Reformatie, zich nooit vastbindende noch aan duistere verschilpunten, noch aan eenige uiterlyke Ceremoniën der eener of der andere zyde. Wy Hollanders (voegde hy 'er by) konnen dien Man niet genoeg bedanken, en ik acht my gelukkig dat ik zyne deugden, zoo eenigszins van verre kan begrypen.

Wyders ontfing hy verscheiden vrienden, zoo van binnen als buiten de Stad, die hem kwamen verwellekomen. Ook zag men op dien tyd te *Rotterdam*, hoewel tegen zynen zin, verscheiden Verzen tot zyner verwellekoming, als mede ter eere van de Burgemeesters *Hartogsvelt* en *van Berckel*, die hem zeer genegen waren. Doch van alle die Heeren durfde hem echter niemand komen bezoeken, uit vrees van ongenoegen te geeven

 aan

aan hunne Mede-Regenten. Ja zelfs men zegt, dat *van Berckel* zich tegens één zyner vrienden hadt laaten ontvallen: „ Dat al-„ les, wat *de Groot* in de Sententsie ten laste gelegd wierdt, door „ hem volgens Stads-Resolutie gedaan was; ja dat hy somtyds „ minder gedaan hadt dan hem belast was."

De Heer *van Driel*, die uit de Regeering der Stad Gecommitteerd was tot de aanstaande Dagvaart, liet hem zeggen, dat hy hem wel zou komen bezoeken, indien het tot eenig nut konde weezen, maar dat (doelende op de hevige beweeging, die men in de aanstaande Vergadering te gemoet zag) de bui eerst uitgestaan, en dan daar uit iets goeds verwacht moest worden. Zelfs waren alle vier de Burgemeesteren van *Rotterdam* het ééns, om hem naar hun vermogen tegens allen overlast te beschermen, en hadden ook reeds hunnen Bailjuw deswegens last gegeeven: doch dit was geschied zonder het stuk in den Vroedschap te brengen, om geen meer geruchts te veroorzaaken.

In tusschen waren eenige zyner vrienden van gevoelen, dat hy zich nog eenigen tyd schuil houden en zyne overkomst van langsaamerhand ruchtbaar gemaakt moest hebben, gelyk *Uitenbogaart* en andere in den *Haag* en te *Rotterdam* gedaan hadden, tot groot genoegen van zyne Excellentie; dan *de Groot* verstondt het anders: hy vertoonde zich openlyk op straat, ging zyne vrienden bezoeken, en zeide, liever 't Land weer te willen verlaaten dan zyne vrienden en vyanden door zyne verschuiling achterdocht te geeven, als of hy iets op zyne hoorens hadde. Of hem dit, zegt zeker Schryver, als eene koppigheid, of als eene edelmoedigheid, konne toegerekend worden, daar over zyn het de Geleerden niet ééns. Vervolgens om de Regenten van *Rotterdam* des te meer aan te moedigen tot zyne bescherming in allen overlast, en om hem een vreedsaam verblyf in den Lande te vergunnen, maakte hy een *Casus Positio*, of stelling van zeker geval, en verzocht de voornaamste Rechtsgeleerden van '*s Gravenhage* om hun oordeel en advis daar over te geeven. Dit bestondt hier in:

„ In den jaare 1613 heeft de Stad *Rotterdam* door haare Bur-„ gemeesteren, Raaden en Vroedschappen, by Contracte van „ den 5 July, in hunnen dienst, als Pensionaris, aangenomen „ *Hugo de Groot*, zynde Advocaat Fiscaal van Holland, den

wel-

„ welken zylieden beloofd hebben vooral zulken tyd, als hy zich
„ in hunnen dienst wilde laaten gebruiken, al ware het ten uit-
„ einde zyns leevens toe, in den voorsz. dienst te ondersteunen;
„ ook hem te doen genieten alle Rechten en Privilegien hunner
„ Stede verkreegen, of nog te verkrygen. En hebben zy lie-
„ den wyders beloofd alle puncten, in den voorsz. Contracte
„ begreepen, voor hen en hunne Naarkomelingen vast en on-
„ verbreekelyk te onderhouden, en daar tegen niet te doen, of
„ te gedoogen gedaan te worden, onder verband van alle hunne
„ en hunner Stads goederen, mitsgaders die der Poorters van
„ dien en der volgende tyden; maakende dezelven daar voor on-
„ derhevig allen Rechten en Rechteren, met afstand van alle
„ Beneficien, Gratien, of privilegien, verkreegen of nog te
„ verkrygen, waar door den inhoude van dien gecontravenieerd
„ zoude mogen worden."

Vervolgens verhaald hebbende het geene hem tot in den jaare 1619 wedervaaren was, besluit hy met deeze vraag: „ Of de
„ voorsz. Burgemeesters, Raaden en Vroedschappen der Stede
„ *Rotterdam*, uit krachten van 't voorsz. Contract en de Procu-
„ ratie, niet zyn gehouden den voorsz. *de Groot*, niettegen-
„ staande gemelde Sententie, Verklaaring en Plakkaat, het vol-
„ komen effect van 't voorsz. Contract te doen genieten; en hem
„ *dienvolgens* niet alleen in hunne Stad te maintineeren en te
„ protegeeren, benevens andere inwoonders, maar hem ook,
„ zoo veel in hun is, zyne vryheid, ten minsten binnen de Pro-
„ vintie van Holland, te procureeren"?

Wanneer nu de voornaamste Advocaaten in den *Haag* daar over geraadpleegd zynde, en uit spraak gedaan hebbende, dat de Stad *Rotterdam* verplicht ware hem, volgens voorsz. Contract, het volkomen Burgerrecht hunner Stad te laaten genieten, om dat hy zyn ontslag niet verzocht hadde; zoo besloot hy, met dit advys gewapend, 't welk hy aan sommige Regenten mededeelde, zyn verder noodlot af te wachten.

Terwyl hy nu nog eenigen tyd in deeze Stad was, heeft hy, zoo wy beschreeven vinden, zich aldaar laaten uitschilderen door den Konstschilder *Miereveld*, welk Schildery door *Willem van Delft* in 't koper gebragt, en door den vermaarden van *Vondel* met dit Opschrift vereerd is:

De

De Zon des Lands wierdt dus van Mierevelts penseel
Geschilderd, toen ze gaf haar schynsel op 't paneel;
Doch niet gelyk ze straalt op 't heerlykste in onze oogen,
Maar met een dunne wolk van sterflykheid betoogen.
Om Duitsch te spreeken: dit 's de Fenix, HUIG DE GROOT,
Wiens wyze Majesteit beschynt de waereldkloot.
Wie vraagt nu wat Cefis, of Delfös, eertyds zeide?
Een Delfs Orakel melt meer wysheid dan die beide.

Toen nu zyne komst in 't Land en zyn verblyf te *Rotterdam* alom ruchtbaar en bekend was geworden, maakte zulks, als gezegd is, een groot opzien by zyne Tegenpartyders. De Gecommitteerde Raaden schreeven deswegens aan de Regeering van *Rotterdam*, dat zy, de komst van *de Groot* in hunne Stad verstaan hebbende, bevreesd waren dat zulks veel aanstoots in de aanstaande Vergadering der Staaten van Holland zoude te weeg brengen, en dat zy derhalve iemand moest committeeren om opening te doen in hun Collegie, op wiens bevel, of met wiens kennis hy hier gekomen was. De Raadpensionaris van Holland hadt ook ondertusschen kennis daar van gegeeven aan de Steden, die ter Dagvaart stonden te komen; en men verhaalt, dat sommigen zelfs aan zyne Excellentie zouden gevraagd hebben: of *de Groot* met zyne kennis in het land gekomen ware? die daar op kortelyk hadt geantwoord, dat hy hem niet hadt doen komen.

Alle deeze voorgeruchten en omstandigheden waren oorzaak, dat ook *de Groot* en zyne vrienden yverig bezig waren, om zich ten zynen voordeele van de gunst van sommige voornaame Steden te verzekeren, gelyk dan ook veele Edelen uit de Ridderschap, beneven verscheiden' Regenten, als van *Rotterdam*, *Amsteldam* enz., beloofden voor de veiligheid van zyn persoon te zullen zorgen, onder welken inzonderheid de Heeren van *Delft* zich veel aan hunnen Inboorling lieten gelegen leggen, ja zelfs een gezantschap aan den Prins zonden, met verzoek om zyne zaak op de zachtste wys te helpen bestieren.

Ondertusschen, zegt men, begonnen ook reeds de Predikanten somtyds daar over te handelen in hunne Predikatiën, maar, voegt 'er die Schryver by, het waren zeker de Predikanten niet, die het hem deeden, maar wel de Politiken en Regenten van

sommige Steden, die de Predikanten gaarne tegen de Arminiaanen hoorden uitvaaren, uit vrees, dat de Prins dezelven al te veel begunstigen mogt.

De Vergadering der Staaten van Holland dan in 't begin van December begonnen zynde, deedt de Raadpensionaris opening van *de Groots* komst te *Rotterdam*. Daar op raakte de zaak gaande; de Gemagtigden van *Rotterdam* wierden ondervraagd, of zy kennis van zyne komst hadden gehad? Waar op zy ten antwoord gaven, dat zy niets van zyne komst geweeten, noch hem gesprooken hadden. Nogthans vonden de Gemagtigden van *Leiden*, *Haerlem*, *Alkmaar* en *Enkhuizen*, daar naderhand *Gouda* bykwam, de zaak van zulk een groot gewicht, dat ze van gééne andere puncten wilden spreeken. Schoon nu de Heeren Edelen, ondersteund door die van *Rotterdam*, *Amsteldam* en *Delft*, zich ernstig daartegen stelden, riepen de anderen nogthans, dat hy de geene was, die Land en Kerk beroerde; dat hy de tegenwoordige Regeering in zyne Verantwoording voor onwettig uitgescholden hadt; dat hy op zyn eigen Ban en Boete, zonder voorafgaande bewilliging der Staaten, in het land gekomen was enz. Zelfs lieten sommigen, zegt zeker Schryver, zich ontvallen, *dat de Dunikerkers zoo veel schade op zee niet deeden, als de Groot in 't land zou doen*. Anderen vergeleeken hem by *Marius*, die ter voldoening zyner staatzucht een burgertwist in zyn Vaderland verwekte. *de Groot*, zulks naderhand verneemende, zeide: dat men veel beter gedaan zoude hebben, indien men hem vergeleeken hadt by *Camillus*, *Rutilius*, *Cicero*, *Themistokles*, *Aristides*, of *Theucidides*. Betreffende het gezegde, dat hy de tegenwoordige Regeering onwettig genoemd hadt, schreef hy in een Brief:

„ Dat hy nergens de Regeering onwettig genoemd en alleen
„ gezegd hadt, dat de voorige Regeering voor de verandering
„ wettig ware, gelyk de nieuwe, indien zy nu afgezet wierdt,
„ zelf zoude zeggen, dat ze wettig geweest was, dat sommigen,
„ doch niet allen, volgens de Privilegien, niet waren gequalifi-
„ ceerd; dat zyn boek aan alle Overheden opgedraagen was, en
„ dat zyn Brief uit *Antwerpen* aan de Staaten Generaal geschree-
„ ven 't zelve toonde".

Om nu weder op de Vergadering te komen, zoo waren 'er, volgens dien Schryver, verscheidene twistredenen over zyn persoon, waar

waar by het onder anderen gebeurde, dat zeker Heer zich liet ontvallen, dat hy van oordeel was, dat men zyn best moeste doen om dien *Quidam* in handen te krygen en 200 Ryksdaalers op zyn lyf zetten. Waar op een ander Heer hem beantwoordde, zeggende: *Op myn Z... Confrater, noemje zulk een man een* QUIDAM? *Indienje Latyn en de kracht van dat woord verstondt, zouje ligt begrypen, dat* Quidam *beter op u als op hem zou passen.*

Ondertusschen bragten zyne partyen, bestaande uit twaalf stemmende Steden, 't eindelyk zoo verre, dat men besloot aan alle Hoofd-Officieren in de Steden en ten platten Lande Brieven af te zenden, en hun scherpelyk te belasten, om naauwkeurig onderzoek te doen naar de persoon van *Hugo de Groot*, en hem, daar het mogelyk ware, in hechtenis te neemen. Ook ontfing de Fiscaal *Kinschot* bevel om alom onderzoek te doen. Deeze schreef dienvolgens aan de Baljuw van *Rotterdam* om onderzoek naar *de Groot* te doen, waar op de Balljuw hem liet weeten dat hy, vermits *de Groot* van Logement veranderd ware, hem te vergeefsch gezocht hadde, en vervolgens, dat hy bereids uit de Stad vertrokken was.

Doch de storm ging daar mede niet over; want na dat de Vergadering van den 4 tot den 23 December geduurd hadt, moesten de Staaten van Holland de raadpleeging over de zaaken, den lande betreffende, tot de eerstkomende Vergadering uitstellen, en lieten ondertusschen de volgende *Bekendmaaking* aan de Officieren der Steden en ten platten lande verkondigen:

„ Alzoo *Hugo de Groot* (voor deezen by Sententie van de ge- „ delegeerde Rechters gecondemneerd tot een eeuwige gevange- „ nis, en de voorsz. gevangenis gevioleerd hebbende, by Plak- „ kaat van de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal verklaard *straf-* „ *baar aan lyf en goed* tot alle plaatsen en tyden als hy zoude kun- „ nen gekreegen of geattrappeerd worden) uit Frankryk in deeze „ Landen binnen de Stad van *Rotterdam* is gekomen; en dat wy „ gehoord hebbende de verklaaring van de Heeren Gedeputeer- „ den der voorsz. Stad *Rotterdam*, dat de voornoemde *de Groot*, „ buiten kennis van de Magistraat, aldaar gekomen is, en hy „ niemand van dezelven gezien of gesprooken heeft, ook géene „ Communicatie met hem gehouden is.

„ Zoo hebben wy, tot handhavening van 't openbaar gezag, goed- „ gevonden te schryven aan alle Hoofd-Officieren van de voorsz.

Lan-

„ Landen, gelyk wy ook doen aan Ul: ten einde dezelven se- 1631.
„ rieuslyk zullen *inquireeren* naar de persoon van den voorsz. *Hugo*
„ *de Groot*, en denzelven verneemende, of vindende, in verze-
„ kering te neemen en houden, zonder eenigzins in Ul. devoir
„ te failleeren, en, hem bekomen hebbende, ons daar van ter-
„ stond advys te geeven, op dat wy verders daar in mogen doen
„ 't gunt bevonden zal worden te behooren. Waar toe wy, ons
„ verlaatende, zullen hier mede, enz."

Doch dewyl deeze Bekendmaaking niet al te streng uitgevoerd wierdt, bleef *de Groot*, schoon hy zag dat hem alles tegenliep, nog een tydlang in *Rotterdam*, welke Stad, geduurende deeze Vergadering, haar uiterste pooging hadt aangewend om hem te beschermen. Maar zulks niet kunnende baaten, begaf hy zich in stilte van daar naar *Amsteldam*, welke Stad men toen noemde eene Herbergster van veele Ballingen, laatende ondertusschen zynen Dienaar opentlyk naar *Delft* gaan, om der wereld te toonen dat hy reeds vertrokken was. Te *Amsteldam* nam hy zyn intrek by den Heer *Brasser* op de *Heerengraft*, alwaar hy zich in stilte onder den naam van *Neef van der Linden* onthielt, verzoekende ook voorts zyne Ouders en Bloedverwanten om zyn verblyf aldaar geheim te houden, zoo om zich zelven als om zyn Huiswaard te beveiligen. Doordien nu zulks wel in acht genomen wierdt, ontstondt 'er een gerucht dat hy reeds weder naar Frankryk getoogen was. Ondertusschen ontfing hy ten huize van den heer *Brasser* dagelyks bezoek van zyne Begunstigers en geleerde Vrienden, onder welken inzonderheid waren de groote Rechtsgeleerde *P. Kloek* en zyn Zwaager *P. C Hoofd*, Drost van *Muiden*, zoo als de geleerde *Vossius* en *van Baerle*, die van *Leiden* beroepen waren om hier 't Hoogleeraarschap in de Historien en Wysbegeerte te bekleeden in het *Doorluchtig School*, door de Regeering van *Amsteldam* opgericht.

Niet minder strekte zyn verblyf alhier ten nutte van veele Burgers en Ingezetenen, die van hem, als een Orakel der Rechtsgeleerdheid, advyzen en schriftelyke verklaaringen over hunne rechtszaaken haalden. Dus bleef hy hier omtrent drie maanden in 't verborgen, tot dat hy in 't begin van Maart des volgenden jaars (wy loopen om onze Historie aan één te schakelen voor een gedeelte in dat volgenden jaar) kort voor de Dagvaart, waar op zyn zaak andermaal zou dienen, de vryheid nam van openlyk langs de

ſtraat te gaan. Den eerſte dier maand woonde hy de openbaare kerkelyke Vergadering der Remonſtranten by, en den volgenden Zondag verſcheen hy in de Franſche Kerk. Naauwlyks, zegt zyn Leevens-Beſchryver, kon hy de ſtraaten betreeden zonder een grooten toeloop van menſchen, die hem eer beweezen en tevens beklaagden. Het gerucht liep dat de Regeering van *Amſteldam* hem vrygeleide hadt gegeeven, 't welk echter zoo niet was, nademaal dit enkel by oogluiking der Regeering geſchiedde, doordien den Hoofd-Officier, en door hem den Onderſchouten, alleenlyk belaſt ware, niets ten zynen nadeele te onderneemen.

Zo wel deze Stad als verſcheiden anderen ſtonden inmiddels niet ſtil, maar ſtelden alles in 't werk, om zyn verblyf in deze Landen op de aanſtaande Dagvaart door te dryven; doch de andere party was te ſterk, gelyk in de volgende Vergadering bleek, die van den 10 *Febr.* tot den 7 *April.* duurde: want de zaak van *de Groot* op het tapyt komende, verwekte die zodanige drift in de gemoederen, dat zyn Excell. verzocht werd, om, als Stadhouder, in de Vergadering te verſchynen, gelyk hy deedt. Maar ſchoon die van *Rotterdam*, *Amſteldam* en *Delft*, onderſteund door de Ridderſchap, hun uiterſte pooging inſpanden, het was vergeefs; het beſluit viel door meerderheid van ſtemmen ten zynen nadeele uit, en zyn Excell. zegt men, vond niet geraden, tegen dezen ſtroom van ſterke driften op te roeien.

Zoo als nu zyne Tegenpartyders over dit beſluit vergenoegd waren, zoo bedroefde het zyne Vrienden des te meer; gelyk wy dan ook vinden, dat zeker Dichter zich over dit beloop van zaaken dus liet hooren:

Hoe zou de Duiſternis dit Hollandſch Licht gedoogen,
Dat al te Hemels ſchynt in aller Blinden oogen?
Het ging een wyle ſchuil om klaarder op te gaan.
Wy haaten 't Groote Licht, een ander bidt het aan.

Vermits men ook beſpeurde, dat de Officieren geen haaſt gemaakt hadden, om de eerſte Orde ter uitvoer te brengen, wierd een tweede en veel ſcherper *Reſolutie* genomen, waar in den Officieren, op verbeurte hunner Ampten, belaſt wierd die Orde te volvoeren, en tevens 2000 Gl. op zyn Lyf gezet. Hier mede was alle verdere hoop verdweenen, en *de Groot* moeſt op zyn vertrek

trek denken. Doch alvoorens het daar toe kwam, stelden nog zyne vrienden alle poogingen in 't werk, om te zien of dit Vonnis niet te verzachten ware. De raad van zyne Vrienden daar op was, dat hy nogmaals een éénvoudig verzoek moeste doen, oordeelende dit het eenigste Plechtanker te zyn, dat 'er nog over ware om zyn Schip in behouden Haven te brengen; gelyk dan ook de Predikant *Uitenbogaard* hem schreef, dat hy den raad zyner vrienden moest opvolgen. Doch schoon deze ook hem een ontwerp van een Verzoekschrift aan de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en Westvriesland toezondt, was hy 'er echter niet toe te beweegen, zeggende: „ Dat men hem, door het inleveren „ van zulk een éénvoudig Verzoekschrift zocht te noodzaaken tot „ verwerving van een bedekt pardon, waar door hy van de vruch- „ ten van zyne langduurige lydsaamheid verstoken zou zyn; dat „ zyne partyen daar van niet anders zouden oordeelen, dan dat het „ hem uit vreez was afgeperst; dat men deswegens buitens lands „ zou konnen uitstrooijen, als of hy in de daad vergiffenis verzocht „ hadde; dat de woorden in dat Verzoekschrift, *dat hem zyne on-* „ *gelukken niet waren overgekomen om eenige Schelmstukken*, een duis- „ tere belydenis van schuld en misdaad medebragten, hoewel ze „ ondertusschen zyn schuld iets verkleinden, als zynde met geen „ boozen wil bedreeven; dat het daarenboven zeer waarschynlyk „ was (hoedanig zulk een Verzoek ook wierde ingericht) dat men „ in de Resolutie op het zelve zoodanige *Clausulen* zoude stellen, „ waar door hy op nieuw gebrandmerkt zou worden, al ware het „ maar een verbod van zich direct noch indirect met publieke zaa- „ ken te bemoeijen; dat hy zich gaarne vrywillig daar van wilde „ onthouden, maar van hooger hand daar toe gelast te worden, kon „ niet anders dan als een nieuw Vonnis tegen zyn persoon aan- „ gemerkt worden; dat hy over de Wettig- of Onwettigheid der „ tegenwoordige Regeering met niemand verschil hadt, maar al- „ leen over de Proceduuren, die dikmaals in wettige Regeeringen „ onwettig gehouden waren; dat hy op zyn gemoed niet verkry- „ gen kon om de kracht en bestaanlykheid van zulke proceduuren „ te erkennen, of ten minsten schyn daar aan te geeven, nade- „ maal men, uit krachte van het oude Vonnis, een nieuwe *Re-* „ *solutie* van gevangenneeming tegen zyn persoon genomen hadt; „ dat hy daar mede zyne eer kwetsen, en zich zelven, in zyne

„ welgegronde pretentien op de Stad *Rotterdam*, ja zelfs in zyne „ vorderingen buitens lands, benaadeelen zou enz.'

Deeze en diergelyke reden waren de oorzaak, die hem in de ondertekening van zoodanig Request verhinderden; want hy was zoo afkeerig van eenig verzoek te doen, het welk de minsten schyn hadt van lafheid of schuldbekendtenis, dat hy tegen zeker Heer, die hem eene conditioneele schuldbekendtenis zocht aan te raaden, rond uit zeide: dat hy géén pardon, noch half, noch vierdepart, noch achtstepart, begeerde, maar wel vergeeven wilde den geenen, die hem misdaan hadden. Ook waren eenige Regenten van *Amsteldam* van gevoelen, dat hy géén zoodanig Verzoekschrift moest inleveren, dewyl het meer naa- dan voordeel zoude uitwerken, vermits 'er, schoon *Rotterdam* en *Delft* vast beslooten hadden hem géén stil verblyf in hunne Stad te zullen weigeren; nogthans géén eene Stad in Holland was, zegt zeker Schryver, die moeds genoeg hadt om zyn persoon openlyk in haare bescherming te neemen.

Alhoewel hy nu tot géén Verzoekschrift konde overgaan, besloot hy echter nog eens uit *Amsteldam* aan zyne Excellentie te schryven, gelyk hy deedt, en waarin hy te kennen gaf: „ Dat „ hy, zoo lang in Frankryk geweest zynde, gééne gelegenheid „ vezuimd hadt om dienst te doen aan zyn Vaderland, en des„ zelfs Ingezetenen; dat zyne Schriften, raakende den Gods„ dienst, de Rechten en Historien, getuigen waren van zyne „ zucht tot het land en de Regeering; dat hy gehoopt hadt dat „ men zyne komst alhier niet kwaalyk opneemen zou, als zynde „ daar toe niet gedreeven door gebrek aan goede conditien bui„ tens Lands, maar om zyne Vrienden, hoogbejaarde Ouders en „ zyn Vaderland te zien; dat hy wel verre was van iemand eenig „ leed te willen doen, als weetende dat hy, zulks in zyn hart „ hebbende, zich zou bezondigen; dat de oude Historien hem „ leerden, dat alles, wat hem wedervoer, veele eerlyke, ja „ zeer voortreffelyke Mannen in verscheiden Regeeringen beje„ gend hadde; en dat de vergetelheid, zoo voor het algemeen, „ als voor 't byzonder, de beste geneesmeester zy.'

Onder alle zyne vrienden, die hem van zyn vertrek zochten af te houden, was inzonderheid de Heer *P. C. Hooft*; maar, wat deeze en andere vrienden ook deeden, 't was vergeefsch,

mem

men kon hem niet beweegen om iets te doen, het geen hy oordeelde tegen zyn eer en goeden naam te stryden; zelfs verzocht hy zynen ouden Vader en Bloedverwanten hem niet meer van dit punct te spreeken, noch iets meer voor hem te ondernee-men, als nu vast besloten hebbende zyn Vaderland hoe eer hoe liever te verlaaten.

Achtervolgens dit besluit ging hy den 14 April des volgenden jaars van *Amstelдam* op reis naar *Hamburg*, alwaar hy vriendelyk ontfangen wierdt, en op het Landgoed van den Heer G. *de Moor*, omtrent één myl van die Stad aan de *Elve* gelegen, zyn verblyf nam. De groote *Vondel*, die niets liever deedt, dan op zonderlinge gevallen zynen Poeetischen geest bezig te houden, besloot, ook op dit vertrek van *de Groot* zyne snaaren te spannen, en had 'er reed seen opstel van gereed; maar *de Graot*, het zelve geleezen hebbende, vondt het veel te scherp en te steekelig, derwyze, dat hy oordeelde, dat het *Vondel* zelve meer kwaad zou doen dan hem, en ondertusschen hem van geen hot minste nut zou weezen. Om die reden bleef dit Gedicht verduisterd.

Eindelyk vinden wy by een der Schryvers van de Nederlandsche Gebeurtenissen, dat hy, indien hy gebleeven was, zekerlyk de belangens van den Prins zou hebben aangekleeft, en dus een gunsteling van zyne Excell. zou geworden zyn, indien zy, die by *den Prins* waren, niet gevreest hadden, dat hy hun licht betimmeren, en hun gezach gekrenkt zoude hebben. Waaruit te besluiten is, voegt hy 'er by, dat de bekwaamheid en Deugd in zekere gevallen nadeelig zyn.

Vermits dit geval van *de Groot* een voornaam tydpunt van den jaare 1631. in de algemeene Hollandsche Historie uitmaakt, hebben wy hetzelve wat uitgebreider, dan andere Historieschryvers, hier geplaatst, en zullen thans zien, wat 'er nog verder in dit jaar gebeurd is.

Voor eerst staat ons dan nog te melden, dat, vermits de kosten der toerusting in dit voorjaar zeer hoog liepen, de Staaten van Holland, of hunne Gecommitteerde Raaden, uit hoofde van Spaarzaamheid, den Engelschen Resident *Carleton* de Huizing of Wooning, waarin de gewoonlyke Ambassadeurs des Konings van Grootbrittanje, sedert een geruimen tyd, op kosten des Lands, gewoond hadden, opgezegd hebben. Doch gemelde gezant

Car-

Carleton had 'er vry wat tegen, en wende zich tot zyn Excell. die het by de Gecommitteerde Raaden zo verre bragt, dat die van Holland de wooning nog voor een jaar aan *Carleton* lieten, mits dat hunne Hoog Mog. de Huurpenningen aan de Provintie van Holland lieten korten; het welk toegestaan wierd.

Reeds in het voorige jaar waren de Heeren *Albert Coenraadsz Burg*, Schepen en Raad van *Amsteldam*, en *Joan Veltriel*, Oud-Burgemeester van *Dokkum*, in Gezantschap naar *Moscow* gezonden, om met den Grootvorst van *Moscovie* over eenig pointen te handelen; doch 'er wierd weinig uitgericht; want zy bespeurden wel haast, dat de Grootvorst nergens anders op doelde, dan om de Staaten Generaal te beweegen tot onderstand, dewyl hy gezind was den Koning van *Polen* weder te beöorlogen. Zy hadden ook verscheidenmaal gehoor by den Grootvorst, zyn Zoon, en den Patriarch, en 'er wierden zelf eenige Artikelen ontworpen nopens den onderlingen Koophandel; maar dewyl hy ook lasthadden, om eenige duizend lasten Koorn voor rekening van de Staaten Generaal op te koopen, bleek het ook, dat, schoon de Vorst zulks eindelyk toestond, die Kroons-Bedienden niet redelyk handelden, stellende hen den prys zo hoog, dat zy 'er van moesten afzien.

Wanneer de gemelde Gezanten nu in Maart dezes jaars gehoor van Afscheid hadden by den Grootvorst, verzeld van den Prins zyn Zoon, van den Patriarch, en veele Hovelingen, wierden zy plechtig ontfangen, zelfs liet de Vorst Banken, met Turksche Tapyten bedekt, in de gehoorzaal brengen, om 'er de Gezanten op te doen zitten, en vervolgens weder op te staan. Vervolgens zeide hy mondeling, 't gene hen daarna in geschrift wierd overgegeeven: „ *Albert en Johan*, wy geeven u afscheid, „ om te mogen vertrekken, met bevel, dat gy, t' huis komende, de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal, en den Doorluchtigen Grooten Vorst, *Fredrik Henrik*, Prince van *Oranje*, „ in onze naamen zult groeten, en wenschen langduurige gezondheid en gelukkige Regeering, met aanzegging, dat wy „ hun onzen grooten Ambassadeur zullen toezenden, om groote „ zaaken te verhandelen; die wy verzoeken, dat wel behandeld „ mogen worden; en 't gene gylieden mondeling voorgesteld, „ en schriftelyk aan onze Commissarissen hebt overgeleverd, is

„ en

„ by ons wel overwogen, en hebben de Commissarissen belast,
„ u een schriftelyk antwoord daarop te laaten toekomen, om on-
„ ze meening en besluit daarop aan de Hoog Mog. Heeren Staa-
„ ten, en aan den Prins van *Oranje* bekend te maaken; het welk
„ wy van dit waarde zullen houden, als of het aan ons zelve ge-
„ schied was; beloovende wyders al het gene, dat beslooten word,
„ ten allen tyde te onderhouden en na te komen."

Kort daar na ontfingen de Hollandsche Gezanten de gewoo-ne presenten, bestaande in Sabelbonten, zo van den Keizer als van den Prins en den Patriarch, waar voor zy dan aan den Schatmeester en aan de brengers weder geschenken moesten doen.

Ook hadden gemelde Gezanten uit last van de Staaten den Grootvorst verzocht, om door *Moskovië*, over de Kaspische Zee, op *Persië* te mogen Handelen; maar die voorslag wierd beleefdelyk afgeslagen, met te zeggen, dat men zulks in voorige tyden den Engelschen geweigerd hadt.

Op gelyke wyze wierden ook de Moskovische Gezanten, na dat ze in Holland gekomen waren, en de Staaten met groote beloften verzocht hadden tot onderstand aan den Vorst *Michael Federowitz* tegen de Poolen, die hy, als gezegd is, wilde beöorlogen, in 't vervolg afgevaardigd met een beleefde weigering; verschoonende de Staaten zich met de groote lasten des Oorlogs, die zy zo veele jaaren gevoerd, en noch te voeren hadden. Echter wierd hen den vryen uitvoer van eenige Oorlogsbehoeften toegestaan, om het Traktaat van Koophandel, door de Gezanten der Staaten in *Moskovie* gesloten, niet te benadeelen.

Ook was 'er in dit jaar weder op nieuw verschil wegens de *Tarra* der Engelsche Lakenen, waar van wy te vooren meermaals gesprooken en gezegd hebben, dat de Engelschen begeerden dat dezelven maar in ééne Stad van Holland zouden getard worden, waar tegen de Staaten Generaal verstonden dat ze in alle Steden van Nederland, waar zy kwamen, getard moesten worden; gelyk reeds by een Plakaat van hunne Hoog Mog. in September des voorleeden jaars vastgesteld, en deswegens aan de respective Provintien verzocht was, om orde te stellen op hunne binnenlandsche Tollen en Passagien; dat alle daar passeerende Engelsche lakens aangehouden en gearresteerd mogten worden; dat dezelven aangehouden en onder géén borgtocht ont-

ſlagen mogten worden, tot dat de Engelſche *Court*, die te *Delft* was, genoegſaam reden zou hebben gegeeven, om andere ſchikkingen te maaken: zoo dat 'er reeds verſcheidene Engelſche Lakenen waren aangehouden.

Vermits nu de Engelſche Gezant *Carleton* aan de Staaten verzocht, dat men niet allen, maar 't getal der Steden zoude opnoemen, alwaar het Tarren geſchieden moeſt, om dus dit getal te verminderen; mitsgaders dat de reeds aangehouden Lakens, die de vernoemde Court verkocht had, van het arreſt mogten ontſlagen worden, en dat ze vervolgens te *Delft* alleen getard zouden worden; zoo was de Provintie van Holland, uit vrees dat gemelde Court daar over misnoegd worden, en zich elders in de een of andere buiten Ptovintie neer zetten mogte, daar omtrent in de voorbaat, en lieten de andere Provintiën vraagen, of zy, indien meergemelde Court uit Holland wilde vertrekken, by hun niet afgeweezen zouden worden, volgens bovengemelde Plakaat? Waar op de andere Provintien verklaarden zich te houden aan 't voorsz. Plakkaat, en dat men 't zelve in alle Provintien en Landen der Generaaliteit zou onderhouden en opvolgen.

Hier op wierdt dit Plakkaat vernieuwd en aan alle Ingezetenen deezer Landen bekend gemaakt; ook werdt de Court-Meester en eenige Gedeputeerden van de Court, reſideerende te *Delft*, verzocht te verſchynen in de Vergadering, en hun aangezegd, dat in alles het voorsz. Plakkaat opgevolgd, en de Engelſche Lakens ten Keuze des Koopers getard moeſten worden ter plaatzen, in het Plakkaat benoemd.

Ten opzichte van *Ooſtvriesland* moeten wy nog zeggen, dat eindelyk in 't begin van dit jaar de zaaken in *Embden* zoo ver gekomen waren, dat de Graaf in die Stad verzocht en gekomen was, en 'er een Verdrag tuſſchen den Graaf en die van *Embden* geſlooten wierdt, het welk zy beiden vervolgens aan hunne Hoog Mog. lieten bekend maakten. Doch dewyl 'er in vervat ware dat de Troepen, zoo van den Keizer en de Verbondelingen, als van de Staaten, 't Graafſchap zouden ontruimen, zoo wierdt hun by de Staaten aangezegd om wederzyds hunne Gezanten tegen November deezes jaars in den *Haag* te zenden, om verder daar over te raadpleegen, waar van wy den uitſlag in 't vervolg zullen zien.

DERDE HOOFDSTUK.

Vervattende de Gebeurtenissen van den jaare 1632, *als de Veroveringen van Venlo, Straalen, Roermond, Mastricht enz., het verlaaten van den Spaanschen Dienst door de Graaven van den Berg en Warfusé, de dood van Graaf Ernst Casimier, des Konings van Bobeimen, en andere voorvallen.*

Waren de twee voorige jaaren merkwaardig voor de Staaten, dit jaar van 1632 zal ons geene mindere merkwaardigheden opleveren.

De Algemeene Staaten waren reeds in het begin van dit jaar bedacht, om den Veldtocht vroeg te openen, waar toe zy naadruklyk verzocht wierden door de Koningen van Vrankryk en Zweeden, als zynde vyanden van het Huis Oostenryk; ten welken einde men niet alleen de gewoone Troepen voltallig maaken, maar ook verscheiden nieuwe liet werven. Ook werden 900 man aangenomen, die van Springstokken moesten voorzien worden. Men sprak van groote ondernemingen; als van *Antwerpen* te belegeren, van een aanslag op *Cadix* te doen enz. Doch van dit alles is niets voorgevallen, en men denkt dat die geruchten alleen gemaakt wierden, om de Spanjaarden te misleiden, vermits zyne Excellentie het gemunt hadde op eenige plaatsen aan de *Maas*. Het eerste ontwerp moet evenwel in gedachten zyn geweest, nademaal andere Schryvers de reden melden, waarom de Prins van besluit veranderd was, en zyn oogmerk op het laatste ontwerp bepaald hadde, zoo als wy terstond zullen melden.

Ondertusschen hadt ook de Koning van Spanje van zyn' kant bevel gegeeven aan zyne onderhoorige Nederlandsche Provintien, dat zy op hunne hoede zyn, en den Oorlog tot hunne bescherming op hunne eigen kosten moesten voeren, aangezien hy niet in staat ware om hun in dit jaar eenig geld toe te zenden, zoo wegens de groote schaden, die zyne Vlooten in *Nieuw-Spanje* ge-

leeden hadden, als wegens de groote kosten, die hy hadt moeten doen ter bescherming van *Brazilië*, en eindelyk dewyl hy zich verbonden hadde om Troepen naar Duitschland te zenden, ter ondersteuning van den Keizer tegen den Koning van Zweeden.

Middelerwyl liepen 'er in dit Voorjaar in *'s Gravenhage* verscheidene geruchten van voornaame personadiën, die aldaar gekomen waren en in een gedeelte van het Hof op den Singel gehuisvest wierden; en naderhand werdt vernomen dat het de Graaf *Hendrik van den Berg*, en wel inzonderheid de Graaf van *Warfuse*, uit den Huize van *Renesse*, Opperbewindhebber der Geldmiddelen des Konings van Spanje te *Brussel*, geweest zyn, die, misnoegd over dien Koning, door verandering hunnen staat zochten te verbeteren. De Graaf van *Warfusé* hadt, zegt zeker *Autheur*, door het houden van een grooten staat en huishouding zich zelve en zyn eigen geldmiddelen in wanorde gebragt, voorgeevende dat hy groote sommen aan den Koning van Spanje verschooten, maar geen betaaling gekreegen hadde, en denkende door deeze onderneeming zyn fortuin te herstellen; maar, voegt hy 'er by, het gelukte hem hier zoo weinig als te *Brussel*, gelyk we aan 't volgende Verhaal zullen zien, en tevens waarom zyne Excellentie van zyn voorig oogmerk afgegaan is, en 't besluit nam om *Mastricht* te belegeren.

Reeds op het einde van den winter deezes jaars ontfing de Prins van Oranje in den *Haag* brieven van den voorsz. Graaaf van *Warfusé*, waar in hy zyne Excellentie te kennen gaf, dat hy hem zaaken van aangelegenheid mede te deelen hadt, en hem dierhalve verzocht toe te laaten dat hy hem heimelyk kwame spreeken. Deeze Graaf nu, de begeerde verzekering van den Prins ontfangen hebbende, kwam in den *Haag* en begaf zich van daar naar *Ryswyk*, alwaar hy zich eenigen tyd ophielt. Een ander Schryver zegt, dat, zoo wel de Graaf *van den Berg* a's die van *Warfusé* in den *Haag* gekomen zynde, in een byzonder vertrek gehuisvest en wel onthaald wierden, maar dat ze niet uitgingen en zich aan weinige vertoonden; dat ze op de Spanjaarden misnoegd waren; dat ze hadden te kennen gegeeven, dat men den Oorlog aan de *Maas* moest voeren; dat 'er veele voornaame personagien zeer misnoegd waren op de Spaansche Regeering,

fing en genegen zich by de Vereenigde Nederlanden te voegen, als zy 'er toe verzocht wierden en men hun de middelen aan de hand gave; dat die heeren vertrokken zonder zich bekend te maaken; dat de Staaten daar op een Manifest uitgaven, waar in zy beschreeven op welk een wreede wyze de Spanjaarden de Provintien regeerden, die onder hen stonden; dat zy dezelven verzochten zich by de Vereenigde Nederlanden te voegen, met belofte van dezelven te zullen beschermen, haare Voorrechten te handhaven, en de vrye oeffening van den Roomschen Godsdienst te laaten behouden, enz: Maar dat deeze uitnoodiging van even zoo geringe uitwerking was, als die men reeds te vooren gedaan hadt; 't zy dat die beide Graaven te ligt geloofd hadden dat zy, die over de Spanjaards klaagden, de wapens zouden opvatten, 't zy dat die lieden van gedachte veranderd waren, uit vrees dat de Staaten hen niet zouden konnen beschermen, enz.

Doch tot meerder opheldering zullen wy zeggen, dat dit alles voornaamelyk aan den Graaf van *Warfusé* wordt toegeschreeven. Want, zegt men, de Prins zich te *Ryswyk* by dien Graaf gevoegd hebbende, klaagde deeze over de mishandeling des Konings van Spanje, en verklaarde dat hy gezind ware den Spaanschen dienst te verlaaten, en in dien van den Koning van Frankryk over te gaan, ten welken einde hy gaarne met den Franschen Gezant, die in den *Haage* was, daar over wilde spreeken.

Om zyn voorgenomen afval te rechtvaardigen, gaf hy onder anderen voor, gelyk reeds gezegd is, dat de Koning van Spanje hem groote sommen schuldig ware, met byvoeging dat, indien de Staaten hem wilden vergelden 't geene hy oordeelde te verdienen, hy in staat was een gedeelte der Spaansche Nederlanden tegen den Koning te doen opstaan, en zulks wel te gemaklyker, om dat den Graaf *van den Berg* het zelfde voorneemen hadde. Zyn eisch was voor hem en den Graaf *van den Berg* elk 100000 Ryksdaalders, met belofte van grooter vergelding in Ampten of Geld, als de zaak wel uitviel.

Alhoewel men nu wist dat hy een los man en 'er weinig staat op hem te maaken was, besloot men echter, dewyl hy by de Infante in groot vertrouwen geweest, en den Graaf *van den Berg* in groo-

groote achting by het Krygsvolk was, waar uit men zich iets goeds beloofd; hem de geëischte sommen toe te staan, en de verdere belooningen te schikken naar den uitslag der zaaken.

Met deeze belofte begaf hy zich naar *Venloo*, alwaar hun beiden het beloofde geld gezonden werdt, en hen tevens gevraagd, wat men het best en met de grootste waarschynlykheid van een goeden uitslag zoude konnen onderneemen? waar op zy ten antwoord gaven, dat 'er niets voordeeliger was dan 't beleg van *Mastricht*, schoon zy 'er by verklaarden geene verstandhouding in die Stad te hebben. De Raadpensionaris *Pauw* hadt ook ondertusschen den Graaf *van den Berg* ondertast, nopens 't wegneemen van *Venloo* en *Roermonde*, alzoo hy, als Stadvoogd van Spaansch Gelderland, de bezettingen daar uit konde trekken; maar hy antwoordde, dat hy zich in zulk eene zaak niet konde inlaaten, dan dat hy, wat 'er ook gebeurde, zoude stilzitten.

Schoon men nu wel zag dat zy de uitwerking van hun gezag ten voordeele van deezen Staat niet openbaarlyk durfden in 't werk stellen, voor en aleer zy den uitslag van deezen Veldtocht gezien hadden, zoo was dit, zegt men, nogthans oorzaak dat de onderneeming op *Antwerpen* veranderd en door de Staaten en zyne Excellentie besloten wierdt het beleg van *Mastricht* te onderneemen. Men oordeelde hier toe des te meer reden te hebben, vermits 'er een groot gedeelte der Spaansche troepen onder bevel van *Don Gonzales de Cordua* naar Duitschland getoogen was, en dat de in de Nederlanden gebleeven Krygsbenden niet sterk genoeg waren om het Leger der Staaten 't hoofd te bieden; oordeelende dat Don *Gonzales*, die tot hulp van den Keizer gezonden zynde, tegen de Franschen, die op het punt stonden van *Trier* te belegeren, niet zo schielyk in de Nederlanden zou terugkomen.

Het beleg van *Mastricht* dan om die reden besloten zynde, gaf zyne Excellentie bevel aan alle de daar toe bestemde Troepen der Staaten, om op Pinksterdag by *Nimweegen* te vergaderen. Hy verscheen 'er op dien tyd ook zelf en stelde zyn Heir in slagorde op de Mookerheide.

Voor dat nu deeze Krygsbenden oprokken, lieten de Staaten 't Manifest, waar van hier boven gesprooken is, in de Spaansche Nederlanden verspreiden, om de gemoederen te bereiden tot het

voor-

voorneemen van de Graaven *van den Berg* en *Warfust*. Dit Manifest was hoofdzaakelyk van den volgenden inhoud:

„De Staaten Generaal van de Vereenigde Nederlanden, ingezien hebbende de elende der Spaansche Nederlanden, wier voorrechten, vrydommen en rechten niet alleen door de Spanjaarden verkracht en vernietigd worden; maar daarenboven nog dagelyks de gruwelen van moord en brand by de Spanjaarden en hunne Aanhangers moeten ondergaan, en door ondraagelyke schattingen verarmd, uitgeput en neeringloos waren: zy, uit naabuurschap en genegenheid, hen vriendelyk verzochten, op het loflyk spoor hunner voorouders, zich van het ondraagelyk juk der Spanjaarden te onttrekken, en zich vrywillig by de Vereenigde Provintien te voegen, hun ten deezen einde de hulp van 't leger, dat zy onder het beleid van den Prins van Oranje te veld gebragt hadden, aanbiedende; hun ook heilig en onbreekelyk belovende, hen allen te houden by hunne voorrechten, vrydommen en rechten, en de openbaare oeffening van hunnen Godsdienst: begeerende met hen te leeven als vrienden, buuren en bondgenooten."

Vermits nu de verandering, die de Staaten in de Stad en Meiery van den *Bosch* te vooren gemaakt hadden, gelyk wy op zyn plaats verhaald hebben, oorzaak van veele twisten en Vyandelykheden geweest ware, en een groote verbaasdheid in de verheerde Nederlanden te weeg gebragt hadde; zoo beloofden zy in dit Manifest om den indruk, die zulks in de gemoederen mogt gemaakt hebben, te vernietigen, niet alleen, dat zy de Geestelyken en Waereldlyken zouden houden by hunne voorrechten, rechten en vryheden, mitsgaders by de openbaare verrichting van hunnen Godsdienst, als gezegd is; maar zy volbragten ook die beloften by de verovering van *Venlo*, *Straalen*, *Roermonde*, *Maastricht*, *Limburg* en *Otsool*, welken in dit jaar door zyne Excellentie met de wapenen van den Staat bemagtigd wierden, om dus de Spaansche Nederlanders, die zeer yverig voor de Roomsche Kerk waren, door dit voorbeeld hunne meening te toonen.

Om nu weder te keeren tot de troepen van den Staat op de Mookerheide, zoo bestondt het Leger van den Prins in omtrent 17000 Voetknechten en 4000 paarden. De Prins verdeelde dit voetvolk in drie deelen of hoopen. 't Eerste bestond in 4 Regimen-

menten Engelſchen, benevens die van den Graaf van *Solms*, van *Breederode* en van *Wynbergen*. Het tweede beſtondt in 4 Regimenten Franſchen, benevens het Waalſch Regiment van Graaf *Maurits* en die van *Pinſen* en *Varik*. Het derde beſtondt uit het Regiment Duitſchers van Graaf *Ernſt Cazimier*, benevens 3 Schotſche, 't Vries, dat van *Gent*, van *Erenreiter* en *Ferens*. De trein beſtondt uit 83 ſtukken geſchut, zoo groot als klein, waar onder 6 halve Kartouwen en 6 twaalfponders waren, benevens 1500 wagens; waar van 'er 100 met kiſten beſchuit, anderen met kiſten brood; en wederom anderen met Krygsvoorraad, als Ponten om bruggen te maaken, Molens, om te maalen, Ovens om te bakken en wat verder tot zulk een Leger noodig is, belaaden waren.

Het vergaderde Leger van *Nimwegen* vertrekkende, ſtelde zich in ſlagorde by *Mook*, en wel derwyze dat de Engelſchen de Voorhoede, de Franſchen de middeltocht en de Duitſchers en Schotten de achterhoede uitmaakten. Doch dit werdt dagelyks veranderd, zoo dat de Voorhoede, de achterhoede, de middeltocht de Voorhoede, en de achterhoede de middeltocht nam. Een gedeelte van de Ruitery bleef onder den Graaf van *Stirum* by het Leger, en *Stakenbroek* trok met de overige Ruitery aan de overzyde van de *Maas*, langs welke men een Schipbrug mede voortſleepte. De tweede dag bleef het Leger te *Wel*, en den volgenden dag ſloeg het zich voor *Venloo* neder; waar de Graaf *van den Berg* twee dagen te vooren (waarſchynlyk om geen blyk van zyn misnoegen aan de Spanjaarden te geeven) nog twee Compagnien, boven de gewoone bezetting, hadt doen intrekken.

Nog op dien zelfden dag, waar op het Leger voor *Venloo* gekomen was, maakte men eene battery van vier ſtukken geſchut op een heuvel, waar van men genoegſaam de Stad beſtryken kon, en in den volgende nacht openden de Franſchen de loopgraven aan den Maaskant, zoo als ook de Engelſchen en anderen begonnen, langs een bedekten weg, die digt voorby de Stad liep. Des anderen daags zondt zyne Excellentie Graaf *Ernſt Cazimier* met een bende troepen, om *Roermond* te gaan aantaſten, en den Heer *Wynbergen* met zyn Regiment, benevens eenige ſpringſtokken, om *Stralen* in te neemen.

Ondertuſſchen wierdt *Venloo* zoodanig benaauwd, dat het op den vierden dag der belegering beſloot tot de overgave, zynde

den 4 Juny deezes jaars. Men stondt haar achtervolgens het voorgemelde Plakkaat goede voorwaarden toe, te weeten: 1632.

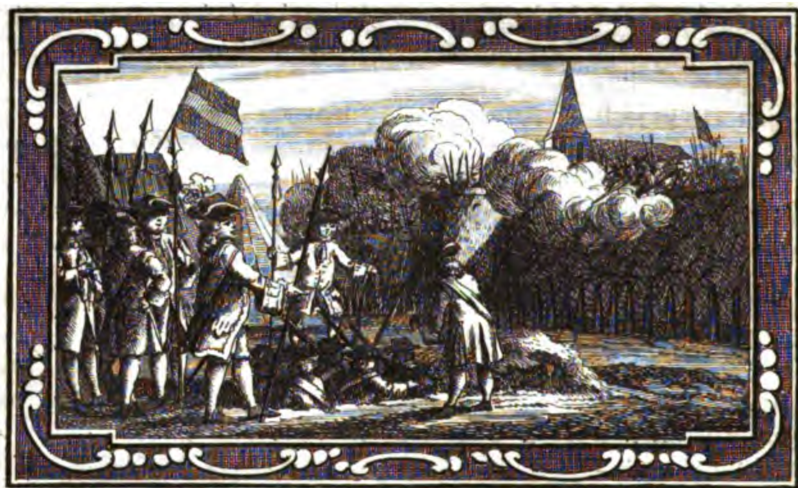
„ Dat de Burgers en Inwoonders der Stad zouden blyven by
„ hunne rechten, voorrechten en vryheden, zonder eenige
„ krenking; dat de Roomschgezinden in al 't bezit van hunne
„ Kerken en Goederen, en by de openbaare oeffening van hun-
„ nen Godsdienst, zouden blyven, behalve dat zy de St. Joris-
„ Kerk voor de Hervormden zouden inruimen; dat de bezetting
„ met slaande Trommels, vliegende Vaandels en andere gewoo-
„ ne Eeretekens uittrekken, en in veiligheid naar Gelder geleid
„ zou worden; dat de Matroozen des Konings van Spanje, zich in
„ die Stad bevindende, met hunne goederen vry zouden mogen
„ uitgaan; dat de wederzydsche gevangenen vry zouden zyn,
„ mits betaalende alleen hunne kosten, enz."

Nog dien zelfden dag trok de Spaansche bezetting uit de Stad, bestaande in zes zwakke Vaandels Voetvolk, die naauwelyks 400 man sterk waren, waar tegen 6 Staatsche Compagnien daar introkken, en de Kolonel *Brederode* tot Gouverneur werdt aangesteld.

Wat *Straalen* aanbelangd, die Stad gaf zich ten eersten over; doch *Roermond* hielt het nog iets langer, zoo dat Graaf *Ernst Cazimier* de volkomen belegering daar van beginnen moest. Hy kwam 'er voor met eenige Schotsche en Friessche Regimenten, en liet terstond een Battery opwerpen om de Stad te beschieten; de Loopgraven wierden geopend, hy ging uit om dezelven te bezichtigen, en wierdt ongelukkig door een Musketschoot in het hoofd getroffen, waar aan hy stierf. Zyn lyk werdt gebalzemd en naar Friesland, waar van hy Stadhouder was, gebragt. Zyn dood wierdt zeer beklaagd, om dat hy zich niet alleen vermaard gemaakt hadt door de wapenen, maar ook zeer geliefd was door zyn minzaam gedrag.

Wy zullen hier tusschen beide voegen, dat de Staaten van Friesland kort daar na zyn oudsten Zoon, *Hendrik Cazimier*, in zyn plaats tot Stadhouder hebben aangesteld, en dat de Staaten van *Groningen* hun voorbeeld eenigen tyd daar naa volgden.

Wy geeven een ſchets van het voornoemde ongelukkig geval van Graaf *Ernſt Cazimier* in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men 't Stedeken *Roermond*, 't welk door Graaf
„ *Ernſt Cazimier*, Stadhouder van Friesland, met een deel van
„ 's Prinſen Volk belegerd is, en waar men de Loopgraven heeft
„ begonnen, welken de Graaf komt bezichtigen, terwyl uit de
„ Stad geſchooten, en hy door een Musketkogel in het hoofd ge-
„ troffen wordt."

Om nu wederom op de zaaken van Oorlog te komen, moeten wy zeggen, dat zyne Excellentie, de Prins van Oranje, de tyding van den dood des Graaven *Ernſt Cazimier* ontfangen hebbende, zeer droevig daar over was, en den volgenden morgen naa de overgave van *Venloo*, van waar hy het Leger hadt laaten opbreeken, voor uit zich naar *Roermond* begaf, alwaar hy nog dien avond aankwam, en in dien zelfden nacht gaf die Stad zich insgelyks aan hem over, bedingende omtrent dezelve voorwaarde, als die van *Venloo* toegeſtaan was. Des anderen daags trok 'er de bezetting uit, ook bynaa 300 man ſterkt zynde, onder den Kolonel *Ribaucourt*. Zyne Excellentie ſtelde den Ritmeeſter

Rand-

Randwyk tot Stadvoogd in deszelfs plaats aan, en liet 'er zeven Vaandels voetvolk en een Compagnie te paard intrekken.

Den 7 Juny brak het gantſche Leger, in dien tuſſchen tyd voor *Roermond* aangekomen zynde, weder op, en kwam des naadenmiddags te vier uuren voor *Mazeik*, alwaar het zich nederſloeg terwyl de Franſchen de voorhoede, de Engelſchen den middelocht en de Duitſchers de achterhoede hadden (*). Terwyl men alhier de ſchuiten om de Schipbruggen op te ſlaan, die de rivier moeſten opkomen, afwachte, wierden dien avond nog twee Soldaaten en één Tamboer opgehangen, om dat ze eenige Boeren, die brood en andere Levensmiddelen naar 't Leger wilden brengen, geplonderd hadden. Den volgenden dag, terwyl die ſchuiten nog niet aangekomen waren, zondt zyne Excellentie eenig volk naar *Sittert*, een tamelyk ſterk Steedje, twee mylen van daar in 't land van *Gulik* gelegen, waar in de Spanjaarden eenig voet en paardevolk hadden gelegd, doch het zelve gaf zich op de eerſte opeiſſching over. Ook ontfing zyne Excellentie dien avond bericht, dat Graaf *Jan van Naſſauw* nog tweeduizend uitgeleezen Soldaaten met Ammonitie en ander Oorlogstuig in *Maſtricht* gezonden hadt.

De ſchuiten ondertuſſchen aangekomen zynde, wierdt de Schipbrug geſlagen en het Leger trok 'er over, waar op zy uit die Stad veel voorraads en ververſching voor geld ontfingen, trekkende nog dien zelfden dag voort, en kwamen nog dien zelven avond te *Haren*, een Dorp een klein uurtje van *Maſtricht* gelegen, terwyl de Graaf van *Santa Croce* met 10000 voetknechten en omtrent 4000 paarden te *Dieſt* lag.

Met het krieken van den volgenden dag vertrok het Staatſche Leger van *Haren* naar *Maſtricht*, en zyne Excellentie zondt den Kwartier-Meeſter Generaal *Perceval*, benevens verſcheiden andere ervaaren Krygslieden met een ſterk gelei van paarden voor uit, om de gelegenheid der Stad *Maſtricht* te bezichtigen en de bekwaame plaats tot Kwartiering van 't Leger te zoeken, die wel-

(*) *Mazeik* is een klein Steedje aan de Maas in het land van *Luik*, by de grenzen van het Graafſchap *Hoorn*, in 't Overkwartier van Gelderland gelegen, welk Steedje ten dien tyde onzydig was.

welhaast gevonden wierdt. Hier op kwamen de Kwartiermeesters van ieder Regiment, verzeld van een Sergeant van elke Compagnie; om de hun aangeweezen plaatsen te bezichtigen en af te steeken, waar naa alle de Soldaaten de hun aangeweezen Kwartieren voor *Mastricht* betrokken. *Breederode* kreeg het zyne te *Smeermaas*, een Dorp aan de *Maas* beneden de Stad, met zyn Regiment en die van *Varik* en *Wynbergen*; terwyl het meest gedeelte der Ruitery, onder *Stakenbroek*, zyn verblyf nam in het gemelde Dorp; alwaar een brug over de *Maas*-geslagen werd. Zyn Excell. met het gros des Legers aangekomen zynde, nam zyn Kwartier op den *Donsberg* en den weg van *Tongeren*, van waar hy Graaf *Henrik Casimier*, Oudste Zoon van Graaf *Ernst*, die in deszelfs Regiment opgevolgd was, met een Troep Vriezen op den *Diefberg* zondt. De Colonel *Pinsen* kreeg zyn Kwartier op *St. Pietersberg*, met zyn Regiment en die van *Ferens* en *Gent*. Vermits 'er nu tusschen de Kwartieren van Graaf *Henrik* en *Pinsen* eene groote valei was, waardoor 't Riviertje de *Jekker* in de Stad loopt, liet men eenige Compagniën uit die Kwartieren rukken, en 'er eene pachthoeve, in die valei liggende, mede bezetten. Dit volk maakte een Dam in die Rievier, waar door die gantsche Valei onder water gezet wierd. Des anderen daags gaf de Prins bevel, dat alle die Kwartieren versterkt moesten worden. Dit geschied zynde, wierden zy door afsnydingen te zamen getrokken, die 9 voet hoog, en met graften van behoorlyke wydte en diepte voorzien wierden; al het welk zyn Excell. dagelyks ging bezichtigen, invoege dat de omwalling in weinig dagen voltooid, en in staat van tegenweer gesteld was.

Vermits nu deze belegering van *Mastricht* zo merkwaardig is geworden als die van *'s Hertogenbosch*, zullen wy dezelve ook iets omstandiger verhaalen, en eerst eenig naricht van de gelegenheid, gesteldheid en sterkte dier Stad geeven.

Deze Stad is gelegen aan de *Maas* op de Brabantsche zyde, en van dat Hertogdom afhangende, behalve eenig Rechtsgebied, zynde byna omslooten van 't Land van *Luik*, en slechts drie uuren van die Stad gelegen. Zy was in handen der Spanjaarden gebleeven sedert den jaare 1576: wanneer de Hertog van *Parma* haar stormenderhand, na eene belegering van negen maanden, verover-

de

de (n de Staaten ontnam. 'Er was altoos tweederlei Rechtspleeging in de Stad, naamlyk de Brabandsche en de Luiksche, na dat Bisschop *Huibert* den Bisschoplyken zetel van *Mastricht* naar *Luik* had overgebragt in 't jaar 1210, en wel om dat de Maastrichtenaars hunnen Bisschop *Lambertus* om 't leven gebragt hadden.

Het was eene Volkryke Stad, waarin veele Geestelyke gevonden wierden, alzo 'er Kloosters van meest alle Ordens in waren. De Hoofdkerk is groot en fraai, aan *St: Servaas* toegewyd, en bediend wordende door veele Kanonniken. De Straaten zyn 'er ruim en wel bebouwd. De Vestingwerken waren ouderwets, bestaande in een zeer breede Wal, die hoog en met een Steenen muur omringd is, hebbende eene graft voor zich, die meestal droog, en op zommige plaazen 50 voeten diep is. In 't midden der Stad is 'er een Steenebrug over de *Maas* gaande, waardoor dezelve aan de Voorstad *Wyk* gehecht wordt, die, in een vlak en laag Land liggende, twee met steen bekleedde Bolwerken heeft, mitsgaders aan de Landzyde een dubbele Wal, elk met een graft vol water omringd; wyders is deze Voorstad met een bedekten weg omsingeld. Zy heeft twee Poorten, elk met een Ravelein voor zich. In deze Stad en Voorstad, welke beide onder den naam van *Maastricht* begreepen worden, was eene bezetting van 3000 Voetknechten en 2 Kornetten Paarden. De Baron *de Lede* was 'er Gouverneur, in plaats van den Heer *de la Motterie*, die in 't Leger van Don *de Cordua* het Ampt van Veldtuigmeester bekleedde. Voorts was de Stad overvloedig voorzien zo van Krygs- en Mondbehoeftens, als van Geschut, bestaande in 45 Stukken. In dezen stand was de Stad *Maastricht*, toen 'er het Leger der Staaten den 10 Juny voorkwam.

Dit tusschen beiden gezegd hebbende, zullen wy tot de merkwaardige belegering overgaan.

Wanneer nu de werken der Belegeraars zo verre gevorderd waren, als gezegd is; ontfing zyn Excell tyding, dat Don *de Cordua*, dien de Infante uit Duitschland te rug ontboden had, *Namen* met groote dagreizen naderde, om aldaar over de *Maas* te trekken, en zich met de Troepen van den Marquis *de Santa Croce*, die by *Tierlemont* lag, te vereenigen. De Prins vermoedde daar uit, dat de Spanjaarden gezind waren, om aan den kant van *Wyk* meer volks in de Stad te brengen, en zondt derhalve Graaf

Ma-

Maurits van Nassau met zyn Regiment en eenige andere Vaandels derwaarts, om zich op de toegangen van *Aken* en *Limburg* te Legeren. Daarenboven liet hy een gedeelte der Ruitery, onder den Graaf van *Styrum*, in het Dorp *Hoocht*, tegen over *Smeermaas*, post vatten; gelyk ook de Hortog van *Bouillon* zich met een ander gedeelte Ruiters tusschen het Kwartier van Graaf *Maurits* en de Brug, die boven de Stad over de *Maas* geslagen was, moest plaatzen. Voorts liet zyn Excell. ook van onder den *St. Pietersberg* eene *Linie* trekken van de gemelde Brug tot aan 't Kwartier van voornoemden Graaf *Maurits*, en dezelve met Schansen en Wykschansen, op zekeren afstand van elkander, voorzien: laatende vervolgens de *Linie* voort zetten van dat Kwartier tot aan de Brug die beneden de Stad lag. Alle deze werken wierden zo spoedig voortgezet als immers mogelyk was, schoon ze volgens het geduld van zyn Excell. nog te langzaam voortgingen.

Wanneer nu eindelyk alles zo verre in staat was, liet de Opper-Veldheer de Loopgraven beginnen. De Engelschen richtten de hunne naar een Tooren ter rechter zyde van de Brusselsche Poort staande, en de Franschen de hunne naar een diergelyken Tooren, aan de andere zyde. In elk dezer Loopgraven gingen dagelyks 12 Vaandels voetvolk ter Wacht, verzeld van 2 Kornetten Ruiters, dienende om hen te ondersteunen en te dekken tegen de zwaare Uitvallen, die zulk een sterk Garnizoen zou konnen onderneemen. Het was ook om die reden, dat men van afstand tot afstand Wachthuizen opsloeg, en eene groote *Linie* maakte om de Loopgraven aan een te hechten, op dat ze elkander in tyd van nood konden te hulp komen.

Middelerwyl dat dit alles gelukkig voortging, ontfing de Veldheer tyding, dat Don *de Cordua* te *Namen* reeds over de *Maas* getogen was, en zich korte dagen daarna te *Tierlemont* by den Marquis *de Sante Croce* gevoegd had, welke beide vereenigde Heirmagten, te zamen omtrent 18 duizend Man te voet en 6 duizend te Paard sterk, naar het Staaten Leger in aantocht waren. Om deze reden liet zyn Excell. de Werken om en naar de Stad des te spoediger voortzetten, en begaf zich dagelyks nu by de een, dan by de ander, om de Soldaaten aan te moedigen, met verzoek, dat ze geen Verdriet in den arbeid moesten hebben, nademaal

maal 'er hun Leven en de Eere van 't Leger van afhing; met byvoeging, dat ze, als zy zich wel beyverden, eerlang veroveraars van de vesting konden weezen. Doch de Soldaaten, alle evenmoedig, riepen als uit eenen mond, dat ze zyne bevelen met vreugd opvolgen, en dat de Vyanden, indien zy hen kwamen bestoken. geen laffe verdedigers zouden vinden.

Zodanige heldhaftigheid verheugde den Veldheer, gelyk te denken is. Niet lang daar naa ontfing de Prins bericht, dat de Marquis *de Santa Croce* hem naderde, gelyk hy dan ook den 12 dag, naa dat zyne Excellentie voor die Stad gekomen was, met zyne Spanjaarden tusschen *Tongeren* en het Staaten Leger aankwam, en nog dien zelfden avond drie salvoos uit zyn Geschut liet doen, om den Belegerden zyne aankomst bekend te maaken; gelyk dan ook zyne voortroepen den Belegeraaren toeriepen, dat het tyd was om hunne biezen te pakken, en dat, indien zy langer vertoefden, hun leeven gevaar liep.

Opdat nu de vyanden zich niet mogten bedienen van eenige hoogtens, van welken men de Kwartieren der Belegeraars veel schade toebrengen kan, liet 'er zyn Excell. Schansen op bouwen, als een voor 't Kwartier van Graaf *Henrik Casimier*, die men de Vriesche Schans noemde, een andere voor dat van *Pinsen*, en alzo genoemd, een voor dat van *Brederode*, en twee voor *'t Prinselyk Kwartier*, waar van de eene de Engelsche, en de andere de Fransche Schans genoemd wierd: alle deze Schansen waren van vier bolwerken en een Wal van 6 voeten hoog. Een borstweering van 5 voeten, en eene graft van 18 voeten wyd, en 8 diep, met een kleine *Contrescharp* (Binnenbolwerk) daar voor. Voorts wierden op de punten der bolwerken batteryen opgeworpen, om 'er Geschut op te planten, als de nood het vereischte. Eindelyk waren alle deze Schansen door *Liniën* aan de Kwartieren gehecht, om 'er bedekt in en uit te komen.

Vermits zyn Excell. nu de Spanjaarden hoe langer hoe meer zag naderen, en niet wist van welken kant zy hem zouden bestoken, was hy genoodzaakt alom op zyne hoede te zyn, en wel derwyze, dat hy, de Kwartieren met de behoorlyke Manschap voorzien, en de Loopgraven bezorgd zynde, alle nachten het overige voetvolk uit de Kwartieren toog, en langs de *Liniën* in slagorde stelde, die van het eene Kwartier tot het andere liepen,

met

met de Ruitery daar achter, om hen te ondersteunen, benevens eenige Veldstukken op batteryen langs de Linien geplant. In deze gesteltenis verwachtte men de Vyanden, en de Prins verscheen 'er ook met andere Officieren des nachts, om alles naauwkeurig gade te slaan, en het Krygsvolk aan te moedigen.

Ondertusschen was de Marquis *de Santa Croce*, die zich een dag te *Tongeren* had opgehouden, van daar opgebroken, en voorby het Staaten Leger getrokken; post vattende te *Haren*, aan de *Maas*, een Kanonschoot van 't Kwartier van *Brederode*. Der Staaten Veldheer vreezende, dat hy dien nacht nog over de *Maas* zou trachten te trekken, zondt den Kolonel *Varik* met zyn Regiment derwaards, om hem aldaar den overtocht te beletten, en gaf hem den Graaf van *Styrum* met 15 kornetten Paarden tot onderstand mede, als ook den Heer *Destiaux*, Luitenant Colonel van den Hertog van *Clandale* met zyn Regiment, benevens eenig Stukken Geschut. Zyn Excell. bleef zelf in 't Kwartier van *Brederode*, om overal, daar 't nodig was, kort by te weezen; geevende ondertusschen bevel, dat ze wel op hunne hoede zyn en goede wacht houden moesten.

Aangezien de Spanjaarden nu geen de minste gedachten hadden, dat de Staatsche Troepen zo verre buiten hunne Legerplaats zouden staan, liet de Marquis van *Santa Croce* des morgens met het krieken van den dag, onder 't speelen van 't Geschut, welk hy op den oever der Rivier geplant had, eenig Voetvolk met Ponten overvaaren. De eerste twee Ponten kwamen over met omtrent drie honderd Man, die terstond de Spade ter hand namen, om 'er eene affnyding op te werpen, ter beveiliging van de plaats, daar men de Schipbrug meende te leggen. Deze Troepen, nergens van weetende, begonnen aan 't Werk te gaan; maar wierden onvoorziens overvallen door *Destiaux*: zy namen de vlucht, sprongen in de rivier, en zochten dus hun leven te redden; doch te vergeefs; want zy wierden vervolgd, en moesten meerendeels door 't geweer of door 't waater sneuvelen. De derde Pont wierd ook in den grond geschooten, zo dat de Spanjaarden by dezen mislukten overtocht 3 of 4 honderd Man verlooren.

Schoon nu *Destiaux* in die onderneeming zegepraalde, en veel blyk van dapperheid gegeeven had, wierd hy echter met een Ka-

Kanonskogel doodgeschooten; want de Spanjaarden schooten 1632. van de overzyde zo hevig met Kanon en Musketten, dat 'er behalve de gemelde Colonel, nog twee Staatsche Kapiteins, twee Luitenants, benevens verscheiden Vrywilligers en Soldaaten, tot 50 in getal, sneuvelden. De Prins op deze Wapenkreet toegeschooten, vondt voor 't overige alles in goede orde, bedankte de Officieren en Soldaaten voor hunne diensten, liet aldaar versch Volk komen, en terstond eenige Werken op den oever van de *Maas* opwerpen, om hen voor het schieten der Spanjaarden te dekken.

Vermits 'er nu geduurende dit beleg van *Maastricht* verscheiden merkwaardigheden zyn voorgevallen, zo den Graaf *van den Berg* betreffende, als de verrichtingen van Graaf *Willem van Nassau*; zo zullen wy die belegering voor een tyd laaten berusten, om deze omstandigheden te melden.

De meergemelde Graaf *van den Berg*, die, als we te vooren aangetoond hebben, besloten had, den Spaanschen Dienst te verlaaten, begon de uitvoering daarvan geduurende de belegering van *Mastricht* in 't werkt te stellen. Schoon hy, gelyk we meermaals gezegd hebben. in na verwantschap met den Prins van *Oranje* was, als zynde een Zusters Zoon van *Willem* den Eersten; en schoon hy zyne Dochter aan den Graaf van *Styrum*, die in *Staaten dienst* was, ten Huwlyk gegeeven had, was steeds de belangen des konings van Spanje toegedaan gebleeven; alhoewel hy geen gebooren Onderdaan van dien Koning was, had hy denzelven echter altoos getrouw gediend, zo dat *Spinola* hem steeds voor een bekwaam Werktuig hielt, om zyne Ontwerpen uit te voeren. Doch na het vertrek van *Spinola* kon hy niet verdragen, en 't viel hem zeer verdrietig, 't geen de Marquis de *Leganes* en andere Spaansche Staatsdienaars hem aandeeden.

Dit alles zou nog doorgegaan hebben; maar toen hy den Marquis *de Santa Croce* zag aangesteld tot Opper-Veldheer van 't Spaansche Leger, in de plaats van *Spinola*, als zynde eene Waardigheid, die hy oordeelde hem rechtmaatig toe te komen, verloor hy zyn geduld, besluitende zich aan de zyde der Algemeene Staaten te voegen, en had ten dien einde den Graaf van *Warfuse* met den Prins in den *Haag* doen handelen, gelyk boven aangetoond is.

Terwyl zyn Excell. nu met de belegering van *Mastricht* doende was, nam hy, verzeld van den Graaf van *Warfusé*, den Prins van *Espinoy* en den Graaf van *Egmond*, de wyk naar *Luik*, als zynde eene onzydige Stad, alwaar hy, om het Burgerrecht te verwerven, zich aan de wetten dier Stad, welke eischten, dat men zich onder eenig Gild moest begeeven, onderwierp, en het Gild der Spykermaakers verkoos.

Dit onvoorzien toeval verwekte niet weinig ontsteltenis in de Infante en haaren Raad te *Brussel*; want men vreesde, dat andere Nederlandsche Heeren dat gevaarlyk voorbeeld mogten volgen; alzo het genoegzaam bekend was, dat hunner veelen over de Spaansche Regeering in hun Land zeer misnoegd waren. Het was om die reden, dat de Infante, zo dra zy zulks, had vernomen, ten eersten een byzonder Postbode met een Brief aan hem afvaardigde, zoekende hem door goede woorden weder aan 't Hof te lokken.

Maar hy zyn besluit eens vastgesteld hebbende, schreef hy, in plaats van zelf te komen, een Brief aan de Aartshertoginne wederom, en klaagde onder anderen daarin:

„ Dat men hem de Landvoogdyschap van Spaansche Gelder„ land hadt doen verliezen, vermits het gebrek, waar in men „ hem liet, van genoegsaam onderstand, en dat men nog buiten „ dien hem zyne eer te berooven zochte, niettegenstaande de „ getrouwe diensten, die hy der Spaansche Kroon, geduurende „ een' tyd van veertig jaaren, hadt beweezen, zoo wel als zyn „ gantsche Huis, hebbende zes Broederen in 's Konings dienst „ verlooren; ——— ——— dat de Regeering der Spanjaarden „ hard en ondraaglyk was, en zy oorzaak waren dat het Bestand „ niet gesloten was, en dat zy, om hun byzonder belang, den „ Oorlog te vereeuwigen zochten, dat hy, wat hem betrof, al „ zyn vermogen en vlyt zoude aanwenden, ten einde hy der Ne„ derlanden den vrede mogt doen smaaken, haar Hoogheid als „ dan met des te grooter gerustheid zullende konnen regeeren; „ voorts dat hy haar bekendmaakte, dat hy zich met dit inzicht „ naar *Luik* begeeven hadt."

Wyders liet hy ook omtrent deezen tyd eene Verklaaring aan de Geestelykheid, den Adel en de Steden afkondigen, waar in hy zyn gedrag rechtvaardigde en zich zeer beklaagde over de

slech-

ſlechte behandeling, die hem van wege den Marquis *de Leganez* en andere Spanjaarden was wedervaaren, en noodigde dezelven om zyn voorneemen te begunſtigen. Deeze Graaf bleef hier niet by, maar ging nog veel verder in een ander geſchrift, welk hy openbaar maakte. Hier in noodigde hy, als Generaal Veldoverſte, alle Nederlanders, zich in Spaanſchen dienſt bevindende, om hem te helpen hun Vaderland van 't juk der Spanjaarden te ontheffen, hy beloofde hun grooter Soldy dan zy van den Koning van Spanje ontfingen. De Luikenaars, ziende dat *van den Berg* dus vrymoediglyk den ſtanderd des afvals plantte, en zulks hunne onzydiheid zeer naadeelig zoude zyn; gaven een Betuigſchrift in het licht, waar in zy uitdruklyk betuigden: *geen deel te hebben aan 't gedrag van deeze Graaf, en niet te zullen toelaaten, dat eenige Troepen van den een of andere party in hun Land kwamen, met verzekering, dat zy altoos een naauwkeurige onzydigheid onderhouden zouden.*

Om nu nog meer kracht aan de Verklaaring der Luikenaars by te zetten, liet de Graaf *van den Berg* een andere Geſchrift uitgaan, waar in hy te kennen gaf: „ Dat hy de Geſchriften, door „ hem uitgegeeven, had doen drukken, zonder den Prins of „ de Staaten van *Luik* te raadpleegen of verlof daar toe te ver„ zoeken; dat deze hem daar over aangeſproken hebbende, op „ dat hunne onzydigheid daar door niet benadeeld mogte worden, „ hy verklaard had, dat hy niet voorneemens was, hen in zyne „ zaaken te wikkelen, of iet tegen hunne onzydigheid te be„ ſtaan, door 't oprechten van een Wapenplaats in 't Land van „ Luik, of eenige Troepen daar in te leggen, ten ware voor hun „ Geld, enz."

De Aartshertogin, die eerſt gedacht hadt, dat het misnoegen van dien Graaf ſlechts in een haaſtigheid beſtaan, en hy door den tyd wel tot andere gedachten komen zou, door weder te keeren in 's Konings Dienſt, beſpeurde nu eerſt, dat hy in ernſt en met ryp beraad dit beſluit genomen had; zo dat ze ook beſloot hem niet langer te vleyen. Zy ſchreef een Brief aan den Prins en de Staaten van *Luik*, waar in zy onder anderen zeide:

„ Dat zy buiten twyffel wiſten, dat Graaf *Hendrik van den Berg*, „ ondanks de mildadigheid en Eere, zo van den Koning als van

" haar ontfangen, zyn Eed en plicht geschonden, en den dienst des
" Konings verlaaten heeft; dat ze zulks bevestigd konden zien aan
" de bygevoegde brief en de gedrukte verdediging; dat hy al
" lang moet voorgenomen hebben dien stap te doen, en nu ter
" uitvoer brengt, by deze gelegenheid van zaaken en van 't Beleg;
" dat *de Rebellen zich verstout hebben te komen doen voor de Stad Ma-*
" *stricht*, het welk zy anders niet zouden hebben durven denken,
" zo ze niet verzekerd waren geweest, dat de Graaf hen zou onder-
" steunen; — dat zy zich daar over niet behoefde te ontstellen,
" als verzekerd zynde, dat zylieden zyne Majesteit en haar met
" affectie zullen toegedaan blyven, en volharden zo in de ge-
" hoorzaamheid, als in het voorstaan van de H. Catholische
" en Apostolische Religie; dat zy lieden zich ook geruster zou-
" den bevinden in de vereeniging met hunnen wettigen Vorst,
" dan by den Vrede, die gemelde Graaf hun beloofde, enz."

Een diergelyke Brief schreef zy ook aan de Staaten der Spaansche Nederlanden, waarin zy hen in hunne getrouwheid jegens den Koning bevestigde, en den Graaf *van den Berg* en zyn bestaan niet weinig ten toon stelde. Eerlang kwam 'er nog een ander Geschrift te voorschyn; dan dit was zonder naam, en had den Tytel van *Advys aan de Staaten der zyne Majt. getrouwe Provinciën.* In dit Geschrift werd de Graaf met het woord van een Verrader bestempeld, en alle de voordeelen der Staatsche Wapenen, van de verovering van *Grol* af tot aan de belegering van *Mastricht* toe, worden aan zyne Verradery toegeschreeven, die zich in 't beleg van *Berg-op-Zoom* het eerst geopenbaard hadt. Voorts zegt de gemelde Schryver, dat *Grol* en *'s Hertogenbosch* door hem verlooren gegaan waren; dat hy veele zwaarigheden tegen de ontzetting der laatstgemelde Stad hadde ingebragt, om dus den Prins van Oranje tyd te geeven van zich te versterken, op dat hy des Prinsen verschansingen vervolgens onverwinbaar mogte vinden; dat hy vervolgens, de ontzetting onderneemende, de affnydingen der Belegeraaren hadde aangetast ter plaatse waar zy het sterkst waren. Dat hy vervolgens tegen het gevoelen van meest alle zyne Officieren, die van gedachte waren dat men schans tegen schans opwerpen en den vyand zoo veel werks geeven moest, dat hy niet veel tegen de Stad konde uitrichten, tot dat de wateren, in den herfst aanwassende, hem 't beleg zouden

doen.

doen opbreeken, of ten minſten eenige plaatſen, door welken men volk en voorraad in de Stad konde brengen, zou hebben doen verlaaten. Dat hy tegen dit gevoelen een afwending hadt willen maaken, om den vyand daar door 't beleg te doen opbreeken. Dat hy, de Stad verlaatende, *Cairo* afgezonden hadt om te bezoeken, of hy over den Yſſel konde komen, 't welk *Cairo* niet dan met groot geluk, tegen gedachte van den Graaf, volbragt. Dat hy *Cairo* gevolgd en 't Keizerlyk Leger, hem ter hulp gekomen zynde, niets hadt verricht met een Krygsheir, dat men in veele jaaren niet ſchooner gezien hadt. Dat zyne trouwloosheid voornaamelyk daar uit bleek, dat door zulk een nieuwe en onverwachte daad, als de overtocht van den Yſſel, de gantſche Vereenigde Nederlanden verſchrikt en ontſteld zynde, de Gemagtigden der Staaten te velde den Prins geraaden hadden om 't beleg op te breeken, en dat men éénpaarig van gevoelen was dat de Spanjaarden in de Veluw ingebroken zynde, de Steden *Arnhem*, *Doesburg*, *Wageningen*, *Rheenen* en andere omliggende plaatſen, zonder ſlag of ſtoot, hadden konnen veroveren, en dat men het beleg van den *Bosch* zekerlyk liever opgebroken dan toegelaaten zou hebben, dat de vyand zich meeſter maakte van de binnenlandſche Steden des Lands: maar dat de Prins van *Oranje*, verzekerd zynde dat de zaaken anders zouden gaan, den Staaten verzekerd hadt van 't tegendeel, het welk hy van niemand anders als van den Graaf *van den Berg* konde hebben.

Eindelyk werdt hem daar in ten laſten gelegd, dat hy in perſoon by den Prins in Holland geweeſt was, eer deeze Veldheer met zyn Leger in Gelderland toog. Om kort te gaan, de gemelde Graaf wierdt in dit Geſchrift afgebeeld als een man zonder eer of Godsdienſt, die Roomſchgezind in ſchyn, doch in zyn hart een ketter was. Dit Geſchrift eindigde met eene waarſchouwing aan alle goede Roomſchgezinden, om zich niet te laaten misleiden door belofte van de vryheid van geweeten, welke hunne Hoog Mog. in hunne openbaare Verklaaring beloofd hadden, als zynde een vergiftig geſchenk dat hun door hunne vyanden aangebooden wierdt.

Ondertuſſchen wiſt men altewel, dat alle die beſchuldigingen meerendeels valſch waren, vermits gemelde Graaf *van den Berg* tot aan het einde des voorleeden jaars genoegſaam zyn beſt gedaan

hadt,

hadt, om de Vereenigde Nederlanden zoo veel schade toe te brengen als hem mogelyk was; maar dat hy, ziende zynen loon aan anderen gegeeven, den afval besloot.

Hier op liet de Infante kort daar naa, in den naam des Konings door den Raad van *Mechelen*, een persooneel Plakkaat uitgaan tegen den Graaf *van den Berg*, om hem gevangen te neemen en over misdaad van gekwetste Majesteit, Verraadery en Muitery te recht te stellen en te straffen; doch, dit niet konnende geschiedden, hem openbaarlyk in te daagen om, op straffe van eeuwigen Ban en verbeurte van alle Goederen, in eigen persoon voor gemelden Raad te verschynen.

Deeze scherpe handeling verbysterde zyne vrienden en aanhangers, die zich met hem vereenigd hadden, en ook hem zelf dermaate, dat hy en zy, zich te *Luik* niet langer zeker achtende, van daar vertrokken, zyne vrienden naar *Aken*, en hy, nu oordeelende genoegsaam redenen te hebben om zich voor de heele waereld te kunnen verschoonen, besloot zich in de armen van zyne voorige Meesters, de Staaten Generaal, te werpen, en begaf zich met den Graaf van *Warfusé* naar Holland. Aldaar gekomen zynde en zyne zaaken verrechtvaardigd hebbende, verkreeg hy van den Raad van *Brabant* in den *Haag*, dat hy in bezit van 't Markgraafschap van *Bergen-op-Zoom* gesteld werdt; 't welk hy allen zyne nieuwe Onderdaanen liet aanzeggen, met verbod, van niemand anders voor Heer te erkennen, en aan niemand anders eenige heerlyke gerechtigheden te betaalen.

Hier op begaf hy zich eerst naar *'s Heerenberg*, en, een goede Bezetting in die Stad gelegd hebbende, liet hy zich door het gantsche Graafschap huldigen als Erfgenaam en Opvolger van de overleeden Graavinne, Dochter van Graave *Herman*, zynen Broeder. Voorts gaf hy, geduurende zyn verblyf aldaar, een Verweerschrift in het licht, waar in hy zich zuiverde van de lasteringen, die men hem opgelegd hadt in de Indaging, en in het boven door ons gemeld Advys aan de Staaten van de aan zyne Majesteït getrouwe Provintien. Op de beschuldiging van *gekwetste Majesteit*, die de Procureur Generaal in de Indaging gebruikt hadt, gaf hy ten aantwoord, dat er geen misdaad van gekwetste Majesteit kon zyn, zonder bedrog en voorneemen om den Vorst te beschadigen, en zonder vyandlyk gemoed: wyders dat er niets diergelyks

lyks te vinden zynde in het Manifest, waar uit men die beschuldiging gehaald hadt, zy by gevolg van zelve verviel; dat hy door zyn vertrek de Spanjaarden verlaaten hadt, om dat zy zich meester maakten van de Regeering, en tevens de Nederlanden in verwarring en beroerte gehouden hadden, om hun eigen belang; dat ze hem steeds zwart hadden zoeken te maaken, om hem eindelyk in ongenade te brengen; dat ze hem zyne Landvoogdy hadden doen verliezen door haare Steden van volk te ontblooten, en zich tegens hunne versterking, zoo dikmaals by hem verzocht, gekant te hebben.

Voorts betuigde hy, dat hy steeds aan den Koning en de Infante verbonden bleef voor ontelbaare Weldaaden van hen ontfangen, welken hy al zyn leeven met dankbaarheid erkennen zou. Ook zuiverde hy zich van Verraadery, hem in het naamloos Geschrift ten lasten gelegd, door het aantoonen van de getrouwe diensten, die hy aan de Spaansche Kroon beweezen hadt; mitsgaders dat, indien 'er iets verraaderlyks in zyn hart geweest was, hy duizendmaal gelegenheid hadt kunnen vinden, om den Koning van Spanje een doodelyken neep te geeven, en dat het nog kort geleeden in zyne magt gestaan hadt om geheel Spaansch Gelderland zonder slag of stoot over te geeven, daar nu de Prins van Oranje de Steden, die hy 'er van veroverd heeft, door Belegeringen hadt moeten winnen. Niet minder toonde hy aan dat de tegenspoed der Spaansche Wapenen niet aan hem, maar aan de Spaansche Staatsdienaaren moest toegeschreeven worden, als welken onder elkander nooit éénsgezind waren, vermits de een den anderen zocht te dwarsboomen en te onderkruipen, waar door zy alle zaaken vertraagd en verward hadden.

Betreffende 't verlies van *'s Hertogenbosch*, verklaarde hy, de Infante verzocht, ja zelfs ootmoedig gebeden te hebben, om hem van den last van 't beleg op te slaan te vorschoonen, en die onderneeming te laaten doen door Don *Carlos de Columba*, met aanbieding van hem te zullen gehoorzaamen en zoo veel te helpen als in zyn vermogen was; dat hy dien last, waar mede hy wel voorzag dat er niet anders dan oneere te behaalen ware, door dwang hadde aangenomen, terwyl er tusschen de zes en zeven weeken verliepen eer alles vaardig was tot den optocht; dat hy den Prins van Oranje, die ondertusschen gelegenheid had, zich tot de ooren toe te verschansen, onmogelyk in-

zy-

zyne affnydingen hadt kunnen aantaften, noch eenige verfterkingen in de Stad brengen, fchoon hy verfcheiden' maalen zulks te vergeefs hadt poogen te doen. Dat het onwaarachtig was dat zyne meefte Officieren van gevoelen waren geweeft, dat men fchans tegen fchans moefte opwerpen, maar dat ze in tegendeel geoordeeld hadden, dat er niets tegen de verfchanfingen van den Prins met eenige hoop van een goeden uitflag te onderneemen was, en dus éénparig van gevoelen waren, dat men alleen iets tot eene afwending in het werk ftellen moeft, gelyk uit een Gefchrift, door hen allen ondertekend, bleek. Dat, indien het middel van fchans tegen fchans op te werpen zoo goed was, het hem ten hoogften verwonderde waar om de Spanjaarden, dewyl hy nu niemand in den weg was, het niet voor *Maftricht* gedaan hadden, terwyl de Prins van Oranje niet alleen vèr van zyne grenzen, maar door de Legers van den Koning en den Keizer genoegfaam ingeflooten was, zonder eenige ruggefteun te hebben.

Raakende dit point, zo is het zeker, dat de Graaf *van den Berg* minder gelafterd kon worden nopens de ontzetting van *'s Hertogenbofch*, dan die van *Maftricht*, welke Stad overging in 't aanzien van drie Legers, naamlyk dat van den *Keizer*, dat van *Santa Croce*, en dat van *de Cordua*, zonder dat zy vermogend waren de Stad te ontzetten.

Wyders toont de Graaf ook aan, dat *Cairo* niet zonder zyn bevel over den Yffel was gekomen, zonder te weeten om wat reden, dan na dat hy hem een Kapitein met een wydlooping bericht hadt toegezonden. Dat hy zelf in de *Veluwe* zynde, de Steden *Arnhem*, *Doesburg*, *Rheenen* en *Wageningen* wel zou hebben vermeefterd, indien 'er geen Krygs- en Mondbehoeftens toe nodig waren geweeft, die hy niet had; het welk de Aartshertogin niet onbekend was, die hem ook, als een voorzichtige Princes, uit dien hoofde belaft had, geene plaats formeel te belegeren; als zynde het een groot onderfcheid, tot eene afwending van Wapenen in eene Provintie te vallen, dan 'er in te komen met allen voorraad om belegeringen te konnen onderneemen enz.

Zie daar een korte fchets van des Graaven Verdediging; waar op wy nu nog eenige Verrichtingen van Graaf *Willem van Naffau*, ook geduurende het beleg van *Maftricht* voorgevallen, zullen laaten volgen.

Vervolg van het gebeurde in den Jaare 1632.

Gemelde Graaf, *Willem van Nassau*, door zyne Excell. in 't Land gelaaten zynde, ondernam intusschen met 4 of 5 duizend Voetknechten, te Water, een Inval in Vlaanderen. Hy Landde op den Kouwenburgschen Dyk; dien hy liet doorsteeken, zo als ook den Dyk van de Schelde, en sloeg zich vervolgens neder voor de Kruis Schans, op de Schelde, twee uuren van *Antwerpen*, gelegen, welke hy binnen twee of drie dagen vermeesterde.

Dit geschiedde in weerwil van Don *Carlos de Colomba*, Gouverneur van *Antwerpen*, die met een deel Troepen uit die Stad aankwam, om zulks te beletten: doch hy werd zo wel ontfangen, dat hy met tamelyk verlies terug wyken moest.

Na dat die Schans ingenomen was, ging hy weder Scheep, en zeilde naar den Naamschen Polder, alwaar de Spanjaarden, gelyk reeds gezegd is, een Schans van vyf bolwerken, de *St. Anneschans* genaamd, begonnen op te werpen. Aldaar geland zynde, tastte hy die Schans met zo veel geweld aan, dat hy ze bemachtigde voor dat Don *Carlos* haar kon ontzetten of te hulp komen. Deze, daar van verwittigd, liet den Heer *de Fontaine* in die Landstreek blyven, en begaf zich met zyn byeengeraapte Volk naar *Mastricht*, om het Leger van den Marquis *de Santa Crece* te versterken. Graaf Willem ondertusschen zyne overwinningen voortzettende, vertoonde zich voor de *St. Jacobs-Schans*, die hy ook na eenigen tegenweer vermeesterde; zo als ook de Schans *Peck* genaamd, welker bezetting zich, het voorbeeld der anderen gezien hebbende, terstond overgaf, waardoor Graaf Willem zich volkomen meester zag van den Kouwenburgschen Dyk. Na deze verovering nam hy nog twee Schansen in, naamlyk die van *St. Ambrosius* en die van *St. Marten*.

Om nu weder op de belegering van *Mastricht* te komen, moeten wy zeggen, dat de Belegeraars middelerwyl hunne Werken in staat van tegenweer gesteld, en hunne Loopgraven na de Stad voortgezet hadden; zo dat ze eindelyk, inweerwil van alle poogingen der belegerden, die zulks zochten te beletten, aan de *Contrescharp* kwamen; hoe wel niet zonder verlies van veele dappere Soldaaten. Ondertusschen vonden zy hier weder nieuwe zwaarigheden, vermits de Spanjaarden deeze Contrescarp voet

voor voet verdeedigden, en zoo menigmaal als de Belegeraars zich daar op meenden te vestigen, wierden zy teruggedreeven, zoo als ook geschiedde in een aanval op de halvemaan, alwaar 't gevecht zeer hevig en langduurig was, en waar by de Graaf van *Hanau*, over wien de Prins van Orange Oom was, het leeven verloor, hebbende dien dag 't bevel gehad over de Wacht in de Loopgraven.

Op deeze en gelykfoortige wyzen verlooren de Belegeraars dagelyks veele Officieren en Soldaaten, aangezien de Belegerden dagelyks uitvallen deeden en hunne vyanden groote schaden toebragten door de Mynen, die zy voor hunne Contrescarp hadden en die veele Staatsche Arbeiders in de lucht deeden springen, zoo dat men van deezen kant niet konde voortgaan, voor dat men die Mynen door Tegenmynen ontdekt hadde, 't welk de Belegeraars krachtig achter uit zettede. Daarenboven was het hun naadeelig dat ze te weinig geschuts by zich hadden, als hebbende niet meer dan zes Muurbreekers tegen de Stad, terwyl het overig geschut, in Veldstukken bestaande, op de omwalling en werken geplant was. Op een anderen tyd deeden de Spanjaarden weder een uitval en tastteden de Loopgraven der Engelschen aan, die niet al te wel wacht hielden, en maakte zich daar meester van tot aan de uiterste Battery, alwaar toen zoo hevig werdt gevochten, dat de Spanjaarden evenwel terugwyken moesten. Ondertusschen was dit gevecht zeer schadelyk voor de Staatsche zyde geweest, dewyl het veele dappere Helden gekost hadt; want by deeze gelegenheid sneuvelde de Graaf van *Oxford*, de Kolonel *van Veere*, de Kolonel *Harwood* en verscheidene andere Officieren, gelyk mede de Kolonel *Morgan* gekwetst wierdt.

Dit niet tegenstaande verzuimde zyne Excellentie niet om de Officieren en Soldaaten gestadig aan te moedigen, vertoonende zich des daags in de Loopgraven, en des nachts in de buiten Wachten. De Soldaaten, hem zoo onophoudelyk bezig ziende, betuigden hem hunne genegen- en wilvaardigheid, om allen arbeid en gevaaren kloekmoedig te ondergaan. Zyne Excellentie den traagen voortgang voor de Contrescarp met ongeduld ziende, liet ze op zekeren nacht van verscheiden kanten zoo hevig op aanvallen, dat ze in 't kort vermeesterd werdt en dat ook alle de buiten Werken wel dra in zyne magt vielen. Doch schoon dit ge-

gelukkig uitviel, bleef echter de grootste zwaarigheid nog over, want men vondt aldaar een graft, die, groot en vyftig voeten diep zynde, niet te dempen was. Dus moest 'er iets nieuws bedacht en in het werk gesteld worden, 't geen tot nog toe niet ondernomen was. Dit bestond hier in: Zyne Excellentie liet aan ieder Loopgrave, voor aan den ingang van de graft, een Put graaven van vyf-en-twintig voeten middellyns en zes voeten dieper dan den bodem van de graft, met trappen om 'er in te konnen afgaan. Van deeze Putten begon men de Galleryen en baande zich een weg onder den bodem van de graft door, onderstеunende den bovengrond met balken op de wys van Galgen gemaakt, elk drie voet van elkanderen gezet en van boven met planken bedekt, en op deeze wyze kwamen zy, hoewel niet zonder groote moeite, tot aan de Stads muuren.

Terwyl men met dit alles bezig was, ontfing zyne Excellentie tyding, dat de Keizerlyke Generaal *Pappenheim* met een Leger van 12000 Voetknechten en 3 of 4000 Ruiters te *Dusseldorp* was aangekomen, alwaar hy Ponten van *Keulen* liet komen om over den Rhyn te trekken en zich, ter ontzetting van *Mastricht*, by de Spanjaarden te voegen. Op deeze tyding zondt de Prins bevel aan Graaf *Willem van Nassauw*, dat hy eenige Krygsbenden op de grenzen van *Vlaanderen* laaten en met de meeste Troepen, die hy verzamelen kon, naar *Nymegen* trekken zou, om van daar met zoo groote dagreizen, als hem mogelyk was, by hem te komen.

Middelerwyl ondernam de Spaansche Kolonel *Andreas Cantelmo* den overtocht der Maaze, omtrent een groot uur beneden 't Staaten Leger; dan de Wachten, hem daar ontdekt hebbende, toogen op en overvielen hem met zoo veel hevigheids, dat hy zoo wel als zyn volk genoodzaakt was in de rivier te springen en zich met zwemmen te redden. Ondertusschen sneuvelden verscheiden' zyner Soldaaten in het water, of door de musketten der vyanden; ook wierden vyf of zes Kapiteins gevangen en by den Prins gebragt, die hen beleefdelyk ontfing en één zynet Tenten tot verblyf gaf: voorts onthaalde hy deeze gevangenen zeer wel en liet ze eindelyk op hun woord van eer gaan. Dus handelde hy ook met andere Spaansche Kapiteins, wanneer zy gevangen en voor hem gebragt wierden.

Omtrent dien tyd kwam Graaf *Willem* in 's Prinsen Leger met

omtrent 3000 Voetknechten aan, en kreeg zyn Kwartier tusschen die van de Graaven *Maurits* en van *Styrum*.

Weinig dagen daar naa kwam 'er een Edelman van wege den Hertog van Nieuwburg by zyne Excellentie, om hem aan te zeggen, dat gemelde Hertog kort by 't Leger genaaderd en gekomen was, met verzoek of hy den Prins mogt spreeken over zaaken, die 't wel zyn van de Staaten der Vereenigde Nederlanden en zyne eigen zaaken betroffen. Zyne Excellentie gaf dien Edelman ten antwoord, dat het hem eene eere zoude zyn dien Hertog te zien, die ook daar op nog dien zelfden avond in het Leger kwam. De Prins ontfing hem aan 't Kwartier van Graave *Willem*, en bragt hem vervolgens in het zyne, alwaar hy hem zyn eigen Tent inruimde. 't Voorstel van dien Hertog aan zyne Excellentie was, dat de Legers zoo naa by elkander liggende en *Pappenheim* met een sterk heir maar een dagreize van het Spaansche afzynde, het niet waarschynlyk was dat de Prins de Stad zoude vermeesteren; dat, indien hy 'er langer voorbleef, hy zich aan groote gevaaren blootstellen zoude door zoo veele vyanden op den hals te hebben; dat hy, als een onzydig Vorst, tot voorkoming van de ongevallen, die 'er zouden konnen ontstaan, een middel bedacht hadt, het welk de eer van beide partyen behouden en beiden voldoen kon, bestaande hier in, dat de beide Legers van voor *Mastricht* opbreeken, de Spaansche Bezetting 'er uit trekken en de Stad met Keizerlyke Troepen bezet zoude worden; dat, deezen Voorslag aangenomen zynde, hy verzekerde, dat de Spanjaarden het Staatsche Leger vry zouden laaten aftrekken.

Zyne Excellentie, hem met veel gedulds gehoord hebbende, gaf met veel vrymoedigheids ten antwoord, dat hy hem vriendelyk bedankte voor zyne genegenheid jegens 't Staaten Leger en hem; dat, betreffende de onzydigheid der Stad, hy daar niet om gekomen was, maar wel om ze te veroveren, en dat hy haast meester van dezelve meende te zyn, in weerwil van allen, die hem daar in zochte te verhinderen; dat hy, dezelve vermeesterd hebbende, het aan zyne keus zoude houden, om verder in de verheerde Nederlanden te rukkeu, of om weder naar de Vereenigde Nederlanden terug te keeren; dat hy alle de geenen, die hem zulks wilden beletten, zoude nedervellen; dat hy een vast be-

besluit genomen hadt liever te sterven dan 't beleg op te breeken; dat hy zyne Hoogheid derhalve verzocht de moeiten te spaaren van hem zulks aan te raaden. Vermits nu de Hertog nog gedurig sprak van de aankomst van *Pappenheim*, zeide de Prins dat hy, om hem te toonen hoe veel vrees hy voor dien Veldheer hadt, terstond bevel zou geeven om zyne affnydingen nog een half voet te verhoogen. Met dit antwoord vertrok de Hertog van *Nieuwburg* naar *Geul*, een Heerenhuis omtrent één uur van het Staatsche en één uur van het Spaansche Leger gelegen.

Ondertusschen hadden de Belegerden omtrent dien tyd in de Fransche Loopgraven een verhoole ondergraving in de lucht doen springen, doch met weinig schade. Ook wierdt in dien tyd een Soldaaten Vrouw, die meermaals met Brieven uit *Mastricht* naar het Spaansche Leger geweest was, betrapt, gevangen genomen en by den Prins gebragt. Echter kon men geene Brieven by haar vinden; doch naa strenge ondervraaging en dreigementen van de galg, bekende zy eindelyk dat ze twee kleine koperen *Doosjes*, waar Briefjes inwaren, hadde opgesloktt; zynde het eene van den Baron *de Lede* aan den Markgraaf *de Sante Croze* in charakters geschreeven, en het ander van den Magistraat der Stad aan haar voorigen Stadhouder *de la Moterie*. De Geneesheer van zyne Excellentie wist daar wel haast middel toe, hy bereidde eenige pillen en gaf ze haar des avonds in, welken zoo krachtig werkten, dat men die Doosies des morgens in haar afgang vondt, en naa dezelven gezuiverd en geopend waren, bevondt men die Briefjes van den volgenden inhoud, *dat ze de Stad niet langer konden houden, vermits zy door de ondergraving en galleryen te zeer benaauwd wierdt*,

Des anderen daags werden weder veertien vrouwen en vier Soldaaten met vuurroers, uit de Stad gekomen zynde om leevensmiddelen te zoeken, achterhaald en gevangen genomen.

Op dien tyd zag men *Pappenheim* eindelyk te voorschyn komen, die zich met zyn gantsch Heir te *Meersen*, een Dorp een half uur van 't kwartier des Graave *Maurits* gelegen, nedersloeg. Vervolgens zondt hy zyne Crabaaten tegen den Ruiterwacht der Belegeraars, die met dezelven een hevige schermutseling begonnen, die tot den avond duurde. By deeze gelegenheid wierdt één hunner Luitenants te paard gewond, en door de Staatschen gevangen

gen genomen. Om deezen gewonden Luitenant te bezoeken, kwam 'er een Monnik uit het Leger van *Pappenheim* by hem, die tevens te kennen gaf, dat *Pappenheim* begeerde dat hem het steedje *Wyk* in hannen gesteld zoude worden; dat hy weinig zwaarigheids maakte om de Stad te ontzetten, als hebbende volk by zich, daar hy op vertrouwen konde en dat reeds groote daaden verricht hadt, gelyk aan *Maagdenburg* en andere sterke steden gebleken was. De Staatschen verzochten dien Monnik, dat hy *Pappenheim* aanraden zou om hunne dapperheid en sterkte eens te beproeven; dat zy niet zouden naalaaten hem met de zynen zoo wel te onthaalen, dat hy 'er lang geheugen van hebben zou.

Zyne Excellentie, ondertusschen evenwel merkende dat 'er naa de komst van *Pappenheim*, weinig middel ware om den overtocht der Maas te beletten, trok alle zyne Buiten Wachten in. Middelerwyl liet *Sante Croce* door ondersteuning van *Pappenheim* op zyne Legerplaats te *Geul* ten eersten verscheiden schansenbouwen op de beide oevers, en een brug van den eenen tot den anderen over de rivier slaan, waar door hy gemeenschap hadt met *Pappenheim*, die slechts een half uurtje van daar lag. Dus kon het Staatsche Leger van dien kant géén Leeftocht noch Krygsvoorraad meer bekomen, maar moest dezelven van *Luik* laaten haalen; dan eer men het dezelven ook van daar konde krygen, was de Prins genoodzaakt den Hertog van *Bouillon* af te zenden, om het Huis te *Argenteau*, gelegen aan de Maas tusschen 't Staatsche Leger en *Luik*, te vermeesteren, naademaal de bezetting van dat Slot nog kort te vooren twee Schepen, met voorraad geladen en naar het Staatsche Leger komende, geplonderd en in den grond geboord hadt.

Vermits de Aartshertogin duidelyk genoeg gezien hadt, dat *Sante Croce* met zyn Leger niet magtig ware om den Prins van Orange het beleg voor *Mastricht* te doen opbreeken, hadt zy den Graaf van *Pappenheim* daar toe verzocht, en deeze, op hoope van een goede belooning, dien voorslag aangenomen. Om dit evenwel te verduisteren liet hy op zynen tocht uitstrooijen, dat hy door den Keurvorst van *Keulen* afgezonden was, om eenige weêrspannige Luikenaars tot gehoorzaamheid te brengen. Om nu wel te weeten hoe het met die zaak gelegen ware, liet zyne Excellentie eenige Keizerlyke Ruiters, die by het plonderen van eene

Kerk door de Staatschen overvallen waren en gevangen genomen, weder los, geevende hun eenen Brief aan hunnen Veldheer mede, waar in hy verzocht te mogen weeten hoedaanig de Staatschen zich tegens hem en de zynen moesten gedraagen, om alle zoodaanige onheilen en misnoegen voor te komen. Waar op *Pappenheim* liet antwoorden, dat hem niets aangenaamer was dan de onzydigheid heiliglyk te onderhouden, maar dat hy niet gedoogen kon dat het Steedje *Wyk*, als leggende op de Ryksbodem, daar van afgescheurd wierde, dat de Prins den Duitschen grond van alle vyandelykheid ontlasten, of zich verklaaren moest. Zyne Excellentie liet hier op antwoorden, dat het niemand vreemd konde voorkomen dat hy de Spaansche Bezetting uit *Mastricht* zocht te dryven, uit welke Stad de Spanjaarden sedert 53 jaaren tegen de Staatschen geöorlogd hadden. Op deeze boodschap schreef *Pappenheim* wederom, dat *Mastricht* door middel van verdrag wel ontruimd konde worden, zonder geweld van wapenen tot groot naadeel van het Ryk te gebruiken. Zyne Excellentie, die dit antwoord, als zynde eene herhaaling van den voorslag des Hertogs van *Nieuwburg*, wel verwacht hadt, en ook aan alles wel bespeurde, dat *Pappenheim* hem eerlang zoude komen bestooken, stelde zich ondertusschen in goeden staat om hem wel te ontfangen. 1632.

Wanneer nu alle de Heirmagten, zoo die der Spanjaarden en der Nederlanders, als het Leger van den Keizer, omtrent en voor *Mastricht* lagen; was de geheele Waereld nieuwsgierig wat 'er gedaan en uitgevoerd zoude worden. Ondertusschen kwam *Pappenheim* den 17 Augustus des middags langs een bedekten weg, die van *Meersen*, waar hy gelegerd was, afliep, het Kerkje van *Ammy* aantasten, 't welk de Staatsche eenigszins versterkt en door twee linien aan het kwartier van Graaf *Maurits* gehecht hadden. Hy kwam daar zoo spoedig en onverwachts, dat 'er toen niet anders dan de gewoone Wacht was, en liet 'er zyne Voortroepen op invallen. Graaf *Maurits*, dit hoorende, zondt ten eersten eene versterking derwaards; *Pappenheim* versterkte ook de zynen, zoo dat het gevecht scherp begon te worden. Graaf *Maurits* vreezende dat *Pappenheim* het Kerkje vermeesteren en vervolgens de linien bestryken mogt, die van zyn kwartier liepen, en hem dezelven door zyn Kanon en Musketten zou doen ontruimen; liet

het Werk, dat het Kerkje omringde, van achteren openmaaken, op dat, indien de vyanden het zelve vermeesterden, hy die bevechten en weder uitdryven konde, vermaanende ondertusschen zyn volk tot standvastigheid, en begaf zich naar de Linien welken *Pappenheim* reeds door zyn kanon liet beschieten. Dit niet tegenstaande moedigde hy zyn volk aan met belofte dat het gantsche Leger hun te hulp zoude komen: Waar op de Soldaaten zich ook manmoediglyk verweerden.

Zyne Excellentie, zich dien middag een weinig ter ruste begeeven hebbende, en bericht ontfangende dat de Keizerlyken 't Kerkje van *Ammy* en de Linien, naar 't Kwartier van Graaf *Maurits* loopende, aangetast hadden: sprong van zyn bed, schoon hy zwaare pyn in 't hoofd hadde, op, steeg te paard en begaf zich in alleryl derwaards na 't bevel dat alles zich in zyn kwartier bereid ten optocht moeste houden. Hy nam 12 stukken geschut, zynde 12 ponders, die altoos met paarden daarvoor in zyn kwartier gereed stonden, om des noods schielyk te konnen vervoerd worden; met zich, mitsgaders de Ruiters, die de Graaf van *Styrum* by zich hadt, en in 't voor by gaan nog eenige Vaandels Voetvolk uit het kwartier van Graave *Willem*. Dus by Graaf *Maurits* komende, vond hy aldaar alles nog in goeden staat, hebbende de Keizerschen, door de voorzorg der Staatschen, nog niets van hunne werken konnen vermeesteren, terwyl deezen nog ruim honderd schreeden buiten hunne affnydingen nog eene Graf verdeedigden, wier kanten wat hoog waren. Twee zoodaanige Graften, doorgaans verlooren Graften genoemd, hadt zyne Excellentie doen graven rondsom zyn Leger en voor zyne Verschansingen. Naa dat hy nu eene voordeelige plaats hadde uitgezocht om 'er zyn geschut te planten, liet hy 'er alle de stukken, die hy medegebragt hadt, opstellen, en 'er onophoudelyk mede vuuren in de zyde van het Keizerlyk Leger, dat niet ver van daar in slagorde stondt. Naa dat nu dit geschut eenigen tyd gespeeld hadt, bespeurde hy dat de Keizerlyken zoo hevig niet meer aanvielen, dat hunne Ruitery door het gemelde geschut zeer veel lyden moest, als beginnende reeds te deinzen, en dat zy uit hun geschut weinig meer schooten; zoo dat het gevaar aan dien kant genoegsaam over scheen te zyn. Wanneer nu dit gevecht tot des avonds omtrent zeven uuren geduurd hadt, liet *Pappenheim* zyn volk aftrekken, 't welk in dit gevecht vry wat geleeden hadt.

De

De gemelde Keizerlyke Generaal, dus manmoedig afgeslagen, verliet in den volgenden nacht het slagtveld, waar op men des anderen daags ruim vyftienhonderd Dooden en Gekwetsten vondt. Hier op liet de Prins, naa de dapperheid van zyn volk ten hoogsten geroemd te hebben, 't zelve met den opgang der zonne, weder terugtrekken naar hunne Kwartieren om uit te rusten, gevende teffens bevel om de Vestingwerken te herstellen en 't Geschut weêr in goede orde te brengen.

Deeze Keizerlyke Generaal, des anderen daags de grootte van zyn verlies in aanmerking neemende, en ziende dat hy met al zyn geweld niets tegen de afsnydingen der Belegeraaren konde uitvoeren; verliet zyne Legerplaats van *Meerssen* en toog met zyne Troepen en met de geenen, die de Markgraaf *de Santa Croce* hem tot versterking toegezonden hadt, hooger op naar *Neuvaigne* een Dorp aan de Maas tusschen *Luik* en 't Kwartier van *Pinsen* gelegen, van waar hy den Marquis *de Santa Croce* zyn Geschut en zyne drie Regimenten Italiaanen, die vry wat geleeden hadden, terugzondt. Hier was zyn voorneemen om van dien kant de leeftocht, naar het Staatsche Leger gaande, af te snyden. Doch zyne Excellentie, deeze en diergelyke zwaarigheden wel voorzien hebbende, was altoos bedacht geweest om voor vyf of zes weeken voorraad te hebben, zoo dat alles in het Staatsche Leger zoo volop en zoo goed koop was als te vooren.

De goede Wacht tegen die van buiten en 't gevecht met de Keizerschen hadt den voortgang der Belegeraaren nogthans niet vertraagd; want de gallery onder door de Graaf was zoo vlytig voortgezet, dat zy tot aan de Stads muuren gekomen waren, gelyk we reeds boven gezegd hebben, en wanneer aan zyne Excellentie bekend gemaakt was, dat de Myn aan de Loopgraven der Engelschen klaar was, liet hy de Wachten versterken en gaf bevel om de Myn te doen springen, en dat, zoo dra zy haare uitwerking gedaan hadt, vyftig man door een Kapitein aangevoerd daar op zouden aanvallen; dat deezen ondersteund zouden worden door honderd man onder twee Kapiteins, en nog in geval van nood door twee honderd anderen om tot een ruggesteun te strekken van de geenen, die in de *bres* post zouden vatten, en welken einde thans ook vyftig Arbeiders medegegeeven wierden.

Na dat de Prins nu het daar toe bestemde volk tot hunnen

plicht vermaand en alles besteld hadt, op dat 'er géén wanorde zou gebeuren onder de geenen, die zich in de *bres* bevonden, liet hy de Myn aansteeken. Deeze hadt haar werking zoo rasch met gedaan, of de Soldaateu vielen als in wanhoop daar op aan en klommen, zonder dat hunne Officieren zulks konden beletten, tot boven op den wal, in hoop van de Stad stormender hand te veroveren, en zich met den buit te verryken, 't welk hun alle gevaaren deedt verachten. Doch de Belegerden, schielyk toeschietende, verweerden de beide kanten van de *bres*, die niet groot was, met veel kloekmoedigheid. De Aanvallers verduurden hunne dapperheid, steunende op de geenen, die achter hen waren. Verscheidene Officieren en Soldaaten werden gekwetst, weshalve zyne Excellentie, dit bespeurende, bevel gaf, dat ze terug wyken en in de *bres* stand zouden houden. Zy gehoorzaamden, hoewel met tegenzin, zoo zeer streelde de hoop van plundering hunne gedachten.

Wy vertoonen een schets van dit zondeling geval in de volgende Plaat.

„ Men ziet een gedeelte van de Belegerde Stad *Mastricht*, al-
„ waar de Staatschen door ondergraving tot aan de Stads Muur
„ ge-

„ geraakt zynde, en aldaar door 't springen van een Mein een *Bres* „ gemaakt hebbende, dezelve bestormen, en door die van binnen „ nen wederstaan worden.

Na dat zyn Excell. de Soldaaten genoegzaam tegen hun wil en dank, als gezegt is, weder te rug had doen keeren, roemde hy wel hunne dapperheid; hoopende dat ze dien moed mogten behouden, maar bestrafte hen tevens een weinig, om dat ze verder, dan hy belast had, gegaan waren.

Ondertusschen had dit beginzel van een storm in dien nacht de Spaansche bezetting en de Inwooners der Stad zodanig een vrees aangejaagd, dat ze geen andere gedachten hadden, dan de andere Meinen zouden wel haast insgelyks aangestoken, de Storm hervat, en zy alle dan in de woede neergesabelt worden. Deze vrees veroorzaakte, inzonderheid onder de Mannen, Vrouwen en Kinderen der Inwooners, zulk een geschrey, dat de Magistraat en bezetting des anderen daags die gevaaren in overweeging neemende, beslooten het Springen der andere Mynen, die gereed waren, niet af te wachten; en dewyl 'er een korte stilstand was, om de Wederzydsche Dooden uit den weg te ruimen, namen zy die gelegenheid waar, en lieten een Verdrag aanbieden. Zyn Excellentie stondt hen zulks toe, men kwam in onderhandeling, en 't Verdrag van overgave werd geslooten, en bestond in de volgende *Artikelen*:

„ 1. Dat alle Vyandschap en Ongelyk, zo wel door Geestelyken als Waereldlyken, en zo wel in als voor de belegering, elkander aangedaan, vergeeten zouden zyn.

„ 2. Dat voortaan binnen *Mastricht* openlyk en vredelyk de „ hervormde Godsdienst, zo als in de Vereenigde Nederlanden „ geschied, geleerd zou worden, en wel in de Kerken van „ S. *Jacob* en *Helarius*, indien dezelven bekwaam daar toe zyn, „ zoo niet, dat men dan twee anderen daar toe vekiezen zou.

„ 3. Dat de Heer Hooge-Proost van *St. Servaas* en alle Geestelyke Kerkelyke persoonen en Religieusen, als de Proost van „ onze lieve Vrouwe, beide de Dekens en Kapittelen met hunne „ Dienaaren, de vier Pastooren, 't Collegie der Societeit, voorts „ alle Kloosters en persoonen, van wat staat, waardigheid „ of bedieninge zy ook zyn mogten, géène uitgezonderd, zouden „ blyven en gehandhaafd worden in hunne Goederen, Waardigheden,

„ heden, Bedieningen, Inkomen, Vryheden en Gebrui-
„ ken, niets uitgezonderd, en zulks zoo wel binnen als bui-
„ ten de Stad, zoo als zy die voor deezen gehad en gebruikt
„ hebben, zonder by iemand daar in belet, of verhinderd te
„ worden.

„ 4. Dienvolgens zou binnen *Maastricht* blyven de openbaare
„ Oefening van de Roomsch Katholyke Godsdienst zoo in Ker-
„ ken als Kloosters, gelyk tot nog toe in gebruik is geweest,
„ en dat zonder eenige Verhindering.

„ 5. Alle persoonen, huisgezinnen en goederen, ook voor-
„ deelen en vryheden, zoo te water als te land, van de Burge-
„ ren en Inwoonders, als mede van de Ambachten, Gasthui-
„ zen, Armentafelen, des grooten H. Geest, en diergelyke Ge-
„ stichten, zoo binnen de Stad als in 't Gebied van dien gelee-
„ gen, vry en onverhinderd zouden blyven.

„ 6. Dat de Heeren Staaten der Veréénigde Nederlanden niets
„ anders binnen voorsz. Stad en 't gebied van dien zouden mogen
„ aanvaarden, als 't gunt de Koning van Spanje, als Hertog van
„ *Brabant*, is toekomende; en dat, volgens de daar van zynde
„ bescheiden, die vertoond en naar ouder gewoonte in de Stad
„ bewaard zouden worden, en de laatste geslooten Rekeninge,
„ overgeleverd worden; mits aan den Bisschop, als Prins van
„ *Luik*, blyvende gemeene Juridictie en alle zyne Gerechtighe-
„ den, als voor deezen.

„ 7. Dat gemelde Heeren Staaten, nevens den Bisschop, als
„ Prins van *Luik*, *Maastricht*, gezamenderhand, als een Staat
„ en Provintie op zich zelve, van de andere Staaten en Provin-
„ tiën afgescheiden, zouden Regeeren, gelyk die voordezen by
„ den Bisschop en Koning van Spanje, zo in Rechtspleeging als
„ Stadsregeering, bestierd was geworden.

„ 8. Aangaande de verkondiging van geboden en Ordonnan-
„ tien, mitsgaders den loop en toelaating der Gelden, dat zou
„ gelaaten worden by 't gebruik, zo als de Koning van Spanje
„ de Stad bezeten heeft.

„ 9. Dat de Officieren, die eenigen Dienst van den Prins
„ van *Luik* hadden, denzelven zonder eenige zwarigheden of
„ anderen Eed te doen; zouden behouden.

„ 10. Dat alle de Burgers en Geestelyke persoonen vergund

„ zou

„ zou worden, met hunne Huisgezinnen en goederen uit de Stad
„ te mogen vertrekken; mitsgaders hunne Erven en goederen
„ te mogen verkoopen ten allen tyde, als zy 't geraden vinden,
„ zonder dien aangaande eenigzins belast te worden.

„ 11. Dat de Heeren Staaten allen Inwooneren der voorsz.
„ Stad vergunnen, om twee achtereen volgende jaaren te mo-
„ gen verkeeren in de Steden, welke nog onder den Koning
„ van Spanje behooren, om hunne Zaaken aldaar te verrichten,
„ mits zich alvoorens aangeevende by den Stadhouder van *Ma-
„ stricht*, met verzekering van niets te doen of te onderwinden
„ ten nadeele der Vereenigde Nederlanden.

„ 12. Dat 'er geene nieuwe belastingen over de Stad en In-
„ wooners van dien gesteld en ingevoerd zou worden, dan met
„ bewilliging der Heeren Staaten Generaal en van den Prins van
„ *Luik*.

„ 13. Dat de Stad en Regeerders derzelve met geen onkosten
„ over 't maaken van eenige nieuwe Versterkingen zouden be-
„ zwaard worden; maar gehouden zyn om op Stads kosten de
„ Poorten, Muuren en Vesten te onderhouden.

„ 14. Dat de Bezetting te voet en te Paard, mitsgaders alle
„ Wagens en gevolg van dien, geherbergd zouden worden,
„ als ten tyde des Konings van *Spanje*, of in diervoege, als naar
„ gelegenheid van zaaken met de Stads Regenten overeengeko-
„ men zou worden.

„ 15. Dat alle Stads- en andere Rekeningen, te vooren ge-
„ slooten en afgedaan, zonder eenig nazicht in waarde zouden
„ blyven.

„ 16. Dat alle de Schulden, die voor en in de Belegering op
„ Stads naam gemaakt zyn, uit haare inkomsten zouden betaald
„ worden; maar dat de Schulden, op den naam des Konins ge-
„ maakt, betaald zouden worden uit de reeds verscheenen in-
„ komsten der Landen van *Over-Maaze*."

Gedaan int 't Staatsche Leger voor Mastricht, den 22 Augustus 1632.

Behalve dezen wierden nog eenige byzondere Artikels geslooten met den Gouverneur Baron *de Lede* en de Bezetting, bestaande voornaamlyk hier in: Dat ze met haar volle Geweer uit-

trek-

trekken; zes Stukken Geſchut mede voeren, en naar 't Leger van *Santa Croce* begeleid zoude worden.

Achtervolgens dit Verdrag trok de Spaanſche Bezetting des anderen daags, den 23. uit de Stad. De Baron *de Lede* ſtapte van zyn Paard, om den Prins, die de bezetting zag uittrekken, te begrooten. Deze roemden de dapperheid en 't beleid van den Baron, in de verdediging van de plaats, ten hoogſten. De uittrekkende Bezetting beſtond in 1400 Voetknechten, onder 29 Vaandels, en 30 Ruiters, die, behalve het Geſchut, hondert Wagens met bagaſie, zieken en gekwetſten belaaden, met zich voerden, en nog dien avond by *Santa Croce* aankwamen. Zyn Excellentie had de goedheid, van haar, nog boven 't geſlooten Verdrag van zes Stukken Geſchut, twee ſtukken meer toe te ſtaan; doch by de uittrekking zag men, dat zy 'er drie, in plaats van twee, genomen hadden: doch het derde werd hen ontnomen, en weder in de Stad gebragt. Nog gebeurde 'er by 't uittrekken der bezetting, een zonderling geval, hierin beſtaande, dat drie Spaanſche Soldaaten, by 't vertrek van hunne Vrienden affcheid genomen hebbende, zich dronken gezopen, hadden, en buiten komende uit baldadigheid hunne Mucketten afſchooten, onder welken de een zyn Roer met ſcherp gelaaden hebbende, den Zoon van een Staatſchen Ruiter overhoop ſchoot. Doch hy wierd terſtond gevangen genomen en geſtraft.

Zyne Excell. ſtelde den Hertog van *Bouillon* aan tot Gouverneur van *Maſtricht*.

Om nu dit beleg eens kortelyk na te gaan, moet men zeggen, dat het een wonder is geweeſt, om verſcheiden Reden: voor eerſt, was dit beleg, om de buitengewoone ligting van Troepen, die men 'er toe noodig had, en die 163 duizend guldens in ieder 42 dagen koſteden, niet alleen bezwaarlyk, maar ook het gevaarlykſte dat nog ooit door de Staaten der Vereenigde Nederlanden ondernomen was, als zynde diep in 's Vyande Land, en in 't aanzien van twee magtige Vyandelyke Legers; zodat, indien de Aanval van *Pappenheim* gelukt was, de Marquis *de Santa Croce* van den anderen kant kon toegeſchooten hebben, als wanneer de Prins zyne magt had moeten verdeelen, en het te bezien geſtaan zou hebben, of hy wel iets van zyn Leger zou hebben

ben konnen bergen: Derhalve moet men ten anderen vastſtellen, 1632.
dat deze geheele onderneeming van de jalouzie van den Marquis *de Santa Croce* heeft afgehangen, als welken waarſchynlyk het grootſpreeken van *Pappenheim* verveeld, en hy niet heeft konnen verzwelgen, dat een Duitſcher zynen roem bezwalken, en zyne Eere verduiſteren zou; zo dat hy hem ook op zyne aankomſt zeer koel ontfing, en zich in 't geheel niet bewoog, toen hy dien aanval op de Staatſchen deedt.

Pappenheim heeft ook naderhand bitter geklaagd over de Traagheid der Spanjaarden, dat ze hem niet onderſteund hadden, en betuigde openlyk, dat, indien zy gedurende zyn lang en hardnekkig gevecht met de Staatſchen, zich maar in het minſte verroerd hadden, hy zekerlyk overwonnen zou hebben. De Spanjaarden des te meer gebelgd over zyn ſnorken en grootſpreeken, waren verheugd dat hy geſlagen was, en voegden den ſpot nog by 't ongeluk, zeggende: „ Dat hy geen Man van zyn woord was, „ dewyl hy beloofd had, Maſtricht te ontzetten, of zyn Leven „ te verliezen, en dat hy geen van beiden gedaan hadt!"

Pappenheim inmiddels de Stad hebbende zien wegneemen voor zyn oogen, begon toen des te meer bevreeſt te worden, dat de Prins hem met het gantſche Leger der Staaten op den hals zou komen, beſloot derhalve van *Neuvaigne* op te breeken, en verder voort te trekken; maar vernomen hebbende, dat de Luikſche Boeren de Wapens hadden opgevat, om den moedwil zyner Soldaaten te wederſtaan, liet hy dat beſluit vaaren, en keerde weder terug naar *Meerſen*, en na zich aldaar nog een nacht opgehouden te hebben, toog hy naar *Urmond*; terwyl de Marquis *de Santa Croce* zyne Legerſtede insgelyks verliet, en zich recht over *Urmond* begaf, alwaar hy eene Brug over de *Maas* liet ſlaan, doch zyn Excellentie zyn aftocht verſtaan hebbende, vervolgde hem met een ſterke party Ruiters, haalde zyne achterhoede nog in, en by die gelegenheid viel 'er nog een hevige Schermutzeling voor, die tot den avond duurde, wanneer het gantſche Spaanſche Leger afgetoogen, en niet verder te vervolgen was.

De Keizerlyke en Spaanſche Legers dan te *Urmond* by elkander zynde, was de Prins van Oranje beducht, dat ze een aanſlag op *Roermond* mogten onderneemen, ten dien einde zondt hy den Luitenant *Caluart* met zes of zevenhondert Man derwaarts,

met verzekering van onderstand, indien hy mogt aangetast worden: maar het kwam 'er niet toe, want de beide Legers scheidden *te Urmond* van elkander.

De Keizerlyke Generaal *Pappenheim* begaf zich, door *Sittard*, *Gangelt*, en *Hensberg*, over den *Ryn* naar *Westfaalen*, laatende omtrent 900 gekwetsten te *Aaken* in de Gasthuizen. Waarby men, volgens het getuigenis van alle oude Schryvers, zeggen mag, dat 'er, sedert de eerste Spaansche wreedheid, geene heirlegers afgryslyker voetstappen van onmenschlykheid in de Nederlanden hebben nagelaaten. Want deze woeste Keizerlyke Troepen zyn nergens door getoogen, of zy hebben 'er de Kerken, Kloosters en Huizen geplonderd, of verbrand, de Boeren ongenadig behandeld, de Vrouwen en Maagden geschonden, en alles te vuur en te zwaard verwoest. Hier aan blykt, welke schoone Hulptroepen de Infante uit Duitschland had ontboden, die hun doelwit niet konnende bereiken, zulks aan de Ingezetenen van haare eigen Landen hebben gewroken. Om kort te gaan, men zou een gantsch Boekdeel konnen beschryven van de wreedheden, door de Keizerlyken by dezen aftocht uit de Nederlanden gepleegd.

De Marquis *de Santa Croce* begaf zich naar *Tierlemont* en *Namen*, om den Staatschen den inval van dien kant, in de Spaansche Nederlanden, te beletten.

Geduurende alle deze omstandigheden, was 'er in *Braband* groote onrust; de Spanjaarden maakten zich Meester van alles, zo dat de Nederlandsche Heeren aldaar tot geene Generaale Vergadering konden komen, veel min iets besluiten, vermits de groote Spaansche Raad alles naar zyn believen ordonneerde. Die van *Antwerpen* waren in de grootste naarheid, om reden dat Graaf *Willem van Nassau* de Schansen aan den Kouwenburgsen Dyk en de Schelde vermeesterd had, gelyk te vooren gezegt is; mitsgaders om dat Graaf *Hendrik van den Berg*, dien alle geheimen van den Staat bekend waren, afgevallen en tot de Vyanden overgegaan was; derhalve verzocht de Raad en Magistraat dier Stad aan den Gouverneur van 't Kasteel, dat men een middel mogt beraamen, om, indien de Staatschen zo ver kwamen, hunne Stad te konnen verdedigen, of in tyds daar in te voorzien; dan de Spaansche Gouverneur gaf ten antwoord, dat hy 't Kasteel

teel tot den laatsten Man verdedigen zou, en voorts met hen niets te doen hadt: gelyk hy zich dan ook in staat stelde, en zelfs zyn Kanon van 't Kasteel naar de Stad wendde.

Geduurende het beleg van *Mastricht*, had zeker *Dirk de Bosschieter* een aanslag gesmeed op *Geertruidenberg*, en kwam den 15. Augustus *te Oosterhout*, verzeld van 1200 Man te voet en 3 Kornetten Ruiters, en voorzien met eenige Biesbruggen, Stormgereedschappen, en andere Oorlogs behoeftens, nodig tot een aanval. Maar de Gouverneur van die Stad bygeval van zyne aankomst verwittigd, stelde zich in goeden staat van tegenweer. Doch doordien gemelden Onderneemer, *de Bosschieter*, in plaats dat hy zulks met hoog Water beginnen zou, het zelve met laag Water ondernam, zo wierd zyn oogmerk geheel verydeld, en hy moeste onverrichter zaake te rug keeren; by welke terugtrekking echter zyne Soldaaten byna gantsch *Oosterhout* uitplonderden en grooten schade deeden: de Stadvoogd van *Breda*, die mede van dien aanslag was, zeer verstoord zynde over de kwaade bestiering van *Dirk de Bosschieter*, nam, zodra zy binnen die Stad gekomen waren, hem gevangen.

Ondertusschen waren by de veroveringen van *Venlo*, *Roermond* en *Mastricht* de volgende Troepen der Staaten zoo Generaals, Oversten en Kapiteins, als mindere Officieren en Soldaaten gedood en gekwetst:

	Dooden	Gekwetst
Als Graaf *Ernst Cazimier* en Graaf *Hendrik van Hanau*.	2	
Voorts onder de *Engelschen* van 't Regiment van den Generaal *Veer* aan Officieren.	3	14
Van dat van *Morgan* aan dito.	6	5
Van dat van Kolonel *Packenham*.	5	3
Van dat van *Harwood*, naderhand *Herbert*.	8	3
Van de *Schotsche* Regimenten. Van 't Regiment van *Borgue*, aan dito.	4	2
Van dat van den Baron van *Bacloegh*.	3	3
Van dat van *Balcourt*, dito.		3
Van de *Fransche* Regimenten.		
Van dat van *Chatillon* dito.	1	3
Van dat van Hauterive dito.	3	2

	Dooden	*Gekwetst*
Van dat van *Duc de Candale* dito.	9	5
Van dat van *Maisonneuve* dito.	3	2
Van de *Fransche Volontaires* dito.	2	2
Van 't Regiment *Waalen* van Graaf *Maurits*, dito.	3	2
Van de *Duitsche* Officieren.	1	
Van 't Regiment van den Graaf van *Solms*.	1	
Van 't Regiment van *Varick*.	1	
Van 't Regiment van *Roozenkrans*.	2	
Van 't Regiment van *Love*.	1	
Officieren van de Ruitery.	59	
Dit is van de Opper-Officieren, nu volgen de mindere Officieren, als Sergeanten, enz.		
Van het Regiment van den Gen. *Veere*.	8	
Van dat van Morgan.	2	
Van de vier Fransche Regimenten.	6	
	133	48
Hier bygevoegd van de Gardes.	67	
	248	
En voorts de gesneuvelde en gekwetste Officieren, Adelborsten en Soldaaten van allerhande Natiën.	1384	
Maakt te samen.	1632	

Van welken gesneuveld zyn 909 Officieren en Soldaaten, en gekwest 723.

Wy hebben deeze rekening hier in gevoegd om te zien welke Regimenten deezen Veldtocht hebben bygewoond.

Ondertusschen was 'er in 't vervolg niet minder verschil aan 't Hof te *Brussel* tusschen den Baron *de Lede*, die door den Graaf van *Motterie* ondersteund werdt, en den Marquis *de Santa Croce*, wien zy verweeten, dat hy met zyne Spanjaarden omtrent *Mastricht* gelegen en niets ten behoud dier Stad uitgevoerd hadt; waar tegen deeze zich verdeedigde met te zeggen, dat hy den Keizerlyken Generaal *Pappenheim*, die op zich genomen hadt om alles alléén te doen, nog ondersteund, en dat hy evenwel niets hadt kunnen uitvoeren, schoon hy alle uiterste poogingen in 't werk stelde.

Naa

Naa dat nu de vyanden van voor *Mastricht* afgetrokken, en al 't Geschut van de Batteryen afgenomen en ter behoorlyke plaatse gebragt ware, wierden op Zondag den 3 September de twee eerste Predikatien binnen *Mastricht* in de *St. Mattheus-Kerk* gedaan, onder het gehoor van veele Soldaaten en Inwoonders. Des morgens Predikte *Conradus Merquinius*, en toen hy van den Predikstoel afkwam was 'er onder anderen eene oude vrouw van de Religie, die ontkomen was ten tyde dat de Prins van *Parma*, op *St. Jacobsdag*, nu 53 jaaren geleeden, die Stad innam, en alle, die van de Hervormde Religie waren, liet ombrengen. Deeze Vrouw was zoo verheugd dat zy den Predikant, van den Stoel komende, omhelsde en Goddankte dat zy zoo lang geleefd en 't Euangelium binnen *Mastricht* weder hadde hooren prediken. Dit geval baarde ook veel vreugde in veele omstanders, derwyze dat hun de blydschaps traanen ten oogen uitvloeiden.

Nog dien zelven avond zondt zyne Excellentie den Luitenant Generaal *Stakenbroek* met een goed gedeelte Ruitery, en 2000 Voetknechten onder den Generaal *Pinsen*, voorzien met vier stukken Geschut, 2 mortieren en genoegsaame Ammonitie, om *Limburg*, een Stedeken op een Rots gebouwd en Hoofdstad van het Hertogdom diens naams, omtrent 6 Duitsche mylen van *Maastricht* gelegen, te gaan vermeesteren. De Graaf van *Noyelles* was toen Landvoogd over dat Hertogdom.

Naa dat *Stakenbroek* met de zynen voor die Stad en 't Kasteel gekomen waren, en 'er naauwlyks 34 schooten op gedaan hadt, verzocht *Noyelles* tot een verdrag van Overgave te komen. Dit hem toegestaan zynde, wierdt op den 8 September het accoord, raakende de Stad, geslooten, bestaande in 12 Artikelen, waar van de voornaamste inhoud was:

„ Dat alle vyandschappen, zoo door Geestelyken als Waereld-„ lyken gedaan, zouden vergeeten zyn.

„ Dat in de voorsz. Stad van *Limburg* en door de gantsche „ Provintie over de Maas, de Roomsche Religie in Kerken en „ Kloosters, gelyk voor deezen, zou blyven, mits dat 'er bekwaa-„ me plaatsen verschaft zouden worden, waar in de Hervormde „ Godsdienst geoeffend konde worden, dewyl 'er slechts eene „ Kerk in de Stad was.

„ Dat de Proost, Pastoor en andere Kerkelyke persoonen, of

Gees-

, Geestelyken, als mede alle Hooge en Laage Officieren, Rechters en andere persoonen, van wat staat of waardigheid zy mogten zyn, in hunne vreedige bezitting gehandhaafd zouden worden, zoo omtrent hunne goederen en inkomsten als rechten en vryheden, niets uitgezonderd, zoo wel binnen als buiten de Stad, gelyk zy te vooren bezeten en gebruikt hebben.

, Dat alle andere Officieren en Bedienden, die voor hun leeven aangesteld zyn en daar in willen voortgaan, zouden blyven.

, Dat de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden zich niets anders zouden toeëigenen, dan het geen de Koning van Spanje in de Stad en derzelver rechtsgebied toekwam.

, Dat alle persoonen, zoo Geestelyken als Waereldlyken en Soldaaten, die voor deeze in dienst des Konings van Spanje waren geweest en nu Inwoonders waren, toegestaan zou zyn om te vertrekken, indien zy 't goedvonden, en hunne goederen en Effecten te mogen verkoopen zonder eenige bezwaring.

, Dat de geenen, die in de Stad wilden blyven, zou toegelaaten zyn te mogen gaan en te verkeeren, waar zy wilden; mits niets doende ten naadeele der Algemeene Staaten en des Prinsen van *Orange*.

, Dat alle rekeningen en openbaare geschriften, hier voorens gemaakt, in dien Stand zullen blyven; als ook al het geene den Heer Graave van *Noyelles* toekomt in het gantsche Land van *Overmaaze*, om zulks te mogen laaten ophaalen door zyn Geheimschryver, mits dat hy niets deede ten achterdeele van de voorsz. Heeren Staaten.

, Dat het inleggende Garnizoen door de Magistraat der Stad zou gebieljetteerd worden.

, Dat de Ontfanger Generaal van den Koning van Spanje in dit gantsche Hertogdom zou mogen eischen en ontfangen 't geen aan de Domeinen van dien Koning vervallen was.

, Dat men de schulden, door den Koning van Spanje op de Schalmine- of Mynberg, by de Kooplieden van *Antwerpen* opgenomen, zal mogen betaalen door 't verkoopen van eenige schalminen, ten ware de Heeren Staaten die Kooplieden wilden voldoen.'

De Artikelen tusschen *Stakenbroek* en *Noyelles* met zyne bezetting bestonden alleenlyk daar in:

Dat de Stadvoogd Graaf van *Noyel* met zyn Huisgezin en bagagie vry

vry zou mogen uittrekken, waar toe hem de Wagens zouden geleverd worden; mitsgaders ook de bezetting, met zak en pak, in volle wapenen, met vliegende Vaandels en slaande Trommels: en eindelyk dat zy die goederen in de Stad, of het Hertogdom, hadden, een jaar tyds zouden hebben om 'er hun voordeel mede te doen, en zes weeken om de bagagie, die niet mede gevoerd kon worden, te mogen haalen. Waar tegen de Stadvoogd aan den Generaal *Stakenbroek* zou overleveren alle Ammunitie, Leeftocht enz., aan den Koning van Spanje behoorende. Hier op geschiedde des anderen daags den uittocht en de Stadvoogd begaf zich met 400 mannen van de bezetting naar *Namen*.

Stakenbroek liet daar op acht Vaandels voetvolk in de Stad rukken, en gaf 'er *Eerenreiter* en *Ferens* het bevel over. Naderhand zondt hy eenig volk af om de kleine Steedjes en Kasteelen als *'s Hertogenrade*, *Valkenburg* en *Dalem*, te vermeesteren; en dit geschied zynde, liet hy ze ieder met een Vaandel Troepen bezetten.

Dat nu alle deeze veroverde plaatsen, zoo als ook *Mastricht*, zulke voordeelige Voorwaarden van zyne Excellentie toegestaan wierden, geschiedde om byzondere gewichtige redenen, en om de tegenparty meer en meer te overtuigen, dat men hen wel behandelen en niet verdrukken wilde. Doch dewyl de Staaten der Vereenigde Nederlanden zagen, dat hunne openbaare Verklaaring, te vooren gedaan om de Spaansche Nederlanden tot een soort van Opstand te brengen, tot nog toe de gewenschte uitwerking niet hadt gehad; zoo lieten zy dezelve den 11 September deezes jaars vernieuwen, met byvoeging van eenige naadere verzekeringen. Alhoewel deeze Verklaaring van géén meer vruchts ware dan de voorige.

De Aartshertogin ondertusschen zeer ontroerd, gelyk we gezegd hebben, door den gelukkigen voortgang van de wapenen van den Staat der Vereenigde Nederlanden; ondernam wederom eene pooging om de zaak tot een *Bestand* te brengen. Ten dien einde zondt zy den Heer *le Roi* aan den Prins van *Orange*, terwyl hy nog voor *Mastricht* gelegerd was, om zyne Excellentie dien aangaande eens te ondertasten. Deeze Afgezant dan, in den schyn van uit naame der Ingezetenen over de herdyking van den doorgebroken Kouwensteinschen Dyk te handelen; sprak met

den

den Prins over een bestand, waar naa deeze eenigszins begon te luisteren; naa dat gemelde *le Roi* hem de onmogelykheid van een' algemeenen opstand, door de Verklaaring der Staaten in *Brabant* te doen ontstaan, aangetoond hadt. Evenwel, om van den rechten toestand der zaaken onderricht te zyn, zondt zyne Excellentie den Heer van *Heenvliet* naar *Brussel*, alwaar hy met zyne Koets, Vrouw en Kinderen, benevens *le Roi*, aankwam, zich van een oud Vrygeleide van onzydigheid bediend hebbende.

De Heer van *Heenvliet* de gemoederen der Heeren van die Provintien zoo ongeneigd tot een opstand gevonden hebbende, als *le Roi* gezegd hadt, verzuimde niet om den Prins van *Orange*, die nog al staat op een algemeenen opstand gemaakt hadt, daar van te verwittigen. Gemelde Heeren van *Heenvliet* en *le Roi* te *Brussel* gekomen zynde, en aan de Aartshertogin de weinige waarschynlykheid, die 'er was dat de Prins met iemand anders dan met de Staaten der Landen over een Bestand zou willen handelen, vertoond hebbende; zocht men een middel uit te denken om zulks, zonder 's Konings gezag en eer te krenken, te doen. Eindelyk werdt goedgevonden om het voorbeeld van den jaare 1601 te volgen, en de Aartshertogin stond toe dat de Staaten der Provintien te *Brussel* vergaderden.

Terwyl de Prins nog te *Mastricht* bezig was, om de werken en schansen voor de Stad te doen slechten, en de Walbreuken te doen hermaaken, ontfing hy een Brief van den Hertog van Aarschot, één der voornaamste Heeren van de Spaansche Nederlanden, waar in hy zyne Excellentie bekendmaakte, dat de Aartshertoginne goedgevonden hadde een Vrygeleide voor hunne Gemagtigden van hem te verzoeken, om hem voorslagen van vrede te komen doen, welken hy vaststelde dat redelyk en billyk zouden bevonden worden.

Zyne Excellentie dien Brief aan de Gemagtigden der Staaten te veld vertoond hebbende, wierdt gezamenlyk goedgevonden dat men het begeerde Vrygeleide met een Brief aan den Hertog van *Aarschot* overzondt, met betuiging dat men verheugd zoude zyn hem te zien en te ontfangen, gelyk zyn persoon en de waardigheid zyner Volmagtigers vereischten. Van dit alles gaf de Prins terstond kennis aan de Algemeene Staaten in den *Haag*.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare 1632.

Terwyl dit voorens gemelde gebeurde waren de Troepen, die de Prins van wege den Staat hadt doen werven, reeds vaardig; naamelyk 20 Cornetten te paard, meerendeels onder den naam van den Graaf *van den Berg*, en 2 Regimenten te voet, het een onder den naam van voorsz. Graaf, en 't ander onder den naam van den Graaf van *Flodorp*, elk van 15 Vaandels: maar het duurde nog eenigen tyd voor dat deeze gereed waren. Ondertusschen liet de Prins de nieuwe Ruitery in zyn Kwartier komen, en maakte overleg, of men niet verder in het Land zou konnen dringen, om nog iets tegen den Spanjaard te onderneemen.

De Hertog van Aarschot, middelerwyl 't begeerde Vrygeleide ontfangen hebbende, vertrok van *Brussel*, verzeld door den Aartsbisschop van *Mechelen*, den Abt van *St. Vaaz*, den Pensionaris van *Antwerpen* en eenige andere Heeren, en kwam te *Maastricht*. Naa de gewoonlyke plechtigheden van ontfangst deeden zy een voorslag van vrede of, indien men daar in niet overéénkomen konde, van een Bestand voor veele jaaren, op zeer voordeelige voorwaarden voor de Staaten der Vereenigde Nederlanden. Het antwoord daar op was, dat men tot zoo verre niet gaan konde, vermits men daar toe geen last hadt, maar dat men deswegens aan de Algemeene Staaten zoude schryven, om hun besluit daar over te verstaan. Echter deedt men hun eenige voorslagen, hoedaanig men het Bestand van 1609 in alle zyne deelen wel zou konnen vernieuwen, te weeten, dat men de Spanjaarden het Land zou doen ruimen, zonder dat ze 'er ooit weêr in kwamen; dat de Kasteelen, aan de kanten der Steden gelegen, geslecht, eenige plaatsen onzydig verklaard en eenige anderen aan de Staaten der Vereenigde Nederlanden ingeruimd zouden worden. Schoon nu deeze Voorslagen vry wat grof waren, scheenen zy 'er echter niet heel vreemd van.

Doch terwyl ze niet als Gevolmagtigden van de Staaten der Spaansche Nederlanden, maar als Gemagtigden en in den naam des Konings van Spanje wilden handelen, kon men hier met die zaak niet verder voortgaan.

De Staaten Generaal, middelerwyl over deeze zaak geraadpleegd hebbende, konden niet goedvinden hunne Gevolmagtigden

den naar *Maastricht* te zenden. Sommigen, zegt zeker Schryver, die gaarne in deeze Onderhandeling wilden gebruikt zyn, oordeelden dat 'er niets beter ware voor hun belang, dan dezelve sleepende te houden. Derhalve werdt besloten den gantschen handel in den *Haag* over te brengen; waar op men aan de Gemagtigden der Spaansche Nederlanden verklaarde, dat, indien zy zich derwaards wilden begeeven, men met hen in onderhandeling zou treeden, 't welk zy, hoopende daar by groote voordelen te vinden, gewillig aannamen.

Men is van gedachte dat, indien men te *Maastricht* in tegenwoordigheid van 't zegepraalend Heïr der Staaten gehandeld hadde, het Bestand in 't kort tot groot voordeel van deezen Staat getroffen zoude zyn geweest, maar door een gering by zonder belang, voegt men 'er by, werdt dit heilzaam werk, dat reeds op een zoo goeden voet stondt, draalende gehouden en daar door verydeld, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

Zyne Excellentie, vervolgens de Gemagtigden der Staaten te veld hebbende doen vergaderen, en onder 't oog gebragt, dat hy liever gezien hadt, dat het Bestand onder de nog versche vreeze van de wapenen van den Staat geslooten was geworden; doch dat zulks in den *Haag* anders verstaan zynde, 't Leger nu zonder vrucht voor *Maastricht* lag, alwaar het om de ziekte, die zich onder 't zelve verspreid hadt vergaan zoude, indien het daar langer bleef liggen: vraagende hun wyders, of zy niet dienstiger oordeelden, dat men 't zelve deedt scheiden, overmits de Bressen hersteld, de Werken geslecht en de andere, die hy om de Stad hadt doen maaken, in goeden staat waren.

Deeze Gemagtigden, die uit den *Haag* gekomen waren, bestonden in den Graaf van *Kuilenburg*, *Adriaan Paauw*, Pensionaris van Holland, *Sommersdyk* en *Vosberge*. Zy, het voorstel van zyne Excellentie verstaan hebbende, waren insgelyks van het zelfde gevoelen, dat het Leger moest afgebroken worden, 't welk op den 1. Novenber geschiedde. 't Zelve passeerde de Maas over een Schipbrug, welke de Prins een weinig beneden *Maastricht* hadt doen leggen. By deeze gelegenheid verzocht de Hertog van *Aarschot*, om het Staaten Leger te mogen zien aftrekken. Zyne Excellentie, hem zulks toegestaan hebbende, onthaalde hem in 't Leger ter maaltyd, waar naa hy hem het

gant-

gantſche Leger vertoonde, 't welk hy uitneemend ſchoon en zeer in orde vondt, zynde nog 12000 Voetknechten ſterk, behalve de zieken en gekwetſten, die men reeds te water afgezonden hadt naar hunne Bezettingen. De Prins vervolgens beleefdelyk afſcheid van den Hertog van *Aarſchot* genomen hebbende, vertrok met het Leger en ſloeg zich neder te *Sittert*, van waar hy zich binnen twee dagen naar *Herkenbosch* by *Roermond* begaf, en zyn volk aldaar in de omliggende Dorpen geïnkwartierd hebbende, bleef hy 'er 10 of 12 dagen liggen.

Ondertuſſchen gebeurde het, dat één der Staaten Kapiteinen, *Wolf* genaamd, ondernam, om zich meeſter te maaken van *Orſooi*, een klein ſteedje boven *Rhynberk* aan den Rhyn gelegen. Hy nam met zich 800 Soldaaten met Vuurroers, en overviel het zelve des morgens tuſſchen 7 en 8 uuren en werdt 'er werkelyk in zoo verre meeſter van, dat de Spaanſche Bezetting reeds de vlucht nam naar 't Kaſteel; maar zyne Hollandſche Soldaaten, te vuurig naar den buit zynde, begaven zich te vroeg aan 't plonderen, en dewyl de Spanjaarden ondertuſſchen verſterking van *Rhynberk* ontfingen, kwamen zy weder uit 't Kaſteel en vielen op de plonderende Hollanders zoo hevig aan, dat zy de meeſten doodſloegen of gevangen namen. Eén deezer Staatſche Soldaaten, die by de aanvalling den Spaanſchen Schildwacht doodgeſtooken hadt, onder de gevangenen en bekend geworden zynde, wierdt door de Spanjaarden uit wederwraak gevierendeeld. Het geen echter niet volgens Krygsgebruik was, dewyl, by het overrompelen van eene plaats, het ſneuvelen van een vyand niet als een byzonderen moord kan aangemerkt worden.

Ondertuſſchen duurde deeze vreugd der Spanjaarden niet lang, want de Prins vervolgens met het Leger voortgetrokken zynde, om het zelve de Winterkwartieren te doen bertrekken, en naa zoo veel uitgeſtaane gevaaren de ruſt te doen genieten; nam den weg door Gulikerland en ſloeg zich neder by een kleine Stad, *Kempen* genaamd. Aldaar gaf hy bevel aan Graaf *Willem* van *Naſſauw* om met 4000 man te voet, 12 Cornetten te paard en eenige ſtukken Geſchut het Stedeken *Orſooi* te gaan vermeeſteren. Hy nam zyn Legerplaats aan de hooge zyde van het Steedje, alwaar de Heer van *Dieten* hem nog met 60 Vaandels kwam onderſteunen, die zich in het Dorp *Wankum* aan den Rhynkant le-

legerde en, aldaar een Schietschans liet opwerpen en met 6 halve Kartouwen beplanten, gelyk Graaf *Willem* van zyn kant insgelyks deedt. Terwyl men nu met de Loopgraven yverig voortging, wierdt de Stad en 't Kasteel zoo hevig beschooten, dat de Commandant *Leonardo Cariolo*, een Napolitaan, met zyne Bezetting van 1000 man, zoo Spanjaarden als Italiaanen, eindelyk, naa eene dappere verdeediging besluiten moest tot de overgave, bestaande in 't vry uittrekken der Bezetting met volgeweer, vliegende Vaandels en slaande Trommels; mitsgaders met zak en pak. De Ritmeester, *Vinçent van Tsselstein*, hebbende 't bevel over de Ruitery gehad, wierdt tot Stadvoogd daar in aangesteld.

Door deeze Verovering was de Stad *Rhynberk* aan den Waterkant geheel bezet, doordien die van *Wezel* geene goederen opwaards, en nu de Staatschen van *Orsooi* niets nederwaards lieten passeeren.

Terwyl nu de Prins met het Staaten Leger nog te *Herkenbosch* en daar omtrent lag, was de Keurvorst van *Keulen* gekomen te *Kempen*, een kleine Stad met een Kasteel in Duitschland in 't noorderdeel, ten westen van *Keulen*, by de Grenzen van *Gulik* en *Gelderland* gelegen. Gemelde Keurvorst zondt een Edelman aan den Prins, om zyne Excellentie van zynent wege te begroeten en hem 's anderendaags ter maaltyd te verzoeken. De Prins nam die noodiging aan, en begaf zich derwaards met de voornaamste Officieren van zyn Leger. De Keurvorst kwam hem een uur van *Kempen* te gemoet met eenigen Koetsen. Op deeze byeenkomst stapte de Prins van zyn paard en de Keurvorst uit zyn koets, en naa elkanderen beleefdelyk gegroet te hebben, nam de Keurvorst den Prins in zyn koets, zettende hem op zyn hoogerhand, en keerde naar *Kempen* terug.

De Prins, met den Keurvorst vervolgens te *Kempen* gekomen zynde: werdt aldaar met zyne stoet op 't heerlykst onthaald, en naa dat zy omtrent één uur met malkanderen gesprooken hadden, over den optocht van *Pappenheim* naar de Nederlanden, waar van de Keurvorst zich by den Prins, die daar over eenigzins misnoegd scheen, zocht te verschoonen; namen zy weder afscheid van elkander. De Keurvorst geleidde den Prins wedertot aan de plaats, waar ze elkander 't eerst ontmoet hadden, en keerden toen elk zyns weegs.

Wy

Wy geeven een schets van deeze eerste byeenkomst in de volgende Plaat.

„ Hier ziet, men tusschen *Wankum* en *Kempen* den Prins van
„ *Orange* met zyne Officieren te Paard van den eenen, en den
„ Keurvorst van *Keulen*, verzeld van eenige Koetsen, van den an-
„ deren kant gekomen, alwaar de Prins van zyn Paard en de
„ Keurvorst uit zyn koets gestapt zynde, deeze beide Vorsten
„ elkanderen begroeten."

Men zegt dat de Keurvorst van *Keulen* indedaad geen oorzaak was geweest van de overkomst van *Pappenheim*; dat deeze Veldheer te *Nuys* gelegerd zynde, de Keurvorsten van *Keulen* en *Mentz* hem te *Keulen* lieten komen; dat zy hem aldaar, door hunne Staatsdienaars, dien tocht hadden doen afraaden, en de onmogelykheid om *Maastricht* te ontzetten doen voorstellen; mitsgaders dat het nutter zoude zyn naar *Frankfort* terug te keeren, om den voortgang der Zweedsche Wapenen te stuiten; maar dat *Pappenheim*, het zy door de groote belofter der Aartshertoginne, 't zy door eigen hoogmoed, *Maastricht* volstrekt wilde ontzetten, denkende dat dit weinig werks in zoude hebben voor den Veroveraar van *Maagdenburg*, eene Stad, waar voor Keizer *Karel* de

V

V het hoofd geſtooten hadt, enz. Doch wy hebben gezien dat het *Pappenheim* niet beter gegaan is voor *Maaſtricht*, dan Keizer *Karel* voor *Maagdenburg*.

Naa de verovering van *Orſoy*, hier voorens gemeld, ſchreef zyne Excellentie aan Graaf *Willem* en 't vliegend Legertje, van den Heer van *Dieden*, om hunne Troepen de Winterkwartieren te doen betrekken. De Prins kwam binnen vier dagen met zyne Troepen te *Nymegen*, van waar hy dezelven met ſchuiten, welken hy ten dien einde aldaar hadt laaten komen, naar hunne bezettingen liet voeren. Hy zelve kwam den 24 November in den *Haag*, alwaar hy met veel blydſchaps ontfangen wierdt, om den gelukkigen uitſlag en zege van deezen Veldtocht, die des te meer genoegen veröorzaakte, om dat hy, alles ſamengenomen, weinig bloeds gekoſt hadt, gelyk we hier voorens gezien hebben, dat de verovering van zoo veele Steden niet meer dan 909 dooden gekoſt hebben, ſchoon men zulks in vooruitzicht wel twee derde meer zou gerekend hebben.

Volgens 't oordeel van zekeren Schryver hadt men, naar allen ſchyn, in dit jaar nog grootere overwinningen op de Spanjaarden konnen behaalen, byaldien men goedgevonden hadt de aanbieding, die de Koning van Zweeden door zyn' Kanſelier *Oxenſtern* in 't begin van dit jaar aan de Staaten der Vereenigde Nederlanden hadt laaten doen, aan te neemen. Deeze aanbieding beſtondt daar in, om zyn Krygsheïr by dat der Staaten te voegen, en de Spanjaarden dus met vereenigde magt in de Nederlanden te beoorlogen. Maar, zegt hy, de Prins van *Orange*, aan het Opper-Krygsgezag gewoon, kon niet beſluiten om onder *Guſtavus Adolfus* te dienen; derhalve droeg hy goede zorg dat deeze aanbieding beleefdelyk werdt afgeſlagen. Zy was indedaad, vervolgt hy verder, ook naadeelig voor de Republyk, wiens belang het niet was, dat de Koning van Spanje geheel van de Nederlanden ontbloot wierd.

Terwyl nu de Koning van Zweeden met een ongemeen geluk tegen den Keizer en de Katholyken Verbondelingen in Duitschland Oorloogde, ontfing hy tyding van de onderhandeling tusſchen de Spaanſche en Vereenigde Nederlanden; derhalve, vreezende dat, by aldien een vrede of beſtand tuſſchen die beide getroffen wierdt, de gantſche Spaanſche magt met die van den

Kei-

Keizer hem op het lyf zoude komen; gaf hy zynen gewoonlyke 1632.
Gezant *Camerarius* last van niets onbezocht te laaten, om gemelde Vredehandeling te dwarsboomen, waar in deeze Gezant niet dan al te wel slaagde, tegen het welzyn der Vereenigde Nederlanden, wier berooide Staat eer vrede dan zegepraal noodig hadt.

Doch terwyl de Koning van Zweeden zich op zulk een goeden weg zag om Keizer *Ferdinand den* II. van den troon te stooten, wierden zyne groote voorneemens door den dood gestuit Want tot *Lutzen* in Opper-Saxen, in het Bisdom van *Merseburg*, gekomen zynde, en op het Heïr van den Keizerlyken Generaal *Walstein*, die opkwam om hem te bevechten, aanvallende, wierdt zynen armpyp door een Musketkogel gekneusd. Dit niet tegenstaande hielt hy zich als of zyne wonde gering ware, en vervolde met de zynen aan te moedigen, tot dat hy eindelyk, door de pyn overwonnen, tot den Hertog van *Saxen-Lauenburg* zeide: *Vedder* (dat is, Neef) *brengt my weg, want ik ben zeer gekwetst.* Naa dat de Koning deeze woorden gesprooken hadt, kwam 'er ylings een vreemd Kurassier (sommige Schryvers beweeren, dat dit de Graaf van *Pappenheim*, die intusschen aldaar ook gekomen was, zelve zy geweest) zeggende tot den Koning: *zyt gy daar, ik heb u lang gezocht*, en schoot hem tevens met een kogel door den schouder, waar door die Monarch zoo doodelyk gekwetst was, dat hy niet anders kon zeggen dan, *myn God*!

Indien het, zoo als men onderstelt, *Pappenheim* zelf geweest is, die den Koning van Zweeden doodgeschooten heeft, dan heeft hy zich niet lang over die daad kunnen verheugen; alzoo hy ook zelve gesneuveld is in dien Veldslag, die even vuurig voortgezet wierdt, en genoegsaam met gelyk voordeel aan beide kanten geëindigd is. Deeze Veldslag geschiedde den 6 November deezes jaars.

Ondertusschen moeten wy hier tusschen beiden zeggen, dat dit ongeval echter de Regeering van Zweeden niet verhinderd heeft den Oorlog voort te zetten onder de minderjaarigheid van *Christina*, éénige Dochter van *Gustavus Adolphus*, en nog naauwelyks zeven jaaren oud; mitsgaders dat deeze Vorstin, meerderjaarig geworden zynde, dien Oorlog nog voortgezet heeft tot in den jaare 1648, wanneer de Westfaalsche Algemeene Vrede geslooten wierdt. De reden der voortzetting van dien Oorlog door de

Zweeden geschiedde buiten twyfel, om dat de Algemeene Staaten van hunnen kant den Kanselier *Oxsenstern*, den Hertog van *Weimar* en anderen, die 't meeste bewind in het Zweedsche Leger hadden, door den Heer *Paauw*, onder Hooft-Consul van *Aleppo*, lieten verzekeren, dat ze hunnen onderstand voortaan te milder en te vaardiger zouden betaalen, om de Zweedsche party op alle wyzen te versterken en aan te moedigen. De Koning van Vrankryk deedt het zelfde, invoege dat men genoegsaam door den dood van *Gustaaf Adolf* gééne zonderlinge verandering in de zaaken bespeurde, behalve dat de Keurvorst van Saxen ten eersten 't oor begon te leenen aan de voorslagen van Vrede, die Keizer *Ferdinand* hem liet doen.

Wy hebben hier voorens gezegd, dat de Keurvorst van den *Paltz* en Koning van *Bohemen*, *Frederik den V*, een Neef van den Prins van Orange en een Gast van de Algemeene Staaten, sedert dat hy zyne Landen hadt moeten verlaaten, zich naar den Koning van Zweeden begeeven hadt. Aldaar zynde was hy op het punt van een Verdrag te sluiten met den Stadvoogd van *Frankendaal* en met de Zweeden, zoo dat hy, naa 't gelukken van den Veldslag by *Lutzen*, genoegsaam verzekerd scheen van in zyne Landen hersteld te zullen worden. Doch hy hadt dien Veldslag, waar in hy zoo groot belang hadt, niet kunnen bywoonen, alzoo hy te *Ments* ziek lag. Echter was die ziekte zoo gevaarlyk niet, zeggen sommige Schryvers, of hy zou 'er naar allen schyn van hersteld zyn geworden, byaldien de tyding van den dood des Konings van Zweeden hem niet wederom hadt doen instorten, aan welke hy den 29 November, naauwelyks 36 jaaren oud, kwam te sterven.

De Koningin, zyne Weduwe, werdt door haar Broeder, den Koning van Grootbrittannie, verzocht, met haar bedroefd Huisgezin in Engeland over te komen; maar het goed onthaal, welk zy by de Staaten van Holland genoot, deedt haar het broederlyk verzoek beleefdelyk bedanken.

De Algemeene Staaten hadden den Koning van Vrankryk al dikwyls laaten verzoeken, om zich openlyk tegen Spanje te verklaaren; dan deeze Vorst hadt zulks telkens voorzichtig uitgesteld. Evenwel besloot hy in dit jaar eene afwending te maaken, en den Oostenryks gezinden Hertog van *Lottheringen*, onder deeze

ze

ze en geene schynbaare voorwendsels, te beöorlogen. Ten dien einde rukte hy met een Leger van 25 duizend man in dat Hertogdom, en dewyl noch de Keizer, noch de Spanjaarden, haast maakten om dien Hertog te onderssteunen, viel het den Koning van Vrankryk niet moeijelyk om in korten tyd gantsch *Lotheringen* te vermeesteren, behalve eenige sterke plaatsen, welken de Hertog hem voor eenen tyd van vier jaaren in handen stellen moest, om het overige wederom te krygen. De Koning van Vrankryk van deezen tocht wedergekeerd zynde, zondt den Maarschalk *d' Effiat* met een Leger van 24 duizend man te voet en 3 duizend te paard, onder voorwendsel van de Roomsche Vorsten en Ryks-Stenden te beschermen, maar in der daad om de Zweedsche en Staatsche Wapenen te begunstigen, in Duitschland.

Om nu ook de *Duinkerkers* den lust te beneemen van zo veele Kapers in Zee te zenden, waren de Algemeene Staaten van gedachten, niets beter te konnen doen, dan de Reeders der Scheepen te verbieden, om hunne ongewapende Vaartuigen op doorgaande tochten alleen in Zee te laaten gaan, opdat ze gezamenlyk of onder Convooi zeilende, beter in staat mogten weezen van zich tegen de Duinkerksche Kapers te verdedigen. Men was ook bedacht om gemelde Duinkerksche en andere Vlaamsche Kapers, door 's Lands Oorlogschepen binnen hunne Havens te houden: dan deze pooging gelukte niet altoos; want zy kwamen 'er evenwel nu en dan ter sluik, by nacht of door gunstigen winden uit; hoewel ook de Zeeuwen daarop wisten te passen, en te maaken datze niet veel schade konden doen. Om nu ook dezen, zo wel als de Hollanders, des te meer aan te moedigen, lieten de Staaten in dien tyd het Plakkaat der *Premiën*, dat zeven jaaren te vooren afgekondigd was, vernieuwen, en 'er nog inlassen, dat byzondere Reeders, welker Schepen een Schip, aan de Ingezetenen dezer Landen behoorende, en door de Vyanden genomen zynde, konden herneemen, de gerechte twee derde parten van 't hernomen Schip en goederen zouden genieten, zonder den tyd te rekenen, hoelang of kort dat Schip in 's Vyands handen was geweest. Doch betreffende de Vyandlyke Scheepen, die zy kwamen te veroveren, zouden zy, gelyk in 't Plakkaat gezegd was, de geheele waarde genieten.

Dit Plakkaat op nieuw afgekondigd zynde, vergrootte den yver der Hollanders en Zeeuwen niet weinig, om de Vyanden van hunnen Koophandel afbreuk te doen. Wy vinden zelfs gewag gemaakt van de Heeren *Lampsius*, dat dezelven inzonderheid daarin uitgemunt hebben. Zy lieten te *Vlissingen* twee Schepen uitrusten, als een van 24 Stukken, en 't ander van 22 dito, elk met 30 Soldaaten en 100 Matroozen bemand. Deze beide Schepen, zegt men verder, welken men de *nieuwe Geuzen* noemde, namen zo veel Vyandlyke Schepen, en maakten de Zee alom in deze gewesten zo veilig, dat 'er byna geen Vyand meer in verschynen durfde.

Ondertusschen was men deze beveiliging der Zee ook veel verschuldigd aan den Kapitein *Cornelis Jansz. de Haan*, anders het *Haantje* bygenaamd. Deze hadt tot zeven tochten toe t'elkens een Vyandlyk Schip opgebragt, doch de achtstemaal moest hy, schoon overwinnaar zynde, zyn leven daarby verliezen. Wy zullen, om deze Historie niet aftebreeken, dezelve vervolgen.

Behalve de Admiraliteit was 'er nog een Genoodschap, welker *Directeurs*, of bestierders, besloten, eenige Schepen by die van 't Land te voegen, Op een van welken zy gemelden *Cornelis Jansz. de Haan* tot Kapitein aanstelden. Hy vervolgens in Zee gestooken zynde, ontmoettede twee groote Duinkerksche Schepen, waar van het een 17 stukken en 130 mannen voerde, en het ander 14 stukken en 100 man; doch zulks deedt zyn dapperheid niet bezwyken. Hy zeilden tusschen hun beide in, en naa omtrent 3 uuren Schutgevaarte met hen gehouden te hebben, was eindelyk de eene Duinkerker met 17 stukken zoodaanig doorschooten, dat hy zonk en zyn meeste volk in 't water sneuvelde: het ander Schip dit ziende, nam ylings de vlucht om zyn Makkers wedervaaren in Duinkerken bekend te maaken.

Deeze stryd was zoo hevig, als men 'er tot dien tyd toe van een op Zee gehoord hadt. Doch het ongeluk wilde, dat onze dappere *de Haan*, met meest alle zyne Opper Officieren, in dit gevecht sneuvelde. Het Schip weder te Amsteldam teruggekomen zynde, wierden de Lyken 'er uitgehaald en naar verdiensten plechtig ter aard besteld, wordende voor het Lyk van den Kapitein een harnas, een bloot Rapier en zyne wapenen gedragen, en

het

het zelve in de Oude Kerk begraven, alwaar hem ter eeren boven 't Graf aan de naaste pylaar, benevens een Latynsch Grafschrift, ook deeze Nederduitsche verzen geleezen worden:

Hier leidt die Held die van zyn Vyands Schepen.
Tot zevenmaal, kwam zeven Vlaggen sleepen;
En gaf voor 't laatst op twee zoo dapper vonk,
Dat 't eene vloot en 't ander by hem zonk.

De zaaken van Oorlog te Land en ter Zee tot dus verre voor dit jaar afgehandeld hebbende, zullen wy nog van eenige andere gebeurdtenissen gewag maaken.

Wy hebben boven gezien, dat de Brusselsche Afgezanten uit het Leger van voor *Mastricht* naar den *Haag* afgeweezen waren, alwaar zy hunne Onderhandelingen nog voor den winter van dit jaar begonnen. Wy hebben ook gezegd, dat hun eenige punten waren voorgeslagen, waar over zy echter niet konden handelen, en derhalve eenige van hun gezelschap naar *Brussel* aan de Aartshertoginne afzonden. Zy dan, in December in den *Haag* gekomen zynde, wierden aldaar statelyk ontfangen en onthaald. Vervolgens in de Vergadering der Staaten Generaal verscheenen zynde, deeden wy de volgende Redevoering.

„ Nadat de Hoog Mog. Heeren Staaten Generaal van onze „ zyde, die als nog te *Brussel* vergaderd zyn, verstaan hebben, „ dat op hun vriendelyk aangeeven men aan deze zyde genegen „ ware, den elendigen, jammerlyken en bloedigen Kryg, een „ einde te maaken, hebben zy ons derhalve aan uwe Hoog Mo„ gendheden alhier in den *Haag* afgezonden, alwaar wy alle Eere „ en goed onthaal genooten hebben, hadden ook gelyke be„ leefstheden willen bewyzen, byaldien wy niet hadden verstaan, „ dat het alhier voor verkreegen gehoor niet gebruiklyk was. „ Derhalve verschynen wy in uwe Hoog Mogende Vergadering „ om, na aanbieding van goede Vriendschap, nabuurschap en „ gewilligen dienst, van wegens de Staaten Generaal onzer zy„ de, onze Meesters, te verklaaren, dat wy bereid en genegen „ zyn in alle oprechtigheid een einde aan den Land verderflyken „ Kryg te maaken, en niet te scheiden, voor dat de handeling „ van den Vrede of een Stilstand van wapenen mogt beslooten „ zyn.

„ Om

„ Om zulker oorzaaken wille verzoeken wy tyd, plaats en „ persoonen, om ons aanbrengen verder te openbaaren, met „ hoope, dat de Almagtige Godt zynen zegen daartoe ryklyk „ verleenen zal. Des wy aan onze zyde bereid zyn, daartoe te „ doen, 't geen immers mogelyk is, opdat de Landen weder in „ vrede, rust en voorigen welstand mogen gebragt worden."

Hierop gaf de Heer van *Noordwyk*, dies tyds Voorzitter, in de Vergadering van de Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, ten antwoord:

„ Myne Heeren, hunne Hoog Mogendheden verklaaren „ zich, dat de aankomst der Heeren Volmachten van dezer zy„ de zeer aangenaam is, met hoop en vertrouwen, dat hunne „ last en bevel zodanig zal weezen, dat 'er een einde gemaakt „ zal konnen worden aan dien langduurigen en verdrietigen Oor„ log, veroorzaakt door de Eergierigheid des genen, wiens „ onverzadelyke begeerte om te heerschen, noch den opgang, „ noch den nedergang der Zonne verzadigen of stillen kan, als „ trachtende eene onbepaalde Monarchie opterechten, dezelve „ zoekende door 't verdrukken en den ondergang dezer Lan„ den, met het vernietigen uwer Rechten, Vryheden en oude „ horkomens. Dies willen hunne Hoog Mogendheden niet „ ontzeggen der Heeren Afgezanten verder verzoek, en aan„ brengen te hooren, om daarop in alle billyke oprechtigheid „ met elkander te handelen".

Ondertusschen hadt de Aartshertogin, gelyk we gezegd hebben, de voorgemelde pointen door de Algemeene Staaten dezer Landen overgeleverd, naar Spanje gezonden, om des Konings besluit daar over te verneemen, 't welk eindelyk terug gekomen zynde, aan de Nederlandsche Heeren, nog onder de gehoorzaamheid des Konings zynde, volstrekt verboodt met den Vredehandel voorttegaan, of iets te besluiten zonder 's Konings uitdrukkelyken last.

Dit verbod, het welk de Gemagtigde Heeren, die middelerwyl bezig waren met de Gemagtigden der Staaten te handelen, volstrekt belettede om tot een besluit te komen, deedt hen aarselen en allerhande uitvluchten en omwegen zoeken. De Staaten der Vereenigde Nederlanden, die de reden van dit draalen zeer wel wisten, begreepen ligt daar uit, dat deeze Gezanten met

met uitsluiting van hunnen Koning op geen den minsten grond met de Staaten deezer Landen konden handelen, gelyk ook welhaast bleek, dewyl ze vervolgens in alles den Koning van Spanje gekend wilden hebben, en niets besluiten, zonder dat die Vorst zyne toestemming daartoe gegeeven hadt. De Provintiën van *Friesland* en *Groningen* bleeven by hun eerste ontwerp, om zonder Spanje te handelen. Ook vonden zy niet goed om over een Bestand te handelen, maar waren van gevoelen, dat men met meer zekerheids te werk ging, wanneer men met de Staaten der verheerde Provintiën een eeuwigen Vrede sloot.

Dit niet tegenstaande toonden hunne Hoog Mog. zich genegen om het Bestand van 't jaar 1609 te vernieuwen, op voorwaarden, gelyk we te vooren in 't voorby gaan reeds meerendeels hebben aangehaald, te weeten: „dat de Spanjaarden „de Nederlanden voor altoos ruimen zouden, en het Krygsvolk „dier Landen in den eed van derzelver Staaten zouden zyn; dat „in de Vlaamsche Havens bezetting met gemeenen raade gelegd „zoude worden; dat *Rhynberk* aan den Keurvorst van Keulen we„dergegeeven zoude worden; dat *Gelder* en *Breda* aan deeze Re„publyk zouden blyven, zoo wel als de gantsche Meijery van „den Bosch; dat *Zandvliet* geslecht zoude worden, doch dat de „zaaken in de Oost- en Westindiën in denzelven staat van Oor„log zouden blyven, waar in ze waren.'

Wy hebben deeze herhaaling niet wel kunnen vermyden, om deeze Onderhandeling onafgebroken te melden. Op het eerste point gaven die Gemagtigden ten antwoord; dat men 't Spaansche Krygsvolk al eens te vooren uit de Nederlanden hadt doen vertrekken, maar ook ten eersten weder hadt moeten inroepen, overmits die van de Protestansche Godsdienst de Kerken ingenomen, de Beelden verbryzeld en alle Regeering en Orde omgekeerd hadden. Op de andere pointen was geduurig hunne tegenwerping, dat hunne magt zoo verre niet ging, als mede dat ze onbillyk waren, en dat de Meijery niet onder de Stad *'s Hertogenbosch* behoorde, enz.

Echter bleeven de Staaten der Vereenigde Nederlanden op deeze pointen staan, en begeerden dat de Gemagtigden der Spaansche Nederlanden niet alleen een nieuwe *Substitutie* (of naa-

der

der volmagt) van de Aartshertogin zouden verzoeken, om dat de geene, die zy hadden, in eenige deelen gebrekkelyk was; maar ook de goedkeuring des Konings van Spanje op die *Subsitutie*: aangezien het niet genoeg ware dat de Aartshertogin last hadde van den Koning om te handelen, maar dat het ook blyken moest, dat zy Gezanten zelf behoorlyk daar toe gelast waren door de Aartshertogin, en dat de keur van hunne persoonen den Koning aangenaam ware. Doch, voor dat zy, om de nieuwe begeerde volmagt te verkrygen, naar *Brussel* zonden, verzochten zy dat 'er ingesteld mogte worden, dat zy zouden handelen in twee hoedanigheden, te weeten van wege den Koning en van wege de Staaten. Dit werdt hun toogestaan, niet tegenstaande de hevige voorbetuigingen van Zeeland, Vriesland en Groningen.

Vermits nu de Gemagtigden der Spaansche Nederlanden de zaaken op allerhande wyzen sleepende poogden te houden, zochten zy ook eenige gebreklykheden in de volmagt, die hunne Hoog Mog. aan hunne Gemagtigden gegeeven hadden. Zy vonden 'er ook eenigen in, en stelden die in de By énkomsten voor. Men poogde hun wel door uitleggingen en allerhande redenen genoegen te geeven, maar zy, niet kunnende goedvinden die aan te neemen, beloofde men hun dezelven naar hun welgevallen te zullen veranderen, zoo dra zy de naadere volmagt van de Aartshertogin vertoond zouden hebben. Dan deeze naadere volmagt van de Infante kwam niet; by gebrek van 's Konings toestemming, die niet te verkrygen was, om dat, zoo zy voorgaven, de Bostbode, door Frankryk naar Spanje gaande, afgeworpen en beroofd ware.

Dit voorgeeven was in de daad niets zonder grooten schyn van waarheid, vermits de Koning van Frankryk, steeds begeerig om zyne Mogendheid op 't puin van 't Huis van Oostenryk te vestigen, niets onbezocht liet om den Vredehandel tusschen de Spaansche en de Vereenigde Nederlanden te stremmen, zo als we te vooren van den Zweedschen Gezant gezien hebben. De Fransche Vorst hadt ten dien einde den Heer *Charnasse*, als buitengewoonen Gezant in den *Haag* gezonden, welke Gezant van den beginne der Vredehandeling af altoos zyn best gedaan hadt, om dezelve te dwarsboomen en te verydelen, door aanwyzing van

groo-

grootere voordeelen by den voortgang des Oorlogs, met belofte dat zyn Koning met een magtig Leger in Lotharingen zoude dringen, om eene afwending te maaken, 't welk, als wy te vooren reeds verhaald hebben, ook geschied is. 1632.

Naademaal 'er nu geen bescheid uit Spanje kwam, besloot de Hertog van Aarschot, verzeld van den Heer Schotten, Pensionaris van *Brussel*, derwaards te reizen, om te gaan verneemen hoe de Raad des Konings omtrent den Vredehandel gezind ware. Kort daar naa wierden de nog in den *Haag* zynde Gemagtigden, op bevel van hunne Hoog Mog., welken het verdroot, hen zoo lang in den *Haag* te zien zonder met hen in eenig point overéén te komen, bescheiden ten huize van den Graaf van *Kuilenburg*, die met den Heer *Paauw* van *Heemstede*, Raadpensionaris van Holland, en de Heeren van *Sommersdyk* en van *Vosbergen*, door hunne Hoog Mog. tot den Vredehandel gemagtigd was. Aldaar werdt hun door gemelden Graaf aangezegd, dat zy in den *Haag* gekomen waren om te handelen over den Vrede, en niet om 'er te blyven; en dat ze derhalve, ten uiterften binnen zes weeken, moesten maaken van de behoorlyke volmagten voorzien te zyn, en dat men by gebreke van dien genoodzaakt zoude zyn om hen affcheid te geeven.

De ook voorensgemelde Aanbieding des Konings van Spanje, te weeten dat de Hollanders *Fernambuk* in de Westindiën, benevens de Stad *Mastricht* zouden afstaan, waar voor hy hun de Steden *Breda*, '*Gelder* en *Rhynberk* zou overleveren, wierdt niet eens in aanmerking genomen; want men hadt geduurende deezen Vredehandel, dien men omtrent voorzien kon dat niet wel zoude uitvallen, in deeze Nederlanden niet stil gezeeten, maar zyn Excellentie hadt ondertusschen alles tot een aanstaanden veldtocht doen gereed maaken, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

Voorts konnen wy van dit voor de Staaten zo gunstig jaar nog zeggen, dat (om onzen Leezer tusschen beiden een verandering van Spys op te dissen) zeker Dichter het zelve aldus voor oogen stelt. Na dat hy aangetoond heeft, hoedanig de Hemel dezen Staat, schoon ook niet zonder tusschenkomste van wederwaardigheden, echter tot hier toe begunstigd had, wyders zegende, en zyne genade deedt blyken; zo zegt hy verder:

Gy Venlo *sterkte dus de grenzen van het Land,*
Wanneer uw Vesting viel in Fredrik Hendriks *hand.*
Roermonde *volgde 't spoor, en echter gaf die zegen*
Geen volle vreugd, maar wierd ten duursten prys verkreegen;
Ten kosten van het bloed van Graaf Ernst Cazimier,
De roem en luister van de Vriesche Krygsbanier,
En gy Maastricht, om wiens verlies 's Land voormaals treurde,
Toen Parmaas *forsch geweld zo zwaar dees Voormuur scheurde,*
Door de overmeestring van uw Vesting, gaaft nu stof
Van vrolyk vreugdgejuich tot aan het Sterren-Hof,
Alom in 't Vaderland feestjuichend opgeheven,
Wanneer uw Vesting aan ons over werd gegeeven,
In spyt des Spaanschen Heirs, getoogen tot ontzet;
Doch in zyn overtocht door Styrums *Graaf belet,*
In spyt van Pappenheim, *die met zyn Keizers knaapen*
De ontzetting ondernam; maar die ook zo rechtschapen
Ontfangen wierdt, dat hy het doelwit van zyn oog
Niet treffende, met groot verlies te rugge toog. ———

Na dat hy wyders de vergeefsche Onderhandeling over een bestand, den dood des Konings van Zweeden, en de ydele hoop der vyanden in aanmerking genomen heeft, vervolgt hy aldus:

Van de andre zyde was ons Vaderland vol moeds,
Om voor de Vryheid, duur verkreegen door veel bloeds,
Tot dat die veilig was, ter laatster adm te vechten,
En nieuwe Lauwren aan haar Helden kroon te hechten:
En of dit jaar nog iets aan dezen krans ontbrak;
Moest Limburg *ook daar nog tot eene groenen tak*
Verstrekken, en den roem des Veldheers nog vergrooten
Wanneer 't straks bukte en boog het hoofd na weinig schooten.
Dus keert de dappre Held in Zegepraal na 't Hof,
Van elk ontfangen met een vreugdgejuich en lof.

De gebeurtenis van dit voor de Algemeene Staaten zo voordeelig, als voor zyn Excellentie roemryk, jaar naar gelang van zaaken vermeld hebbende, zullen wy die van 's volgende jaar beschouwen in dit

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Vervattende den Veldtocht van den jaare 1633; de Dood van de Aartshertoginne; en verandering daar door ontstaan; de behaalde voordeelen der Westindische Maatschappy, en andere gewichtige zaaken.

Wanneer nu de gantsche Winter vruchteloos was doorgebragt met de handelingen tusschen de Gecommitteerden der Staaten en de Gemagtigden der Spaansche Nederlanden, zag men eindelyk zonneklaar, dat de Koning van Spanje en de Infante geen ander oogmerk hadden, dan om de Staaten Generaal te misleiden, opdat de tyd verloopen en het te laat worden mogt hun Leger in 't Veld te brengen. Doch zy lieten zich door de Spaansche listen niet bedriegen, om niet ondertusschen alles tot den aanstaanden Veldtocht in gereedheid te brengen, gelyk we boven gezegd hebben.

Dit oogmerk voornoemd bleek nog duidelyker; want de Lente naderende, stelde zyn Excell. hunne Hoog Mog. voor, dat men om verscheidene redenen het Leger te veld moest brengen, 't welk door de meeste Leden van den Staat toegestemd zynde, maakte hy zich gereed om te vertrekken, en alles daar toe vaardig zynde, kwamen de meergemelde Spaansche Gemagtigden hem verzoeken, dat hy nog eenigen tyd zyne reis mogte uitstellen, in hoop dat alle zwaarigheden misschien binnen weinig dagen zouden afgedaan, en het Tractaat gesloten konnen zyn. Sommige Gemagtigden van de Provintie *Holland*, waar men gaarne een einde aan den drukkenden Oorlog zag, verzochten zelfs den Prins, zyne reize nog wat uit te stellen, vermits het nog wat vroeg in den tyd ware, en hy waarschynlyk groot gebrek aan fouragie zoude vinden, dat de rivieren nog zoo gezwollen waren, dat hy 'er niet dan met groote moeite zoude konnen overkomen met de Troepen enz. Doch alle deeze vertoogen konden hem niet van besluit doen veranderen, als door 't besluit der Algemeene Staaten gesterkt zynde. Voorts gaf hy den Gemagtigden der Spaansche Nederlanden ten antwoord, dat zy zich by de Al-

gemeene Staaten moeften vervoegen; dat hy geene verandering maaken konde in 't geen 'er besflooten was; en dat, ingeval 'er een verdrag getroffen wierdt, men hem weder terug zoude konnen roepen. Aan die van Holland verzocht hy, dat zy zich, om de zwaarigheden, die zy voorstelden, niet zouden bekommeren, alzoo hy dezelven met Gods hulp wel te boven zou komen. Hier op nam hy affcheid van die Heeren, en vertrok des anderen daags 's morgens vroeg naar het Leger, 't welk by *Nymegen* en *Schenkenschans* verzameld was.

De Koning van Spanje, zeer misnoegd zynde op den Marquis *de Santa Croce*, wegens den ongelukkigen veldtocht van 't voorgaande jaar, ftelde Don *Francisco de Moncade d'Aitone* in zyn plaats tot hoofd van 't Leger aan, die terftond veel volks liet werven, om te beter in ftaat te zyn van des Prinfen aanflagen te keer te gaan en te verydelen; want men was toen in Spanje meer bedacht, om zich te verdeedigen, dan om aanvallender wys te werk te gaan.

Zyne Excellentie dan, te *Arnhem* gekomen zynde, vondt in der daad de rivieren nog zoo hoog gezwollen, dat hy 'er eenige dagen vertoeven moeft. Graaf *Willem van Nassauw*, Marfchalk van het Staatfche Leger, was 'er reeds den 14 April, en dus twee dagen voor de aankomft van den Prins (die verzeld was van de twee oudfte zoonen van wylen den Koning van *Bohemen*, en van de twee Zoonen van den in 't voorig jaar gefneuvelden Graaf *Ernft Cazimier* en anderen.) aangekomen met alles wat noodig was om den voorgenomen toeleg te doen gelukken. De Prins zondt ondertusfchen voorsz. Graaf *Willem* met 4 of 5000 man de rivier af, om met eenige Zeeuwfche Compagniën Zeefoldaaten en met de Booten, die men den Spanjaarden in 't jaar 1631 ontnomen hadt, weder eene afwending in *Vlaanderen* te maaken.

Naa dat de ftormwinden nu wat bedaard waren, vertrok de Prins van *Arnhem*, en kwam met een gedeelte van de Troepen dien dag nog te *Emmerik*, alwaar ook nog eenig Krygsvolk was. De Troepen alhier hebbende Scheep doen gaan, ging hy dien dag nog voort, en nam onderwegen al het Krygsvolk, dat hy hier en daar vondt, met zich. Vervolgens aan de Beek by *Santen* gekomen zynde, moeft hy aldaar twee of drie dagen vertoeven,

zoo

zoo om de overige zyner benden af te wachten, als om dat de Rhyn, overgeloopen zynde, de omliggende landen zeer beschadigd hadt, en dus de Troepen verhinderde voet aan land te zetten. Naa dat nu het water gevallen was, liet de Prins de Troepen ontschepen, en legerde zich met dezelven boven den *Vorstenberg*. Van hier opbrekende, kwam hy met het Leger in twee kleine dagreizen tot voor *Rhynberk*.

Deeze Stad was het eigenlyke doelwit, welke door zyne Excellentie en de Staaten afgesprooken was te belegeren; meer dan eens was zy van meester veranderd, 't welk den Veldheer *Spinola* gelegenheid gaf om haar *de Hoer des Oorlogs* te noemen. Nogthans was zy, zoo lang ze in Spaansche handen bleef, zeer hinderlyk voor de Provintiën van *Gelderland*, *Overyssel* en *Utrecht*, waar van ze een gedeelte onder brandschatting hielt, invoege zy haar aandeel in de gemeene lasten niet konden opbrengen. Hier kwam nog by, dat *Rhynberk* boven de door *Spinola* gegraven' Vaart gelegen is, zoo dat, zy in der Staaten handen zynde, die Vaart kon worden gedempt, en dus zou tevens 't oogmerk van *Spinola* verydeld konnen worden, die door het graaven deezer Vaart had voor gehad, om den Koophandel der Vereenigde Nederlanden langs den Rhyn naar Duitschland te vernietigen. De Stad ligt eigenlyk op den oever van den Rhyn, ze heeft een ryken Tol van de goederen, die den Rhyn op- en nedervaaren. Aan den anderen oever is een Schans door de Spanjaarden aldaar gebouwd, om 'er een goeden overtocht te hebben. De geheele landzyde was zeer wel versterkt met een goeden Wal, eene Graft en Binnenbolwerk, benevens twee Hoornwerken, die haar aan den oostkant dekten. Daarenboven was zy wel voorzien van grof Geschut en allerhande voorraad.

De Prins, voor die Stad gekomen zynde, begon haar belegering den 13 Mai. Hy nam zyn Kwartier op de hoogte van *St. Anne*, en verdeelde de anderen aan den Graaf van *Solms*, aan *Dieden*, aan *Brederode* en aan Graave *Maurits*. Deeze vyf Kwartieren wierden aan een gehecht door saamgevoegde Liniën. De afsnyding van 't Kwartier des Graave van *Solms* tot aan het zyne liep langs eenige kleine hoogtens, die den Belegeraaren zeer naadeelig zouden hebben geweest, byaldien 'er de vyand zich meester van gemaakt hadde. Een diergelyke afsnyding liep van zyn

Kwar-

Kwartier tot aan dat van *Brederode*, die haar wyders vervolgde tot aan den Rhyn. Om nu ook te beletten dat de vyand van den waterkant geen volk wierp in de Stad, bragt men aldaar de Booten en andere kleine vaartuigen, die men by de handt hadt; welken men met touwen aan elkanderen vastmaakte en met Krygsvolk bezettede. Hy liet ook twee Schipbruggen over den Rhyn slaan, de eene boven en de andere beneden de Stad, de welken met eenige werken gedekt wierden tegen de aanvallen des vyands van buiten, die echter geen beweeging scheen te maken om de Stad te ontzetten, of 't beleg te doen opbreeken.

Terwyl dit geschiedde, wierden teffens twee Loopgraven begonnen, de eene door de Engelschen en Schotten met twee Regimenten Nederlanders naar de Rhynpoort beneden de Stad, de andere naar de Gelderfche poort door de Fanschen, Duitschers, Waalen en Hollanders. De opening der Loopgraven geschiedde op den 15 Mai, en de Beukeryen begonnen te speelen op de werken, die de Stad dekten. Dit alles ging zoo spoedig in zyn werk, dat men binnen korten tyd die buitenwerken vermeesterde, en men dus tot aan de Stads graft genaderd was. Ondertusschen verdeedigden die van de Stad zich zoo dapper, dat het den Belegeraars niet weinig volks kostte. Wanneer men nu met de Loopgraven tot aan de Stads graft genaderd ware, bespeurde men aan de Fransche zyde dat dezelve genoegsaam doorwaadbaar was; en de Wal wel beklommen konde worde.

De zaaken in deezen staat zynde, liet zyne Excellentie op den 1 Juny de Stad door een' Trompetter opeisschen, om dat men wist, dat de Bezetting niet sterk genoeg ware om de Stad lang te konnen verdeedigen, laatende haar tevens zeer voordeelige voorwaarden aanbieden. Geduurende deeze aanbieding werdt op de Stad niet geschooten, maar dewyl de bezetting van geen verdrag wilde hooren spreeken, zoo begon het Geschut, bestaande in 30 stukken, weder op nieuw te speelen, en wel zoo geweldig dat die van de Stad des anderen daags tot de overgave beslooten. Men zondt van wederzyden Gyzelaars, en men kwam eindelyk daar in overéén op de volgende voorwaarden, zynde hoofdzaakelyk van deezen inhoud:

„ Dat, raakende de oefening van den Roomschen Godsdienst „ in de Stad, de Staaten der Vereenigde Nederlanden zich daar

„ om-

„ omtrent met den Keurvorst van *Keulen* zouden verdragen; en „ dat onderwyle Geestelyken en Wereldlyken by hunne goederen gehandhaafd, de Geestelyke Vrouwen in haare Kloosters „ beschermd, de Stad en Burgery by haare oude Wetten en Vryheden gelaaten zouden worden.

„ Dat de Stadhouder met zyne Bevelhebbers en Soldaaten, „ zoo te voet als te paard, geen uitgezonderd, onverhinderd „ met al hunne goederen zouden mogen uittrekken, naamelyk „ de Ruitery met blazende Trompetten, vliegende Cornetten, „ en het Voetvolk met vliegende Vaandels, brandende Lonten, „ slaande Trommels en Kogels in den mond.

„ Dat de Zieken en Gekwetsten, zoo Officieren als Soldaaten, „ in het Gasthuis zouden mogen blyven tot hunne volle geneezing.

„ Dat de Gouverneur zou mogen medeneemen twee Veldstukken, voorzien met zoo veel kruid en loot, dat met ieder „ 12 schooten konde gedaan worden.

„ Dat alle Krygs- en Lyfsbehoeftens, den Koning van Spanje „ toebehoorende, zonder eenige achterhouding, aan de Gemagtigden van den Prins zouden overgeleverd worden.

„ Dat tot vervoering der goederen en wapenen, den Stadhouder, zyne Officieren en Soldaaten toebehoorende, 200 wagens zouden geleverd worden, om dezelven te brengen tot „ aan 't eind der Stads-voogdy, alwaar zy zich van andere wagens en paarden zouden moeten voorzien.

„ Dat voor de geenen, die hunne goederen naar *Keulen* of *Antwerpen* vervoeren wilden, doch op hunne eigen kosten, Schepen geleverd zouden worden, die tolvry derwaards zouden „ mogen vaaren.

„ Dat de Stadhouder, de Oversten, Bevelhebberen, Krygsraad, Soldaaten en alle anderen, in 's Konings dienst zynde, „ zoo Geestelyken als Wereldlyken, ook Wyven en Kinderen, eenige Huizen, Erven, of Renten in de Stad, of onder derzelver „ gebied, hebbende, dezelven naar hun welgevallen mogten doen „ gebruiken, verzetten, verkoopen, vervreemden en 'er mede „ handelen naar hun eigen goeddunken.

„ Dat alle de geenen, die 't bewind over de Tollen, Licenten, Schattingen, of andere zaaken des Konings van Spanje

„ had-

„ hadden, vry in de Stad mogten blyven, of zonder eenige „ paspoort in en uit de andere Landen des Konings van Spanje „ gaan en keeren mogten, om hunne zaaken te verrichten, in „ dien verſtande nogthans, dat zulks in geene Steden of Sterk- „ tens, onder het gebied der Staaten behoorende, zonder pas- „ poort geſchieden mogt.

„ Dat geen Bevelhebbers, Soldaaten, of hunne goederen, uit hoof- „ de van eenige gemaakte ſchulden, mogten aangehouden worden.

„ Dat de gevangenen, van wat ſtaat of gelegenheid zy waren, „ zonder eenig losgeld, behalve de verteerde koſten, zouden „ vrygelaaten worden; en dat men den Graaf van *Floredy* 't geen „ men hem in zyn laatſte gevangenis, boven 't randſoen geld, „ afgenomen hadt, weêr geeven zou.

„ Dat al de buit, die de Belegerden, geduurende deeze Belege- „ ring, of te vooren gemaakt hadden, niet wederom gegeeven „ zou worden.

„ Dat de Stadhouder genoodzaakt zou zyn om op Zondag den „ 4 Juny uit de Stad en alle de daar onder behoorende ſchanſen „ te vertrekken, mits 3 dagen te vooren ééne der Stads Poor- „ ten, een Bolwerk en de kleine ſchans, aan den Prins van Oran- „ ge overgeleverd wierdt, om door zyn volk bezet te worden.

„ Dat middelerwyl niemand uit de Stad in 't Leger, of uit „ het Leger in de Stad zou mogen komen, maar dat ieder zyne „ ſterktens, zonder eenige naaderinge of vyandſchap, bezet zou- „ de houden.

„ Dat de uittrekkende Bezetting door zyne Excellentie twee „ Kapiteins, tot waarborg, medegegeeven zouden worden, die „ met twee Trompetters nevens hen met de wagens en goederen „ naar *Namen* zouden reizen, waar tegen de Stadhouder twee „ andere Kapiteins van gelyken ſtaat aan zyne Excellentie tot „ waarborg zou leveren, om zoo lang te blyven tot dat voor- „ noemde Kapiteins en Trompetters teruggekeerd waren, waar „ naa men de anderen onverhinderd naar Namen zou geleiden.

„ En eindelyk dat geene Paarden, Wagens, Koopmanſchap- „ pen of andere zaaken, die buit gemaakt waren, wedergegeeven „ zouden worden; en dat de in *Rhynberk* gevangene Burgers van „ *Wezel* en *Santen*, als onpartydigen, zonder eenig losgeld, vry- „ gelaaten zouden worden, mits betaalende hunne verteerde „ mondkoſt.'

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare 1633.

Dit Verdrag gesloten en getekend zynde, maakte men zich in de Stad gereed tot den uittocht, die ook des Zondags 's morgens om 7 uuren een begin nam. Tweehonderd twee- en- Sestig Wagens met Vrouwen, Kinderen en Goederen, benevens des Gouverneurs Vrouw in een Karos, gingen voor uit; daar op volgden 26 Vaandels Voetvolk, omtrent 1300 mannen sterk zynde, en voorts de Stadhouder *Albrecht Diesdorp* met een Cornet paarden van 80 koppen. Deezen uittocht volbragt zynde, liet 'er zyne Excellentie de Staatsche Bezetting inrukken, en stelde tot Gouverneur, of Stadhouder, daar in aan den Kolonel *Wynbergen.*

Het geen 'er gebeurde, geduurende deeze Belegering, bestondt hier in, dat de Spanjaarden, vernomen hebbende dat de Prins met het Staatsche Leger voor *Rhynberk* lag, zich ook begonnen te verzamelen tusschen *Mechelen* en *Lier*, en aldaar alles tot den Veldtocht gereed zynde, braken zy op, onder aanvoering van den Marquis *d' Aitone*, die, als gezegd is, in plaats van den Marquis *de Santa Croce* 't Spaansche Leger geboodt. Hy nam den weg naar de Maas, en kwam den 22 Mai met zyn voetvolk en Geschut te *Geel*, laatende de Ruitery haar nachtleger neemen te *Retby*, te *Deschel* en te *Utendonk*, alwaar zy 's anderen daags bleeven stil leggen, en vervolgens van daar door *Mol* naar *Weerd*, voorts naar *Masyk* en *Roermond* toogen. De Prins, hier van verwittigd, en vreezende dat de Spaansche Veldheer voorhadde *Venloo* of *Roermond* aan te tasten, of om *Rhynberk* te ontzetten, zondt ten eersten den Generaal *Stakenbroek* met een gedeelte van de Ruitery, en den Kolonel *Pinsen* met 3000 Voetknechten en 6 Veldstukken naar dien kant, om hunne voorneemens te verhinderen. *Stakenbroek*, voor *Venloo* komende, ontfing bericht, dat de Spanjaarden reeds by *Stevenswaard* waren, zynde een klein eilandje in de Maas, waar op een Slot staat, 't welk den Graaf *van den Berg* toebehoorde, en altyd voor onzydig gehouden was. *Stakenbroek* hier op vermoedende, dat de Spanjaarden aldaar den overtogt der Maas zouden onderneemen, alzoo dezelven op dien tyd aldaar doorwaad konde worden, begaf zich met zyne Ruitery in der yl derwaards, laatende *Pinsen*

T met

met het meeste Voetvolk te *Venloo*; doch naa dat hy voorby *Roermond* gekomen was, verstondt hy van eenige partyen Ruiters, welken hy vooruit gezonden hadt, om te verneemen hoe het daar mede gelegen ware, dat de Spanjaarden ter gemelde plaatse reeds over de Maas getoogen waren; derhalve oordeelde hy niet raadsaam verder te gaan, en legerde zich omtrent *Roermond*. Ondertusschen maakten de Spanjaarden zich meester van 't Eiland *Stevenswaard* en van het Slot, het welk zy met 6 Bolwerken omringden en rondom 't Eiland verschansingen opwierpen, waar naa zy, zich daar door beveiligd ziende, een Schipbrug over de Maas sloegen.

De Prins, van dit alles kundschap gekreegen hebbende, ontboodt *Stakenbroek* weder by hem terug te komen, laatende *Pinsen* te *Venloo*, en naa dat hy zoo lang te *Rhynberk* gebleeven was tot dat de Vesting hersteld en de werken van 't beleg geslecht waren, vertrok hy van daar met het Staatsche Leger tot omtrent *Nymegen*, om zich aldaar wat te ververschen, laatende 50 Vaandels tot bezetting in *Rhynberk* onder voorsz. Gouverneur *Wynbergen*.

De bezetting van *Roermond*, inmiddels kennis gekreegen hebbende, dat de Spaansche Kolonel *Rouvroi* met een Convooi van veele wagens met voorraad, voor het versterkte *Stevenswaard*, in aantocht ware, toog met een sterke party onder het bevel van den Overste *Kallenwerd* uit, ontmoette *Rouvroi*, die een Regiment Duitschers en twee Cornetten Ruiters onder zyn geleide hadt, by *Montfort*. De Staatschen vielen op hem aan, sloegen hem naa een hardnekkig gevecht op de vlucht, en bragten veelen gevangenen, benevens ruim 150 paarden, binnen *Roermond*. Niet lang daar naa plonderde gemelde bezetting het Steedje *Weert* schoon uit, onder het geleide van Jonker *Polart van Waarburg*.

Ook hadt zyne Excellentie, geduurende 't beleg van *Rhynberk*, den Kolonel *Ferens* aan den Zweedschen Kanselier *Oxenstern* gezonden, om van hem te verneemen of hy het Staatsche Leger niet met een goede Bende Ruitery zoude konnen ondersteunen, en wel zoo spoedig als immers mogelyk ware, om nog iets verder te konnen onderneemen? Doch deeze onderhandeling duurde zoo lang, dat men aan den uitslag twyfelde. Evenwel keer-

de

de *Ferens* eindelyk terug met verzekering, dat de Kanselier den Prins 2000 paarden, onder het geleide van den Lt. Generaal *Melander* en den Kolonel *Stalbans*, zoude toezenden.

De Prins, dit bericht ontfangen hebbende, stelde het beleg van *Gelder* voor, maar dit voorstel wierdt door de Gemagtigden te velde niet goedgekeurd, alzoo zy oordeelden, dat men beter doen zoude, wanneer men met die versterking, als zy by het Leger gekomen was, den vyand ging bevechten, en dat men ondertusschen zich te *Boxtel*, een Dorp twee uuren van *'s Hertogenbosch*, zou gaan legeren, om de Zweedsche hulpbende af te wachten. Dit geschiedde, en 't Staatsche Leger hier omtrent 6 weeken gelegen hebbende, kwam *Stalbans* eindelyk in het begin van September aldaar aan met 2500 paarden, allen tamelyk goed volk zynde, maar zeer slecht gewapend en gekleed. De Prins ging hun te gemoet, zag ze voor by ryden en bedankte *Stalbans* voor de genegenheid, die hy tot deezen bystand getoond had; hy verschafte hem ook goede Kwartieren, om eenige dagen uit te rusten, waar naa hy het gantsche Staatsche Leger tusschen *'s Hertogenbosch* en *Helmond* liet by één komen, van waar het optoog en binnen drie dagen tot *Hees* en *Leemde* kwam. Alhier ontfing men bericht dat de Spanjaarden reeds te *Peeld* waren, een Dorp slechts twee uuren van het Staatsche Leger. Zyne Excellentie stelde 't gantsche Leger in slagorde, maar niemand van de Spaansche zyde te voorschyn komende, zondt de Prins de gantsche Ruitery vooruit naar *Peelt*, om te zien of zy den Spanjaarden eene kans konde afzien; dan zy waren reeds vertrokken en hadden zich by het Steedje *Weert*, het welk zy bezet hadden, gelegerd. Aldaar trokken zy al hunne Krygsmagt by één, en werden door eenige Keizerlyke Troepen nog versterkt.

D' Aitone, zich nu zoodanig versterkt ziende, keerde naar *Peelt* terug, alwaar hy zich op eene zeer voordeelige plaats legerde. De Prins zocht hem op allerhande wyzen, en door alle bedenkelyke middelen, van daar te doen verhuizen, en op het vlakke veld te lokken, maar vruchteloos. Zyne Excellentie dan, bespeurende dat *d' Aitone* niet van daar te krygen was, maar dat hy in zin hadt op zyde des Staatschen Legers te blyven, en de voordeeligste Legerplaatsen te bezetten, vertrok van *Hees* en *Leemde* naar *Dommelen* aan de rivier de Dommel, 't welke de

weg was naar *Breda*. *D' Aitona*, dit merkende, brak ook met zyn Heir ten eersten op en legerde zich by *Diest* met al zyn voetvolk, terwyl hy zyne Ruitery naar *Mol* en *Balen* liet rukken, zynde twee uuren van hem en vier van het Staatsche Leger af. Zoo dra de Prins daar kennis van kreeg, zondt hy *Stakenbroek* met de Staatsche en Zweedsche Ruitery af, om in 't Kwartier van *Balen* te vallen, en alles weg te neemen wat hy zoude ontmoeten. *Stakenbroek* kwam zonder bemerkt te worden tot aan de Spaansche Buitenwacht, maar hy tastte dit Kwartier niet aan (men weet niet, zegt zeker Schryver, waar om hy zulks niet deedt), doch daar een tyd lang vertoefd hebbende, keerde hy weder naar zyn Kwartier zonder iets ondernomen te hebben. De Spanjaarden, echter vreezende dat men hen andermaal met meer stoutmoedigheids op 't lyf zoude komen, kwamen met hun voetvolk ook by *Balen*, alwaar zy eenige wykschansen en afsnydingen op de toegangen maakten.

Om nu wederom te komen op de verrichtingen van Graaf *Willem*, die tot Generaal Major van het Staatsche Leger verheven en, als we gezegd hebben, met een deel Troepen in schuiten en booten afgezonden was, om eenige Forten en Schansen in *Vlaanderen* te gaan vermeesteren; zoo hadt deeze zich de rivier af naar *Heusden* begeeven, en zich tot den einde van Augustus in den Hemertschen Waard opgehouden, om allen inval der Spanjaarden daar omtrent te verhinderen. Eindelyk brak hy van daar op en voer met zyne schuiten en booten naar *Rammekens*, alwaar hy den Overste *Roozenkrans* met zyn Regiment vondt, en voorts by deeze Troepen nog eenig ander volk uit de omliggende Bezettingen getoogen, en aan boord genomen hebbende, ging hy wederom onder zeil, zich houdende als of hy 't op *Saeftingen* en den Vlaamschen Dyk gemunt hadde. Terwyl nu alles daar in rep en roer was, stevende Graaf *Willem* naar *Sluis*, en kwam daar den 23 September voor. Hy liet in der yl zyn volk aan 't kleine *Pas* voet aan Land zetten, en naar de Sterrenschans rukken, welke zy naa eene kleinen wederstand vermeesterden. Deeze Schans wel bezet hebbende, stevende Graaf *Willem* met zyn Volk en Vaartuigen naar *Vlissingen*, en voorts de *Hond* verder opzeilende, kwam hy voor de Schans *Philippine*, die hy terstond belegerde en naa eenige dagen veroverde, naa der Bezetting een eerlyk Verdrag toegestaan te hebben. De

De Spanjaarden, de gewichtigheid van deeze Schans kennende, verzuimden geen tyd om dezelve te komen ontzetten, maar zy was reeds voor hunne aankomst in handen der Staaten gevallen. De Staatschen vonden die Schans zoo wel gelegen om de Scheepvaart [illegible], ter Sluis en [illegible] te beveiligen, en om *Vlaanderen* tot voor de Poorten van *Gent* onder brandschatting te stellen, dat zy dezelve lieten vergrooten en tot een Roijaalen Zevenhoek maaken, rondsom den welken zy een goeden bedekten weg aanlegden, waar voor zy een Kroonwerk, en, om kort te gaan, dezelve Schans in zoodanigen staat stelden, dat ze bezwaarlyk door de Spanjaarden herwonnen konde worden.

Terwyl nu de Staatschen voor die Schans lagen en bezig waren met dezelve te versterken, kwam *la Fontaine*, Stadvoogd van *Damme* en *Brugge*, met een tamelyke magt voor de Sterreschans, dewelke hy door de lafhartigheid van den Kapitein *Leskoot*, die het aankomende ontzet onder den Overste *Roozenkrans* niet durfde afwachten, zeer gemakkelyk heroverde. *Leskoot* wierdt in Arrest genomen en, van zyne lafhartigheid overtuigd zynde, met den zwaarde onthoofd.

Middelerwyl Graaf *Willem* by *Philippine* gelegerd was, om de Arbeiders, die aan de nieuwe Vestingwerken deezer Schans bezig waren, te dekken, vergaderden de Spanjaarden 60 Vaandels Voetvolk en 7 Cornetten Ruitery, en sloegen zich met hunne magt voor zyne Legerplaats neêr. De Spanjaarden beschooten hem zoo lang als de dag duurde, welke schooten Graaf *Willem* echter niet onbeantwoord liet. Doch, schoon hem van alle kanten eenige hulp werdt toegezonden, zag hy zich nogthans niet maggig genoeg, om de Spanjaarden te verdryven; derhalve nam hy toevlucht tot de volgende Krygslist. Hy liet te *Biervliet* een goed getal leedige Schepen verzamelen, en op dezelven 60 Tamboers zetten. Deeze Schepen gingen tegen den avond van *Biervliet* onder zeil, elk een enkelen Tamboer ophebbende, die met hunne Trommels een groot gerucht maakten, slaande sommigen den Schotsen, anderen den Franschen en eenige anderen den Duitschen Mars. Deeze list gelukte zoo wel dat de Spanjaarden, meenende dat Graaf *Willem* eene groote magt te hulp kreeg, nog dien avond begonnen op te breeken en de vlucht te neemen, alle hunne werken verlaatende.

Van

Van dit zonderling geval vertoonen wy een schets in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men Graaf *Willem* met zyn Legertje by 't Fort
„ *Philippine* gelegerd; tegens over hem vertoont zich een Spaansch
„ Leger, achter hem op de rivier komen verscheiden leedige
„ Schepen aan, elk met een' Trommelslager voor op, door
„ wier gerucht de Spanjaarden, met vrees bevangen, by avond
„ de vlucht neemen, denkende dat het eene groote Versterking
„ voor Graaf *Willem* ware."

Hier op was 'er niets dat de Staatschen belettede om de werken van de Schans te voltooijen, 't welk verricht zynde, voorzag Graaf *Willem* dezelve met eene goede Bezetting en Voorraad, waar naa hy met zyn overige magt weder naar *Zeeland* keerde.

Betreffende nu het groote Leger, zo zag zyn Excell. al te klaar, dat de Marquis *d' Aitone* niet gezind was een Veldslag met hem te waagen, en besloot derhalven naar *Mastricht* te trekken, om hem derwaards te lokken, en te zien wat hy dan zou doen. De Prins dan, het Staatsche Leger hebbende doen opbreeken en voorttrekken, kwam na een tocht van drie dagen tusschen *Maas-*

Maastricht en *Luik* op den St. Germains - Berg hy *Vizet*, in Brabandt, en legerde zich aldaar. *D'Aitone* daarentegen trok langs de Grenzen van Braband, en legerde zich by *Heimuit*, vyf mylen van het Staatsche Leger, waar door hy het gantsche Land van dien kant dekte. Men denkt, dat de Prins uit staatkundige reden naar Braband getoogen zy, om te zien, of niet eenige gewesten zich zouden verklaaren voor de Staaten, of voor den Graaf *van den Berg*; maar niets diergelyks verneemende, en aldaar eenige dagen gelegen hebbende, wierd hy door sterke Regenvlagen en slecht weer genoodzaakt op te breeken. Dit geschiedde, en te *Maastricht* gekomen zynde, versterkte hy 't Garnizoen aldaar, welk door ziektens zeer verminderd was. Vervolgens liet hy zyn Leger aan beide kanten langs de *Maas* trekken, en na nog eenig volk in *Roermond*, *Venlo* en *Straalen* gelegd te hebben, vervolgde hy zynen weg naar *Nymegen*. 1633.

Wanneer hetzelve met ruw en slecht weer te Walbeek gekomen was, wierden de Zweedsche Troepen onder *Melander* afbetaald met driemaal honderd duizend guldens, waar op zy het Staatsche Leger heb verlaaten, en den weg naar *Wezel* namen, alwaar zy den Rhyn overtoogen, om in Munsterland te komen: 't „ Is niet waarschynlyk (zegt zeker Schryver), dat de Staaten, dit „ Volk in dienst zouden hebben genomen, indien ze geen hei„ melyken toeleg hadden gehad, die hen mislukte, als daar was, „ by voorbeeld, een opstand te verwekken in deze of geene Pro„ vincie tegen Spanje, de Spanjaards zelve toonden naderhand, „ dat zy die gedachten ook hadden gehad; gelyk in 't vervolg „ dezer Historie zal blyken. Doch toen ze nergens eenig merk„ teken daarvan bespeurden, wildenze ook niets met geweld on„ derneemen.'

De Prins van Oranje, te *Nymegen* gekomen zynde, verdeelde zyn Leger en zondt de Troepen in de Winterkwartieren. Hy zelfs begaf zich naar den *Haag*. Doch hy bleef er niet lang, en vertrok in 't begin van November naar Zeeland, om de Schanssen te bezichtigen, die Graaf *Willem van Nassau* niet verre van de *Schelde* veroverd hadt. Ondertusschen wierd hy op dezen tocht met zo hevige Stormen en Onweeren beloopen, dat hy in groot Levensgevaar raakte en zelfs twee Sloepen en een Schip voor zyne oogen zag vergaan. Dit onweer heeft alöm in dee-

ze Landen groote schade verwekt en de storm deedt de wateren zoo hoog opzwellen, dat ze op sommige plaatsen 6 of 7 duim hooger stonden dan in den Allerheiligen vloed van 't jaar 1570, welks naagedachtenis gantsch Nederland nog doet schrikken. Dit niettegenstaande gaf zyne Excellentie over al de noodige orders ter bewaaring van de schansen, en kwam in 't laatst der voornoemde maand weder in den *Haag*.

Hy vondt aldaar nog eenige Gemagtigden van de Spaansche Nederlanden, die hem bekend maakten dat de Infante *Isabella Clara Eugenia* den 3 December deezes jaars in 't zestigste van haaren ouderdom overleeden was. Deeze Vorstin wierdt om haare deugden en groote hoedanigheden, mitsgaders om haare Zachtmoedigheid, Godsvrucht en Beleefdheid, zeer beklaagd. Zy was eene Dochter van *Philips den II*, koning van Spanje, die haar op het eind der voorige Eeuw aan den Aartshertog *Albert van Oostenryk* hadt uitgehuwelykt; en, in hoop van de afkeerigheid der Vereenigde Nederlanden voor den naam der Spanjaarden te verdooven, alsmede om zyn oogmerk te bedekken, hadt hy zyne eisschen op de Vereenigde Nederlanden met de overige naalaatenschap van 't Huis *Bourgonje* aan zyn Schoonzoon en Dochter, en naa hun overlyden aan hunne naaste Erfgenaamen afgestaan. Men voegt 'er nog by dat hy zyne Dochter, door de behendigheid der Artzen, onvruchtbaar hadt gemaakt, om dus te beletten dat de Nederlanden naa haar dood aan geene andere Erfgenaamen vervallen zouden, dan aan de Spaansche Kroon. Doch het is gebleeken dat het voornaamste oogmerk van die list den Spanjaarden niet gelukt is, want de Infanten is wel zonder Erfgenaamen gestorven, maar de Vereenigde Nederlanden hebben zich nooit onder haare gehoorzaamheid willen begeeven. Zy deeden in tegendeel hun uiterste best, om ook de overige Nederlanden van haar te doen afvallen, gelyk gebleeken is door het vernieuwen van hunne voorige verklaaring in dit jaar.

De voorgemelde Gemagtigden begonnen in den *Haag* sterk te verveelen, vermits men met hen niet konde handelen, om dat de verzochte volmagt uit Spanje niet gekomen ware. De Hertog van Aarschot hadt om die reden zelf de reis naar Spanje aangenomen, maar kwam niet weder; zoo dat hunne Hoog Mog. niet konden goedvinden met hen te handelen volgens den last, die

zy

zy hadden, en doordien de nieuwe last, die hunne Hoog Mog. begeerden, door de Spaansche Staatkunde wierdt opgehouden, begonnen zy te overweegen of het niet dienstiger ware deeze Gezanten hun affcheid te geeven. Op de punten, waar over men in verschil was, als naamelyk vooreerst raakende de Oost- en Westindiën, welken zy mede in het Tractaat wilden begrypen, en die hunne Hoog Mog. in den Staat van Oorlog wilden laaten zoo als ze waren; ten anderen raakende 't bezit der Meijery van den *Bosch*: ten derden aangaande 't sluiten van de *Schelde*, van de *Sas* enz. Ten vierden dat men nog bleeve aanhouden op de wedergave van *Gelder* en *Breda*, kon men niet anders van hen verkrygen, dan dat ze aangaande 't eerste punt zochten aan te toonen, dat men aan den kant van hunne Hoog Mog. in het eerst genegen was geweest, om de beide Indiën ook in het Tractaat te begrypen, en dat de handel op dien voet begonnen was, doch dat men zich naa het sluiten van dit Tractaat desweegens met elkanderen zou konnen verdragen; dat, de Meijery betreffende, zy met bondige redenen konden bewyzen dat ze niet onder de Stad behoorden. Het derde punt, raakende het sluiten der *Schelde*, stonden zy toe, mits dat hunne Hoog Mog. de Verlofgelden tot wederzyds genoegen maatigden. Ten aanzien van den eisch in 't vierde punt vervat, booden zy aan om *Gelder* tegen een andere plaats te veruilen, en *Breda* over te geeven zonder 't platten land, mits dat de Roomsche Godsdienst en de Geestelyken in die Stad bleeven in den staat, waar in ze thans waren.

De Provintien van Holland en Overyssel waren van gevoelen, dat men op deeze aanbieding der Gemagtigden wel konde voortgaan met den Vredehandel, en dat men hen derhalve nog in den *Haag* moeste houden, gelyk zy door een geschrift, den 4 November ter Vergadering der Generaale Staaten ingeleverd, verzochten; maar de vyf andere Provintiën gantsch anders van gevoelen zynde, wierdt by meerderheid van stemmen beslooten, de Gemagtigden te doen vertrekken. Het affcheid wierdt hun dan ter hand gesteld, waar op zy in hun laatst geschrift te kennen gaven, dat ze in de handeling met allen trouw en oprechtheid te werk gegaan, en zoo veel te weeg gebragt hadden dat de Hertog van Aarschot de reize naar Spanje ondernomen hadt, om den Koning van alles mondelyk verslag te doen, en om den uitslag

der Onderhandeling te bevorderen; dat zy, van die reize niets dan alles goeds verwachten konnende, met groot leedweezen vernomen hadden, dat hunne Hoog Mog. goedvonden om de onderhandeling af te breeken.

Zoo dra nu deeze onderhandeling afgebrooken was, begon men eene nieuwe met den Baron de *Charnassé*, genoegsaam in weêrwil der Provintie van Holland, die zich van den drukkende oorlogskosten door een Bestand zocht te ontlasten. Doch dit mislukkende deedt zy groote klagten over de achterstallen, en verklaarde dat zy zich niet verder konde bezwaaren, als met de drie bekende Staaten van Oorlog, en dienvolgens voor afgedankt hielde alle de troepen, die sedert den jaare 1628 geworven waren, en over de andere Provintiën, die den onderstand te water niet opbragten en de Geldmiddelen der Generaliteit lieten verloopen, zoo wel ten opzichte van eenige *ongerepareerde* Compagnien als van de Renten. Dat men *Gelderland* en *Overyssel* van een gedeelte van hun aandeel ontheft hadt, doch dat zy wel genegen waren de 50 Compagniën, in den jaare 1628 geligt, in dienst te houden, mits dat de andere Provintiën hun aandeel betaalden in de twee millioenen van den jaare 1626 tot 1633, door den Raad van Staaten verzocht, en dat zy zorg droegen dat het Komptoor van den algemeenen Ontfanger by credit gehouden wierdt; dat de Provintiën, die in hun aandeel verminderd waren, weder op hun ouden aandeel zouden gesteld worden. Hier op verklaarden de Gemagtigden der zes andere Provintien, dat men Holland genoegen zou geeven aangaande den onderstand te water, en dat zy hun uiterste best zouden doen om hunne Bemagtigers aan te spooren tot herstelling der aandeelen; dat ze noodig oordeelden de Troepen, die Holland wilde afgedankt hebben, in dienst te houden, buiten last der Provintiën, en hen uit de vreemde onderstanden en het overschot der Generaaliteits middelen te betaalen: tevens verzoekende dat de Provintie van Holland zich zulks zou laaten welgevallen.

De Staats- en Krygszaaken te land tot dus verre afgehandeld hebbende, zullen wy overgaan tot de verrichtingen der Vloote van de Westindische Maatschappy, die in dit jaar wederom vry wat groots ondernomen en uitgevoerd heeft, het welk wy derhalven niet konnen nalaaten hier te plaatzen, doordien het mede

mede een gewichtig tydstip onzer Historie uitmaakt.

Vermits de Bewindhebbers der Westindische Maatschappy reeds lang te vooren 't oog geslagen hadden op het eiland *Tamarika*, om dat het zelve hun wegens zyne ligging zeer dienstig was, zoo heeft men te *Fernambuk* op ontfangen orde alles vaardig gemaakt, om het zelve te vermeesteren, ten welken einde de Lt. Kolonel *Matthias van Keulen* en *Van Byma* met een Vloot van 11 zoo Schepen als Jachten en Sloepen, onder het gebied van hen, van *Carpentier* en van *J. K. Lichthart*, van daar in zee gestooken is, het welk geschiedde op den 16 Juny, naa dat men daags te vooren een Sloep en twee Booten vooruitgezonden hadt, om den Kapitein *Maulpas* op de Schans *Orange*, aan den hoek van 't zelve Eiland leggende, te belasten, dat hy, zoo dra de Schepen in het gat van *Tamarika* kwamen, zyn Vaandel nevens nog 30 mannen van *Gartimans* volk in den Sloep en Booten zou doen stappen; en daar mede vaaren voorby 't vyandlyk Kasteel, en zich vervolgens begeeven naar den pas van *Tapesuna*, en dien bezetten, om dus voor te komen dat 'er geen hulp langs dien weg van 't vaste land op 't Eiland zou gebragt worden.

Dit Eiland heeft omtrent 7 mylen in den omtrek, doch is iets langer dan breed, zynde een schoon land niet ongelyk aan Engeland. Het heeft een Steedje, genaamd *Nostra Sennora de Concepejon*, en twee gaten om 'er in te loopen, liggende drie mylen van elkander, waar van 't zuidelykste 't diepste is, als hebbende met hoog water 18 voeten diepte. Zy, die 'er inzeilen willen, zegt men, moeten tot baak neemen zekeren Boom, staande aan de zuidzyde van de rivier aan den hoek van 't land. De Vloot dan, in zee gestoken zynde, hadt dien zelfden nacht zeer onstuimig en regenachtig weer, kwam echter 's anderen daags voor het Eiland en liep het gemelde Zuidergat in; die van de Schans *Orange*, vaardig leggende, zeilden volgens hunnen last vooruit, loopende voorby het Spaansch Kasteel, zonder door hun Geschut geraakt te worden, of ten minsten weinig schade te lyden, dewyl 'er niet heel sterk uit het Kasteel geschooten wierdt, en zy ook weinig volks konden zien, zoo dat men oordeelde dat de Spanjaarden niet te bestig van volk en Krygsbehoeftens voorzien waren. 't Volk dan, ontscheept zynde, en de toegangen te water naar het Eiland met Schepen, Jachten en Sloepen wel bezet hebbende, naa-

der-

derde men het Kasteel, waar uit des naademiddags niet meer geschooten wierdt, zoo dat men vermoedde dat het meeste volk daar uit, en naar den pas *Tapesuna* gezonden was, om den Hollanders het landen aldaar te beletten. Des morgens bragt het volk twee Portugeesche Vrouwen gevangen, die ze op 't Eiland in 't Bosch bekomen hadden. Men ondervraagde deeze Vrouwen, en men verstondt uit haar dat het Kasteel zeer slecht bezet en in een soberen staat ware, en dat ze derhalve de Vrouwen op het land gezonden hadden. Die van de Schans *Orange* zonden 25 Soldaaten naar de plaats, waar de Portugeezen voorheen een schans hadden. Deeze manschap, wedergekeerd zynde, berichtte dat zy aldaar geen volk gevonden hadden; zoo dat men oordeelde dat 'er van daar een weg naar 't Kasteel gaan moest. Men liet dien weg door 25 man bezichtigen; men maakte eene begraving op de Portugeesche Werken, en, om hunne stoutmoedigheid te ondertasten, liet men door een Brief het Kasteel opeisschen, daar de Portugeesche Kapitein *Solvador Pegniero* schimpelyk op liet antwoorden, dat hy middelen genoeg hadt om die plaats te beschermen, en dat, indien de Hollanders niet genoeg van mondkost voorzien waren, de Portugeezen hun alsdan ten dienste van hunnen Koning nog wel met Ossenhuiden konden voeden.

De Hollanders, ondertusschen weder eenige Vrouwen in het Bosch gevangen hebbende, zonden dezelven naar 't Kasteel en lieten 't voor de tweedemaal opeisschen, waar op zy 4 uuren stilstand verzochten, doch men gaf hun twee uuren tyds, en daar op kwam 'er een Kapitein voor den dag, die van een Verdrag sprak, 't welk ook in diervoege getroffen wierdt, dat de Portugeezen het Kasteel en 't Stedeken overleveren, en met vollen geweer en brandende lonten zouden uittrekken, medevoerende alle hunne goederen, beelden en Kerkelyke sieraaden; doch dat hun, die 'er wilden blyven woonen, zulks vergund wierdt. Dit geschiedde ook 's anderendaags, waar op de twee Poorten door de Hollanders met twee Vaandels Soldaaten bezet wierden, en de gantsche uittrekkende Bezetting bestondt, behalve de Vrouwen, Kinderen, Zwarten en Zwartinnen, slechts in 50 man, wordende met de Booten naar den pas *Tapesuna* gebragt. De Hollanders vonden nog eene tamelyke menigte van Geschut, kruid en Loot in het Kasteel, en vierden 's avonds deeze overwinning met eene plechtige Dankzegging in de Kerk. On-

Ondertusschen was de Zeevoogd der Maatschappy, *Jan Janssz van Hoorn*, met de Schepen de *Faam*, *Middelburg*, de *Goude Leeuw* en *Zutphen*, en met de Jachten de *Otter*, de *Brak* en de *Nachtegaal*, benevens den Sloep *Gyseling*, in April van *Fernambuk* in zee gestooken, om in de Westindische Zeeën te kruissen, ten einde de Spanjaarden in die Gewesten allen mogelyken afbreuk te doen. Deeze Schepen, in zee van elkander scheidende, zeilden eenige derzelven naar *Maraguan*, om te zien of daar Spaansche Schepen lagen, en dezelven, zoo het mogelyk was, van daar te haalen. De anderen, hunnen weg vervolgende, kwamen den laatsten Mai aan 't Eiland *St. Vincent* in de Baai van *St. Antony* wederom by elkander. Van hier weder onder zeil gegaan zynde, en gestadig tusschen de Eilanden door kruissende, kreegen zy niet anders dan een klein Scheepje, geladen met 1037 huiden en 3 kisten Suiker, benevens 144 potten honig. Doch van *Hoorn*, ziende dat zyn Kruissen weinig voordeels aan de Maatschappy toebragt, stevende met zyne Vloot naar de Stad *Truchillo*. Deeze Stad legt op de hoogte van 15 graaden 45 minuten benoorde de Linie op een Berg, en was aan den zeekant zeer sterk, zynde aldaar in 't hangen van den Berg met een dikken muur van 6 voet hoog omringd, die men wegens 't Kreupelbosch niet wel beklimmen kon, doch aan de landzyde was zy gantsch open, hebbende aan de Oostzyde maar één poort, die voor een aanloop zeer sterk was, waar op twee metaalen Bassen lagen, en ten westen van dezelve twee metaalen stukken; zoo dat 'er van dien kant niet wel by te komen was. In 't midden van de Stad was een klein Kasteel, voorzien met 7 stukken Geschut. De Stad hadt drie Kerken, waar van de eerste, ten oosten gelegen, *Egresa Major*; de tweede, ten westen gelegen, *St. Franciscus*, en de derde *St. Pedro* genaamd was. In de Stad waren 200 Spanjaarden, zoo Burgers als Soldaaten, benevens 400 Mulatten en Zwarten. 'Er groeijen weinig vruchten, behalve Orange-Appelen, doch landwaards in worden veele Ossen en Koeijen gevonden. De handel was hier by naa ten eenemaal verloopen, dewyl 'er in twee jaaren geene Gallioenen geweest waren, en men in alles niet meer dan één Schip van 100 lasten met Huiden en andere Goederen naar de *Havana* gezonden hadt.

De Schepen, aldaar den 13 July aankomende, deeden hun

best om op te laveeren, houdende zo verre van de Wal als mogelyk was, om buiten 't gezicht te blyven, dewyl men toch niet opzeilen kon; doch des anderen daags zo verre gekomen, en het vervolgens stil geworden zynde, wierden eenige Soldaaten in de Jachten en Sloepen overgezet, en, den wind wat op gewakkerd zynde, kwamen de vier groote Schepen tot voor de Stad ten Anker. De Portugeezen of Spanjaarden dit ziende, begonnen zo hevig uit de Stad op de Schepen te vuuren, dat, schoon die zulks niet onbeantwoord lieten, het Schip *Zutfen* drie Dooden kreeg, en genoodzaakt was wat af te wyken. Inmiddels zeilden de Jachten en Sloepen een Kanonschoot bewesten de Stad naar 't Reviertje *St. Antonio*; aldaar wierden de troepen aan land gezet, die vervolgens langs het Strand naar de Stad toogen. Zo dra zy kort by dezelve genaderd waren, staakten de groote Schepen hun Schutgevaarte, om hun eigen Volk niet te beschadigen. Opdat oogenblik begaf de Zeevoogd zich met 20 Mannen in de Boot, en stevende naar de plaats daar 't volk geland was; maar eer hy 'er aankwam, waren eenigen van de zynen reeds in de Stad. Want tot aan den voet van de hoogte, waarop het Kasteeltje lag, gekomen zynde, klommen zy 'er in alleryl tegen op, in weerwil van het werpen der Spanjaarden met Steenen, gemerkt zy dien post wel dra verlieten, en de vlucht namen, na dat men eenige *Granaaten* onder hen geworpen hadt.

Dus wierden de Hollanders meester van deze sterke plaats en wel met weinig moeite en klein verlies, binnen 4 uuren tyds, als hebbende, zo op de Schepen als te Land, niet boven de 7 dooden. Met het krieken van den volgenden dag was men bezig met de Goederen byeen, en in 't Kasteeltje digt by 't strand te brengen. Dit omtrent 9 uuren verricht zynde, ontstondt 'er boven den wind in 't oostelykste Huis van de Stad op 't onverwachtste een hevige brand (zonder dat men met het naauwkeurigste onderzoek den oorsprong daarvan heeft konnen ontdekken) welke brand zoo geweldig toenam, dat 'er in korten tyd twee derde gedeeltens van de Stad in koolen raakten; de brand was des te felder om dat de Huizen met Palmbladeren gedekt, en de wanden van Rys waren, zoo dat weinig Goederen konden geborgen worden, als hebbende een iegelyk genoeg te doen om zyn lyf te bergen, vermits het Kruidhuis, in brand zynde, veel

volks beschadigde. Het overige werdt van daar naar de Sche- 1633.
pen gebragt, bestaande in 239 drooge *Huiden*, 6½ vat *Indigo*, 820 pond *Salsaparille*, 7 metaalen stukken, 3 bassen, 3 yzeren stukken, 4 klokken en eenige andere Goederen.

Twee dagen daar naa wierdt met den Stadhouder, *Jean de Miranda*, een Verdrag geslooten, om het overige voor den brand te behouden, waar voor hy 20 pond zilvers betaalde.

Dit alles naar wensch verricht en de Goederen te Scheep gebragt zynde, vertrok de Zeevoogd met zyne Schepen van daar, en stevende door *Guajana* en *Guanagua* tot by het Eiland *Cozumel*, en voorts *Campeche* in het gezicht krygende, lieten zy het zelve vier of vyf mylen oost ten noorden van zich leggen, en wierpen daar het anker uit op zes vadem waters. Hier op liet men 't Krygsvolk terstond in de Jachten en Booten overstappen, met welken men des nachts naar den Wal laveerde, zynde ruim vierhonderd man, zoo Soldaaten als Bootsgezellen, sterk, terwyl men de Schepen met tachtig, zoo zieken als gezonden, bezet liet. De Stad *Campeche*, anders *St. Francisco Campeche* genaamd, waarschynlyk naar het Klooster, dat 'er kort by gelegen is; leidt op 20 graaden en zoo veel minuten benoorden de Linie, en was eene welgelegen plaats, sterk en wel betimmerd, voorzien met sterke steenen Huizen, benevens drie Kerken, naamelyk de Groote Kerk, staande op 't midden van de Markt, en was, gelyk de Huizen, van boven plat, ook met een goede Borstweering voorzien; zoo dat 'er, in tyd van nood, een goeden tegenweer uit gedaan konde worden: Zy was *St. Romana* genaamd. De tweede, nog nieuw zynde, hadt den naam van *Los Remedios*, en 't schoone Klooster van *Francisco* was buiten de Stad gelegen. De Markt hadt zes toegangen en buiten de Stad was een vlak strand, zoo dat 'er de Schepen op geen drie of vier mylen konden bykomen.

Op den 13 Augustus werden de Hollanders, met de Jachten en Sloepen aan land gekomen zynde, ontscheept, en één uur naa den opgang der Zonne, een halve myl ten westen van de Stad, in een groene vallei in orde gesteld. Vervolgens langs het strand voorttrekkende, liet men twee Booten, ieder met een stuk Geschut voorzien, daar nevens voortvaaren, die ook vervolgens niet weinig schade aan de vyanden toebragten, welken

reeds met twee Vaandels volk te voet en te paard op 't strand gekomen waren, om den Hollanderen het landen te beletten, die echter door het Geschut van de Booten zoodanig in het naauw gebragt wierden, dat ze op 't oogenblik de vlucht namen, zoo dat de Hollanders gerust voorttrekkende, by eene begraving der Spanjaarden kwamen, die zy echter ook welhaast op de vlucht dreeven, gelyk mede uit hunne tweede begraving geschiedde, van waar zy in de derde moesten wyken, by dewelke een Battery van 3 stukken Geschut was, en waar uit men mede zeer hevig met Musketten schoot. Doch zy konden den fellen aanval der Hollanders niet wederstaan; deeze drongen toe, wierpen 't Geschut van de Affuiten, en, de vluchtende Spanjaarden vervolgende, kwamen zy tot aan de Markt: alhier vonden zy den grootsten wederstand, aangezien de Spanjaarden aldaar hunne voornaamste vastigheid hadden, bestaande in eene opgevulde Borstweering, van vyf voeten hoog, en alom met schietgaten voorzien. Ook hadden zy op het plein 2 Metaalen en 10 Yzeren Stukken staan, derhalve besllooten ze daar stand te houden: dan de Hollanders drongen ook hier zoo dapper toe, dat de Sanjaarden niet meer dan eens hun Geschut konden lossen; echter hielden zy zolang stand, tot dat 'er eene tamelyke menigte gesneuveld was, en zy eindelyk met geweld verdreeven wierden. Hunner veelen namen de vlucht op het platte der Kerken en Huizen, zo dat de Hollanders nog veel te doen hadden, eer zy 'er die konden afkrygen. Ondertusschen hadt men wel 20 gevangenen gemaakt, volgens welker getuigenis in de Stad waren 250 Spanjaarden, 50 Mulatten en Zwarten, en wel 1000 Indiaanen.

De Stadvoogd, Don *Juan Barros* had de wyk genomen in 't Klooster van *St. Francisco*; men zondt hem een der Gevangenen, en liet hem vraagen, of hy den Brand der Stad wilde afkoopen? waarop hy liet antwoorden, dat hy zulks niet gezind was; dat de Burgery doen kon wat haar beliefde. Voor de Stad vondt men 22 zoo Schepen, als Barken en Fregatten, doch meestäl ledig, hoewel 'er nog eenige geladen waren met hout en Cacao, het welk daar uit geligt en op de Hollandsche Schepen overgebragt wierdt, gelyk men ook uit de Stad eenige Huiden, Kassen met Wasch en 11 Gootelingen aan boord bragt.

Hier

Hier op wierdt de Geheimschryver, *Jacob Davidsz.*, nogmaals aan den Spaanschen Stadhouder gezonden, om wegens de brandschatting en het lossen der gevangenen met hem te handelen. De Geheimschryver werdt vriendelyk ontfangen en met een schriftlyk antwoord teruggezonden. De Hollanders, dit antwoord overwoogen hebbende, en zich veel te zwak vindende om grooter onderneeming te doen, ook weetende in welk eenen staat zy hunne Schepen gelaaten hadden; vonden niet geraaden daar langer te blyven, maar liever den buit in te scheepen en te vertrekken, 't welk eenige dagen daar naa geschiedde; want zy hadden de brandschatting van de Burgers niet durven eisschen, uit vreeze dat zy, veel sterken dan de Hollanders zynde, de Wapens zouden opvatten. Ook durfden zy de Stad niet in brand steeken, vermits de Burgers daar door wanhoopig wordende, hen ligtlyk door de groote overmagt zouden hebben kunnen vernielen.

„ 't Is een ongeluk van den Oorlog (is de aanmerking van „ zekeren Schryver) dat men de Inwoonderen moet mishande- „ len, om de misbedryven der Vorsten; maar de natuurlyke „ billykheid, en nog meer de Christelyke liefde, vereischt, dat „ men van hen niet meer vordere, dan zy kunnen geeven, en „ ten dien einde moet men de Oorlogen zoo kort maaken, als „ mogelyk is." Ondertusschen hadden zy een der stoutste daaden uigevoerd, die men met zoo weinig volks nog ooitgehoord hadt, om zulk een sterke Stad te durven aantasten.

Als 'er nu ook eene tamelyke magt van Schepen en Volk, gelyk wy hier boven aangemerkt hebben, te *Fernambuk* uit de Vereenigde Nederlanden aangekomen ware onder de voorsz. *Matthias* van *Keulen*, den Overste Lt. *Byma* den Raadsheer *Servaas Carpentier* en den Kommandeur over de Braziliaansche Kusten *Jan Cornelisz. Ligthart*; zoo werdt toen raadsaam gevonden, om de Portugeezen in gestadige beweeginge te houden, den voornoemden tocht naar *Rio Grande* te doen. Tot deezen tocht wierden 808 Soldaaten onder 8 Vaandels op de volgende Schepen en Jachten ingescheept, als in *Overyssel*, *ter Veere*, de *Vleermuis*, *Kampen*, *Fernambuk*, *Naarden*, *de Pegasus*, *de Leeuwerik*, *de Spiering*, *de Vos* en *Keulen*. Deeze Vloot van alles wel voorzien zynde, begaf zich den 5 December deezes jaars in Zee; men nam, behalve de gemelde Schepen, nog drie Zeilbooten en de

Sloep *Duizendbeen* mede. Omtrent *Rio Grande* gekomen zynde, wierdt beraadslaagd waar men 't beste landen zoude, dewyl het niet geraaden was met de Schepen zoo vol volks voorby 't Kasteel de rivier in te loopen; dat het bekwaamste geoordeeld werdt aan *Punto Negro*, doch dezelve te ver van 't Kasteel gelegen zynde, om alle lyfs- en Krygsbehoeftens derwaards te voeren, wierdt naader beslooten dat *Ligthart* met de Schepen *Overyssel*, *ter Veere*, de *Vleermuis*, *Fernambuk*, de *Leeuwerik*, de *Spiering* en *Keulen*, binnen de rivier boven het Kasteel loopen, en *Siment* (die ze om zyn kundschap der Noorder Kusten onder wege meêgenomen hadden) met de Jachten de *Vos*, *Naarden* en zyn Boot daar buiten blyven zouden, om te verhinderen dat de Portugeezen het Kasteel langs de Kust met Barken geen toevoer bragten. Nu was 'er nog een zwaarigheid over, naamelyk dat de Schepen, bestemd om binnen te loopen, te veel Soldaaten inhadden, om ze zoo spoedig te doen landen, en dat van *Punto Negro* tot aan de rivier nog twee mylen zeilens was; mitsgaders dat de vloed des morgens te half elf uuren stondt op te komen, welken tyd diende waargenomen. Doch de *Windbond*, onverwacht aankomende, nam die zwaarigheid weg, en 'er wierden zoo veel Soldaaten op de buiten blyvende Schepen gesteld, dat ze de overigen in een tocht ligtlyk konden doen landen. In de inloopende Schepen zou de Major *de Vries* blyven, om zich met zyn Vaandel aan de noordzyde van de rivier te land te begeeven, en te beletten, dat die van 't Kasteel geen varsch water haalden uit zeker riviertje, dat aldaar was.

Dus alles geregeld en vastgesteld zynde, kreeg men 's anderendaags *Punto Negro* in 't gezicht, en 's morgens ten 7 uure het gebed gedaan zynde, stevende men naar den Wal, waar op de Opperhoofden *van Keulen*, *Byma* en *Carpentier* in de Sloep stapten, en het volk der binnen loopende Schepen ten eersten in kleine Schuiten lieten overgaan. *Ligthart*, een oosten wind en frisse koelte hebbende, liep in *Rio Grande*; die van 't Kasteel, de Schepen ziende, begonnen in tyds het geschut te lossen, doch de Hollanders voeren echter voort tot dat ze binnen 's schoots kwamen, en schooten toen ook zoo geweldig op 't Kasteel, dat de Portugeezen weldraa hunne geschutgaten verlieten en de vlucht namen, toen zy de Hollanders zoo onversaagd zagen naderen.

Be-

Beneden onder het Kasteel lagen twee Karavellen, en dewyl het volk daar uit gevlucht was, kreegen de Jachten de *Spiering* en *Keulen* bevel, om ze te gaan vermeesteren en in de Vloot te brengen. Dit geschiedde zoo spoedig dat ze te gelyk met de Vloot de rivier opkwamen. Dus binnengekomen zynde, oordeelde men onnoodig om *de Vries* met zyn Vaandel aan de noordzyde van de rivier te doen landen, alzoo men die van 't Kasteel nu met de Booten 't water haalen wel konde beletten; derhalve oordeelde men beter hem aan de zuidzyde te doen landen: dan dewyl 't maar een Vaandel volks was, wierden nog 150 Matroozen met Musketten en Sabels gewapend daar by gevoegd. Hy, dan geland zynde, trok met dat volk rechtstreeks op 't Kasteel aan, om te verhinderen dat 'er geen meer volks ter versterking binnen gebragt wierdt, mitsgaders om zekeren waterput, die onder voor 't Kasteel was, te bemagtigen, gelyk hy zich dan ook met de zynen aldaar legerde. Ondertusschen was ook het ander volk omtrent 11 uuren achter de noordzyde van *Punto Negro* in een kleine Baai met Barken aan land gezet, alwaar zy twee of drie Portugeezen te paard en eenige Zwarten zagen, die terstond de vlucht namen, alhoewel deeze gantsche Baai met eene verschansing voorzien ware, onder welke zy moesten landen, en die aan het hangen van een Berg zoodanig gelegen was, dat hun de landinge aldaar gemaklyk hadt konnen belet worden; zoo dat hier aan genoegsaam bleek, dat de Portugeezen zeer bevreesd waren, dat 'er den een of den anderen tyd aldaar vyanden zouden aankomen.

Het volk, altemaal geland zynde, trok in goede orde voort, neemende den weg omtrent twee mylen van het strand; doch dewyl dezelve weg smal ware en, door hoog water, niet wel te bewandelen, trokken zy landwaards in, slaande een beschansten pas in, schoon die hun moeijelyk viel wegens de groote hette van dien dag, en om dat zy door het rulle zand en een dal trekken moesten, zonder dat ze eenigen wind, die anders min of meer verkoeling aanbrengt, gevoelde. Hier kwam nog by dat ze in geene twee uuren eenig water vonden, om den dorst te stillen, waar door sommigen van het volk, die den Achterhoede hadden, zeer flaauw wierden. Zy kwamen in zulk een gesteldheid, zonder iemand ontmoet te hebben, tot aan het Steedje, alwaar een

Huis op een kleinen Heuvel ſtondt, waar uit de Portugeezen, tot hun eigen nadeel, eenige ſchooten deeden op de Hollanders, die het anders ongemerkt hadden laaten leggen, om hunnen weg rechtſtreeks naar 't Kaſteel te vervolgen. Maar, om deeze euvelmoed te ſtraffen, zondt men een Sergeant met 20 of 30 man naar dit Huis, waar uit zy de daar in zynde Portugeezen joegen en goeden buit maakten, 't welk de Portugeezen, zoo zy zich niet door onbezonnen roekeloosheid, als niet beſtand tegen de Hollanderen zynde, hadden laaten vervoeren, ligtelyk hadden konnen voorkomen. Voorts kwamen zy naa den middag omtrent 3 uuren in een Vlekje, *Natal* genaamd, alwaar men eenig volk liet, terwyl de overigen naar 't Kaſteel bleeven voorttrekken, welk nog wel één uur gaans daar van daan was. Onder weg vonden zy eene Brug over een kreek, welk zy ook bezetten, en vorderden zoo verre dat zy by het ander volk kwamen, 't welk zy herkenden en in de duinen digt by het Kaſteel zagen leggen, alwaar het Leger ook nedergeſlagen en het in *Natal* gelaaten volk aldaar opontboden wierdt, dat voor den ondergang der zon zich by hen vervoegde, zynde geen Musketſchoot van het Kasteel af gelegerd. Ondertusſchen ging de Overſte *Byma* het Kasteel en 't daar om liggend land wat naader in oogenſchyn neemen. Tegen den avond kwam *Matthias van Keulen* wederom t' ſcheep, waar op uit het Kaſteel geſchooten wierdt, 't welk men van den kant der Hollanderen niet onbeantwoord liet, want men gaf hun den laag zoodanig, dat 'er verſcheiden' Huizen in de Stad door aangerand wierden. De Schepelingen daarentegen hadden niet veel te lyden van 't vyandlyk Geſchut, alleen kwam 'er een Stuk yzers in de gaandery van 't Schip *Overyſſel* overvliegen, dat een balleye waters en de ſplinters om de ooren deedt ſnorren van den Zeevoogd en verſcheidene andere Bevelhebberen, zonder echter iemand derzelven eenig leed toe te brengen. Dien zelfden avond werdt 'er nog laſt gegeeven om de Mortieren, Granaaden, Vuurballen en andere Krygsbenoodigdheden aan land te brengen; waar op men dien gantſchen nacht yverig in de Duinen voortging met graven, invoege men de ſterkte al zeer digt, en wel op een Musketſchoot genaaderd ware, en 'er met hunne Musketten wakker op ſchooten. Op het ſtrand plantte men, zonder eenige Schietſchans op te werpen, vermits zulks

on-

onnoodig geoordeeld wierdt, twee goede metaalen ſtukken, zyn de vyf of zes ponders, waar uit ten eerſten eenige ſchooten op 't Kaſteel gedaan werden, en uit de Mortiers, die inmiddels ter neêrgeſteld waren, wierden ook eenige granaaden op 't Kaſteel geworpen, maar troffen geen van allen het beöogde doel, want zy bleeven buiten de ſterkte, in welk men ze hadt willen werpen. Het Duin nu, van dezelve hoogte zynde als het Kaſteel, en men zich dus in ſtaat ziende om den vyand veel te beſchadigen, beſloot men aldaar een Schietſchans op te werpen, 't welk goedgekeurd en daadelyk te werk geſteld weezende, zoo wierden nog ſeſtig Bootsgezellen, uit de Schepen opöntboden om dat werk te ſpoediger te voltrekken.

De Hollanders, dus verre gevorderd en in moed aangewakkerd zynde, kreegen nog een onverwachte reden tot bemoediging. Niet anders dan 't Geſchut hunner Schepen hebbende, zoo zouden zy noodwendig zich beklaagd hebben over hunne onachtſaamheid van niet meer medegebragt te hebben, maar 't geluk volgde hen; zy vonden in de twee voorveroverde Karveelen twee ſchoone metaalen ſtukken van 18 pond yzers ieder, voorzien van hunne affuiten, welken zy terſtond bedacht waren om aan land te brengen en nevens de voorsz. Mortieren te planten: tegens den avond wierden de Gezanten van de *Tapuias*, die by de Hollanders gekomen, en een tydlang aldaar geweeſt waren, met eenige geſchenken naar Huis gezonden, om hunne aankomſt aldaar bekend te maaken, met verzoek van hunne hulp, om gelykerhand de Portugeezen ten lande uit te dryven.

Des nachts wierd 'er ſterk gearbeid aan de Schietſchanſen, de Schanskorven gevuld, de Stukken daar achter geſteld, en des morgens het Kaſteel door een Tamboer opgeëicht: doch de Stadhouder, *Pedro Mendez de Govia*, liet op een beleefde wyze ten antwoord geeven, *dat hy 't Kaſteel van den Koning zynen Heer ontfangen hadt, en liever duizend dooden wilden ſterven dan het aan een ander over te geeven.* Dit antwoord gaf duidelyk te kennen, dat men de belegering moeſt voortzetten, en derhalve begon het Geſchut uit de drie Schietſchanſen des nademiddags zo hevig te ſpeelen, dat 'er door de vaardigheid der Boſſchieters binnen drie uuren veel Schietgaten in gerampeneerd, eenige Stukken bloot ſtonden, en anderen onweerbaar gemaakt waren: zo dat daar mede weder

op-

opgehouden wierdt, en het ten 4 uuren weder een aanvaang nam; het welk de Borstweeringen van twee Bolwerken zodanig ramponeerde, dat het volk 'er bloot op stond. Onder dit gewoel wierden vier Granaten geworpen, waarvan 'er een in 't Kasteel viel, die zulk een uitwerking deedt, dat men de balken en steenen in de lucht zag vliegen. Des nachts bragt men nog twee stukken Geschut aan land, die met zulk een spoed op een anderen Duin, om de Spanjaarden te grooter schade te doen, geplant werden, dat ze met het aanbreeken van den dag tot het gebruik reeds vaardig waren. Ook was men dien nacht niet min bedacht, om de Spanjaarden in 't Kasteel in gestadige alarm te houden; deeze last werdt den Kapitein *Mansfelt* opgelegd, die zich aanstelde als of hy 't Kasteel wilde beklimmen. De kleinmoedige Kastiliaanen, hier door ten eenemaal moedeloos geworden, zonden 's morgens vroeg een Man met eenen brief in 't Leger, waar in zy verzochten om met de Hollanderen te handelen: dan deeze Brief, door den Stadhouder niet ondertekend zynde, werdt niet aangenomen. Maar de Brenger deezes Briefs gaf zoo groote verzekeringen, dat men den inhoud gemoedelyk zoude naarkomen, dat men den Kapitein *Maulpas* binnen het Kasteel zondt; de Belegerden zonden daarop twee van de hunnen in 't Leger, waar naa men een Verdrag trof, hier in bestaande:

Dat alle Soldaaten met volle geweer en hunne goederen zouden vertrekken.

Dat men hun Vaartuigen bezorgen zoude om hen de rivier op naar Potigi, of elders, aan land te brengen.

Maar dat zy den overwinnaaren 't Kasteel, Geschut, Kruid, en alle andere Krygsbehoeftigheden, alsmede de Vaandelen, en alles wat 'er binnen ware, zouden overleveren.

Men hadt ook by het sluiten van dit Verdrag wel uitdruklyk te kennen gegeeven, dat het alleen door de Bevelhebberen geslooten was, alzoo zich de Stadhouder doodelyk gekwetst bevonde. De ondertekening van 't zelve werdt gedaan by den Spaanschen Kapitein *Sebastiaan Vinhero Coelho.* Zy verzochten kort daar naa, dat het Verdrag een weinig verbeterd worden mogte, 't welk hun vergund zynde, lieten zy twee Vaandels volk in 't Kasteel trekken, en, naa dat ze hun de sleutels over handigt hadden, trokken zy daar uit.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1633, en wel vooreerst van de Vloot der Westindische Maatschappy.

Wy hebben in onzen voorigen gesprooken van de uittrekking des Garnizoens uit het Kasteel *Tres Reyes*, nu staat ons in vervolg daar van te melden, dat de Soldaaten in het uittrekken, onder schyn van een pak kleederen, of ander goed, zich elk voorzien hadden van een zak buskruid: maar de Hollanders niet min vooruitzicht, dan zy sluheid, bezittende, hadden daar terstond de lucht van, ontnamen hun het zelve, en verydelde dus hun voorneemen.

De Bezetting bevondt men in het uittrekken slechts in 80 man te bestaan, en men verzorgde den Stadhouder van een' Geneesmeester. Ten zelfden dage wierdt 'er eene plechtige Dankzegging in de Kapelle gehouden. Voorts vondt men in 't Kasteel, als anders, 9 metaalen en 22 yzeren stukken Geschut, benevens 46 tonnen buskruid en andere Oorlogsvereischtens. Naa dat men nu 't Geschut te scheep gebragt, en de vyandlyke werken geslecht hadde, wierdt de Kapitein *Gerstman* tot Stadvoogd aangesteld, en de Bezetting, die onder zyn gebied in deeze plaats gelegd werdt, bestondt in 150 mannen. Dus raakte de Maatschappy in korten tyd in het bezit van eene plaats, welke de Portugeezen als onverwinbaar hielden en aanmerkten. In plaats van den voorigen naam *Tres Reyes*, of *Drie Koningen*, werdt het nu *Keulen* genaamd. Eindelyk legt deeze plaats, gelyk wy alrede hebben aangestipt, aan een bekwaamen Oort, 30 mylen van *Fernambuk*, zynde van Vee en Vruchtgewasschen by overvloed voorzien.

De verdere verrichtingen van deeze Vloot zullen wy in het volgende Jaar zien, en thans weder terugkeeren tot de landzaaken der Nederlanden.

Wy hebben hier vooren gesprooken van het overlyden der Aartshertoginne en tevens haaren lof vermeld; wy moeten nu verder zeggen, dat de Koning van Spanje den Infant *Ferdinand*, reeds voor den dood van de Aartshertoginne, benoemd hadt tot Gouverneur zyner Nederlanden. Deeze Infant was Kardinaal en Aartsbisschop van *Toledo*, en was niet zeer ingenomen met deeze nieuwe waardigheid, als weetende dat verhevene staaten in de wereld steeds met naary-

ver, of jalouzy, gepaard gaan, en zyn Aartsbisdom, waar uit hy jaarlyks wel 300 duizend kroonen konde trekken, kon hem een geruster leeven verschaffen; maar hy moest 's Konings verkiezing volgen, die hem tot dien staat het bekwaamste voorwerp achte, zyne Nederlanden een voornaam Hoofd noodig hebbende. Derhalve maakte hy zich tot de derwaards reize vaardig, en ging door Italie en Duitschland, alwaar ook veel gelds ten deezen einde verzameld werdt. De Spaansche Geestelykheid, op bewilliging des Paus, het welk in zich een bevel vervat, moest hier toe het vierde gedeelte haarer jaarlyksche inkomsten opbrengen, en den Ridders van *St. Jago* werdt eene boete opgelegd van 50 duizend Kroonen, die zy den Koning betaalen moesten, wilden zy ontgaan zeker onderzoek, welk hy bevolen hadt tegens hun in 't werk te stellen, om te zien of ze naar hunne Instelling genoeg Godsdienstigheids bezaten; maar men kan altyd iets vinden, inzonderheid zoo men zich 'er op toelegt, om zyn even mensch te gispen: deeze Ridders waren te wereldsch, en daarom vervielen zy in deeze boete, en dus moest hun werelds leeven 's Konings beurs doen zwellen. Dit moest de Hertog van *Infantado* ook bezuuren; want zyne overleeden' Grootmoeder ter aard bestellende, deedt hy haar in de uitvaart een goude Kroon op 't hoofd zetten, als uit eenen Koninglyken Stam gesprooten zynde; maar dit wierdt ten Hove zeer euvel opgenomen, vermits men alle middelen beraamde om geld te verzamelen: de Hertog werdt niet alleen ter deezer oorzaake ten lande uitgebannen, maar verviel ook in eene boete van honderduizend Kroonen.

Intusschen hadt de Adel en de Raad der voornoemde Nederlanden, terwyl de Infant aldaar verwacht werdt, noodig geöordeeld en tevens besllooten eenige Kistjes te openen, waar in de geheimenissen der Regeering lagen opgeslooten. In één deezer Kistjes vondt men een zeker bescheid, door den Koning zelf ten jaare 1630 ondertekend, waar by zyne Majesteit beval, dat, by afsterving van de Aartshertoginne, zyne Moeije, en by afweezigheid van haaren Algemeenen Stedehouder ten dien tyde; tot bestiering zyner Nederlanden de volgende Heeren tot Regenten aangesteld zouden worden, als de Aartsbisschop van *Mechelen*, de Hertog van *Arschot*, de Graaf van *Tilly*, *Carlos de Colomna* en

de

de Markgraaf *d' Aitone*. Deeze schriftelyke order wierdt ook terstond naargekomen, met dit onderscheid nogthans, dat de Graaf *Feria*, Kastelyn van *Antwerpen*, in plaats van *Tilly*, die in den slag van *Leipzig* gesneuveld is, en in stede van Don *Carlos de Colomna*, die om zyne strafheid der gemeente niet aangenaam, en naar Spanje teruggekeerd was, de Stadvoogd van *Kamerik*, zynde de Markgraaf de *Fuentes*, aangesteld wierdt.

Wy hebben in onzen voorigen gezegd, dat, naa dat hunne Hoog Mog. het afscheid aan de Brusselsche Gezanten bekend gemaakt hadden, genoegsaam in weêrwil van de Provintie van Holland, in onderhandeling traden met de Gezanten van *Keulen* en *Nieuwburg*, inzonderheid met den Baron van *Charnassé*. Dit echter een verkeerden uitslag neemende, en hunne Hoog Mog. beducht zynde dat de zetel des oorlogs te naa op hunne grenzen mogte gesteld worden, alzoo de Katholyken in Duitschland naa de dood van Koning *Gustavus* nieuwen moed schepten, en zich ook van Krygsvolk voorzagen, in 't byzonder de Keurvorst van *Keulen* en voorz. Hertog van *Nieuwburg*, zoo zonden zy den Heer van *Vosbergen* aan dezelven, om een soort van onzydigheid en ontleediging van Krygsvolk voor te slaan. Van welk gezantschap wy, vermits het alle laatere Schryvers overslaan, nu eenig breeder bericht zullen geeven.

De last van den Heer *Vosbergen* behelsde onder anderen, dat hy in 't doortrekken naar *Keulen* den Hertog van *Nieuwburg* te *Dusseldorp*, of elders, zoude begroeten, denzelven zyne Geloofsbrieven vertoonen, van de Vriendschap hunner Hoog Mog. verzekeren, en rekenschap doen van zyn bezending naar *Keulen*; verzoekende wyders dat voorsz. Hertog, of zelf, of door een Gezant, deeze zaak by den Keurvorst zou helpen verhandelen, en toestemmen in 't afdanken van 't voet- en paardevolk by zyne Vorstelyke Doorluchtigheid aangenomen: als mede om den Nieuwburgschen Vorst te verzoeken, dat hy in zyne Landen de oeffening der Hervormde Religie, zoo als die weleer aldaar plaats hadde, wilde herstellen, enz.

Hy vertrok dan uit den *Haag* met den Heer *Wispenninck*, die met bewustheid van den Keurvorst van *Keulen* van wege des Hertogs van *Nieuwburg* beraamer en aangeever geweest was van 't voorneemen der ontleediging van Krygsvolk. Zy namen hunnen

weg over *Deventer*, *Diepensem*, *Sluitloo*, *Dorsten*, *Duisburg*, en kwamen dus tot *Dusseldorp*. Voor de Poort aldaar vondt de Heer *Casper van Vosbergen* twee Koetsen, elk met zes paarden bespannen, waar by zich de Graaf van *Grevener*, Gouverneur van den Prins van *Nieuwburg*, bevondt met eenige Edellieden, die hem ontfing en welkom heette uit naam van den Hertog, welke zyn lyfwacht in orde hadt laaten stellen buiten de poort, waar vóór by *Vosbergen*, gaande eenig paardevolk voor uit, reedt tot aan het Hof, alwaar hy weder ontfangen, verwelkomt en naar boven in eene groote Zaale door den Stadhouder, Baron van *Wonsbem* en eenige Edellieden geleid wierdt. Hier ontfing hem de Hertog zelve, zynde van den Prins zynen Zoon verzeld, en bragt men hem door verscheiden Kamers met rouw bekleed tot in 's Hertogs vertrek. Zoo dra bevonden zy zich niet alhier of de Hertog, zonder dat de Ambassadeur zich alvoorens vervrischt hadde, begeerde terstond deszelfs last te verstaan, en de andere niet min vaardig om denzelven te verklaaren, leeverde, naa dat hy het laatste verricht hadt, het eerste eerst over, naamelyk zyne Gelooofsbrieven. De Ambassadeur handelde dan eerst over de ontleediging der Troepen, en voorts over de vrye oeffening der Gereformeerde Religie in de landen van *Gulik* en *Bergen*, waar naa hy deeze beide voorstellen den Hertog overleverde, bestaande hier in:

„ Omtrent de ontruiming, die allen spoed vereischte droeg „ hy eerst voor al 't geene zyn last dien aangaande vermeldde, „ maakende denzelven indachtig met welke groote moeite, kosten en arbeid voor den lande, door den Heer Keurvorst van „ *Brandenburg* en zyne Hoogheid in bezit genomen, de onzydigheid „ verkreegen was, zynde die landen van allerzyds Krygsvolk „ terstond ontheven; dat zulks zyne Hoogheid genoegsaam bekend was, en dus dat hy het dezelve niet breeder wilde verhaalen, maar vertoonen hoe stiptelyk en ingemoede hunne Hoog „ Mog. de beloofde onzydigheid onderhouden hadden, en hoe „ onovereenkomstig daar mede de Generaal *Pappenheim* en de „ Graaf van *Gronsveld* in't voorleeden jaar de opgenoemde landen „ deels met inlegering, Contributie, loop- en monsterplaatsen „ bezwaard, en deels met gantsche Legers hadden overtrokken, „ van welke Legers dat des voorsz. Generaals *Pappenheim* gebruikt

„ was

„ was tegen den Staat der Veréénigde Landſchappen toen *Maſtricht* belegerd werdt, en dat onder *Gronsveld* hadt de landen van *Mark* en *Ravensberg* voor lang bezet, en hielt nog de Bergſche en omliggende Kwartieren in beſlag.

„ Dat zyne Hoogheid nogthans wel gedachtig zyn moeſt, dat het hunne Hoog Mog. alsnog aan magt noch aan gelegenheid ontbrake, om gelyk met gelyk te vergelden; maar dat zy, ter betooning hoe ernſtig zy begeerden dat de ruſt en vrede van hunne Gebuuren, en de gemoedelyke onderhouding der onzydigheid plaats hadde, hun Krygsvolk verbooden en belet hadden om zoodanige inlegering, afperzing van Contributie en andere overlaſten te werk te ſtellen; dat hunne Hoog Mog. hunne vriendſchap henwaards nog verder betoond hadden, gelyk zyne Hoogheid wel bewuſt was, want ten tyde des overleeden Konings van Zweeden hadt hun verzoek by denzelven zoo veel te weeg gebragt, dat hy eene beſtendige onzydigheid toeſtondt, en dienvolgens zyn Krygsvolk der Gebuuren Landen deedt ontruimen.

„ Dat evenwel hunne Hoog Mog. met groot leedweezen hadden vernomen, dat niet alleen de voorsz. landen, maar ook die van den Keurvorſt van *Keulen* met vreemd Krygsvolk bezet waren, en naar vermoeden wel bezet en betrokken zouden blyven, waar door dan alle de voorgemelde landen wel ligt in groot gevaar zouden konnen raaken, alzoo hunne Hoog Mog. niet konden nalaaten 't zelve te doen, zynde zeer gevoelig over 't inlaaten der Spaanſche troepen, weshalve zy onlangs den Keurvorſt van *Keulen* en zyne Hoogheid al geſchreeven, en ook bevel gegeeven hadden, dat hun Krygsvolk zich vaardig houden, en een goed deel van 't zelve de naaſt omliggende Grensplaatſen betrekken zoude.

„ Doch dat hunne Hoog Mog. begeerig zynde zulk een groot onheil, ware 't mogelyk, voor te komen, de tegenwoordige bezending aan den Keur- en zyne Vorſtelyke Doorluchtigheid in allen ſpoed hadden afgevaardigd, ten bewyze hunner vredelievendheid, ernſtige vriendſchap en genegenheid jegens voorsz. Landen, om gemelde Vorſten te vertoonen, dat in geval deeze Vorſten op zich namen en te weeg bragten, dat het Krygsvolk van den Keizer en Katholyke *Ligue* vertrokken

, uit

„ uit de Landen, aan deeze zyde van de *Wezer* gelegen, en
„ zich ſtrekkende van de *Noordzee* tot aan *Minden*, en van daar
„ (al binnen de uitſtrekking van de Landen zyner Keurvorſtelyke
„ Doorluchtigheid) tot aan de *Mozel*; mitsgaders uit de Landen
„ van beide in bezit zynde Keur- en Vorſten, van den Biſſchop
„ van *Osnabrugge* en uit alle de andere Landen ten weſten van de
„ *Wezer* gelegen, onder plechtige toezegging en Prinſelyke woor-
„ den dat dit Krygsvolk daar in niet wederkeeren, of daar door heen
„ trekken, noch loop- noch monſterplaatſen toegeſtaan zouden
„ worden, enz: dat hunne Hoog Mog. als dan hunne voorge-
„ melde Troepen terughouden, en de moeite neemen zouden om
„ den Generaal *Baudiſſin* te beweegen, dat hy met zyn Leger, aan
„ de overzyde van de *Mozel*, de gedachte Landen verlaaten en ten
„ eenemaal ruimen zoude, met belofte van 'er ook niet weder in
„ te komen en geene ſchattingen te eiſſchen.

„ Dat zy daarenboven zouden zorg draagen dat zulks in Zweeden
„ beveſtigd werdt, gelyk by andere Mogendheden, die 'er eenig
„ belang by hadden, mits dat zyne Hoogheid de by hem nieuwe-
„ lings aangenomen Troepen te paard en te voet zoude afdanken.

„ Dat, naademaal deeze zaak van aangelegenheid, en zyner
„ Hoogheids belang grootelyks mede gemoeid ware, hy, Heer
„ *Vosbergen*, dezelve verzocht, deeze onderhandeling by den
„ Keurvorſt van *Keulen* of in perſoon, of door Gemagtigden, by
„ te woonen, om dit werk te helpen bevorderen'.

Wat nu het tweede Voorſtel van den Heer *Vosbergen*, nopens de oeffening van den Hervormden Godsdienſt in de Landen van den Keurvorſt van *Keulen* en den Hertog van *Nieuwburg* betreft; zoo beriep de Gezant zich op de *Renverſalen* door beide Vorſten bezworen, en door hunne Hoog Mog. beloofd te onderhouden. Wy zullen hier den inhoud van beiden nederſtellen; het eene van *Duisburg* is van den 14 July, en 't ander van *Duſſeldorp* van den 21 dier Maand 1609. De eerſte luidt aldus:

„ De Roomsch-Katholyke en andere Chriſtelyke Religien, zoo
„ in het Roomſche Ryk als in deeze Vorſtendommen en 't Graaf-
„ ſchap van den Mark, zullen in alle plaatſen in openlyk gebruik
„ en oeffening volharden, toegelaaten en gehandhaafd worden,
„ zullende niemand in zyn geweeten daar over eenig overlaſt ge-
„ daan, gekweld, of verhinderd worden."

Het

Het andere: „ Dat de Roomsche als ook andere Christelyke 1633.
„ Religien, zoo wel in 't Roomsche Ryk als het Vorstendom
„ Kleef en 't Graafschap van der Mark, in 't openlyk gebruik
„ en oeffening van dezelve gelaaten zullen worden, als mede in
„ 't Vorstendom *Gulik*, zullende hier over, als boven, niemand,
„ in wat plaatse dier Landen 't ook zy, eenige verhindering on-
„ dergaan."

Uit al het voorgemelde toonde de Gezant duidelyk aan, dat voorsz. Vorsten zich verbonden hadden (waar mede de Stenden ook vernoegd geweest waren) om de voorsz. Religie in alle oorden hunner Vorstelyke Landen, zelfs ter plaatse waar zy nog niet was geöeffend geweest, te ontfangen; vermits 'er staat, *niet alleen te laaten voortduuren de oeffening*, *waar zy is*, *maar ook toe te laaten waar dezelve niet is*; en dat wederzydsche partyen toen ook niet anders gedacht noch gevoeld hadden.

Wyders vertoonde hy: , dat voorsz. Vorsten, vermits zy toen
, beiden Protestantsch en yverig waren, om hunnen Godsdienst voort
, te planten, en wel zoo dat men aangemerkt heeft, dat, toen
, de Stad *Gulik* den Keizerschen was af handig gemaakt, en Frank-
, ryk begeerde dat daar de Katholyke Religie alleen geöeffend
, werde; zyne Hoogheid, de Hertog van *Nieuburg*, betuigd
, hebbe liever dan zulks toe te staan, te wenschen, dat dezelve
, nooit met zulke groote kosten was gewonnen en ingenomen
, geweest; dat zy behalve dien, tot zulks bevoegd waren inge-
, volge de *Rykscon̄stitutien*, waar by een ieder Vorst vermogt den
, door hem beleeden Godsdienst ook in alle zyne Landen in te
, voeren, en dit niet alleen by den wettigen Bezitter, maar
, ook door dien, welke slechts by voorraad in bezit, of wel
, Administrateur was, als onder anderen bleek uit de bestiering,
, *Administratie*, van de Landen des jongen Keurvorsts, zynde
, hy en zyne familie van eenen verschillenden Godsdienst van
, dien des Administrateurs, en echter gedoogen moest dat deeze
, zyne Religie mogte invoeren; dit zelfs plaats hebbende in de
, sterkere Grenssteden.

, Dat de Ryks-Stenden, voor zoo verre zy bereids Prote-
, stantsch waren, 't zelve recht van hunne Vorsten hadden ont-
, fangen, en dat die, welke nog belydenis deeden van de
, Roomsch-Katholyken Godsdienst geweeten hadden, wat recht

„ hunne Vorsten, zelfs die de bestiering nog maar by voorraad
„ oeffenden, over hen hadden, zynde het voor hun een groote
„ zaak om tegen 't zelve te mogen eenig verdrag maaken, in-
„ voege dat zy hunne Religie en Geestelyke inkomsten mogten
„ behouden; dat het geensins te denken ware, dat zy tot eene
„ zoo groote moedwilligheid zouden gekomen zyn, om het ge-
„ weeten hunner Vorsten en het hun toekomend recht, door in
„ het Roomsche Ryk ongehoorde bedingen, te willen beteuge-
„ len en intebinden; want dat het hun een groot voordeel en ge-
„ noeg geweest was, dat zy van voorsz. Religie en Kerkelyke
„ goederen, schoon hunne Vorsten 'er een volkomen recht op
„ hadden, in bezit en oeffening gebleeven waren. Wyders dat
„ van het bovengemelde geen vaster, zekerder, en rechtmaati-
„ ger uitlegging en bewys gegeeven konde worden en te vinden
„ zy, dan die, welke voor en naa den jaare 1609 tot 1614 ge-
„ bruikelyk geweest was, zeker zynde dat voorsz. Vorsten aan
„ alle oorden, waar de gelegenheid der gemeente zulks toeliet,
„ hunne Religie voortgeplant en ingevoerd hebben, en dat de
„ Stenden dit zonder weêrbarstigheid hadden toegelaaten.

„ Dat het daarenboven blykbaar ware dat zyne Hoogheid van
„ *Nieuwburg*, zelfs ten tyde als hy den Roomschen Godsdienst
„ eerst omhelsd hadde, en door de Geestelykheid nog niet aange-
„ maand ware tot vernietiging van de by hem ingevoerden Euan-
„ gelische Religie; by openbaare Bevelen betuigd hadde dat hy
„ ingevolge de *Renversalen*, noch in de een noch in de andere
„ plaatse, dacht iemand in zyne Godsdienstoeffening te verhin-
„ deren, maar zich veelêer met geweld te verzetten tegen den
„ geene, die zulks bestondt te doen.

„ Dat 'er bovendien byzonderlyk nog in aanmerking kwame,
„ dat, beide Vorsten gezamelyk overeengekomen zynde en de
„ *Renversalen* bedongen hebbende, de uitlegging en gebruik van
„ dezelven, a's 'er nog twyfeling over was, zoo by den Keur-
„ vorst van *Brandenburg* als by zyne Hoogheid van *Nieuwburg* ge-
„ haald moest worden: nu wist zyne Hoogheid dat gemelde Keur-
„ vorst niet alleen de Vrye Oeffening in alle plaatsen, zonder eeni-
„ ge uitzondering, tot nog toe hebbe toegestaan, maar dat hy
„ ook omtrent, en in 't jaar 1631 en meermaals te vooren, de
„ nieuwe Regeering van *Kleef* uitdruklyk belast en bevolen had-

„ de,

„ de, de Gereformeerde Religie, volgens de *Renversalen*, aan
„ alle plaatsen te onderhouden en te handhaven.

„ Dat, indien men aanmerkte, wie en van welke belydenis zy
„ waren, die de handhaving der *Renversalen* beloofd en op zich
„ genomen hadden, naamelyk de Algemeene Staaten der Ver-
„ eenigde Nederlanden; het als dan buiten tegenspraak ware, dat
„ de gedachte hunner Hoog Mog. geweest was, als hebbende
„ uit de meening en voor afgaande handeling niet anders konnen
„ verstaan, dat de meergemelde *Renversalen* waren beraamd tot
„ voortplanting van de Euangelische Religie.

„ Dat hunne Hoog Mog. ook niet anders hadden konnen be-
„ grypen uit de toezegging, die zyne Hoogheid ten jaare 1630
„ in den *Haag* gedaan en vernieuwd hadt, dat hy de Kerken de
„ vryheid, die zy genooten hadden, hergeeven zoude; waar by
„ gemeend was zulk eene vryheid, die volkomen en al genooten
„ was geweest als om te prediken ter plaatse, waar zich eene ge-
„ meente opdeede: want, by aldien de Kerken alleen de vrye
„ oeffening zouden hebben, zoo als ten tyde van 't afsterven van
„ den Hertog *Hans Willem*, de Euangelische Kerken zouden als
„ dan naauwelyks eenige vryheid hebben, naademaal weinige
„ Kerken toen in de Bergsche Landen de vrye offening genooten,
„ en slechts één Dorp in den Lande van *Gulik*.

„ Dat dit duidelyk zy strydig tegen de klaare luiding van het
„ voorsz. Dusseldorpsch *Renversaal*, waar in uitdruklyk bevolen
„ is, dat in elke oord van het Vorstendom *Gulik* toegelaaten
„ zoude worden de oeffening van de Christelyke Religie. Zoo
„ dit nu vrystondt aan ieder oort, de meening dan was geweest
„ in alle Dorpen, waar zich de gelegenheid zoude opdoen om
„ de Euangelische Religie voort te zetten, en dat hunne Hoog
„ Mog. daarom met onaangenaamheid verstaan hadden, dat men
„ die van *Waltmeel*, zynde in alle bedaardheid verzameld geweest,
„ onlangs gestoord en kwaalyk gehandeld hadde, alsmede dat
„ men die van *Sittart* hadde geweigerd hunnen Godsdienst te
„ oeffenen.

„ Derhalve dat hunne Hoog Mog. verzochten, dat zyne Hoog-
„ heid de Euangelischen, even als de Roomschgezinden, in alle
„ de voornoemde plaatsen en andere hem aanbedeelde landen,
„ met alle zagtigheid en goedgunstigheid wilde behandelen; op

„ dat hunne Hoog Mog. bevryd mogte blyven van de veelvuldige klagten, die hun deswege dagelyks werden gedaan, naademaal gemelde hunne Hoog Mog. op die voorwaarde de onzydigheid verleend hadden en getrouw naargekomen waren, hebbende, daar anderen zulks ook bezwooren hadden en echter tegenſtrydig handelden, de door hun Krygsvolk bezetten plaatſen doen verlaaten, afgebroken 't gunt hun veel gelds gekoſt hadt, en dezelven niet weder doen betrekken, als wel door anderen gedaan wierdt.'

Naa dat de Heer van *Vosbergen* nu zyne voorſtellen gedaan hadde, verzocht hy, volgens den naadrukkelyken laſt van zyne Bemagtigers, een ſpoedig en rondborſtig antwoord, en beval zich ernſtig in de goede gunſt deezes Hertogs, welks nut hy betuigde hem zeer ter harte te gaan.

Dit gehoor hadt by de drie uuren geduurd, en toen vielen op het eerſte Voorſtel, welk zeer aangenaam ſcheen, veele wederzydſche redenen. De Hertog beklaagde zich daar naa over den Keurvorſt van *Keulen*, die het volk van de Katholyke *Ligue*, van den Graaf van *Gronsveld*, van den Graave van *Iſenburg* en van den Kolonel *Roveroy*, by verzoek op de Infante verworven hadt, en eenigen daar van in 't Hertogdom *Berge*, anderen in 't Graafſchap van *Nieuwenaar*, op zyn bodem tot groot verderf en naadeel zyner arme onderdaanen, waar mede dit Krygsvolk als met vyanden handelden, gelegd hadt. De Hertog verklaarde wyders aan den Gezant wat hy den voorsz. Keurvorſt ſchriftelyk verzocht hadde, naamenlyk dat hy zyne onderzaaten van die kwellaadje ontheffen, en de veröorzaakte ſchade te goede zoude komen, en welk eenen ſpytigen brief de Keulenaar hem ten antwoord gezonden hadt, vermits hy zyn geworven Troepen om *Baudiſſin* te verjaagen by de voorgemelde niet hadt willen voegen, waar uit de Keurvorſt beſloot, dat de Hertog den Zweeden meer genegen, dan den Keizer toegedaan was, en dat hy dus veröorzaakte dat het Land meer en meer werdt verdorven. En om *Vosbergen* volkomener overtuiging te geeven, gaf hy hem den Brief over, zeggende dat hy dan nu ook van zynen kant niet kon naalaaten den Keurvorſt met even zwarte inkt en meerdere verwytingen te beantwoorden, alvoorens hy, volgens luiding van 't verzoek des Heere van *Vosbergen*, met hem naar *Keulen* konde gaan.

Over het tweede voorstel van *Vosbergen* twistede men van wederzyde zeer hevig. De Hertog wilde de uitlegging der *Renversalen* naar zyn zin draaijen, maar de Gezant beweerde dat hunne Hoog Mog., zyne Bernagtigers, begreepen en verbonden, dat de uitduiding der *Renversaalen* niet naar willekeur, maar volgens voor- en naamaals plaats gehad hebbend gebruik, moest gedaan worden, en dat zy ter dier oorzaake de handhaving van dezelven beloofd hadden; mitsgaders volgens inhoud der Verklaaring van den Hertoge, ten jaare 1614 gedaan, toen hy de Roomsch-Katholyke Religie reeds omhelsd hadde; dat zy ingevolge voortaan denken moesten dit hunne zaak te zyn, en dezelve door alle middelen werkstellig te maaken en te verdeedigen: de Hertog antwoordde hier op dat hy tegen geweld geduld moest hebben, maar dat hy op alle de bewyzen des Afgezants wel schriftelyk zoude antwoorden.

Naa dat nu deeze zaaken tusschen den Hertog en *Vosbergen* afgehandeld waren, wierdt deeze weder uit het Vertrek van den Hertog geleid en gebragt in voorsz. Voorzaal, alwaar de jonge Prins, Zoone des Hertogs, met eenige andere Heeren en Hovelingen hem afgewacht hadden; alhier wederom geëerbiedigd en begroet zynde, geleidde men hem door eene andere zaal en zydkamer, die voor zyn gevolg waren toebereid, in 't voor hem vervaardigd slaapvertrek. Omtrent zeven uuren 's avonds kwam 'er een Major by hem, verzoekende uit naam van den Hertog dat hy het woord, of de leuze, voor de nachtwacht zoude geeven, maar hy sloeg zulks beleefdelyk af.

Vervolgens wierden 'er twee *Lampetten*, of Handwaschvaten een voor den Hertog, 't ander voor den Gezant, aangebragt door twee Edellieden; want men hadt de tafel inmiddels bereid en de Hertog was zelfs in de Kamer des Gezants gekomen om hem ter tafel te leiden, en by deeze gelegenheid hadt *Vosbergen* hem zyn' Geloofsbrieven overhandigd. Ter tafel komende, wierdt den Hertog 't Servet door zyn' zoon, naar gebruik, overgegeeven, 't zelve geschiedde door een Edelman aan den Heer *Vosbergen*. Op de tafel waren drie borden naar orde van zitten geplaats; aan de bovenste plaatste zich de Hertog, naa dat een paar Jesuïten de zege uitgesprooken hadden, aan zyn rechtehand zat de Gezant en aan de linke 's Hertogs zoon, naar gewoonte, bloots hoofds.

Van

Van welk onthaal en Dischplechtigheid wy een schets zullen geeven in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een' Zaal in 't Paleis van den Hertog van *Nieuw-*
„ *burg* te *Dusseldorp*, waar in een gedekte tafel staat met drie
„ borden, aan welke de Hertog in het midden, de Gezant *Vos-*
„ *bergen* aan zyn' rechtehand, en de jonge Erfprins, met on-
„ dekten hoofde, aan de linkehand zitten. Voorts ziet men
„ twee Jesuïten, die, de tafel ingezegend hebbende, wederom
„ weg gaan."

Naaderhand wierden 'er voor den Rhyngraave en een of twee Heeren van het Hof, als mede voor hen, welke de Rhyngraaf en de Gezant met zich binnen gebragt hadden, de vereischte borden en servetten aangebragt. Voorts dronk de Hertog op de gezondheid van hunne Hoog Mog. en van zyne Excellentie, maar de Gezant was niet vernoegd dat de Hogerhand en plaats hem niet was gegeeven, als zynde daar door hunne Hoog Mog. in zyn persoon te kort gedaan, weshalve dronk hy dien dag noch ook niet den volgenden, (want hy hadt voorgenomen dien dag te vertrekken,) op 's Hertogs gezondheid. Nogthans in aanmerking neemende de voorbetoonde nederig- en goedwilligheid van den

den Hertog, verborg hy zyn ongenoegen, te meer om dat zyn plaats des Hertogs Gemaalinne toekwam, die dezelve 's anderen daags ook bezetten, en om dat hy zonder Convooi van den Keurvorst, hebbende het zyne teruggezonden, de reize niet konde vervorderen. Om hem echter eenigsins te vreden te stellen, vertoonde hem de Heer Marschalk *Wispenninck*, dat zyne Vorstelyke Doorluchtigheid hem gezegd hadde, dat hy nimmer eenige Gezanten van hunne Hoog Mog. op eene andere wys ontfangen hadt, waar hy mede verstondt de Bezending, die de Dortsche Raadpensionaris, de Heer van *Berck*, met eenige andere Heeren by hem hadt verricht; dat ook van wege de Infante de Graaf van *Grimberge* en anderen aan 't Nieuwburgsche Hof geweest waren, maar beneden den Hertog ter tafel hadden gezeten; dat hy zelfs voor den Pauslyken Nuntius, noch de Ambassadeurs des Huize van Oostenryk in zyn Huis niet week, noch aan hen den voorrang gaf, maar wel aan de Ambassadeurs van Spanje; dat men geen voorbeeld zoude kunnen opleeveren, dat de Keurvorsten aan den Rhyn den Ambassadeurs der Algemeene Staaten de rechtehand gegeeven hadden; en dat men daar naader by Italie liggende, naaukeuriger daar op stondt, dan in *Brandeburg* en gelyksoortige oostersche landen.

Eindelyk verstondt de Heer *Vosbergen* dien zelfden en den volgenden dag, dat de Hertog bereids vyfduizend man te voet en duizend paarden ligtte, en gezind ware om zelf daar mede zyne Steden en sterktens te bezetten, ter verhoeding dat 'er geen vreemd Krygsvolk wierde ingelegd; dat voorsz. Hertog weigerde om deeze manschap in 't veld, nevens die des Keizers, die van de *Ligue* en die van Spanje te voegen tegen *Baudissin*. Mitsgaders vernam hy, dat de Graaf van *Isenburg*, leggende tot *Mekeren* by *Andernach* en te *Snisich* aan de *Aar*, en dus sterk ware, door 't geheele Graafschap *Nieuwenaar* tot *Overwinter* nederwaards tot *Bon* toe, by de drieduizend man te voet en omtrent tweeduizend te paard, gerekend met het Regiment van *Roveroy*, behalve nog acht vrye Compagnien in dienst van den Spaanschen Koning derwaards uit *Braband* gekomen, het volk van de *Ligue* onder den Kolonel *Westphaalen*, zynde twee of drie Regimenten te voet en zeventien Compagnien te paard; en dat *Baudissin* zich in persoon te *Lints* onthielt, maar men wist niet hoe veel volks hy onder zyn gebied hadde. De

De Gezant *Vosbergen*, by den Nieuwburger zynen last volvoerd hebbende, vertrok van daar naar *Keulen*, om aldaar ook met den Keurvorst in onderhandeling te treeden. Deeze Keurvorst hadt hem een Compagnie paardevolk te gemoet gezonden, om hem op den weg te vergezelschappen, en met den Hertog van *Nieuwburg* in deszelfs Koets tot op een Kwartier uurs buiten de poort van *Keulen* genaaderd zynde, kwamen hem de Heeren *Gerresboven*, *Ketsge* en eenige andere Edellieden aldaar met twee Koetsen in 't gemoet, om hem te ontfangen. De Gezant, naa gebruikelyke beleefdheden afscheid van den Hertog genomen hebbende, tradt in één der gemelde Koetsen en werdt dus ter bestemde plaats gebragt. Alhier was voor hem een Logement bereid, zynde 't huis van den Kanunnik, dat toen leedig stondt, vermits hy met zyn famillie afweezig ware. Behalve den Heer *Gerresboven*, wierden tot zyner bediening twee Edellieden gelast; zyne lyfwacht bestondt uit vyf van de negen Pagies van den Keurvorst, als mede uit twee Zwitzers, tot Schildwachten: met een woord men deedt hem alle eer aan.

Vervolgens tot het gehoor van den Keurvorst zullende komen, wierdt hy door voorsz. *Gerresboven* in een met fluweel bekleeden Koets, bespannen met zes paarden, naar het Huis van den Keurvorst gevoerd, schoon dit digt by zyn Logiment ware; want dat stondt aan de andere zyde van den Dom, en dit was gelegen op het Hof, of plyn, van de Domkerk, zoo dat zy over of nevens elkander op weinigen afstand waren; maar zulks geschiedde plechtigheidshalve: de Gezant was voorts verzeld van zyne vyf pagies, twee Zwitzers en twee of drie Lyfknechten, die ook altoos nevens hem waren, als hy of uit wandelen, of wel op bezoek ging.

De Keurvorst hem met veele betuigingen van vriendschap ontfangen hebbende, verklaarde *Vosbergen* hem zynen last eerst mondelings en gaf hem denzelven vervolgens in geschrift over, zynde deezen last bynaa van denzelven inhoud als die aan den Hertog van *Nieuwburg*. De Keurvorst, denzelven verstaan hebbende, onderhielt hem van 10 uuren 's morgens tot 1 uur des naamiddags, en verklaarde voor God en op zyn geweeten, dat hy den tocht des Graafs van *Pappenheim* naar *Mastricht* niet alleen niet toegestaan, maar ook zyn uiterste best gedaan hadde om zulks

te beletten. Wyders beloofde hy den Gezant, dat hy, om zich hier van naader te zuiveren, eerst den Heer *Ketsge* aan den Prins zenden, en vervolgens zelfs met zyne Excellentie in onderhandelinge zoude treeden tot *Kempen*, gelyk wy hier vooren hebben verhaald dat geschied is.

Van hier vertrok de Gezant in een schuit naar *Bon*, alwaar hy wederom gehoor hadt by den Keurvorst, in welk gehandeld werdt over 't antwoord van *Baudissin* en den Graave van *Solms*, maar de Keurvorst begeerde 't geene *Vosbergen* volgens zynen last niet konde toestaan, vertoonende, dat hunne Hoog Mog. zyne landen van vreemd Krygsvolk niet konde bevryden, voor en aleer hy dit ook van zynen kant deede, om eene behoorlyke onzydigheid te weeg te brengen; zynde het onbillyk iets van een ander te eisschen, 't welk men zelf weigerde, of niet wilde doen; wyders dat het den Oversten niet mogelyk, en ook niet raadsaam ware alle plaatsen te ontruimen, zynde het genoeg dat dit reeds uit eenige oorden geschied was.

Veele redenen van beweering en verdeediging vielen 'er wyders voor tusschen den Keurvorst en den Gezant, zonder dat 'er iets vast beslooten werdt, zoo dat hy op zyne terugreis naar den *Haag* begon te denken. Nogthans alvoorens hy zich hier toe vaardig maakte, hadt hy gehoor by de Magistraat van *Keulen*, door den Syndicus in een Koets gehaald zynde, en vertoonde haar wat hunne Hoog Mog. en hy ter verkryging der onzydigheid by de deelhebbers gedaan hadden, handelende voorts over eenige andere zaaken, raakende de tol en verdere wederzydsche belangen; maar men antwoordde hem met uitstellen en verontschuldigingen, die weinig voldoening in zich vervatten. De Heer van *Vosbergen*, naa zich dapper in zynen plicht gekweeten te hebben, zoo met schryven aan *Baudissin* als anderen, om minder gewelds te pleegen, en naa afscheid van den Keurvorst en den Hertog van *Nieuwburg* genomen te hebben, voer met den Marschalk *Wispenninck* den *Rhyn* af en kwam tot *Wezel*, alwaar hy in een Koets van den meergemelden Hertog, en verzeld van 20 Nieuwburgsche Soldaaten, zynen weg voortzette tot den Landgraaf van *Hessen*, die in optocht naar *Paderborn* was. Hy hadt, te *Bon* zynde, vrygeleide van Brussel verzocht, en', in weigering van dien, gezegd zich als dan van een yzeren te zullen voorzien, waar

mede hy meende een sterk Convooi Ruiters van de Algemeene Staaten; maar de paspoort werdt hem toegezonden. Hy werdt door gemelden Landgraaf mede zeer heusch ontfangen, maar *Vosbergen* kon hem niet van zyn opzet afhouden, schoon dat hy, op voorwenden van den Landgraave dat *Baudissin* zich aan geen vermaan stoorde, vertoonde dat deeze niet dan zyn eigen belang beoogde, en de een noch de andere party veel gunst toedroeg. Echter betuigde de Landgraaf dat, schoon hy zulke geweldenaaryen in zyn eigen Land te vooren ook wel eens gesmaakt hadde, en van zynen kant het zelfde konde doen, hy evenwel zulks ten hoogsten was mispryzende, en niet zou naarvolgen; verklaarende wyders dat hy zoodanige bevelen hadt gegeeven, dat Geestelyke noch Wereldlyke persoonen niet bezwaard zouden worden boven de schattingen, of Imposten, die zy gewoon waren hunnen Landvorsten te betaalen; dat hy dezelve maatregelen gebruikt hadde met alle de kleine Steden, waar *Vosbergen* doorgereisd was, behalve dat zy eens, wilden zy de plundering vermyden, gesteld waren op zekere somme gelds, die zy ten eersten moesten opbrengen; dat hy een of twee Regimenten paarden onder zyne Troepen hadt, welken *Baudissin* hem hadt toegezonden, maar alzoo deezen ongeregeld volk waren, zoo wilde hy over hen ook het bevel niet voeren, en zou ze wederom aan den Paltsgraaf van *Birckenvelt* terugzenden, die daar om geschreeven hadt; en eindelyk dat zyn voorneemen ware, vermits zulks niet wel anders konde worden voorgekomen, by Plakaat te verbieden, dat geene Troepen, zonder uitdrukkelyke vrygeleide van hunnen Kolonel, en geen Officier aan 't hoofd hebbende, doorgaan, maar door de Landlieden aangetast en doodgeslagen zouden mogen worden, enz.

Vosbergen nu zynen last by voorgemelde Vorsten volbragt, en afscheid van deezen Landgraaf genomen hebbende, maakte zich op reis en kwam voorts tot *Wezel* en vervolgens in den *Haag*, alwaar hy hunne Hoog Mog. verslag gedaan heeft van zyne verrichtingen, die weinig verandering in de zaaken te weeg gebragt hadden, waar op dan het verder gebeurde, hier voorens verhaald, gevolgd is.

Betreffende nu de zaaken van Oostfriesland, sints het geen wy 'er in 't voorig jaar van gemeld hebben, zoo heeft de Graaf

we-

wederom in dit jaar den Heer *Wiarda* aan de Algemeene Staaten gezonden, die in zyne aanspraak gemelde Staaten voor eerst bedankte over het Peterschap van 's Graaven Zoon, *Enno Lodewyk* genaamd, en vervolgens weder aandrong, zoo als voorheen, op de ontruiming van 't Garnizoen van *Embden*, en hen wyders verzocht te bezorgen dat noch de Zweeden, noch eenig ander Krygsvolk in zyne Landen mogten komen, enz. Hier tegen hadden die van *Embden* veel in te brengen, en naa dat 'er zoo over de betaaling van de ongelden als over andere zaaken lang getwist en van weêrzyde veel voor en tegen ingebragt was, werdt besloten dat zy zich in alle rust, stilheid, en goede onderlinge verstandhouding zouden houden; dat zy, betreffende de punten in verschil (om de afweezigheid van zyne Excellentie uit den *Haag*, als mede in aanmerking van den handel met Spanje over den vrede, of stilstand) dezelve een tyd lang ter zyde moesten leggen; alles in denzelven staat blyvende; en eindelyk dat de Stenden inmiddels zouden voortgaan met de betaaling van de weekſche leeningen voor het Garnizoen in *Embden*.

Ook kwam in dit jaar de Gezant van den Palts graaf *Lodewyk Philips*, Hertog van *Simmeren*, die de bestiering van *Keurpalts*, naa den dood des Konings van *Bohemen*, als naaste Bloedvriend, op zich genomen hadt; genaamd *Jan Cazimier Colbe* in den *Haag*, zoo om met de Koningin Weduwe en haaren Zoon, den jongen Keurvorst, daar over te handelen, als om hunne Hoog Mog. om raad en daad, en om hen als Peters over zynen Zoon te verzoeken. Hunne Hoog Mog. gaven hier op te kennen dat zy genegen waren het nut van 't Duitsche Ryk te helpen bevorderen, en gelastten den Heer *Paauw* de plechtigheid des doops in hunnen naam by te woonen met bestemming der geschenken.

Wy hebben in onzen voorigen twee plechtigheden der Installatie van de Ridderörde van den Kousseband beschreeven, als naamelyk die van hunne Excellenties *Maurits* en *Frederik Hendrik*, Prinsen van *Orange*; thans zullen wy 'er de derde byvoegen, in dit jaar geschied aan den oudsten Zoon van wylen den Koning van *Bohemen*.

Terwyl zyne Excellentie met het Staatsche Leger te *Boxtel* lag, zondt de Koning van Grootbrittannie aan voorsz. jongen Paltsgraaf, *Karel Lodewyk*, de gedachte Ridderörde door zyn Resi-

dent in den *Haag*, den Heer *William Boswell*, aan wien de Koning zynen Heraut, *Jan Philipot Sommerset* genaamd, met last en volmagt ten dien einde den 4 Augustus gezonden hadt. De Heer *Boswell* begaf zich terstond naar 't Leger van den Prins, en wierdt aldaar eerst zelf in 't vertrek van den Paltsgraavé tot Ridder gemaakt door de Heeren *Veer*, *Morgan*, *Herberts* en *Harcourt*, die daar toe by den Koning benoemd waren. Dit gedaan en den Openbrief des Koning geleezen zynde, nam Mylord *Veer* het Rapier van den Resident, sloeg den jongen Keurvorst daar mede op de schouders en zeide *zyt Ridder in Gods naam*: dan dit ging verzeld van veel plechtigheids, gelyk te denken is, en vermits veelen onzer Leezeren zulks gaarne zullen weeten willen, denken wy hun geen ondienst te doen met hen hier mede nog wat te onderhouden.

Men hadt een *Pavillon*, of Veldtent, achter het Kwartier van voornoemden Keurvorst vervaardigd, 't welk van de vereischte grootte was. In deeze Tent, die aan drie zyde open en aan de vierde digt was, om dat men 'er tegen zitten moest, zynde daar ook eenige stoelen geplaats; was in het midden een verhevener plaatse van een voet hoog, waar op een deftige stoel stondt, die met de Wapenen en Tytels des Konings van Engeland versierd was, aan wederzyden deezer hoogte beneden stondt ook een stoel, op de een zag men de Wapenen van den Prins en op de ander die van den Keurvorst, schoon deeze stoelen door hen niet bezet wierden; want de Prins, met een aanzienlyk gevolg daar gekomen zynde, plaatste zich tegen de voorsz. zyde van de Tent. De Keurvorst vertoonde 'er zich geheel in 't wit. Wanneer nu een ieder gekomen en alles in behoorlyke order was, verscheen de Ridder *Boswell* verzeld van den Heraut, die om zyn officie *Garter* (of kouseband) genaamd was, in een lange roode Tabbard van karmozyn, en droeg het kleed, de juweelen en de versierdsels van de orde op een purperen Kussen, waar nevens ook gelegd werdt de belasting en volmagt des Konings. *Garter* nu tot den Keurvorst wat naader komende, deedt eene diepe buiging, en leide alles op een kleine tafel ten dien einde daar gebragt, neder. Hier op gaf de Heer *Boswell*'s Konings Brief aan den Keurvorst over, die, naa ze geöpend en geleezen te hebben, denzelven aan één zyner daar tegenwoordig zynde Raaden

overgaf. De zin deezes Briefs kwam hier op neder, *dat de Koning hem, in plaats van zyn Heer vader, hadt gekoozen in de Orde, met wensch dat hy zoo gelukkig mogte zyn, als ooit iemand van deeze Orde was geweest.* Naa dat nu de volmagt vervolgens geleezen was, deedt de Ambassadeur een sierlyke Aanspraak, waar in hy onder anderen zeide: dat, naadien hy Heer Keurvorst een Zoon was van wylen den Koning van *Bohemen*, een Prins van goede verwachting, een gunsteling van den Hemel, 't steundsel en de pylaar van zyn Huis en onderdaanen; de Koning hem met deeze hooge waardigheid (waar van hy de verhevenheid verklaarde) hadt willen bekleeden; dat met deeze Orde acht Keizers en twee- en- twintig Koningen bekleed waren geweest, behalve de Opperstén van de Orde; dat hy zich tevens verzekerd moeste houden, dat hy, tegelyk met de Orde, den band en de verzekering ontfinge van des Souvereins genegenheid; met toewensching van geluk. De Keurvorst betuigde daar op dat hy zoo bereidwillig ware ter ontfanging van de Orde, als zyn Oom was om hem daar mede te beschenken.

Op den Kousseband stondt het bekend Devis: *Hony soit qui mal y Pense*, met diamanten letteren bewerkt. *Garter* nam denzelven op en gaf hem den Ambassadeur over, die, naa dat een Edelman den gewoonen Kouseband van 's Keurvorsts linkebeen afgebonden hadt, hem denzelven aanbondt. Dit gedaan zynde gaf *Garter* een *St. Joris-Beeld* op Agaatsteen gesneeden, bezet met Edelgesteente en hangende aan een blaauwlint, aan voorsz. Ambassadeur, die het den Keurvorst ten halze omhing. Nu bleef men een weinig in stilstand, en daar naa liet de Keurvorst zich zyne mantel, rapier en 't gemelde Beeld afdoen, geevende dezelven aan *Garter* over, die ze ter zyde lag, en gaf den Ambassadeur den Karmozynen Rok, gevoerd met wit taffetas, die *Boswell* en *Garter* hem aandeeden, van de rechtezyde beginnende, maar zy lieten dezelve een hand breed open, om de onderkleederen te doen zien; daar naa werdt hem het rapier op zyde gegord: de mantel, die tot aan de enklaauwen kwam, en van violet fluweel, met wit taffetas gevoerd, en met een sleep voorzien was, werdt vervolgens om den hals gehangen, zynde boven de schouders met een blauwzyde en gouden koord vastgebonden, doch eenigsins van de linkezyde afhangende om 't gevest van 't

rapier bloot te laaten. Voorts werdt hem een kaproen op 't hoofd gezet naar 't gebruik deezer Orde. Men deedt hem vervolgens een Collier (men zegt *Halsband*) om den hals; deeze Collier was doorvlamd met knoopen van saamgevlochten' Kousſebanden, en tusſchen beide doorzaaid met roozen van fyn goud, waar in een *St. Joris-Beeld* was. Den Keurvorst, nu dus versierd zynde, werdt in die gedaante geluk gewenscht, en daar op deedt hy drie of vier treeden naar den stoel, die, als gezegd is, in 't midden der hoogte stondt, om des Souvereins persoon, als eeniger wys tegenwoordig, te vertoonen, doende nogthans eene buiging, en de sleep des mantels werdt opgehouden door beide Graaven *Hendrik* en *Frederik* van *Nassauw*. Naa dat hy nu weder tot zyne plaats was teruggetreeden, riep hy zynen Raad, den Heer *Rusdorf*, en geboodt hem eene dankzegging aan den Koning, aan de hem in hunne Orde ingelyfd hebbende Ridderen, aan den Prins van *Orange*, aan den Ambasſadeur en andere omstanderen te doen, het welk door denzelven met alle sierlyk- en welspreekenheid gedaan wierdt, en tegen zyne Excellentie, de Prins van *Orange*, hoorde men hem onder anderen op deeze wyze spreeken.

„ In de tweede plaats dankt zyne Hoogheid Mynheer den Prins „ van *Orange* zeer ootmoediglyk, dat het hem behaagd hebbe „ deeze plechtigheid met zyn persoon niet alleen by te woonen „ en te vereeren, maar hem in 't byzonder deeze gunst te doen „ van hem op dit tooneel van eer te voeren, waar zyne Hoogheid van den eenen kant deeze milde hemelstemme hoort, die hem „ toeroept: *uit my spruit dapperheid en waare arbeid*, en van den „ anderen kant de toejuigching des Legers, welk in onderlinge „ blydschap uitroept: *dat het voorbeeld van uwen Oom, Hector*, „ *u aanmoedige*."

Naa dat 'er nog eenige andere omstandigheden verricht waren wierdt deeze plechtigheid met een grooten Maaltyd beslooten.

Tot dus verre de Gebeurdtenisſen van den jaare 1630 tot den jaare 1633 incluis verhandeld hebbende, besluiten wy dit Deel met het volgende.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE
HISTORIE VAN HOLLAND.
VIER-EN-VEERTIGSTE DEEL.

MA-

EYNDE

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

VYF EN VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1778.

STAATKUNDIGE HISTORIE
VAN
HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de verdere Gebeurdtenissen in de Oost- en West-Indiën. Mitsgaders andere aanmerkelyke zaaken, zoo in deze Landen, als elders, met betrekking op dezelven, voorgevallen in den jaare 1634.

Wy zullen, om onze Leezeren, zoo veel als mogelyk is, onze Historie aangenaam te maaken, de gebeurdtenissen van *Oost-* en *West-Indiën* eerst verhaalen, alvoorens wy tot de zaaken, in de Vereénigde Nederlanden geschied, overgaan.

Betreffende dan de zaaken van *Oost-Indiën*, zoo hebben wy in één onzer voorigen gewag gemaakt van de tweede Belegering van *Batavia*, en tevens gezegd dat *Jakob Specx* aldaar aangekomen en tot (*zevende*) Gouverneur van Nederlands Indiën verkooren was.

Geduurende zyne Regeering is 'er niets aanmerklyks voorgevallen, uitgezonderd de laatste Belegering van *Batavia*, waar in hy den roem met zynen Voorganger, *J. P. Koen*, gedeeld heeft, als hebbende zich wel byzonderlyk toegelegd om den Koophandel by de omstreeks woonende Volken uit te breiden, want hy wist dat dit eigenlyk het oogmerk der Maatschappy in alle haare toerustingen was. Ten deezen einde zocht hy met de Indiaansche Vorsten in Verbondschap te treeden, als ten jaare 1630, wanneer hy met de Stedehouders des Konings van *Ter-*

nate een einde, ſchoon van geen langen duur, aan de oneenigheden ſtelde, die tuſſchen de Hollanders en hen al eenige jaaren lang in zwang gegaan hadden op de Eilanden, die onder *Amboina* en *Ceran* behoorende waren. Staande zyn Gouverneurſchap kweet hy zich byzonder wel in zynen plicht omtrent het Burgerlyke, maar over 't Geeſtelyke niet al eens; want waar zich de gelegenheid ook opdeede, moeſt het gezag der Kerkelyken voor 't zyne wyken, ſpaarende als dan noch de rechten noch de vryheden van de Bataviſche Kerk, het welk, zegt zeker Schryver, ſtrekkende was tot groot nadeel van den Godsdienſt, die aldaar toen als nog in zyne geboorte was, waarom de Geeſtelyken als te denken is, hem met geen goed oog aanſchouwden, en veelligt is zulks oorzaak geweeſt van zyne terugöntbieding, althans de Maatſchappy heeft, zoo veel ons bekend is, haare goedkeuring over zyne laatſte dienſten niet doen blyken. Zeker is 't, dat hy, naa omtrent drie jaaren gediend te hebben, op den 7 September des jaars 1632 opgevolgd werdt door *Hendrik Brouwer*, en in 't begin van December zyn terugreis naar het Vaderland op het Schip *de Prins Willem* aannam.

Deeze achtſte Gouverneur, naa zyn volmagt van Bewindhebberen ontfangen te hebben, ging met zyne Huisvrouw en een driejaarig Dochtertje in Maart van voornoemde jaar 1632 op het Schip *Zutfen* onder zeil, verzeld van de Schepen *Delfshaven* en de *Leeuwinne*, en genaakte Batavia op den 5 September daar aan volgende. Van de verrichtingen deezes Gouverneurs vindt men niets anders gemeld, als alleenlyk dat hy ten jaare 1633 een Gezantſchap zondt aan den Koning van *Bali*, zynde dit een Eiland, dat niet verre van *Java* legt. Dit Gezantſchap, de Straat van *Balamboangh* gepaſſeerd zynde, kwam tot *Sanſit* en *Pangeroukan*, alwaar de Sabandaar zich by 't zelve aan boord vervoegde en beloofde, naa dat hy deszelfs voorneemen verſtaan hadt, terſtond naar *Gilgil* (de hoogſte Berg van dit Eiland, alwaar die Vorſt denkelyk zyn verblyf hielt) te zenden, om den Koning kundſchap te doen van dit Gezantſchap en voor het zelve gehoor te verzoeken, want geen vreemdeling mag daar ten Hove verſchynen, als de Vorſt zulks niet inwilligt. De Sabandaar hielt zyn woord en deed zulks den 26 February, zynde 's anderen daags. Dit Gezantſchap voegde twee Slaaven by de Afgezondenen des

Sa-

Sabandaars, die Baliërs waren en een' Brief by zich hadden aan den Heer *Jan Courten*, waar in deeze verzocht werdt 't zyne toe te brengen, om de Hollanders een spoedig gehoor te doen verkrygen. Maar dien Vorst, door de dood van zyne twee oudste Zoonen, in rouwe gedompeld zynde, verviel eenigsins de hoop der Hollanderen, die door den Sabandaar echter met ververschingen enz. eenigermaate vertroost werden, schoon zy deeze beleefdheid niet onbeloond lieten.

Ondertusschen kwamen 'er den 7 Maart twee Gezanten van den grooten Koning, zoo als ook twee van *Gusty Ponida* en vier van *Juro Mandewan* by de Hollanders aan boord. Deeze waren de eerste Ministers van dien Vorst, en gaven de Hollanders te kennen dat het Lyk van den laatst overleden Zoon des Konings op den 28 der voorleeden maand met 42 Wyven en Byzitten des Konings verbrand was geworden; dat de Koning, willende een bewys geeven van zyn' genegenheid jegens den Gouverneur Generaal, hen op het spoedigste hadt gezonden om kopy te neemen van den Brief des Gouverneurs aan denzelven, om te zien of de tytels van zyne Majesteit 'er wel in waren uitgedrukt, en of de inhoud naar deszelfs zin ware. Dit zoo zynde, zou men ook voort ten gehoor komen, maar indien het tegendeel plaats hadde, zou men zien wat 'er te doen stondt; invoege de Indiaanen *le point d'honneur*, gelyk men zegt, ook niet oneigen is.

De Hollanders, de begeerte des Konings verstaan hebbende, gaven de begeerde kopy van den Brief aan voornoemde Afgevaardigden, die daar op den 8 Maart wederom naar *Gilgil* te rug keerden, verzeld van den Onder-Koopman *Karel Quina*, welke 't Persiaansche Paard met zich voerde, zynde één der Geschenken, die men aan den Vorst zou doen. Wanneer zy nu met hunne Schepen dit Eiland verder waren ingezeild, waartoe de bystand van Lootsmannen enz., door den Koning hun toegezonden, hun niet weinig ten nutte was geweest, kwam voorgemelde *Courten* den 13 by hen aan boord, en gaf te verstaan, dat de Geschenken 's anderen daags ten Hove moesten gezonden worden, en dat 'er reeds eenige Gilgilsche Afgezondenen op weg waren om die te ontfangen. Dit geschiedde ook; want dien dag met dezelven aan land gekomen zynde, vonden de Hollanders daar zeven Lastwagens, behalve veele Paarden, om hun Bagagie op te laden en

te vervoeren. Zy zetten dus hunne reis verder voort naar *Gilgil*, onder geleide van 12 Koninglyke Lasdragers, en wanneer ze omtrent half wege waren, ontmoetten zy een' anderen Gezant des Konings, die hun wegens hunne gelukkige aankomst geluk wenschte, en, van zyn Rytuig gestapt zynde, hen in een kring, naar 's Lands gebruik, van meer dan duizend menschen, benevens een groot getal aanschouwers, deed nederzitten, alwaar zy onder anderen eenige verfrissching genooten, en vervolgens met den Gezant op het Rytuig klommen en zoo voort reeden. Wanneer zy nu in de Hofplaats kwamen, wierden ze met veel staatsie in 't voor hen bereide Logement geleid, waar zy nogmaals van 's Konings wege door nieuwe Gezanten verwelkomt werden. De Geschenken werden den 15 ten Hove gebragt, maar de Koning was niet te spreeken, dus werden ze aan zyn' Zoon, *Pannackan Patikan*, die van veele Hovelingen omringd was, overhandigd, en, hoe ernstig de Hollanders ook aanhielden om een spoedig gehoor te verkrygen, of antwoord op voorsz Brief, 't was genoeg dat de Koning in droefheid over zyn verlies, dat nog door den dood der Koninginne Moeder vergroot werdt, gedompeld ware, om den Hollanderen met billyk schynende uitstel te paaijen en de zaak sleepende te houden.

Dit uitstellen was den Hollanderen niet aangenaam en 't verbeiden viel hun lastig, invoege zy, geduurende hun verblyf aldaar, niets achterlieten om hun doel te treffen. Zy schikten zich onder anderen by eene vrouw, met naame *Jure Lantingh*, welker ampt het is den Koning bericht te doen van 't gunt haar aangediend wordt, eene byzondere Staatkundige trek, die niet ongegrond is, alzoo de vrouwen doorgaans de bekwaamste Nieuwvertelsters zyn, en van praatziekte zwanger gaan. Deeze vrouw bragt hun den 23 der voornoemde maand tyding, dat zy den volgenden dag ten gehoor ontfangen zouden worden, waar op zich de Hollandsche Gezanten ook dien dag in de *Seban* met den Raadsheer *Ponida* bevonden, maar deeze vrouw verzocht hen toen uit 's Konings naam des namiddags weder te komen, 't welk zy deeden, doch zy konden dien middag ook geen gehoor bekomen, want een oude vrouw kwam hen daar van berichtten; zoo dat de Hollanders niet alleen nu zich hunner gedaane moeite moesten troosten, maar ook verscheiden' maalen in 't vervolg,

en wat zy den Raadsheeren en Grooten des Ryks ook vertoonden, 't was alles vruchteloos, schoon zy 'er nog wel vyftig dagen bleeven; alleenlyk kreegen zy verlof om hunne Koopmanschappen voor *Ryst* en *Padi*, waar van dit Land niet eens rykelyk bevoordeeld was, te mogen verruilen, en wyders werdt hen een éénvoudigen Brief en eenige Geschenken voor den Gouverneur Generaal medegegeeven. De Gezanten deeden wel hunne klagten over deeze handelwyze, maar dit al kwam hun niet te stade, dit deedt hen vermoeden, dat hun door andere Grooten de voet dwars gezet wierdt, en wel inzonderheid door eenen nieuwen Koning van *Balamboangh*, op 't Eiland *Java*, dien men *Singe Scharry* noemt, en die de oogen niet weinig geblindhokt hadt van de Balischen Vorst door ryke Geschenken. Dit was de uitslag deezes Gezantschaps.

Men deedt vervolgens ook nog in dit jaar 1633 een tocht op *Sumatra* achtervolgens het bevel van den Gouverneur *Brouwer*, die op alles bedacht was wat tot voordeel der Maatschappy verstrekken kon. Weetende dat men in het Vaderland om eene goede menigte Peper verleegen was, zondt hy een Onder-Koopman van twee Schepen naar de Kust van *Sumatra*, om aldaar deeze specery in te laaden, geevende tevens aan hem en anderen last om ernstig aan te houden op de vermindering van de buitengemeen hooge rechten, op deeze specery door den Koning van *Achim* gelegd, en om aan de Bedienden van dien Prins te verklaaren, dat de Gouverneur en Raad van *Batavia* alleenlyk in afwachting van de gezindheid des Konings waren, alvoorens zy, om zyne Majesteit by te staan tegen de Inwoonders van *Malakka* zoo wel vyanden der Hollanderen als van den Koning, hunne Schepen by de Vaartuigen van denzelven voegden.

Maar te *Indrapoura* komende, vondt men het tooneel ten eenemaal veranderd, de Koning, die, zoo wel als de voornaamste Kooplieden, den Hollanders in 't byzonder genegen was, waren door de Achimsche troepen vermoord, gelyk ook een groot getal der Inwoonderen, en veelen waren 't zelfde lot onderhevig geweest, hadden zy 't met de vlucht niet ontkomen, invoege alles ter plundering was overgelaaten; veele honderden Baalen Peper werden by deeze gelegenheid door de woede deezer Manschap of weggevoerd of verbrand, waar door voorsz. Bedienden

bui-

buiten ftaat gefteld waren om den Hollanders de vereifchte menigte te leveren, en 't geen zy konden verfchaffen, zonder vermindering nogthans van 's Konings rechten, moeften zy zelven in hunne Vaartuigen komen haalen, daar het hun anders aangebragt wierdt: maar de Hollanders, ziende 't daar in fteekende gevaar, achtten het der moeite niet waardig. Zy gingen nog in eenige andere plaatfen onderzoeken of 'er zich peper opdeede, maar 't was alles vruchteloos, want de Koning hadt ze naar *Tikou* en *Priaman* doen overbrengen om ze aan de Engelfchen te verkoopen. Dus keerde men weder naar *Indrapoura* terug, en aldaar kwam men met den Commisfaris van den Koning over één, dat, naar voorig gebruik, de peper door de Handelaars der Stad aan ftrand zou gebragt worden, met beding dat men alsdan dezelve rechten betaalen zoude als te *Tikou* en *Priaman*; de Hollanders betuigden voorts dat zy niets liever wilden, alzoo zy niemand zochten te benadeelen, als den handel met de geheele natie te dryven, want de vriendfchap met deezen Commisfaris, die den tytel droeg van *Kud Joaron*, hadt hen eenigfins by 't volk verdacht gemaakt.

Wy hebben deeze Oostindifche gebeurdteniffen des te liever wat omftandig verhaald, om dat 'er de Leezer een volkomener denkbeeld van hebben zou, en om dat ze van geen klein belang in 's Lands Gefchiedeniffen zyn. 't Geen zich nu ten jaare 1634 aldaar opdeedt is van weinig aangelegenheid, alleen vindt men dat de Gouverneur *Brouwer* eenig volk naar *Amboina* zondt, om de aldaar fteeds heerfchende oneenigheden weg te neemen; dat dit volk aldaar van goeden dienft was, en dat de Vloot der *Cocacores* den oproerigen mede veel afbreuk deedt; dat in *Judia*, de Hoofdftad van het Koningryk *Siam*, op laft van meergenoemden *Brouwer* een Logie van fteen is opgericht, invoege deeze Gouverneur den Koophandel, waar van hy in dat Ryk den grond hadt helpen leggen, een goede verblyfplaats verfchafte; dat de Gouverneur van *Amboina*, de Heer *Arthur Gysels* tot *Batavia* opontboden, en zyn Befchuldiger, de Commisfaris *van den Heuvel*, in zyne plaats aangefteld werdt; dat de eerfte, na zich te *Batavia* verdeedigd en gezuiverd te hebben, weder naar *Amboina* in hoedanigheid van Commisfaris gezonden werdt, om *van den Heuvel* (wien hy voor zyn vertrek voorzegd hadt, dat zyn beftiering

ook

ook van geen langen duur zoude zyn) af te zetten en *Deutekom* in deszelfs stede aan te stellen; want men bevondt niet alleen dat *Gysels* min schuldig was aan wanbeleid, dan *van den Heuvel* het hadt opgegeeven, maar ook dat deeze laatste hem verre daar en in ongemaatigdheid overtrof, zoo dat hy zich zelve met *Gysels* te betigten eigenaartig hadde afgebeeld, en toonde dat men dikwyls, een ander naar ons eigen gemoed beoordeelende, hem onweetende onze ondeugden aanwryft. 1634.

De verdere omstandigheden uit deeze Gewesten zullen wy in 't volgende jaar melden, en thans zien wat 'er in dit jaar in de *West-Indiën* gebeurd is.

De Hollanders, die zich te *Fernambuk* onthielden, ontfingen uit het Vaderland niet alleen veele Schepen, maar ook ryke versterking van volk en andere behoeftigheden, waarom zy dit jaar den Raad by één deeden komen, om te raadpleegen over de eerste onderneeming, die men thans doen zoude ten nutte der Maatschappy. Men was toen nog in 't Zomertyde, zoo dat 'er voor den winter nog wel iets te onderneemen ware, weshalve men in beraad gave, of het niet vorderlykst ware een der drie plaatsen, die de Portugeezen nog in de West-Indiën bezaten, te vermeesteren. Deeze drie plaatsen waaren *Cabo St. Augustyn*, het *Arrayal* en *Pariba*. Voor dat men nogthans tot een vast besluit kwam, stelde men alle de zwaarigheden, die zich in voorsz. plaatsen opdeeden, voor; het *Arrayal* naamelyk lag wel het naaste by, en dus zou men niet verre behoeven te gaan, om ze te onder te brengen; maar tot zulks kon men geenfins overgaan, alzoo men daar te wel op zyne hoede en van volk voorzien was: de Hollanders daarentegen waren te zwak. Niet minder zwaarigheid stak 'er in de verovering van *Cabo St. Augustyn*; deeze plaats was zeer sterk van natuur, en gelyk zy slechts op een afstand van ruim 24 uuren van het voorsz. *Arrayal* legt, zoo kon men binnen dien tyd van daar hulp bekomen tegen de Hollanders. Dit was nog van klein belang in tegenstelling van 't gevaar, dat de Schepen 'er zouden loopen; want om een goed uiteinde aan den aanslag te zien, moesten dezelven binnen de Haven gebragt worden, en zulks kon niet geschieden, ten ware men de Wachtplaatsen en Schietschansen, aan den mond van de Haven en op 't *Puntal* staande, eerst vermeesterde. Hier kwam deeze zwaarigheid

nog by, te weeten, dat men ter plaatse, waar de Hollanders noodwendig het Leger moesten nederslaan, hun de vereischte behoeftigheden niet konde toevoeren, zonder zichtbaar gevaar te loopen van 's vyands geschut, naademaal men digt voorby hunne Schansen zoude moeten gaan.

Eindelyk kwam nu *Pariba* ook in beraad. Deeze plaats scheen hun wel de gemakkelykste ter verovering, offschoon de Portugeezen weinig te vooren eene sterkte hadden begonnen te bouwen op de noorderzyde van de rivier, die recht op 't inkomen lag, maar men wist dat deeze sterkte niet alleen nog niet volltooid, maar ook met weinig volks bezet ware. Derhalve besloot men hier den aanslag te beginnen, en, zoo men deeze Sterkte veroverd hadde, de zege te vervolgen op die, welke ten zuiden lag; doch aleer men daar toe overging, moest men een klein Eiland, dat midden in de rivier eenigsins verder dan de noorder Sterkte lag, veroveren, alzoo men van daar beletten konde, dat geene versterking in dezelve komen kon. Tot deezen aanslag ging men wel te eer over niet alleen om dat 'er minder zwaarigheid in stak, maar veel eer om dat zy daar toe inzonderheid door hunne Principaalen meermaals gelast waren, en om dat men, zoo lang dit niet in der Hollanderen magt was, 't noorderlyke Gewest van *Brazilie* niet vreedsaam konde bezitten.

Naa dat men nu den aanslag wel overwogen en vastgesteld hadde, zondt men eene Vloot van twintig Schepen derwaards, waar in zich 1500 man bevond, in 12 Vaandels verdeeld. De Vloot was ook in tweën gesplist; het eerste, onder beleid van den Admiraal *Ligthart*, die de Bloedvlag voerde en uit negen zoo Schepen als Jachten bestondt, was bevolen de rivier voorby de noorder Sterkte op te zeilen, en op voorsz. klein eilandje twee Vaandels Soldaaten, onder de Kapiteins *Fredrik Maulpas* en *Jan Talboom*, *Duinkerker* bygenaamd, te zenden, om het zelve te bemagtigen: voorts dat de Jachten de rivier, zoo ver als dit eilandje zyn begin nam, op zouden zeilen, om van daar den vyand alle aannaadering te beletten en de rivier te sluiten, intusschen zouden zich de Veroveraars op dit eilandje bevestigen en vast maaken. 't Ander gedeelte deezer Vloot, welk aangevoerd werdt door de Oversten *Jan Gysseling*, *Sigismundus van Schuppe* en *Servaas Carpentier*; hadt last om land te vatten een half myl be-

noor-

noorden de Sterkte, en de beweeging van de anderen gade te slaan: dit gedeelte hadt de overige manschap op, zynde vry meer in getale dan het andere, en was ook 11 Schepen en Jachten sterk, die 's Prinsenvlag lieten waaijen.

Nu kwam het enkel op het goed gedrag aan van de Vlootelingen, om den uitslag aan de voorzichtige beraaming te evenaaren. Men ging dan den 24 February van 't Recif onder zeil, en kwam twee dagen daar naa voor de rivier *Pariba*. Aan beide zyden deedt de Vloot zyn best, maar de Prinsenvlag slaagde gelukkiger dan de andere, want zy berejkte haar doelwit zoo verre dat ze ter bestemder plaatse volk aan land zette, daar de Bloedvlag niet zoo wel in gelukte, als hebbende een slappe koelte en een scharpen wind, toen ze voor den mond van de rivier kwam: dus was ze genoodzaakt zich buiten het geschut van de Sterkte te houden, en zonder iets uitgericht te hebben te rug te keeren.

De Prinsenvlag, als gezegd is, hadt al volk aan land beginnen te zetten. Terstond daar naa begaf zich de Kolonel met 150 man voor uit naar de noorder Sterkte, of 't Fort *St. Antonio*, bevel geevende dat de Majoor *de Vries* hem met het overige volk zoude volgen. Dit geschiedde en met des te meer gemak, naademaal de Heeren *Gysseling* en *Carpentier*, die ook aan land gekomen waren, hier in hunnen bystand verleenden. Wanneer men nu de Sterkte op weinigen afstand genaderd was, zondt men eenig volk voor uit, om te verneemen hoe het met den vyand gelegen ware. Deeze manschap kwam tot een Wachtplaats, rondom met een staketzel bezet, staande diep in de rivier langs het strand; zy viel daar manmoedig op aan, en hadt de moed der Hollanderen de verovering konnen te weeg brengen, zy hadden dan niet behoeven te zwichten, maar dit deeden ze uit gebrek aan het benoodigd gereedschap, als Bylen en Houweelen: dus moesten zy afstand doen van hun opzet, en wel met verlies van twee mannen en eenige gekwesten, weshalve zy den aftocht bliezen en in 't Bosch by het ander volk gevoerd werden.

De Portugeezen deeden van hunnen kant inmiddels hunnen plicht in 't verdeedigen hunner Bezittingen, en toen zy bespeurden dat de Hollanders het alleen op het Fort *St. Antonio* geladen hadden, stelden zy alles in 't werk om hunne vyanden te keer te gaan. Ook zag men dat ze een groote menigte geschut naar de

Wachtplaatſen op de Haven voerden; want zy hadden aangemerkt dat de Hollandſche Schepen, wegens tegenwind de rivier niet konden inzeilen, zoo dat ze hun daar door nog meer in dat opzet dachten te verhinderen. De Hollanders, deeze wederwaardigheden beſpeurende, achtten 't beter af te trekken zonder verder ſchade te lyden, alzoo zy wel zagen dat hier voor hen niets te doen ſtondt. Zy zonden dan vier Vaandels Soldaaten ter plaatſe, waar zy de landing gedaan hadden, om een verzekerder aftocht te hebben, en raakten dus weer te ſcheep, hebbende eenige Jachten op de rivier achtergelaaten.

Alhoewel nu de aanſlag op *Pariba* mislukt ware, was den Hollanders de moed nog zoo ver niet ontzonken, om van alle verdere onderneemingen af te zien. Wel verre van daar; zy namen onder 't wegzeilen het beſluit om een kans te waagen op *Cabo St. Auguſtyn*, vermits zy in meening waren dat uit deeze plaats veel volks getrokken was om *Pariba* te verdeedigen. Doch alvoorens wy overgaan deezen aanſlag te beſchryven, moeten wy zeggen, dat deeze Kaap eigenlyk een hooge berg is, die uit verſcheiden heuvelen beſtaat, en zich een kwart myl in Zee is uitſteekende, hebbende de *Barra* aan de Zuidzyde, zynde dit een gat in 't ſteenen Recif.

Men beraamde den aanſlag dan op deeze wys. De Admiraal *Ligthart* zou met de Schepen onder de Bloedvlag behoorende, en vier Vaandels Soldaaten, langs voornoemde *Barra* van de Kaap inloopen en zyn beſt doen om het *Puntal* te vermeeſteren; de andere Schepen van de Prinſevlag daarentegen zouden aan de Noordzyde hun volk aan Land zetten, om van daar meer Landwaards in te trekken, en de Portugeezen de magt te beneemen, om die van de Bloedvlag het inzeilen der Haven te verhinderen; want hun voorneemen was om de Schietſchanſen en Wachtplaatſen der Portugeezen, die op den mond van de *Barra* waren, volſtrekt buiten mogelykheid van gebruikt te kunnen werden te brengen. Men trachtte nu dit alles naauwkeurig naa te komen, en de Vloot was zoo moediglyk gaande met haar voorneemen, dat ze 't Recif van Fernambuk voorby zeilde zonder 't zelfde eens aan te doen, laatende ſlechts met een Jacht verneemen of alles aldaar nog in goeden welſtand ware.

Wanneer de Vloot nu op eenigen afſtand van de Kaap *St.*

Augustyn genaaderd was, werdt allen de Schepen aanbevolen hun licht uit te doen om van den vyand niet gezien en erkend te worden, invoege zy in het duister tot op twaalf vadem waters onder de wal liepen. Met het aanbreeken van den dag stelden zy alles in gereedheid om hunnen last uit te voeren, en 's morgens om 7 uuren, met een bekwaam gety het anker geligt hebbende, zeilden zy rechtstreeks op de *Barra* aan. *Ligthart* was hier in hun voorganger, zeilende met zyn Schip voor uit, waar in de andere Schepen en Jachten hem getrouw naarvolgden. En hoe moedig de Portugeezen zich in 't eerst daar tegen stelden, met uit hunne Sterkte, Wachtplaatsen en Schietschansen op hen met grof Geschut los te branden, de Hollanders bereikten nogthans zonder merkelyke schade de *Barra*, en zeilden daar in; 't Jacht de *Zeeridder* bleef alleen achter, alzoo dat door kwaade voorzorg vastgeraakt en door de Portugeezen in den grond geschooten was, 't volk werdt by 't *Puntal* door sloepen gered en aan land gezet, het welk den vyand zoo spoedig met de anderen op den hals kwam, dat zy de Hollanders niet dorsten afwachten en zich in hunne vlucht naauwelyks tyds genoeg gaven, om hunne Pakhuizen met Suiker, waar in wel een getal van tweeduizend kisten waren, in brand te steeken. De Hollanders bekwamen echter nog by de 1300 kisten Suiker en eenige duizend stukken Braziliehout, die ze uit 15 Karveelen en Barken, zoo groot als klein, veroverden, behalve nog eenig Braziliehout uit een groot Schip, dat ze by hunne aankomst, nevens twee andere Barken, onder de wal van de Schietschansen gedreeven en in den grond gehakt hadden.

Hadden die van de Bloedvlag eenigsins wel geslaagd, die van de Prinsevlag kosten, schoon zy ook hun best deeden, hun doel niet bereiken; want overal, waar zy wilden landen, vonden zy den tegenstand der Portugeezen te sterk, en zagen dus gedeeltelyk van hun opzet af, hebbende daar by een Luitenant en een Vaandrager verlooren. Zy besllooten dan om zich naar de *Barra* by hunne Makkers te begeeven, 't welk hun beter gelukte; want niettegenstaande de branding der zee, zeilden zy ten zuiden van 't Recif een gat door, welk zy daar bespeurd hadden, en kwamen dus op het *Puntal*. Ondertusschen hadt men zich van dit gat, welk de Portugeezen alsnog niet gebruikt of ver-

waar-

waarloosd hadden, zoeken meester te maaken, 't welk hun gelukt zynde, noemden zy 't de *Barette*.

Schoon de Portugeezen, als gezegd is, in den eersten de vlucht genomen hadden, versterkten zy zich echter by 't *Puntal* zoo veel als hun mogelyk was, 't zy dat ze nu versterking ontfangen hadden, of dat ze nieuwen moed schepten. Zy ondernamen ook om den Hollanders 't *Puntal* weêr afhandig te maaken, alvoorens deezen zich daar in verdernestelden; ook noodzaakten zy dezelven, alhoewel deezen zich manmoedig verdeedigden, naar hunne Legerplaats terug te wyken: maar aldaar ontfing men de Portugeezen ook zoo heusch, dat ze nu ook eens de vlucht namen en door de Hollanders een goed end wegs vervolgd werden, waar by de Portugeezen een getal van 100 dooden en gekwetsten bekwamen, zonder dat de Hollanders door 't geschut des vyand beschadigd, of genoodzaakt wierden hunne posten te verlaaten. Dus bleeven zy in 't bezit van de Haven, en wierpen een sterke schans op over de *Barette* op 't eiland Walcheren, welke schans zy den naam van *Gysscling* gaven.

Terwyl dit gebeurde hadden de Heeren Bewindhebbers van de West-Indische Maatschappy het besluit genomen om het Eiland *Curacao*, of *Kurassauw* by hunne bezittingen in de West-Indiën te voegen. Zy kwamen tot dit besluit te eerder, vermits zy door *Jan Jansz. Otzen*, die langen tyd op deeze Indiën gevaaren, en aldaar gevangen hadt gezeten, van de waare gedaante en gelegenheid van dit eiland waren onderricht geworden. Tot deezen aanslag nu verkooren zy den Heer *Johan van Walbeek*, welëer het ampt van Raadsman in *Brazilie* waargenomen hebbende, en over 't Krygsvolk wierdt aangesteld *Pieter le Grand*, zoo door zyne verscheiden ampten in den Krygsdienst als in de natuur der plaats behoorlyk bedreeven; voorts waren 'er vier wel bemande Schepen met alle vereischte behoeftens onder het gebied van *Walbeek* gesteld.

Het eiland *Caracao* legt tusschen de eilanden *Oruba* en *Bonaire*, niet ver van 't vaste land, in de Golf van de Spaansche Provintie *Venezeala*, waar onder het behoord, byna twaalf graaden benoorden de Linie, en recht tegens over 't eiland *Hispaniola*. Het heeft eene lengte van omtrent zeven mylen en eene breedte van drie, zynde meestäl bergächtig, echter door eenige aangenaame

Dalen

Dalen verrykt; wyders is 't voorzien van veelerhand verfhout, waar onder zich een ſoort opdoet, die den wyngaard zeer gelykende is en by de Hollanders Stokviſchhout genaamd wordt: als mede van drie Zoutpannen, veel Rundvee, Schaapen en Paarden. Voor het overige is 't voor de Maatſchappy van een groot belang, alzoo niet alleen de Spaanſche Schepen, die naar *Terra Firma*, *Nieuw-Spanje* en de *Honduras* ſtevenen, daar voorby moeten ſtryken, maar ook om dat het een bekwaame verblyfplaats voor haare Schepen is.

Alles dan tot de reis vaardig zynde, ſtak deeze kleine Vloot in Zee en genaakte, zonder eenigen tegenſpoed, het eiland *Barbados* en kwam des anderen-daags tot *St. Vincent* op de Rhede. Daar zynde, werd het Jacht de *Brak* terſtond afgezonden naar *Amerika* om 't Kaſteel *Carakes* te verſpieden. Ondertusſchen ververſchten zich de overige Schepen op dit eiland, en vonden 'er de Wilden by uitſtek handelbaar; want, met deezen handeldryvende, bekwamen zy in vyf dagen tyds meer dan 1500 bosſen Bananes en Bacoves, eene groote menigte Hoenders, Annanasſen, Patalas, Pompoenen enz., als ook eenige jonge Verkens. Hier tegen gaven zy den Wilden Hoeken, Hak- en andere Mesſen; voorts Bylen en Carniceros: dingen by ons van kleine waarde, maar by dat volk niet alëens, alzoo zy overvloed hebben van 't geen zy den Europeaanen overdoen, en de voorsz. gereedſchappen zeer benoodigen. De Hollanders ingenomen met de vriendelykheid der Wilden, lieten daar een Brief, waar in zy den Hollanders, die naa hen op dit eiland mogten komen, aanduidden, hoe men met deeze menſchen moeſte handelen, om opgenoemde vruchten gemakkelyk te kunnen bekomen.

Van hier den 1 Juny afgezeild zynde, kreegen zy 't eiland *Blanca* in 't gezicht, en voorts ſtevenden zy naar *Tortuga*, van waar zy 't op de eilanden *Rocca* en *des Aves* zetteden, en kwamen nog voor zonne ondergang onder 't eiland *Bonaire* ten anker, alwaar 't Jacht de *Brak* weder by hen kwam zonder iets uitgericht te hebben. Des nachts zochten zy, maar vruchteloos, eenige Inwoonders te achterhaalen; ook was 'er zoo weinig zouts in voorsz. Pannen, dat ze 'er geen Scheepslading uit bekomen konden. Om nu geen tyd te ſpillen maakte men zich gereed tot den aanſlag; de Soldaaten, die door den Schipper van den *Een-*

hoorn aangevoerd zouden worden, werden met 78 Bootsgezellen vermeerderd, en *Walbeek* met *le Grand* en hunnen Leidsman *Jan Otzen* gingen met het Jacht de*Brak* des middernachts onder zeil, om eene bekwaame plaats tot de landing uit te vinden. Maar dit ging niet naar wensch, men vondt niet het geene men zocht, weshalve men goedvondt om aan den kant van *Hispaniola* eens te zien of dit van daar beter te verkrygen ware. Hier gingen de Opperstuurlieden van de *Brak* en *Groot Hoorn* en *Jan Otzen* in de Boot, de Stuurlieden van de *Fluit* en *Eenhoorn* in de Spaansche Barken; voorts sleepte de Boot, als best bezeild, een Biscaische Sloep achter naa, en deeze zeilden dus voor uit langs de zuidzyde van *Curacao*, om te zoeken naar een goeden grond. Dit gedaan zynde, wierden, volgens voor uit gegeeven last, de drie Stuurlieden met de Biscaische Sloep weêr aan hun boord gebragt, en door dezelve met hunne Schepen ter plaatse van den aanslag geleid, de Stuurman van de *Eenhoorn* bleef alleen by de anderen in de Boot, op dat hy toezicht mogte neemen dat die Boot en de Barken aan wederzyden van 't gat, waar de Schepen moesten inloopen, zouden blyven, 't welk alles naar begeerte gedaan werdt, en alzoo kwam de *Brak* en de *Eenhoorn* binnen; voorts stelde men in beraad, of men de *Groot Hoorn* ook binnen zoude brengen, vermits de ingang niet breeder was dan de lengte van een Schip, doch alzoo 'er zich tevens een bekwaame diepte opdeede geschiedde zulks nog denzelven avond. Men zondt toen drie Booten uit om te zien of 'er ook Schepen lagen op de Meer, die achter 't Kanaal in 't inkomen legt, maar men vondt 'er geene, zoo dat de vyand in een kwaaden staat van vedeediging was; ook vertoonde zich de Spaansche Overste op den oever met een Vredevaan, hen naar de reden hunner komste vraagende, en of hy ze als vrienden of als vyanden moeste aanschouwen. De Hollanders, hem geen antwoord geevende, keerden tot hunne Schepen terug, en kwamen 'er den anderen dag weder, om alles naader in oogenschyn te neemen, en vonden een bekwaame plaats ter landing. Zoo rasch hadt men hier de tyding niet van, of het volk werdt in twee tochten aan land gebragt. Wanneer nu de gemelde Overste der hier zynde Spanjaarden de bezigheid van dit volk zag, vervoegde hy zich weder digt by de Schepen, en verklaarde dat hy niet konde toestaan dat de Hollanders aldaar hout hakten,

en, vermits hy onderden Stadhouder van *St. Domingo* ſtondt, die hem daar over ſtraffen zou. Doch de vrees voor de Hollanders en 't oogmerk om tyd winnen noopte hem tot deeze bedrigheid, want des nachts daar aan volgende liet hy al 't gehakte hout in 't Dorp in brand ſteeken, naa dat hy al wat hy kon by een gemaakt hadde, om niet leedig 't haazepad te kiezen.

Was de Overſte door vrees bevangen, de Inwoonders waren 'er niet minder door aangedaan, want zoo dra zy de landing der Hollanderen vernomen hadden, ſtaken zy hunne Huizen in brand, dempten hunne Waterputten en namen de vlucht, invoege de Hollanders hier wel goed ſpel, maar geen water hadden om hunnen dorſt te ſtillen: echter vonden zy by geluk nog twee ongedempte putten wat verder ooſtwaards in de Hoven, waar door zy de begeerde vervriſſching bekwamen.

Deeze landing en vermeeſtering van *Curacao* vertoonen wy in de volgende plaat.

„ Hier ziet men 't Eiland *Curacao*, daar de vier Hollandſche „ Schepen, in zee leggende, verſcheiden Sloepen en Booten „ naar land zenden, die het volk aan land zetten, waar op de In„ woonders hunne Wooningen in brand ſteeken en de vlucht

„ neemen, waar naa de weinige aldaar zynde Spanjaarden zich „ overgeeven."

Dus zagen de Hollanders zich zonder flag of ftoot meefter van het Dorp; doch zy ondernamen dien dag niets verder, maar keerden weder des avonds naar hunne Schepen, laatende verfcheiden Brieven op den weg leggen tot uitnoodiging der Inwoonderen, echter maakten deezen geen haaft om by hen te komen; zy lieten eenige Soldaaten met vuurroers zich in 't Dorp verborgen houden, om den een of den anderen Spanjaard te vangen: dan zy konden hun doel niet bereiken, want de Spanjaarden waren op hunne hoede, invoege men flechts een Indiaan bekwam. Deeze, by de Overften gebragt en door hen ondervraagd zynde naar de gelegenheid van 't Eiland, en hoe veel Spanjaarden 'er zich op bevonden, verklaarde dat men 'er zeer weinig buskruid en flechts zes musketten hadde; dat 'er ook maar zes Spanjaarden en honderd Indiaanen op waren. Hier op befllooten de Schepelingen om den Overfte met alle de Soldaaten aan land te zenden, die zynen weg nam door een Kreupelbosch, alwaar hy een Legerplaats van elf roeden in 't vierkant liet afsteeken, en zondt 25 man meer landwaards in. Deezen ontmoetten een party van 70 befchonken Indiaanen, die als laftbeeften door de weinige Spanjaarden met ftokken werden aangedreeven; men raakte met dezelven in gevecht, waar by deeze dronkaarts vier of vyf dooden, en de Hollanders drie of vier gekwetften bekwamen.

Ondertusfchen was men in twyfel of men met de verovering zoude voortgaan, dan of men 't Eiland weder zoude verlaaten, vermits men, 't nut der Maatfchappy op 't oog houdende, hier weinig voordeels dacht te doen; want men vondt 'er geen Zout, gelyk men zich te vooren gevleid hadt, en 't Verwhout, dat zich 'er opdeedt, was niet als met groote moeite te kappen en aan boord te brengen: maar gemerkt hunne orders de vermeestering van 't Eiland uitdruklyk inhielden, zondt men een Jacht naar Holland om verflag van zaaken te doen, en naader bevelen te verzoeken. Inmiddels bleeven zy op 't Eiland niet ledig en ftilftaan, maar maakten 't den Indiaanen van dag tot dag benaauwder, en verfterkten zich in de plaatfen, die zy hun reeds afhandigd hadden gemaakt. De Spanjaarden nu wel ziende dat zy onmogelyk langer ftand konden houden, en dat de vrees

thans

thans meer, dan hunne stokken, op de Indiaansche gemoederen vermogte, verzochten tot een Verdrag te mogen komen, alzoo zy en de Indiaanen zich wilden overgeeven: de Hollanders niets liever wenschende, stonden hun verzoek toe, en 't Verdrag werdt op deeze wys beraamd. „Dat de Overste der „Spanjaarden, *Don Alonzo Lopes de Morla*, het Eiland en alle „de daar op zynde goederen aan de Hollanders zoude overgeeven; dat deezen daar en tegen den Overste met zyn Huisgezin en Spanjaarden, mitsgaders den Indiaanen met Vrouwen, Kinderen en al wat tot hunne kleeding behoord, aan het vaste land „zouden overvoeren; dat 'er twintig Indiaansche Huisgezinnen, ten dienste der Hollanderen, op het Eiland zouden blyven; en voorts dat geen Indiaan, die aldaar begeerde te blyven, daar in „verhinderd zoude worden".

Zes dagen naa het sluiten van dit verdrag, het welk den 21 Augustus geschiedde, wierdt het ten uitvoer gebragt. In plaats van zes Spanjaarden zag men 'er drie-en-dertig aftrekken, benevens hunnen Overste, een Priester en den geweezen Bestierder van het Eiland, *Juan Matthios*, met twaalf Kinderen; mitsgaders 340 Indiaanen.

Wy hebben hier boven den mislukten aanslag op *Pariba* verhaald en dat de Hollanders schavergoeding zochten op de Kaap *St. Augustyn*, 't welk hun betergelukt is; nu moeten wy nog kortelyk van hunne tweede onderneeming op *Pariba* spreeken, die men op het laatst van dit jaar gelukkiglyk ten uitvoer bragt.

De Raad van de West-Indiën, naa dien tyd eene goede vermeerdering van Schepen, volk en andere Behoeftens uit het Vaderland ontfangen, en uit Zee opöntboden hebbende, nam in 't begin van November het besluit om een grooter magt, zoo van Schepen als Krygsvolk, derwaards te zenden. Hier toe werdt meergemelden Admiraal *Jan Cornelisz. Ligthart* verkooren, en hem eene Vloot van 29 Schepen medegegeeven, waar op 2354 man, of 22 Vaandels Soldaaten, wierden ingescheept onder twee Kolonels *Sigismundus van Schuppe* en *Christoffel Artichofski*, behalve *Servaas Carpentier* en *Jakob Stakhouwer*, die hem als Raadsmannen waren bygevoegd. Zoo als by den eersten aanslag, verdeelde men nu ook de Vloot in twee partyen, die door de Bloed- en Prinsenvlag wierden onderscheiden; de eene party

hadt

hadt 1945 en de andere 409 Soldaaten op.

Van *Fernambuk* in zee gestooken zynde, kwam de Vloot den 4 December op de hoogte van de rivier *Pariba*, en de wal genaaderd zynde, kroegen de Jachten, Booten en Sloepen, naa dat men des morgens het gebed gedaan hadde, terstond bevel om zich elk by zyn Schip te vervoegen, ten einde zy 't volk aan land mogten brengen, terwyl het Jacht de *Fenix* onder de wal bleef leggen, om de landing te bevorderen. De Portugeezen hadden hier rasch de lucht van en zochten den Hollanders daar in te beletten, want men zag eene groote Troep naar strand aannaaderen, waar om de Kolonel *Schuppe* zich de eerste aan land begaf, gevolg van veel volk, dat zich in een oogenblik 600 man sterk bevondt, en terstond in goede orde wierdt geschaard. *Schuppe* dacht het noodig de Portugeezen te verhinderen, dat zy zich niet op strand versterkten, en dat dit veel eer zyn zaak was, weshalve hy hun moedig 't hoofd boodt: maar deezen zich tegens hem niet bestand ziende, en verschrikt door 't gestadig schieten uit de Jachten, deinsden ruggewaards, maar verlieten echter 't strand niet. Zy begaven zich meer zuidelyk om de andere Hollanders 't landen te beletten; doch Kolonel *Artichofski* trok terstond met twee Vaandels Soldaaten hun in den borst, en deedt ze nog meer terugwyken, waar door het ander volk met gemak voet aan land zette. Des namiddags van dien dag wierden de Portugeezen wederom zeer moedig aangevallen door *Schuppe*, want zy hadden zich op 't hooge strand nedergeslagen, maar moesten daar ook wyken met verlies van negen dooden, veel gekwetsten en drie gevangenen, waar onder de Stadhouder, *Antonio d' Albuquerque*, zich ongetwyfeld zou bevonden hebben, hadt men niet misgetast en een anderen, naast hem staande en voor hem aangezien, gevangen genomen; by deeze gelegenheid bekwamen de Hollanders veel geweer, door de Portugeezen in het vluchten achtergelaaten.

Ondertusschen bleeven de Hollanders dien nacht op 't strand doorbrengen, wachtende nog eenig ander volk uit de Schepen af. Des anderen daags was de zeebranding zoo hevig, dat vier der grootste Booten aan den grond vastraakten. Dit van den vyand bespeurd zynde, kwamen 'er twee Vaandels Spanjaarden en Portugeezen, door *Albuquerque* derwaards gezonden, op af, maar wierden

van

van de Hollanders zoo wel ontfangen, dat ze naa een kort gevecht op den dyk gedreeven werden, en, behalve eenige gevangenen (waar onder een voornaame Portugees was, *Bento de Regt* genaamd, die de Hollanders daar naa van grooten dienst is geweest) tien of twintig dooden hadden, laatende veel geweer, als Musketten en Snaphaanen, in den loop, nevens veele Hoeden, Kazakken enz.

Inmiddels was de Admiraal ook met de zynen aan land gekomen, schoon hy door tegenwind in 't eerst belet geweest ware de rivier op te zeilen. Aan land zynde, maakte men alles vaardig tot den optocht en nam men den weg naar het zuider Kasteel. De Portugeezen, hen hoorende aannaaderen, brandden zoo geweldig uit het Kasteel op hen los, dat zy eenigen van de Hollanders doodden en kwetsten. Nogthans gingen beide Kolonels de gelegenheid van 't Kasteel bezichtigen en een goede Legerplaats opspeuren, die zy achter een Kreupelbosch aantroffen, zynde 't volk daar voor 't Geschut des Kasteel gedekt, en *Schuppe* zou zich aan de linkezyde van de rivier nederslaan en *Artichofski* aan de andere zyde naar de zee, alwaar hy 't Kasteel in 't gezicht had, en, dus gelegerd zynde, kon men de rivier over zien, om voor alle vyandlyke aannaadering op zyn hoede te zyn. Nu werdt de Zeevoogd verzocht over deeze Legerplaats zyn oordeel te zeggen, en hy toonde hun aan dat de vyand altyd hulp zoude kunnen krygen, zoo lang men hem in 't bezit liet van de sterkte, die hy, naa den laatsten aanslag, op een eilandje aan den mond van de rivier gebouwd hadt, en dat hy deeze sterkte volgens zyn last eerst veroveren moest.

Naa dat de Scheepsraad nu by een geroepen ware, wierdt besloten om 400 Soldaaten met de Jachten en Booten derwaards te schikken, 't welk geschied zynde, zagen zy zich eerder by dit eilandje dan de vyand hen ontdekt hadt; maar toen de Portugeezen hen bespeurden, schooten zy derwyze uit hunne Sterkte, dat de Hollanders 'er niet voor by kwamen dan met verlies van twee dooden en twee gekwetsten; 't Jacht *Schuppe* alleen kon 'er niet voor by komen, alzoo 't recht tegens over 't Eilandje op eene droogte bleef vastzitten. De Portugeezen lieten niet naa 'er dapper op te vuuren, waar door men een doode en wel zeven gekwetsten kreeg, doch met hoog water wierdt het by geluk-

luk weder vlot, anders hadt het in groot gevaar geweeſt.

De Jachten en Booten, die ongehinderd ten einde van het eiland de rivier opgezeild waren, kreegen daar twee vyandelyke Barken in 't gezicht, doende al wat mogelyk was, om voorsz. eilandje te bezeilen; de Hollanders zetten terſtond op dezelven af, waarop de Barkelingen de vlucht namen in een Kreek ten noorden van de rivier, en, daar aan land geſtapt zynde, lieten ze hun Vaartuig dryven, welk den Hollanders in handen viel. Men landde eindelyk op dit eilandje, en *Ligthart* met den Majoor *Jean Descars* toogen met de Soldaaten en 100 Bootsgezellen door een Bosch recht op de ſterkte aan, *Reſtringa* genaamd, welke bevonden werdt rond om in 't water te leggen en dus van 't eilanje afgezonderd te zyn, waar door men 'er niet zeer gemakkelyk by komen kon, en dan nog wel by laag water; derhalve ſloegen zy zich zoo lang in het Bosch neder. Dit gety daar zynde, kwamen 'er twee Portugeezen om de magt der Hollanderen te beſpieden; deezen dit gemerkt hebbende, vielen moedig op hen en tevens op 't kaſteel aan, niet tegenſtaande men twee ſtukken met ſchroot gelaaden op hen losbrandde, waar door drie mannen ſneuvelden en eenige gekweſt wierden; maar dit verſchrikte de Hollanders niet, die thans nog moediger op hunne vyanden aanvielen en de Portugeezen gantsch en gaar verſloegen, taakende hunne Sterkte in der Hollanderen handen, die al wat zy vonden dood ſloegen, en een Kapitein gevangen namen.

Zoo dra waren de Hollanders nu niet in 't bezit van deeze Sterkte, of zy lieten dezelve verſterken en de Schietſchanſen derwyze verleggen, dat zy beide de over de rivier leggende Kasteelen des noods daar uit konden beſtryken; voorts lieten zy 'er alles zoo wel in orde ſtellen, dat men geenen vyandelyken aanval behoefde te duchten. Intuſſchen was voornoemde *Descars* met vyftig man 't land dieper ingeloopen, om die van de noorder ſchans, *St. Catharina* genaamd, te verraſſchen, en hy kwam met 8 gevangenen, vier Portugeezen en vier Zwarten, wederom, uit welken men vernam dat het volk meeſtäl verloopen en de ſchanſen zeer ſlecht van buskruid voorzien waren; maar dat de Graaf van *Bagnola* met 600 man in de Stad *Pariba* gerukt was. Dus ſchepten de Inwoonders der Stad *Pariba* ook nieuwen moed, en de Portugeezen zochten den 14 December des avonds nog

twee

twee Booten met huiden behangen, om zich voor 't Hollandsch geschut te bevryden, aan land te brengen; maar de Belegeraars deeden dit hun zoo wel vergaan, dat één derzelver met veel dooden en gekwetsten naauwlyks aan land kon komen, en de andere zeewaards opdreef, waar uit men besloot dat het volk of gesneuveld, of derwyze was gekwetst dat het zich niet konde redden. Men schoot vervolgens uit de Schietschansen geweldig op dit Kasteel, en men liet des anderen daags door een' Trommelslager het zelve opeisschen, niet om dat men in vermoeden ware dat ze reeds tot het uiterste was gebragt, maar om te zien hoe verre de moedigheid des volks strekte; maar men antwoordde met Spaansche Hoogmoedigheid, en men verwaardigde zich niet eens den Brief, dien hy hun vertoonde, te leezen. De Hollanders daar op gingen dapper voort, met schieten, werpen van granaaten en ondermyning, invoege men met de Loopgraaven zoo ver vorderde, dat men des nacht de staketsels in de hand konde vatten, waar door men zich met de hoop van eene spoedige overwinning vleide.

Ondertusschen was nu ook der Belegerden hoogmoed niet weinig gezakt, alzoo men des ochtends weder eenige Granaaten in 't Kasteel hadt geworpen. Zy lieten straks om stilstand van Wapenen verzoeken, en om in gesprek te treeden, dat hun vergund werdt; dan alzoo de twee Kapiteins, die ten dien einde by de Hollanders kwamen zich gelieten als of zy geen anderen last hadden als om zich te verontschuldigen dat men voorsz Brief niet aangenomen en geleezen hadt, lazen de Hollanders hun den Brief voor en stonden op naader verklaaring. De vyand, zich daar toe gedwongen ziende, verklaarde zich ten laatsten en 't Verdrag werdt geteekend naa veelvuldig vertoeven en uitstellen, zoo dat de Hollanders zich daar door meester zagen van de sterkte *St Catharina*.

Gemakkelyker viel hun de verovering van de sterkte *St Antonio*; want even naa dat de Hollanders het besluit genomen hadden, niettegenstaande 'er zich veele zwaarigheden in op deeden, om de Stad *Pariba* te belegeren, kwamen 'er twee Franschen uit deeze noorder schans hun berichten, dat het krygsvolk verloopen en derzelver verovering dus voor hen zeer makkelyk was. Maar de Hollanders, deeze sterkte wel kennende, dachten dat 'er veelligt bedrog onder schuilde, als zeer mogelyk zynde dat Graaf *Bagnola* in het Bosch een hinderlage hadt gelegd; dies zonden zy een

Trommelslager om 't Fort op te eisschen, die wel onfangen werdt, en wederkwam met verzoek van de Fortelingen om drie dagen uitstel, alzoo zy met hunnen Stadhouder, *Albuquerque*, eerst wilden raadpleegen: doch zulks werdt hun niet toegestaan, waar op zy zoodaanig met schrik bevangen waren, dat zy hunne volmagten uitzonden om te handelen: intusschen verliep 'er een groote menigte volks. Deeze volmagten gekomen zynde, was hun verzoek eigenlyk: dat men hun, ter eere van den Koning van Spanje, deszelfs standaart niet afhandig zoude maaken; dat men zich ook niet in postuur stellen zouden, als of men ze door geweld tot overgave hadde gedwongen; dat zy boven zeven maanden daar in niet geweest waren, echter, zoo men 't hun toestondt om eenigen schyn te geeven, zoo wel met het geschut zouden omgaan dat de Hollanders daar geen schade door lyden zouden. De toegeeflykheid eens vyands verwekt achterdacht, inzonderheid als men hem meer magts toekent dan hy weezenlyk bezit; zoo vreesden de Hollanders nu ook voor bedrog; echter kwam *Ligthart* met den Kolonel *Artichofski* en den Raadsheer *Stakhouwer* tot het besluit, om met drie vaandels Soldaaten de kans te waagen, en de Bezetting deedt eenige looze schooten uit de sterkte, waar mede zy zich van hunnen plicht genoegsaam dachten gekweeten te hebben.

Nogthans zag men 'er meer volks dan de opgave, waar door de Hollanders nog eenige vergeessche poogingen deeden, om geweldiger hand meester van 't zelve te worden; doch tot hun geluk opende men de poort, en men verzocht de Verwinnaars dat zy een aanzienlyk man uit hun midden, met tien of twintig, als 't ware, verzeld, daar binnen zoude zenden, om 't Verdrag in orde te stellen. *Ligthart* nam dit voorstel aan en liet tevens een Kolonel, gevolg van den Majoor *Hinderson*, met zyn Vaandel binnen rukken; men viel daar over klagtig, dan 't was genoeg dat men meer volks, dan opgegeeven was, gezien hadde om deezen voetstap te billyken. Echter kwam men het verdrag trouwhertig naa, 't Garnizoen trok uit met pak en zak, met 's Konings Standaart en in volle geweer, zynde onder hunnen Overste, *Maganelles*, zes en dertig mannen sterk, waar van sommigen landwaards in, anderen naar de Spaansche West-Indiën gingen. De zegepraalende Hollanders vonden hier alles naar wensch, want behalve de sterkte der plaats, waar aan de vyand niets bespaard hadt, vonden zy 'er allerhande nooddruftigheden, mitsgaders vyf metaalen en negentien yzeren stukken geschut.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1634.

Naa dat de Hollanders nu de Sterktens *Restringa*, *St. Catharina* en *St. Antonio*, op voorgemelde wyze onder hunne magt gebragt hadden, zetten zy hunne overwinning voort, zich bereidende om nu ook *Pariba* in te neemen. Dit Stedeken is taamelyk groot, voorzien van een goede Haven en van een schoon Klooster. Van de landzyde trok Kolonel *Artichofski* met zyn byhebbend volk 'er op aan; want zoo draa als *St. Antonio* vermeesterd was, voer hy de rivier weêr op, en met den anderen Kolonel en 1600 man gekomen zynde tot aan *Tambia Grande* (een Kreek halver wege van de Stad en van de Schans *St. Catharina*) liet hy aldaar het volk aan land stappen. Hier werdt het volk in orde geschaard en alles klaar tot den aanval gemaakt, en toen trok men recht op *Pariba* aan. Zy hadden 'er een vryen intocht in, want de Inwoonders, op het gerucht van hunne aannaadering, hadden 't Steedje verlaaten, echter hadden ze de stukken Geschut, waar mede zy de aankomende Hollanders beschooten hadden, ten deele in 't water geworpen. De Admiraal *Ligthart* kwam nu ook van een andere zyde de Stad bestooken, en wierdt door de aldaar zynde Portugeezen met acht of tien schooten onthaald; maar deezen wisten alsnog niet dat de Hollanders van den anderen kant in de Stad waren, 't welk, zoo rasch zy 't vernamen, genoeg was om hen de vlucht te doen neemen, en de Hollanders een goed - koope verwinning te verschaffen; invoege de West-Indische Maatschappy dit jaar taamelyk wel geslagen is, en géé-ne vergeefsche toerustingen gedaan heeft. Ondertusschen vonden de Hollanders in dit Steedje 9 metaalen en 45 yzeren stukken Geschut.

Om onzen Leezeren nu ook een denkbeeld van deeze *Capitania Pariba* te geeven, zullen wy 't Relaas van *Servaas Carpentier* in 't verkorte hier nederstellen.

Pariba, zegt hy, is één van de vier noorderlyke Capitania's, zynde van de kust van *Fernambk* de derde noordwaards, maar zy eischt wegens haare goede legging, rivieren en vruchtrykheid, de tweede plaats. Zy is *Pariba* genaamd van één haarer voornaamste rivieren, die de Capitania als in twee deelen scheidt. Ten zuiden aan den zeekant paalt ze aan de Capitania van *Tamarika*,

zynde daar van door een Merksteen afgescheiden ten zuiden van 't riviertje *Taperabu*, maar binnen 't land loopt ze om *Tamarika* heen; voorts legt ze op de hoogte van zes of zeven graaden bezuiden de Linie, paalende wyders aan de Capitania *Fernambuk.*

Ten noorden heeft ze de Capitania *Rio Grande*, en wordt insgelyks by een Merksteen ten noorden van de rivier *Camaratuba* afgepaald, maar ten westen heeft ze gééne paalen. *Pariba*, als gezegd is, als ook *Mongoape*, zyn beide de twee voornaamste haarer veelvuldige rivieren, waar door het Land niet weinig vervruchtbaard en veräangenaamd wordt. Ook houden de Inwoonders zich voornaamelyk bezig met den Landbouw, waar toe de natuur van 't Land zeer geschikt is. De Stad zelve, gelyk wy reeds gezegd hebben, is klein, gelykende in grootte, schoon zy zoo wel niet is bebouwd, de Stad *Geertruidenberg* in Holland, en werdt by de eerste Bezitters *Nostra Sennora das Nieves* en *Philippea* genaamd, dan nu by de Hollanders *Frederik-Stad.* De grond is vruchtbaar, als gemeld is, schoon met bergen, die hunne dalen hebben, bezaaid, het Suikerriet wordt nevens de rivieren geplant, alzoo daar, en inzonderheid by de rivier *Pariba*, vette gronden en hier toe bekwaame Landeryen zyn: en hoe bergächtig en dalryk 't land zyn moge, de grond derzelven is nogthans niet onwillig in het voortbrengen van Tabak, Aard- en Boomvruchten, als mede Mandioca; wyders is het Land Boschryk van aart, waar door de vruchtbaarheid bevorderd wordt, want in 't zuiden van *Pariba* is 't land gantsch open en onvruchtbaar, dus het Portugeesch spreekwoord hier in bewaarheid wordt, zeggende: *'t Land dat zich zelf wel denkt, zal my ook wel dekken.*

De vruchten, die zich hier opdoen, zyn veelerlei, als *Mandioca*, van welks wortel de arme Portugeezen brood maakten, zy noemen 't *Farinba*, dat by ons *Meel* betekend, maar de Rykeren weeten zich wel door hunne middelen van Tarw te verzorgen; voorts vindt men 'er Milie, rys, doch zeer weinig, en verscheiden andere vruchten, als inzonderheid Oranje-Appelen, Meloenen, Pompoenen, Cajous, waar van ze wyn maakten, Annanassen Gember, enz. Niet minder Rundvee zou dit Land bezeten en gevoed hebben, hadt de Oorlog, die den Inwoonders dikwyls te beurte viel, dezelven niet weggerukt; men' vindt 'er Ossen,

Schaa-

Schaapen en veel Verkens, Herten, Reeën, Hazen, Konynen van allerlei slach, en meer ander Wildgedierte. 'Er doet zich ook veelerhande soorten van Vogelen op, waar onder de Papegaaijen, Peroketten, Torteldoiven, Veldhoenen, Reigers, Snippen, enz.

De menigvuldige Rivieren zyn ook zeer wel van Visch voorzien, en men kan zeggen dat dit het grootste voedsel is van deeze Capitania, dan 't is onnoodig dat wy ze allen opnoemen, alzoo men denken kan dat de Visch 'er in soorten is.

De Huizen der Indiaanen zyn klein en met boombladeren gedekt, maar die der Portugeezen, en wel der voornaamsten, zyn meer naar den Europeaanschen Bouwtrant getimmerd. Wyders werdt de Capitania door verscheiden' soorten van Europeaanen bewoond, doch meest door Portugeezen, gelyk eerste Bezitters van dezelve; als mede door veelerlei slach van Indiaanen, als Brazilieaanen en Zwarten, van *Cabo Verde* en *Angola* daar overgevoerd, die al het werk moeten doen, voornaamelyk de Afrikaanen, die het derde soort op dit Eiland uitmaakten, en door de Portugeezen zeer straf behandeld werden, zynde het by hen een vaste stelregel, dat hy, welke het begeerde voordeel van zyn Neger wil hebben, denzelven niet alleen veel eeten, maar ook veel werks en slaagen moet geeven.

De tot Handel strekkende voortbrengsels van dit Eiland zyn Katoen, Huiden, Tabak, Verwhout en Suiker, waar toe men 'er wel achtien Molens, *Ingenios* genaamd, aantreft, die meest allen op de rivier *Pariba* gelegen zyn.

Wy keeren nu van deeze Oost- en West-Indische geschiedenissen weder terug op ons Vaderland, en vinden vooreerst dat de Algemeene Staaten in dit jaar over een naader Verbond met Frankryk gehandeld hebben.

Al langen tyd te vooren hadden de Algemeene Staaten met den Ambassadeur *de Charnacé* over deeze zaak gehandeld, maar 't was tot nog toe niet tot stand gekomen, vermits de onéénigheden tusschen de voornaamste Leden van den Staat daar over zeer groot waren. Holland, als het hooft der Provintiën ten opzichte van haar magt, hadt van allen tyd het meeste moeten opbrengen, en dit begon haar lastig te vallen, waarom zy gaarne den Vrede met Spanje zou hebben goedgekeurd, te meer om

dat de Kaaperyen der Vlamingen haar Handel zeer veel naadeel toebragt, en zy wist daarenboven dat Spanje niets liever zoude inwilligen dan den Vrede. Doch zyne Excellentie, meer tot den Kryg dan tot Vrede genegen, was hier over niet van eenen zin; want zonder Oorlog te voeren kon hy zyn reeds behaalden roem niet vermeerderen, derhalve was hem de Wapenhandel wel het *aangenaamst*, maar deeze kon ook zonder Hollands geld niet wel gepleegd worden, dus men deeze Provintie eerst moest zoeken over te haalen. En vermits meestäl de andere Provintiën dit met den Prins eens waren, en *Charnacé* verklaarde dat zyn Koning zeer ligt over te haalen zou weezen om met Spanje te breeken, zoo bragt men dit als een goede beweegreden den onwilligen onder 't oog, maar hoe grootelyks anderen daar mede ingenomen waren, de voorzichtige Leden des Staats kenden Frankryk, en zochten van den eenen vyand wel ontdaan te zyn, maar tevens ook te verhoeden om door Frankryk, offchoon nu hunnen vriend, ten laatsten niet aangerand te worden.

Men moet aanmerken dat Frankryk in het laatste Traktaat, welk deeze Staat met hem hadt geslooten, den Algemeene Staaten de nagels, om dus te spreeken, zoo naa gekort hadt, dat zy noch Bestand noch Vrede met den Katholyken Vorst konden aangaan en sluiten, zonder hem daar kennis van te geeven en zyne bewilliging daar omtrent af te wachten. Dit was zeker toegestemd, doch het was daarom niet minder tegen den borst van die, welken 's Lands Oppermagt, of Souvereiniteit, daar door gekwetst en verkort achteden. Ook gaf dit nu weder oorzaak tot groot verschil, alzoo de Baron van *Charnacé* 'er sterk op aandrong. Echter waren 't de Provintiën alzoo verre eens, maar de Steden *Dordrecht*, *Amsteldam*, *Alkmaar* en *Rotterdam* vermeenden 's Lands recht 'er door geschonden te zyn, en by gevolg stonden zy sterk op de vernietiging van dit punt; dan veele andere Steden in het tegenövergestelde gevoelen zynde, als met naame *Haarlem*, *Leiden*, *Gouda*, *Hoorn*, *Enkhuizen*, en het grootste gedeelte van den Staat, zoo moesten de andere zwichten en zien, dat men met deeze handeling voortginge.

Ondertusschen hadt de onéénsgezindheid van voorsz. Hollandsche Steden veel twist onder de Leden van den Staat veröorzaakt, welke nog grooter werdt, wanneer de Stad *Dordrecht* bestont

eene

eene schriftelyke Betuiging door de Gemagtigden van *Amsteldam* in de Vergadering der Staaten van Holland in te leeveren, waar aan *Rotterdam* en *Alkmaar*, als gezegd is, haare toestemming gaven. Deeze Betuiging behelsde hoofdzaakelyk: „ dat de Gemagtigden van *Dordrecht* door hunne Principaalen gelast waren, „ om in de Handeling met *Charnacé* te helpen bevorderen, dat „ 's Lands vryheid en recht, om met de andere party Vrede en „ Bestand aan te gaan, wanneer en zoo dikwyls als het welzyn „ des Lands dit medebragt, in zyn geheel bewaard werde.

„ Dat in zoodanig een Traktaat de tusschenkomst des Konings „ van Frankryk niet werde toegestaan, ten ware die Vorst zy„ne belangen duidelyk aantoonde, en dat ze by de Staaten niet „ onbehoorlyk geoordeeld wierden.

„ Dat, indien men by meerderheid van stemme voortginge „ in 't besluiten van dit Traktaat, zonder aanmerking van 't gunt „ de Gemagtigden ingebragt hadden; zy dit besluit niet konden „ byvallen, en 'er een Acte van begeerden te stellen om 't naageslacht „ van de meening der Dortsche Regeering te overtuigen, en, „ naademaal men thans al zoo verre was gevorderd tegen het ge„voelen van voorsz. Regeering, zy ook nu deeze Betuiging deeden.

„ Dat, vermits de Gemagtigden van *Amsteldam* bespeurd had„den, dat eenige Leden der Vergadering genegen waren zeker „ Traktaat, door den Baron de *Charnacé* op bezwaarlyke Voor„waarden voorgesteld, aan te gaan; zy oordeelden dat zulks was „ strekkende tot vermindering der Souvereiniteit en Vryheid; als „ mede tot verbreeking van voorige meeningen en besluiten, die „ Holland en Westfriesland plechtiglyk genomen hadt, van wel„ken *Amsteldam* en de met haar gevoelende Steden aanzienlyke „ Leden zyn; mitsgaders dat, offchoon de toestemmende Leden „ zelven beleeden dat in deeze zaak zwaarwichtige dingen aan te mer„ken waren, men nu echter by meerderheid van stemmen daar „ toe besloot.

„ Dat dus voorsz. Gemagtigen van *Amsteldam*, by uitdruk„kelyken last, zich verklaarden tot een naarder Traktaat van „ Verbindtenis, Vriendschap, Verstandhouding en onderlingen „ Bystand met de Kroon Frankryk, maar op voorwaarde dat „ zulks geschiedde zonder verpanding en vermindering der Vry„heid en Souvereiniteit deezer Landen, waarvoor men weleer „ zoo veel gedaan hadt en geleeden.

„ Dat

„ Dat het beter ware dat men in dit Land zelf buitengewoo-
„ ne middelen uitzocht, die deezen Staat zoo vordelyk als dit
„ Traktaat konden zyn, liever dan het Land in zyne vryheid te
„ benaadeelen.

„ Dat deeze Stad, gelyk *Dordrecht* gedaan hadt, op het sterk-
„ ste tegen dit Traktaat betuigde, indien men daar mede voort-
„ ginge, niettegenstaande haare betuiging, als willende volstrekt
„ geen deel aan het zelfde hebben, enz."

Zy verzocht zoo wel als die van *Dordrecht* dat men van deeze haare Betuiging aantekening zoude doen in de Notulen deezer Vergadering der Staaten van Holland, als gedaan den 24 February van dit jaar; maar dit werdt niet verleend, alzoo de andere Leden, gelyk wy hier boven gezegd hebben, voor 't Verdrag waren en verklaarden dat, indien deeze Betuiging niet wierde ingehouden, zy zich genoodzaakt zouden zien om een Tegenbetuiging daar tegen in te leeveren. Om zich dan nu by de meerderheid te houden, wierdt niet alleen het verzoek der protesteerende Steden niet ingewilligd, maar haare ingebragte redenen, die niet als de behoudenis der duurgekochte Vryheid ademden, werden ook onäangemerkt voor bygegaan, en dus werdt dit Traktaat voor zeven jaaren tusschen Frankryk en deezen Staat tot stand gebragt.

De Inleiding nu van dit Traktaat, waar uit echter de goede inzicht der Algemeene Staaten is op te maaken, is in deeze Bewoording vervat: „ De Staaten Generaal der Veréénigde Nederlan-
„ den, erkennende met alle achting en dankbaarheid de weldaa-
„ den begunstigingen en bystand, die hun van tyd tot tyd door
„ Frankryk zyn beweezen, en dus verlangende zich door alle
„ mogelyke wegen te verschaffen de voortduuring der goede
„ Vriendschap en van 't Verbond, waar mede het zyne Aller-
„ christelykste Majt. behaagd hebbe hen te vereeren, en in den
„ tegenwoordigen toestand van zaaken alles toe te brengen wat
„ dienen kan tot de *grootheid* van Frankryk, tot het algemeen
„ welzyn van het Christendom en tot verzekering en beveiliging van
„ hunnen Staat, hebben ten dien einde Gemagtigden benoemd,
„ om deswegens met den Baron *de Charnacé* te handelen, welke
„ Gezanten, met voorsz. Heer *Charnacé* in ernstige onderhande-
„ ling getreeden zynde, naa verscheiden samenkomsten de volgen-
„ de Voorwaarden en Artykelen besslooten en vastgesteld hebben."

Naa

Naa deeze Inleiding volgen de Artykelen, waar wy slechts den inhoud van zullen opgeeven, om ons met dit Verdrag, dat den 15 April in den *Haag* geslooten is, niet te lang op te houden; 't komt dan hier op neder: 1634.

„ Dat de Heeren Algemeene Staaten beloofden den Oorlog, „ zoo te water als te Land, tegen Spanje en zyne onderhoorige „ Landen met al hunne Krygsmagt te zullen vervolgen, zonder „ eenig Verdrag van Vrede, Bestand, noch stilstand van Wape- „ nen te kunnen aangaan, geduurende de acht eerstvolgende „ Maanden; —— te rekenen van den eersten Mei naastvol- „ gende.

„ Dat zyne Majt. ook beloofde in géène acht maanden te han- „ delen met Spanje over eenige bevrediging nopens de tusschen „ hen zweevende verschillen, en zyn gezag gebruiken zoude om „ Zweeden en de saamverbonde Vorsten van Duitschland over te „ haalen om het zelfde te doen.

„ Dat voorsz. Staaten weder zouden doen verkundigen en ter „ goeder trouwe ten uitvoer brengen, als de gelegenheid zich „ daar toe opdeede, de Verklaaring ten jaare 1632 gedaan ten „ opzichte der Roomschgezinden, in alle Provintiën, die zich „ willens met hen verbinden of zich aan hen overgeeven zouden „ en dat die, welken door geweld der wapenen genomen zouden „ worden, naar begeerte des Konings zouden behandeld worden.

„ Dat de Staaten, naa verloop van den bepaalden tyd, géén „ Vrede of Bestand met hunne Vyanden mogten sluiten, zoo „ lang het tegenwoordig Traktaat duurde, zonder tusschenkomst „ van zyne Majesteit, en dan zonder krenking van dit Traktaat, „ gelyk Frankryk insgelyks doen zoude.

„ Dat zyne Majt. den Staaten, die alleen tegens een magti- „ gen vyand zoo lange jaaren een bloedigen en verderfelyken „ Oorlog hadden gevoerd, jaarlyks, staande dit Traktaat, een „ millioen guldens zoude geeven, te beginnen van de dagteke- „ ning deezes Traktaats, boven de somme waar toe de Koning zich „ ten jaare 1630 hadt verbonden, dat is te samen twee millioe- „ nen, om de zes weeken by gelyke deelen te betaalen. Daar- „ enboven zoude hy hun jaarlyks driehonderdduizend guldens gee- „ ven, of een gelyk Regiment voetvolk aan dat van den Mar-

„ schalk *de Chatillon* en een Compagnie paardevolk, 't welk een
„ gelyke somme zou bedragen.

„ Dat, indien de Algemeene Staaten een Verdrag van Vrede
„ of Bestand kwamen te sluiten met hunne vyanden, geduurende
„ de jaaren van het tegenwoordig Traktaat; zyne Majt. beloofde
„ 'er Borg voor te blyven: maar als Spanje het Verbond,
„ dus met den Staat gemaakt, overtradt, dan zou de Koning van
„ Frankryk te gelyk met den Staat den Oorlog tegen Spanje
„ voeren.

„ Dat de Staat zulks insgelyks zoude doen, als Spanje de Ver-
„ bonden, met Frankryk aangegaan, te buiten ging.'

Zulks wordt mede in 't achtste Artykel bedongen; invoege de een zonder den anderen géén Vrede, of Bestand, met Spanje op nieuw mogte aangaan.

„ Dat, wanneer Keizer *Ferdinand*, of andere Prinsen van
„ deszelfs Huis, onder wat voorwendsel 't ook zyn mogte, hunne
„ Hoog Mog. kwame aan te tasten, invoege zy met hem br ken;
„ zyne Majt, beloofde dit alsdan ook te doen, en zonder den Staat
„ zich niet weder met Oostenryk te bevredigen: hier toe ver-
„ plichtte zich de Staat ook, indien zulks van denzelfden kant
„ plaats hadde omtrent Frankryk.

„ Dat dit Traktaat het voorige van 1630 niet zoude benaa-
„ deelen, maar beiden zouden ze in hunne krachte blyven voor
„ den daar in bepaalden tyd, en wanneer die verscheenen was,
„ zou men, wederzyds tot dit genegen zynde, dezelven her-
„ nieuwen.

„ Dat de Staaten gehouden zouden zyn met den vyand buiten
„ 's Konings toestemming niet te handelen, byaldien, zyne Majt.
„ al liever wilde met Spanje breeken dan de millioen en de drie-
„ honderdduizend guldens op voornoemde wyze te verschaffen;
„ dat de Koning ook beloofde met Spanje niet te handelen als
„ met der Staaten toestemming, en dat hy alsdan van de mil-
„ lioen guldens ontslagen zoude zyn, die hy in 't Verdrag van
„ 1630 beloofd hadt.

„ En eindelyk dat, zoo het den Koning behaagde met Spanje
„ te breeken, dat men dan den buit van wederzyden zoude dee-
„ len, en voorts dat dit Traktaat toegestemd en getekend zoude

„ wor-

„ worden door den Koning en de Algemeene Staaten volgens ge-
„ bruik enz.'

Ook was men overeengekomen dat, in geval 'er een Verdrag van Vrede, of Bestand, met den vyand werdt gesloten, zulks in de Veréénigde Nederlanden zou geschieden. Zeker aanmerking hier over, als aartig en niet ongegrond ons toeschynende, zullen wy hier laaten volgen. De Schryver derzelve zegt:
„ In de daad zulk een verdeeling te maaken, was den huid te
„ verkoopen eer men den Beer nog hadt, gelyk de Fabel zegt.
„ Zyne rekening te maaken op een gewisse verovering van zoo
„ veel sterke Steden, kon niet geschieden zonder de inbeelding
„ van Vader *Joseph van Tremblai* te hebben, dien de Kardinaal
„ van *Richelieu* in zyne onderhandeling gebruikte, en die, den
„ Hertog van *Weimar* in eene kaart met het uiterste van den vin-
„ ger wyzende de Steden, die hy moest neemen om de Keizer-
„ lyke Party in Duitschland te bederven; tot hem zeide dat hy
„ elke Stad moest neemen, die hy hem aantoonde, even als of
„ 'er niets ligter te doen was als dit. De Hertog antwoordde
„ hem, al lagchende, dat het geene hy zeide goed was, als men
„ de Steden, die hy noemde, met den top van den vinger kon-
„ de neemen. Dit bleek by de uitkomst, welke dit ontwerp
„ geensins beantwoordde. 't Schynt in den eersten opslag vreemd
„ dat de Staaten Lodewyk den XIII meester wilden maaken van
„ de gantsche Vlaamsche kust, met alle sterke Steden, die daar
„ zyn, en vooräl *Oostende*, 't welk hun vry beter diende dan hem.
„ Maar men vondt zwaarigheden genoeg, welken verhinderden
„ dat men niet eens eene proef nam om ze aan te tasten."

Ondertusschen was men ook geduurende dit jaar bezig aan eene Handeling van Rupture, of Vredebreuk, van Frankryk met Spanje, waar aan men met allen yver werkte; doch, alzoo deeze eerst tot stand kwam in 't begin van het volgende jaar, zullen wy 'er ook hier niet verder van spreeken en het tot dien tyd opschuiven. Men maakte daarenboven eenige nieuwe Artykelen tot nut van de gevluchte Heeren uit de Spaansche Nederlanden, waar van sommigen zich in Frankryk onthielden; doch hier zullen wy in 't vervolg melding van doen.

Tusschen beiden moeten wy zeggen dat, zoo rasch de Spanjaarden de lucht kreegen van dit nieuwe Traktaat tusschen Frank-

ryk en de Veréénigde Nederlanden geslooten, zy 'er op uit waren om de onmin tusschen den Koning van Frankryk en zyn Broeder, den Hertog van *Orleans*, aan te kweeken, denkende te grooter steun aan gemelden Hertog te hebben, om dat hy, het Fransche Ryk verlaaten hebbende, zich in hunne bescherming begeeven hadt. Men ging met dezelven een Verdrag aan, waar in onder anderen bedongen was, dat zyne Katholyke Majesteit den Hertog van *Orleans* twaalduizend man voetvolk en drieduizend man paardevolk zoude verschaffen en onderhouden, om met die magt in Frankryk te vallen; dat de Hertog met den Koning, zynen Broeder, géén Verdrag zoude aangaan of maaken, zonder medeweeten en toestemming des Konings van Spanje; en dat gééne van beide verdragende partyen eenige Onderhandeling zoude toestaan binnen den tyd van twee en een half jaar. Dit verdrag was den 12 Mai van dit jaar geslooten en bevestigd, maar het miste den bedoelden uitslag Frankryk was te staatkundig om niet te zien dat, zoo lang men 's Konings Broeder niet eenigermaate bevredigd hadde, 'er van denzelven min of meer kwelling te verbeiden stondt; derhalve moest men dien Hertog eerst weder in het Ryk hebben, wilde men met min belemmerde handen voorsz. Traktaat met Holland in 't werk stellen. Ook zag men goeden kans tot het wel uitvallen van dit voorneemen. Men wist dat de Hertog zich verliet op en regeerd werdt door den Heer *des Puitslaurens*, dus men deezen door beloften moest winnen, die zich ook daar door verleiden liet en den Hertog overhaalde om naar Frankryk terug te keeren. Het Vaderland heeft eene onbekende zoetigheid, die den mensch, hoe aangenaam en streelend de bejegeningen hem in vreemde landen aangedaan ook zyn mogen, met zeker ongenoegen en met eene begeerte bezielt, waar van hy geen reden geeven kan, en die voldaan is, bezadigd en gerustgesteld, wanneer hy zich weder in het Vaderland bevindt. Dus ging het ook met deezen Hertog en zynen byhebbenden stoet; de ballingschap begon hun te verdrieten, de terugkomst in 't Vaderland werdt sterk begeerd, en, zoo dra deedt zich de bekwaame gelegenheid daar toe niet op, of een ieder vondt zich bereidvaardig om terug te keeren. Men zegt dat de Hertog tot zulks te meer genegen was, om dat de Spanjaarden, die door hun nationaal kenmerk zeer jaloers

en

en wantrouwende zyn, hem in alle dingen mistrouwden, en om dat zy korten tyd geleeden op zyne Hovelingen geschooten hadden; zeker uit een aangebooren haat tegen de Franschen; althans het zoo even gemeld Verdrag was nog geen vyf maanden oud, wanneer *Orleans* des morgens vroeg in stilte uit *Brussel* naar Frankryk reedt, en toonde dus dat hy zich door de Spanjaarden niet dacht te laaten gebruiken, om zyn Broeder afbreuk te doen.

Wy hebben straks gesprooken van de gevluchte Heeren uit de Spaansche Nederlanden, waar van zich eenigen naar Frankryk begeeven hadden en anderen in Holland by de Graaven van *Warfusé* en *van den Berg*. De reden hier van was ten deele de groote kwelling en pranging, die hun door den Marquis *d'Aitone* werdt aangedaan; want deeze meer dan zyne Voorgangers willende doen, hadt muntspecie noodig, en de Brusselsche kas was niet genoeg in bekwaamheid, om hem de middelen daar toe te verschaffen; dus dacht hy van de voornaamste persoonen des Lands deeze middelen te moeten invorderen. Doch dit deedt hy niet zonder medeweeten des Konings van Spanje, die, gelyk wy op het einde van het voorige jaar gezien hebben, op alles uit was om geld te bekomen, alzoo hy tegen den moed der Hollanderen onder hunnen *Fredrik Hendrik* géén' genoegzaame middelen hadde. Alle Brabantsche Burgten en Dorpen moesten ook op bevel van *Aitone* maandelyks de helft meer opbrengen dan zy gewoon waren, die de noodzaaklykheid voor een wet houdende, hier in bewilligden, en, gelyk te denken is, waren die Grooten niet vry.

Nogthans was deeze wel de voornaamste oorzaak. Graaf *van den Berg* hadt langen tyd het sieraad der Spaansche Wapenen geweest, hy was voor den Koning van Spanje een zeer voornaam onderwerp, en zyn belang vorderde het behoud van zulk een' man; maar *van den Berg* was uit misnoegen naar het Veréénigd Nederland gevlucht, en, niettegenstaande alle mogelyke poogingen, was hy niet tot terugkeering te brengen: weshalve men den weg der strengheid met hem insloeg, gelyk wy straks zullen zien.

Zyn afval hadt ondertusschen veele andere Grooten, wier misnoegen op de Spaansche Regeering genoeg was om *Aitone* (dien door Spanje, geduurende de afweezigheid van den Infant, Commis-

missie was gegeeven om alleen Gouverneur en Algemeen-Kapitein van dit Nederland en Bourgonje te zyn) te doen denken dat ze met *van den Berg* aan een en dezelfde lyn trokken, op hun eigen veiligheid doen waaken. Veelen, wel vooräf ziende wat hun te wachten stondt, koozen 't haazepad, als de Prins van *Espinoy*, die zich in Frankryk naar *la Capelle* en *St. Quintin* begaf, en de Graaf van *Hennin*, die veel dieper in Frankryk trok; de Hertog van *Bournonville*, die men mede op den hiel zat, vluchtte insgelyks naar Frankryk, en maakte zich op zyn landgoed te zyn in *Boulogne*. Veele anderen ontkwamen ook het gevaar, behalve den Prins van *Barbançon* en met hem vyftig Soldaaten, die mede verdacht waren zyn party te houden; deeze Prins werdt dan achterhaald en gevangen teruggebragt op het Kasteel van *Antwerpen*, gelyk wy in het volgende Plaatje verbeelden.

„ Hier ziet men de Stad *Antwerpen* in 't verschiet, en op
„ den weg den Prins van *Barbançon* te paard met eenig gevolg,
„ die door andere Ruiters achterhaald, omsingeld en gedwongen
„ wordt zich gevangen te geeven."

De voorgenoemde Graaf van *Hennin*, hadt wel zyn lyf geborgen, maar zyne goederen moesten zyne vlucht eenigsins goed-

maa-

maaken; offschoon de Graavinne, zyne Huisvrouw, verzekering wilde geeven van de trouwe haares mans, maar dit kon niet helpen.

Ook was de Hertog van *Aarschot* dit onweer onderhevig. Naa het afbreeken der onderhandeling over een Bestand met de Algemeene Staaten was hy naar Spanje gegaan, als we gezien hebben, om, indien mogelyk, aldaar zoo veel stofs te krygen, dat men min achterhoudend met den Veréénigden Staat konde handelen. Maar Spanje heeft weinig noodig om de openhertigste en welmeenendste daaden als verraadery, of ten minsten als een verkeerde geneigdheid, aan te merken; dit was ook de oorzaak dat hy uit Spanje niet terugkwam. Zulks kwam te vreemder voor, om dat *Aarschot* de grootste getrouwheid voor Spanjes party altyd betoond hadt, en deswegens van de Spaanschgezinden zeer gevleid en geliefkoosd was geweest. Hy schynt mede in 't vertrouwen te zyn geweest, dat hy by den Spanjaard wel gezien was, vermits hy zich liet diets maaken dat de Koning, op welke wyze ook, zich tot Bestand zou laaten overhaalen, en dat hy daar door niet alleen zyn persoon en Huis bevoordeelen, maar ook zyn Vaderland een grooten dienst zoude doen.

Echter vondt hy zich hier in bedrogen; de Koning hadt eene andere meening: *Aarschot* was te wel gezien in de Spaansche Nederlanden, dit zou Spanje naadeelig hebben kunnen weezen, by tyds gezorgd, moest hy dan in verzekering gesteld worden; want schoon men hem alsnog voor een getrouw man hielde, was hy nogthans te rondhartig in het spreeken: wanneer nu deeze Nederlanden dit hoofd uit het gezicht verlooren hadden, dacht men ze te beter te kunnen naar de hand zetten. De Hertog werdt dan naa dat hy by den Koning den 15 April verslag van zaaken gedaan hadde, door den zelven gebooden weg te gaan, en naar huis gaande gevangen genomen en op het Kasteel van Hal, twee mylen van *Madrid* in bewaaring gesteld, zyn gevolg onderging het zelfde lot, uitgenomen zyn Secretaris, wien de vlucht heilzaam was.

Zeker Schryver zegt, dat de Koning van Spanje, toen zich „*Aarschot* by hem in 't Kabinet bevondt, hem vermaande rond-„borstig te verklaaren wat hy van den voorgemelden Handel wist, „verklaarende dat hy hem daar door een zonderlingen dienst zou doen,

„ doen, en dat hy daar over niets kwaads ondergaan zoude, be-
„ loovende zulks op zyn Koninglyk woord; maar dat *Aarschot*,
„ daar op of zyn geheugen door vrees verlooren hebbende; of
„ zyne vrienden géénen kwaaden dienst doen willende, betuigde
„ van niets te weeten. De Koning gaf te kennen door verschei-
„ den bewysstukken beter te weeten, en verzocht hem niet als
„ Koning, maar als vriend, de waarheid te zeggen, doch *Aar-*
„ *schot* bleef by zyn bestek en wilde niets anders zeggen, waar
„ op de Koning van hem afhing. Hy werdt vervolgens, vol-
„ gens deezen Schryver, door den Graaf van *Olivarez*, den Her-
„ tog van *Alba* en den Voorzitter van *Castilie* ondertast en met
„ 's Konings verontwaardiging gedreigd, zoo hy halssterrig by
„ zyne ontkenning bleef, dan dit op hem niets vermogende, zoo
„ kwam hy weder in tegenwoordigheid des Konings, die hem 't
„ zelfde weder zeer vriendelyk afvorderde, maar dit niet baa-
„ tende, sprak hy hem sterker aan, doch *Aarschot* hielt zich by
„ zyn voorig gezegde, waar op hem de Koning door de Kapi-
„ teins van zyn Garde liet vatten en op het Kasteel, *Alameda*
„ genaamd, in verzekering stellen.

„ Aldaar zynde schreef hy 's anderen daags, den 16 April, een
„ Brief aan *Olivarez*, waar in hy genoegsaam bekende 't geene
„ hy den Koning niet hadt willen openbaaren. In deezen Brief
„ zegt hy: *dat hy zyne Majt. om twee redenen niet hadt kunnen ant-*
„ *woorden*, 1.) *om dat zyn geheugen op dat oogenblik hem géén ant-*
„ *woord verschafte op 't geen de Vorst hem vraagde*; *en* 2.) *om dat,*
„ *indien hy den Konings, al wat hem toen te vooren kwam, gezegd had-*
„ *de, die Vorst mogte gedacht hebben dat hy hem zocht te misleiden,*
„ *maar dat hy nu over de zaak gepeinsd hebbende, zich naarder beraa-*
„ *den hadt; voorts dat hy in alle dingen zich getrouw gedraagen hadt,*
„ *niets anders bedoelende en ter harte neemende dan den dienst van zy-*
„ *ne Oversten.*'

„ Deeze Brief was oorzaak dat hy veel zachter behandeld, en
„ van dit Kasteel op een ander, *Pinto* genaamd, wierde overge-
„ bragt; maar hy bekwam zyne vryheid niet, welke zyn gevolg
„ alleen verkreeg, dat naar het Vaderland terugkeerde; zoo dat
„ de Hertog tot het einde zyner dagen in Spanje is gebleeven.
„ Ten zelven tyde was de Pensionaris van *Brussel*, de Heer *Schotte*,
„ ook in hechtenis genomen geweest, maar deeze kreeg ter-

„ stond

„ stond weêr vryheid om door de Stad *Madrid* te wandelen, 1634.
„ vermits hy als Afgezant der Spaansche Nederlanden aldaar was
„ gekomen, en, gelyk hy den Koning volkomen van alles on-
„ derichtte, zoo verkreeg hy vervolgens weder zyne volkomen
„ vryheid.' Dus verre deeze Schryver, die dit wel eenigsins anders verhaalt maar echter in het zaakelyke met het voorverhaalde overëenstemt.

Wy hebben deeze geschiedenis wat omstandiger, dan andere Schryvers der Nederlandsche Historien, verhaald, om dat de Leezer zien zoude, dat Spanje met niet veel meer liefde en genegenheid jegens zyne werkelyk in bezit hebbende Nederlanden handelde, dan hy te vooren hadt gedaan met ons, en dat, zoo 't aldaar zoo verre niet ging, de waare verklyfdheid hier zoo zeer de oorzaak niet van ware, als wel de vrees voor 't Spaansch geweld en dwinglandy, die men van tyd tot tyd bezuurde, als ook voor de ondankbaarheid ter belooninge der beste en getrouwste daaden. Voor het overige is de Hertog van *Aarschot* van zulk een aanzien in de Nederlanden geweest, dat wy wat wydloopiger van hem dachten te moeten spreeken.

Om nu nog iets te zeggen wegens het misnoegen van de opgemelde gevluchte Heeren, zoo vinden wy by zekeren Engelschen Schryver iets, dat men te vergeefs elders zoude zoeken. Hy zegt, dat het misnoegen deezer Grooten zoo ver gegaan was, dat zy 't besluit genomen hadden om, op 't spoor der Vereenigde Landschappen, de Spaansche Nederlanden aan de Heerschappy van Spanje te onttrekken, niet om met de reeds Vereenigde Landen één lighaam te vormen, maar om een op zich zelfs bestaande Republyk uit te maaken; dat zy dit hun voorneemen niet alleen aan den Prins van *Orange*, maar ook aan andere Leden van den Staat bekend gemaakt hadden; dat zulks van deezen wel aangenomen, en een overéénkomst ware getroffen om, gelyk met de Zwitsersche Kantons, met hen een bestendig Verbond te maaken; dat dit den Koning van Engeland door den Prins werdt bekend gemaakt, met verzoek van het strikste geheim, maar dat, dit geheim by de Engelschen niet naar belofte bewaard wordende, zulks uitgelekt en oorzaak van voorsz. verwarring geweest zy. Wat 'er van zy konnen wy niet beslissen, en laaten het op rekening van den Schryver.

Graaf *Hendrik van den Berg*, gelyk wy zoo even zeiden, was ook met het begin deezes jaars ten doel aan de Spaansche wraakzucht. Hy hadt zich, als vooren verhaald is, mannelyk tegens alle beschuldigingen en aanwryvingen verdeedigd, maar de Spaanschgezinden waren 'er op uit om hem met alle strengheid te behandelen, als bleek in dit jaar, want men sprak den 13 Maart zyn vonnis uit, men verklaarde hem daar in schuldig aan gekwetste Majesteit in den eersten graad, zyne goederen verbeurd, en om onthoofd te worden; maar men hadt het onderwerp niet, welk zich wel hoeden zou om niet in hunne handen te vallen: dus waren dit slechts flikkerende blikſemstraalen, die oplettenheid verwekken, maar géén leed doen.

Om nu ook iets van de voortduurende twist over de Meijery van '*s Hertogenbosch* te zeggen, zoo dient dat de Spanjaard nu, naa zich tot nog toe van woorden bediend te hebben, tot daadelykheid overging, want hy liet vier Schouten, door hunne Hoog Mog. in voorz. Meijery aangesteld, opligten en gevangen wegvoeren, een aanslag, die de Staaten zeer euvel opnamen; weshalve zy last gaven dat 'er ook eenige Schouten op den Spaanschen bodem gevangen wierden, 't welk zeer rasch geschiedde. Zoo drą kreegen de Spanjaards daar van de tyding niet, of zy lieten den Amptman van *Prinsenland* aanzeggen, dat ingevalle hy deezen Brabandsche Schouten binnen veertien dagen niet ontsloeg, zy hem de vryheid ten platten lande zouden opzeggen. De Staaten lieten daar op opene Brieven aanplakken, waar in zy allen Schouten der Dorpen en Heerlykheden der Spaansche Nederlanden, die onder brandschatting stonden, bevolen, dat ze binnen den tyd van veertien dagen hun Vrygeleide te haalen hadden by de vier Opper-Officieren, door hun in de Meijery van den *Bosch* aangesteld, en dat, in gebreke van dien, zy ten roof der Soldaaten zouden staan. De Spanjaarden gelasten toen den Inwoonders van *Walsch-Braband* gééne Schatting meer den Algemeene Staaten te betaalen, en lieten hunne grenzen met volk bezetten, om beter op hunne hoede te zyn voor de verrasſingen der Staatschen.

Ondertusschen bleef de Geestlykheid niet buiten 't spel, want de Bezetting in *Breda* liet de Predikanten van *Heel*, *Tilburg* en *Oosterwyk* gevangen neemen, om dat de Staaten de Roomsche Kerk in 't Dorp *Os*, onder de Meijery behoorende, hadden doen toesluiten en verzegelen, maar de Pastoor had dezelve weder met geweld

weld geöpend, waarom hy gevat en in 's *Hertogenbosch* was vastgezet geworden. Zeker Schryver zegt dat de Spanjaards eerst hier mede een aanvang zouden gemaakt hebben, en dat de Algemeene Staaten, in Mai van zulks bericht ontfangende, besloten zich met allen kracht daar tegen te stellen, en dienvolgens niet alleen beveelden om alle Priester en Officieren, maar ook Bisschoppen, Abten, Prelaaten, en verdere Geestelyken, die men zou kunnen bekomen in de onder brandschatting staande Landen, als wel in 't byzonder in 't kwartier van *Antwerpen*, van de *Meijery*, van 't Markgraafschap *Bergen*, van den Lande van *Kuik* enz, gevangen te neemen.

Dit verwekte, als te denken is, een groote vrees onder de Geestelyken, waar van 'er ook veelen zich van het platten land in de Steden begaven, laatende die Herders hunne kudden aan zelfvertroosting over, vermits, indien zy by dezelven bleeven, hunne persoonen gevaar liepen. Maar hoe schoonschynende redenen hun gedrag opkeevende, de Aartsbisschop van *Mechelen* begreep het anders, alzoo hy wel rasch een gebod deedt afkondigen, waarby alle deeze Priesters aanbevolen werdt zich elk weder naar zyn' Kerk te begeeven, om aldaar den dienst waar te neemen, waar op eenigen gehoorzaamden, anderen niet.

De bittere vruchten des Oorlogs, zegt dezelfde Schryver, worden doorgaans gesmaakt door hen, welken den minsten schuld daar aan hebben. Zoo ging het met dit geschil van 't zelfde; want de Spanjaarde hadden door hunne onbillyke begeerte [*even als of de Staaten, 's Hertogenbosch veröverd hebbende, met eenen géén meester waren geworden van alle deszelfs afhanglykheden, volgens het gewoonen recht des Oorlogs.*] al dit leed te weeg gebragt, en de arme Ingezetenen moesten zulks bezuuren, want op hen alleen viel de gantsche last. Ook zochten zy alle middelen uit om daar van verlost te worden. Zy zonden hunne Gevolmagtigden naar *Brussel* en in den *Haag*, om hunne klagten te doen over 't geen men hun deedt lyden. Maar dit kon niet baaten, nademaal de Staaten van hun wettig recht niet wilden afstaan, en de Marquis *d'Aitone* met den Spaanschen Raad verklaarden, eerder alle vrygeleiden ten platten Lande te willen opzeggen, dan te verdraagen dat de Meijery aan de Staaten bleeve; invoege men in den

Haag de Afgevaardigden 't geene niet konde belooven, dat men anders wel gedaan zou hebben.

Deeze duidelyke verklaaring van de Spaansche gezinden gaf nu verder gelegenheid tot nog meerdere geweldpleegingen. Thans wierden wederom vyf Priesters uit den Naamschen Polder by de Staatschen opgeligt, het welk by *d'Aitone* vernomen zynde, zoo liet hy aan die van *Zuid-Holland*, van de *Zwaluwe*, *Altena*, *Bommeler-* en *Thielerwaard*, van *Heusden*, *Maas* en *Waal*, aanzeggen dat, ingevalle zy niet binnen veertien dagen te weeg bragten dat de Algemeene Staaten afstand deeden van de Meijery, hy hun allen de vryheid van inwooning zoude beneemen. Hy bleef ook niet by woorden, maar kwam straks daar naa tot daadelykheid; want uit *Roozendaal*, *Zevenbergen*, *Sunderen*, enz. liet hy zes persoonen opligten, onder welken één of meer Officiers waren, nogthans werden zy weder op zyn eigen bevel eenigen tyd daar naa op vrye voeten gesteld, gelyk ook de Rentmeester van den Prins van *Orange*, die hy uit *Oosterhout* hadt laaten ligten.

Ondertusschen deeden de Algemeene Staaten de oefening van de Roomsche Religie in de Kerken, of Huizen, scherpelyk by Plakaat verbieden ten tyde toe, dat de Spanjaards de door hen geligte Predikanten weder in vryheid stellen zouden. Dan men was te verbitterd om dit in te volgen, en veel meer genegen om den twist gaande te houden, invoege deeze zaak in denzelfden stand bleef; wat er nu verder dies aangaande gebeurd is, zullen wy in 't volgende jaar zien.

Hier vooren hebben wy gesprooken van het naader Verbond met Frankryk, en gezegd dat deswegens veele heen-en wederkomsten zyn geschied, alzoo dit een van de merkwaardigste Verbonden is, die deeze Staat alstoen nog met eenige andere Mogendheid hadt aangegaan. Alles wierdt even juist bepaald en besllooten, dan wy hebben het onnoodig geächt den Leezer de veelvuldige overéénkomsten, die men daar over van wederzyden heeft gemaakt, mitsgaders de Instructien van wederzydsche partyen, onder 't oog te brengen, om dat zulks veel te verdrietig zou gevallen hebben. Wy zullen hier nog spreeken van een ontwerp van een Traktaat dit jaar gesmeed tusschen Frankryk, Engeland en deezen Staat, 't welk ter deezer gelegenheid geschiedde.

De

De Heer *Boutelièr*, één der Gevolmagtigden van Frankryk in voorsz. Handelingen, met den Heere van *Heemstede* in gesprek zynde, gaf aan deezen te kennen, dat den Koning, zynen Meester, van weerscheiden kanten bericht ware, dat de Spaansche Agent, *Nicolaldi*, aan 't Hof van Groot-Brittanniën van wege den Koning van Spanje een Naader Verbond hadt voorgeslagen; dat dit Hof in den eersten zulks met graagte hadde aangehoord, doch dat deeze voorslag in 't vervolg met meer koelte werdt beschouwd, echter dat dezelve met meerder ernst wel zou konnen hervat worden; dat zyne Majt. van Frankryk dienvolgens dienstig geoordeeld hadt, om gezamenlyk met hunne Hoog Mog. zulk een verbindtenis te voorkomen, indien zy beide den Britschen Vorst van hunnent wege een Naader Verbond lieten aanbieden, waar door deeze Vorst afgetrokken zou worden van 't Verbond met Spanje en op hunne zyde zou vallen; dat zyn Koning tot dit einde eenige pointen hadt laaten opstellen, om die aan den Ambassadeur in Engeland te zenden, by aldien hunne Hoog Mog. zulks goed konden vinden, zonder verplicht te zyn zich stiptelyk by deeze pointen te houden, die alleen strekkende waren om den Koning van Engeland een *goeden voorsmaak* van de meening der beide partyen te geeven; dat men dan in 't vervolg door Buitengewone Ambassadeurs de zaak nader zoude bewerken, die van wederzyden naar Engeland zouden gezonden worden, doch deeze bezending zou niet geschieden, dan naa dat het voorgemelde Traktaat met den Staat gesloten was.

Naa dit verslag leesde *Boutelier* den Heer van *Heemstede* de ontworpene Artikelen voor, en stelde ze hem vervolgens schriftelyk ter hand, om die aan zyne Meesters over te zenden. Om nu een denkbeeld van dit ontwerp te geeven, zullen wy de Artykelen in 't verkorte voordragen, welke hier op uitkomen:

„ Dat zyne Allerchristelykste Majt. en de Vereenigde Landschappen zich in 't by hen gesloten Traktaat voorbehouden hebbende om 'er den Koning van Groot-Brittannien in te begrypen, als hun goeden Gebuur en ouden Vriend, in geval hy 'er intreeden wilde, met hem over 't volgende zouden overéénkomen.

„ Dat voorsz. Koning en Landschappen zich verplichten om den „ Paltsgraaf te handhaaven in zyne rechten op den Palts (doch niet

„ op

„ op de Keurvorstlykheid, waar over men zich op de Keurvorsten
„ zoude berusten en op het Traktaat, dat gemaakt zou kunnen wor-
„ den over een algemeenen Vrede in Duitschland); zy zouden
„ zich insgelyks verplichten géénen Vrede te maaken met den
„ Keizer en den Koning van Spanje, ten zy de Keizer zynen
„ Ban tegen genoemden Paltsgraaf hadde opgeheven, en voorts
„ belooven zy denzelven tegens alle aanvallen, hoe genaamd,
„ te verdeedigen.

„ Dat de Koning en de Landschappen, ingevalle zyne Groot-
„ Brittannische Majt. in zyne Staaten, door wie het ook mogte
„ zyn, wierde aangetast, na het sluiten van dit Traktaat, of
„ ten gevalle van den bystand, aan den Paltsgraaf verleend, of
„ anderfins; géénen zyner vyanden zouden kunnen bystaan,
„ maar veeleer de Staaten des Konings ten hunner koste zouden
„ verdeedigen, met het getal manschap als by overéénkomst ge-
„ vorderd zou worden.

„ Dat, indien de Koning van Frankryk en de Algemeene
„ Staaten ter oorzaake van het tegenwoordig Traktaat, met den
„ Britschen Koning gemaakt, of om den bystand, dien zy den
„ Paltsgraaf belooven te doen, of om andere redenen, in hunne
„ bezittingen, door wien het ook mogte zyn, werden aange-
„ tast, en zoo zy Schepen noodig hadden, de Koning van En-
„ geland hun deselven bezorgen zoude in 't overééngekomen ge-
„ tal, en hen naar vermogen zou bystaan.

„ Dat Engeland in géénen deelen bystand zou kunnen bieden
„ aan de vyanden van Frankryk, indien zy hem kwamen aanran-
„ den in zyne Staaten, en hy verplicht ware die te verdryven
„ met geweld van Wapenen; maar veeleer hem zoude bystaan,
„ byaldien zulks zyne gelegenheid toeliet.

„ En eindelyk dat Grootbrittannie de onzydigheid zoude on-
„ derhouden ten aanzien van de Algemeene Staaten en hunne
„ vyanden en dat de onderdaanen van deeze op géénerlei wys
„ den Koophandel van Engelands onderzaaten, met wien het ook
„ mogte zyn, zouden verhinderen.'

Wanneer de Heer van *Heemstede* nu de voorleezing van deeze Artykelen hadde aangehoord, betuigde hy dit voorneemen zyner Allerchristelykste Majesteit zeer loflyk te zyn, en dat hunne Hoog Mog. zeer ingenomen zouden weezen met de éénstemmi-

mige meeningen van beide Hoven; doch dat hy omtrent den Paltsgraaf anders gelast ware; want volgens dien last moest gedachte Paltsgraaf als Keurvorst erkend worden; en wyders dat hy meende dat de inhoud van het eerste Artykel niet aangenaam zoude zyn aan Engeland. Voorts vielen 'er tusschen deeze twee Heeren nog verscheiden redenen over dit onderwerp voor, maar 'er werdt by hen niets vastgesteld, zoo dat deeze zaak nog eenigen tyd is uitgesteld geworden. Men handelde daar naa over 't middel om den Kardinaal-Infant den doortocht naar het Spaansch Nederland te verhinderen, waar van we in 't vervolg naader gewag zullen maaken.

Wy hebben geoordeeld dit geval, schoon het door de laatere Schryvers niet wordt aangehaald, hier te moeten plaatsen, wyl wy het by de ondere vinden. Voorts vinden wy nog eenige zaaken omtrent den Hertog van *Nieuwburg*, die wy, in vervolg van 't geene wy 'er in onzen voorigen van gezegd hebben, nog kortelyk zullen verhaalen.

Deeze Hertog, uit geruchten verstaan hebbende dat de Algemeene Staaten eenigen bystand aan de Zweeden zouden zenden, zondt den Heer *Wispenning* in den *Haag* aan gemelde Staaten, om hunne Hoog Mog. te verzoeken, dat deeze hulptroepen, in het doortrekken, géén nadeel mogten doen aan de Landen des Hertogs; dat alle handeldryvende en andere persoonen, vrywaaring van den Hertog hebbende, vryen doorgang mogte hebben zoo van wege hunne Hoog Mog., als zy het van de Spaanschen zouden hebben; dat de plaatjes *Erkelens* en *Karpen* in handen van den Hertog mogten gesteld worden, voor zekere somme gelds, of wel pandsgewys; dat hunne Hoog Mog. by den Ryks-Kanselier van Zweeden, *Oxenstern*, wilden te wege brengen, dat hy omtrent den Hertog onzydigheid gebruikte. Dit verzoek, in vier Artykelen vervat, gedaan zynde, wierdt het eerste toegestaan, maar op het tweede, werd gezegd, dat men 'er naader acht op zoude geeven, wanneer de Acte in vereischte form zou vertoond worden. Nopens 't derde point werdt *Wispenning* naar *Gelderland* geweezen, alzoo *Erkelens* onder die Provintie behoorde; doch *Karpen* aangaande, toonde men hem niets te willen besluiten: 't vierde Artykel werdt mede toegestaan, invoege 'er de minste zwaarigheid viel over *Wispennings* verzoek.

Dan

Dan de Hertog ging altyd voort met ligting van volk, waar door hy steeds den steen des aanstoots in den weg hielt, en *Wispenning* daar omtrent hunne Hoog Mog. géene voldoenende redenen kunnende geeven, zoo besloot men om den Hertog door eene nieuwe bezending te vertoonen, dat zyn gedrag ligtelyk den zetel des oorlogs op deeze grenzen zoude brengen kunnen, en de Zweeden niet ligt in goede meening over zyne onzydigheid zoude komen.

Tot deeze bezending was eerst de Heer *Alewyn* benoemd geweest, maar vervolgens wierden 'er de Heeren *Ripperda* en *Aarnem* toe benoemd, die daarenboven gelast waren om voorsz. ligting in wat maniere ook te verydelen, en den Hertog te beweegen tot afdanking van het reeds geworven volk. Hun was daarenboven bevolen om, naademaal bekend was dat zyne eigen onderdaanen, en voorál de Ridderschap en Steden van *Gulik*, over deeze ligting zeer onvergenoegd waren; dit ongenoegen te koesteren, te voeden en dezelven onwillig te maaken tot opbrenging van schatpenningen.

Deeze Heeren waren denkelyk met *Wispenning* derwaards vertrokken; althans *Wispenning* weder ten *Haage* ingekomen zynde, verklaarde aan hunne Hoog Mog. dat de genoemde ligting met géén kwaad inzicht geschied was en nog werkelyk voortging, en dat de Hertog niets meer dan onzydigheid bedoelde. Hy verzocht wyders dat die van den Landgraaf van *Hessen* mogten zoo ver gebragt worden, dat zy *Blankenberg*, *Ketwyker-Brugge*, *Lantsbergen*, *Roeröort*, ontruimden, en dat men de Zweeden zoude beweegen om *Syburg* te verlaaten.

De voorsz. Heeren *Ripperda* en *Aarnem* kwamen nu in Maart weder in den *Haag* en deeden aan hunne Hoog Mog., de Algemeene Staaten, verstaan, dat, zoo ver het hun toescheen, de Hertog van *Nieuwburg* in géene kwaade meening ware, maar dat die Vorst niet wilde komen tot afdanking van 't geligte volk. Doch hoe het ook hier mede ware, naaderhand vernam men echter dat de Hertog niet alleen by de Zweeden, maar ook by den Keizer, in kwaad vermoeden kwam; weshalve hy de ligting, hoewel niet willens, achterliet, en dit volk ging meest in dienst des Keizers over.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare 1634.

Nu hadden de Algemeene Staaten ook nog aan de vordering van den Landgraaf van *Hessen* te voldoen. Hy hadt zyne Troepen in 't voorleeden jaar deezen Staat tot een Ruitertocht geleend, en, in erkendtenis van deezen dienst, hadt hy niet alleen in het voorgaande jaar door den Heer *Kinschot* verzocht, maar ook vorderde hy in dit jaar door zyne Secretaris *Wasserboen*, om van een goede somme gelds verzorgd te worden. De verzochte penningen begrootte hy op honderdduizend Ryksdaalders, en verzocht daarenboven nog den vryen uitvoer van tweehonderd duizend pond buskruid, even zoo veel ponden lonten en loot, drieduizend musketten, zoo veel pieken en eenige duizend andere Wapens zoo voor voet- als paardevolk. Maar de voldoening volgde niet op het verzoek, de geldmiddelen, door hem gevorderd, hadden veel bedenking veröorzaakt en men moest 'er eerst met de andere Provintiën over handelen; en de toevoer van Wapenen en ander Krygsgereedschap kon hem niet verschaft worden, alzoo der Staaten Leger werkelyk te velde was, dat als een soort van bystand kon aangemerkt worden: ook was de Kolonel *Pinsen* met omtrent drieduizend man tot bystand zoo van deezen Landgraaf als van den Lunenburgschen Hertog reeds uitgezonden.

Deeze zaaken dus verre ingezien hebbende, zullen wy nu zien wat 'er in den *Haag* in dit jaar is voorgevallen nopens het geschil van Oostfriesland.

De Heeren *Tido van Kniphuizen* en *Hiskens* kwamen in February weder in den *Haag* van wege de Ridderschap en Steden *Noorden* en *Aurik* en den derden Stand van Oostfriesland. Wanneer zy nu gehoor by de Algemeene Staaten hadden verkreegen, bragten zy weder hunne oude klagten in over 't Garnizoen binnen *Embden* enz. Ook verscheenen aldaar die van *Embden*, met naamen *Swaluwe* en *Herberts*, alsmede de Heer *Wyarda* van wege den Graaf, en deeze sprak onder anderen over de veiligheid der grensplaatsen, klaagende wyders niet alleen over den Commandeur in de *Bourtange*, maar ook over de Oversten in *Langäkkerschans*. De genegenheid hunner Hoog Mog. jegens hunne naagebuuren hadt zich al langen tyd vertoond in de zorg en moeite, die zy namen om dit verschil by te leggen en partyen te bevre-

digen, maar hunne loflyke poogingen waren als nog zonder vrucht geweest. Zy hoorden de wederzydsche klagten en verzoeken nu wederom geduldig aan en deeden nog een' pooging, of het mogelyk ware partyen gerust te stellen; doch hunne menschliefde vorderde niet dat ze der zekerheid min hulde deeden: 't Embdensch Garnizoen was één der partyen als een prikkel in haar vleesch en dus zeer hinderlyk geweest, nu kwam het weder ten tooneel, maar haar bedwang scheen den Staaten te nuttig om haar binnen paals te houden. Wanneer hunne Hoog Mog. nu wederzydsche inbrengingen aangemerkt hadden, was de uitspraak over voorsz. verschillen: „ dat het zelfde Hunne Mog. toescheen van langen „ duur te kunnen zyn, en men 'er naader over zou moeten raad„ pleegen; dat men intusschen zou moeten handelen over de „ betaaling van 't Garnizoen, die bynaa vyf jaaren achteruit was; „ dat zy aan hun hielden om te raadslaan over de voortduuring „ of afschaffing van 't Garnizoen; doch dat ze deeze zaak zoo „ rasch afgedaan hoopen te zien, dat partyen 'er wederzyds ge„ noegen by hadden.'

Over den twist tusschen den Embdenschen Burgemeester, Dr. *Willem Wittefelt* en den Predikant *Johannes Platius*, welk zeer groote gevolgen binnen *Embden* hadt, wierdt by hunne Hoog Mog. van gelyken uitspraak gedaan; in welke uitspraak gezegd wordt: „ dat dit verschil ter eeuwige vergetelheid moet „ worden overgegeeven; dat, vermits *Wittefelt* (die, geduuren„ de een acht jaarige Burgemeesterschap, vier- en- twintig maa„ len naar den *Haag* en tweemaal naar *Brussel* afgezonden was „ geweest) zich met der woon uit *Embden* in 't Graafschap van „ Oostfriesland willens begeeven wilde, hem door de Stad *Emb*„ *den* een somme van dertienhonderd daalders (voor ieder Ge„ zantschap, door hem gedaan, zou hem 50 daalders, elke daal„ der van 31 stuivers in waarde, betaald moeten worden, 't welk „ voorsz. somme uitmaakt) zoude geteld worden als eene billyke „ belooning voor zyne diensten, enz.'

Voorts wierden 'er nog verscheidene andere bewysstukken en vertoogen van wederzyde ingeleverd; elk beweerde de billykheid van zyne vorderingen, de klachten van den een werden door den anderen, als buiten reden, ten toon gesteld, en hunne Hoog Mog. zaten wel als Rechters om over alles uitspraak te doen,

maar

maar hoe billyk en overéénkomstig met de reden hunne vonnissen ook waren, altyd bleef 'er nog iets over, dat stof tot naadere bedenking en betooging gaf. Ook zou dit verschil anders volstrekt afgedaan zyn geweest.

Hoe verdrietig zou men zeggen moet dit alles den Algemeene Staaten niet zyn geweest! Was hunne uitspraak zoo sterk geweest dat ze, als de degen van den *Grooten Alexander*, deezen Gordiaanschen Knoop hadt kunnen ontbinden, zy hadden zich hunner moeite kunnen getroosten; maar men kwam al weêr en weêr.... Dit dunkt ons insgelyks waar te zyn. Echter moet men aanmerken dat onze Lands-Staaten hier in niet onverschillig kosten zyn, zy hadden 'er ook min of meer deel aan, en dus moesten zy in werking blyven, wilden zy de voordeelen van 't Land behartigen. Hoe het moge zyn, hunne Hoog Mog, naa wederzydsche partyen gehoord te hebben, deeden nog over dit hunne meening blyken in een langwyligen uitspraak, waar van wy, ten besluite van Oostfriesland voor dit jaar, den zin zullen laaten volgen.

Hunne Hoog Mog. zeggen daar in: „dat van de eene zyde „[van Oostfriesland] beweerd wordt dat het Garnizoen moet op„geheven worden, bestaande uit 600 man, en wel sedert 1627, „en van den anderen kant (van *Embden*) dat het in zyn geheel „moet blyven niet alleen, alzoo het, volgens het voorgeeven, „géén misbruik heeft aangericht, maar dat Oostfriesland ook „verplicht ware alle kosten te betaalen sints 1628 tot 1632; „zy derhalve goedgevonden hadden om, wyl alle andere aange„wende middelen ter bereiking der vrede zonder vrucht ge„weest waren, voor de laatste maal de Ridderschap, en Steden „*Noorden*, *Aurik* en *Embden* aan te maanen tot onderlinge be„vrediging.'

Voorts wordt in deeze uitspraak alles naauwkeurig bepaald, wat de twistende partyen onderling moesten doen, om aan het vredelievend oogmerk der Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden een gewenscht uitëinde te verschaffen, om hunne onderlinge Steden en Landschappen in rust te houden, en zich van alle argwaan, zoo van de Algemeene Staaten als van den Keizer en Spanje, te bevryden. Wat uitslag nu deeze rechtzinnige uitspraak der Staaten gehad heeft, en of de in verschil zynde

partyen zich daar aan gehouden hebben, zullen wy alsnog niet beslissen, maar in 't volgende jaar zien wat daar van geworden is.

Alvoorens wy nu overgaan tot de toebereidselen en den Oorlog te land van dit jaar, zullen wy nog eenige andere zaaken aanstippen, en vooreerst gewag maaken van eene Bezending van den Keurvorst van *Brandenburg* aan deezen Staat, die in de maand Mai in den *Haag* kwam. Zy gaf aan hunne Hoog Mog. te kennen dat de Keurvorst, 't zy uit kracht van het verbond ten jaare 1622 gemaakt, of uit reden van het naader Verbond des jaars 1632, zich niet langer verplicht achtede de 360000 guldens te betaalen, zoo min aan geld als aan volk (want by die Verbonden was men overéêngekomen dat deeze somme om de drie jaaren zou betaald worden.); dat hunne Hoog Mog. dienvolgens verzocht werden zyne Keurvorstelyke Doorluchtigheid daar over niet verder te willen bezwaaren, maar veeléer hunne eisschen te laaten vaaren; dat, indien hunne Hoog Mog. met dit al meenden van voorsz Vorst iets met recht te kunnen vorderen, 't welk buiten vermoeden zou zyn, de Keurvorst in dit geval zoude genoodzaakt weezen om zich te beroepen op het besprooken *Compromis* en *Arbitrage* van één der drie Koningen, te weeten van Frankryk, Groot-Brittannie, of Zweeden. Wyders liet hy aanbieden, om deeze beroeping eenigsins te verzoeten; van zyne zyde alles te willen doen wat tot volvoering van voornoemde *Compromis*, of onderlinge toezegging, vereischt wierde, verzoekende dat hunne Hoog Mog wilden te weeg brengen dat binnen den bestemden tyd de uitspraak geschiedde.

Voorts betuigde de Bezending uit naame van haaren Meester, dat ze zich ongaarne op 't *Compromis* beroepen hadde, vermits het haar aangenaamer zoude zyn geweest haare oprechte vriendschap en genegenheid aan hunne Hoog Mog. te betoonen door een grooteren en aanzienlykeren bystand. Omtrent de honderd zes- en seventigduizend guldens, door den Hertog van *Nieuwburg*, met bemiddeling der Algemeene Staaten, aan den Keurvorst beloofd uit de landen van *Gulik*, *Berge* enz., wierdt verzocht dat meergemelde Staaten te weeg mogten brengen, dat die betaald werden, ten einde *Brandenburg* daar door in staat gesteld wierde om mede een deel zyner schulden te voldoen. Daarenboven

ven wierdt by de Bezending vertoond, dat hunne Hoog Mog. oorzaak waren dat veele der duitsche Verbondelingen hunnes wils in ongelegenheid gekomen waren, en dat het nu hun plicht ware die by te staan en te onderstutten; — dat de Licenten, onder hunnen naam geheven wordende in het Vorstendom *Kleef*, in de Stad *Kleef*, *Wezel* en *Emmerik* op onzydige Goederen, mogten afgeschaft worden.

Wy hebben reeds hier vooren gezien dat 'er eenige Zweedsche Troepen in dienst van deezen Staat geweest zyn ten jaare 1633, deeze Bezending nam nu ook gelegenheid om den Algemeene Staaten te vertoogen hoedanig de toestand ware van de landen *Kleef* en van der *Mark*; die Troepen in het wederkeeren hadden hun winterkwartier genomen in 't voorsz. Graafschap van der *Mark* en in *Ravensberg*, en zulks hadt de inwoonders niet alleen bezwaarlyk gevallen, en de omstreeks liggende Landschappen veel bekommernis veröorzaakt: maar daarenboven hadt de Landgraaf van Hessen *Lipstad* in 't Graafschap van der *Mark*, en *Roeröort* in 't Vorstendom *Kleef* ingenomen, en gezocht de landen onder brandschatting te brengen, (want hy was ook door de Staaten met eenig volk versterkt geworden) waar door de Keizer en de andere Verbondelingen in Duitschland gelegenheid genomen hadden om de onzydigheid jegens voorgemelde landen te verzuimen en achter den bank te stellen, weshalve hunne Hoog Mog. op het ernstigst wierdt aanbevolen niet alleen deeze onzydigheid met raad en daad te doen onderhouden, maar ook alles toe te brengen wat dienstig ware tot de rust en welzyn van zyne Keurvorstelyke regeering.

Dit is in weezenlykheid 't geen deeze Bezending den Algemeene Staaten vertoonde, die daar op niet anders beloofde, dan dat ze trachten zouden, door hunne bemiddeling by partyen, den Keurvorst zoo veel genoegen te geeven als hun mogelyk was, en hier mede kreegen zy hun afscheid.

Ondertusschen moesten hunne Hoog Mog. in dit jaar ook de wederzydsche klagten van *Anhalt* en de Stad *Maagdenburg* aanhooren. Ten dien einde waren in den *Haag* gekomen de Heeren *Lawe*, *Henningius* en *Stalman*, die aan hunne Hoog Mog. te verstaan gaven: , dat de Prinsen van *Anhalt*, gelyk ook de Stad , *Maagdenbutg*, ter zaake van naabuurschap als om andere reden

, el-

„ elkander altyd wel gemeend, en ook alles werkſtellig gemaakt „ hadden, en nog maakten ten nutte deezer Stad, waar voor deeze „ zich ook ſteeds dankplichtig vertoond hadt; ook was het behoud „ des eene dat van den andere, dus dat de wederzydſche klagten „ tot wederzydsch welzyn waren ſtrekkende; zy hadden dezelve „ gronden, dezelven oorzaaken, als ſpruitende het geene, waar „ tegen zy te kampen hadden, uit de Spaanſche en Jeſuïtſche „ liſtigheid.

Naa hunne meening dus in 't verkort vooräfgemeld te hebben, moeten wy zien waar over zy eigenlyk verſlag deeden: „ 't Keurvorſtendom Saxen, dat ſints eenige eeuwen zyn opgang „ en grootheid aan Ooſtenryk ſchuldig was, hadt het nu reeds „ zoo ver gebragt, dat, naa het overlyden van Keurvorſt *Chris-* „ *tiaan* den I., de Gereformeerden, zoo Godgeleerden als Ho- „ velingen en Raadsheeren, onverdiend met allerlei betichtigin- „ gen wierden belaſt, en dat ter dier oorzaake de Kanſeller *Niko-* „ *laas Krel* het hoofd hadt moeten verliezen, om dat hy de ligue „ met Frankryk, welke hy der Gereformeerden party toenmaals „ nuttig dacht, hadde aangeraaden. Zy verklaarde het hun las- „ tig te weezen door de Roomſche bedwongen te worden, en „ aan hun onderhevig te zyn; voorts dat men van de zyde „ der andere partyen niet naar overéénkomſt behandeld wierdt, „ een ieder der Roomſche party meer toegedaan weezende; en „ dat men hun den *Godsdienſts eed* wilde opdringen, 't welke zy „ in gemoede niet konden doen, en dat het ook tegen de Ryks- „ Conſtitutiën ſtreedt.

„ *Maagdenburg* kon daarenboven, door toedoen van eenige „ Godgeleerden, in haar oorſpronklyken ſtaat niet herſteld wor- „ den, dat is tot eene vrye Ryksſtad, gelyk zy altyd geweeſt „ was, en dit was iets dat zy in alle ernſt weder zocht te beko- „ men.'

Veele andere klagten wierden 'er door deeze Heeren ingebragt, zoo het Kerkelyk als andere zaaken betreffende, die wy willens overſlaan, om niet verdrietig te zyn. Alleenlyk kan men zeggen dat het gunſtig oor hunner Hoog Mog. den verdrukten eenigen hoop gaf tot verligting, alzoo verſcheiden Duitſche Vorſten ondervonden hadden, dat de Staaten inzonderheid de Religie voorſtonden, en voor het overige niets naalieten wat tot

afbreuk van Spanje diende, hier uit sproot de onderstand, die zy van tyd tot tyd aan onderscheiden Vorsten des Ryks gedaan hadden. Dan hunne Hoog Mog. hadden deeze zaak niet in hunne handen, 't moest door tusschenkomst en bemiddeling geschiedde, derhalve kosten zy niet anders dan voorsz. middelen in 't werk stellen, en hier mede moest men billyk vergenoegd zyn. 1634.

Ondertusschen was ook de Zweedsche Gezant *Camerarius* herwaards gekomen, om onderstand te verzoeken aan de Staaten, ten einde men een tusschenwicht mogte houden, want Spanje hadt in Duitschland verscheiden' Troepen gezonden, om den Keizer behulpsaam te zyn. Men vertoonde wyders, om den Staat hier toe te meer over te haalen ,, den beklaaglyken staat ,, der goede zaak in Duitschland (inzonderheid wanneer ook de ,, Zoon van den Zweedschen Kanselier *Oxenstern* herwaards was ,, overgekomen) dat de Keizersche party meer en meer voortging, waar toe Spanje niet het minste toebragt, als zoekende ,, de Protestanten in dit Ryk zoo wel als de Zweeden zoo verre ,, te brengen, dat zy buiten staat waren om 't Veréénig-Nederland tegens hem te helpen. Men verzocht hunne Hoog Mog. ,, tot schielyker bystand van volk, of geld, als mede om op de ,, Grenzen van *Keulen* volk te stellen om jalouzy te verwekken, ,, en om onder particulieren geld te mogen verzamelen op interest en Frankryk tot de Rupture met Spanje te brengen, dat ,, van den kant van *Milaan* wel 't eerst een aanvang zou kunnen ,, neemen; dat de Koning van Deenemarken zyne bemiddeling ,, aanboodt tot vredemaaking, waar toe door den Rykskanselier ,, de Samenkomst te Frankfort bestemd was tegen den 1 Maart; ,, voorts verzocht deeze Gezant, volgens belofte, de verderen ,, vryen uitvoer van Oorlogsbehoeftigheden.'

Hunne Hoog Mog. beloofde daar op, dat zy alles zouden toebrengen wat in 't algemeen tot verligting der Protestanten dienstig zoude zyn, en by aanhoudenheid de beloofde onderstanden zouden verschaffen, doch voor zoo ver hunne staat en gelegenheid dit toelieten. Zy zouden voorts by Frankryk en te Frankfort het geen zy vermogten doen door hunne Gezanten.

Deeze toezegging hunner Hoog Mog. belette echter niet de Gezanten om naader uitduiding te verzoeken; zy vroegen of de Staaten, by aldien de Spanjaarden de verbonden' Vorsten aan

de Ooſtzyde des Rhyns kwamen aan te taſten, wel met zesduizend man dezelven zouden byſtaan? voorts om verzekering van betaaling van drie maanden ſubſidie. Waar op de Zoon van den Ryks-kanſelier *Oxenſtern*, de Heeren algemeene Staaten hem voldoende belofte hebbende gedaan, van hier naar Engeland vertrok, zynde met een gouden Keten van tweeduizend guldens in waardy veréerd. Wat hier het gevolg van is geweeſt, zullen wy in 't aanſtaande jaar zien; dit hebbende vooräf doen gaan, om dat het in dit jaar gebeurd en altyd een bewys is, dat onze Lands Overigheid, hoe zwáar ook anders zelfs geprangd, echter ſteeds een gunſtig oor en byſtand verleend heeft aan andere door oorlog gedrukte Vorſten.

De overkomſt van den Infant Don *Ferdinand* in de Spaanſche Nederlanden, welker beſtiering hem ſints de dood van de Infante te beurt was gevallen, gelyk wy voormaals gezien hebben, betreffende, zoo kunnen wy niet voorby te melden dat Frankryk met deezen Staat in 't voorsz. Verbond, met elkander aangegaan, eenige middelen beraamd hadden om deeze overkomſt te dwarsboomen en te verhinderen, want de Krygszuchtige neiging van den Infant, gaf genoegſaame reden om deeze partyen te doen vreezen; maar echter viel daar niets van voor, alzoo de Infant aldáár, naa achtien maanden onder weg te zyn geweeſt, in veiligheid aankwam, gelyk wy thans zien zullen.

Hy was uit Spanje vertrokken met inzicht om de Infante, zyne Moei, die toen nog in weezen was, een bezoek te geeven; geenſins denkende dat hy háar dood en begraven zou vinden; echter was hy reeds in den jaare 1631 op haar verzoek tot Gouverneur benoemd geweeſt, ofſchoon het hem niet aanſtondt om aldaar het Ampt van Gouverneur waar te neemen. Hy kwam met een Leger van elf of twaalfduizend man, zynen weg door Italie naar Duitschland neemende. In Beijeren zynde, veréénigde hy zich met het Leger des Konings van Hongarye, en belegerde voorts gezamenlyk met het zelfde de Stad *Nordlingen* in Zwaben, alwaar tuſſchen hem en de Zweeden een bloedige ſlag voorviel, maar de Zweeden kreegen den nederlaag, waar door hy géén geringen roem bekwaam, zelfs hadt dit, en de verövering van drie of vier andere Steden voor den Keizer, zyne Nederlanden in zulk eene uitgelaatene blydſchap en hoop gebragt,

dat

dat men zich niet ontzag voor te geeven, dat zyne eerste tocht tegen de Verëénigde Nederlanden eene volstrekte herëéniging der Landschappen zou te weeg brengen, maar 't vervolg heeft getoond hoe schandelyk men zich hebbe misgerekend. Wy zullen ons niet ophouden met deezen Veldslag, vermits die onzen Historie niet betreft, maar den Kardinaal-Infant verder verzellen op zyne reis naar *Brussel.*

Deezen slag nu gewonnen en verdere omstandigheden verricht hebbende, maakte hy allen spoed om herwaards over te komen, denkende te *Maastricht*, dat *Aitone* toenmaals belegerde, gelyk we in 't volgende Hoofdstuk zullen zien, nog eenige blyken van zyne Krygskunde te geeven; maar dit was al lang over toen hy hier omstreeks kwam. De Markgraaf d' *Aitone* was zelfs, op het gerucht dat de Franschen, onder beleid van den Markgraaf *de la Force*, 't Oorlogs Tooneel in *Luxemburg* stonden te brengen, met zyne Troepen en geschut tot *Namen* gekomen, maar bespeurende dat hy door een ydele vrees was bevangen geweest, keerde hy spoedig naar *Brussel* terug om aldaar alles te bereiden om den Infant te ontfangen.

Ondertusschen naaderde de Infant hoe langs hoe meer; over den Mein en den Rhyn getoogen zynde, kwam hy den 18 October te *Andernach*, en den 27 over de Maas te *Luik.* Hy kwam voorts den 1 November tot *Leuven*, hebbende te vooren daar omstreeks geene Stad aangedaan maar in zyn koets geslaapen, ter oorzaake van de pestziekte, die aldaar woedde; 's anderen daags kwam hy te *Vurne*, een klein steedje twee mylen van *Brussel*, van waar hy desnamiddags in een koets zynen weg vervolgde naar *Brussel*, alwaar hy den 4 November ingehaald werdt.

In de Stad *Brussel* was alles in zulk een prachtige gereedheid gebragt, dat het niet volkomener hadt kunnen zyn, al hadt men de grootste Koning der aarde moeten ontfangen. Wy zullen eenig verslag doen van de Staatsie, die op zyn aankomst, buiten *Brussel* geschied is, om niet ten eenemaal aanhaalender wys van dit geval te spreeken, zoo als andere Schryvers doen, maar om onze Historie naader met een' gebeurtenis te verryken, die sedert den dood van Koning *Philips den* II. niet gebeurd is, alzoo de Spaansche Nederlanden van dien tyd af door geen Infant bestierd zyn geworden.

Op den weg bevondt zich, gelyk te denken is, een groote menigte volks, waar onder veele Prinſen, Ridders en andere Grooten waren, zoo te paard als in ander Rytuiggen, en deeze menigte was zoo groot dat de Infant eerſt te half vier by de Stad *Bruſſel* kwam, daar hy 'er anders reeds te twee uuren zou konnen geweeſt zyn. Voor uit gingen Graaf *Jan van Naſſauw* met een Compagnie Kurasſiers en Don *Joan de Bivero* met zyne Arkebuziers, waar op veele Prinſen en Graaven volgden met hunne Dienaars, en daar naa kwam de Infant zelf prachtig gekleed, zittende op een appelgraauw paard, dat mede prachtig uitgedoſt was. Wanneer de trein nu de Stad genaaderd was, pasſeerde zy door achtduizend Burgers, die buiten de Stad, allen even net gekleed, in orde geſchaard ſtonden, en hier werdt de Infant door de Magiſtraat en andere hooge perſoonen ontfangen, verwelkomt en voorts met allen pracht ter Stad ingeleid, gelyk wy in de volgende Plaat vertoonen.

„ Hier ziet men een Poort van de Stad *Bruſſel* waar buiten
„ de Burgery in twee Liniën in de Wapenen ſtaat, tuſſchen wel-
„ ke de Infant te paard met een ſtoet van Prinſen, Edelen
„ en andere Grooten verzeld, doorryd, en voor de Poort

„ ge-

„ gekomen zynde door de Prinsen, Vorsten en Magistraat der „ Stad verwelkomt, ingehaald en binnen geleid wordt."

Gemelde Infant in de Stad gekomen zynde, reedt de Straaten door, en tot de Kerk van *St. Gudula* gekomen zynde, steeg hy van 't paard om drie *Heilige* aldaar bewaard wordende *Hostien* te eeren; zy wierden hem vertoond met (ô wonderwerk!) het bloed, echter opgedroogd, 't welk de Jooden voor driehonderd jaaren, naa deeze *Hostien* gekwetst te hebben, daar uit hadden doen vloeijen. Iets der menschen geheugen zeer, ten uiterste, waardig, niet indien waar, want wie twyffelt 'er aan! God is almagtig! Doch dit in 't voorbygaan, het domme volk moet zegt men, wel zoo iets hebben, om zynen Godsdienst aan te wakkeren, maar 't is niet evenëens welke middelen men daar toe aanwendt. Wyders stondt de Aartsbisschop van Mechelen met andere Geestelyken aan de Poort der Kerk, die den Kardinaal-Infant verwelkoomden en het kruis te kussen gaven.

Intusschen was het reeds zeven uuren toen hy by het Paleis van de Koninginne-Moeder, *Maria de Medicis*, kwam. Deeze Vorstin kwam tot in haar Antichambre, wáár zy gewoonlyk de Infante plagt te ontfangen, en de Infant deedt haar eene diepe buiging en wilde zich toen retireeren; maar de Koningin liep tot hem met uitgestrekte armen, waar op hy haar met een kus, naar 's lands gebruik, begroette. En 'er vielen voorts verscheidene onderlinge beleefdheids pleegingen tusschen haar, den Infant en haare Dames voor, waar mede wy ons niet zullen ophouden, maar ten besluite zeggen, dat, schoon by deeze gelegenheid veele vreugde betooningen geschieden, deeze echter eerst recht gepleegd geworden zyn, naa dat hy zyne inkomst in de andere onderhoorige Provintiën gedaan hadt.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende de toebereidselen ten Oorlog, de Belegering van Maastricht, de Insluiting van Breda, eenige mislukte Onderneemingen der Spanjaarden, Schermutselingen en andere omstandigheden.

De Markgraaf *d'Aitone*, hebben wy gezegd, was 'er op uit om zyn Gouvernement gedenkwaardig te maaken, door 't geen uit te voeren, dat zynen Voorgangers kwaalyk vergaan was. Zyne Wapenen dacht hy zégenryker te zullen zyn dan de hunne, alzoo hy besloot aanvallenderwys te werk te gaan; maar zyn Spaansche Hoogmoed vondt zich hier in bedroogen, offschoon hy al vroeg in dit jaar zich te Veld zou laaten vinden. By de Vereenigde Nederlanden was men zeer oplettend op der Spaanschen beweegingen, en dus werdt ook door den Prins alles in gereedheid tot den aanstaanden Veldtocht gebragt, gelyk wy heden zullen zien.

Prins *Fredrik Hendrik* hadt zoo rasch de groote toerustingen der Spanjaarden niet vernomen, of hy gaf ten eersten bevel aan alle Krygs-Oversten, om hunne Compagniën voltallig te maaken en dezelven tegens half Maart in bekwaamen staat te hebben; voorts liet hy alle Steden, Sterktens enz. versterken en van 't noodige verzorgen, op dat indien de Spanjaarden, die hun voorneemen zeer bedekt hielden, een van dezelven mogten aantasten; zy in goeden staat van tegenweer zouden zyn. Ook bezocht *Aitone* de kusten van Vlaanderen, en deedt daar alle voornaamste plaatsen zeer zorgvuldig versterken, om voor der Staatsche aanvallen te beter gedekt te zyn.

Ondertusschen liet de Prins ook by voorzorg zeventig Vaandels volk uit hunne Bezetting over den Rhyn naar *Rhynberk* trekken, om deeze plaats, waar op hy vermoeden, en zulks bleek in der daad naderhand, dat de Spanjaarden iets onderneemen zouden, in beteren staat van verdeediging te stellen. En vermits zy omtrent *Diest* sterk verzamelden, en dat Graaf *Jan van Nassauw* met zeventig Vaandels Ruiters en drie of vierduizend man te voet in

aan-

aantocht was naar *Stevenswaard* en *Gelder* om de plaatſen, die de Spanjaarden daar omſtreeks bezaten, van volk te voorzien; zoo liet de Prins ook veel grof geſchut en andere Krygsbehoeftigheden de Maas en Waal opvoeren, ten einde men van alle kanten den vyand konde afwachten en by gelegenheid dapperen tegenſtand bieden.

Graaf *Jan* vormde onder wege ook een aanſlag op het ſterke Huis *Erkelens*, waar in Staatſche Bezetting lag, die drie vaandels paarden van Graaf *Hendrik van den Bergs* volk en twee Staatſche Vaandels te voet ſterk was, en den vyand zoo wel ontfing, dat hy genoodzaakt was van zyn voorneemen af te zien. Daarenboven was hem *Stakenbroek* in den weg, die met een goed getal Ruiters daar omſtreeks zwerfde, waarom hy weder, naa eenige Gulikſche Dorpen, als *Roeſteren*, *Borren* enz. gebrandſchat te hebben, naar *Dieſt* by de andere Spanjaarden terugkeerde. Thans zondt hy driehonderd man, die hy uit de Bezetting van *Gelder* hadt getrokken om hem op voorsz. tocht te verzellen, naar hun garnizoen terug; deeze manſchap, by *Dudeberk*, tuſſchen *Gelder* en *Stralen*, gekomen zynde, wierdt door de Staatſchen op het lyf gevallen, geſlagen en op de vlucht gedreeven, men verhaalt dat 'er vyftien van ſneuvelden en twee honderd vyftig gevangen werden, invoege 'er ſlechts vyf- en- dertig van ontkwamen.

Weinig tyds te vooren hadden de Spanjaarden uit *Gelder*, bericht ontfangen hebbende dat 'er drie wagens met tachtigduizend Ryksdaalers en andere goederen geladen, onder begeleiding van veertig Soldaaten, uit *Rhynberk* gekomen en op weg waren; honderd tachtig man uitgezonden om daar op te paſſen, die voornoemde wagens ook tuſſchen *Rhynberk* en *Wezel* vonden, de veertig begeleiders verſloegen, de wagens zich ten buit maakten en naar *Gelder* mede voerden. Maar wanneer zy digt by *Gelder* waren gekomen, wierden zy door twee Vaandels Ruiters onder den Ritmeeſter *Kroonenberg*, die de Stadvoogd van *Orſoi*, zoo dra hy die roof der Spanjaarden hadt vernomen, hun op de hielen zondt, achterhaald, en ſchoon ze den buit niet weder heroverden, 'er wierden nogthans dertig deezer Roovers doodgeſchooten en veelen gevangen genomen, 't welk oorzaak was dat de Staatſchen den buit weêr bekwamen; want voor 't losgeld deezer gevangenen, zonden de Spanjaarden volgens eisch den Overſte van de Begeleideren met den Buit terug.

Wy

Wy verhaalen deeze wederzydsche pleegingen van vvandlykheid schoon minder van belang opzettelyk vooräf, om den Leezer daar mede op te leiden tot meer gewichtigen zaaken. die wy hier naa zullen melden. Intusschen was de moed van die uit *Maastricht* zoo groot, dat 'er zich des nachts eenige Vaandels uit die Stad naar *Villemont* begaven, schoon de vyanden tusschen *Namen* en *Hannuije* in groot getal waren. Hun inzicht was om den Baron *de Lede*, die daar omtrent met zyn Regiment op de Dorpen lag, te verrassen en hem van daar te doen verhuizen; maar zy werden by ongeluk te vroegtydig van den vyand bespeurd en ontdekt, invoege zy hun besluit niet ten uitvoer konden brengen: echter gingen zy niet leedig heen, alzoo ze nog twintig paarden buit maakten, en eenige Huizen en Hoven in dat Kwartier verbrandden en verwoesten.

Die van *Bergen- op- Zoom* zag men ook soortgelyk iets bestaan, door 't voorbeeld van de voorgemelden aangemoedigd zynde, want zy zonden honderd Ruiters op avantuur uit, die willig genoeg waren om den vyand ter slinks alle kwelling aan te doen. Deeze Bende trok den weg op naar *Antwerpen*, en kwam twee mylen van daar in een Dorp, *Breeschoten* genaamd, alwaar zy vier- en zestig vuurroers uit *Breda* aantroffen. Zoo draa deezen de Staatsche zagen aannaaderen, sloegen zy zich in een Boschje, of ruigte, dat rondöm in een water lag, niet onvoordeelig neder, denkende dat zy zich van daar beter zouden konnen verdeedigen, en 'er voor 't geweld der Staatsche Ruiters meer gedekt waren. Maar het viel anders uit, want zy wierden door voorsz. Bende zoo wel ingeslooten, dat hun allen kans van ontkomen was afgesneeden; ook bleeven ze meest alle gevangen, vier verlooren 'er het leeven by, twintig bleeven 'er of zwaar gekwetst of in onmagt leggen, invoege 'er veertig Krygsgevangen gemaakt werden, die de Ruiters met zich naar *Bergen- op- Zoom* aanvoerden.

De Spanjaarden, als te denken is, lieten van hunnen kant ook niets onbezocht om de Staatschen met rooven, plonderen enz. allen afbreuk te doen; echter waren de laatstgenoemden hen hier in verre vooruit; want met alle die kleine onzwervingen, die men deedt om op de Spaanschen buit te maaken, leeden zy groote schaden. Die van *Bergen - op - Zoom* zonden nu weder naar het

Bra-

Brabantsche zestien Ruiters en negen Soldaaten, die by de Poort 1635.
van *Zandvliet* honderd vyftig Schaapen, drie Lammeren en een kar met Bier en Rhynsche Wyn, den Stadhouder van voornoemde plaats toebehoorende, wegroofden en naar *Bergen* opzonden. Maar die van *Hogenwerf* ontnamen haar hunne sloepen, waar mede zy de vaart daar omstreeks zeer onveilig maakten. Deeze Buitmaakers, zich vervolgens by *Stakenbroek* vervoegd hebbende, en een party Spanjaarden overvallende, namen 'er een Sergeant en veertien Soldaaten van gevangen.

Dit den Bergen- op- Zoomers zoo wel vergaande, deeden zy nog een tocht in getal van vier- en twintig, zoo te paard als te voet, en kwamen by een klein Schansje, 't *Sluisken* geheeten, tusschen *Beerendrecht* en *Zandvlied*. Hier ontmoetten zy een Kapitein, een Vaandrig, een Sergeant en zes Muskettiers, die naar Zandvliet gingen om de Misse by te woonen en niet dachten in hun Godsdienstig voorneemen verhinderd te zullen worden; maar in plaats van naar de Misse te gaan, voerden men ze naar *Bergen- op- Zoom*.

Inmiddels was 'er ook een gevecht tusschen eenige Staatsche en Spaansche Krygsknechten voorgevallen, 't welk by deeze gelegenheid gebeurde. De Stadvoogd van *Limburg* was in den *Haag* geweest, om aldaar eenige zaaken te vereffenen, en zyne terugreize aanneemende, wierdt hy door honderd acht- en- vyftig Ruiters van *Rhynberk* en *Orsooi* naar Huis gebegeleid. Deeze manschap nu, wederom naar hunne bezettingen keerende, verstondt dat ze, tusschen *Nuis* en *Gulik*, door tweehonderd Spanjaarden te paard onder twee Ritmeesters wierden opgepast en afgewacht, waar door den Begeleiders terstond moed in 't lyf gesprooken wierdt en wel zoo, dat ze een besluit namen om deeze Spanjaarden aan te tasten en te verslaan. De uitslag beantwoordde ook aan het besluit; want, naa eene sterke schermutseling, kwamen beide partyën tot een goed treffen, maar van geen langen duur, alzoo de Spanjaard zynen moed liet zinken en den Staatschen zynen rug toekeerde, waar door beide Ritmeesters gevangen werden, waar van de eene voor den anderen, die zwaar gewond was, borg bleef, en met een Corporaal, benevens vyftig Soldaaten en acht- en- dertig paarden, binnen *Wezel* gevangen opgebragt wierdt.

Ook trachtte men den Spanjaard te verhinderen in 't graaven van een' vaart, die hy doende was te brengen van *Hulst* af naar het *Sas van Gent*, en die hy met zes Schansen en veele Wachtplaatsen versterkte; dit zocht hy met zoo veel spoeds te volvoeren als mogelyk was, waarom 'er ook dagelyks wel tweeduizend man aan arbeidde, die deezen arbeid onder bescherm van Spaansch Krygsvolk voortzette: want men wist wel dat de Prins van *Orange* hen niet ongemoeid zoude voort laaten gaan. Dit geschiedde ook; de Prins zondt eenige Schepen met volk naar *Aksel*, doende ten zelfden tyd deeze plaats versterken. Straks begaf zich Graaf *Willem van Nassauw* naar *Vlaanderen*, om de werklieden te belemmeren, maar hy baarde wel veel verwarring dan zonder vermeenden uitslag, want de Spanjaarden keerden hem dapper af; en *Aksel* die hun van tyd tot tyd eenige kogels in den borst zondt, wierdt met gelyke munt vergolden: zoo dat men zich van beide kanten genoeg in de weer stelde, maar weinig leeds veröorzaakte.

Naa deeze zaaken van minder belang vooräf verhaald te hebben, zullen wy de groote onderneemingen gadeslaan, die de hoofzaak der gebeurdtenissen van dit jaar zyn uitmaakende.

De Spanjaarden: gelyk wy alreeds gezegd hebben, zouden al vroeg de Veldtocht openen. Maar *Aitone* trok het Spaansche Leger niet voor het begin de Zomers te *Baler* in Brabant byéén, van waar Graaf *Jan van Nassauw* met een taamelyke magt Ruiters vooruittrok naar *Stevenswaard*, als reeds gezegd is, wordende welhaast door 't verdere Leger gevolgd.

Zyne Excellentie, *Frederik Hendrik*, de beweegingen der vyanden ziende, was niet minder in voorzorg om alles in gereedheid te doen brengen, offschoon hy hun voorneemen niet doorgronden kon, waarom hy ook al lang te vooren de voornaamste plaatsen versterkt hadt; maar thans meer uitzichts hebbende, liet hy zyn Heir by *Nymegen* vergaderen, en kwam 'er ook rasch zelf in persoon.

Zoo even hebben wy gezegd dat het gantsche Spaansche Leger Graaf *Jan* is naagevolgd; het nam zynen weg naar *Aarschot* en van daar op *Diest*, alwaar zich *d'Aitone* by 't zelve vervoegde, hebbende de Graaven *des Fontaines* en *de Feria*, als Gouverneurs van *Antwerpen* en *Brugge*, aldaar gelaaten met vyf of zes-

dui-

duizend man. Hy bragt nog omtrent tachtig stukken geschuts mede. *D' Aitone* nu, naa zich eenigen tyd te *Lummen*, een Steedje in 't Bisdom *Luik*, onthouden te hebben, zondt de Markgraaf *Celada*, die den voortocht hadt, de Baron de *Lede* en de Hertog de *Lerma* (wy weeten niet recht of deeze drie Heeren tot dit door *Aitone* afgezonden zyn geweest, alzoo de eene Schryver 'er een, de andere twee en een derde 'er nog een derden man byvoegt, dus dunkt ons best ze alle drie op te noemen, offschoon de gelegenheid des Kasteels, die veröverd werdt, maar eenen Overste vereischte) naar het sterke Huis *Argenteau*, dat den Kapitein *Junius* aanbevolen was en tusschen *Luik* en *Maastricht* gelegen is, om het zelfde te veröveren. De belegering van 't zelfde kostte niet meer tyds dan vier- en- twintig uuren, anderen zeggen twee en een halven dag en dertig kanonschooten, wat 'er van zy, de belegerden, die niet boven de 25 sterk waren, gaven zich over zonder den bystand, dien de Prins hun zou toezenden, af te wachten. Dit was oorzaak dat voorsz. Kapitein, of Gouverneur *Junius*, die een zoon was van *Junius*, den Geheimschryver van den Prins, op bevel der Algemeene Staaten te *Maastricht* in hechtenis gesteld wierdt, maar zyn gedrag gebillykt hebbende, wierdt hy op bevel van den Prins van *Orange* weder los gelaaten. Door deeze verovering was de gemeenschap van *Maastricht* met *Luik* te niet gebragt, en naa dezelve deedt de Markgraaf de *Celada* een Brug tusschen deeze twee voorsz. plaatsen over de Maas slaan.

De Marquis *d'Aitone* hebben wy te *Diest* gelaaten, van daar trok hy, naa voorsz. verovering, met zyn gantsche Leger naar *St. Truijen* en *Tongeren* in 't gebied van *Luik*. De Ruitery deedt inmiddels een tocht op Limburg, maar tegen verwachting ondernamen zy niets op 't zelve.

Ondertusschen was de Prins, op het onverwachts, met de Graaven *Willem* van *Nassauw* des avonds van den 18 July van zyn Leger te *Nymegen* afgescheiden en naar den *Haag* vertrokken, naa dat hy alvoorens zyne Krygsoversten *Roözekrans*, *Kalewert* en *Cassiopin*, die Stadvoogd van *Creveçoeur* was, met drie- entwintig Vaandels naar *Venloo* en *Roermond* gezonden hadt, ter versterking van de aldaar zynde Bezettingen. Ook hadt hy negentien Vaandels Franschen onder geleide van den Franschen Kolonel *Hau-*

Hauterive naar *Bergen- op- Zoom* geschikt om de beweegingen en onderneemingen des vyands gade te slaan.

De oorzaak van dit vertrek was, om dat hy niets wilde onderneemen tot afbreuk des vyands, zonder alvoorens met hunne Hoog Mog., als Souverein van 't land, geraadpleegd te hebben. Want de vyand kon dagelyks van voorneemen veranderen, en men was in 't onzekere of hy ook van zin ware om de gantsche magt der Algemeene Staaten voor *Maastricht* te trekken, en daar zynde, ergens anders zynen aanslag in het werk te stellen; zoo kwamen de voorsz. Staaten in Augustus te *Aarnhem* by elkander om over de verrichting huns Legers te raadslaan, en van twee dingen wierdt wel 't eene best gekeurd, te weeten om de een of andere Stad, onder Spaansche beheersching staande, te belegeren, om dus den vyand eene afwending te maaken; dit geschiedde ook, gelyk wy straks zullen melden. Intusschen ging de Prins wederom naar zyn Leger.

De Markgraaf d'*Aitone*, denkende zich door het neemen van het Kasteel *d'Argenteau* meester van de Maas gemaakt te hebben, ondernam terstond de belegering van *Maastricht* om den doorgang uit Nederland naar Duitschland weder te bekomen. Hy sloeg zyn Leger dan in de maand July voor deeze Stad neder, en plaatste zyn volk op de voornaamste toegangen; ook zondt hy eenige Troepen aan de overzyde van de Maas om van dien kant allen toevoer van nooddruftigheden te beletten, en liet de daar omstreeks woonende Boeren op het scherpst verbieden iets in de Stad te brengen, zoekende door uithongering dezelve in zyne magt te krygen, dus moest deeze belegering van langen duur zyn. Want de Hertog van *Bouillon*, die Gouverneur der Stad was hadt zich reeds te vooren, den 6 July, met 4500 man te voet en 15 Cornetten te paard, in de Stad begeeven, en dezelve daarenboven van alles zeer ryk voorzien. Dit was ook oorzaak dat de Belegeraars van den Belegerden zeer veel te lyden hadden, alzoo deezen van tyd tot tyd moedige uitvallen op hen deeden.

Naa dat *Aitone* nu de verschansingen rondom de Stad gevormd, en zich gelaaten hadt als of hy dezelve wilde blokkeeren, zondt hy Graaf *Jan* van *Nassauw* naar 't Kasteel van *Luit*, dat beneden *Maastricht* was gelegen en zich zonder slag of stoot overgaf; dit

in zyn' magt zynde, liet hy 't versterken en gaf 'er het bevel over aan den Graaf van *Hoogstrate*. Ook dacht hy door aanbod van dertigduizend Pistoolen in 't bezit van *Limburg* te komen, maar de Kapitein *Battaille*, een eerlyk man, die de Bezetting commandeerde in 't afzyn van den Stadvoogd *Ferens*, ontfing deeze aanbieding met te groote verontwaardiging, om *d'Aitone* eenige hoop van goeden uitslag te geeven. Naa deeze verrichting van Graaf *Jan* kwam de Hertog van *Lerma*, een goede bezetting in 't Kasteel *d'Argenteau* gelaaten hebbende, by den Markgraaf *d'Aitone* voor *Maastricht*. Deeze liet, volgens zekeren Franschen Schryver, de Stad aan vier onderscheiden' kanten aantasten, maar de ongerustheid des Prins, die zich op de dapperheid van den Gouverneur berustte, werdt daar niet door vergroot.

Deeze Stadvoogd bezat niet min voorzichtigheid dan dapperheid, want, schoon hy de Stad, als gezegd is, van alles zorgvuldiglyk voorzien hadt, vreesde hy nogthans dat, indien de Belegering, gelyk oogenschynlyk te vermoeden was, lang duurde, men wel gebrek aan leevensmiddelen zoude konnen hebben; derhalve droeg hy zorg om dezelven te bewaaren en op het zuinigste uit te deelen. Hy liet ook eenige werkjes buiten de Stad opwerpen, om de Spanjaarden niet alleen daar door veel belemmering te veröorzaaken, maar ook om zyne Ruiters, wanneer zy uitgingen om voeder voor hunne paarden te haalen, voor den vyand te beveiligen.

Dit zag de Spanjaard zeker niet onverschillig aan, maar hy zocht zulks wel deegelyk te beletten, waar door men verscheiden maalen in 't gevecht kwam, en elkander zoo veel leeds toebragt als maar kon geschiedde. Eens viel 'er een bloedig treffen voor tusschen de Spaansche en Staatsche Ruitery, waar van deeze een begin maakte; de Ruiteryen elkander by den hals hebbende, schoot het wederzydsche Voetvolk toe, elk om party te helpen, zoo dat zy hier ter deeg handgemeen en veele doodgeschooten of gekwetst wierden, gelyk ook de Hertog *de Lerma* door het Geschut der Staatschen werdt getroffen. Dit gevecht duurde tot diep in den nacht, en toen keerde ieder weêr naar zyn Kwartier.

Naa dat d'*Aitone* 't Kasteel *Luit*, als wy gezegd hebben, veroverd hadt, wilde hy den Staaten toonen, dat het beleg van *Maastricht* hem niet alleen bezig hielt, maar dat hy nog wel iets meer durf-

durfde onderstaan, gelyk hy ook deedt; want, staande voorsz. beleg zondt hy Graaf *Jan van Nassauw* met vyf-en-veertig Vaandels Ruiters naar *Gelder* om die Stad te versterken en van allen nooddruft te verzorgen. Deeze nu daar gekomen zynde en zyne bevelen uitgevoerd hebbende, wierdt door zekeren Burger uit *Rhynberk*, die zich in *Gelder* ophielt, onderricht, dat 'er zekere ondiepte in de graften van *Rhynberk* was, waar door men gemakkelyk op de wallen konden komen. Graaf *Jan* nam deeze aanduiding met alle graagte aan, en met den Stadhouder van *Gelder* daar over geraadpleegd hebbende, besloot hy den aanslag terstond werkstellig te maaken; hy trok dan derwaards op met zyn Leger, welk hy nog met vyftien honderd vuurroers versterkt en van eenig grof Geschut voorzien hadt: maar dit geschiedde in zulk eene stilte niet, of de Stadhouder van *Rhynberk*, zynde den Kolonel *Wynbergen*, kreeg 'er de tyding van, en om minder gevaar te lyden, liet hy de Wallen met dubbele Wachten versterken, en voorts de voornaamste plaatsen der Stad in goeden staat van tegenweer stellen, alzoo een Korporaal, die op kondschap was uitgegaan, zich onder den vyand vermengde, en met zekere tyding weder kwam dat het op de Stad gemunt ware. Des nachts van den 25 July kwam de vyand ook om 1 uur voor dezelve, en door een zwaare stortregen begunstigd zynde, gingen 'er tweehonderd man halverlyf door 't water naar de vestmuuren, die zy ook tusschen de Geldersche en Orsooische Poorten beklommen. Dit ging zeer gemakkelyk toe, vermits zy, die op de Wallen de wacht hadden, wegens voorsz. stortregen, zich in de naaste huizen begeeven hadden om des te beter gebruik van hunne Musketten te konnen maaken, en zy vermoedden daarenboven niet dat de aanval zoo rasch in 't werk zou gesteld zyn geworden. Hier door hadt de vyand goed spel, zyne Spaansche moed, die niet werkelyker is dan wanneer hy geen tegenstand ontmoet, deedt hem blydelyk uitroepen, *val aan, val aan, Santa Maria! de Stad is ons, de Stad is ons*; maar zoo rasch zyn de Hollanders niet vervaard, zy zwichten niet dan voor verraad en overmagt. Dit geschreeuw was den Spanjaard oorzaak dat hy met schande van zyn opzet moest afzien; want daar door kwam de geheele Stad in beweeging en de Be-

zet-

zetting op de been: ieder schept moed, vraagt naar de plaats des aanvals en vliegt 'er in aller yl naar toe, nu was men gaande en de Bespringeren wierden genoodzaakt zoo spoedig te rug te keeren als zy by de wallen waren gekomen. Echter ging hun dit niet naar begeerte, alzoo zich hunne Ruitery achter hen bevondt en hen weder aandreef, waarby veelen 't leeven verlooren. Die uit de Stad speelden onder de vyanden op een geweldige wys met hun geschut en booden zulk een tegenstand, schoon zy volharden in 't bestormen, dat zy eindelyk den moed lieten zinken met het aanbreeken van den dag en den aftocht bliezen, hebbende 'er wel honderd dooden, behalven de gekwetsten, by gelaaten. Dus wierdt het oogmerk des vyands verydeld op *Rhynberk*, welks Bezetting slechts in agt Vaandels Muskettiers en vier Vaandels Vuurroers bestondt; de Stad, zegt men, bekwam hier by een gelyk getal dooden.

Wy hebben hier boven gezegd, dat by den Staat, om den Spanjaard een afwending te maaken en hem te noodzaaken het beleg van voor *Maastricht* op te breeken, beslooten was de eene of andere sterke Stad des Vyands in te sluiten. Prins *Frederik Hendrik* nu liet het oog vallen op *Breda*, en zondt den Overste *Stakenbroek* met de gantsche Ruitery vooruit naar *Mook*, alwaar reeds tachtig Vaandels Voetvolk, die met de Schepen gekomen waren, zich bevonden. *Stakenbroek* werdt nog gevolgd door drie Regimenten Voetvolk en veele Vuurroers, waar op hy met al dit volk de *Mookerheide* overtoog tot voorby de Stad *Grave*.

De Prins, alvoorens hy ter bestemder plaatse kwam, zondt het overige volk ook in Schepen derwaards, dat de Maas afdreef, en, by 't Klooster *Beern* en 't Huis te *Hemert* gekomen zynde, aan land stapte. Terstond trok het Voetvolk met eenige stukken Geschut naar *Loon* op't Zand, (de plaats, waar de Prins by 't zelve komen zou) en wierdt 's maandags den 4 September door al het ander Krygsvolk gevolgd.

Ondertusschen hadt *Stakenbroek* daags te vooren *Breda* al berend met de Ruitery en Vuurroers en wel des morgens tusschen tien en elf uuren. Zoo dra de Toorenwachter dit Staatsche volk vernomen hadt, blies hy terstond alarm, waar op de Stadhouder die zich op die stond ter Misse bevondt, zulks werdt aangediend.

Deeze

Deeze geboodt dat men daadelyk eenige Huisjes buiten de *Ginneker-poort* in brand zou steeken, met inzicht echter om ondertusschen het Vee in de Stad te dryven, maar de Belegeraars verhinderden hen in dit voorneemen.

De Prins volgde nu zelf met de Infantery en Artillery, en kwam den 4 September te *Dongen* en voorts den 5 te *Ginneken*, waar hy zyn Kwartier nam, en zich aanstellende als of hy de Stad inderdaad belegeren wilde, verdeelde hy de Kwartieren zyner Veldoversten op deeze wys; de Heer van *Brederode* kreeg zyn Kwartier te *Hagen* met dertig Vaandels Voetvolk en eenige Ruitery, Graaf *Maurits* tot *ter Heide* met twintig Vaandels Voetvolk, en de Graaf van *Solms* met twaalfduizend man te voet en drieduizend te paard lag tot *Tetteringen*. Om nu ook voor der Spanjaarden verrassingen gedekt te weezen en het land aan den Rhyn en Maas te beveiligen, was Graaf *Willem* met eenige Regimenten naar *Venloo* gezonden, en omtrent *Bergen-op-Zoom*, *Zeeland* en *Vlaanderen* onthielt zich de Fransche Kolonel *Hauterive* met zyne troepen, zoo dat men zich van alle kanten wel verzorgd had.

Die van de Stad nu uit de schikkingen van het Staatsche Leger niet anders konnende opmaaken, dan dat men wel deegelyk de Stad zocht in te neemen, zo deed de Stadhouder de mondbehoeftens bezuinigen en op prys stellen. Zy, die niet zo veel eetwaaren hadden, als voor zes weeken konden strekken, kreegen een vrygeleide van voornoemden Stadvoogd, gelyk ook veele Burger- en Soldaaten-Vrouwen, die uit de Stad gingen, om den bui niet onderhevig en ten last te zyn.

Middelerwyl verzuimde de Prins geen oogenblik om de Stad wat naauwer te knellen; ten deezen einde liet hy de omwalling vormen op dezelve werken, waar *Spinola* zich van bediend hadt toen hy de Stad belegerde, en die nog niet geheel geslecht waren, ook liet hy veele Boeren uit den Lande van *Altena* en uit Zuid-Holland komen om aan de graften te werken, waar hy zich begraaven wilde, invoege het hier zeer ernstig toeging, en 't is te denken dat de Prins daar in zoude volhard hebben, hadt *d'Aitone* de belegering van *Maastricht* niet gestaakt om de Stad *Breda* te ontzetten, een plaats van veel grooter aanbelang voor de Spanjaarden dan *Maastricht*, van welks verovering de Marquis reeds begon te wanhoopen.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare 1634.

Hy brak zyn Leger dan van daar op en nam den weg naar *Breda*, het welk den Prins terstond aangeschreeven werdt door den Hertog van *Bouillon*, Gouverneur van *Maastricht*, waar op zyne Excellentie, hebbende zulks maar begeerd, de belegering van *Breda* opbrak en met zyn Leger den 8 September naar *Dongen* toog, en van daar op *Drunen*, zendende voorts zyn volk naar de naastbygelegen plaatsen, om des noods het zelfde weder rasch by een te konnen brengen, hy zelf ging naar *Buren*, eene hem toebehoorende plaats, van waar hy minder dan in een dag by zyn Leger komen kon.

Tusschen beide moeten wy zeggen, dat de Stadvoogd van *Breda* de Belegeraars niet ongemoeid hadt laaten voortgaan met de belegering; want van tyd tot tyd hadt hy eenige stukken Geschut op hen laaten losbranden en verdere vyandelyke poogingen laaten doen; doch zulks strekte meer om vertooningen van dapperheid, dan om weezenlyke schade toe te brengen.

Zoo rasch hadt *d'Aitone* voorsz. belegering niet opgebroken, of de Hertog van *Bouillon* zondt vyftienhonderd man naar *Luik* om de Stad van alle benoodigdens te verzorgen; en schoon de Spanjaarden de Maas onder en boven nog bezet hielden, wierdt de Stad voor alle hunne uitloopingen bevryd, doordien Graaf *Willem* zich daar in vervoegde met een vliegend Leger van zesduizend man te voet, zestienhonderd paarden en zeshonderd wagens.

Die van *Breda* lieten ook terstond, wanneer Graaf *Jan* 'er binnen was gekomen, de rondom de Stad begonnen werken des Prinse van *Orange* afbreeken en slechten, ten welken einde men een groot getal Boeren hadt opöntbooden. Weinig tyd naa de aldaarkomst van Graaf *Jan*, zag men ook den Marquis *d'Aitone*, gevolg van eene menigte Graaven en andere Edellieden derwaards gaan. Hy deedt eene zegenpraalende intrede, en werdt met buitengemeene vreugdebedryven in de Stad ontfangen; zelfs wierdt hem in de Groote-Kerk een Opschrift gesteld, waar in de Naakomelingschap bekend gemaakt wierdt, dat door waakzaamheid van *Spinola* de Stad was ingenomen geweest, en dat ze nu door vlytigheid van den Marquis *d'Aitone* van de belegering

K was

was bevryd. Ondertusschen was de Belegering van *Breda* niet ondernomen om die Stad te herwinnen, maar om *d'Aitone* de belegering van *Maastricht* te doen opbreeken, gelyk wy boven gezegd hebben. Voorts liet *d'Aitone* dezelve versterken, en hy zette 'er een Garnizoen in van tweeduizend man.

Ondertusschen was *d'Aitone* weder naar *Antwerpen* vertrokken; doch hy bleef daar niet lang, alzoo zyn Heirmagt te *Turnhout* was aangekomen, waar by hy zich terstond vervoegde, om dat de Prins zich nog niet buiten postuur, als of hy Breda nog eens wilde berennen, hadt gesteld. Een kleine vyandlykheid gebeurde 'er by deeze gelegenheid. Eenige Spaansche Oversten en Hopluiden by zich hebbende een getal van 25 Soldaaten, die een Karos met zes Paarden en eenige Wagens met Plunje by zich hadden, werden door negen- en- veertig Staatsche Ruiters in de Hen by *Thiel* ontmoet. Deezen vielen dezelven fluks op 't lyf en versloegen ze, neemende teffens omtrent veertig paarden en twintig man gevangen, waar onder de Graaf van *Salazar*, oudste Zoon van Don *Valasco*, en Don *Albert de Vacas*, Ritmeester van een Vaandel Ruiters, waren; zy wierden by zyne Excellentie ter maaltyd onthaald, en voorts in deszelfs Koets naar *Heusden* gebragt: voor het overige bekwamen de Staatsche Ruiters hier nog by een buit van tien duizend guldens.

De geheele maand September liep door in onderlinge waakzaamheid, om te zien of de een of andere party ook nog iets zoude onderneemen, de Prins bleef te *Drunen* en de Spanjaard te *Ballaart* leggen: doch hoe schoon zich de vyand aanstelde, zyne Excellentie zag wel dat hy niets verders zou onderneemen, derhalve liet hy, als reeds gezegd is, zyn Leger opbreeken en verdeelde 't zelfde ter versterking van *Bergen- op- Zoom*, *Steenbergen*, *Willemstad*, de *Klunder*, *Geertruidenberg*, *s' Hertogenbosch*, *Heusden*, enz. in voorzorg of de vyand nog iets mogte onderstaan op een van die plaatsen.

De Spanjaarden betrokken echter hunne winterkwartieren; naa alvoorens de voornaamste plaatsen van goede versterking voorzien te hebben, alzoo beide partyen door een en dezelfde vrees bezield waren, en dus liep deeze zomer af zonder merkelyke verrichtingen.

De vyand hadt inmiddels ook in de maand Augustus een aanslag

slag op *Katsand* gemaakt, die geen beter uitslag hadt dan de onderneeming op *Rhynberk*: laat ons de zaak wat omstandiger verhaalen. De Heer *de la Fontaine* hadt zich met zeven of agtduizend man tusschen *Dammen* en *Sluis* nedergeslagen, en dacht des nachts in booten en schuiten in zyn opzet te slagen; dan *Haultein* was Stadhouder van *Sluis*. Deeze liet straks een getal van tweehonderd Muskettiers derwaards trekken, en gaf tevens last aan de Commandanten van de omliggende schansen om hunne wachten te verdubbelen en een oog in 't zeil te houden; hy liet het hier nog niet by, maar om te beter op wacht te zyn, stelde hy nog een Cornet Ruiters en tweehonderd Boeren in de weer. Dan hoe lofwaardig deeze zyne naarstigheid ook was, de zaak nam een anderen keer, de Spanjaarden wierden op datmaal niet door koene wederstand van Wapenen, maar door eene ydele, of opgevatten vrees verwonnen. Want denzelven nacht als zy hunnen aanslag meende werkstellig te maaken, verscheen 'er een Vrybuiter met zyn genomen prys, die voorby de hoogte van *Blankenburg* en *Katsand* zeilde, neemende zyn cours naar *Walcheren*; dan dit wist de vyand niet, alzoo die van tyd tot tyd uit zyn zwaarst Geschut vuur geevende, deeze daar door in verbeelding kwam dat zyn voorneemen ontdekt was, en dus eenige Staatsche Oorlogschepen op hem stonden af te komen: deeze toevallige voorbykomst des Kaapers bragt dan te weeg, dat de vyand afstand van zyn toeleg deede, welk anders wel ligt door de dapperheid van *Haultein* zoo gemaklyk niet zou zyn verydeld geworden.

In 't Kwartier van Friesland is dit jaar ook eenige misnoegen ontstaan, welk groote gevolgen heeft gehad, alzoo het tot een oproer van 't volk is overgeslagen, waar van wy hier een kort verhaal zullen doen.

Wegens de Contributie, die op een nieuwen voet gesteld was, hielden de Leden des Lands van Friesland verscheidene Byéénkomsten en raadslagen; doch dezelve werdt eindelyk goedgekeurd en aangenomen door overstemming van die van *Westergoo*, van *Oostergoo* en van alle de Friesche Steden: maar, wat men ook deede, men kon de meeste laage Kwartieren van *Oostergoo* en de *Zevenwolden* daar in niet doen bewilligen, invoege de ontevrédenheid bleef voortduuren niet alleen, maar ook nog groo-

ter wierdt, doordien de nieuwe middelen van Hoofd- en Schoorsteengelden, van Imposition op de Officieren, Handwerken en Neeringen, daar naa tot groote sommen zyn verpacht geworden; 't welk den gemeenen man te drukkender was, alzoo hy tot nog toe weinige of gééne lasten hadt gedraagen. Hier over ontstondt dus, gelyk te denken is, in 't eerst veel gemorr, dat hoe langs hoe sterker wierdt en eindelyk tot daadelyken opstand oversloeg, en wel inzonderheid te *Leeuwaarden*, te *Dokkum*, te *Harlingen*, te *Sneek* en voorts in veele volkryke Dorpen. Eenige voornaame persoonen leeden hier by aan hunne persoonen eenige onaangenaamheden, als de Impostmeester en sommigen van die, welken op den Landdag verscheenen waren, ook werden 'er eenige Huizen aangetast, geweld aangedaan, de glazen enz. ingeworpen en beroofd, zoo dat het daar bereids zeer hol begon te gaan. De stoutmoedigheid in het Dorp *Kollum* ging zelfs zoo ver, dat de Muitmaakers zich een Kapitein en Vaandrig maakten en by trommelslag lieten uitroepen: *hy, die voor de vryheid des lands tegen deeze nieuwe lasten vechten wilde, zou zich by hen voegen.* Zy trokken tweemaal onder twee vaandels naar buiten, en vielen aan op de Huizen van de Heeren Secretaris *Riemersma* en *Tarquinius Boeiens*, en beroofden dezelven.

Dit oproerig volk kon des te onverhinderder in zynen euvelmoed voortgaan, wyl men buiten staat was om 't zelfde genoegsaamen tegenstand te bieden. 't Krygsvolk was naar de Grensplaatsen opgetrokken om te veld gebruikt te worden. Wat stondt 'er te doen om den opstand uit den weg te ruimen, goede woorden, welspreekende vermaaningen hebben meer dan één te weeg gebragt het geen men naauwelyks door geweld zou hebben verkreegen; maar over 't algemeen konden deeze middelen hier niet van nut zyn, 't welk dan oorzaak was dat Graaf *Hendrik*, Stadhouder van Friesland, en de Gedeputeerden aan de Algemeene Staaten en den Prins verzocht hadden, dat men hun wederom vyf of zes Compagniën wilde toezenden, doch dit verzoek was zonder uitwerking: dus moest men zich bedienen van 't geen men werkelyk hadt. In de Stad *Leeuwaarden* lagen omtrent zes Compagniën, die door eenig voet- en paardevolk uit *Groningen* en andere omliggende plaatsen vermeerderd werden, invoege men dit volk, dat hier in zyn geheel niet noodig was,

troeps-

troepsgewys in verscheiden plaatsen verdeelde, en dit was van die uitwerking, dat men verscheiden Muitzuchtigen in handen kreeg, waar door veelen dermaate door vrees bevangen wierden, dat eenigen 't land ruimden en anderen zich in alle stilte t'huis hielden; zoo dat dit oproer allengskens tot bedaaren kwam.

Echter was het 'er nog niet zoo verre mede afgedaan, of men hadt nog het een of ander gevolg te duchten, offchoon het juist in zyn geheel zoo grof niet ware geweest, als men 't buiten 's lands wel hadt laaten verluiden. De Algemeene Staaten, dit alles in aanmerk neemende, namen het besluit om twaalf Vaandels te voet en een te paard derwaards te schikken, benevens vier Gevolmagtigden, als de Heeren *Beaumont* en *Nobel* van Holland, *Beaumont* uit Zeeland en *Weda* uit Utrecht, die Instructiën by zich hadden, welken men voor de Friesche Gecommitteerden in den *Haag* verborgen hadt gehouden, 't welk een appel des aanstoots was.

Wanneer nu Graaf *Hendrik* van *Nassauw* de aankomst van dit volk te *Kampen* hadt vernomen, zondt hy ten eersten iemand derwaards om den Majoor *Brandt*, die over 't zelfde commando voerde, te verzoeken dat men dit volk in Schepen te *Makkum* brengen, en aldaar naader orde wilde afwachten. Doch dit verzoek vondt geen plaats, alzoo voornoemde Graaf straks daar naa verstendigd wierdt, dat dit volk te scheep naar de *Kuinder* ging, met inzicht niet alleen om aldaar te landen, maar ook om verder door *Stellingwerf* tot *Leeuwaarden* op te marscheeren. Dit was genoeg om hem en de Staaten van Friesland eenig kwaad vermoeden te geeven, ook ging hy in alleryl met vier Gedeputeerden en den Secretaris van het Collegie, de Gevolgmagtigden van den Staat, die hy in 't veld even buiten de *Kuinder* aantrof, in 't gemoet; deezen gaven hem te kennen dat zy, achtervolgens hunnen last, dit volk naar *Leeuwaarden* brengen moesten, waarop Graaf *Hendrik* ten antwoord gaf: „ dat men dit „ volk zoo verre niet door 't land konde brengen zonder groote „ schade, zelfs aan de onschuldplichtigen, te veroorzaaken; dat „ deeze manschap daarenboven te *Leeuwaarden* van geen dienst „ ware, alzoo deeze Stad voor haar zelf genoegsaam van volk was „ verzorgd en voorzien; dat het tegen de Unie strydig ware volk „ in een Provintie te brengen, zonder voorgaanden last en in-

„ willi-

„ williging van dezelve; dat hy derhalve verzocht, dat men dit „ volk weder inscheepte en naar *Makkum* voerde; of dat hy an„ ders betuigde geen schuld te hebben aan de daar uit voortspruitende ongeneuchten.' Veele redenen vielen 'er wyders voor, tot dat de Gecommitteerden van hunne Hoog Mog. inwilligden, dat, offchoon hunne last zulks niet mede bragt, het volk weder naar *Makkum* zou gebragt worden om aldaar 't bevel des Stadhouders in te volgen Dit nam terstond ook plaats, en men verdeelde 't volk in *Harlingen*, *Bolswaard*, *Sneek* en *Leeuwaarden*.

Deeze voetstap baarde in Friesland, gelyk gezegd is, veel vermoeding, en men grondde dezelve daarop, om dat men 't aan de eene kant op *Leeuwaarden* hadt gemunt, en met volk meestäl van andere Provintiën; aan de andere zyde was de verborgenhouding van voorsz. Instructien nog een sterke reden: maar men kan altoos wel iets vinden, zonder dat de weezenlykheid 't vermoeden bewaardheidt.

Nog is 'er wyders zeker misverstand ontstaan wegens 't Gouverneurschap van *Koeverden*. Dit ampt kwam door het overlyden van Kapitein *Quiryn de Blaauw* open te staan, doch Graaf *Ernst Cazimier*, goeder gedachtenis, hadt 'er, staande 't leeven van voorsz. *de Blaauw*, een *Acte* van *Survivance*, of het recht van opvolging van gegeeven aan Kapitein *Antony Polman*, een Drenthtisch Edelman, en die *Acte* was daarenboven nog bevestigd geworden door Graave *Hendrik*, toen hy Stadhouder van *Drenthe* was geworden. Maar de Prins van *Orange* scheen zulks niet in acht te neemen, alzoo hy dit Gouverneurschap aan den Heer *Johan van Renes*, een Utrechtschen Edelman, aanbevál en deeze verkiezing van zyne Excellentie wierdt door hunne Hoog Mog. bevestigd, en tevens bevel aan *Polman* gegeeven om denzelven in hoedanigheid van Gouverneur te erkennen en te gehoorzaamen. Dan *Polman* weigerde dit te doen, zich beroepende op de Commissie hem door Graave *Hendrik*, als onmiddelyk Opperhoofd daar van, gegeeven. De Algemeene Staaten willende zyn gehoorzaam, lieten straks den Krygsraad beroepen om crimineel tegen *Polman*, die zy by voorraad van zynen dienst ontsloegen, te werk te gaan.

De reden van hunne Hoog Mog. en den Prins was: „ dat „ *Koeverden* en *Drenthe* in de Unie geenen Staat uitmaakten, en „ daar-

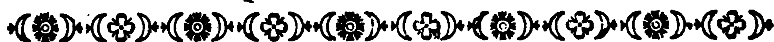
„ daarom, voor zoo veel het Kasteel aanging, deeze beide plaat- 1634.
„ sen onmiddelyk ter beschikking stonden van de Generaaliteit,
„ en, op derzelver bevel, onder den Prins, als Opperste Veldheer".
Hier tegen bragten de Drenthenaars redenen in, die zeer gegrond scheenen te zyn; doch zy moesten zwichten, vermits men het besluit genomen hadt om hen door geweld tot gehoorzaamheid te dwingen. Zy, daar door kleinmoedig geworden zynde, schikten zich naar den tyd, en zochten door middel van hunnen Stadhouder de zaak te vereffenen; dit geschiedde, en men kwam overéén, *dat Renes voor een tyd lang het commando zoude voeren, en dat Graaf Hendrik vervolgens, met kennis van den Prins, een anderen Commandeur zoude mogen aanstellen.* Dus bleef de sterkste overwinnaar, en *Polman* wierdt in hoedanigheid van Kapiteïn hersteld.

Ten besluite van dit Hoofdstuk en te gelyk van dit Jaar zullen wy hier nog twee zaaken laaten volgen, die voor den Staat der Veréénigde Nederlanden min of meer heuglyk zyn geweest.

Vooreerst hadt men zich van den kant der Staaten ook ter Zee wel toegerust, om hier den vyand insgelyks te dwarsboomen; doch, behalve 't geen de West-Indische Maatschappy, gelyk met den aanvang van dit jaar verhaald is, heeft uitgericht, viel 'er niets merkelyks voor, alleen wierden de Vlaamsche kusten daar door beschermd; echter was 'er een onder deeze Schepen, onder den Kapitein *Klaas Klaasz. Juinbol*, dat nog een goede verrichting deedt: want een Schip meer zeewaards ziende opkomen, zette hy zyn cours derwaards, en, het zelfde naader komende, zag hy dat het een Schip des Konings van Spanje was, de *St. Alphonse* genaamd: hy wachtte niet lang om het zelfde aan boord te klampen, en dit gelukte zoo wel, dat hy het in zyne magt kreeg en 't in *Vlaanderen* opbragt.

De andere gebeurdtenis, ons nog te melden staande, is, dat Mevrouw de Prinses van *Orange*, Gemaalin van *Frederik Hendrik*, de Veréénigde Nederlanden met eene jonge Prinses vereerd heeft. By den doop stonden, als getuigen, de oudste Dochter van wylen den Koning van *Bohemen*, Graaf *Willem van Nassauw* en de Gevolmagtigden van *Zeeland* en *Overyssel*; mitsgaders die van de Steden *Leiden* en *Amsteldam*, en de gedachte jonge Prinses ontfing de naamen *Alberta Agneta*. Naa deeze plechtigheid wierden

de Peeters zeer deftig door den Prins ter maaltyd onthaald, en de vreugd was algemeen. Dit geschiedde in de maand April.

DERDE HOOFDSTUK.

Vervattende de Gebeurdtenissen in het Oost- en Westen, mitsgaders de Krygsbedryven en andere omstandigheden, zoo in de Nederlanden als elders, daar op betrekking hebbende, voorgevallen in den jaare 1635.

Wy hebben 't voorig jaar met de Gebeurdtenissen van Oost- en West-Indiën begonnen, en zullen het begin van dit jaar daar ook mede maaken en dezelven vervolgen.

Ten opzichte van de Oost Indische zaaken, hebben wy in dit jaar voornaamlyk te verhaalen, dat de geweezene Gouverneur van *Amboina*, *Arthur Gyzels*, door den Algemeenen Gouverneur *Brouwer* en den Raad van Indiën afgezonden was om *van den Heuvel*, die door zyne beschuldigingen op *Gyzels* gedrag, in deszelfs plaats tot Gouverneur aldaar was aangesteld, af te zetten, en in plaats van deezen den Heer *Deutekom* aan te stellen. Dit verrichtte hy achtervolgens zynen last, doch niet zonder een groot misnoegen in 't gemoed van den Oud-Gouverneur te veroorzaaken, men behoud zich gaarne in 't gezag, waar in men is, en men denkt zich nooit zoo schuldig als onze wanbedryven ons weezenlyk maaken. Althans de geweezene Gouverneur was over zyne afzetting in zulk een verre gaande misnoegen, dat hy zich zelf niet meer bezat, en alle smaad en scheldwoorden uitbraakte tegen den Gouverneur Generaal en den Raad van Indiën. Dit hun ter ooren gekomen zynde, wierdt, gelyk te denken is, niet ongevoelig opgenomen; *van den Heuvel* werdt gevangen genomen, en, by een goedertierend vonnis, genoodzaakt een keerdicht te zingen, dat is, zyne lasteringen te herroepen. Dit moest, tot meer schande op een openbaar Schavot geschieden, en naa aldaar gegeesseld te zyn, zou hem de tong met een priem doorboord worden, dan de geesseling noch de doorprieming van zyne tong nam geen plaats, men hadt zulks weeten af te smeeken;

ken; dus blies hy alleen een intocht, maar werdt daar door niet te gemoedelyker: want hy liet zich naaderhand, uit wraakzucht, door de Engelſchen gebruiken, maar men hadt zulk eene verachting voor hem, dat de Bewindhebbers der Hollandſche Maatſchappy, wanneer hy met den Gezant *Boswell* kwam om tegens hen klagten in te brengen, volſtrekt weigerden om met hem te handelen.

Wy vertoonen 't voorige geval in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een Schavot, opgericht binnen Batavia, waar
„ op de Oud-Gouverneur van *Amboina*, *van den Heuvel* genaamd,
„ knielende zit, en zyne laſteringen tegen den Gouverneur Ge-
„ neraal en den Raad van Indiën uitgeſprooken herroept, en
„ aan het volk verſchooniug verzoekt."

Betreffende nu de zaaken van de Weſt-Indiën, zoo kunnen wy zeggen dat de Bewindhebbers deezer Maatſchappy met het Jacht de *Vleermuis* uit *Fernambuk* tyding bekwamen van den goeden toeſtand hunner zaaken aldaar, als mede van 't geen men 'er in dit jaar ten nutte der Maatſchappy hadt uitgegericht. Van deeze verrichting zullen wy thans een kort verhaal doen.

De Kolonel *Artichofski*, die, gelyk wy in 't voorgaande jaar gezien hebben, een groot deel aan de toenmaalige veroveringen heeft gehad, spande thans al zyn vermogen aan om niet alleen den Koophandel in de veroverde Kapitaniën te herstellen, maar ook om dezelven van binnen in onderlinge rust en gehoorzaamheid te brengen, alvoorens hy dezelven van buiten, en hier is eensgezindheid toe noodig, voor alle vyandelyken aanval verdeedigde en beschermde. Ook hadt zyne pooging zoo ver gelukt; dus was hy 'er op uit om den uitwendigen vyand alle mogelyke middelen ter ontrustingen zyner Kapitaniën te beneemen. In dit opzet kwam hem het *Arrayal* in gedachte; deeze plaats diende den Portugeezen ten schuilhoek, waar uit zy den Hollanders steeds ontrusten konden, dezelve hun nu afhandig gemaakt zynde, zou men des te onbedwongener konnen te werk gaan, en den min Hollandsgezinden Kapitalisten alle hoop en toeverlaat onttrekken. Dit in aanmerking genomen hebbende, gaf hy de noodige bevelen om het ter uitvoer te brengen.

Een kort verslag van 't *Arrayal* vooräf laatende gaan, meenen wy dat het verhaal van deszelfs benaauwing door de Hollanders te duidelyker en verstaanbaarer zal zyn.

Het was eene Schans, of Sterkte op een hoogte gelegen, een schoot weegs van de rivier *dos Affogados* en een halve myl van de Sterkte, die de Hollanders daar waren bezittende, zynde voor het overige van een zeer bekwaame en afgesneeden legging, en van volk zeer wel voorzien, gelyk by 't vervolg zal blyken.

De Kolonel *Artichofski*, 't besluit genomen hebbende om deeze plaats rond om in te sluiten, en haar dus alle middel van mond en andere behoeftens te beneemen, ging des nachts van den 3 Maart met een deel volks uit de Sterkte *St. Laurens*, alwaar hy slechts één Vaandel tot bezetting liet, en nam zyn weg naar een Suikermolen, *St. Pantaleon* genaamd. Des morgens vroeg by de *Ingenios dos Apuchuços* gekomen zynde, ontmoette men eenige Voorwachten van het *Arrayal*, van welken 'er drie doodgeslagen werden; en hier verstondt men ook dat de vyand niet minder van volk en mondbehoeftens voorzien ware dan de Hollanders zelven, echter hadden zy zoo goede voorzorg niet van kruid en loot, het welk reeds een voordeel was vòor de Hollanders. Het getal manschap, dat zich op het *Arrayal* bevondt, was in eene

Be-

Bezetting van driehonderd Spanjaarden onder den Overſte *Andrez Martini*, en zevenhonderd, zoo Braziliaanen als Landsvolk, beſtaande: voorts hadt de vyand twintig ſtukken Geſchut, en, om te minder belemmerd te zyn, hadt hy vooräf alle Oude- en Vrouwlieden uit de Sterkte doen gaan.

Dus ver gevorderd zynde, ging *Artichofski* met eenige mannen en een gids de plaats bezichtigen, 't welk hem door misleiding van denzelven kwaalyk vergaan zou hebben, hadt hem de voorzienigheid niet geſpaard, echter köste dit het leeven aan eenigen van zyn byhebbend volk. De leidsman naamelyk hadt hem recht op eene vyandelyke Wachtplaats aangevoerd; de vyand, als te denken is, bediende zich van deeze gelegenheid, hy viel op hem en de zynen aan en doodde daar eenigen van: doch *Artichofski* kwam weder gelukkig by zyn ander volk.

Nu was hy terſtond bedacht om eenige Wachtplaatſen op te richten aan de voordeeligſte oorden. Hy liet 'er een opwerpen een musketſchoot ver van den vyand af, om daar door de rivier *Affogados*, langs welke hy zyn toevoer hebben moest, te veiligen, en deeze werdt *Hinderſons Redout* genaamd. Voorts liet hy 'er nog vier dergelyke opwerpen en wel voorzien, die het *Arrayal* kringsgewys inſlooten. De vyand zocht ydelyk zulks te verhinderen, het ſlechte weer, hunne aanvallen konden daar van den voortgang niet tegenhouden, en zy moesten ſteeds met ſchade, hoewel de Hollanders daar by ook eenige gewonden bekwamen, te rug keeren. Dan de Hollanders hadden 't wel ten kwaadſte by de oprichting van de derde Schans, die met den naam *Ernestus* werdt gedoopt. Deeze Schans wierdt ſlechts op een Piſtoolſchoot verte van 't *Arrayal* aangelegd, en men liet den arbeid door eenige vaandels Soldaaten bedekken; dit was oorzaak dat de vyand, tot geluk der arbeiders, die dus konden vorderen, in twee dagen niet dorst uitvallen: dan den derden dag waagde hy de kans. *Artichofski* was te vooren by zekere gelegenheid in zyn arm geſchooten, en lag aan zyn kwetſuur te bed in zyn Legerplaats by *St. Pantaleon* voornoemd. De Hollandſche wacht op de arbeiders houdende Soldaaten raakten ſtraks handgemeen met de Uitvallers, en men ſchoot van wederzyden zoo hevig, dat de gewonde *Artichofski* 'er van, als uit eene zwymeling, ontwaakte, ten bedde uitſprong, en, ongekleed buiten ko-

komende, daar 't gezadeld paard van den Raad *Jakob Stagbouder* vondt ſtaan. Straks ſpringt hy daar op, geeft het paard den ſpoor en rydt in galop naar deeze Schans. Hy kwam daar by tyds; want behalve zyn Plaatshouder, of Luitenant, den Kapitein *Payman* en anderen, die reeds verſlagen en geſneuveld waren, vondt hy 'er ſlechts een zestal weerbaare mannen. Nu nam hy eene natuurlyke, door den nood gedwongene welſpreekenheid te baat, en, door zyne gezag op de gemoederen hebbende aanmaaning, krygt hy niet alleen een goed getal kleinmoedigen op de been, maar hy vergroot hen zoodanig in moed, dat ze den vyand als leeuwen aanvielen, verſloegen en noodzaakten om weder naar hunne Sterkte te rug te keeren.

Hoe zeer de Hol anders in hun opzet vorderden, de Portugeezen zochten door alle wegen eenige Ammunitie te bekomen; dan men ondekte telkens hun voorneemen, onder anderen kreeg den Raad *Ippo Eysſens*, in *Tamarika* leggende, kennis dat zeker Portugees met eenige Braziliaanen door *Albuquerque* uitgezonden was om buskruid te haalen, 't welk hy hadt laaten verbergen in een *Ingénio*, of Suikermolen, onder *Pariba's* bereik leggende. *Eysſens* gaf 'er ten eerſten bericht van aan den Heer *Carpentier*, en zy waakten van wederzyden met zulk een oplettendheid, dat *Eysſens* den voorsz. Portugees en twee Braziliaanen, die reeds zes tonnetjes buskruid met zich voerde, onverwachts op 't lyf viel en hen niet alleen deeze tonnetjes af handig maakte, maar ook de Molen zelf doorzocht, waar in hy nog dertien vaten met kruid zoo groot als klein vondt. Hy liet ze terſtond in beſlag neemen, en verſtak dus den vyand van 't vermogen om de Hollanders grootelyks door zyn geſchut te benaadeelen.

Onderwyl kwam 'er ook tyding dat de vyand met eenig volk door het Bosch in aantocht was, om de Schans of Sterkte *Arrayal* te ontzetten; zoo dra kreeg *Artichofski* daar van de lucht niet, of hy verſterkte zich met vierhonderd man, en brak zyn Legerplaats van *St. Pantaleon* op, om dezelve naader by het *Arrayal* te neemen. Dit geſchiedde, en de belegerden zonden eenig volk uit, om zich eene langer ſtrekking van mondkost te verzorgen; maar de Hollanders vielen dit volk zoo wel aan, dat ze genoodzaakt waren weder in de Schans te wyken. Nu was het buiten alle waarſchynlykheid, dat de vyand het langer kon uithou-

houden, want de vyfde Schans was thans door de Hollanders opgeworpen geworden, om hem alle mogelykheid van uitgang te beneemen; hy, dit in aanmerk neemende, zocht met de Belegeraars in onderhandeling te treeden, 't welk eindelyk, naa dat men nog eens te vooren moedig op elkander hadt geschooten, toegestaan, en op den 8 Juny in deezer voege werdt geslooten.

„ Dat de Overste, Kapiteinen en voorts alle andere persoo-„ nen, zoo van hoogeren a's laageren stand, die in dienst des „ Konings van Spanje waren, uit de Schans *Arrayal* zouden „ mogen trekken met vol geweer, vliegende vaandels, slaande „ trommels, brandende lonten, kogels in den mond, voorts „ met al hun plunje; dat aan ieder Kapitein, om dit goed weg te „ draagen, vyftien zwarte slaaven zouden verleend worden; dat „ alle de uitgangers naar de West-Indiën zouden vervoerd wor-„ den; doch dat zy den Overwinnaars alles zouden overleeve-„ ren, wat aan den Koning toebehoorde."

Twee dagen naa het sluiten van dit verdrag wierdt al het volk te scheep naar de West-Indiën overgevoerd, en men bevondt dat 'er vyfhonderd en agttien gezonden Soldaaten waren. De Inwoonders, of Burgers, die een getal van tweehonderd en tien uitmaakten, moesten de plundering afkoopen met twintigduizend reaalen van agtten. Voorts vondt men in de Sterkte vyftien metaalen en zes yzeren stukken geschuts, vier vaten buskruid, kogels, lonten, loot en andere Krygsbehoeftens.

Deeze zegen der Hollanders was den koophandel in *Brazilie* zeer nuttig, en, gelyk voordeel moed geeft, zoo zocht men de zegen verder uit te breiden, en de sterkte *Nazareth* ook te vermeesteren. Deeze Schans was door den Veldheer *Matthias d'Albuquerque* verlaaten, zoo dra hy de vermeestering van 't *Arrayal* vernomen hadt, want hy vreesde de tegenwoordigheid der Hollanderen; nogthans hadt deeze bloode daar een bezetting van driehonderd man gelaaten onder den Oversten *Pedro Correa de Gamba* en *Louis Barbalho Bizarra*.

De verovering van *Nazareth* werdt den Kolonel *van Schuppe* aanvertrouwd, die zich daar omtrent zoo wel kweet dat hy dezelve te land van alle kanten bezet hielt; waar door de belegerden den moed benomen werdt om zich te verdeedigen, en te

weeg

weeg gebragt wierdt dat zy ſtraks van overgave wilden handelen. De Hollanders begeerden niet anders, dus men het Verdrag op denzelven voet ſtelde als dat van het *Arrayal.* Het hadt den Portugeezen aan geene middelen ontbroken om zich te verdeedigen, naademaal 'er zevenhonderd Soldaaten uittrokken, en men 'er zestien metaalen, twaalf yzeren en twee ſteenſtukken in vondt, behalve veele andere dingen; maar de kleinmoedigheid des vyands was oorzaak van onzen voorſpoed, die in dit jaar in de West-Indiën naar wensch was. Alleen verlooren wy een Schans, *Povacon de Porto Calvo* genaamd, die als nog geene genoegſaame verſterking in hadt, zoo dat de Spanjaarden daar naar hunne natuurlyke neiging, dat is met alle wreedheid te werk gingen, want zy richtten 'er een groot bloedbad aan.

Ten beſluite van de zaaken der West-Indiſche Maatſchappy moeten wy nog zeggen, dat veele, en wel de meeste Inwoonders van de veroverde plaatſen zich een kwaad denkbeeld vormden van de menſchlievenheid der Hollanderen, en achtervolgens 't zelfde zich t' zoek maakten. Dit was zeer naadeelig voor de Maatſchappy, alzoo op deeze wys het land van volk ontbloot was en den Koophandel aldaar niet kon voortgezet worden; derhalve hadt men een Plakaat op naam van de Algemeene Staaten en den Prins uitgegeeven, dat van die uitwerking was, dat alles in gewerschte orde herſteld, en den Koophandel op een goeden voet gebragt wierdt. Voorts namen de Hollanders nog verſcheiden vyandelyke Schepen, zoo op de kuſt van *Amerika* als *Afrika*, zelfs zou deeze Maatſchappy in dit jaar, gelyk zeker Schryver verhaalt, de groote ſomme van zeven tonnen gouds in waarde, uit *Guinea* bekomen hebben.

Hier op zullen wy tot de gebeurdtenisſen te land van dit jaar overgaan.

Wy hebben in onzen voorigen onder 't jaar 1634. geſprooken van 't byzonder Traktaat tusſchen den Koning van Frankryk en de Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden geſlooten, en daar van het naader verſlag tot dit jaar opgeſchooven. Om nu den Leezer daar omtrent omſtandiger te onderhouden, zullen wy de Landzaaken hier mede beginnen, en wel te liever, vermits men dan een bekwaam denkbeeld zal hebben wegens de ſamenvoeging van het Franſche en Staatſche Leger, als ook van 't geen zy ſaamen verricht hebben. De

De Heeren Algemeene Staaten wel voor uit ziende dat de Infant in deezen Zomer niet ſtil zitten, maar, achtervolgens de van hem opgevatte hoop des volks, zich door zyne krygskunde zou zoeken boven zyne Voorgangers te verheffen; waren 'er zeer op uit om Frankryk tot tekening en bevestiging des Traktaats van Rupture over te haalen: want men zag wel dat op Engeland geen ſtaat te maaken ware, alzoo deeze Koning zich onzydig houden, en geene der drie partyen wilde byvallen. De Heeren Raadpenſionaris *Pauw* en *de Knuit*, waren reeds in 't voorige jaar, als gezegd is, ten dien einde in Frankryk gezonden, by zich hebbende verſcheidene, zoo openbaare als geheime, Inſtructien; zelfs was 'er onder deezen één van zyne Excellentie, Prins *Frederik Hendrik*, waar in hy met de ſterkſte beweegredenen den Koning van Frankryk trachtte te beweegen om voor al eenige byzondere plaatſen der Spanjaarden, waar het meeſt belang in ſtak, aan te vallen: deeze plaatſen nu waren drie in getal, als *Duinkerken*, *Antwerpen*, of *Namen*. De Gezanten bragten in Frankryk het overige van 't voorsz. jaar door met verſcheiden ſaamgeſprekken, gelyk wy verhaald hebben, zonder dat zy hun doelwit bereiken konden, tot dat eindelyk den 8 February van dit jaar de zaak tot ſtand kwam. 1635.

Eer wy tot het Traktaat zelf overgaan, moeten wy zeggen dat Lodewyk de XIII billyke redenen kon vinden, om den Spanjaard den Oorlog te verklaaren; *Maria de Medicis*, zyne Moeder, wierdt door denzelven te *Bruſſel*, waar zy zich onthielt, in 't misnoegen op haar' Zoon gekoeſterd: de Hertog van Orleans, zyn' Broeder, werdt door denzelven tegens hem opgerokkend en men zocht de bekwaamſte gelegenheden uit om in zyn Ryk te vallen. Dan zyn voornaamſte voorwendſel was, volgens getuigenis van een Franſchen Schryver, 't overrompelen van de Stad *Triers* in Duitſchland en de onbillyke vaſthouding van den Keurvorſt, die zich onder beſcherm van zyne Allerchriſtelykſte Majeſteit begeeven hadt, waar van wy ſtraks naader gewag maaken zullen.

Laat ons inmiddels zien wat dit Traktaat behelsd, wy zullen 't zoo naauw uittrekken als ons mogelyk is, echter in dier voege dat de Leezer daar van een volkomen denkbeeld kunne vormen.

In de voorreden wordt onder anderen gezegd: „ Dat de on-
„ dervinding geleerd heeft dat Spanje daar alleen op uit is om de
„ Vorsten, zyne Naagebuuren, in gebied te besnoeijen, hen
„ onder elkander onééns te houden en eene *onophoudelyke oorlog*
„ in het Christendom te doen stand grypen. De voorsz. Ko-
„ ning en Algemeene Staaten, dit dan voorkomen, een zeke-
„ ren vrede in de Christen- wereld te weeg brengen, en inzon-
„ derheid de Nederlanders willende helpen om zich te bevryden
„ van de harde slaaverny, waar in de Spanjaard hen in houden
„ wilden; over één gekomen waren, dat, indien de Spanjaard
„ zich niet tot redelyker voorwaarde van vereffening schikte,
„ maar in zyn kwaad voorneemen tegen Frankryk en Nederland
„ voortging, gelyk by overtuigende stukken bleek, de Koning
„ met Spanje breeken en in zyne Nederlanden allerlei vyandlyk-
„ heid zou pleegen, zoo dra dit Traktaat getekend was, gelyk
„ ook de Staaten Generaal zouden doen.

„ De Koning van Frankryk en de Algemeene Staaten zouden
„ dienvolgens met openbaar geweld de Landschappen, die Span-
„ je in de Nederlanden bezàt, op de volgende voorwaarden aan-
„ tasten:

„ Dat de Koning een Leger van vyf- en - twintigduizend
„ man te voet en vyfduizend te paard; met Geschut en al 't be-
„ noodigde voor zulk een lighaam, in voorsz. Landschappen
„ zou doen trekken; zulks in gelyk getal en behoeftens van
„ der Staaten zyde geschiedende, en de Legers zouden zich *ten*
„ *eersten* saamenvoegen, om, naa dat dit beraamd en goedgevon-
„ den werdt, gezaamelyk of afzonderlyk te werk te gaan, het
„ welk ten uiterften in de aanstaande maand van Maart zou ge-
„ schieden, ten ware men intusschen kost overéénkomen we-
„ gens den een of anderen aanslag; echter zoo dat, indien de
„ twee Legers twee onderscheidene aanvallen deeden, dezelven
„ zoo digt by elkander zouden blyven, dat ze elkander kosten
„ ondersteunen, invoege dat, zoo wanneer de Spanjaard een
„ van beide Legers kwame aan te tasten, 'tander straks alle on-
„ derneeming zoude staaken en dat te hulp komen."

Voorts werden daar in de middelen beraamd om de goede ver-
standhouding onder de Officiers te doen stand grypen, en de bei-
de Legers zouden tegen de maand Maart in de Spaansche Neder-

lan-

landen gevoerd worden. Wy zullen nu voorts den korten inhoud verhaalender wyze ter nederstellen, om door de landwyligheid van dit Traktaat den Leezer geen verdriet aan te doen.

Deeze Leegers, nu in voorsz. Nederlanden gekomen zynde, zou men terstond de Ingezetenen uitnoodigen om de Spanjaarden af te vallen, en hen met hunnen aanhang uit hun land te jaagen, en zich dus van het Spaansche Juk te ontslaan. Dit binnen den tyd van drie maanden geschied zynde, zouden de Spaansche Nederlanden tot een vryen Staat gevormd worden, en de Religiezaak op denzelfden voet blyven, waar op die thans was. Alwie den Koning van Frankryk en den Algemeenen Staaten, zoo Steden, Prinsen als andere Grooten, toevielen, die zouden door hem in bescherming worden aangenomen.

De verdeeling der vrywillige plaatsen, als zich niet alleen tegen Spanje konnende verdeedigen, maar hier toe een voornaamen Beschermer noodig hebbende, zou dus op deeze wys geschieden: Frankryk zou alle de plaatsen langs de kust van Vlaanderen tot *Blankenburg* toe, en, behalve de Steden *Oostende*, *Diedenboven* en *Namen*, twee mylen landwaards in, onder zyne vlerken neemen; de Heeren Algemeene Staaten daarentegen zouden zich daar toe verplichten wegens de Steden *Breda*, *Stevenswaard*, *Gelder*, *Damme*, *Hulst*, en 't land van *Waas*. Dan deeze verdeeling zou niet al eens plaats vatten, byaldien genoemde Landen en Steden niet willens op de zyde vielen van de twee saamverbonden' Mogendheden; want ingeval zy niets tot hunne vrymaaking wilden toebrengen, dan zou men ook op een andere wys te werk gaan, naamelyk men zou zich door de Wapenen daar van meester maaken, en als dan dezelven in dier voege verdeelen dat de Koning van Frankryk *Vlaanderen*, *Artois*, *Henegouwen*, *Namen*, *Luxemburg* en de daar aan behoorende landen, enz. hadde, en hunne Hoog Mog. de Steden *Hulst*, *Damme*, 't land van *Waas*, voorts de Heerlykheid *Mechelen*, 't Marquizaat van *Antwerpen* met deszelfs Stad, het Hertogdom van *Brabant* en 't overige aan die zyde liggende gedeelte van Vlaanderen.

Daarenboven zou alles gezamenlyk gedaan worden, naa den Vredebreuk van Frankryk met Spanje; geene van beide partyen zou vrede, bestand enz. met den vyand mogen aangaan, zonder elkanders inwilliging. Allereerst zou men twee plaatsen aanvallen

voor 's Konings aandeel, en vervolgens twee anderen voor dat van hunne Hoog Mog., 't welk dus by beurten zou vervolgd worden, op voorwaarde dat elk de door hem vermeesterde plaats zou genieten. Ook zouden de Algemeene Staaten de kusten van *Vlaanderen* met eene goede Vloot Schepen bezet houden, geduurende dat Frankryk het zelfde te land beknelde, en om ter zee niet minder voorzorgs te gebruiken en de Koopvaardy-Schepen te beveiligen, zou men van wederzyde een getal van vyftien Schepen op dezelve brengen. Dan hier omtrent moesten eenige plechtigheden plaats hebben, en wel zoo dat, wanneer de Admiraal der Staaten zich op zee met de Koninglyke Schepen samenvoegde, hy de vlag van zyn groote Mast stryken en des Konings vlag met zyn Geschut zou begroeten, waar op zou geantwoord worden op dezelfde wys als van den kant des Konings van Groot-Brittannie gedaan werdt.

In een der afzonderlyke geheime Artykelen wierdt ook nog by de Algemeene Staaten toegezegd dat, byaldien de Koning van Frankryk ter zee door den vyand wierde aangevallen, zy hem met eene magtige Vloot zouden bystaan. En in een ander soortgelyk punt was men overéengekomen, om elkander trouw by te staan, ingeval de een of ander Potentaat hunne Schepen, tot beveiliging ter zee toegerust, zoude aantasten, en dat men dan die Mogendheid met gemeen goedvinden den Oorlog zou verklaaren, waar uit niet onduister blykt dat Engeland bedoeld werdt.

Omtrent deezen Koning was men nogthans in 't Verdrag overéengekomen, dat men hem zou noodigen om deel aan dit Traktaat te neemen, of wel om in volkomen onzydigheid te blyven, zoo als meermaals verzocht was, gelyk wy reeds verhaald hebben.

Dit nu is de zaakelyke inhoud van dit Traktaat, het welk wy genoegsaam voldoenende oordeelen om van deeze groote verbindtenis een denkbeeld te konnen vormen. Nu verstondt men ook nog uit den Heere *Knuit*, dat zyne Allerchristelykste Majesteit, boven en behalve het in 't Traktaat gemelde volk, nog in dienst zoude neemen honderdtwee-en-dertigduizend man te voet en vyftienduizend te paard. Een ontzaglyk getal manschap, dat hy op deeze wyze zoude aanwenden. Hy hadt vyf-en-twintigduizend man voetvolk en vyfduizend paarden bestemd om den vyand

aan den Rhynkant in vrees te houden en te beletten 't zenden van bystand in de Nederlanden; voorts zou hy nog hooger op vyftienhonderd paarden en tienduizend man te voet in de weer stellen, als ook tegen den kant van Italie dertigduizend man zoo te voet als te paard. En om de voornaamste gewesten van zyn Koningryk niet van volk ontbloot te houden, zou hy daar benevens een getal van zevenduizend man te voet en twaalfhonderd te paard in *Provence*, en omstreeks *Parys* vyftienduizend voetknechten ter wacht stellen, behalve driehonderd paarden en het in Garnizoen leggend volk, een magt, die opzichtelyk tot haare bestemming en verdeeling groote voordeelen beloofde; dan 't fortuin des Oorlog is wisselvallig en hangt niet altoos van de grootheid der magt af.

Ondertusschen was ook bedongen en goedgevonden dat hy, die als hoofd de beide Legers in de Nederlanden commandeerde, ook aan beide 't woord zou geeven, zoo lang zy vereenigd bleeven, 't welk zyne Excellentie, Prins *Fredrik Hendrik*, te beurte viel, echter in afzyn of van den Hertog van *Orleans*, of van den Kardinaal *de Richelieu*, maar daarentegen zou de Prins den Koning geen eed behoeven te doen, en tevens niet uitterichten wat naadeelig aan den last, hem door hunne Hoog Mog. gegeeven, en aan den door hem aan hen gedaanen eed, ware. De Brenger deezer Commissie was de Heer *Miré*, Neef van *Charmacé*, en dien wierdt een keten van tweehonderd Ryksdaalers ten geschenk gegeeven.

Alles nu dus verre in gereedheid en het Traktaat, als gezegd is, getekend zynde, was men hier in 't gemeen verlangende naar den goeden uitslag, behalve de Stad *Leiden*, die veel zwaarigheid maakte wegens het toestaan van de Roomsche Religie in de Spaansche veroverde, of zich vrywillig verbindende, Steden; dan dit kon den voortgang van dit Verdrag niet beletten, men houde daar alleen aantekening van, die als een bewys konde strekken van de zucht deezer Stad tot voortplanting van den Hervormden Godsdienst.

Intusschen was door dit Traktaat de onderstand van drie entwintigmaal honderdduizend Livres, die Frankryk anders aan deezen Staat, volgens voorige Traktaaten, hadt moeten verschaffen, opgehouden. Nu moest dit geld, of ten minsten eene daar by ko-

komende som, gevonden worden, en om dezelve te verkrygen, wierden de onderscheidene Provintiën verzocht, dat zy elk tot de somme van tweehonderdduizend guldens ieder maand hun deel wilde toebrengen; dan men zag wel voor uit dat zulks wat traag in zyn werk zou gaan. De Prins, dit wel bemerkende, sloeg den Staaten van Holland voor om een honderften Penning in te voeren, dat hunne Groot Mog. zeer gaarne toestonden, mits dat de andere Provintiën zulks van gelyke deeden, alzoo de eene Provintie dit niet wel doen konde zonder zich grootelyks te benaadeelen, en de niet toebrengende Provintiën daar zeker voordeel zouden by hebben. Hier over wierdt, als te denken is, zeer gearbeid, maar zonder vrucht, want de andere Provintien hielden zich door onmacht achter, invoege Holland, wilde 'er eenige opbrenging van middelen zyn, toestemde in het betaalen van een tweehonderdsten Penning.

De uitvoering van gemelde Traktaat wierdt inmiddels ook nog door andere onéénigheden in deeze Landschappen vertraagd. Het Fransche Leger stondt wel gereed om op te trekken, maar dat der Staaten niet, want Friesland en Stad en Landen wilden voor een inval van den Keizer gedekt zyn. Dan vermits de Franschen, als gezegd is, in aantocht waren, liet de Prins zyn Lyfwacht uit den *Haag* naar *Nimwegen* optrekken, alzoo daar de algemeene verzamelplaats van der Staaten Heirmagt zoude weezen.

Doch om nu naader ter zaake te komen, moeten wy melden dat Frankryk, als gezegd is, den Infant onder een schoon voorwendsel den Oorlog verklaarde. Men hadt den Keurvorst uit *Brussel* naar *Weenen* overgevoerd, niettegenstaande de Koning van Frankryk sterk, doch zonder vrucht, op deszelfs vrylaating hadde aangehouden. Frankryk liet dus den Infant (vertrouwende volgens toezegging, dat Prins *Frederik Hendrik* met zyne Troepen in *Brabant* inrukken zoude) door een' Wapen-Koning, of Heraut, die hy tot hem in de maand Mey met opzet zondt, den Oorlog verklaaren, en in de persoon van den Infant aan den Koning van Spanje; maar de Oorlogsverklaaring zelf, waar van wy kortheidshalve den inhoud niet zullen opgeeven, kwam eerst den 6 Juny ten voorschyn: waar op de Infant insgelyks een vertoogschrift tegen Frankryk liet ontwerpen, en dit kwam den 24 der laatstgenoemde maand in het licht, en vervolgens nog een Deductie, waar in de Span-

Spanjaard de billykheid zyner zaak ten toon ſtelde, en, volgens gewoonte in diergelyke zaaken, Frankryk hooglyk ſchuldig maakte.

Wy hebben gezien dat de Prins van *Orange Generaliſſimus*, of Opperſte Veldheer over beide Legers zoude zyn, wanneer zy by elkander gekomen en ſaamgevoegd waren, 't welk in Maart moeſt plaats neemen. 't Franſche Leger was nu ook al in aantocht, beſtaande uit vyf-en-twintigduizend man voetvolk en vyfduizend paarden, welken onder commando ſtonden van *Gaspard de Coligny*, Maarſchalk van *Chatillon* en den Maarſchalk *de Brezé*, die *Urbain de Maillé* genaamd en Schoonbroeder was van den Kardinaal *de Richelieu*. Het Leger der Staaten zoo raſch niet konnende te veld komen door voornoemde belemmeringen, was vervolgens een beſluit gemaakt om beide Legers den 12 May eerſt ſaam te voegen.

Ondertuſſchen waren de Spanjaarden in den voorbaat, en zy deeden eene onderneeming, die hier te lande eenige bekommering baarde, vermits dezelven 't naar den kant van *Vlaanderen* zetteden. Hun voorneemen was de ſchans *Philippine* te belegeren; want de Hollanders konden daar uit, zoo lang zy dezelve in bezit hadden, door hunne uitvallen *Gent* en *Brugge* in geſtadige onruſt, als ook een groot gedeelte van *Vlaanderen* onder brandſchatting houden. Dus was de Kardinaal-Infant 'er op uit om den Hollanders deeze ſchans afhandig te maaken; de Spanjaarden vergaderden derhalve in goede getalen in het land van *Waas*, en de Heer *de la Fontaine*, dien deeze belegeringen, als het ware, deeze verovering was toevertrouwd, nam uit deeze manſchap een getal van vyfduizend Krygsknechten en verzorgde zich voorts van al het benoodigde tot deezen aanſlag.

De gedachte ſchans, om dit tuſſchen beiden te zeggen, was twee jaaren, zoo als wy toen verhaald hebben, door Graaf *Willem van Naſſauw* ingenomen, en lag nu aan de eene zyde bloot zonder eenige verſterking, en in dezelve waren niet boven de vyfhonderd man, die volkomen onbewuſt waren van deezen aanſlag; alzoo de vyand dit in alle ſtilte des nachts tuſſchen den 8 en 9 Mei zocht uit te voeren. Dan hunne voorzorg was vruchteloos, want de Bezetting kreeg 'er de tyding van door eenen Schipper, die daar omtrent met zyn Schip lag en die, gevallig dien nacht opgeſtaan zynde om zyn lighaamsbehoefte te doen, den vyand gewaar wierdt. Hy ſprong terſtond ten dienſt des lands in 't water, zwom

naar

naar de Schans en waarschouwde den Schildwacht, die den alarm in de Schans ook terstond te wege bragt en zyne Medekrygsknechten op hunne hoede deedt zyn. Maar de vyand, zich op zyne magt betrouwende, viel nogthans dapper aan, begaf zich in de openliggende werken en maakte verder aan land te komen, waar om hy vyftig man in een sloep voorby een daar liggend Oorlogschip, die zulks niet eens gewaar werdt, liet vaaren, en deeze manschap terstond in de Haven komende, maakte zich voort meester van een Redout, of Wachtplaats en een halve maan, 't welk hun grootelyks ten voordeele was, alzoo zy nu het Sluisje, waar door de Bezetting de gantsche Polder anders onder water hadt kunnen zetten, in handen hadden, en de hier omstreeks wachthoudende Soldaaten hadden hen ook de pas vrygelaaten door hunne vlucht.

Het gerucht van deezen aanslag was, als gezegd is, zeer rasch verspreid, en men hadt 'er in Zeeland zoo dra de tyding niet van, of men zondt drie- of vierhonderd man, benevens eenige nooddruftigheden, derwaards, (zeker Schryver zegt dat dit den 9 reeds geschied zoude zyn) benevens eenige Bootsgezellen, die zich vrywillig in de Schans begaven. De Bezetting nu dus versterkt zynde, deedt den daar op volgenden nacht een uitval op de vyanden, aangevoerd zynde door den Kapitein *Drost*; doch zy wierden genoodzaakt terug te keeren, en wel met verlies van een Sergeant en twintig Soldaaten. Zy zochten vervolgens den vyand het verder aannaaderen en graaven te beletten, alzoo zy door nog meer volks versterkt waren geworden; dan dit hielp weinig, want de Spanjaard spaarde zyn volk niet, dus moest men 't op eene geweldiger wys te weeg brengen. De Hollanders vielen 's anderendaags moedig aan en wonnen weder de door de Spanjaarden veroverde halvemaan, doch voor korten tyd, want zy kwam voor de tweedemaal in handen der Spanjaarden. Veele andere omstandigheden vielen 'er tusschen beiden voor. De belegerden groeven tegen den vyand op, maar al dit was weinig bekwaam om de Schans van belegering vry te maaken, en denkelyk zou men nog lang in de weer zyn geweest, hadt Graaf *Willem* van *Nassauw* den Belegerden niet met drie Regimenten Voetvolk te hulp gekomen, want zyne komst was oorzaak van de opbreeking van 't Beleg.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare 1635.

Alvoorens wy nu overgaan tot de verrichtingen van beide Heïrmagten, dienen wy kortelyk te verhaalen hunne ſamenkomſt en de ontmoeting, die het Franſche Leger onder wege hadt, waar toe wy dan thans overſtappen.

Reeds in de maand April was het laatſtgenoemde Leger, onder voorsz. Overſten, in het veld gekomen en het hadt zich tusſchen *Luik* en *Maaſtricht* neergeſlagen. De Kardinaal-Infant, wel weetende dat de verhindering der ſamenvoeging van beide Legers zyn hoofdzaak was, en dat hy dezelve moeſt trachten te beletten, ſtelde alles in het werk om den Franſchen den verderen optocht af te ſnyden. In dit voorneemen zondt hy Prins *Thomas* van *Savoije*, Generaal van 't Spaanſche Heïr, onder welken de Graaven van *Bucquoi* en *de Feria*, Zoon van *Antwerpens* Gouverneur, dienden, den Franſchen in 't gemoet, die, volgens overlevering van één der Franſche Schryvers, toenmaals in zin hadden om *Namen* te belegeren; Prins *Thomas* kwam hen dus daar in voor. Hy ſtelde zich op een poſt, waar by men bezwaarlyk komen kon, en die men by voorsz. belegering reeds voor *Chatillon* beſtemd hadt. Hem daar van geen meeſter willende laaten, zoo was een gevecht onvermydelyk; ook wierdt men den 20 van Mai met elkander handgemeen in 't land van *Luxemburg*, digt by het Dorp *Avein*, en de Spanjaarden, hoe kundig de Savoijaard hen ook in ſlagörde geſchaard had, hadden zy 't 'er over 't algemeen zoo ſlecht, dat ze genoodzaakt waren te deinzen, 't welk de Franſchen met zulk een moed vervulde, dat ze den vyand volkomen verſloegen, naa een hard gevecht, dat vyf uuren geduurd hadt. De vyand leedt hier by een groot verlies; want hy kreeg vierduizend dooden en 800 gevangenen waar onder zich bevonden voorsz. Graaf van *Feria*, de Graaf van *Tillerwal*, Luitenant van de Artillery de Kolonellen *Alonzo Ladron* en de Markgraaf *Sfondrato*, allen voornaame Officiers. Geen minder verlies leedt hy aan zyn krygstuig, alzoo de Franſche Veldoverſten, wanneer de Prins van *Orange* hen wegens deeze zegen gelukwenſchte, dien Vorſt vertoonden vyf- en- negentig Vaandels en zeſtien ſtukken Geſchut, het welk door zekeren Schryver vergroot wordt, want hy ſchryft dat de

vyand niet alleen al zyn bagagie, waar onder veel geld gevonden werdt, verloor, maar ook al zyne Artillery, Vaandels en verscheiden Cornetten. Prins *Thomas* met den Graave van *Bucquoi* hadt naauwelyks tyd genoeg om zich met de vlucht binnen *Namen* te begeeven, invoege de Franschen, en dit is wel het grootste nadeel, dat de Spanjaard hier door bekomen heeft, voort äin onbelemmerd konden voorttrekken naar *Maastricht*.

De Franschen waren in der daad veel sterker dan de Spanjaarden, die echter, zoo men zegt, twaalfduizend man te voet en vierduizend te paard sterk waren; wat 'er van zy, de eerstgenoemden kwamen 'er mede niet schadeloos af, naademaal ze rekenden tweehonderd voetknechten en omtrent zestig Ruiters verlooren te hebben.

Zeker Fransche Schryver wryft den Prins van Orange een klad aan, welk wy zeer twyfelen of met de waarheid bestaanbaar is. Hy zegt dat die Vorst zich niet onthouden kon van aan den Heer *de Pontis* te klaagen, dat beide Marschalken deezen stryd hadden aangegaan zonder voorgaande order van hunnen *Generalissimus*, en dat dit geschiedde om dat de Prins jaloers was geen deel aan deeze zegen gehàd te hebben. Indien dit waar is, zou de Prins zynen Magtbrief niet wel beraadslaagd moeten hebben, waar in duidelyk staat dat zyn charakter, als Opperste Veldheer, eerst plaats zoude hebben naa de samenvoeging van beide Legers en zoo lang zy samen bleeve gevoegd, en gelyk dit gevecht voor de samenvoeging gebeurd is, was 'er geen reden tot soortgelyk misnoegen; zoo dat wy deeze betichting liefst toegeschreeven willen hebben aan den hartstocht des Franschmans.

Ondertusschen waren de Franschen in optocht naar *Maastricht* om zich by de Hollanders, die, als gezegd is, zeer traag voortgingen, te voegen. Deeze tweede vertraaging was veroorzaakt door de onpaslykheid des Prins, die eenige dagen met het Flerezyn geplaagd was geweest; dan den 20 Mai voorsz., hersteld zynde, kwam hy van *Arnhem* te *Nimwegen*, zynde 's anderendaags gevolgd van de Arnhemsche Ruitery, die zich hier by 't verzameld Heïr des Prins vervoegde. Zoo dra hadt zyne Excellentie het gemelde gevecht niet vernomen, of hy liet zyn Leger, dat vyftienduizend man te voet en vyfduizend te paard sterk was,

van hier naar de *Mookerheide* trekken, en zyn weg door *Venloo*, *Roermond* enz. neemende, trok hy nog tweeduizend man te voet uit derzelver Garnizoenen tot zyne versterking; Graaf *Willem* hadt hy bevel gegeeven om zich met een vliegend Leger omtrent *Emmerik* op te houden, en dus toog hy in zulke groote dagreizens voort, dat hy zich in vyf dagen te *Meersen*, dat is een half uur van *Maastricht*, bevondt, alwaar de Marschalken van *Brezé* en *Chatillon* hem den 29 Mai kwamen begroeten, 't welk van wederzyde met veel tekenen van achting geschiedde, en wel zonder naaryver, of jaloersheid; alzoo de Prins volkomen by het Traktaat overtuigd was dat het Fransche Leger veel talryker dan het zyne zoude zyn, en dat was daarenboven flecht voorzien van mondkost, denkende zulks by overvloed in de Nederlanden te zullen aantreffen, 't welk zich niet naar meening opdeedt, en men denkt dat de Hollanders in kleeding en verdere toerusting niet behoefden voor de Franschen te wyken. De beide Legers nu veréénigd zynde, vondt men dat ze samen een getal van meer dan vyftigduizend man te voet, en vyftienduizend te paard (anderen zeggen twee- en- dertigduizend te voet en negenduizend te paard.) uitmaakten; een Heïrmagt, die veel meer, ten opzichte van haar getal, beloofde, dan zy weezenlyk te weeg gebragt heeft, gelyk wy by 't vervolg zullen zien.

Men was nu bedacht om onderling te beraamen wat nu het eerste te doen stondt, en den inval in Brabant werdt algemeen goedgevonden; dus werden 'er twee Bruggen over de Maas geslagen, zoo boven als beneden *Maastricht*, waar de veréénigde Legers over en voorts in Brabant trokken.

Ondertusschen hadt de Prins, op bevel der Algemeene Staaten, zyn zorg laaten gaan over de Landlieden, die hy wist dat by dusdanige gelegenheden wel het meest te lyden hebben, laatende den Brief van voorsz. Staaten rond om in de landen bekend maaken. By denzelven werden alle Boeren bevolen hunne wooningen niet te verlaaten, alzoo men zoude zorg draagen dat hun geen leed geschiedde, zoo min in hunne persoonen als goederen; wyders werdt daar in toegezegd dat ieder in de vrye oefening van zynen Godsdienst zoude gehouden en gehandhaafd worden: doch de Boeren maakten daar geen staat op, als beseffende dat de meening der Veldöversten wel goed konde zyn, maar dat

zy niet bekwaam en vermogend waren, om de Krygsknechten in zulk een engen teugel te houden.

In het optrekken door *Tongeren* ontmoetten de Legers verscheiden plaatsen, als *St. Truijen*, *Landen*, *Hallem* enz., die te zwak waren om tegenstand te bieden en ingenomen werden.

Doch laat ons, eer wy daar naader van spreeken, zien in welk postuur zich de Infant stelde. Wel ziende dat men hem al naader en naader op het lyf kwame, trok hy alles by één, verzorgde eenige Steden zoo door Burgers als Soldaaten, inzonderheid *Gelder* en *Stevenswaard*, en schreef naar Duitschland om hulp; voorts liet hy alle de wegen met boomen enz. toesteppen, onthoudende zich als nog voor zyn persoon en met zyn volk langs den *Demer*, alwaar hy zich zeer zorgvuldig begraaven hadt. Maar, 't zy door vrees bevangen, of oordeelende dat de vyand naar *Leuven* zoude trekken, en dat dus zyne tegenwoordigheid daar noodiger ware, als zynde één der voornaamste Steden der Spanjaarden; hoe het zy, hy brak zyn Leger van de *Demer* op en toog derwaards, naa dat hy tweeduizend man te voet en vier honderd Ruiters naar *Breda* gezonden hadt, om die plaats voor allen aanval te beschermen, welk volk echter weder door den Infant terug ontbooden werdt, denkelyk om dat hy het nuttiger konde aanwenden.

Inmiddels toog het vereenigd Heïr voort, neemende nog de Baronny *Diest*, op den *Demer* gelegen, in, en kwam voorts op de hoogte van *Thienen*, toenmaals een taamelyk bewoonde Stad, gelegen in het zuidooste van het Hertogdom Brabant en omtrent drie uuren van *Leuven*. Als men nu slechts op een half uur afstand van daar was gekomen, liet de Prins de Stad terstond opëisschen, 't welk, indien het van de Inwoonders alleen hadde afgehangen, ook geschied zoude zyn, alzoo zy zich niet bestand zagen tegen zulk eene magt, als het Leger der Bondgenooten was, en de hun door den Prins aangebooden voorwaarde was te aanneemelyk, als beloovende een ieder den vrye Godsdienstoefening, mits dat zy zich van de Spaansche Bezetting ontsloegen, en eene Staatsche innamen; maar de Stadvoogd, die by den een *Martino de los Arcos*, by den anderen *Francisco de Bargos* en by een derden *Francisco de la Verga* genoemd wordt, stelde zich uit al zyn vermogen daar tegen, steunende veelligt op zyn getal

man-

manschap, want het Garnizoen, zegt men, was elf honderd man sterk, en hy wilde de Stad tot het uiterste voor den Koning van Spanje bewaaren.

De Prins de Stad nog tot driemaal toe hebbende laaten opeisschen, en door des Gouverneurs hardnekkigheid vergramd zynde, gaf bevel aan Graaf *Hendrik van Nassauw*, Stadhouder van Friesland, om met (*) vierduizend man en drie halve kartouwen de Stad aan de eene zyde te beklimmen, terwyl de Franschen in gelyken getale, onder den Heer de *Brezé*, zulks aan den anderen kant zouden doen. Dit hadt deezen uitslag, dat men, naa over de aarden wallen geklommen te zyn, tot aan de graft kwam, achter welke de Belegerden zich toen eerst in den weer begonnen te stellen, en wel met zulk eene stoutheid, als of zy magtig genoeg waren geweest om de Belegeraars volkomen af te slaan. Nogthans verging hun dit kwaalyk; want de Prins de roekeloosheid des Stadvoogds, aan wien deezen tegenstand alleen toe te schryven was, en die willens de Stad in verderf bragt, ziende; liet dezelve bestormen, waar door de Staatschen welhaast aan den eenen en de Franschen aan den anderen kant in de Stad geraakten. De Fransche Generaals waren nogthans van gevoelen dat men niet te schielyk moest te werk gaan, om dat zy, uit oorzaake van den grooten voorraad van meel en andere provisiën, die de Spanjaards in de Stad gebragt hadden, dezelve voor plundering wilden verhoeden.

De Spaansche Stadhouder nu wel ziende dat men met allen ernst te werk ging, begon zoo zeer van zyn moed te laaten zakken, als hy denzelven daags te vooren hadt doen gelden. Het besluit van zich over te geeven dan genomen hebbende, begaf hy zich, volgens verhaal van zekeren Schryver, in het Staatsche Leger, en boodt aan om de Stad op redelyke bedingen over te geeven; dan hy hadt te lang gewacht, want de Prins gaf wel ten eersten

(*) Wy willen niet stellig beweeren dat dit getal juist zoo zy, want de Schryvers onzer Nederlandsche Gebeurdtenissen zyn daar over gantsch niet eens, alzoo de een zegt dat de Hollanders slechts 2500, anderen 2000, anderen wederom 3000 man sterk waren; en gelyk wy onze Historie zonder be- en veroordeeling schryven, zoo laaten wy hier van, gelyk ook van veele andere dingen, de beslissing aan onze Leezers over.

eerſten order om den ſtorm op te houden, maar verſcheiden' Soldaaten waren al in de Stad, gelyk we gezegd hebben, invoege allen middel tot beding was afgeſneeden.

Dat men nu zeer hol te werk ging, plunderde, Vrouwen, Maagden, Geeſtelyke Dochters ſchende en allerlei onaangenaamheid aandeede; dat ſommigen van de Krygslieden 't geheiligde en de Geeſtelykheid niet ſpaarden, is zeer te denken: doch zulks geſchiedde tegen bevel en wil der Legerhoofden, die dit gaarne hadden willen voorkomen. En 't is waarſchynlyk, dat de Franſchen over 't algemeen hunne aangebooren liefhebbery met de Vrouwlieden, gewyde en ongewyde, als meer gebeurd is, oefenden, en dat de anderen hunne zucht tot buit voldeeden. Wat 'er van zy, zyne Excellentie zocht al dit onheil, zoo veel hem mogelyk ware, te voorkomen. Ten dien einde zondt hy den Heer van *Brederode*, den Graaf van *Styrum* en andere Officieren in de Stad, die de wanorde als nog eenigſins in haaren voortgang verhinderden.

De Franſche Veldheeren bleeven van hunnen kant ook niet in gebreke om de woedende menigte te keer te gaan. Want zoo raſch, en dit is 't verhaal eens Franſchen Schryver, als men zich meeſter van de rondom de Stad liggende Dorpen hadde gemaakt, waren zy al met den Prins over één gekomen, dat zyne troepen niet in de Stad zouden intrekken, om de geweldpleegingen en ſchoffeeringen, die zy gewoon waren tegen de Roomſchgezinden in 't werk te ſtellen. Ook trachtte de Heer de *Bres* zyn volk onder de ſtrengſte krygstucht te houden, en, ſchoon dit niet baaten kon, bevrydde hy nogthans veele Geeſtelyke Dochters van de door haar afgezworene oefening des vleeſſches.

Hoe groot de voorzorg van den Prins ook ware, 't kon weinig helpen om de Stad van plundering te bevryden. En om eene ſchets daar te ſtellen van zyne waakzaamheid, dient dat hy 'er ſlechts zes Vaandels voetvolk in liet trekken, met bevel aan hunne Overſten om de Poorten geſlooten te houden en 'er niemand in te laaten. Dan dit werdt kwaalyk naagekomen. De Franſche Officiers verzochten hen, onder ſchoon voorgeeven, om in de Stad te mogen komen, alzoo men van hunnen kant geen leed te vreezen hadde; men liet zich door hen overhaalen, zy kwamen in de Stad, en met hen drong eene menigte

Fran-

Franſche Soldaaten en ander ſlecht volk in dezelve, die de Stad 1635.
ſtraks jammerlyk uitplunderden, huizen in brand ſtaken, moordden en verkrachtten. De Prins zondt op 't gerucht daar van nog eenig volk derwaards, maar hy kon de woede niet meer beletten, en moeſt deezen euvelmoed voor zyne oogen zien doorgaan.

Ondertuſſchen hadt zich, door toedoen zegt men van den Marſchalk *de Brezé*, het Garnizoen door eene by de Bondgenooten nog onbezetten' Poort op de vlucht begeeven; maar 't werdt naagejaagd en meeſt al in de pan gehakt, de Stadhouder werdt alleen gevangen gehouden, wien de Prins, toen hy by hem gebragt was, verweet dat hy door zyne halsſtarrigheid alleen oorzaak van alle de onheilen was, die de Stad nu overkwamen; dan dit was de uitwerking van het leedweezen over het verderf eener plaats, die de Prins gaarne hadt willen behouden, en zyne Excellentie zag ook wel dat de goede zaak der Bondgenooten, als het ware, hier door grootelyks benaadeeld werdt.

In de Stad, gelyk gezegd is en nog naader zal verhaald worden, ging het byzonder euvelmoedig toe. Hier by kwam, toevallig, nog eén groot ongeluk, te weeten aan de Tongerſche Poort raakte tegen den avond van den 9 Juny een ton buskruid in brand, het welk zulk eene uitſpattende vlamme veroorzaakte, dat verſcheiden ſtrooijen Daken 'er door aangedaan wierden en in brand geraakten, 't welk een groote beweeging veroorzaakte, alzoo het toeſcheen als of de gantſche Stad in volle vlam was.

Vermits nu dit toeval ongelukkig aan den kant der Hollanderen geſchiedde, meenden de Franſchen dat het met opzet geſchied was, en dienvolgens ſtaken zy aan hunne zyde ook eenige Huizen in Brand. Zelfs brandde de Kerk en veele daar omſtreeks ſtaande Huizen geheel af, welk laatſte onheil door ſommigen aan eeniger boosäartigheid, door anderen aan het geval werdt toegekend; zoo dat deeze beklagwaardige Stad op eenmaal aan veele rampen was blootgeſteld.

Zeker Dichter beſchryft dit Treurig geval in de volgende Vaerzen:

In Thienen's Wallen dringt;
Doch in de plaats van hen te vryën van het ſoolen
De Spanjaards, legt men zelf de gantſche Stad in koolen

En sticht een' Schouwburg, vol van wreedheid en van moord,
Naa Alva's dwinglandy in Neêrland ongehoord;
Een Schendaad, by elk een zoo grouwelyk te reeknen,
Dat die Oranges naam zou met een brandmerk teeknen,
Hadt hy de Stichtren niet op 't allerstrengst ter straff,
Gevorderd, en dus blyk van hoogen afkeer gaf.

En dit droevig toeval schetsen wy af in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Tongersche Poort van de Stad *Thie-*
„ *nen*, alwaar een Ton buskruid, in brand geraakt zynde,
„ eenige Strooijen Daken van de daar by staande Huizen ont-
„ vlamt en in brand steekt, waar door de vlam al verder en ver-
„ der gaat, en de gantsche Stad als in vollen brand doet toe-
„ schynen."

Ja de woede van de verkeerdgeyverde Soldaaten was zoo groot, dat ze niet alleen veele Kerken beroofden, maar ook de Priesters en andere Geestelyken, om niet de schande aan 't Geestelyk Vrouwen-Choor gepleegd te herhaalen, als honden ter neder sabelden, de *Reliquien*, of heilige Overblyfsels verbrandden, en de Hostiën aan de paarden te eeten gaven. Dit moest noodwendig

de

de Bondgenooten in kwaaden reuk by de Ingezetenen der Spaansche Nederlanden brengen, die, al waren zy van zin geweest om zich onder scherm der Veréénigde Landschappen, die hun in dit geval, gelyk wy gezien hebben, fraaije toezeggingen hadden gedaan, te begeeven; door soortgelyke geweldpleegingen niet alleen daar van afgeschrikt wierden, maar het Spaansche Juk nog veel draaglyker vonden. Dit alles werdt nog, als te denken is, door die, welken volstrekt op de Spaansche zyde waren, veel erger en grooter gemaakt, en door alle de vyandelyke Nederlanden hoorde men deeze kreet: *Dit is de beleefdheid en bescherming, die wy van de Franschen en Hollanders te wachten hebben, wanneer wy door hen, kwanswys, van de Spanjaarden verlost zouden zyn.* Meer dergelyke hoonende woorden werden 'er gehoord, waar uit genoegsaam af te neemen is, hoe groot een afkeer voor deezen Staat in die kwaalyk beseffende gemoederen heerschte.

Deeze Stad nu op voorsz. wys veroverd hebbende, trokken de veréénigde Legers op en namen den weg verder naar *Leuven*. Ondertusschen gaf zich het Hertogdom *Aarschot*, verschrikt door het voorbeeld van *Thienen*, aan den Prins over, die de kleine aldaar zynde Schans met zeventig man bezette, en zich voorts ophielt tot *Boutersum* en *Roosbeek*. Men liet nu zyn gedachten gaan om *Brussel* of *Leuven* te belegeren, doch alvoorens men dit deedt, beraade men zich om de rivier de *Dyl* over te trekken en te zien wat de Infant in 't werk stelde, om hen 't verder aannaaderen te beletten.

Deeze Prins, om dit tusschen beiden te zeggen, hadt zich, gezien hebbende dat de Prins van *Orange* met de Legers *Leuven* hoe langs hoe naader kwam, tusschen die Stad en *Mechelen*, aan de *Dyl*, die voor *Leuven* heen vliet, begeeven, nedergeslagen en sterk verschanst. Van hier zondt hy verscheiden Boden naar Duitschland, om voorgaande verzoek van bystand te herhaalen, en hem werdt ook daar in voldoening gegeeven, want meest al het volk van *Mansvelt* trok naar *Andernach* over den Rhyn, en kwam onder den Graaf *Octavius Picolomini* tot *Namen*, vervoegende zich voorts by 't Leger van den Infant. Ondertusschen zette hy een Bezetting van drieduizend man, onder den bekenden *Grobbendonk* binnen de Stad *Leuven*, maar de Inwoonders van *Mechelen*, waar hy zulks insgelyks dacht te doen, wilden

 daar

daar niet toe overgaan, en hunne wederſpannigheid ging zoo hoog, dat ze zich in de wapenen begaven en aan 't muiten ſloegen, waar door 'er eenigen dood geſchooten werden. Echter werden zy door tuſſchenſpraak van Magiſtraat en Geeſtelykheid tot bedaaren gebragt en overgehaald om, zonder krenking altoos van hunne oude Voorrechten, een Garnizoen van vierduizend man in te neemen: *Bruſſel* wierdt ook bezet met vyfduizend en de Stad *Lier* met tweeduizend man.

De Prins zich eenige dagen te *Bouterſum* opgehouden hebbende, om zyn volk te verkwikken en zich van het noodige te voorzien, trok, als gezegd is, verder op naar de rivier de *Dyl*, welke de Infant met eenige troepen hadt laaten bewaaken, als om den Prins den overtocht te beſtryden, en hy hielt zich daar omtrent ook op, laatende *Leuven* aan de rechterhand.

Middelerwyl liet zyne Excellentie de bekwaamſte plaatſen ter doorwaading van de *Dyl* beſpieden. De Spanjaards dit trachtende te verhinderen, gebruikte hy een krygsliſt; hy liet de Franſchen in poſtuur ſtellen als of zy hooger op wilden trekken, waar door de vyand in de ly geraakte. Naa de terugkomſt van de Beſpieders nam men het beſluit om voorsz. rivier over te trekken, en wel digt by de Abdy *Florival*.

Tuſſchen beiden gebeurde 'er eene daadelykheid tuſſchen de Staatſchen en Spanjaarden, en zulks by deeze gelegenheid. Twee vaandels Ruiters van den Prins, gevolgd van eenige Muskettiers en Paarden, reeden omtrent *Waveren* door het Dorp *Net*, en werden opgepaſt door vier hoopen Spaanſche Ruiters en eenige voetelingen, die de eerſtgenoemden onverwachts op het lyf kwamen en wel met zulk een' hevigheid, dat der Staaten Ruiters 't haazenpad moeſten kiezen met achterlaating van het voetvolk. Zoo raſch nu als de Prins zulks vernomen hadt, ſpoedde hy zich met al zyne magt derwaards, en de Spanjaarden, verre van op deszelfs aannaadering verſchrikt te zyn, hadden den moed van zich in ſlagörde te ſtellen alvoorens de Staatſche by hen gekomen waren. 't Volk des Prins zich van eene met boomen beplante hoogte meeſter gemaakt hebbende, ſchooten van daar zoo geweldig op den vyand, dat hy den moed opgaf en zich by het Leger des Infants vervoegde.

In de voornoemde Abdy *Florival* bevonden zich ſlechts tachtig

man

man van 't Regiment van *Isemburg*, welk Regiment de Prins niet hadt willen laaten aantasten om de voordeeligheid der plaats, waar het zich op bevondt. De Prins zondt straks den Ritmeester *Beringan* met vier of vyf Cornetten voor uit, om by die Abdy te doorwaaden en den overtocht van 't overige volk te beschermen. Alvoorens *Beringan* nu de *Dyl* overtrok, maakte hy zich meester van *Florival* en nam de daar in zynde Manschap gevangen; vervolgens trok hy over de gedachte rivier en schaarde aan den overkant zyn volk in slagörde. De Prins liet terstond een Schipbrug over de rivier slaan, en een ander, die 'er reeds, doch te zwak, was, vermaaken, om den overtocht te bevorderen, laatende intusschen zyne Krygsbenden aantrekken.

Terwyl dit geschiedde vertoonde zich de vyand, als te denken is, aan alle kanten, om den Prins van zyn opzet af te schrikken, dan dit baatte niet; want men volvoerde de Bruggen en Graaf *Hendrik* toog 'er met de Achterhoede over, waar naa hy zich terstond op den Berg, waar *Beringan* zich volgens bevel des Prins op begeeven hadt, begaf en sloeg zich voorts in 't daar zynde Bosch neder, om de vyanden volstrekt bezig te houden; staande de Prins met het andere krygsvolk by hem kwam. Nu was de moed der Hollandsche Soldaaten zoo werkende, dat ze den Prins baden om te mogen vechten, 't welk men niet aan de zucht tot plundering kan toekennen, dewyl zich hier geen' gelegenheid daar toe opdeedt; echter wierden zy in hun opzet niet voldaan, maar de Prins stelde dezelven, zoo dra hy de rivier was overgetoogen, in slagorde; wederstondt de kleine aanvallen der vyanden en toog dus tot *Leuven*, tusschen welke Stad en *Brussel*, en met naame te *Overrees*, twee uuren van *Brussel*, hy zich nedersloeg, alzoo het vyandlyk Heïr derwaards geweeken was, als zynde aldaar gelokt door de beweeging der Bondgenooten, die den 10 Juny wel van elkander gescheiden, maar zich omtrent *Leuven* weder vereenigd hadden.

Ondertusschen hadt de Kardinaal zich te *Vilvoorden*, aan de Antwerpsche vaart, nedergeslagen, van waar hy *Mechelen* en *Brussel* konde te hulpe komen. Dit belette echter niet dat de Franschen aan de eene zyde, en de Staatschen zich aan den anderen kant van *Leuven* nedersloegen. Men wierp hier twee Schietschansen op, waar uit men de Stad met vier halve kartouwen

wen beschoot, en de Staatschen kweeten zich zoo wel in het ondergraaven, dat zy zich wel haast in de Stads graften bevonden. Niet minder tegenweer werdt 'er gedaan uit de Stad, in welke, behalve voorsz. bezetting, Burgers en Studenten zich dapper te weer stelden, die echter niet beletten konden dat men zich meester maakte van de halvemaan, die voor één der Poorten was, en dat de Prins en *Chatillon* zich in hunne Graften bevonden.

De Bondgenooten dus verre gevorderd zynde, zouden verder voortgegaan zyn, hadden zy niet veele beletselen in hunnen weg gevonden. *Picolomini* verstoord den vyand aan den eenen kant, en aan den anderen was het gebrek aan leevensmiddelen in der Bondgenooten Leger te groot; daarenboven kon men 't zelfde geen toevoer doen als met groote moeite, en de Soldaaten waren te afgesloofd om iets te kunnen verrichten, zoo dat de Prins van daar naa acht dagen belegering optrok, waar toe de wyze voorzorg van *Grobbendonk* niet weinig toebragt.

Te vooren hadt men niet beter geslaagd met de belegering van *Brussel*, alwaar men het beleg zekerlyk hadt voortgezet, hadden de Franschene geen oorzaak van de opbreeking van 't zelve geweest; Prins *Frederik Hendrik* hadt schoon hun de volstandigheid in 't voortzetten des belegs onder 't ooge te brengen, 't was genoeg gebrek aan leeftocht te hebben om hunne onduurzaamheid in te volgen; voor *Leuven* dachten zy grooteren kans te hebben, maar het viel uit gelyk de Prins hun voorspeld hadt.

Inmiddels was de Prins, van *Leuven* den 4. July opgebroken zynde, twee dagen aan de *Demer* blyven leggen, en liet de Bezettingen van *Aarschot*, *Sichem* en *Thienen* aldaar by zich komen, laatende den Kolonel van *Wynbergen* met zestien Vaandels in *Diest* tot een achterhoede nog eenigen tyd blyven. Zyne Excellentie nu verder uit *Brabant* te rug trekkende, wyl de Franschen reeds grootendeels verloopen waren, kwam zonder hindernis weder aan de *Maas*, en bleef te *Roermonde* stil leggen.

Wy hebben gezegd dat de Franschen groot gebrek aan mondbehoeftens hadden, en dit was zekerlyk oorzaak van hunne verlooping, waar toe zy te meer oversloegen, vermits de Infant, die de verzwakking des vyands te recht vorderlyk voor zyne zaak

dacht,

dacht, hun niet alleen vryen doorgang verleende, maar ook paspoorten deedt verschaffen: doch de Boeren waren hun niet alëens goedgunstig, want zy sloegen veelen deezer Deserteurs dood.

De Graaf *Picolomini* hadt onder zyne Keizerlyken veele Kroaaten meêgebragt, die in de Nederlanden, volgens gewoonte, veel wreedheid en verwoesting aanrichtten, spaarende noch vriend noch vyand. Onder anderen gevoelde de Abtdy *Postel*, die gelegen is in het midden van de Kempsche Heide, daar de naadeelige uitwerking van; want naa dat zy dezelve vermeesterd hadden, sloegen ze den Abt, verscheiden daar in gevluchte Boeren en andere persoonen dood, en zy, die in het leeven gelaaten wierden, ondergingen ontmenschte mishandelingen: In de Abtdy maakten zy zich voorts alles ten buit, goud, zilver, juweelen en andere kleinoodiën. De schrik voor deezen Barbaaren was in 't algemeen zoo groot, dat het platte land van volk ontbloot werdt, de Landlieden begaven zich allen in de vaste Steden, invoege het land woest bleef liggen. In de Meijery van den *Bosch* begingen zy dezelve geweldenaaryen, zoo op Geestelyken als Wereldlyken; dan zy kreegen dit alles ten deele betaald, gelyk in het vervolg verhaald zal worden.

Zy waren ook in den terugtocht van 't vereenigd Leger op de achterhoede der Franschen aangevallen, maar alzoo zy weinigen in getale waren, veröorzaakten ze geen schaden, en wierden door dezelve teruggedreeven. Dit Leger werdt ook door den Infant met zyne gantsche magt achtervolgd, doch buiten meening om het zelfde aan te tasten; want deeze terugtocht gaf dien Vorst al voordeel en kans genoeg, waar van hy ook gebruik maakte.

Hy wendde zich terstond tot *Diest* twee dagen naa 't vertrek der Bondgenooten, en liet het geduurende drie dagen sterk beschieten. De Overste *Wynbergen* zag wel dat hy de plaats niet konde behouden, maar, hoe ernstig de Inwoonders met vrouwen en kinderen hem ook baden dat hy de Stad zoude overgeeven, als tegen den vyand niet bestand weezende; wachtte hy met de overgave zoo lang tot dat hy konde naagaan dat het vereenigd Leger reeds aan de *Maas* was: nu gaf hy zich over op de volgende voorwaarden: „ dat zyne Bezetting met vliegende „ Vaandels, kogels in den mond, slaande Trommels, al haar

„ plun-

„ plunje, Bagagie, Paarden en Wagens uittrekken en met gewoo„ ne eertekens naar *'s Hertogenbosch* zoude begeleid worden." Dit werdt naar beding naagekomen, en de Infant zag zich nu reeds meester van één der veroverde plaatsen, 't welk hem aanspoorde om verdere onderneemingen te doen.

De Kardinaal-Infant vertrok terstond naa deeze vermeestering, en sloeg den weg in naar de *Maas* om den Prins van *Orange* verderte achtervolgen, echter nog zonder inzicht om hem aan te tasten, schoon hy denzelven in magt niet hadt te wyken; want zyn Heïrmagt bestondt uit vyf- en- twintigduizend man te voet en twaalfduizend te paard: ziende nu dat de Prins by *Roermond* verschanst lag, sloeg hy zyn Leger in 't land van *Kleef* neder. Doch nog by *Diest* zynde hadt hy den Hertog van *Lerma* en alle de Kroaaten naar *Stevenswaard* gezonden om deeze en de omliggende plaatsen te versterken.

Ondertusschen was Graaf *Willem van Nassauw*, die wy met een vliegend Leger te *Emmerik* gelaaten hebben, op bevel van den Prins naar *Nimwegen* getrokken, om de strooperyen der Kroaaten in bedwang te houden. 't Leger der Bondgenooten, dat reeds grootelyks versmolten was, inzonderheid de Franschen, als gezegd is, nu drie weeken lang by *Roermond* gelegen, en gegebrek hebbende aan leevensmiddelen, die hier bezwaarlyk te bekomen waren, trok van daar op en naar *Venloo*, alwaar het zich van beter Kwartieren verzorgde, en sloeg zich neder op die wyze, dat de Hollanders beneden en de Fransche boven de Stad lagen.

By zekeren Schryver vinden wy de volgende aanmerking nopens de digt by een leggende vyandige Legers, welke wy hier zullen inlassen: „ De Kardinaal, zegt hy, kunnende zyn Leger „ zoo digt by dat der Bondgenooten niet wel doen bestaan, en „ durvende zyn' vyand niet aantasten, die in voetvolk veel ster„ ker en, in Ruitery, weinig minder was dan hy, week naar „ den kant van *Kleef*, om aldaar het oog te houden op het Fransch „ en Staatsche Leger, zonder een gevecht te zoeken, schoon „ hy wel wist dat noch *Fredrik Hendrik*, noch zyn Broeder, „ *Maurits*, gewoon waren iets te waagen. Indien het gantsche „ Leger Fransch was geweest, en onder één hoofd van die naat„ sie hadt gestaan, 't is zeker dat het wel een gevecht gezocht,

„ of

„ of zelfs den Kardinaal-Infant in zyne beschansingen aangetast 1635.
„ zoude hebben, weetende hoe gemaklyk het den Prins *Thomas*
„ van *Savooijen* in 't begin van den veldtocht hadt geslagen. Mis-
„ schien zou 't ook wel gelukt, misschien met verlies terugge-
„ dreeven zyn. Maar de Prins van *Orange* wilden zekerder gaan,
„ en vreesde meer voor eenen nederlaag, dan hy begeerte hadt
„ tot eene overwinning.

Intusschen was de Prins bevreesd voor eenen vyandlyken aanslag op *Gennep* en ingevolge van deeze vrees liet hy uit de omliggende plaatzen eenig volk ligten, waar mede *Gennep* versterkt wierdt; dus verzwakte men veele plaatsen, die van niet min belang waren. Inzonderheid was *Schenkenschans* zoo zeer van manschap ontbloot geworden, dat 'er slechts zestig Soldaaten de Wagt hielden, andere zeggen honderd en vyftig, 't welk men als waarschynlyker houdt nogthans is dit ver van vyftienhonderd man en honderd Burgers gelyk een Fransche Schryver zegt: want was dit laatste waar, dan zou *Eenholts* met zoo weinig manschap deezen aanslag niet gewaagd hebben) want de Stadvoogd van *Emmerik* hadt uit dezelve nog, boven het daar uit genomen getal door Graaf *Willem*, zestig van de honderd en twintig geligt, invoege de Spanjaarden, zulks vernomen hebbende, daar eene aanslag op waagden, die op deeze wyze toeging.

De Luitenant Kolonel, *Adolph Eenholts* genaamd, van deeze vermindering in *Schenkenschans* kennis hebbende, en al voor lang zich willende wreeken, vermits zyn Vader om eenige misslagen men zegt om verraadery, in den *Haag* onthoofd was geworden, ging met vyf of zeshonderd Soldaaten derwaards, en om zich in den bekwaamsten weg niet te verzinnen gebruikte hy tot wegwyzers *Knapschenkel*, zoon van een Schipper, en *Dikken Harmen* twee lieden, die hem daar in vorderlyk waren. Met zyn byhebbend volk aan 't *Spui* digt by een sluis aan de Kleefsche vaart gekomen zynde, onthieldt hy zich zeer bedekt in de aldaar zynde huizen tot des anderendaags, weezende den 27 July, en verborg tevens eenige Aken of platboomde Rhyn schuiten, waar mede hy de Waal moest overvaaren, in het riet of rysweerden. Dit geschiedde in de middennacht van den 27 met zulk een stilte by 't huis te *Byland*, dat men 't niet eens gewaar werdt, en alles was den vyand daarenboven gunstig, het weer was duister en nevelig, en kort te vooren hadt men de uitlegger uit zuinigheid

weggenomen daar by kwam nog dat de graft droog en de daar om staande stormpaalen door ouderdom meest alle verrot waren. De vyand kon dus onverhinderd te werk gaan; ook kon het niet minder zyn, alzoo men deeze plaats genoegsaam in staat van verdeediging achtte, hoewel de Gouverneur eenigen tyd te vooren in den *Haag* hadt aangehouden om eenige duizend guldens ter herstelling van de vervallen' werken, maar die mogten hem niet geworden, 't welk hem hadt doen zeggen, dat zoo 'er eenige ongeval gebeurde, men zulks hem niet te wyten hadde, als hebbende zyne Meesters gewaarschouwd.

Eenbolts, nu in de Betuwe zynde, trok den Dyk langs, wel voorzien zynde van stormladders en 't verder noodige krygstuig, en kwam tot de huizen, die onder de Schans stonden en voorts in gemelde graft. De Schildwacht, zulks bespeurd hebbende, riep *qui va la* of *wer da*; maar hy kreeg geen antwoord, weshalve hy naar de plaats schoot, waar hy 't gerucht gehoord hadt. De vyand stoorde zich daar niet aan en toog verder op, schoon de bezetting op het hooren van 't schieten reeds in rep en roer waren. Nu verzuimde *Eenbolts* geen tyd, maar liet de wallen beklimmen en voorsz. de stormpaalen, of palissaden, stukbreeken. Ondertusschen stelde zich de Bezetting dapper te weer, hebbende zich geen tyd gegeeven om zich te kleeden, want veelen waren slechts in 't hembd, gelyk ook de Gouverneur *Welder*, die haar met zyn moedig voorbeeld en vermaaningen grootelyks in stoutheid deedt toeneemen, en terwyl hy daar mede bezig was, ontfing hy eene doodelyke wonden in den schouder; doch dit beletten hem echter niet om haar nog eenigen tyd aan te moedigen.

Hoe dapper de Bezetting zich ook verdeedige, moest zy nogthans voor de overmagt bukken; want een goed gedeelte der vyanden ging ter zyde van de Schans om, en kwam over de Borstweering, die beneden aan den voet der Schans gelegen was, op de oude Schans by het Huis van den Gouverneur. Hier klommen ze meest allen op en besprongen de Bezetting dus van twee kanten, die te onmagtig was om dit dubbel geweld te kunnen wederstaan, en nu maar alleen bedacht was om haar leeven te behouden, alzoo de vyand alles in de pan hakte. De Gouverneur, die men lyfsgenade aanboodt, indien hy zich wilde over geeven en die zulks kloekmoedig geweigerd hadt, stierf aan zyn kwetsuur eenige uuren daar naa, hebbende bewyzen van een gantsch

bui-

buitegewoonen moed gegeeven. Zeker Schryver zegt, dat de geheele Bezetting gesneuveld zy op drie man naa, die in een schuit ontkomen zynde, de droevige tyding van deeze verövering aan den Prins overbragten; doch een ander Schryver zegt, dat de Molenaar, eenige Soldaaten, de Predikant, de Commis en de Dienaar des Gouverneurs met een Schuitje over de Waal ontkwamen.

De Veröveraars waren echter niet schadeloos in bezit van deeze Sleutel der Betuwe geraakt; want *Eenholts* verloor 'er een Luitenant, eenige Officieren en een groot getal van zyne besten Soldaaten by. De Infant stelde *Eenholts* als Gouverneur deezer plaats aan, en vereerde hem met een gouden Keten en vyf- en-twintigduizend guldens.

By de verovering vondt de vyand in deeze Sterkte vyf- en-twintig last Rogge, vyf- en- veertigduizend pond buskruid, zes heele Kartouwen, veele kleine stukken Geschut en veel voorraad van Koorn enz. in de omliggende huizen, die van Inwooners zeer slecht voorzien waren, vermits ieder voor het ongemak, by deeze gelegendheden zich opdoende, zocht te bergen, en deeze groote voorraad was een bywys dat het voor meer volks moest strekken, dat 'er ook in was, gelyk wy te vooren gezien hebben.

Schoon deeze Schans door verscheiden' Schryvers beschreeven zy, kunnen wy echter niet voorby hier eene korte beschryving derzelve te doen, om den Leezer daar een beter denkbeeld van te doen vormen; en wy achten dit te meer noodzaakelyk om dat zy wederom door *Orange* is herovered geworden, gelyk wy in 't vervolg zullen zien.

Deeze Sterkte, die men voor onverwinlyk hielt, is gelegen in 't Hertogdom *Kleef* grenzende aan *Gelderland*, één myl van *Emmerik* ten westen, en ten noorden even zoo ver van *Kleef*, op het eilandje *s' Graavenwaard*, (boven het Tolhuis) waar de Rhyn zich in twee armen verdeeld, van welken de eene arm, alsnog Rhyn genaamd, voor by *Arnhem* loopt, en de andere arm, voorby *Nimweegen* vlietende, Waal genoemd wordt. Zy werdt ten jaare 1585 door middel van den beroemden Veldoverste, *Marten Schenk*, naar wien zy ook gedoopt is, gebouwd, en strekte een Wachthuis van Rhyn en Waal vervattende over de agthonderd huizen, invoege men deeze beide armen daar uit konde beteugelen, 't

welk oorzaak was dat *Robbert Dudley*, Graave van *Leicester*, en toemaals Gouverneur, als bekend is, der Nederlanden, 'er grooten Staat op maakte. Zy werdt te vergeefs door *Mendoza*, Admirant van *Arragon* belegerd, schoon hy veele andere plaatsen innam, gelyk wy toen gezien en verhaald hebben; want de Spanjaarden waaren genootzaak een schandelyken aftocht te doen; maar dit gelukte hun thans op zulk eene wyze als wy zoo even gezien hebben.

Men zegt dat de Spanjaarden twee groote misslagen by de verovering begaan hebben, die hun naaderhand zeer naadeelig zyn geweest; zy hadden naamelyk het daar by staande Tolhuis niet bemagtigd, 't zy dat ze zulks onnoodig achteden, of dat ze te over vergenoegd waren met hunne zegen op *Schenkenschans*; dan dit kwam hun weinig daar naa duur te staan, alzoo de Prins deeze naalaatigheid van gebruik maakte. Zy hadden zich ook niet aan den Duffelschen kant, of aan de overzyde van den Rhyn verschanst, wel is waar dat zy daar toe eenige pooging hadden gedaan, maar met zulk een lafheid, dat ze zich door kleine wederstand hadden laaten afwyzen: wat 'er van zy, de Spanjaarden hadden toch 't genoegen van *Schenkenschans* veroverd te hebben.

Wy hebben alreeds gezegd dat de spaarzaamheid hunner Hoog. Mog. oorzaak was, dat deeze Sterkte in eenen zeer slechten staat van verdeediging ware, offschoon van *Welderen* daar omtrent, gelyk ook tot zyn uitsterste, zyn plicht gedaan hadde. De wyste en voorzichtigste menschen zyn zoo min vry van misslagen, als de daar tegenovergestelden, en wist men veele dingen voor uit, men zou zich 'er dan naar kunnen schikken; maar in gebreke van dien verliest men dikwyls een gewigtig stuk, om een weinig gelds, opzichtelyk, te spaaren. Ook zeiden de Geldersche rond uit, dat, iedien 'er slechts een sloep met agt of tien mannen ter wacht hadde uitgelegen op de plaats, van waar men den uitlegger weggenomen hadt, zy zich wel deegelyk zouden gewacht hebben om deezen aanslag te waagen.

Ondertusschen kreeg zyne Excellentie, Prins *Fredrik Hendrik*, den 28 July in 't Leger by *Venloo* de tyding van deeze vermeestering, welke ook terstond den Algemeene Staaten werdt aangekondigd. Dit veröorzaakte eene algemeene verbaasdheid, om dat deeze plaats was aan te merken als de Sleutel van den Staat, en de rechtmaatige bekommernis was dat de vyand, als daar

door

door in ſtaat geſteld zynde, verſcheiden' plaatſen, als de *Betuwe* en *Veluwe* niet alleen, maar ook het Graafſchap *Zutfen*, *Overryſſel*, een gedeelte van *Friesland* en de *Groninger Ommelanden* onder brandſchatting zoude ſtellen. Ook werdt 'er ten eerſten eene Vergadering gehouden, om de middelen te beraamen ter voorkoming van dit en verder onheil, als mede ter herovering van *Schenkenſchans*, ten dien einde wierden den Prins de noodige beveelen toegezonden, die ook ſtraks afſtand van zyn voorneemen deedt om een kans op *Gelder* te waagen.

Zyne Excellentie zondt nu zeshonderd (een ander Schryver zegt driehonderd) wagens en tweeduizend Ruiters naar *Nimwegen* en volgde 's anderendaags dezelven derwaards met vierduizend Muskettiers, alzoo hy vernomen hadt dat de Infant met zyn Leger te *Stevenswaard* gekomen was, en dus in 't vermoeden kwam dat die Vorſt zelfs naar *Schenkenſchans* zou gaan, om zyne overwinningen zo in de Betuwe als elders uit te breiden; derhalve dacht hy noodig om in perſoon naar *Schenkenſchans* te moeten gaan, ten dien einde hadt hy ook de twee Franſche Veldmarſchalken by zich doen komen, om dit zyn voorneemen beter te beraamen. Nu zondt hy den Graaf van *Styrum* voor uit met twintig Cornetten Ruiters, met bevel om hem op zekere plaats te verbeiden.

Verre van al zyne magt by een te trekken om Schenkenſchans te belegeren, verzorgde de Prins de voornaamſte Steden, als *Wezel Rees*, *Emmerik*, enz. met goede Bezetting; zyne krygskunde was te groot om de reeds veroverde plaatſen van volk ontbloot te laaten, en den Infant dus in ſtaat te ſtellen om zonder ſlag of ſtoot dezelven te herneemen, zoo als een franſche Schryver, die niets achterlaat ter bezwalking van Oranges daaden, wil te kennen geeven. In de *Betuwe* hadt men ook al wat men kon by één gemaakt, om zich voor verderen inval der vyanden te hoeden, en zulks aan andere kanten niet minder in acht gehouden, zoo dat men genoegzaame zorg aangewend heeft. Maar de Prins ging met, in veeler oog, te groot beleid te werk; want men gaf in beraad of men zich terſtond zoude neerſlaan tuſſchen *Kleef* en den *Rhyn*, met eene linie te trekken van het Kleefſche Spui af tot den Rhyn toe omtrent *Halt*; doch dit vondt hy niet oorbaar, alzoo de Infant met zyn' gantſche magt hen te kort op de hielen volgde, en men dus geen tyds genoeg ter voltrekking deezer werken zoude hebben. Daarenboven moeſt de Prins

te veel volks missen om den vyand den overtocht van den Rhyn af te snyden, invoege hy zich niet zonder groot gevaar met weinig volk by *Kleef* zou hebben moeten nederslaan; want het Fransche Leger was, als alreeds gezegd is, zeer verloopen en worstelde daarenboven nog met de gevaarlyke pestziekte, die dagelyks het zelfde deedt verminderen: dus was daar op geen staat te maaken. Den zekersten weg derhalven inslaande, vondt zyne Excellentie nuttigst, de *Betuwe*, de *Duffel* en den Rhynkant te bezetten, dan hoe voorzigtig dit alles ook beslooten, bestemd en uitgevoerd wierde, ondoorzichtige en partydige menschen namen dit op, als of men verzuimde, ja niet van zin was, *Schenkenschans* aan de Kleefsche zyde te belegeren, maar de belegering willens zocht uit te rekken, even als of de Prins by derzelver verovering het grootste belang niet had gehad.

De vereenigde Legers trokken nu van *Nimwegen* verder op, en verdeelden zich in twee deelen, waar van het eene naar de zyde van *Kleef* en de *Duffelerwaard* gezonden wierdt, het ander gedeelte trok over de *Waal* in de *Betuwe* en floeg zich rondom *Panderen* neder, omtrent twee uuren van *Schenkenschans*; doch het eerste, zynde de Franschen, die reeds door voorz. ongemakken tot op de helft geminderd waren, kwam ras te rug, vermits het verstaan hadt dat het Spaansche Leger by *Kranenburg* en *Kleef* gekomen was en dat de Kroaaten zich wyd en zyd in het veld verspreidden en sterker dan de Franschen waren.

By meergemelde Tolhuis liet zyne Excellentie nu een' Brug over den Rhyn slaan, en de Franschen daar over trekken, die zich by Elte aan de Geldersche zyde nedersloegen, en wel tusschen *Rees* en *Emmerik*. Inmiddels hadt hy Graaf *Willem van Nassauw* met deszelfs volk vooruit gezonden om het Tolhuis, dat slechts een kanonschoot van de Schans was, te bemagtigen; ook hadt hy hem bevel gegeeven om eene oude halve maan, het *Spyk* genaamd, liggende vlak over *Schenkenschans* aan de andere zyde des Rhyns, alvoorens in te neemen. Graaf *Willem* zondt ook, zoo dra hy het Tolhuis genaaderd was, zyn' Luitenant Kolonel *Pichlet*, of *Puchler*, naar de halve maan, welke men doende was te hermaaken; *Pichlet* verdreef 'er dat volk terstond uit, verheerde de halve maan en begaf zich toen weder by Graaf *Willem*, die al vast hoe langs hoe meer genaaderd was, en, na eenige Vyanden, die zich uit de Schans begeeven hadden om zich in eene voordee-

li-

lige plaats te verschansen, verjaagd te hebben, zich meester maakte van het Tolhuis, 't welk, als boven gezegd is, den Vyanden zeer nadeelig was, alzoo de Prins daar een Sterkte liet bouwen, gelyk ook tot *Panderen*, aan de Kleefsche zyde, waar in wel drieduizend man kon leggen, en meer soortgelyke werken op onderscheiden plaatsen, waar door de vyand in de Schans niet alleen beteugeld konden worden, maar hier door wierdt hem insgelyks allen toegang te water benomen, behalve aan de Kleefsche zyde, waar hy nog eene vrye vaart hadt.

Ondertusschen was de Infant, ziende de oogmerken en versterkingen van de Bondgenooten, bedacht om *Schenkenschans*, zoo veel mogelyk, by te springen; dan deezen waren hem steeds voor uit. Graaf *Hendrik van Nassauw* en de Overste *Pinsen van der Aa* begaven zich met zes Cornetten paarden en twaalf Vaandels voetelingen van *Rees* naar 't Dorp *Bislich*, om den Kardinaal te verhinderen, dat hy de rivier niet overkwam, waar aan veel gelegen lag. Dan zy konnen niet beletten dat hy zich meester maakte van *Stralen*, *Artsen*, en *Erkelens*, en dat Graaf *Jan van Nassauw* zich in *Schenkenschans* begaf, waar door derzelver bezetting van mond- en krygsbehoeftens zoo wel voorzien werdt, dat zy hunne Belegeraars met meer stoutmoedigheid onder 't oog dorsten zien, onder anderen wierpen zy eene Battery op by het huis te *Holt*, dat ze ingenomen hadden, en beplanten ze met drie stukken Kanon, waar mede zy de Staatschen sterk beschooten: dan deezen intusschen met hunne Loopgraven zeer gevorderd zynde, vervaardigden verscheidene dwarsgraven, waar door 't vyandlyk Geschut hun geen schade van belang toebragt. Ook werden die buitenwerken hun zeer rasch afhandig gemaakt door den Overste *Pichler*, die door Graaf *Willem* met tweehonderd man daar toe afgezonden was; hy viel deeze vyanden met zulk eene hevigheid ten lyve, dat ze niet alleen hunne werken hem overlaaten, maar zich ook hals over kop in de Schans begeeven moesten, hebbende naauwelyks tyds genoeg om de Valbruggen achter zich op te haalen.

De Kardinaal. Infant en *Picolomini* zetten 't voorts op *Goch*, dat hy tegen beding vermeesterden, en verspreiden hun volk in *Kalker*, *Santen Kleef*, *Uden* en *Kranendonk*, na alvoorens *Goch* met zeven of agthonderd man bezet te hebben; *Rinderen*, een Dorp tusschen *Schenkenschans* en *Kleef*, lieten zy ook bezetten met

vier

vier - of vyfduizend man, onder Don *Andreas de Cantelmo*, om te naader by de schans en dus in 't vermogen te zyn van dezelve ten allen tyde by te springen. 't Huis te *Byland*, dat mede niet verre van de Schans aflag, wierdt door hen ook veröverd en met tien of twaalf Vaandels voetknechten bezet.

De Spanjaarden leeden ondertusschen een groot verlies in den Markgraaf d' *Aitone*, die wanneer 't Spaansch Leger nog te *Goch* was, aldaar overleeden is, en wel, gelyk men zegt, zeer schielyk of aan de pest, of aan eene hevige koortse om dat hy, naar zoo men vermoedt, te goede cier gemaakt hadt; hoe het daar mede zy, de dood ontrukte hem deezer wereld eenige dagen naa zyn terugkomst uit *Schenkenschans*, die hy op bevel des Kardinaals hadt weezen bezichtigen, De Koning van Spanje verloor aan hem een getrouwen en yverigen Dienaar, die, hadt zulks aan hem gestaan, de Vereenigde Nederlanden wel dra onder 's Konings gehoorzaamheid weer gebragt zou hebben; en de Infant mistte in hem een wyze en goeden Raadsman. Hy werdt in zyne waardigheid opgevolgd door den Hertog van *Lerma*.

't Leger van den Kardinaal, van voor *Goch* opgebroken zynde, begaf zich verder op in 't land van *Kleef* en floeg zich neder by de kleine Stad *Udem*. Dan de wreedheid der Kroäaten deed zyne zaak zoo veel naadeels als die zyner vyanden, want dit woeste volk hielt overäl droevig huis; het plunderde niet alleen al wat hun voorkwam, maar, en wel byzonder in het Steedje *Milgen*, zy martelden de Ingezetenen op eene gruwelyke wys, zy sneeden ze neus, ooren, armen en beene af, laatende overal de voetstappen van de ontmenschste barbaars - en wreedheid, de Prins zondt derhalve, om deeze hunne geweldenaaryên te keeren, eenig volk op hen af, onder de Ritmeester *Ysselstein*, Stadvoogd van *Orsooi*, die hen zoo wel in hunne Legerplaats bestak, dat 'er een driehonderd tal van op de plaats dood bleef en negentig gevangen wierden; hy maakte daarenboven een buit van honderd en vyftig paarden, en van veelen mantels en rokken, Zulks geschiedde ook door *Stakenbroek*, die, naar 't land van *Luik* met tweeduizend man te paard getoogen zynde, eenige Compagnien Kroäaten in de pan hakte, de overige verjoeg en zich veele paarden, keteltrommen en ander Krygstuig ten buit maakte; zoo dat ze, gelyk reeds te vooren is gezegd, hunnen loon kreegen van hunne in Nederland gepleegde gruweldaaden.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1635.

De Prins van *Orange* liet inmiddels de werken ter benaadering vande Schans voortzetten, 't welk ook met zulk een ſpoed geſchiedde, dat men ſlechts tot op twaalf roeden van des vyands werken afwas, en men elkander kon toeſpreeken. De Belegerden verweerden zich in alle voorvallen zeer dapper, en ziende dat men met ondergraaven nu hunne werken zoude konnen doen ſpringen, verzorgden zy hunne Brug in de Betuwe met een dubbel hoornwerk, welk zy ſchansgewys maakten, en met dubbele ſtormpaalen, van welken 'er eenigen met yzer beſlagen waren. Ook waren zy bedacht om tegen de Belegeraars aan te graaven, invoege men dagelyks elkander ontmoette en met pieken, granaaten, ſteenen enz. malkanderen bejegenden; onder anderen wierp men twee of drie granaaten in de Schans, die eene goede uitwerking hadden, alzoo ze den vyand veel beſchadigden, de derde in 't byzonder viel op een Wachthuis, welke daar door aan ſtukken ſprong. 't Gebeurde ook dat 'er eenige Waaghalzen uit het Staatſche Leger de ſtoutheid hadden om des nachts regelrecht naar de Schans te zwemmen en vyf ponten van daar te haalen, die zy op een naa, welke op eene droogte was vaſtgebleeven, aan het Tolhuis overbragten. Schoon nu de Belegerden van buskruid wel voorzien waren, ſchooten zy echter niet ſterk op hunne aanvallers, die daarentegen zoo volſtandig met Granaaten wierpen, dat veelen in hunne huizen niet blyven dorſten en ter hunner berging kuilen in de wal groeven; een goed getal Soldaaten werdt 'er ook of doodelyk door gekweſt, of van 't leeven beroofd; met dit al ging deeze belegering zeer langſaam voort.

Ondertuſſchen was 'er eene groote verſlagenheid binnen *Emmerik* ontſtaan, vermits de Kardinaal-Infant het Steedje *Griet*, dat niet verre van daar ligt, hadt ingenomen. De Stadvoogd *Pinſen van der Aa* was terſtond op zyne hoede, laatende alles, zoo binnen de Stad als rond om dezelve, in ſtaat van tegenweer brengen. Naa deeze vermeeſtering wilde de Kardinaal eenige werken laaten maaken op *Hennepwaard*, maar hy wierdt daar in belet door een Oorlogſchip, waar op *Dirk Schey* 't bevel voerde, dat daar omtrent ten anker lag en zoo hevig op hem ſchoot, dat hy van zyn opzet afzag.

Doch hoe zeer hem deeze onderneeming mislukt ware, besloot hy echter in 't voorsz. Steedje *Griet* en te *Beek* eenige Batteryen op te werpen, om dus de vaart tusschen *Emmerik*, *Rees* en *Wezel* te belemmeren, en zich door dien weg over den Rhyn te kunnen begeeven. Gelukkig hadt de Prins daar van de tyding gekreegen. Hy merkte de verhindering daar van aan als te aangelegen, en zondt dus den Overste *Stakenbroek* met de Ruitery tot boven *Orsooi*, om den Rhynkant in veiligheid te houden; dit ging naar begeerte, en *Stakenbroek* maakte niet alleen veele gevangenen, maar kreeg ook zulk een groot getal paarden ten buit, dat men 'er by naa geen weg mede wist, en genoodzaakt was om een paard voor drie, vier, vyf Ryksdaalers te verkoopen, en voor het fraaiste paard betaalden de liefhebbers slechts agt soortgelyke stukken; de vyand kon 'er ook te ligter van afzien, om dat de landen rond om verwoest waren en het voeder dus zeer schaars was.

Geen' beteren uitslag hadt de onderneeming op *Steenbergen*, die men in 't laatst van Augustus op deeze wys dacht ter uitvoer te brengen. Dit Steedje lag, om dit tusschen beiden te zeggen, in *Brabant* en behoorde aan den Prins. Van tyd tot tyd waren 'er eenige Spanjaarden in overgeloopen, en hadden 'er dienst genomen. Zy hadden met hunne Spitsbroederen beraamd, dat 'er, op zekeren by hen bestemden tyd, twaalf of dertien op buit ter Steedje uit zouden gaan, en terwyl zouden zich eenige Spaansche Soldaaten vinden op een zekere plaats en zich door hen kwanswys gevangen laaten neemen; dan gezamenlyk weder ter Poorte ingekomen zynde, zouden zy hunne gevangenen derzelver vuurroers wedergeeven, om te gelyk de Schildwachten te overvallen en zich meester van de Poort te maaken: daarbenevens zouden vierhonderd Spanjaarden, een Kwartier uurs buiten de Stad liggende, te gelykerhand toespringen om de bemagtiging gemaklyker te maaken: voorts steunden zy op meer hulp, die niet minder bestemd was, alzoo agthonderd Soldaaten last hadden om terstond te volgen, als ook drieduizend man uit *Roozendaal*, om de *Rooverspoort* en de Schans by *ter Tholen* te overvallen.

De aanslag zou juist op de Jaarmarkt zyn uitvoering bekomen hebben, en deeze Verraaders dachten den aanslag op die wyze ongetwyfeld ter uitvoer te zullen brengen. Maar dit mislukte

hun,

hun, als gezegd is, want even te vooren kreeg men 'er de lucht van, waar op eenigen, daar men sterk vermoeden op hadt, in hechtenis genomen en ondervraagd wierden, en niet dan door de uiterste middelen ter bekendtenis van voorgemelde beraaming gekomen zynde, wierden zy naar rechten ter dood gebragt, en deeze verraadery werdt dus gelukkig verydeld.

De vyand hadt insgelyks een aanslag op *Orsooi* gevormd, die niet beter gelukte; want zeven Schepen, met Soldaaten voorzien en met rys gedekt, kwamen den Rhyn afdryven en zetten 't op deeze Stad; de Bezetting wierdt zulks rasch gewaar en blies terstond alarm, waar door een ieder zich straks in de Wapenen begaf. Dus werdt dit gevaar zonder veel moeite afgekeerd; de Stadvoogd *IJsselstein* liet zoo vinnig op het eerst aannaaderende Schip vuur geeven, dat de zes anderen geen' lust hadden om naader te komen, maar zeil in top heisten en wegzeilden.

Ondertusschen was het vyandlyk Leger mede zeer sterk door pest, honger en andere ongemakken gekweld, waar door het insgelyks dagelyks afnam in getal, en zich met rooven en plunderen bezig hielt, *Marienboom*, het Klooster *Gozendonk*, *Marienwaard*, het Stadje *Wep*, *Nieuwkichenheim* en *Kesselaar* moesten dit lot ondergaan, invoege men daar door wel iets bekwam ter stilling des Hongers als andersins, maar dit was niet genoeg om het veld te konnen behouden, ook was men reeds bedacht om de Winterkwartieren te betrekken, gelyk wy straks zullen zien.

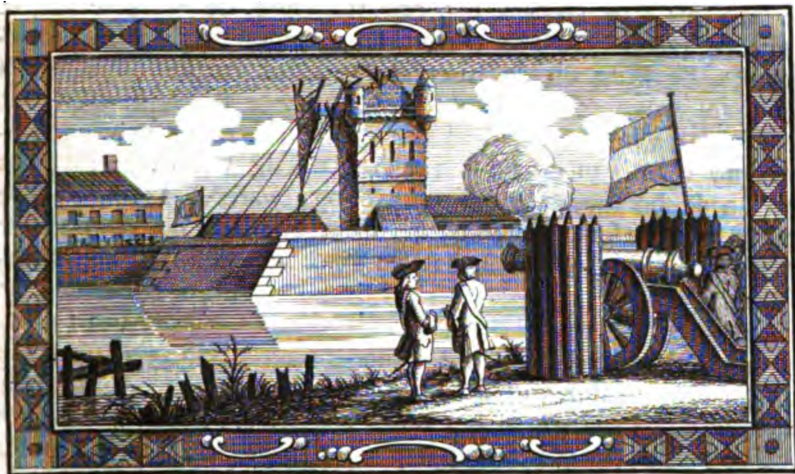
Laat ons intusschen weder tot *Schenkenschans* keeren. De Prins gebruikte allen vlyt niet alleen om deeze plaats hoe langs hoe meer in het eng te houden en de vyandelyke werken te vernietigen, maar ook in het houden van een waakfaam oog op des vyands beweegingen, en op de verzorging van verscheiden Steden; inzonderheid was hy 'er zeer op uit om den Rhyn vry te houden, 't welk hem van die aangelegenheid dacht te zyn, dat hy om den anderen dag naar *Emmerik* ging.

Ondertusschen verlooren de Spanjaarden binnen de Schans nog den moed niet, want zy verdeedigden hunne werken met veel stoutheid; echter kon zulks de Hollanders niet verhinderen om dapper voort te gaan met schieten en werpen van granaaten, onder anderen wierden 'er den 6 September over de zestig in de

Schans

Schans enz. geworpen, die zulk eene verwoesting te wege bragten, dat de lucht twee uuren lang met rook, springende balken en andere dingen vervuld was, 't welk niet alleen veel schade maar ook veel ellendigen maakte, blykende uit het gekerm en geschreeuw, die van daar gehoord werden. De belegerden bragten nogthans hunne Aanvallers van tyd tot tyd ook eenig naadeel toe, gelyk des anderen daags van het voorige, wanneer de Graaven *Willem* en *Maurits van Nassauw* met eenige Soldaaten op de werken der Belegerden aanvielen, en de zelven met hunne degens en pieken daar uit dreeven; maar zy waren te weinig in getal om hunne onderneeming te kunnen voortzetten, en de vluchtelingen, zulks weetende, verjoegen de Staatschen nu op hunne beurt, van welken zy twee Soldaaten 't leeven ontnamen en zes of zeven kwetsten, Graaf *Maurits* kwam 'er ook niet schadeloos af, want hy werdt door zyn oor geschooten: dit belette toch niet dat men dien zelfden dag de by het voorsz. Tolhuis zynde Scheepsbrug wel een musketschoot verder voorwaards uitlag. Men ging nu ook nog gestadig voort met werpen van granaaten, of eigenlyk naaderhand Bomben genoemd, die men by ondervinding gezien hadt dat de grootste uitwerking deeden; een granaat werdt 'er den 11 van gedachte maand, die, zoo men verhaalt, honderd en tachtig ponden zwaar was, van 't *Spyk* in de Schans geworpen; dit ontzaglyk Stuk nam al mede wat het aantrof, daken, schoorsteenen, muuren, balken, enz. invoege men in de Schans te raade werdt om eenige meest ten doele staande Huizen en Daken af te breeken, een genoegsaam bewys dat men nog niet kleinmoedig was geworden. Dus ging men ook te werk met de Kerktoren in de Schans, die alsnog wel niet door de Staatsche granaaten getroffen was, dan waarschynlyk eens getroffen zynde, niet alleen de gantsche Kerk, maar alzoo de Rosmoolen en veele Huizen zou doen in storten, de voorzichtigheid eischte dus dat men die Toren zoude afbreeken, 't welk den 13 ook plaats nam, want men begon 'er sterk op te schieten uit het grof Geschut, en dit niet gaauw genoeg in zyn werk gaande, haalde men dezelve voorts omverre met touwwerk, dat een spoediger uitslag hadt.

Dit zonderling geval schetsen wy af in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Sterkte *Schenkenschans* tusschen Waal en Maas,
„ die door de Bondgenooten belegerd zynde, den Spanjaarden
„ doet vreezen, vermits zy daar van in andere dingen een proef
„ hadden, dat hunne Kerktoren omver geschooten zou worden,
„ en zy daar door groote schaden zouden te lyden hebben; ten
„ dien einde ziet men hen sterk op dezelve met grof Geschut
„ schieten, dat hier en daar eenige stukken in de lucht doet vlie-
„ gen, en voorts het overige met touwen om verre haalen."

De Kardinaal Infant nu, wel ziende dat alle zyne pogingen om den Rhyn over te komen door *Oranges* Waaksaamheid vruchteloos waren, nam het besluit om op te trekken en liet het Geschut, dat hy by den oever van den Rhyn geplant hadt, wegneemen; alvoorens hy nogthans van *Udem* geheel opbrak, zondt hy den Sergeant Major *Toralto* met vierduizend man in 't Kasteel van *Kleef*, om deeze plaats voor verrassing te dekken. Zyn Legermagt vertrok dan des nachts van den 25 September naar *Gennip*, een kleine Stad in Kleefsland, die volstrekt onzydig was, maar dit kon den Kardinaal niet terughouden om zich tegens het gegeeven woord van 't *Huis te Gennip* te verzekeren en 't zelve volkomen te

te versterken. Voorts trok hy met zyn Leger verder op, gelyk wy terstond zullen zien.

De Prins van *Orange* liet ondertusschen de werken in het Staatsche Leger dagelyks versterken, beginnende van de halvemaan by de Brug op de Eltensche zyde tot aan het *Spyk*. Den Rhynkant was met agt Wykschansen, twee Bolwerken en een Legerplaats van tweehonderd roeden in omwalling verzorgd geworden, waar van de graften vierentwintig voeten breed, agt diep en de borstweering elf voet hoog, waren. In de Betuwe begonnen de beschansingen by het meergemelde Tolhuis en liepen tot aan de Waal, of tot in het Kwartier van den Kolonel *Waardenburg*.

Van de Kroäaten hebben wy reeds gezegd, dat zy van tyd tot tyd door *Stakenbroek*, *Ysselstein* en andere geteisterd zyn; nu werdt nog een Ritmeester van dezelven door agt Staatsche Ruiters over de Brug van *Panderen* in het Bosch achterhaald: hy verdeedigde zich zoo lang tot dat het paard onder zyn lyf doodgeschooten werdt, en toen werdt hy gevangen tot den Prins gebragt, die hem naar *Nimwegen* zondt. Hy boodt duizend Dukaaten tot zyn rantsoen, maar kon het zelve niet verkrygen, zyn Sabel was versierd met een Zilveren gevest.

In het optrekken des Infants, waar wy zoo even van spraken, hadt de Prins van *Orange* eenige Regimenten naar *'s Hertogenbosch* voor uit gezonden, om daar de Bezetting te versterken, als niet kunnende weeten wat de Infant in zynen optocht voorhadde. Ook hadt die Vorst, zoo dra hy verstaan hadde dat de Infant, om het Huis te *Gennip* te bemagtigen, eenige Bruggen over de Maas en Niers geslagen hadt; den Graaf van *Styrum* met eenentwintig Vaandels Ruiters van *Neder-Elten* laaten opbreeken, waar van een gedeelte naar den *Bosch* toog, een ander gedeelte naar de Stad *Graven*, alzoo 't gerucht liep dat deeze Stad reeds door den vyand berend was. Dan dit was ook maar een gerucht uit de naabyheid van den Infant ontstaan, die den Rhynkant verlaaten hebbende, zich verder tusschen Maas en Waal begaf, 't welk den Staatschen, die tot nu toe den Rhyn bezet gehouden hadden, gelegenheid gaf om van daar op te breeken en eenige plaatsen by Maas en Waal te bezetten. De Infant liet zyn meeste volk voorts omtrent *Gennip*, dat hy een bekwaamer post achtede om niet

niet alleen *Schenkenschans* van tyd tot tyd eenige hulp toe te zenden, maar ook om de Staatschen in gestadige vrees te houden, nederslaan, terwyl *Cantelmo* zich nog in 't land van *Kleef* onthielt; de Kroäaten lagen te *Kranenburg* en te *Groesbeek*, van welker laatsten wreedheid dagelyks door de Staatschen wraak genomen werdt: en hunne grouwelyke strooperyen en moordenaaryen werden ook eenigermaate tegengehouden door een Plakaat, dat de Infant hadt laaten afkondigen, waar in alle Soldaaten, die geen paspoort van hunne Officieren konden vertoonen, zoo wel als de Kroäaten, vogelvry verklaard werden, de Boeren, inzonderheid op dit geboefte verbitterd, wisten dit gebod weldra in werklykheid te stellen, die van *Brakel*, onder anderen, sloegen 'er zevenëndertig van dood. 1635.

De belegering van *Schenkenschans* was nu ook oorzaak, dat men den Rhyn ter overvoering van Koopwaaren niet veilig gebruiken konde; hier moest een weg op gevonden worden, men voerde dezelven te land van *Arnhem* af tot voor by gemelde Schans, om ze van daar in te schepen, 't welk opzichtelyk tot de moeite die waaren in prys moest doen steigeren. Echter ging dit ook zoo gemaklyk niet door, want de vyand stelde zich zoo wel daar tegen, dat men met eenige scheepsschaden, met verlies van eenen Schipper en zes of zeven gekwetsten, naar *Emmerik* terugkeerde; dan dit belette de Hollanders niet om zulks by herhaaling te bestaan, en zy gelukten daar inne zoo wel, dat de Kardinaal daar tegen een Plakaat deedt uitgaan, verbiedende, op verbeurte van Wagens, Schepen en Koopmanschappen, geene waaren, uit *Holland* naar *Keulen* gaande, van *Arnhem* of *Nimwegen* te land naar *Emmerik* te voeren, om ze aldaar t' scheep te brengen; maar dezelven t' Scheep, naar voorig gebruik, voor by *Schenkenschans* te voeren en aldaar des Konings tolrechten te voldoen: dan de Hollanders waren niet gezind zulks te doen, invoege zy hunnen ouden gang gingen.

Ondertusschen verstondt men uit een Burger van de Schans, met naame *Simon de Kok*, de jammerlyke innige gesteldheid der zelve, by naa geene wooning was 'er geheel gebleeven; voorts heerschten 'er allerleie ziekten, en veelen vergingen 'er door stank en vuiligheid, waar door de pest ontstaan was: dan men was toch niet van meening om zich door overgave van deeze onge-

makken te bevryden, de Soldaaten zochten de open lucht in en omtrent de Wallen, waar zy eenigsins gezonder adem konden haalen. De Prins, dit hardnekkig bestaan kennende, kwam den 3 October in gezelschap van Graaf *Willem van Nassauw*. van den Graaf van *Solms* en van den Heer van *Brederode*, de Loopgraven in oogenschyn neemen, en liet nog eene Battery, of Schietschans opwerpen. Doch wat men ook deedt, men kon de Bezetting tot geene overgave dwingen, dus men zich vergenoegde met derzelve alle ongemak aan te doen, en voorts hier en daar op de Kroäaten en Spanjaarden buit te haalen, 't welk zoo wel gelukte dat de Hollanders daar op gantsch verlekkerd werden.

In het Leger van den Prins werden om deezen tyd twee Bevelhebbers en twee Bootsgezellen gebragt; men hadt ze uit een Oorlogschip by *Wezel* geligt, vermits zy schuldig gekend werden aan oogluiking met den vyand, dien zy tegens eer en plicht allerlei behoeftigheden hadden toegevoerd. Van het feit overtuigd zynde, werden de twee eerste met den koorde gestraft en de twee anderen ter verbanning gedoemd.

De Kardinaal Infant, die, gelyk we gezegd hebben, zich te *Gennip* onthielt, liet intusschen zyne daar omstreeks opgeworpen Bruggen versterken, en een Royal Fort op een waard, die midden in het water vlak over *Gennip* lag, opwerpen, meenende door dit middel te verhinderen dat de Staatschen te water toevoer deeden aan de Steden *Venloo* en *Roermond*, terwyl zyne Ruitery alles binnen *Kuik* en *Ravestein* verwoestte.

De Prins van Orange, nu wel ziende dat 'er voor dit jaar op de Schanselingen geen voordeel te doen zoude zyn, vermits het saisoen al sterk begon te verloopen, en niet gezind zynde om van zyn opzet af te zien; gaf thans bevel om alle zyne werken tegens het opzwellen der wateren te verhoogen en te verdikken, en de belegering in blokkeering te veranderen, waar van hy het bevel gaf aan Graaf *Willem van Nassauw*; *Waardenburg* wierdt de bewaaring van 't *Spyk* toevertrouwd en de Kolonel *Pinsen van der Aa* naar *Bislik* gezonden, zoo om de Spanjaarden den overtocht te beletten als om hen allen toevoer af te snyden, voor de Soldaaten werden houten hutten opgeslagen om te beter tegen de koude bestand te zyn, en 't overige volk verdeelde hy in de naastleggende Steden, de Franschen hadden hun Kwartier op de Veluwe, al-

waar zy allerhande verfrissching konden bekomen: voorts begaf zich de Prins den 4 October binnen *Arnhem* De Kardinaal Infant hadt zoodra des Prinsen optocht niet vernomen, of hy brak ook van de Maas op en toog naar *Brabant*, leggende zyn volk in de Winterkwartieren te *Leen*, *Hees* en *Beul*, hy zelfs, in *Antwerpen* komende, wierdt aldaar zegenryk ontfangen. Geduurende den optocht stierf ook de Hertog *de Lerma* te *Peer*, hebbende de plaats van *d'Aitone* niet lang bekleed.

Ondertusschen zondt de Infant eenige duizend man onder den Markgraaf *de Lede* naar *Limburg*, om die plaats te vermeesteren. Deeze manschap kwam 'er ook onverwachts voor, het voetvolk sloeg zich neder in 't Dorp *Dolben*, en de Ruitery te *Hevermond* en te *Gulken*. Die van *Maastricht* bleeven niet in gebreken om daar binnen volk te brengen, maar zulks mislukte hun telkens, invoege de Belegerden zich op eigen krachten te weer moesten stellen, 't welk zy ook met zulk een vertrouwende moed deeden, dat 'er de vyand van verwonderd was en 'er de uitwerking van gevoelde; want zy leeden 'er groote schade door: nogthans was het slechts verdeedigen, alzoo de vyand niet verhinderd konde worden om met kracht en geweld in zyn opzet voort te gaan. Hy sloeg zich volkomen voor *Limburg* neder, en veroverde zeer schielyk twee Buitenwerken; de Bezetting, slechts vyf honderd mannen sterk zynde onder den Overste *Ferens*, hadt zich schoon in de weer te stellen, zoodra de vyand die nog vyfstukken Geschut in 't Leger gekreegen, en voorts alle de andere buitenwerken veroverd hadt, door zyn gestadig schieten eene bres in de muur gemaakt hadt en de Stad voorts met zyne gantsche magt bestormde. Naa dat hy de plaats overweldigd en al wat gewapend hem ontmoette dood geslagen hadt, zag *Ferens* wel dat zyne dapperheid hier in 't ydel besteed zou zyn, indien hy zich verder op de plaats verdeedigden; hy week derhalve met zyn byhebbend volk naar het Kasteel, uitgenomen twintig zyner Soldaaten, die, meer achterwaards zynde, dit Kasteel niet konden bereiken, en zich op het Kerkhof begaven, verzoekende om een vrygeleide en lyfsgenade, maar de vyand hun zulks niet willende vergunnen, moesten zy zich of schandelyk laaten dooden, of tot het uiterste verdeedigen, het laatste het overeenkomstig met de natuur zynde, zoo verdadigden zy zich tot den laatsten man,

niet zonder den vyand veel schade, zoo aan dooden als gekwetsten, veroorzaakt te hebben.

De Spanjaarden zagen nu wel dat een eerlyk beding te verleenen aan hen, die zich onder *Ferens* in het Kasteel begeeven hadden, hun vorderlyker zou zyn, dan de groote moed der Bezettelingen te beproeven, die, schoon veel minder in getal, echter in postuur waren van de onversaagste Legermagt. Dienvolgens toonden zy zich aanstonds gereed om den Overste *Ferens*, wanneer hy, als wel ziende hoe onmogelyk het was om zich langer te verdeedigen, van overgave sprak. De voorwaarde was de volgende: „ Dat de Bezetting zoude uittrekken in vol geweer, „ met slaande trommel, met zak en pak; en dat zy begeleid „ zoude worden tot het Kasteel van *Kerpen* in het land van *Gulik*, „ ten welken einde die van *Aken* een zestigtal wagens moesten „ bezorgen".

De zaaken in deezen staat zynde, was men van wederzyde niet werkeloos, maar de een en de ander gebruikte de naauwste toezicht, zoo om eenige plaatsen nog verder te verzorgen als om de eene of ander Stad te bemagtigen en te herwinnen. Van den kant der Spanjaarden hebben wy gezien dat *Limburg* bemagtigd werdt; van den kant der Staatschen hadt men 't oog ook op de een en ander plaats, en wel inzonderheid op het Huis te *Byland*; het welk geduurende deezen veltocht door den Spanjaard was vermeesterd, als hier boven verhaald is. De Prins van *Oranje* was wel het eerste uit het veld gescheiden, doch zulks hadt hy meer gedaan om den Infant daar toe ook uit te lokken, dan uit weezenlyke noodzaaklykheid. Hy, zyn oogmerk hier in bereikt hebbende, ging in persoon weder te veld, naa dat hy bevel aan den Quartiermeester *Perseval* gegeeven hadt om het Huis te *Byland*, dat de Spanjaard buitengemeen versterkt hadt, te bespieden. *Perseval*, zyn bevel ter uitvoer brengende, werdt door den vyand gewaar geworden, echter naa dat hy zyn zaak zoo verre ten einde hadt gebragt, dat hy den Prins een genoegsaam verslag doen konde; willende thans te rug keeren werdt hy door den vyand derwyze gekwetst, dat hy naauwelyks tyds genoeg hadt om den Prins van alles te kunnen onderrichten, waar naa hy ook aan zyn kwetsuure is overleeden.

De Prins nu genoegsaam van de gesteldheid des Kasteels en der

Be-

Bezetting onderricht zynde, deedt alle de bezettelingen rond om *Arnhem* weder by een komen en de Schipbrug by *Panderen* hooger op naar de oude Waal voeren, gebiedende voorts de Graaven van *Solms*, *Willem* en *Hendrik van Nassauw*, om 's naamiddags van den 16 November langs den Dyk naar 't huis te *Byland* op te marscheeren. Deeze Heeren kwamen 'er niet zonder alvoorens van den vyand bespeurd te worden, die hen met zyn Schietgeweer dapper welkoom heette; de Staatschen, dit in aanmerk neemende, vonden oorbaar om zich voor 't Huis te begraaven en ten noorden van het zelfde eene Legerplaats te maaken, waar uit men 't Kasteel beter meende te bedwingen; ook wierden op een opgeworpen' schans twee halve Kartouwen geplant, waar uit men dit Kasteel sterk beschoot: voorts werden de werken des vyands rond om deeze Sterkte door het Staaten-volk bemagtigd, invoege men nu de Bezetting rechtstreeks benaauwen kon en tot overgave dwingen, maar, door haar gestadig vuuren, zag men wel dat het zoo gemaklyk nog niet zoude toegaan.

Derhalve liet de Veldmarschalk, Graaf *Willem van Nassauw*, een Schietschans, of Battery, achter den Dyk opwerpen en met vier halve Kartouwen beplanten. Van deeze Battery begon men den 18 van voorsz. maand November tusschen negen en tien uuren 's morgens 't Huis te beschieten, 't welk men zag zulk eene goede uitwerking te doen, dat men 't Huis liet opeischen. Dan de Overste, *Turk* genaamd, een Hungaar zynde, was den Hollanders niet zeer genegen; dienvolgens liet hy zyne bevechters antwoorden, dat hy voor hen niet anders dan kruid en loot ten goede hadt. Hier op schooten de Hollanders van alle kanten, zoo uit het grof Geschut als uit de musketten, met zulk eene hevigheid, dat het Kasteel rond om doorboord werdt, invoege men door de openingen kon zien wat die van binnen deeden. Zy verdeedigden zich zeker met allen moed, maar dit kon weinig baaten, doordien hunne aanvallers alle de buiten werken reeds veroverd, en zy geen bystand te wachten hadden; vreezende dus van stormenderwys te worden overvallen, begon de Gouverneur gemoedelyker te worden en zachter woorden te gebruiken, en wel zoo verre dat hy op den middag van voorsz. datum zich by Graaf *Willem* begaf en met hem overéénkwam, *dat hy met vol geweer, staande trom, pak en zak onverbinderd zou mogen uittrekken en naar*

Bre-

Breda (want op *Kleef* was hem uit Staatkundige reden geweigerd) *gebegeleid worden*. De uittocht geschiedde om twaalf uuren, en men bevondt dat 'er by de honderd en dertig gezonden mannen waren, die door een goed getal vrouwen en kinderen gevolgd werden; de zieken, die denkelyk geen kleinder getal uitmaakten, werden echter naar *Kleef* vervoerd. Dus veroverde men dit Huis weder op den vyand, die, zoo wel als de Veroveraars, veel gekwetsten, maar weinig dooden hadt.

Terstond naa de verovering werdt deeze Sterkte met drie Vaandels voetvolk bezet, en de Prins kwam des naamiddags alles in persoon bezichtigen in een jacht, die dapper met kogels uit de omstreeks leggende vyandelyke Schansen begroet werdt, en zulk met gelyken munt weder beantwoordde. Graaf *Willem* gaf ook orde aan drie of vierduizend man muskettiers, welken hy van vier stukken Geschut, van spaden en ander gereedschap hadt laaten verzorgen, om langs de Duffel hooger op te trekken en de meest in den weg zynde Spaansche Schansen te overweldigen, ten dien opzichte ook beveelende dat men de Panderſche Schipbrug hooger over de Waal zou brengen, 't welk van geen geringe nut was.

Naa de Verovering van *Linburg* hadden de Spanjaarden den Gereformeerden dier plaats een half jaar tyd verleend, om hunne goederen te verkoopen en zich naar elders, echter in onzydige plaatsen, te begeeven, eene zeker aanneemelyke voorwaarde. Zy verzekerden zich voorts van *Valkenburg*, en lagen hunne bezetting in *Maseik* en *Tongeren*, doch *Luik* was daar toe niet over te haalen.

Alhoewel men nu reeds in den wintertyd was, zag men de Belegeraars voor *Schenkenschans* nogthans in gestadige werking, als willende hunnen aanslag hoe langs hoe meer bevorderen. Graaf *Willem* gaf ten dien einde op den 23 van November bevel aan den Luitenant *Pichler*, om een aanval te doen op de Spaansche Werken. Deeze stelde terstond drie Sergeanten met dertig Soldaaten, waar van de helft met halve pieken en de anderen met vuurroers gewapend waren, in de buitenste loopgraft, die gevolgd werden van nog een goed getal wel gewapende mannen, invoege men over de driehonderd man sterk was. De Bezetting in de Schans, ziende dat men 't een of ander op haar ondernee-

men

men zoude, ſtelde zich zeer moedig in de weer, ſchietende onöphoudelyk naar de belegeraars, die, den aanval door een kanonſchoot, volgens overéénkomſt, bekendgemaakt zynde, dit niettegenſtaande hun opzet dus vervolgden. Voorsz. drie Sergeanten trokken met hun volk vóor uit buiten de ſtormpaalen, en dwongen den vyand zyn' voorſte werken te verlaaten, waar op zy, door een goed deel van het ander volk onderſchraagd zynde, een aanval deeden op de tweede affnyding en dezelve vermeeſterden, hebbende op deeze wys in minder dan één uur tyd zes of zeven honderd treeden voorwaards gedaan, en agtënnegentig gevangenen gemaakt, waar onder zich twee Kapiteinen, een Luitenant en eenige andere Officiers bevonden, en de Staatſche bekwamen ſlechts eenige gekwetſten en één doode, die één der opgenoemde Sergeanten was. De vyand, dus aan den eenen kant overvallen zynde, werdt evenëens aan de andere zyde van den Dyk door tweehonderd Muskettiers bejegend, want uit hunne werken vluchtende, hadden zy veel te lyden van de Musketten, die 'er niet weinig gekwetſten en dooden onder te wege bragt, en van al hunne werken hielden zy niets als een enkel hoornwerk over.

Waren de Staatſchen 'er op uit om hoe lang hoe meer lands op den vyand te winnen, deeze vergenoegde zich met zyne werken aan 't Spui zoo zeer te verſterken als mogelyk was. Graaf *Jan van Naſſau* begaf zich met een goed aantal volks naar *Gelder* en verzorgde alles daar omtrent met zulk eene naauwkeurigheid, als van een Krygsman van zyne ondervinding kon verwacht worden, hy verzorgde de Schans zoo van verſch volk als van andere benoodigde dingen, zonder dat de Staatſchen zich 'er konden tegenſtellen, in maniere dat zy altoos met manmoedig volk te doen hadden, 't welk ook grootelyks oorzaak was van de langduurigheid der belegering.

Omtrent deezen tyd verlooren de Spanjaarden een yverigen Dienſtknecht en de Staatſchen een bitteren vyand in de perſoon van *Eenholts*, die tot nog toe 't gebied binnen *Schenkenſchans* gevoerdt hadt; hy werdt van den kant der Staatſchen door een Musketkogels zoo juiſt in den rug getroffen, dat hy 't beſtierf: men begroef hem tot *Kleef*. Ook werdt de geweezen Gouverneur van 't Huis te *Byland*, op orde van den Infant, binnen de

Schans

Schans een hoofd korter gemaakt, vermits hy te kleinmoedig was geweest in 't verdeedigen van dat Huis; wy hebben nogthans gezien dat hy opzichtelyk tot zyne geringe manschap tegen de Staatschen nimmer bestand hadt kunnen zyn: maar naar meening des Infants hadt hy den storm langer moeten verduuren.

Terwyl wy van het Huis te *Byland* spreeken, moeten we nog zeggen dat de Prins twee groote Legerplaatsen by 't zelve liet afsteeken, om daar in drie- of vierduizend man te kunnen leggen, en dat hy 't zelve zoo zeer versterkte dat de vyand 'er grootelyks door benaadeeld werdt.

De Graaf *Picolomini* meende onderwyl de Staatschen in hun Leger te overvallen; zy hadden zich ververscht met nieuw volk zoo uit *'s Hertogenbosch*, de Stad *Grave* als uit *Bergen op Zoom*, en de afgematte Soldaaten waren mede naar de Winterkwartieren gezonden: dus ververscht, dus nieuw moedig, hadden de Staatschen alle des vyands werken in den Duffel veroverd, 't *Spui*, 't *Veer* en eenige andere Schansen naar den kant van Kleef uitgezonderd. *Picolomini*, om zyn eind te bereiken, begaf zich met een goed getal Keizerschen naar *Gelder*, en van hier zoo als ook uit Kleef veel volk saamgeraapt hebbende, ging hy met het zelfde naar *Grietbuizen*, alwaar hy zich aanstelde als of hy iets gewichtig voorhadde, maar zyn doel was eigenlyk, gelyk men zegt, om, den Prins in de ly houdende, zich met ponten over den Rhyn naar 't Spyk te begeeven, de Staatschen aldaar onverwachts ten lyve te vallen en hunne werken te vermeesteren. Doch de Prins al ten eersten *Picolomini's* optocht hebbende vernomen, liet uit de omliggende plaatsen een goed getal Ruiters en vyftig Vaandels voetvolk naar 't Leger trekken, om des vyand beweeging gade te slaan; dit kwam men zoo wel naa, dat *Picolomini* wel zag dat hy niets op de Staatschen te verwinnen zou hebben, derhalve keerde hy terug naar *Aken* en *Gulik*, waar toe hem de honger ook niet weinig aanleiding gaf.

Men was nu te verre in 't winterty gevorderd om iets verders te onderneemen, waarom de Infant zyn volk volkomen t' huis hielt, het welk *Orange* met zyn volk ook deedt, en dus liep deeze veldtocht ten einde, waar van men, even als we in den aanvang zeiden, veel meer verwacht hadt: 'er vielen nog wel eenige strooperyen voor, dan zy zyn niet van die aangelegenheid om 'er zich by op te houden.

De Franschen waren staande deezen veldtocht buiten gemeen gesmolten, zoo door pestziekte als door gebrek aan de noodigste behoeftens, die zy in Holland, als gezegd is, meenden overvloedig te zullen aantreffen; dan zy vonden zich daar in zeer bedroogen, 't welk oorzaak was dat veelen, te weeten zy, die alleen hunne kwaardäartigheid raadpleegden, den schuld daar van op den moedwil der Hollanders schooven. Dit is van geen belang, wanneer het by eene domme menigte uit hongerzucht geschied, maar 't is gantsch iets anders, wanneer een averechtsche zucht, om zyn Naatsie voor te staan, ons de afschuwelykste logens doen uitspouwen tegens een Vorst, welks grootste eer en belang daar in bestondt, om niet alleen den vyand zoo veel afbreuks te doen als mogelyk was, maar ook om beide Heïrmagten, waar over hy als Opperveldheer gesteld was, in alle behoorlyke orde te behouden. Dit is de taal der natuur, en anders voorgeevende toont men groote éénzydigheid niet alleen, maar men verzaakt de waarheid enkel en alleen om zich in patriottische achting te brengen. In deeze Classe stellen wy zekeren Franschen Schryver, wiens woorden, hoe ongegrond ook en hoe lasterlyk, wy ter beoordeeling onzer Leezers overlaaten. Dus spreekt hy:

„ De Herfst was nog naadeeliger voor het zelve (te weeten „ voor het Fransche Leger) dan de zomer geweest was, en de „ Prins van *Orange*, die zyne goedwilligheid alleen voor de Hol- „ landers bewaarde, zonder dat de Fransche Generaals 'er zich „ tegen dorsten kanten, zag zich in noodzaaklykheid om 't zel- „ ve ('t Fransche Leger) uit medelyden zyne Winterkwartieren „ in de Veréénigde Nederlanden te geeven. Zyn' geveinsdheid „ (van den Prins) gevoegd by de ongemakken der plaatsen en „ aan de strengte des winters, voleïndigde deszelfs (des Fran- „ schen Legers) geheele vernietiging in dier voege, dat het zich „ nu slechts zesduizend man sterk bevondt. Dit klein overschot, „ volstrektelyk verfoeijende de verééniging van Frankryk met „ Holland, verviel in zulk een deerniswaardigen staat, dat het „ zelfs een onderwerp wierdt der verachting en bespotting der „ Hollanders, die de ontrouwheid by den Kunstgreep des Prinsen „ voegden om het zelve te doen vergaan. Men moest het besluit „ neemen om deeze ellendige overblyfsels naar Frankryk te her- „ brengen; maar de Maarschalk van *Brezé* zich niet sterk genoeg

„ bevindende om vyf- of zesduizend man van 't Spaansche Leger, die zich van een voornaame plaats op de grenzen meester gemaakt hadden, te keeren, was men genoodzaakt om dezelven te *Rotterdam* in te schepen. Geduurende drie maanden moest men den wind, die steeds tegenstrydig was, afwachten, 't welk oorzaak der dood was van veele Soldaaten, die in de Gasthuizen, van alle hulp ontbloot, stierven, onder welk getal zich veele Heeren van geboorte en famillie bevonden, die genoodzaakt waren geweest zelfs tot hunne kleederen te verkoopen en vervolgens te bedelen. Het overschot kwam in de lente van het volgende jaar weder in zulk een rampzaligen toestel, die den Kardinaal van *Richelieu* derwyze ontstak, dat hy, byaldien 'er geene byzondere zaaken in aanmerk gekomen waren, de Fransche magt tegen Holland gekeerd zou hebben, om wraak te neemen van zulk eene ongehoorde ondankbaar- en moedwilligheid. Niet lang was men in twyfel om te weeten dat de Prins van *Orange* aucteur deezer ongeneuchten was, die sedert vyf jaaren gelegenheid gezocht hadt om zich op den Kardinaal van *Richelieu* te wreeken, dien hy beschuldigde van hem het Prinsdom *Orange* te hebben willen afhandig maaken, door middel van *Valkenburg*, van wien wy de verraadery verhaald hebben. Het is zeker dat de Prins sints dien tyd geene gelegenheid verzuimd heeft, om den Kardinaal te keer te gaan."

Dus redeneert die Franschman, doch zonder grond. Nimmer zyn de Prinsen van *Orange* zoo laagdenkend geweest om hun byzonder voordeel voor dat der algemeenheid te stellen, en men kent den Kardinaal *de Richelieu* te wel om eenige lofspraak van denzelven te maaken. Doch laat ons inzien wat *Chatillon* met *Richelieu* over deezen veldtocht verhandeld hebben.

De eerstgenoemde weder te *Parys* gekomen zynde, deedt den Kardinaal verslag van de verrichtingen van beide Legers, en overhandigde hem tevens eenen Brief van den Prins. *Richelieu* vroeg daar op wat deeze Vorst oordeelde in den volgenden veldtocht te moeten gedaan worden; de Marschalk *de Chatillon* beantwoordde deeze vraag met het geen hy uit een gesprek over deeze zaak met den Prins hadt kunnen opmaaken. *Oranges* meening dacht hy naamelyk te zyn: „ dat de ervaarenis geleerd hadt, dat twee

„ groo-

„ groote Legers, vereenigd zynde, in de Nederlanden niets kon-
„ den uitvoeren en dat het, dienvolgens best was dezelven van
„ één gescheiden te laaten, byaldien men in het voorjaar iets
„ van aangelegenheid wilde onderneemen; dat ieder van zyn'
„ kant zyn best moest doen ter plaatse, waar hy de mondbehoef-
„ tens op de gemaklykste wys kon bekomen; dat de vyand,
„ wanneer hy van meer dan ééne zyde werdt besprongen, zeer
„ ligt hier of daar pal zoude loopen; en eindelyk dat hy door
„ dusdanig een middel in eenen algemeenen veldslag zou kun-
„ nen ingewikkeld worden, waar uit veel goeds te vermoeden
„ was."

Nopens dit verslag van *Chatillon* zegt zeker Schryver: „ Dit
„ was ten dien tyd de taal van den Marschalk de *Chatillon*, en 't
„ is ook wel waarschynlyk dat de Prins van *Orange* zyn voor-
„ deel zou hebben kunnen trekken uit de overwinning der Fran-
„ schen by *Hui* omtrent *Namen* op den Spanjaard behaald, indien
„ het Fransche Leger van alles wel voorzien was geweest en af-
„ zonderlyk was gebleeven. Evenwel hebben wy ten onzen ty-
„ de het tegendeel gezien in de wonderbaare omwenteling in
„ *Brabant* en *Vlaanderen*, voorgevallen in 't jaar 1706, naa de
„ overwinning van *Ramilly* door 't Engelsch en Hollandsch Le-
„ ger op de Franschen behaald; doch de tyd heeft doen zien dat
„ men in 't begin der agttiende Eeuwe heeft kunnen doen, 't
„ geen ten tyde van den Kardinaal *de Richelieu* onmogelyk wierdt
„ geöordeeld"

Wat hier ook van moge zyn, zeker is het, dat men, wanneer verdeeldheid van gevoelens en jalouzy onder de Veldoversten plaats heeft, gelyk men niet ontveinzen kan dat ze onder de Bondgenooten meer of min in zwang gingen; weinig goeds uit hunne onderlinge verrichtingen heeft te wachten, gelyk duidelyk uit het voorverhaalde blykt: dan de God der Wapenen hangt niet altoos op eene zyde, nu geeft hy de eene, dan de andere, en dikwyls ook geen van beide partyën een gewenschten zegen.

Ondertusschen begon men nu ook weder met meer ernst van bestand te handelen; want reeds in de maand October was 'er een Ritmeester van den Spanjaarden by de Algemeene Staaten tot *Arnhem*, alwaar zy toen vergaderd waren om naader by de hand te zyn, ten dien einde gekomen. Deeze deedt zyne voorslagen,

doch geen genoegſaamen laſt en volmagt hebbende, waren hunne Hoog Mog. eenigſins met de zaak verleegen, te meer om dat ze door een goeden welgeſtaafden vrede een eind van den Oorlog wenſchten te zien. Weinig tyds te vooren hadden de Heeren *Brezé* en *Charnaçé* den Algemeene Staaten van wege hunnen Koning te kennen gegeeven, dat de Nuncius des Paus in Frankryk, *Mazarini* genaamd, een viertal Steden tot eene vredehandeling hadt voorgeſteld, te weeten *Conſtants*, *Augsburg*, *Trente* of *Spiers*, verzoekende daar over hunner Hoog Mog. gedachte te mogen weeten. De Prins en de Gecommitteerden van hunne Hoog Mog. zonden daar op den Griffier *Musch* naar *Kraanenburg* om aldaar met den Secretaris des Konings van Spanje in geſprek te komen; maar Don *Martin Axpe*, dus was die Secretaris genaamd, hadt ook geen genoegſaame volmagt van den Koning tot de handeling, en men ſtelde daarenboven zulke vreemde voorſlagen in 't werk, dat die alleen genoeg waren om de Staaten van verder handeling af te ſchrikken: Spanje zou naamelyk de Sterkte *Schenkenſchans* en *Zandvlied* den Algemeene Staaten weder in handen ſtellen, doch deezen zouden hem daarentegen afſtaan en wedergeeven *Limburg*, *Maaſtricht*, *Roermonde*, *Venloo*, de *Kruiſſchans St. Jacob*, *Orſooi*, *Rhynberk* en al wat zy op hem in de *Weſt - Indiën* veroverd hadden, voorſlagen, die zekerlyk van den kant der Staaten de uiterſte veröntwaardiging verdienden, doch gelyk de eerſte voorſlagen wat ſterker aangedrongen worden, dan wanneer men ééns recht in onderhandeling getreeden is, inzonderheid zoo één der partyen, als de Koning van Spanje, de andere als minvermogende aanziet, zoo was 't der wysheid der Algemeene Staaten en van den Prins onbetaamelyk om zich daar aan ten eerſten zoo te ſtooten, dat zy allen weg van verder handeling volſtrekt afſneeden, en zich dus den ſchuld van 't mislukken op den hals haalden; zy beſlooten derhalve met goedvinding der Provintſiën de onderhandeling echter voort te zetten. Dan alvoorens men daar mede voortging, werdt de Heer van *Heemſtede*, buitengewoone Ambaſſadeur van deezen Staat by 't Franſche Hof, gelaſt te onderzoeken wat eigenlyk dit Hof en de Nuncius *Mazarini* verder omtrent deeze onderhandeling voor te ſtellen hadden, en zulks moeſt hy wel ſcherpelyk onderzoeken.

De Heer van *Heemſtede* deedt nu den 5 December opening van

dee-

deeze zaak aan den Kardinaal van *Richelieu*; doch men gaf hem ten antwoord dat de voorslagen van *Mazarini* uit naam des Paus alleen als eene vermaaning tot vrede moesten aangemerkt worden, gelyk niet alleen aan hem door den Koning van Frankryk, maar ook aan de Algemeene Staaten door de Heeren de *Brezé* en *Charnacé* was bekend gemaakt. Ook wierp men dien Heer tegen, dat reeds in de maand September de Heer *Musch* verscheiden' maalen naar *Kraanenburg* gezonden was geweest, om met voorsz. Secretaris *Axpe* te onderhandelen, en dat dit niet alleen zonder kennis van den Marschalk de *Brezé* en de thans gewoonen Ambassadeur by den Staat *Charnacé* geschied was, maar ook zonder te willen bekennen dat zulks het doelwit van de reize des Heere *Musch* derwaards was geweest. Nogthans hadt het Fransche Hof door de geruchten daar omtrent verspreid kennis van de onderhandeling gekreegen, en de Koning betuigde dat deeze voetstap gantsch strydig was tegens 't onderling Verbond, welk hy in allen deele gemoedelyk hadt onderhouden, hebbende den Algemeene Staaten zoo menig een voorslag van Vrede, als 'er van wege des vyands voorgedraagen was, doen bekend maaken. Doch van den kant der Staaten werdt beweerd, dat men zoo het Fransche Hof als den Heeren de *Brezé* en *Charnacé* van deeze onderhandeling by tyds kennis gegeeven hadt.

Wat 'er van zy, voorsz. onderhandeling werdt den 13 of 17 November te *Turnhout* hervat. De Secretaris *Axpe* boodt den Griffier *Musch* nu aan dat de Koning van Spanje, indien het tot een treffen van bestand kwam, den Algemeene Staaten zoude overgeeven de Stad *Breda* met al het geene aan dezelve behoorde, en wel in dien staat, waar in ze was, toen ze op den Staat gewonnen was; de sterkte *Schenkenschans*, *Gelder* en eene somme van zes millioenen guldens. Daarentegen zouden de Staaten afstand doen van *Maastricht*, *Limburg*, de vier Landen van Overmaaze, de Steden en Forten in *Brazilie* met hunne afhanglykheden, en te wege brengen dat dit Bestand ook in de Oost-Indiën van kracht was; ingeval 'er ook eenige verdere middelen zouden voorgesteld moeten worden, was de Heer *Musch* gelast om van ter zyde te kennen te geeven dat 'er hoop was om de versterkingen van *Roermond* te vernietigen, mits dat zulks mede in *Gelder* en *Straalen* plaats hadde. De Griffier hadt daarenboven last om

voor

voor te ſtellen, dat wederzydſche belangen vorderden dat Frankryk ook in onderhandeling tradt, en 'er dus ook eene bevrediging tuſſchen dit en 't Spaanſche Hof plaats nam, echter elk in 't byzonder voor zyne zaak uitkomende. Dit geſchiedde niet in 't geheim, alzoo men den Baron *de Charnacé* van dit alles, voor zoo verre, zegt zeker Schryver, als het Frankryk aanging, kennis gaf, en hem verzocht om zyne toeſtemming in 't geen 'er, by gelegenheid, in de aanſtaande ſamenkomſt nopens Frankryk zou kunnen worden voorgeſteld; dan de Heer *Charnacé* toonde zich zoo wel als *de Brezé*, zeer te onvreden over voorgaande handeling, zelfs deedt de laatſte aan hunne Hoog Mog. een ſcherpe aanſpraak op den 14 November, waar in hy, naa de genegenheid zyns Konings voor den Staat in verſcheiden ſtukken vertoond te hebben, zich onder anderen dus uitliet:

„ Ik zoude Uwe Heerlykheden alle deeze dingen, en veele „ anderen, die ik voorby gaa, en bekwaam zyn om U te doen „ zien hoe zeer Frankryks vriendſchap voor U verzekerd, nut„ tig en zelfs noodig is, niet onder 't ooge brengen, indien „ niet het geen thans in Uwen Staat gebeurd my grootelyks re„ den gaf om te denken, dat Gy 'er 't geheugen van verlooren „ hebt.

„ De heen- en wedergangen des Heere *Muſch*, Uwe Griffier, „ zyne verſcheidene plaatsbeſtemmingen en ſaamgeſprekken met „ de Afgevaardigden des vyands, zonder onze mededeeling, zyn „ dingen, die geen plaats kunnen hebben zonder krenking van „ het plechtigſte Tractaat, dat immer tuſſchen twee volken is „ gemaakt.

„ Ik weet, Myne Heeren, dat zy, die zich met deeze On„ derhandeling bemoeijen, U trachten te overtuigen, dat de „ Heeren *Knuyt*, van *Noordwyk* en zelfs de Heer *Muſch*, zich „ by ons, zoo wel by den Heer *de Charnacé* als by my, ver„ voegd hebben op drie onderſcheiden reizen, om ons mede te „ deelen al 't gunt 'er gedaan werdt; maar ons ſteeds verzekerd „ hebbende dat 'er niets geſchiedde, en, om ons de kennis daar „ van te ontneemen, veele zeer zwakke redenen aangehaald zynde: „ hebben wy begreepen dat het kwaad zoo veel te grooter was „ als men poogde 't zelven den geene te verbergen, die 'er 't „ voornaamſte geneesmiddel toe verſchaffen kon. —— Wat

„ my

„ my betreft, het zou my gemaklyker zyn myn eigen gezicht
„ te ontkennen, dan te gelooven dat Gy bekwaam zoudt zyn tot
„ eene daad, die (het woord van trouw verzaakende, door U
„ zoo plechtig gegeeven aan éénen der grootste Koningen des
„ aardbodems, en Uwen magtigsten Vriend) voortaan zou te we-
„ ge brengen, *dat men zich niet meer op Uwe beloften verliet*"

Dus stelden zich de Franschen tegen de Onderhandeling, die de Algemeene Staaten echter niet zochten aan te gaan tot hun nadeel, alzoo men te vooren en nog in de maand December verklaarde dat, naademaal deeze Staat in verbond met Frankryk ware, men buiten dezelve niet kost handelen; en zelfs werdt 'er besllooten om, zoo men gezind ware voorsz. handeling voort te zetten, eene samenkomst te beleggen van de Ambassadeurs des Keizers, des Konings van Frankryk en des Konings van Spanje, gelyk ook der Staaten Generaal, tot *Oosterhout* in de Baronnie van Breda; dit alles werdt wederzyds goedgevonden, gelyk ook het stuk der verwisseling van de gevangenen ter zee, door den Schout van *Roozendaal* uit naam der Staaten te *Turnhout* voorgesteld, doch alzoo *Axpe*, als meer gezegd is, geene toereikende volmagt hadde, en beloofde binnen den tyd van tien dagen den Griffier naader verslag te doen, zoo liep dit jaar ten einde zonder dat men één voetstap verder was gevorderd.

De Griffier *Musch* werdt, naa verslag van zaaken aan de Algemeene Staaten gedaan te hebben, door dezelven voor zyn verrichting bedankt en bevel gegeeven om zulks den Buiten- en Gewoonen Ambassadeurs van Frankryk, *Brezé* en *Charnacé*, insgelyks te doen, 't welk hy den zelven naamiddag deedt; de Heer *Charnacé* zou, zegt men, dien Griffier in zynen drift verweeten hebben, dat hem honderdduizend kroonen door Don *Martin Axpe* beloofd waren, indien hy te wege bragt dat 'er tusschen Spanje en de Algemeene Staaten een Bestand getroffen werdt met uitsluiting van Frankryk, wien men niet veel goeds wilde. In February van 't volgende jaar deedt de Heer *Musch* wederom een reis naar *Turnhout*, op het sterk aan houden der Franschen, en liet den Heer Secretaris *Axpe* by geschrifte afvraagen, of *de meening niet was om teevens met Frankryk te handelen*; doch hier kwam geen antwoord op, zoo dat deeze onderhandeling voor volkomen afgebroken werdt gehouden.

Laat ons nu nog eenige andere zaaken, den Staat der Vereenigde Nederlanden betreffende, beschouwen, alvoorens wy dit jaar van 1635 besluiten.

Aangaande de gemeene Landsmiddelen was men met verscheiden Provintsiën al voormaals in oneénigheid geweest. Veelen derzelven, als *Zeeland*, *Gelderland*, *Overyssel*, *Groningen* en *Ommelanden*, meenden boven haar vermogen bezwaard te zyn, 't welk onderlingen twist en veel ongenoegen veröorzaakt hadt: inzonderheid ging het alsnog zeer hol met *Friesland*, alwaar men, gelyk we in 't voorig jaar gezien hebben, tot daadelykheden was overgeslagen, offchoon 'er eenige Gemagtigden van de Algemeene Staaten waren gekomen; dan men hielt hunne bezending in Friesland zeer verdacht, en men was van gedachte dat hun willens of onwillens iets naadeeligs zou opgedrongen worden, vermits men meest met vreemd krygsvolk in Friesland was gekomen.

Dit kwaad vermoeden bleef dit geheele jaar doorduuren, en verwekte in Friesland twee groote partyschappen, aan het hoofd van de eene party bevondt zich de Stadhouder Graaf *Hendrik* en het grootst gedeelte van het Hof Provintsiaal; aan 't hoofd der andere party waren veele Edelen, Eigenerfde en de gemeenten, die zeer bitter klaagden niet alleen over de kwaade Regeering, maar ook over 't kwaad bestier der geldmiddelen. Thans bevondt zich de Stadhouders party de zwakste, dus de meerderheid tot een Landdag besloot, en men bestelde de zaak in dier voege, dat het Collegie der Gedeputeerden op dusdanig eene wys gevormd werdt, dat de Leden meest al de sterkste party toegedaan waren en dezelve meer en meer kracht zochten by te zetten. Men was bedacht om op dien Landdag eene vrye verkiezing in te voeren, alzoo men wel wist dat het lid der Steden, wier Raadbestelling stondt aan den Stadhouder en 't Hof, haar volkomen tegen zou zyn; daarenboven zou men aldaar vertoonen dat men by de voorige Regeering averechts gehandeld hadt. Men vondt dan goed de zaak nopens de geldmiddelen op een beteren voet te stellen, als hebbende de ontfangers in 't gemeen, en *Johan van Bootsma* in 't byzonder, zeer kwaalyk daar mede omgegaan.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1635.

In 't voorige jaar hadt men reeds de Heere *Sakema*, *Doyem*, *Bouritius* en *Doman* aangesteld tot Extraördinaire Rekenmeesters, en *Bootsma* werdt nu bevolen om hun zyne rekening van Mai tot October 1634 in handen te stellen; dan deeze zulks niet ten bestemden tyd naakomende, wierdt zyn Komtoor plotselyk gesloten en hem opgelegd om, behalve voorsz. Rekening, een korten staat van ontfangst en uitgave van November des gemelden jaars af tot de maand Mai van dit jaar den buitengewoone Rekenmeesters over te leveren. De Heer *Bootsma* verklaarde ter vergadering der Staaten van Friesland in dien korten tyd niet vaardig te kunnen zyn, en verzocht derhalve om uitstel, 't welk hem vergund werdt, om dat men tot nog toe niet met strengheid te werk gaan wilden; echter op die voorwaarde dat, indien hy op den bestemden tyd zyn verslag niet inleverde, hy van zyn ampt afgezet en tegen zyn persoon naar vereisch van zaaken zou gehandeld worden.

Vermits hy nu zyn verslag niet naar toezegging gedaan hadt, werdt by de Staaten van Friesland besloten om hem van zyn ampt af te zetten en hem in zyn Huis, onder bewaaring van Soldaaten, vast te houden, ten tyde toe dat hy zich of door de stukken gezuiverd, of een genoegsaamen borg zou gesteld hebben. Terwyl hy dan 't vonnis ten deele onderging, stelden de Staaten de Heeren *Willem van Viersen* en *Albert van Aitzema* aan, om dit ampt van Ontfanger waar te neemen. Dus was *Bootsma* wel de voornaamste persoon deezer beroerten.

Dien Heer wierdt door kwaadwilligen, die onder veele schoonschynende voorwendsels zelfs als volmagten ten Landsdage verschynen wilden, onder anderen ten last gelegd; *dat hy veele rekeningen ten achteren was, en dat 'er onder hem veel tonnen schats verborgen gehouden werden; dat zy, Volmagten, dienvolgens, om der Gemeente verligting te bezorgen, hem niet alleen tot vertooning zyner rekeningen, maar ook tot voldoening wilden dwingen.* Het gemeene volk was, als gezegd is, reeds oproerig genoeg, en 't zelve ontfing deeze tyding met groote vreugd; de aankondigers van zulk een feit dachten zy de behartigers van hun welzyn te weezen, en verkoozen dezelven tot hunne volmagten op

T den

den Landsdag, die reeds in de maand February begonnen was.

Deeze Landsdag nu gehouden wordende, wierdt daar in over verscheiden zaaken zeer getwist, waar door die van *Ooster-* en *Westergoo*, welken verandering van Regeering begeerden, in hun opzet bevestigd en gesterkt werden; ook verkoozen zy terstond andere Gevolmagtigden. Men was ook in de *Zevenwolden* over de ampten zeer oneenig, en deeze oneensgezindheid zou van duur geweest zyn, byaldien de Stadhouder en andere vreedzaame persoonen de zaak niet bemiddeld hadden. Hier door werdt te weeg gebragt dat de even sterk in stemmen zynde Grietluiden de bestelling der ampten op zulk eenen voet stelden, dat dezelven niet boven de drie jaaren zouden duuren, niemand by oogluiking of uit gunst een langer waarneeming vergund wordende, en dat de ampten op zekere wyze onder de Grietenyen zouden worden verdeeld.

De Heer *Bootsma*, als verhaald is, was wel 't voornaamste onderwerp van deezen Landsdag, want men handelde daar zoo zeer niet over de middelen ter ondersteuning van den Oorlog, die de Algemeene Staaten thans voerden tegen Spanje, en men was daarenboven, een slecht bewys van Frieslands geldmiddelen, het Krygsvolk, op aandeel deezer Provintsie krygvoerende, vier maanden Soldy te kwaad, 't welk over de zes tonnen Gouds bedroeg. *Ooster-* en *Westergoo* hadden 't wel het vinnigst op *Bootsma* geladen, gunnende hem zelfs geen tyds genoeg om een voldoenend opstel te maaken, waar tegen de *Zevenwolden* en andere Steden oordeelden, *dat Bootsma wel behoorde rekening te doen, maar dat hem echter daar toe meer tyds verleend moest worden, en dat men hem inmiddels zoo van gyzeling als van andere harde middelen, met welke hy bedreigd werdt, verschoonen moest.* Deeze zachtzinnigheid baarde by die van *Ooster-* en *Westergoo*, om dat zy zich dus in hun opzet gestuit zagen (als niet regelrecht te werk kunnende gaan zonder medestemming van de *Zevenwolden* en andere Steden) zulk een ongenoegen, dat ze den Raad Provintsiaal aantygden: „ dat zy door hun aanzien de Gevolmagtigden der Steden „ misleidden, en eenigen van hen *Bootsma* te veel gunst toe„ droegen; dat zy tegens hem zoo ernstig niet te werk gingen, „ als wel vereischt werdt; voorts dat het dus best was, om al„ le ongemak te voorkomen, dat ieder gemeente 't regt halde

„ om

„ om haare eigen Stads Magistraaten te verkiezen, ten welken „ einde zy vrybrieven, of Octrooijen, verzochten."

Men hadt, om dit te verkrygen de gemeenten zoo veel men kon overgehaald om gelykstemmig dit te eischen en in dien eisch te volharden, waar toe zy verscheiden geheime byeenkomsten hielden, zonder kennis van de wettige Overheid, en zulks was ook van die uitwerking dat zy eene vrye bestelling van Magistraaten verkreegen, volgens een Resolutie van den 25 July, waar in, als een beweegreden, wordt gezegd: „ Dat de Raadsbestelling, die tot heden toe aan den Hove was overgelaaten, nog een overblyfsel was van 't Spaansche Juk en slaaverny, schoon van den hals geworpen; en dat ze strydig was met de vryheid van conscientie en Politie." Wy laaten de gegrondheid van deeze Inleiding daar, en zullen alleenlyk zeggen, dat, zoo de eenigheid onder de Leden (die ook niet allen, zoo min als de Stadhouder, toen by der hand waren) geheerscht hadt, deeze vrye bestelling zoo ligt niet tot stand gebragt zou zyn geweest.

Gelyk het eene ongeluk dikwyls met het ander gaat gepaard, zoó wierdt ook deeze nieuwigheid door anderen gevolgd; want de Vrybrieven op voorgemeld verzoek hadt men zoo rasch niet bekomen, of men ging nog verder, uit vrees, zegt men, dat, terwyl men gezind was den gewoonen tyd van verwisseling in te wachten, 'er inmiddels zulke hinderlaagen mogten gelegd worden, waar door deeze gantsche zaak verydeld wierdt. Wat dan gedaan? De Commissarissen van de Gevolmagtigden der Staaten, die zelven, uitgezonderd eenigen van de Steden, ten lande uitwaren, hadden in *Harlingen*, *Bolswaard*, *Sneek*, *Workum*, *Staveren*, als mede in *Ylst*, eene nieuwe regeeringsform gemaakt met invoering van een Vroedschap, die alsnog in Friesland onbekend was geweest, en dus werdt de wettige Magistraat voor den bepaalden tyd afgezet.

Deeze roekeloosheid kwam rasch ter ooren van den Prins en der Gecommitteerden van hunne Hoog Mog., die deeze nieuwigheid van zulk een aanbelang dachten te zyn, dat ze 't gantsche Collegie der Algemeene Staaten verzochten om te *Arnhem* te komen, alwaar zy zich op dien tyd bevonden. Dit Collegie, op den 5 October aldaar vergaderende, nam het besluit om de volgende Heeren naar Friesland te zenden, als uit Gelderland *Hen-*

drik van Essen, uit Holland *Fr. Herberts* en *N. Sonk van Hoorn* en uit Utrecht *Gerrit van Raede*, met last zoo om de achterstallen van de Provintsie in te vorderen, als om, met kennis des Stadhouders, de afgezetten Magistraat weder op het kussen te brengen. Deeze vertoefden nu eenige dagen te *Leeuwaarden* zonder opening van hunnen last te doen, waar door 't vermoeden van de Volmagten op den Landsdag vergroot werdt, alzoo die niet konden opmaaken wat zy ten onderwerp hadden.

Ondertusschen waren de Gecommitteerden van de Magistraat uit de Steden by den Stadhouder en by voorsz. Gevolmagtigden der Staaten Generaal gekomen; zy vertoonden denzelven; „Dat die van de Landen geen gezag hadden in het punt van de „Regeering der Steden, aan welke alleen de beschikking daar „over toekwam, achtervolgens de Resolutie van het jaar 1588 „en de Instructie van den Hove, door de Staaten van de Landen „zelf gemaakt, waar in den Stadhouder en Raaden wordt toe„gestaan om de Raadbestelling in de negen Steden by voorraad „te doen, nogthans ten tyde toe dat daar over by gedachte „Steden anders zal worden beschikt; dat de Resolutie van 't „Octrooi, gedagtekend den 25 July, alleen by meerderheid „van stemmen in de Kamers van Ooster- en Westergoo geno„men was, als mede door de Volmagten van vier Grietenyën „in de Zevenwolden, zonder mede- of voorkennis van de zes an„dere Grietenyën, en zonder vooräfgaande uitschryving en on„derspraak van hunne Principaalen, 't welk in een zaak van dit „gewicht wel betaamd hadt; dat de Gevolmagtigden der Steden „tegen voorsz. Resolutie betuigd hadden; dat de Gedeputeer„den, volgens eene zoo gebrekkige en onvolkomene Resolutie „niet bevoegd waren de verandering van Regeering in de Steden „te doen, dat deeze verandering geweldiger wyze met gewapend „volk geschied was, 't welk de afgezettene persoonen in eer, „naam en faam te kort deedt, enz."

Naa deeze redenen der Gedeputeerden der Steden aangehoord te hebben, namen de vier voornoemde Heeren met den Stadhouder den 6 November het besluit om zelven in de Steden te gaan ter herstelling der Magistraat, en ten dien einde schikten zy 's avonds voor uit naar *Harlingen* de Garde met stille Trom. Alvoorens de Stadhouder vertrok, wierdt hy met de Raaden by de

Vol-

Volmagten in de Kamer van Oostergoo ontbooden, alwaar hun de Resolutie van den 25 July werdt voorgeleezen, mitsgaders een acte door de nieuwe Volmagten der Steden gemaakt en bekragtigd by eene andere acte van Oostergoo, Westergoo en de Steden; doch de Stadhouder met goedvinding der Raaden verboodt hun, zich in het toekomende met de Raadsbestelling te bemoeijen.

Om kort te gaan, wanneer de Stadhouder met de Raaden was uit de Stad gegaan om de Garde naar *Harlingen* te volgen, werdt de Poort van *Leeuwaarden* op bevel der Regeering terstond geslooten tot den middag des anderen dags. Digt by *Deinum* zynde kwam hem de Hofmeester *Burmania* in 't gemoet en verstendigde hem dat 'er zeven Gedeputeerden voor uit naar *Harlingen* vertrokken waren, en dat de Magistraat van die Stad, op aanschryven van de Gedeputeerden, zyne Garde niet hadt willen inlaaten. Dit was oorzaak dat Graaf *Hendrik* weêr naar *Leeuwaarden* terugkeerde en dat een der vier voorsz. Gedeputeerden, te weeten *Fr. Herberts*, zich by de Algemeene Staaten vervoegde om verslag van zaaken te doen. Thans kwamen ook de Volmagten tot betuiging, vermits gemelde Gedeputeerden als nog hunnen last niet vertoond hadden, dat zy het vreemd vonden dat Gecommitteerden (*in aliena Republica*) in een andere Republyk zoo veel tyds versleeten zonder gehoor te verzoeken, en zoo veel dingen te doen, zonder vertooning van hunne hoedanigheid en Geloofsbrieven. Deezen antwoordden daar op: " Dat zy „ gekomen waren als Gevolmagtigden der Algemeene Staaten om „ de verschillen by te leggen, die binnen de Provintsie Friesland „ waren ontstaan, en om een spoedige betaaling te eisschen van „ 't geene, zoo van gewoone als buitengewoone Consenten, de „ Provintsie ten achteren was." Hier op schreeven de Volmagtige Staaten van Friesland een Brief aan de Algemeene Staaten, waar in zy onder anderen zeggen, *dat hunne verschillen de algemeenheid niet raaken, en men derhalve haare hulp niet noodig hadt ter vereffening; dat zy der Steden vrydom gegeeven hadden, om haare eigen Regeering te verkiezen, 't welk ook in goede orde was geschied; dat zy ter verbetering der geldmiddelen den Ontfanger Generaal tot rekenschap gevorderd hadden, wyl 'er slecht mede omgegaan was, en daar door bevonden hadden, dat 'er eenige tonnen gouds te kort kwamen, dat zy zich dus van den persoon des Ontfangers verzekerd hadden; dat zy omtrent deeze beide zaaken, de Bestelling der Regeering en van den Ont-*

Ontfanger, de bemiddelinge hunner Hoog Mog. niet behoefden; dat, wegens de achterstallen, zy dezelve van zulken aangelegenheid niet vonden, of de Staaten konden hunne Gedeputeerden wel terugöntbieden, als strydende zulks en tegen de Souvereiniteit hunner Provintsie en tegen de Unie. Met dit al kreegen de Gecommitteerden orde van de Algemeene Staaten om voort te gaan in 't vorderen der betaaling van de achterstallen. De Gecommitteerden eischten derhalve betaaling van vierenzestig tonnen gouds; maar men gaf hun slechts dit antwoord: *dat Friesland zoo gereed in betaaling was als de andere Provintsiën, en dat men met haar niet eerst beginnen moest.* Dus zagen de Gecommitteerden wel, dat zy hier niets konden uitrechtten, waarom zy op hun verzoek terug ontbooden wierden, en vertrokken juist op den eersten dag van 't jaar 1636.

Wy zullen in 't vervolg zien wat het slot van deeze zaaken zoo wel als van het misnoegen op *Bootsma* geweest is, en thans nog eenige andere gedenken, naa gezegd te hebben, dat in dit jaar de besmettelyke ziekte, inzonderheid in de Stad *Leiden*, heerschte, aan welke in die Stad alleen vyftienduizend agthonderd agtënzeventig menschen (een ander Schryver zegt veertienduizend vyf honderd tweeëntachtig) gestorven zyn.

Nopens de zaaken van Hoogduitschland met deezen Staat in dit jaar gewisseld, kunnen wy vooreerst verhaalen, dat achtervolgens voorstel van 't voorig jaar door de Steden *Lubek*, *Bremen* en *Hamburg* aan hunne Hoog Mog. gedaan, om een Tractaat van Convooi op de Elve aan te gaan, de Stad *Hamburg* alleen (alzoo beide de andere Steden daar thans van afgezien scheenen te hebben) in January van dit jaar den Syndicus *Johan Garmers* in den *Haag* gezonden hebben, wiens verzoek alleen daar heen strekte, om hunne Hoog Mog. aan te noopen tot gemelde Tractaat van Convooi met *Hamburg* alleen te sluiten, ter bevryding van de Elve tegen de Deensche Tol, en zoo hunne Hoog Mog. dit niet goedvonden, eenige andere middelen te beraamen tot soortgelyk een einde; maar de Algemeene Staaten konden daar in niet bewilligen, om dat zy den Koning van Deenmarken geen reden van misnoegen, altoos tot geen vredebreuk, wilden geeven; want de Oorlog der Verbondelingen tegen Spanje was toen op handen. Derhalve werdt den Hamburgsche Gezant zyn afscheid gegeeven, met betooning dat men niet alleen ten opzichte van de tegenwoordigen

digen Staat van zaaken met Spanje, maar ook zonder medestemming van *Lubek* en *Bremen* niet konde handelen. Hier mede ging die Gezant den 11 Mai weder naar *Hamburg*, hebbende een gouden keten van zeshonderd guldens in waarde ten geschenk gekreegen. 1635.

Van den kant van Zweeden kwam ook in de maand Maart de Heer *Johan Skyte*, als buitengewoone Ambassadeur, in den *Haag*, en sprak hunne Hoog Mog. van de kwaaden staat, waar zich het Ryk Poolen toen in bevondt, als zynde, gelyk zeker Schryver zegt, door gepleegde tyranny van de vriendschap der Kroon Zweeden vervallen; wyders verzocht deeze Gezant dat hunne Hoog Mog. eenige Heeren naar *Pruissen* (*Brandenburg*, zoo wel als *Saxen*, hadt de zyde des Keizers verkoozen, vermits zyne Wapenen thans zegenryk waren, en de zaak der Protestanten in Duitschland in 't onderspit scheen) wilden zenden, die zich van het voorgemelde by eigene bevinding konden overtuigen, en, vervolgde hy, zoo de Koning van Poolen lust tot den Oorlog heeft, kan hy zich in zynen moed voldoen, als zynde omringd door veele woeste volken, Turken, Tartaaren, Moscoviërs, enz: maar met dit al sprak *Skyte* niet van de zwaare Tollen, die Zweeden in *Dantzig* en de *Pillauw* was eischende. Dan eenige Heeren spraken hem daar over in 't byzonder aan, en vertoonde hem hoe onbillyk zulke zwaare invorderingen op de daar voorby moetende Koopmanschappen waren; maar de Gezant betaalde hun met schoon schynende redenen, en vertoonde hun het voordeel, dat deeze Staat in de behoudenis van Zweeden hadt; staande voorts zeer ernstig op eene meermaals voorgehoudene saamverknochting tusschen Zweeden en de Algemeene Staaten, ingeval het tot een openbaaren oorlog met Poolen mogt uitbarsten. De Staaten Generaal, zelf veele inlandsche zwaarigheden op handen hebbende, wilden zich in deeze zaak niet inlaaten, en gaven te kennen dat zy vooreerst nog liever den weg van bemiddeling in wilden slaan; waar op deeze Gezant zyn afscheid nam, en beschonken zynde met negenhonderd guldens en een keten, die 'er wel tweeduizend waardig was, naar Engeland met het zelfde voorhebben vertrok.

De Heer *Johan Skyte* was naauwlyks in de maand April van dit jaar op reis naar Engeland gegaan, of men was den Rykskanselier van Zweeden, den Heere *Oxenstiern*, zelven te verwachten.

Deeze Heer kwam in April in Frankryk met een gevolg van tweehonderd persoonen, en hadt den 27 dier maand gehoor by den Koning, in welk de Heer *Hugo de Groot* hem ten tolke diende, alzoo hy de Fransche taal niet magtig genoeg was. Om kort te gaan; hy kwam uit Frankryk den 24 Mai in den Haag alwaar hy ontfangen werdt door de Heeren *Rantwyk*, *Noordwyk* en *Haarsolte*, en 'sanderen daags verscheen hy met den Heer *Camerarius*, Ambassadeur van Zweeden by den Staat, in de Vergaderinge hunner Hoog Mog. vertoonende aldaar den droevigen staat der zaaken in het Duitsche Ryk en gaf de redenen op, die den Koning van Zweeden tot den oorlog aldaar genoodzaakt hadden, en op wat wyze dezelve met den dood van dien Vorst was afgeloopen; wyders sprak hy van het geene naa dien tyd gebeurd was, van den zwaaren slag by *Nordlingen*, van 't verlies van *Regensburg*, van de bevrediging der Keurvorsten van *Saxen* en *Brandenburg* met den Keizer, 't welk de zaak der Protestanten aldaar zeer naadeelig was, zoo wel als het niet langer contribueeren van veele Steden naa den slag by *Nordlingen*; met een woord, hy verzocht de Staaten, gelyk hy ook den Koning van Frankryk gedaan hadt, om onderstand; maar dit was toen niet mogelyk, zoo min aan de een als de andere Mogendheid, men veröntschuldigde zich hier te landen op den toestand der zaaken, waar over hy genoegen moest neemen, en naa dat men over voorsz. Tollen ook vermaan gedaan, en hy beloofd hadt daar in te zullen voorzien, geleidde men hem den 28 Mai met Koetsen uit den *Haag*, leggende voorts het Oorlogschip van Kapitein *Brederode* in *Texel* gereed, waar mede hy naar *Hamburg* wierdt overgevoerd.

Wy sluiten dit jaar met te zeggen dat de Zoon van wylen den Koning van *Bohemen* op het einde van 't zelve uit 's *Gravenhage* naar Engeland, en dat *Charnacé*, zonder afscheid van de Heeren Algemeene Staaten te neemen, naar Frankryk vertrokken is. Het geen in *Keulen* door den Heer *Vosbergen* op 't eind van 1635 is uitgericht, komt volkomen over een met het geene wy 'er in 't voorig jaar van gezegd hebben, invoege men van geen der beide zyden een voetstap verder gevorderd, en het buiten noodzaaklykheid is, om daar eenig verder verslag van te doen.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Vervattende het meerdere gedeelte van het geen 'er in den jaare 1636, zoo te water als te land, in de Vereenigde Nederlanden is voorvallen, mitsgaders andere Gebeurdtenissen, daar op betrekking hebbende.

In het voorgaande jaar hebben wy gezien, dat zyne Excellentie, Prins *Fredrik Hendrik*, volstrekt besllooten hadt, het koste wat het koste, om *Schenkenschans* op de vyanden te herwinnen, en dat deeze Vorst dienvolgens de belegering in een' blokkeeringe veranderd hadt. Geduurende het wintersaisoen ging men wel van wederzyden voort met elkander te onrusten, maar meestäl zonder voordeel; want aan den eenen kant waren de belegeraars verhinderd door het hooge water, dat de loopgraven opvulde en dus ten grootsten deele onbruikbaar maakte, en aan den anderen kant vonden de belegerden nog grooter zwaarigheden, zoo in iets voordeeligs uit te richten als om het benoodigde te bekomen, invoege zy in geen minder naaren staat binnen de Schans waren: de Spanjaarden deeden zeker alle pooging om hun zulks toe te voeren, dan de wegen waren zoo slecht, dat men dezelven niet kon beryden; dit bragt onder anderen te weeg dat veele Soldaaten uit de Schans tot de Staatschen overliepen, die door dezelven onderricht wierden van den slechten staat, waar in zich de bezettinge bevondt.

Graaf *Willem* was ook al vroeg in dit jaar bedacht om de verovering zoo zeer te verhaasten als mogelyk was, en hy vorderde teffens naar wensch, 't welk de Infant verstaande, was hy 'er spoedig op uit om ook eenig volk derwaards te zenden. In Brabant werden ten dien einde veertig vaandels te paard op de been gebragt, om de Schans zoo als ook *Kleef* te hulp te gaan, maar 't ongemak der wegen was oorzaak dat men dit niet ter uitvoer kon brengen.

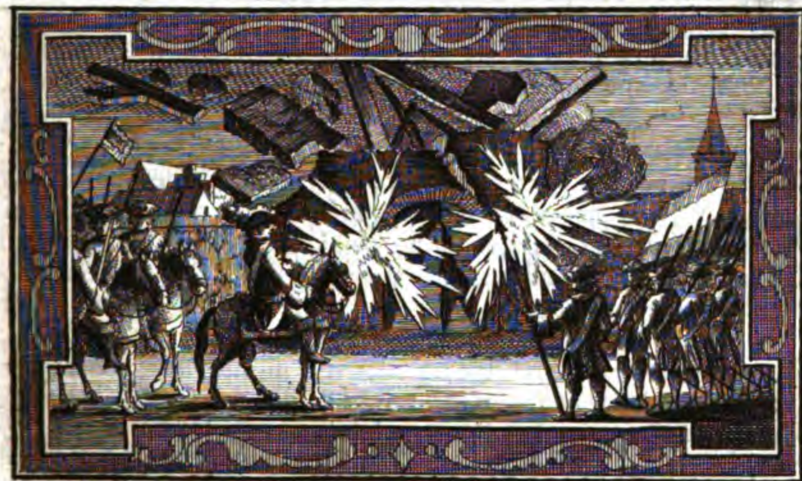
Ondertusschen kreegen de rond om *Arnhem* in de Steden zynde Ruiters bevel om op te trekken, vermits de Keizerschen onder *Picolomini*, den Hertog van *Lotharingen*, *Gallas* en *Joan de*

Weerd zich digt op de Grenzen der Vereenigde Nederlanden, en wel omtrent *Kleef*, *Gulik* en *Berge*, in groote hoopen vertoonden, waar door men beducht werdt dat ze, door den vorst begunstig, hier of daar over den Rhyn een inval mogten doen; dan vervolgens zag men, dat ze een begeleiding van eenig volk naar *Stevenswaard* deeden en de Schans van mondbehoeftens, 't welk echter zeer luttel was, meenden te verzorgen: echter droeg de Heer van *Dieden* zorg om verscheiden daar omstreeks liggende Stadjes van Krygsvolk te voorzien, alzoo hy wel zag dat de Keizerschen zoo vyandelyk te werk gingen als de Spanjaarden. Ook wist de Prins dat de opgenoemde Keizersche Oversten dagelyks met den Infant te *Brussel* Krygsraad gehouden hadden; dat ze geweldig omtrent *Maastricht* ten platten Lande te werk gingen, en 't geen door hen in 't voorig jaar ten dienst van Spanje gedaan was. Dit alles deedt hem van zynen kant besluiten om zoo min de Keizerschen te ontzien als de Spanjaarden, en, schoon men niet werkelyk met den Keizer in Oorlog was, zyne in Nederland zynde hulpbenden vyandelyk te handelen.

Op de Kroäaten, een volk dat een niemands vriend, maar op eigen winst gesteld is, nogthans een Keizerlyk volk zynde; had men, gelyk wy voormaals gezegd hebben, meermaals wraak genomen. Dit gebeurde nu wederom des nachts van den 24 en 25 January; want de Heer van *Rantwyk*, Stadvoogd van *Roermonde*, vernomen hebbende, dat 'er te *Wassenberg* vyf Vaandels Kroaten te voet en drie te paard gekomen waren, spoedigde zich terstond met negenhonderd man derwaards en kwam des morgens vroeg voor de poort, welke hy door twee petarden deedt openspringen, waarop zyn volk ter Stadje indrong en de Kroäaten onverwachts ten lyve viel. De Kroäaten, niet in staat zynde om zich te verdeedigen, moesten zich naar den wil van *Rantwyk* schikken, die 'er zeer veelen van gevangen nam, behalve een buit van vyftienduizend Ryksdaalers, van een zwaare goude keten, tweehonderd vyftig paarden, een Cornet en agt Vaandels; de slechte soldaaten liet hy loopen, om dat hunne Officiers voor derzelver rantsoen borg stonden.

Dit

Dit ſpringen van voorgemelde Poort te *Waſſenberg* vertoonen wy in de volgende Plaat.

„ Deeze Plaat vertoont den Overſte *Rantwyk* met een Corps
„ Ruitery en Voetvolk in den vroegen morgenſtond voor de
„ poort van 't Steedje *Waſſenberg*, waar in eene Keizerlyke Be-
„ zetting van Kroäaten was; aan welke Poort bovengemelde
„ Overſte eenige Petarden hadt laaten vaſthechten, waar door
„ dezelve in de lucht vliegt, gelyk hier gezien wordt, en waar
„ op hy, als in de beſchryving is gezegd, met zyn volk ter Stad
„ inrukte en dezelve vermeeſterde."

Die van *Maaſtricht* beſtonden iets diergelyks, als weetende dat het Steedje *Altenhoven* door kroäatſche Ruiters bezet was; men zondt in dat voorneemen den Vaandrig uit het Regiment van Kapitein *Benthem* met honderd en tien Soldaaten daar naa toe, die de poort insgelyks met een petard deedt openbarſten, en met zyn volk in het Steedje indruiſchte. De Kroäaten, te weinig in getal om beſtand te konnen zyn, koozen 't haazenpad, laatende hunnen Ritmeeſter voor 't gelach betaalen, die hier ook het einde zynes leevens vondt. De buit, die men 'er gemaakt hadt en naar *Maaſtricht* voerde, beſtondt in meer dan hon-

honderd paarden, behalve veele mantels, rokken, wapenen, enz. Dit zoo wel gelukkende, besloot men de Stad *Thienen*, waar in drie Vaandels Spanjaarden te paard lagen, insgelyks te verrasschen, 't welk ook met honderd en vyftig man uit *Maastricht* onder drie Oversten plaats nam. Zy begaven zich den 3 February in *Brabant* en kwamen omtrent tien uuren 's morgens digt by de Stad, wanneer 'er eenige Ruiters voor uitgezonden werden, die door de Spanjaarden ingelaaten wierden, in meening zynde dat ze hunne spitbroeders waren, overmits zy, gelyk de Spanjaarden, roode veldtekens voerden. Deeze manschap was zoo dra niet binnen en versterkt door hunne makkers, of zy vielen den misleiden vyand terstond zoo bevig op het lyf, dat die zynen bestormers de plaats moest overlaaten. Dan deezen was het niet anders als om Spaansche buit te doen, als blykt uit hun bestaan jegens de inwoonders, die zy niet het minste leed toebragten, noch voor een penning in waarde beroofden: veele goederen veroverden zy op den Spanjaard, alsmede drieënvyftig keurige paarden, en, naa een dag twee drie in de Stad uitgerust te hebben, vertrokken zy weder naar *Maastricht*, alwaar zy, zonder verhindering in den weg te hebben ondergaan, aankwamen.

Wy hebben gezegd, dat men de Keizerschen als volkomen vyanden aanmerkten en dienvolgens allen afbreuk zocht te doen, gelyk door voorsz. gevallen blykt. Ook deeden hunne Hoog Mog. een Plakaat afkondigen, waar in op doodstraf wierdt verbooden, dat niemand van hunne onderhoorigheid zich verstouten zoude, om den Spanjaarden en Keizerschen eenige krygs- of mondbehoeftens toe te voeren, 't ware te water of te land. Dit verbod was van die uitwerking, dat *Schenkenschans*, *Kleef* en andere omliggende plaatsen met groote schaarsheid worstelden, en dat men zich daar uit eene rasschen overgang van die Schans toezeiden, 't welk echter zoo spoedig nog niet geschiedde.

Ondertusschen viel 'er weder een oude twist voor tusschen de Algemeene Staaten en den Spanjaard over het verleenen van vrygeleiden ten platten lande. De Koning van Spanje wilde zich alle gerechtigheden ten platten lande aanmaatigen, ja zelfs zyn gezag doen gelden op de onderhoorigheden der plaatsen, die deeze Staat op hem veroverd hadt, een eisch die hy ook dit jaar omtrent de Meijery van den *Bosch* weder ten tooneele bragt. In

mee-

meening derhalve zynde, doch op zwakke gronden, dat zulks hem toekwam, weigerde hy vrywaaren aan de Predikanten en Schouten, die hunne Hoog Mog. aldaar aangesteld hadden. Hunne Hoog Mog. lieten daar op Brieven uitgaan, waar by alle vrygeleiden ten platten lande in *Brabant* en *Vlaanderen* afgezegd werden, en den Roomsche Geestelyken gebooden dat ze binnen den tyd van tien dagen te weeg brengen moesten, dat de bevelen der Spanjaarden ingetrokken wierden, of dat ze, ingebreke van dien, door de Hollandsche Officiers in verzekering genomen zoude worden. Hier op liet de Infant de geestelykheid, die vrygelei van den Staat hadt, met gelyke Brieven gebieden om den Hollandschen grond te verlaaten, en tevens wilde hy alle opbrenging van geld aan denzelven laaten verbieden, maar dit hadt geen voortgang, vermits zyne Raadslieden hem vertoonden, dat de grenzen van de Vereenigde Nederlanden beter bewaakt en beslooten waren, en dat de Hollanders veel min schaden daar by te lyden hadden, dan de Spanjaarden, en dat dus wel tien Spanjaarden tegens een Hollander in gevaar zouden zyn.

De Schanselingen waren inmiddels in een slechten staat, kunnende noch bystand noch de noodigste behoeftens bekomen, doordien de Staatschen zulks zorgvuldig beletten, en wat zy ter sluiks nog bekwaamen was zeer luttel. De Infant wist wel dat, wilde hy de plaats behouden, hy de Schans te hulp komen moest, dan dit was al eens met veertig Vaandels vruchteloos beproefd, en nu wist hy ook dat het volk dat in Guliker land lag, ter ondersteuning, als het ware, van de Schans, door gebrek dat land verwoest hadden, en dat *Jan de Weerd*, hun Overste, 't zelve van daar naar *Maastricht* op deedt trekken, om van den Staatschen Overste *Goltstein* mondbehoeftens, mits zulks betaalende, te verzoeken, maar dat deszelfs verzoek door dien Overste (achtervolgens voorsz. Plakaat der Algemeene Staaten) was afgeslagen en dat hy daar op met zyn volk naar *Luik* gegaan was.

Echter moest men den moed niet zoo verre zinken laaten, dat men niet nog het een en andere beproefde. Derhalve liet de Infant omtrent *Herenthals* een groot deel volks verzamelen, en zoo veel gereedheid maaken dat men van den kant der Belegeraars, die reeds in de Graft van de Schans gevorderd waren, eenigsins ster-

ſteroogende begon te kyken. Graaf *Jan van Naſſauw* vervoegde zich ſtraks met zyne gantſche Ruitery by de verzamelden te *Herenthals*, gelyk ook nog agthonderd Spanjaarden, waar door men hier een genoegzaame Legermagt by een hadt, die, behalve het geſchut, voorzien was van een groote menigte wagens en karren, geladen met allerleie ſchansgereedſchappen, als handmolens, koperen bakövens enz, Gemelde Graaf wilde zich nu in deezen toeſtel op weg naar *Gelder* en *Kleef* begeeven; dan hy werdt in zyn voorneemen verhinderd de ſlechte wegen, die door de menigvuldige vocht zoo kleiachtig waren, dat hy niet alleen niet voortgaan konde, maar ook dat veele zwaare ſtukken, als wagens, karren, geſchut, op den grond vaſtbleeven zitten: dus moeſt hy zich nog eenigen tyd hier onthouden.

Ondertuſſchen ging het den vyand overal niet even naadeelig, offſchoon zyne voordeelen, als men 't zoo kan noemen, zeer klein en van nog kleinderen duur waren. Op het *Spui*, by *Runderen* en by de Schans *Ferdinand* hadt hy eenige ſterke werken opgeworpen, waar door *Schenkenſchans* zeer veel verligting zou gekreegen hebben, hadt zyne Exellentie niet raſch de tyding daar van gekreegen, die terſtond zyn volk te *Arnhem* by een deedt komen, en onder Graaf *Willem*, die zich aldaar hadt laaten vinden, naar *Nimwegen* trekken. Dit volk, nog verſterkt door eenige manſchap uit de omliggende Bezettingen, trok de *Mookerheide* over in onderſcheiden hoopen, om den vyand geene lucht van hun opzet te geeven, en kwam met den avond van den 15 Maart omtrent het Dorp *Hennip* by elkander, alwaar men zag dat het vierduizend mannen ſterk was. Van *Hennip* naar het *Kleefſche Boſch* optrekkende, werdt het met nog vierduizend man uit *Zutfen*, *Deventer*, *Emmerik*, *Rees* en *Wezel* tot agtduizend vermeerderd.

Dit klein Leger zoo digt by *Kleef* zynde, konden de daar in zynde Spanjaarden niet anders denken, of zy waren 'er nogmaals mede bedoeld, vermits de Staatſchen onder Graaf *Willem*, die in den *Haag* gegaan was, om den aanſlag op *Kleef* voor te ſtellen, eenigen tyd te vooren een mislukte onderneeming op hen gedaan hadde, 't welk ook door den Prins vermoed was; maar dit was nu de meening niet, men bedoelde *Grietbuizen*, een klein Stadje aan den Rhynkant, tuſſchen *Schenkenſchans* en *Emmerik*, waar in vierhonderd (een ander Schryver zegt zeshonderd) man Keizer-

ſchen

schen lagen. Dit belette Graaf *Willem* niet om het zelve op verscheiden' plaatsen te laaten bestormen, 't welk door de Belegerden tot tweemaal toe werdt verduurd, maar met den derden storm, geen' vereischten tegenstand konnende bieden, werdt het Stadje overrompeld, en alles, wat zich niet op het Kasteel of Slot konde bergen, in de pan gehakt. Nogthans zagen zy, die op het Kasteel waren, zynde meestäl de Bezetting, wel dat zy tegen de Staatschen niet bestand waren, en verzochten derhalve om verdrag, het welk men hun toestondt, waar op zy den 17 van voorsz. maand des morgens met vol geweer, slaande trommel en zak en pak naar *Gulik* toogen. De Staatschen hadden nogthans den moed der Belegerden, meest uit frische en jonge manschap bestaande, moeten ondervinden, alzoo zy by de zestig zoo dooden (waar onder de Major Generaal en twee Kapiteinen waren) als gekwetsten hadden, daar 't verlies der Bezetting slechts in zesëndertig man bestondt. De woede der Staatschen in dit Stedeken gepleegd (slaande al dood wat zy in ontmoeting kreegen en, behalve de Kerk, alles vernielende) hadt tot reden de trouweloosheid der Ingezetenen, die grootendeels oorzaak waren dat de Spanjaarden zich in 't bezit van *Schenkenschans* gesteld hadden; want zy hadden hun vaartuigen en andere benoodigdheden verschaft, invoege zy, krygswys, loon naar werken kreegen. 1635.

Deeze plaats veroverd hebbende, zetten de Staatschen hunne overwinning dermaate voort, dat zy omtrent *Schenkenschans* alle des vyands werken vermeesterden, behalve de Schans *Ferdinand* en eenige werken aan den Rhyn en Waal, die de Staatschen echter den Spanjaard van geringen nut maakten, alzoo zy een linie groeven tot aan 't Huis te *Byland*, welke linie, schoon niet volkomen voltooid, den vyand echter allen toevoer van den kant van *Kleef* afsneedt en voorts alle aannaadering belette; ook staken de Staatschen aldaar vier Bolwerken af en maakten zich meester van *Smitshauzen* en *Krebbe*, waar door den Ryn zeer ontveiligd werdt. Voorts liet Graaf *Willem* den post van *Briene* beslaan en denzelven rond om met loopgraven en andere werken bezorgen, laatende ook het land daar omstreeks onder water stellen en de kleefsche vaart een weinig boven 't Spui toedammen, zoo dat de platte landen op dezelve wyze plas gelegd werden als weleer

voor 's *Hertogenbosch* geschied was, waar door het Staatsche Leger van achteren vry en den vyand allen toegang benomen was.

Rasch kwam de maare van deeze verrichtingen, zoo als ook van de verovering van *Grietbuizen*, ter ooren des Infants, die, behalve zyn verzamelde troepen, vyfhonderd wagens, ieder van zes muskettiers en andere benoodigdens voorzien, naar *Grietbuizen* voor uit zondt, om van daar tot *Schenkenschans* over te gaan; doch zy moesten bot vangen, vermits de naauwkeurigheid der Hollanderen de toegangen rond om te wel bezet hadde. Dus hadden de Staatschen zich nog maar een hindernis uit den weg te ruimen, 't welk de Schans *Ferdinand* was, die de Spanjaarden nog in bezit hadden en die aan den Rhyn tegens over Schenkenschans lag. De Staatschen zich 's nacht tusschen den 29 en 30 Maart derwaards begeeven hebbende, vielen de schans, die met een Vaandel Embdensch volk bezet was en waar in een Luxemburger het bevel voerde, manmoedig aan, maar vonden in den beginne grooten tegenstand, vermits voorsz. Gebieder zyn volk groote dapperheid insprak; doch zyne moedigheid kostte hem het leeven, want hy wierdt door een der aanvallers zoodanig met een spies in 't hoofd gestooken, dat hy 's anderen daags aan zyne wonde gestorven is. Om tot de schans te komen en dezelve te vermeesteren was geen geringe stoutheid noodig. De Luitenant van de Pontgasten ging tot zyn middenlyf in 't water met een stormladder in de hand vooruit, gevolg zynde zoo van zyn eigen volk als van twee Luitenanten der Graaven *Willem* en *Hendrik van Nassauw*, die tweehonderd mannen aanvoerden; moetende, behalve 't ongemak van 't water en 't schieten van de Bezetting uit de Schans *Ferdinand*, nog de Kogels verduuren, die hun uit *Schenkenschans* op het lyf geworpen wierden: dan de schade, die men by het wederzydsch schieten leedt, was van geen belang en kon de Hollanders niet beletten *Ferdinand* in handen te krygen. De Bestormers hadden nogthans eenige gekwetsten daar by bekomen, maar weinige gesneuvelden, wier getal in de Schans een zestigtal uitmaakte; voorts nam men vyftig man gevangen, waar onder zich twee Luitenanten, die zeer gekwetst waren, bevonden. Terstond naa de verovering werden 'er tweehonderd man tot Bezetting ingelegd, en een beukery opgeworpen, waar uit *Schenkenschans* vervolgens zeer sterk beschooten wierdt. Door deeze vermeestering waren de Spanjaar-

jaarden van alle hunne werken aan de zyde van de *Duffel* beroofd.

Ondertusschen deeden de Spanjaarden nu weder eene mislukte onderneeming. Wy hebben gezien dat Graaf *Jan van Nassauw*, wegens de kleijigheid der wegen, zich omtrent *Herenthals* hadt moeten onthouden, tot dat dezelven door het aannaaderende Lentesaisoen een weinig begonnen op te droogen. Deezen tyd daar nu ten deele zynde, trok hy met een goed deel volks op *Turnhout*, en van daar door *Arendonk*, hoog en laag Meijerden op *Einhoven* en *Gennip*, welke laatste plaats hy met drie duizend man bezette en voorts van alles verzorgde. Ook kwam *Picolomini* met de Keizerlyke Ruitery tot *Kalkar*, zyn weg naar *Gennip* neemende, waar op zich Graaf *Jan* met zyn volk over de Brug te *Gennip* begaf en zich by *Picolomini* op de Heide vervoegde, van waar zy zich op den 7 April gezamenlyk naar *Kleef* op weg begaven, en de Bezetting van *Schenkenschans* door het losbranden van hun geschut te kennen gaven dat haare verlossing op handen was, waar door deeze, als te denken is, geen kleine vreugd by zich zelve gewaar wierde, ook toonde zy door haar geschreeuw, 't uitsteeken van vreugdevlaggen, en 't losbranden van haar geschut hoe lief, aangenaam en opbeuring deeze aankomst voor haar was. Maar de Staatschen wierden 't ook gewaar, en wel met kennis dat de ontzettelingen vierduizend man paardevolk en twaalfduizend te voet sterk waren. Graaf *Willem* gaf terstond bevel aan alle zyne Officieren om hun volk in de wapenen te stellen, om dus den vyand, die by *Kleef* zich wonderlyk in de weer stelde, wanneer hy iets deegelyks onderstaan mogte, met Hollandsche welgemoedheid te bejegenen. Doch het kwam 'er niet zoo schielyk op aan, alzoo de Spanjaarden alsnog niet hadden beslooten wat zy zouden doen om de Schans te ontzetten, alleen zag men een troep vyandelyke Ruiters tot het kwartier van Kolonel *Pinsen van der Aa* aannaaderen, die zich alstoen niet in zyne Legerplaats bevondt, maar de Heer *Stakenbroek*, die 'er zoo lang het bewind voerde, verwellekomde hen zoo heusch, dat ze genoodzaakt waren onverrichter zaake terug te wyken.

Men was nu nog, als gezegd is, in 't vyandlyke Leger te *Kleef* in beraad wat best ter ontzetting te onderneemen ware, en daar toe was eerst noodig dat men den staat van de Belegeraars in oogenschyn nam; dus begaven zich Graaf *Jan*, Prins *Thomas*

van Savooije, die zich ook naar *Kleef* vervoegd hadt, de Graaf *Picolomini* en andere Heeren op de zoogenaamde *Zwaanentoren*, en beschouwden van daar de legering der Staatschen met Verrekykers, maar zy vonden dezelve van die natuur te zyn, dat de Savoijaard, onder anderen, uitriep *non est possibile*, welke latynsche woorden betekenen dat het onzeker onmogelyk was. Dienvolgens keerden Graaf *Jan* den 10 April met zyn volk weder naar *Gennip* en *Picolomini* naar *Gulik* terug, echter niet zonder eenig verlies van volk, alzoo *Stakenbroek* hen op den weg belemmerde en verscheidene Keizerschen by de Staatschen gevangen bragt. Dus moest de vyand voortaan volstrekt van *Schenkenschans* afzien, en de Staatschen vry spel laaten, die ook gebruik van hunne voordeelen maakten. 't Is waar de Bezetting, als zynde nu hoopeloos, deedt nog verscheiden uitvallen op de werken der Belegeraars als anderfins, zy kwetste en doodde wel een en ander Soldaat; maar zulks kon haar niet baaten, zy zag zich daarom niet minder op het punt van in de handen haarer vyanden te vallen, die de Schans, naa nog verscheiden' haarer werken veroverd te hebben, op den 24 April stonden te bestormen, waar toe Graaf *Willem* veelen Sloepen en Schuiten op een afstand van een musketschoot in gereedheid hadt laaten stellen, en het Bolwerk voor de Schans hoe langs hoe meer uit zyne werken naaderen, laatende tevens zoo geweldig op de Schans schieten, dat de Belegerden zich daar niet buiten begeeven dorsten; ook hadt hy bevel gegeeven aan den Overste *Pichler* om zich met tweeëntwintig Vaandels in de Buitenwerken te begeeven. Dit alles benaauwde de Schanselingen zoodanig, dat ze den 25 van voorsz. maand reeds verzochten om in onderhandeling te treeden, aan welk verzoek men gehoor gaf, alzoo men niets liever wilde, mits dat de voorwaarden eenigsins bykwamen. Ten dien einde wierden 'er twee gevolmagtigden in 't Staatsche Leger gezonden, waar tegen men uit dat Leger, volgens verzoek, twee Borgen in de Schans zondt; thans begint men de voorwaarden te bedingen, maar, de Belegerden vooreerst een stilstand van wapenen verzoekende ten tyde tot zy om raad naar *Kleef* en *Gelder* zouden gezonden hebben, werdt de onderhandeling terstond afgesneeden, invoege de wederzydsche afgezondene persoonen zich weder by hunne party begaven.

Naa het afbreeken der onderhandeling gingen de Belegeraars op

op nieuws dapper aan het ondergraaven en schieten en, den storm nu op den 28 vastgesteld zynde, zondt Graaf *Willem* tweeduizend uitgeleezen mannen in de loopgraven, benevens veele Trommelslagers en liet, met een woord, alles op zulk een wyze toestellen, als de zaak vereischte. De Belegerden zulks ziende en zich niet bekwaam kennende om den storm af te wachten, alzoo zy een of twee dagen te vooren te vergeefsch hunnen nood aan die van *Kleef* door een Vaandel Bourgondiërs te kennen gegeeven hadden, namen nu het besluit om een eerlyk Verdrag met de Belegeraars aan te gaan, ten welken einde de Schansvoogd *G. de Fourdin*, den 29 tusschen zeven en agt uuren des avonds, weder om onderhandeling liet verzoeken, 't welk ook weder toegestaan en getroffen werdt op de volgende wys:

1. „ Dat alle Bevelhebbers en Soldaaten op woensdag, den „ dertigsten April des voormiddags, met Vrouwen, Kinderen „ en Goederen in vollen geweer, brandende lonten, met twee „ stukken Geschut en zoo veel buskruid als noodig was om twee „ schooten te doen, vry en ongehinderd zouden mogen uittrek„ ken, mits den korsten weg naar *Gelder* neemende, ten wel„ ken einde men hun Wagens, Karren en een goede begelei„ ding zou verschaffen.

2. „ Dat alle zieken en gewonden t' scheep naar *Gennip*, de „ Grift, of wel naar *Breda*, naar zy zulks begeerden, zouden „ worden overgebragt.

3. „ Dat alle de Magazynen, 't zy van Oorlogs-, 't zy van „ mondbehoeftens, als ook de daar zynde Schuiten en Ponten, „ onverminderd zouden overgeleverd worden.

4. „ Dat de twee Spaansche Gyzelaars zoo lang in 't Staat„ sche Leger zouden vertoeven, tot dat de Wagens en Karren, „ tot vervoering der Bezetting verleend, zouden teruggeko„ men zyn."

Achtervolgens dit verdrag trokken de Belegerden uit op den 30 April des voormiddags, als in 't eerste Artykel bedongen was, en men bevondt dat 'er honderd gezonde mannen en eenige honderd zieken uittrokken. De Sleutel der Nederlanden nu weder in handen der Staaten zynde, lieten zy dezelve met vyf Vaandels goed Krygsvolk bezetten, over welk zy *Pichler* tot Overste Schansvoogd stelden; de Schans *Ferdinand* en voorts al-

le andere werken, zoo aan de Duffelsche zyde als andersins werden verbrand en geslecht, invoege standvastigheid hier nog nut baarde. En om nog iets te zeggen van 't geen zich in de Schans opdeedt, zoo vondt men 'er nog veertien stukken Geschut, waar van 'er de Spanjaarden zeven ingebragt hadden, als ook tweehonderd mudden roggen, honderd ton buskruid en meer andere benoodigdheden, die genoegsaam ten bewyze strekken, dat zich de Belegerden niet uit gebrek hadden moeten overgeeven.

Ondertusschen zaten de Spanjaarden niet stil, maar veroverden een Wachtplaats op de Kouwensteinschen Dyk tusschen de *Kruis-* en *St. Jacobs-Schans*, vermits zy de bezetting gemaklyk tot overgave konden dwingen, alzoo die zeer zwak en dus tegens hen niet bestand was. Dit hun zoo wel gelukt zynde, begaven zy zich wyders naar voorsz. *St. Jacobs-Schans*, en belegerden dezelve; hebbende zich in postuur gesteld als of zy dezelve geweldiger hand wilden veroveren, lieten zy dezelven echter eerst door een Trommelslager opeischen, die den doove een fabel verhaalde; want Kapitein *Kromsteg* hadt met zyn volk het besluit genomen om zich tot het uiterste toe te verdeedigen. De bezetting, verre van zich over te geeven, begon nu dapper op haaren vyand te schieten, 't welk tegen verwachting der Spanjaarden was, die nu ook niet wel anders doen konden dan zich in dapperen stand van belegering te stellen, dus schooten zy zoo hevig op de Schans, dat ze welhaast een opening in de wallen maakten, en dezelve daar op voor de tweedemaal lieten opeischen; maar de Belegerden, verre van in moed te zyn afgenomen, gaven hunnen Opeischers ten antwoord, *dat die Sterkte hun door hunne Meesters, de Heeren Algemeene Staaten, ware aanbevolen ter bewaaring, maar niet om 't zelve aan hunne vyanden over te geeven.* Dit antwoord was oorzaak dat de Spanjaards de Schans aan vier zyden met groote hevigheid aanvielen, doch de tegenstand was tevens zoo groot, dat deeze aanval van geene uitwerking was, waar om de vyand de kans nog eens beproefde, 't welk hun nu zoo wel gelukte dat de Kapitein met zyne Vrouw en Luitenant, benevens agtenveertig Soldaaten, gevangen bleeven, de rest wierdt of op de vlucht gejaagd of goed Kwartier gegeeven; de gevangenen werden vervolgens op verzoek van den Stadhouder van *Lillo* ontslagen.

De

De Staatſchen nu alles omtrent *Schenkenſchans* in goede verzekering geſteld hebbende, vertrok Graaf *Willem* met zyn byhebbend volk naar *Heusden*, hebbende alvoorens de Bezetting van *Kleef*, met bewilliging van *Balançon*, Stadhouder van *Breda*, die zich omtrent *Gelder* onthielt, vergund om die plaats te verlaaten, en achtervolgens deeze toelaating trokken zy onder hunnen Overſte *Tiraldo* van daar naar *Gelder*, 't welk door Staatſche Wagens en Karren te weeg gebragt werdt; doch voor deeze verleening waren de Spanjaarden borg gebleeven. Nu was men ook meeſter van *Kleef* en de overwinning daar door volmaakter, waar voor den God der overwinningen ook in alle de Vereenigde Nederlanden openbaarlyk bedankt en groote vreugdebedryven gepleegd werden.

Schenkenſchans op voorsz. wyze herwonnen zynde, en de Prins het Krygsvolk, dat geduurende den winter voor de Schans veel geleeden hadt, den 10 Mai van daar hebbende doen opbreeken om hun eenige ververſching te doen ſmaaken, zoo verliep dit Jaar zonder eenige verdere veldverrichting tuſſchen de Hollanders en de Spanjaarden. Wy moeten echter niet voor by gaan 't vermeeſteren van het Steedje *Neidcken*, en van *Roerövrt*, het welk zich dus toedroeg.

Die van *Maaſtricht* waren 'er, als gezegd is, ſteeds op uit om den Keizerſchen en Spaanſchen buit af te haalen. Naa dat ze nu weder met honderd dertig mannen by *Deveren* een Vaandel Kroäaten aangedaan en op dezelven goeden buit gemaakt hadden, toogen zy met nog honderd vuurroers naar gemelde Steedje *Neideken*, wier kleine Spaanſche en Keizerſche Bezetting zy over den kling deeden ſpringen, en voorts alles plunderden, bekomende hier by veel buits, waar onder zich doorgaans veele fraaije paarden opdeeden, waar voor zy zoo in *Maaſtricht* als elders goed geld wiſten te maaken.

Die van *Orſooi* naayverig op het geduurig voordeel van de Maaſtrichters, begonnen de ooren mede op te ſteeken en te toonen dat zy ook iets onderneemen dorſten. De Stadhouder van die Stad begaf zich met eenige manſchap te voet en te paard naar *Roeroort*, en, om door een Brandenburgſch Oorlogſchip, dat op den Rhyn lag om wacht te houden, in zyn opzet niet verhinderd

derd te worden, liet hy ſterk op 't zelfde ſchieten. Dus van 't Kanon des Oorlogſchips vry zynde, liet hy *Roeroort* zoo wakker aantaſten, dat de Bezetting, meeſtäl uit Brandenburgers beſtaande, moeſte buigen. De Stadvoogd, haar goede voorwaarden hebbende toegeſtaan, trok zy uit die plaats en liet ze den Staatſchen in bezit.

Ondertuſſchen was 'er ook op den 18 February een zeegevecht voor *Dieppe* voorgevallen tuſſchen den Zeeuwſchen Commandeur *Jan Evertsz.* en *Antony Collart*, Admiraal van Duinkerken. Commandeur *Evertsz.* hadt een goed getal Koopvaardyſchepen reeds gelukkig naar Frankryk geconvoyeerd, waar door de Duinkerker zich van zyn opzet beroofd zag, echter wiſt hy dat 'er nog veele Schepen uit de Maas en Texel in zee waren geſtoken, en hy beſloot dus om 'er zelve jacht op te maaken, Twee Hollandſche Schepen waren 'er onder andere in zee, die de Gezanten der Algemeene Staaten naar Engeland zouden overvoeren, en op deezen hadt men 't in 't byzonder geladen. *Collart* zelve was met vier Oorlogſchepen ter zee gegaan, hebbende nogthans in het uitloopen genoodzaakt geweeſt om op 't Schip zyns Vice-Admiraals, *Sinte Maria* genoemd, over te gaan, vermits zyn eigen Schip in het zoogenaamd *Scheurtje* op den grondwas blyven vaſtzitten; zyn volk verdeelde hy op de drie andere Schepen, waar van de Vice-Admiraal honderd zevenënvyftig man, veertien metaalen en zeſtien yzeren ſtukken Geſchuts ophadt; het tweede Schip voerde honderd vierendertig koppen en agtentwintig zoo yzeren als metaalen ſtukken: en op het derde, de *Gulde Draak* genaamd en gecommandeerd by *P. Rombouts*, waren honderd en dertig eeters, voorts twaalf metaalen en veertien yzeren ſtukken. Wanneer men nu naagaat dat de Admiraal zelve op zyn Schip het grootſt getal manſchap wel zal gehad hebben, zou men konnen ſtellen met zekeren Schryver, dat deeze drie Duinkerkers by de agthonderd mannen ſterk waren. Een getal volk, dat, verre van nuttig te weezen op de drie vyandelyke Schepen, in tegendeel elkander in den weg moeſt zyn en de onderlinge Krygsverrichtingen grootelyks belemmeren. Doch de Admiraal koſt zich niet wel van de overbodige manſchap ontſlaan, ten zy hy ze weder naar *Duinkerken* gevoerd hadt, het welk hem in zyn opzet vertraagd zou hebben.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare. 1636.

Commandeur *Evertsz.* was vier Schepen ſterk en bevondt zich daarmede omtrent *Dieppe*, alwaar *Collart* aangekomen zynde raſch vier Schepen op twee mylen afſtands vernam, als mede nog één Schip, dat niet verre van land was en welk hy dacht een Franſch Schip te zyn, waarom hy 'er zonder vertoeving op afzeilde; maar zoo als hy het zelfde was genaaderd, zag hy dat het een Nederlandſch Oorlogſchip was, waar op *Pieter Adriaansz* Kapitein was. Hy brandde terſtond op het zelfde los, maar men bleef hem niet te kwaad; *Adriaansz.* ſtelde zich mannelyk te weer, offchoon hy de Kogels van drie Schepen moeſt verduuren, 't welk zyn Schip zeker zeer beſchadigde, maar de vyandige Schepen waren 'er ook gantſch niet ſchadeloos by. Op 't gerucht van dit geſchiet, liet *Evertsz.* terſtond zeil in top heiſſen en kwam voorts met zyn vier Oorlogſchepen op de plaats van het gevecht, alwaar hy zag dat men met Duinkerkers te doen hadde; hy valt nu den Admiraal, terwyl zyne drie overige Schepen op de twee andere losgingen, zoo hevig aan, dat zyn achterſteve geheel aan ſtukken raakte, waar op *Collart* zyn anker liet vallen, uit vreeze van overvallen te worden, waarom hy ook voorsz. opening door eenig volk met pieken, ſabels enz. hadt laaten beſchermen. *Evertsz.*, dit ziende, liet zyn anker insgelyks zakken, maar dit kon niet baaten, alzoo zyn Kabeltouw werdt ſtukgeſchooten, en hy daar door afdreef van *Collart's* Schip, dat hy welhaaſt in zyne magt dacht te zullen krygen. Doch de Duinkerkſche Admiraal was daar door niet vry, want Kapitein *Jooſt van Trappen*, die ook *Bankert* genoemd werdt, kwam hem zoodanig met zyn geſchut voor den boeg bejegenen, dat hy begon te zinken; echter verdeedigde hy zich met eenen grooten moed, die hy nog verder zou getoond hebben met zich in de lucht te laaten ſpringen, toen hy zag dat zyn Schip ten gronde ging. Dan hier in koſt hem het Bootsvolk niet ten wille ſtaan, overmits het buskruid reeds twee voeten onder water ſtondt: dus ging het Schip in den grond en de Hollanders redden nog, behalve *Collart* en zynen Vice-Admiraal, veelen van het Scheepsvolk.

Onderuſſchen vochten de twee andere Duinkerkers met zoo weinig voordeels tegen de twee overige Schepen der Hollande-

ren, welken voorsz. *Adriaansz.* manmoedig bystondt, dat de eene zich 't gevaar onttrok door de vlucht, en 't ander insgelyks in den grond geboord werdt. Dus bleef *Evertsz.*, naa een hard gevecht van drie uuren, meester van de zee, en bragt over de honderd en vyftig gevangenen mede, behalve *Collart* en zyn Vice-Admiraal, waar van die den *Haag* en deeze Zeeland tot verblyfplaats kreeg ten tyde toe, dat de algemeene uitwisseling der wederzydsche gevangenen in de maand Juny plaats nam. Verre over de tweehonderd zielen werden 'er door de zee verzwelgd, en het getal der dooden en gekwetsten was ook niet gering; de Staatschen, zegt men, rekenden by de honderd, zoo aan dooden als aan gekwetsten, in deezen zeestryd bekomen te hebben.

Dus begon men de Duinkerkers, die zich zeer wel by de neering ter zee bevonden, eenigsins te keer gegaan. In de daad zy kaapten en roofden by aanhoudendheid, alhoewel men weinig Kaapers van Spanje en *Vlaanderen* sints eenige jaaren in zee gezien hadde; maar de buitmaakingen der Duinkerkers moeten niet zeer gering geweest zyn, alzoo 'er deswegens in dit jaar onder de Inwoonders van *Holland* en *Zeeland* veel ongenoegen getoond werdt, voorgeevende, en met eenige reden, dat de zeezaak niet behoorlyk gehandhaafd wierdt. Zy wierpen daar van den schuld op de Zeevoogden, maar deezen moesten uit gebrek aan betaaling aan de wal blyven, invoege de Duinkerkers sints eenigen tyd goed spel hadden gehad. De klagten der ingezetenen was dien aangaande zoo hevig, dat de Prins zou gezegd hebben: *dat 'er geen ellendiger stand was, dan die van een Admiraal en Scheepskapitein, want hunne goede naam hangt van het minste Vischwyf af, welk, zoo rasch haar man genomen wordt, roept en kryt dat de Admiraal zyn plicht niet heeft betracht; even als of de Zee gelyk ware aan een' Stad, wier aankomsten zeer rasch bezet kunnen worden. En zelfs een Stad kan niet altyd van dieven en bootsvolk gezuiverd worden, hoe veel te minder de onzagchelyke en woeste Zee?* Schoon wy met zekeren Schryver niet zouden durven zeggen, dat *Hollands welvaaren* (het schoon houden der zee) *in de daad flaauwelyk behartigd was geworden*, is het nogthans zeker dat „ de Raad van „ Staaten en de Staaten van Holland klaagden over deeze ver„ waarloozing ter Zee. De Provintsiën bragten niet alleen kwaa„ lyk, of niet op, de verzochte onderstand gelden, tot beveiliging „ ter Zee, en de zwaare uitrustingen, die daar toe vereischt wer„ den;

„ den; maar de *Admiraaliteiten* ſtelden (naar het zeggen der ge-
„ meente, door gunſt) veele onbekwaame Kapiteinen aan, en
„ deezen lagen, om hunne geringe (dit is ook alreede hier boven
„ gezegd) wedden, meeſten tyds aan land, wel vergenoegd dat
„ zy, het volk laatende trekken en loopen, 't Koſtgeld der af-
„ weezenden genooten".

Deeze en meer bezwaaren waren hunne Hoog Mog. onder 't oog gebragt. Deeze Souverein, die Hollands welzyn, zoo iemand, behartigde, en die, hoe belemmerd ook door de achterheid der geenen, welken zulks wel het ſterkst vorderden, gaarne een zaak van dit aanbelang in een goeden ſtaat wenſchte te zien, ſtelde 't noodige in 't werk om een ieder der ingezetenen te voldoen. Dies „ om in het een en andere te voorzien, namen hunne Hoog
„ Mog. een beſluit, volgens het welke men het onderhoud van
„ tweeëntwintig Oorlogſchepen, vyf Jachten en vyf Fregatten
„ over de Provintſiën verdeelde, bedraagende te ſamen elf hon-
„ derd, agtduizend, agthonderd en zeventig guldens. De Kapi-
„ teins zouden aangeſteld worden door den Prins en door de by
„ hem daar toe beſtelde Heeren". Tusſchen beiden moeten we ook zeggen, dat dit nieuw aan den Prins verleend gezag veelen, inzonderheid die van *Groningen* en *Ommelanden*, in de oogen ſtak; zy begreepen dat deeze Kapiteinsbeſtellinge dien Vorſt te veel auctoriteit verſchafte, als zynde daar door niet alleen de bewaaring der kuſten, maar ook alle zeezaaken in 's Prinſen handen, mitsgaders der Admiraaliteit Collegiën allen gezag benomen. Stad en Lande hadden voor het minſte wel willen zien dat de beſtelling der opgedachte Heeren niet aan *Orange* zou ſtaan, maar dat de Algemeene Staaten dat recht aan zich behielden: dus zouden zy zulks gaarne herroepen gezien willen hebben; maar andere Leden van den Staat dachten daar anders over, ten minſten een tyd lang.

Laat ons verder inzien wat deeze Ordonnantie behelsde. De
„ Vlaamſche Havens zou men 's winters en des zomers ſteeds
„ bezet houden, om den Kaapers het uitloopen te beletten; de
„ Kapiteins zouden in geene Havens mogen inloopen, ten ware
„ in hoogdringenden nood, op pœne van afdanking en eigendun-
„ kelyke ſtraffe, en niet naar 't land mogen wederkeeren zonder
„ ſchriftelyk verlof van den Commandeur. En om de Zeeöffi-

„ cieren des te beter te doen bestaan, verhoogde men hunne
„ wedden".

Dit nieuw Reglement bleef nu, zoo wel als het verleend gezag aan zyne Excellentie, ettelyke jaaren stand houden; dan in vervolg van tyd is het een en andere op een beteren voet gebragt, gelyk we alsdan zien zullen.

Keeren wy nu eens weder terug op de zaaken te Land, dan zullen we zien dat de Spanjaarden zich zoodanig aanstelden, dat de Prins van Orange zyn Leger, schoon afgemat en door pest gedeeltelyk aangetast, weder in het veld moest brengen, schoon het te vooren toescheen als of 'er deezen zomer niet van komen zoude, alzoo 'er groot gebrek aan geld ware; doch dit geschiedde nu wel inzonderheid op sterk aanhouden van den Franschen Gezant, die, weder in den *Haag* gekomen zynde, hunne Hoog Mog. te kennen gaf, dat de Spanjaarden in Frankryk gevallen waren, en verzocht hen den vyand te willen beletten om in zyn opzet verder voort te gaan door eene sterke afwending te maaken. Zyne Excellentie liet zyn Leger by de Schans van ter *Voorn* vergaderen, en vervolgens te *Litt* en te *Littoyen*, twee Dorpen by 's *Hertogenbosch*; waar op de Spanjaarden onder den Hertog *de Feria* zich tusschen de *Demer* en *Neto*, omtrent *Aarschot*, *Mechelen*, *Lier* en *Ballart*, verzamelden om den Prins, indien hy iets mogte voorhebben, terwyl een gedeelte van hen aan de Fransche grenzen was, daar in hinderlyk te zyn.

Ondertusschen lieten de Staaten Generaal een Bededag voor den 30 July uitschryven, weinig denkende dat zy dien dag over het verraad van een hunner Officieren zouden zegenpraalen. Op dien dag hadt de vyand een aanslag op *Vlissingen* beraamd door middel van een Staatschen Zee-Kapitein, *la Motte* genaamd, die zy hadden weeten om te koopen. Om nu zyne verraadery te beter bedekt te houden, liep hy met een Fregat van honderd man uit *Vlissingen* in zee, veroverde omtrent *Calais* een Duinkerkersch Fregat, het welk dus met den Spanjaard naar sommiger meening afgesprooken was, en zondt die van *Vlissingen* de tyding van deeze prys met toezegging dat hy nog meer zou opdoen. Maar zoo dra hy die prys kwanswys in zyne magt hadt, liet hy een goed gedeelte van zyn volk daar op overstappen en by de zestig Duinkerkers aan zyn boord komen, waar door de overgekomen Duinkerkers in

staat

ſtaat geſteld waren om zyn Fregat ligtelyk te vermeeſteren en naar Duinkerken op te brengen. De Hollanders, die op de veroverde prys waren overgaan, zullen naar gedachte ook in den zelfden ſtaat geweeſt zyn, als de Duinkerkers op het Staatſchen Fregat, invoege zy het zelfde gemaklyk in *Vliſſingen* konden opbrengen, zonder hunnen Kapitein van verraad te verdenken en zonder kennis te hebben van het geen hy voorhadde. Althans de Verraader te *Duinkerken* gekomen zynde, nam aldaar zyn Schip vol Spaanſche ſoldaaten en ſtevende voorts op *Ooſtende*, alwaar hy zich van nog vyf of zes Schepen voorzag, waar in zich een tweeduizendtal Spanjaarden bevonden; in deeze toeruſting heiſt hy zeil in top en ſtevent naar *Vliſſingen*. Het is verre buiten waarſchynlyk, dat hy met zulk een getal Schepen in de Haven van *Vliſſingen* zou hebben gemeend in te zeilen, onder voorgeeven, zoo als zeker Schryver wil te kennen geeven, dat het allen veroverde pryzen waren; want dit was volſtrekt onmogelyk, en 'er is, onzes erachtens, geen voorbeeld van, niet alleen in onze Landhiſtorie, maar ook in die van andere volkeren. Maar waarſchynlyker zoude 't zyn, indien men zich al met giſſen wilde ophouden, dat hy op eenigen van de zes by zich hebbende Schepen de Staatſche Vlag liet waaijen, om dus de Vliſſingers in meening te brengen dat hy nog eenige pryzen met byſtand van andere Hollandſche Schepen hadt gemaakt. Hoe het hier mede ook zy, zeker is het, dat God de zuchten van zyn volk op dien Bededag voor aangenaam aangenomen, en het verraad goedertierenlyk heeft afgekeerd. Maar zulks geſchied niet zonder tweede oorzaak, de aanſlag werdt ontdekt, op de een of andere wys, en den ontäarten plichtverraader in zyn opzet geſtuit.

De Prins nu hebbende vernomen dat de Hertog *de Feria* den weg naar *Lier* genomen en zich met zyn volk te *Vorſt* en *Meerhout* neêrgeſlagen hadt, zondt ſtraks zyne Lyfwacht uit den *Haag* voor uit naar *Voorn*, werwaards hy dezelve ſpoedig naavolgde, hebbende de vloot, die in de Goereeſche Haven werdt by een gemaakt, alvoorens in oogenſchyn genomen. Zoo dra hy by de Schans *Voorn*, waar zyn voetvolk alsnog in de ſchepen lag, gekomen was, liet hy het by een komen en trok voorts met het zelfde naar het Dorp *Sprang*, welk vyf uuren van *Breda* gelegen is. Dit baarde groot vermoeden by den vyand, die men, als gezegd

is, van deeze zyde in 't harnas zocht te jaagen, om Frankryk ten wille te ſtaan; ook begaf zich *de Feria* terſtond met een goed deel volks tuſſchen *Antwerpen* en *Lier*, waar op de Prins zich in de *Lang eſtraat* nederſloeg en zyn volk in de rondom liggende Dorpen verſpreidde. Deeze Vorſt was niet van meening om iets op den vyand te onderneemen, want het gebrek aan de voornaamſte zaaken was zeer groot, het was hem voor tegenwoordig genoeg den vyand tot afwending genoodzaakt te hebben; en *de Feria*, insgelyks niets onderneemen durvende, brak zyn Leger in het laatſt van October op en zondt zyn volk in de garnizoenen.

Wanneer zulks den Prins was aangekondigd, nam hy ook het beſluit om op te breeken, 't welk op den 4 November geſchiedde; invoege de veldverrichtingen van dit jaar, de kleine ſtroopeRyen en veroveringen van eenige plaatsjes uitgezonderd, van geen belang zyn, gelyk wy hier boven gezegd hebben.

Ondertuſſchen deeden de Staatſchen nog verſcheiden ſtrooperyen op den vyand, en veroverden nu en dan nog deeze en geene plaats of Sterkte, waar van wy meenen gewag te moeten maaken. Dienaangaande komt ons de verraſsching van het Slot *St. Graveelen* wel het eerſte voor. Een deel Staatſche Soldaaten uit *Rhynberk* en *Orſooi*, in het laatſt der maand Auguſtus op buit uitgegaan zynde en zich by 't riviertje de *Niers* bevindende, nam het beſluit om dit Slot by liſt in zyn geweld te krygen. Deeze Sterkte nu is digte by 't opgenoemd riviertje gelegen en was zeer ſterk. De Soldaaten, om te beter in hun opzet te ſlaagen, gaven voor, dat zy uit *Gelder* kwamen en by gevolg tot de Spaanſche party behoorden; dat ze in hunnen weg een troep Staatsch Krygsvolk ontmoet, geſlagen en veel gevangenen gemaakt hadden; en eindelyk dat ze deeze gevangen in een niet verre van daar gelegen Dorp in bewaaringe gelaaten hadden. De Koopman is niet zonder zonden, veel minder de Soldaat, die doorgaans by logen, bedrog en geweld zyn meeſte voordeel heeft, even als in dit geval blykt; want het doelwit der Staatſchen was om een deel der Bezetting van *St. Graveelen* door nieuwsgierigheid (en daar toe zullen zy naar gedachte ook aanmaanende redenen gebezigd hebben) aan te noopen, om naar dit Dorp te gaan en zich by eigen gezicht van de zaak te overtuigen, dus uitgelokt zynde, meenden zy te beter den baas te konnen ſpeelen, zoo als ook geſchiedde;

Vee-

Veelen trokken uit het slot naar dat Dorp, welk zeker niet zeer naa 1636.
by gelegen moet zyn geweest, en de Staatschen namen toen de gelegenheid waar; zy overweldigden de overige daar zynde manschap en maakten zich meesters van het slot, brengende, behalve een goeden buit, over de zeventig persoonen gevangen naar *Rhynberk* en *Orsooi*.

Ook maakte zich de Hertog van *Bouillon*, die, als hier boven is gezegd, Stadvoogd van *Maastricht* was, meester van *Dalen* en *Valkenburg*, waar toe hy op het einde van dit jaar veel volks zoo uit *Maastricht*, *Roermonde* als *Venloo* by een verzameld hadt, en in zyn optocht liet hy verscheiden' Dorpen in het Land van *Luxemburg* in de assche leggen. Dit was oorzaak dat de Spanjaarden ook op de been kwamen, zich met dertig vaandels te paard en eenige Regimenten te voet naar *Stevenswaard* begeevende, om den Staatschen in hunnen voortgang schrap te zetten; doch *Bouillon*, hier van kennis hebbende, begaf zich by tyds binnen *Maastricht*, het welk hem zoo wel niet zou gelukt zyn, indien de vyanden niet door de hoogte van den Maasstroom waren verhinderd geworden, nogthans was gemelde Stadvoogd gedwongen om de Brug over de *Geule* af te breeken, want de Spanjaard hadt hem anders veel werks verschaft in het verdeedigen van *Maastricht*. De vyand dus ziende dat 'er voor hem hier niets te doen was, begaf zich des nachts tusschen den 22 en 23 November voor *Valkenburg*, welke plaats zy uit twee stukken geschuts, geduurende twee dagen, sterk beschooten en noodzaakten om zich den derden dag op goed verdrag over te geeven; ook trok de kleine bezetting uit met slaande trom en in vollen geweer.

Met minder moeite veroverden de Spanjaards het Steedje 's *Hertogenrade*, dat zich by den eersten opëisch voorzichtig overgaf; waar op de vyanden een Brug by *Elbe* over de Maas sloegen, 't welk vyf vaandels te paard en driehonderd vuurroers uit *Roermonde* en *Venloo* noodzaakte, om zich naar *Maastricht* te begeeven.

De Spanjaarden hadden nu eenig voordeel op de Staatschen, schoon het van geene groote aangelegenheid was, en zy hadden ook dit gantsche jaar door meestäl in hunne aanslagen misgetast: want in Vlaanderen, dit haalen wy willens aan om dat wy 'er nog niet van gesprooken hadden, waren zy reeds in 't voorjaar te leur gesteld geweest. Zy meenden aldaar een kleine Schans, gelegen tusschen *Axel* en ter *Neuse* te overrompelen, waarom zy zich met een goed getal volks in Sloepen en Booten derwaards hadden

begeeven; maar die van Zeeland, daar eenige vaandels volk naar toe gezonden hebbende, was de vyand genoodzaakt ruggewaards te keeren, die toen de kans op *Philippine* nog eens waagde, maar daar in van gelyke te leur gesteld werdt, offchoon hy veele verraaders door aanbod van geld gemaakt hadde, die vervolgens ook door de Staatschen naar verdienste gestraft wierden.

Dus verre hebben wy de oorlogsverrichtingen van dit jaar te land beschouwd, met invoeging van een zeegevecht; gelyk 'er nu nog veele andere dingen geschied zyn, niet minder van belang, zullen wy dezelven thans inzien.

Wy hebben verhaald dat de onderhandeling met Don *Martin Axpe* de Heeren *de Brezé* en *Charnacé* zeer in 't harnas gejaagd hadt, nogthans werdt dit misnoegen eenigsins uit den weg geruimd door de goede redenen, die de Algemeene Staaten van hun gedrag gegeeven hadden; want men was toen over 't algemeen in Europa zeer begeerig naar vrede, en, gelyk hunne Hoog Mog. daar inzonderheid op uit waren, alzoo zy den vrede met recht het nuttigst voor de Vereenigde Gewesten oordeelden, zoo hadden zy het aanbod der Spanjaarden aangenomen; maar de voorwaarden niet als zeer naadeelig zynde, bleeven zy in hun voorneemen volharden, om Spanje by aanhoudendheid met de wapenen te keer te gaan, gelyk zy tot nog toe gedaan hadden. *Richelieu*, hun opzet weetende, dacht zich van deeze gesteldheid te moeten dienen en liet hunne Hoog Mog. door *Charnacé* vertoonen, *dat het waarachtig belang van Frankryk en Holland daar in bestondt, dat zy vereenigd bleeven tegens 't Huis van Oostenryk.* Op deeze en meer andere redenen kwam men in den *Haag* over een, zoo als zeker Fransch Schryver verhaalt, om een Nieuw Verbond met Frankryk te sluiten, 't welk op den 16 April van dit jaar plaats nam, en door 't zelve verbonden zich beide Mogendheden nog naauwer als ooit te voeren.

Tusschen beide moeten wy toch zeggen dat 'er veel misnoegen ontstaan was wegens Frankryks betaaling, en daar door kwamen de Franschen tot allerlei uitersten, roovende en plunderende, uit gebrek, wat zy konden, en, gelyk wy gezien hebben, veele andere deftige persoonen gingen bedelen, of lieten zulks door hunne Dienstboden doen. De Heeren Algemeene Staaten hadden al met den aanvang deezes jaars hunne ontevredenheid aan *Charnacé* te kennen gegeeven wegens de kwaade betaaling, waar door

zier veele onheilen veroorzaakt werden; maar Frankryk antwoordde daar op met tegenklagten, onder anderen dat 'er vyftien Hollandsche Schepen te *Genua* in dienst der Spanjaarden waren; dat verscheiden Hollandsche Schepen op Spanje voeren met vrygeleide van den Spaanschen Koning, die van daar, in plaats van de door hen derwaards gevoerde kostelyke waaren, met zout geladen terugkwamen, waar van zyne Fransche Majesteit 'er ook eenigen hadt laaten aanhouden en, op voorbede van den Staatschen Ambassadeur, slechts een derde van hunne lading prys verklaard hadt, nogthans verklaarde hy dezelven in het toekomende volstrekt te zullen prys maaken, enz. Dus hadt men van wederzyde wat in te brengen; en om in geen twist te raaken, die beider zaaken verachteren zou, was het best elkander met zoete woorden te vergenoegen, want aan beide zyde was men meer of min schuldplichtig.

Ondertusschen achten wy noodig te verhaalen, schoon dit door de jongere Nederlandsche Schryvers meestal nagelaaten wordt, dat men hier te lande voor een' vredebreuk met den Keizer bevreesd was; men hadt met het volk, dat hier in 't land ten dienst der Spanjaarden was, wel vyandlyk omgegaan, doch zulks was ingevolge 't recht des Oorlogs; en niet alleen zocht men de onzydigheid met dit Hoofd des Duitschen Ryks in stand te houden, maar hetzelve ook, zoo niet af te trekken van, ten minsten aan te noopen om Spanje in den Nederlandschen Oorlog niet by te staan. En zulks werdt wel te noodiger geoordeeld, alzoo Spanje gestadig by den Keizer aanhielt om een vredebreuk met hunne Hoog Mog. te maaken. Ten dien einde werdt den Heer *Foppius van Aitzema* naar *Weenen* gezonden, die men in January uit Duitschland herwaards hadt ontbooden. Zyne Instructie behelsde, dat hy den Keizer zoude vertoonen de genegenheid der Vereenigde Nederlanden te hemwaards, de tusschen hen beiden plaats hebbende onzydigheid, de verwoestingen, die zyne Troepen tegen die onzydigheid ten diensten van Spanje in de gemelde Vereenigde Nederlanden hadden aangericht, het welk denkelyk of door kwaad opgeeven der vyanden hunner Hoog Mog., of zonder zyne bewilliging geschiedde, met verzoek dat hy daar in wilde voorzien. Ook zou *Aitzema*, indien de Keizer hem tegenwierp, dat hunne Hoog Mog. zyne vyanden bystand verleend hadden, daar op antwoorden dat zyne Kei-

zerlyke Majesteit zulks insgelyks aan hunne vyanden hadt gedaan; en by belofte des Keizers dat hy voortaan de vyanden der Vereenigde Nederlanden geen bystand meer zoude doen, dien Vorst toezeggen dat zulks van hunnen kant ook voortaan niet meer zoude plaats hebben, enz.

Daarenboven hadt de *Gezant* bevel om met den Koning van *Hongarye* over dezelve zaaken te handelen, met verandering van 't geen men aan beide kanten veranderen zou, zonder naadeel nogthans van deezen Staat. De Koningin van *Bohemen*, verstaan hebbende dat hunne Hoog Mog. een Bezending aan den Keizer gedaan hadden, zondt hun de volgende Memorie:

De Koningin van Bohemen *verwittigd zynde, dat myne Heeren, de Algemeene Staaten, den Heere* Foppius Aitzema, *in hoedanigheid van hunnen Ambassadeur, tot den Keizer gezonden hebben, bidt en verzoekt hunne Heerlykheden zeer ernstig denzelven uitdrukkelyke orde en last te geeven, om van hunnen kant alle goede diensten ten nutte der zaaken van 't Keur-Paltzische Huis toe te brengen en mede te werken, zoo aan het Keizerlyk Hof als iewers anders, in al het geen, dat eenigsins dienen kan ter bevordering van 't welzyn en der herstelling van 't zelve; 't welk te noodzaakelyker is, om dat, gelyk de Keizer gewoonlyk ieder omstandigheid uitduidt ten naadeele van gemelde zaaken, ook gelegenheid zou zoeken en neemen konnen te besluiten, dat hunne Heerlykheden die zaaken voor onherstelbaar hielden, indien zy dezelven niet aan hunne Ambassadeur aanbevalen. Haare Majesteit houdt zich zoo verzekerd van hunne goede meeningen ten dien opzichte, dat zy het overboodig achte om hen daar omtrent naader aan te maanen. Zy zal deeze beleefdheid stellen by 't getal van alle de groote verplichtingen, die zy aan deezen Staat heeft*, enz.
Dit was getekend. ELIZABETH.

Niet alleen was den Heere *Aitzema* deeze drievoudige last opgelegd, maar 'er kwam nog een vierde by, naamelyk die van zyne Excellentie. *Frederik Hendrik* beval hem; „ om (wanneer „ hy ten Keizerlyken Hove was) voorzichtiglyk onder de hand „ te onderzoeken, of den Prins by den Keizer zoude worden „ toegestaan, indien hy een algemeen Octrooi verzocht om, „ over de hem onder 't Keizerryk toebehoorende Landen, te „ mogen beschikken en testeeren, zoo ten voordeele van vrouwe„ lyke als mannelyke Ooiren, met de clausula van substitutie van een „ of meer graden; dat, gelyk men vermoedde, daar in geen

„ zwaarigheid gemaakt zou worden, by dan een Octrooi in forma zou verzoeken, achtervolgens zyne bevolmagtiging; doch „ dat, byaldien daar in eenige zwaarigheid of wel eenige bepaalingen, wierde gemaakt, hy dan geene opening van zaaken ten Hove doen, maar zyne Excellentie deswegens schriftelyk kennis geeven zou, om van hem naader bevel in te „ wachten; dat hy, indien deeze zaak al zyn beslag mogt deelachtig worden, met dezelve voorzichtigheid zou onderzoeken „ of de Keizer, zoo hy verzocht werdt de *investiture* van 't „ Graafschap *Meurs*, als Opperleenheer, aan zyne Excellentie „ te verleenen, genegen zoude zyn om voorsz. *investiture* toe „ te staan op zulk een voet en voorwaarde, als by de Memorie, „ die hy by zich hadt, werdt aangeduid; dat, indien het met „ jaa beantwoord werdt, hy de *investiture* uit naam van zyne „ Excellentie verzoeken, ontfangen' en beëedigen zoude, enz."

De Keizer toonde zich in meest alle aanbiedingen zeer genegen. De onzydigheid wenschte hy inzonderheid gehandhaafd te zien, alzoo hy toenmaals t'huis genoeg te doen hadt; *Meurs* meende hy in een Vorstendom te veranderen, en wel ten voordeele van *Frederik Hendrik*, die zich zulks niet weinig ter eere hielt, schoon sommigen voorgaven dat *Holland* hem genoeg moest zyn, zonder de gunst van *Oostenryk* te zoeken; hoe het ook hier mede zy, woorden waren geene werkelyke daaden, Spanje hadt meer gezag op den Keizer dan iemand anders, zoo dat men pooging zonder uitwerking deedt, ook keerde de Gezant in het begin van 't volgende jaar terug.

Het is zeer ligt naa te gaan dat de Franschen in deezen voetstap der Algemeene Staaten gantsch geen behaagen hadden; hoe scherp zy zich somtyds ook uitdrukten, men zag nogthans te duidelyk dat de vriendschap van 't Vereenigd Nederland hun in deeze tydsomstandigheden zeer ter harte was, en dat zy 't zelve alleen tot vriend wilden hebben. Wy hebben alreeds gezegd, op gezag van een Franschen Schryver, dat partyen zich in de maand April nog naauwer verknocht hadden, doch de echte vernieuwing van 't Verbond der voorige jaaren hadt eerst op het einde van dit jaar haar beslag, gelyk we terstond zullen zien.

Inmiddels zullen wy vooraf gewag maaken van de nieuwe, of tweede Doele in 's *Gravenhage*. Aan dit Gebouw, waar van zyne Excellentie, Prins *Frederik Hendrik*, de Stichter was, hadt

men

men in dit jaar reeds zoo verre gearbeid, dat men 'er omtrent de maand November den opbouw van zoude aangaan; maar, volgens gebruik deezer Landen, in gelykſoortige omſtandigheden aangenomen, moeſt 'er de zoogenaamde eerſte ſteen gelegd worden, tot welke plechtigheid des Hooggeboorén Stichters Zoon, die thans ruim tien jaaren oud was, als zynde den 27 Mai 1626 gebooren, verzocht werdt. Prins *Willem*, naderhand onder den naam van den *Tweede* bekend, dit verzoek involgende, begaf zich den 2 November uit het Hof, van veele Raaden en andere Heeren verzeld, des voormiddags om 11 uuren derwaards. Hy was gekleed als een Metſelaar, houdende een Maatſtok onder den arm, en hem ter plaatſe een truweetje, welks ſteel met orange gekouleurd papier (in onzen tyd zou men iets edeler, gelyk linten, gebruikt hebben, dan toen hadt de oprechte Hollandſche eenvoudigheid nog plaats) bekleed was, ter hand geſteld en het Metſelaars Schootsvelletje voorgedaan zynde, metſelde hy de twee of drie eerſte ſteenen, waar na hy de Arbeiders ieder een geſchenk deedt, en vervolgens zich met zyn gezelſchap weder naar het Hof begaf. Dus eindigde die plechtigheid, waar uit wy een onderwerp tot de volgende Plaat neemen.

„ Hier ziet men den jongen Prins, *Willem den* II, met een
„ groot

„ groot gevolg van Heeren, uit het Hof tot de plaats der *Nieu-* „ *we Koluveniers-Doele* gekomen zynde, en zullende den eersten „ steen daar aan leggen, wordt hem een Schootvel aangedaan „ en ander gereedschap ter hand gesteld, waar mede hy de eer- „ ste steenen legt."

Dit tusschen beiden gezegd hebbende, komen wy weder op de onderhandeling met Frankryk. Naa dat de Gezanten hunne Hoog Mog. zoo scherp over de samenkomst van den Heer *Musch* met *Azpe* te *Turnhout* gesprooken, en dat hunne Hoog Mog. daar op voldoende hadden geantwoord, begon men al in 't begin deezes jaars over de vernieuwing van het onderling Verbond te spreeken, doch inzonderheid hadt Frankryk, volgens een onzer Nederlandsche Schryvers, een algemeene Vredehandeling op het oog, die sints deezen tyd de gemoederen heeft gaande gehouden, tot dat zy twaalf jaaren daar naa tot stand gekomen is, gelyk wy als dan hoopen te zien. Thans mogen wy hier uit besluiten, dat Frankryk, zoo niet als Grondlegger van, ten minsten als den eersten aanleider tot den *Munsterschen Vrede* geweest is. Dit hadt de Fransche Koning den 30 van de maand April laaten voorstellen door den Heere *de Charnacé*, die door den Voorzitter van de Vergaderinge hunner Hoog Mog., den Heere van *Noordwyk*, daar op gevraagd werdt, *of des Konings meening en gedachte was dat, indien de plaats der samenkomst en de tyd al eens vastgesteld waren, de onderlinge Geallieerden aldaar hunne respective Gezanten zenden en dezelven, uit naam hunner Bemagtigers, afzonderlyk zouden handelen over eigene belangen?* Dit was zeide *Charnacé* 's Konings inzicht, waar op men dit voorstel in naader bedenken nam, en den Gezant beloofde daarop te zullen antwoorden, naa alvoorens de meening der onderscheidene Provintsiën deswegens verstaan te hebben.

Dewyl nu dit voorstel by meest onze Geschiedschryvers in dit jaar niet aangehaald wordt, en dat het de voorlooper is van een tydstip, waar in onze Vereenigde Nederlanden door hunnen vyand zelve voor *vry* en *onafhanglyk* verklaard zyn, achten wy noodig dit Voorstel en het antwoord der Staaten Generaal op het zelfde hier woordelyk, zoo als wy het by zekeren Schryver vinden, te moeten plaatsen. Dus sprak derhalve *de Charnacé*:

„ Myne Heeren, de Paus sints kort aan zyne Majesteit door „ zyn' Nuntius hebbende doen verstaan, dat de Spanjaarden ver-

„ klaard

„ klaard hadden gereed te zyn hunne Gemagtigden tot eene *Algemeene Vergadering* te zenden, om aldaar met zyne gedachte Majesteit en zyne Verbondelingen, over eenen *Vrede* te handelen, ——— door den Keizer vier plaatsen daar toe opgenoemd waren, waar in men dit zoude kunnen verrichten, te weeten *Trente*, *Constance*, *Augsburg* en *Spiers*, en dat de Spanjaarden den tyd der samenkomst niet wilden bepaalen. zich daar omtrent op zyne Heiligheid verlaatende, die den Koning aandrong om dit zoo spoedig plaats te doen grypen als mogelyk was.

„ Zyne Majesteit heeft geantwoord, dat hy in 't onverzettelyk besluit volhardde, om zich nimmer zoo in schyn als in de daad van zyne Bondgenooten te willen afscheiden, 't zy om den Oorlog voort te zetten, of om over eenen Vrede te handelen; dat hy de voorzichtigheid zyner Heiligheid prees in het goedkeuren van dit besluit, weetende dat het, aan wien 't ook zy, onmogelyk is om zyne Majesteit daar af te trekken. Dat zyne Majesteit, aangaande de plaats en den tyd der samenkomst, niets konde besluiten als gezamelyk met deszelfs Bondgenooten; doch dat hy nogthans by voorraad konde zeggen, dat geene der vier plaatsen aanneemelyk ware, als zynde te verre afgelegen van uwe Heerlykheden, maar dat zyne Majesteit by uwe Heerlykheden te wege zou zoeken te brengen, dat Gy met hem overeenkwaamt om *Keulen*, *Luik* of eenige andere plaats, die daar digt by zy, te verkiezen, en dat zyne Majesteit nopens den tyd zich zoude gedraagen naar 't geen zyne Bondgenooten 't best zouden oordeelen.

„ Doch dat zyne Majesteit, in welke plaats het ook zou kunnen zyn, nimmer zoude toestaan dat zyne Gemagtigden zich daar bevonden om over Vrede te handelen, indien die zyner Bondgenooten zich 'er niet ten zelven tyde lieten vinden.

„ Dit is, myne Heeren, 't geen zyn' Majesteit my heeft bevolen uwe Heerlykheden te doen verstaan, en ze uit zyn' naam te verzoeken om zich op het spoedigste daar over te beraaden, en Hem Uwe gedachte te doen kennen; in verwachting van dewelken zyne Majesteit Haar wel hadt willen zeggen, dat de Zyne zyn, dat de Vergadering niet wel plaats zou konnen hebben als in Augustus, vermits deeze uitstel noodig was om der Bondgenooten meening te verstaan, gelyk ook die des

„ Kei-

„ Keizers antwoord en dat des Konings van Spanje, wegens het 1636.
„ besluit van 't geen, waar over zyne Majesteit met deszelfs
„ Bondgenooten eens was, naamelyk de plaats en den tyd, oor-
„ deelende zyne Majesteit, dat de plaats voor niemand gemakly-
„ ker, inzonderheid voor uwe Heerlykheden, zyn zou dan
„ *Keulen*, *Luik*, of eenige daar naast by zynde Stad; verzoeken-
„ de zyne Majesteit uwe Heerlykheden, om over de eene of an-
„ dere plaats uwe verkiezing te doen."

Het antwoord der Algemeene Staaten daar op, den 4 Mai gedaan, is van deezen inhoud:

„ De Algemeene Staaten der Vereenigde Nederlanden, gezien
„ en overwogen hebbende het Voorstel, in hunne Vergadering
„ den 30 April door den Heer *de Charnacé* enz., van wege zyne
„ Allerchristelyke Majesteit gedaan en schriftelyk ingeleverd; dan-
„ ken hoogstdezelve met alle genegenheid wegens de mededeeling,
„ hun van zynen kant gedaan, dat de Spanjaarden gereed zyn
„ hunne Gemagtigden tot eene Algemeene samenkomst te zenden,
„ om aldaar met zyne Majesteit en zyne Bondgenooten over den
„ Vrede te handelen; en zy verklaaren dat het hun zeer aangenaam
„ is dat hy gedachte Heeren Staaten uitgenoodigd hebbe om
„ zich ten spoedigsten over de plaats en den tyd van gemelde sa-
„ menkomst te beraaden. De Heeren Algemeene Staaten zul-
„ len niet in gebreke blyven om, ter voldoeninge aan de begeerte
„ des Konings, hunne Gemagtigden derwaards te zenden, en
„ om met zyne Majesteit een goed einde te vinden aan den
„ langduurigen Oorlog, begeerende dat dit zoo rasch geschiede
„ als mogelyk is, en wel in de maand July als het weezen kon,
„ zynde zyne Majesteit gebeden ons den juisten dag daar van te
„ kennen te willen geeven, en, nopens de plaats, die bestemd
„ moet worden tot voorsz. samenkomst, vertrouwen zy dat de-
„ zelve zyn zal volgens 't geen beslooten is tusschen zyne Al-
„ lerchristelyke Majesteit en genoemde Heeren Staaten den 25
„ April 1634, en wel te *Utrecht*, als zynde eene groote en ruime
„ Stad in het midden van deezen Staat; nogthans zullen de Hee-
„ ren Staaten niet ten achteren blyven, om zulks te *Xanthe* of
„ *Keulen* te doen, ingevalle zyne Majesteit de Spanjaarden en
„ andere Belanghebbers niet kunne overhaalen, om zich te
„ schikken naar het geene tusschen zyne Majesteit en deezen Staat
„ wegens de plaats gehandeld is."

Van deezen inhoud nu was het voorstel en het antwoord, waar uit te zien is dat men van beide zyden tot eene algemeene Vredehandeling zeer geneigd was, het welk Spanje ook reeds zoo verre ingestemd hadt, dat *Keulen* tot de Vergaderplaats uitgekoozen werdt, waar op Frankryk den Kardinaal van *Lions*, als Hoofd der bezending, en de Heeren van *Avaux* en *Fouquieres* bestemd hadt; doch Spanje weigerde op stuk van zaaken de noodige paspoorten, invoege dit voorneemen als nog aan den kapstok bleeve hangen, ten tyde toe dat het de voorzienigheid behaagde om de gemoederen tot volkomen bevrediging te neigen.

De Franschen, ziende dat deeze hunne pooging te vergeefs was, hielden nu sterk aan op de hernieuwing van 't Verbond met hunne Hoog Mog., en de *Charnacé*, alzoo de Keizerschen en Spanjaarden, geholpen door de Fransche Misnoegden, *Dole*, *Chatelet*, *la Chapelle*, *Corbie*, enz. of belegerd of ingenomen hadden, en hoe langs hoe meer in 't hart van Frankryk drongen, was zeer aanhoudende by de Algemeene Staaten zoo om eene afwending van hunne zyde, als gezegd is, te maaken, als om dit Verbond te vernieuwen. Dit geschiedde nu den 6 September, en de Koning liet den Staaten toezeggen dat hy hun voor 't jaar 1637 nog een somma van vyftienhonderdduizend guldens zoude verschaffen.

Tusschen beiden moeten wy zeggen dat de schaarsheid aan geld den Prins hadt doen zeggen: *Wil men geen geld verschaffen tot den Oorlog, zoo mag ik het Rapier wel nederleggen*, en denkelyk zou 'er dit jaar meer verricht zyn geworden, hadt men niet aan dit euvel zwanger gegaan.

Ook raakte men dit jaar met Engeland weder in verschil over de Groote, of Haring-Visschery, waar van men reeds voor twintig jaaren het begin gezien hadt. Men betwistte den Hollanders nu weder 't recht om op de kusten van *Schotland* te visschen. De Heeren Algemeene Staaten, zulks aanmerkende, en reeds in den jaare 1614 de vryheid der zee aangetoond hebbende, waren zeer misnoegd over de handeling van Engeland, en zonden den Heer van *Beveren* derwaards om den Koning in betere gedachten te brengen; doch zulks was niet mogelyk, die Vorst liet daarentegen door den Graaf van *Arundel*, die hy ten dien einde in den *Haag* gezonden hadt, zyn volkomen Heer-

schap-

schappy over de Zee aantoonen. Ons bedunkens kon hy, uit naayver, de Hollanders, om op de kusten van Schotland te visschen, 't welke onder zyn gebied was, verhinderd en betwist hebben; maar zich de Heerschappy van een vry Element aan te maatigen, was byster en buitensporig, doch in vervolg van tyd zullen wy hier nader van spreeken. De Algemeene Staaten, het opzet des Engelschmans ziende, waren thans uit reden eenigsins gedweeër, en lieten op het Boek van *Seldenus*, een groot man, doch hier in door gezag aangedreeven, welk (*Mare Clausum*) de *gesslootene Zee* getyteld was, niets in 't licht komen, schoon men reeds een handschrift in gereedheid hadde om daar tegens in 't licht te geeven. De Köning, den Hertog van *Northumberland* tot Admiraal over zyne Vloot aangesteld hebbende, liet eerst den tienden Haring opeischen om vry te mogen visschen, maar hy was vervolgens te vreden met twee Engelsche Schellingen voor iederen last, zoo dat men nu de visschery vreedsaam weder dacht te kunnen oefenen, doch de Engelschman, onder voorgeeven van de Hollandsche Buizen tegen de Duinkerkers te beschermen, waar voor zy eenige belooning eischten, kwamen dezelven in de daad met twaalf Oorlogschepen belemmeren, waar door de Buizen zich in 't ruime nat begaven, laatende hunnen Admiraal in handen der Engelschen.

De Algemeene Staaten, zulks vernomen, en gehoord hebbende dat de Reeders afgeschrikt waren om hunne Buizen in zee te zenden, zonden den 20 Augustus eene Vloot in zee van zevenënvyftig Schepen onder den Admiraal *Dorp*, die kort daar naa weder in de Hollandsche havens terug kwam, zoo om dat hy geen last hadt om tegen de Engelschen vyandelyk te werk te gaan, als om dat de in zee zynde Engelsche Schepen hem betuigden alleen voor de veiligheid der Hollanderen tegen de Duinkerkers te waaken. Dit jaar liep dan zonder verder vyandlykheid ten einde, gelyk ook het volgende, vermits de Engelschen toen genoeg te huis te doen hadden; 't geen deswegens in vervolg van tyd geschied is, zal op zyne plaats verhaald worden.

De Heer *Pauw van Heemstede* deedt in dit jaar ook afstand van zyne Raadpensionarisschap van Holland, en wierdt den 4 Juny opgevolgd door den Heer *Cats*, Pensionaris van *Dordrecht*; de reden en omstandigheden van deezen afstand achten wy, als te

breedvoerig zynde, onnoodig te verhaalen, weshalve wy deezen afstand slechts ter loops aangehaald hebben.

Zoo doen wy ook wegens de begeerte van Holland, ter afdanking van de ongerepartieerde Troepen, vermits haar de last van betaaling te zwaar viel; de Prins en anderen waren daar zeer tegen, en men bragt het eindelyk zoo verre dat de militie in denzelfden stand bleef; invoege de klagten van Holland wegens haaren zwaaren last, zoo wel in dit jaar van geene uitwerking waren, als in het voorigen.

Wy hebben verhaald dat men over het rechtsgebied van eenige plaatsen met den Spanjaard reeds in geschil was geweest, en dat ook het geschil over de Meijery van *'s Hertogenbosch* dit jaar weder op het tapyt is gekomen. Zy beweerden dat de Meijery een afzonderlyk Rechtsgebied was, en dus den Koning van Spanje toebehoorde. Dienvolgens wilden zy 'er geene Predikanten gedoogen. Zy rechtten te *Breda* een kamer op, waar voor verscheidene ingezetenen van de Meijery gedagvaard werden. De Algemeene Staaten trokken van hunnen kant de verleende Vrygeleide in, en richtten ook een Kamer op te *Bergen- op- Zoom.* Doch de Spanjaarden lieten niet los, zoo dat dit verschil alsnog in denzelfden stand tot naadeel der Inwoonders is gebleeven.

Men sloot dit jaar ook een Verdrag met *Brandenburg*, waar by die Keurvorst beloofde den Algemeene Staaten honderd zevenëntwintigduizend guldens van zyne achterstallen te zullen betaalen, waar tegen de Staaten beloofden zoo veel zyne landen te beschermen, als hun mogelyk was. Met Zweeden werdt 'er niets tot stand gebragt, alhoewel 'er een Traktaat was ontworpen.

Met *Oostfriesland* hadt men alsnog niet gedaan, de voorige wederzydsche klagten werden telkens vernieuwd, en de Staaten gedroegen zich steeds daar in naar gewoonte; invoege hier weinig van te zeggen valt, als alleen dat de Landgraaf van Hessen zich derwaards met zyn Leger begaf, alzoo hy genoodzaakt was met het zelfde uit Duitschland te wyken. Dit was wel naar den zin van *Frederik Hendrik*, maar niet naar dien der Staaten Generaal, die niet gaarne een Leger zoo digt op hunne Grenzen zagen. Hy beloofde aan de Stenden by Verdrag binnen zes maanden *Oostfriesland* weder te zullen verlaaten, alzoo hy, door den Keizer gedwon-

dwongen, zich in hunne landen hadt moeten begeeven; dan de Landgraaf op den eersten October te *Lier* stervende, bleef zyne Weduwe *Emilia Elizabeth*, die de Regeering hadt aangenomen in *Oostfriesland*, waar zy nog eenigen tyd zich onthielt, gelyk in 't vervolg zal blyken.

Ondertusschen was de Toren van *Rhynberk*, aan den Rhynkant staande, en waar in men veele tonnen Buskruid geborgen hadt, zoodanig 's middags om twaalf uuren in 't laatst van Juny, door het onweer, dat zeer zwaar was, aangedaan, dat ze met veel verwoesting in de lucht vloog, want veelen der Soldaaten en Inwoonders raakten 'er zielloos door en meest alle de glazen der Huizen in de Stad waren stukgesprongen. Men zorgde terstond om uit *Wezel*, *Orsooi*, en andere omstreeks liggende plaatsen buskruid te bekomen, om by allen toeval niet weerloos te zyn.

Wy moeten het tydstip der Instelling van 't Hooge School te *Utrecht* niet voor by gaan; de Utrechtsche Staaten hadden in 't jaar 1634 een *Illustre School*, op 't voorbeeld van *Amsteldam* ingericht, maar gingen dit jaar daar in zoo veel verder, dat zy hunne Doorluchtige School tot eene Hooge School, of Akademie des Gewests opvyzelden, 't welk hun zeer wel gelukt is, alzoo dit School, waar in *Voetiussen* en *Leidekkers* het Professoraat bekleed hebben, zeer wereldberoemd is geworden.

De gebeurdtenissen in en omtrent de Nederlanden dus verre beschouwd hebbende, zullen wy dit jaar sluiten met de Oost- en Westindische zaaken.

De Staaten deezer landen zagen met geen goed oog aan, dat de Portugeezen hunnen Koophandel in de *Oost-Indiën* voorzetteden, als volkomen weetende dat, indien dezelven zich aldaar vestigden, hunne zaak zeer belemmerd en eindelyk zeer krachteloos zoude worden. Dierhalve hadden zy van tyd tot tyd eenige Schepen naar *Goa*, ten westen van *Oost-Indiën* gelegen, gezonden, om de Portugeezen te keer te gaan en ze buiten de Haven te houden, 't welk ook plaats nam. In dit jaar werdt ten zelven einde een Vloot uit *Batavia* derwaards gezonden, die voor *Goa* in gevecht kwam met de Portugeezen, dan deezen, verre te kort schietende, begaven zich onder begunstiging der duisternisse op de vlucht, invoege de Staatschen meesters bleeven.

De

De Gouverneur van Batavia, *Hendrik Brouwer*, hadt ook aldaar zyn bestemden tyd uitgediend, en deedt in het laatst van 't voorgaande, of wel met het begin van dit jaar afstand van zyn bediening; althans hy vertrok den 4 January 1636 op het Schip *Nieuw Amsteldam* met nog zeven andere Schepen uit de *Indiën* naar het Vaderland, waar hy gelukkig met deeze kleine Vloot aankwam. Hier zynde, maakte men zwaarigheid, wy weeten niet om welke redenen, om hem zitting te geeven, als Bewindhebber ter Kamer *Amsteldam*. *Brouwer* dacht best van deezen eisch af te zien, en ontfing vervolgens vierëntwintigduizend guldens, boven de twee ten honderd, die hem van de op den vyand genomen' pryzen toekwamen.

In de *West Indiën* zyn 'er niet veel meer dingen verricht. *Architofski* hadt den vyand nu en dan meer en meer voordeelen afgezien, als by *Ponto Calvo*, alwaar hy een sterke hoop Spanjaarden versloeg, op de vlucht dreef en eenige derzelven gevangen nam, uit welken hy van den gantschen toestand der Spanjaarden in *Brazilië* werdt onderricht.

De Bewindhebbers der West-Indische Maatschappy nu den goeden staat hunner zaaken aldaar in aanmerking neemende, achtten 't noodig om, onder een voornaam Hoofd, eenige versterking derwaards te zenden, waar toe zich Graaf *Johan Maurits van Nassauw* aanboodt, mits dat hy zyn Regiment en Compagnie in Staaten dienst behielt. De Maatschappy, zyn' voorslag aanneemende, gaf hem zesduizend guldens om zich uit te rusten; eene maandwedde van vyftienhonderd guldens, de vrye tafel voor hem en zyn gevolg, en twee ten honderd van alle de goederen, die door zyn volk onder het *District* zyner Landvoogdye op den vyand zouden genomen worden: daar benevens hadden zy hem drie Bewindhebbers tot Raaden bygevoegd, en zyne Landvoogdy was voor den tyd van vyf jaaren.

Alles nu tot den uittrocht gereed zynde, stak Graaf *Maurits* op den 5 October met vier Schepen en drieduizend Voetknechten in zee, maar werdt door storm genoodzaakt te *Vaalmuiden* in Engeland binnen te loopen, en landde eerst in 't volgende jaar in *Brazilië*, gelyk we in dat jaar ook zullen zien.

EINDE VAN HET VYF- EN- VEERTIGSTE DEEL.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE
HISTORIE VAN HOLLAND.
VYF-EN-VEERTIGSTE DEEL.

JAN

REGISTER.

EYNDE.

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige befpiegeling van de voornaamfte Gevallen der Nederlandfche Gefchiedeniffen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het befchreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtfnoer voor het toekomende te dienen.

ZES EN VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunft Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1779.

AAN DEN GUNSTIGEN LEEZER
VAN ONZE
HISTORIE
VAN
HOLLAND.

HEt is een iegelyk bekend, dat een Historie- of ander Schryver zich moet blootstellen aan 't oordeel van al de Wereld, en wel inzonderheid aan Twee Hoofd-Classen van Leezers; de eerste is aan de Classe der Kundigen, en de tweede aan de Classe der Onkundigen.

Ieder deezer bovengemelde Classen kan men gevoeglyk weder in twee soorten verdeelen: de eerste soort der Kundigen oordeelt naar recht en billykheid, doch met bescheidenheid; de andere soort oordeelt veeltyds met verwaandheid, verachtende alles, wat een ander doet, en zy niet gedaan hebben, denkende dat zy, om dat ze weezenlyk kundig zyn, zoodanig een Werk in een gantsch anderen en beteren smaak zouden uitgewerkt hebben: als zoodanig in waan opgeblaazen zynde, dat ze niets goedkeuren, dan 't geene uit hun brein gebooren, of door hunne hand gewrocht is. Zeker overweegen zy dan niet, dat hun Vootbrengsel aan andere oordeelen ook onderworpen is, en dat ze, in weêrwil van hunne Kundigheid en Schranderheid nog menigmaal belachlyk uitkomen.

De tweede Classe, naamlyk die der Onkundigen, is ook, natuurlyker wyze, in twee soorten onderscheiden; te weeten in eene soort, die, zyne Onkunde kennende, op de vraag, wat dunkt u van dat of dat werk? een van beiden zal zeggen: of het komt my wel voor, of het be-

 haagt

haagt my niet, maar ik heb 'er geen verstand van. Deeze laat het oordeel aan kundiger over, en spreekt redelyk. Maar de tweede soort der Onkundigen, niet willende weeten, dat ze Onkundig is, hoort alom met opmerking, wat 'er anderen, die zy voor kundig houden, van zeggen, en oordeelen dan volgens het gehoorde, om te toonen, dat ze niet Onkundig, maar wel deegelyk Kundig zyn.

Dit vooraf gezegd hebbende, zullen wy, op onze Historie komende, nog zeggen, gelyk wy meermaals gezegd hebben, dat wy onze gunstige Leezers verzoeken, geen ongeduld te hebben, schoon deeze of geene zaak wat te verre uitgebreid werde, dewyl het waarachtig is, dat wy de dingen en de Gebeurdtenissen, die anderen, of in 't geheel niet aanroeren, of maar ter loops melden, wat uitgebreider verhaalen, om hen by 't Leezen niet te noodzaaken een Bibliotheek van Boeken by zich te hebben, om die beschryving naa te zoeken; vermits wy alles bybrengen, dat hem noodig is te weeten, tot de volledige Historie van de Nederlanden.

Voorts is in onze voorigen gezien, en zal in onze volgende blyken, dat wy de Onzydigheid behartigen, en toonen, wat die of die Schryver daar van zegt; maar geen eigen oordeel vellen, laatende een iegelyk in zyn gevoelen blyven.

Ten laatsten hebben wy niet anders te zeggen, dan onzen goedgunstige Leezers nieuwe Leeslust toe te wenschen, en de Liefhebbers der Nederlandsche Historie verdere aandacht te verzoeken, om het vervolg van den jaare 1636 te beschouwen, in zege en Welvaard, terwyl wy al ons vermogen zullen inspannen, om hun te voldoen.

STAATKUNDIGE HISTORIE VAN HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende den opdracht des Tytels van zyne Hoogheid door Frankryk aan Prins Frederik Hendrik, mitsgaders de Aanslagen op Hulst, Duinkerken, de Belegering van Breda, en andere gebeurdtenisſen in den jaare 1637 *voorgevallen.*

Wy kunnen dit jaar niet gevoeglyker beginnen, dan met het Eerbewys, aan het Hoofd onzer Krygsmagt, Prins *Frederik Hendrik*, beweezen. De Koning van Frankryk, die door zyne Staatkunde ſteeds de eerste is, om zich in allenieuwe Gebeurdtenisſen in te dringen, en zich dienvolgens de eerste verplichting toekent; hadt in het voorgaande jaar gezien, dat van wege den Keizer het voorneemen was gevormd om 't Graafſchap *Meurs*, gelyk wy gezegd hebben, ten voordeele van *Frederik Hendrik*, in een Vorstendom te veranderen, maar dat dit beſluit door tusſchenkomst van Spanje, die het minste voordeel zyns vyands benydde, aan den wand was blyven hangen: deeze gelegenheid dacht hy zeer bekwaam om dien Prins, en tevens de Algemeene Staaten, die Oranges verheerlyking met blydſchap beſchouwden, te verplichten en een teken zyner vriendſchap te geeven. De Prins hadt tot nog toe den tytel van zyne Excellentie gevoerd, en de Koning wilde denzelven nu, op aanraading van *de Charnacé*, in

 dien

dien van SON ALTESSE, *zyne Hoogheid*, veranderen. Ten deezen einde verscheen gemelde Ambasſadeur den 3 January deezes jaars in de Vergaderinge hunner Hoog Mog, geevende eenen Brief over, aan hun door den Koning geschreeven, en getekend *Noisy* den 14 December 1636. Deeze Brief is van den volgenden inhoud.

Zeer lieve, groote Vrienden en Bondgenooten. De byzondere achting, welke wy onzen zeer lieven en wel beminden Neef, den Prinse van Orange, zyn toedraagende, niet alleen om zyn vermogen, van welk een iegelyk bewust is, het Huis, waar uit Hy afstammig is, genoeg bekend zynde; maar ook om de groote en lofwaardige hoedanigheden, die zich in zyn persoon opdoen, en de schoone daaden, die Hy gedaan heeft in 't gebied der Heirlegers, waar door hy zoo veel roem verkreegen heeft, dat 'er geene Eeretekenen *zyn, of zy mogen Hem met vollen recht worden toegekend: heeft Ons uitgenoodigd om Hem er een Nieuwe te geeven, Hem door Onze Ambassadeurs in 't vervolg met een anderen Tytel laatende noemen, dan dien, waar mede Hy te vooren is genoemd, waar van wy order zenden aan den Heer de Charnacé om Ul. zulks uit Onzen naam mee te deelen, en om den Tytel jegens voorsz. Onzen Neef, welken hy Ul. zal doen verstaan, hier naa te bezigen. Wy twyfelen niet, of Gyl. zult zeer blyde zyn Hem op deeze wys te zien verëeren, en een voorbeeld te hebben om te beter Uwe hoogachting te betuigen voor zyne dapperheid, die Uwen Staat zoo voordeelig is. Zulks hebben wy by deeze gelegenheid aangemerkt achtervolgens de zucht, die wy voeden voor Uw welzyn, tot welke hy gestadig is toebrengende. Wy wenschen om die zelfde reden dat Gy nog lange de vrucht geniete van zyne zorg en arbeid, en dat daarboven uwe zaaken in duurzaamen voorspoed mogen zyn; biddende God dat Hy U, zeer Lieve, Groote Vrienden en Bondgenooten, in zyne heilige bewaarnisse houde*, enz.

Wanneer nu deeze Brief by de Algemeene Staaten geleezen was, deedt de Ambasſadeur *de Charnacé* het volgende voorstel:

MYNE HEEREN.

Ik twyfel niet of Uwe Heerlykheden neemen het met my voor een goed en aangenaam voorteken, dat, naa de zeer ernstige wenschen, die ik voor Hun welzyn, grootheid en voorspoed in dit nieuwe jaar vorme; ik het zelfde beginne met de uitvoering van een bevel des Konings,

nings, welk ik sedert drie dagen hebbe ontfangen, ingevolge eene gedachte, der edelmoedigheid zyner Majesteit zeer waardig, ter oorzaake der genegenheid, die Zy deezen Staat is toedraagende, en der achtinge voor 't Onderwerp, welke dezelve heeft veröorzaakt.

Dit is, Myne Heeren, *dat zyne Majesteit in aanmerking neemende den persoon van myn Heere den Prinse van Orange, volgens alle Zyne groote Hoedanigheden, zoo die, welken hem zyne geboorte geeven, als gesprooten uit een zeer Doorluchtig Huis, welk Hoog-Duitschland de Keizerlyke Kroon heeft zien draagen; als die, welken hem in dit Land erfelyk zyn, door de verdiensten van een' Vader en een' Broeder, die zoo wysselyk en moedig de hand gegeeven hebben aan de grondlegginge en vergrootinge van deezen Staat: gelyk ook die, welken hy zich zelven heeft eigen gemaakt, verzamelende in zich al den yver en Vaderlandliefde, die deeze twee laatsten gehad hebben, en dezelven grootelyks vermeerderende door 't oneindig getal zyner Helddaadige verrichtingen.*

Zyne Majesteit, zegge ik, alle deeze dingen in zyn' geest herhaalende, waar van ik slechts weinigen aanroere, wyl de tyd te kort is om ze op te noemen (*) *en een ieder Uwer dezelven in 't byzonder kent; heeft geöordeeld dat, het Eerbewys den rechtmaatigen prys der deugd, en die van Myn' Heer den Prins van Orange buitengewoon zynde, 'er hem een wilde bewyzen, die het gewoone te boven gaat, waar in zyne Majesteit ook den weg aan anderen heeft willen aanwyzen, met hem* (den Prins) *voortaan te bejegenen met den Tytel van* Hoogheid, *in plaats van dien van zyne Excellentie* (Doorluchtigheid)

(*) De woorden, die wy vertaalen: *wyl de tyd te kort is om ze op te neemen* (naamelyk de overige Hoedanigheden van zyne Hoogheid, Prins *Frederik Hendrik*) zyn in het Fransch veel sterker; daar staat: *puisque le tems ne suffiroit pas à les dire* (c'est à dire ces belles Qualités aussi bien que les heroïques actions de ce Prince) dat is: *dewyl de tyd niet genoegsaam zoude zyn om ze op te noemen.* Doch ieder taalkundige ziet dat deeze woorden tweezins kunnen verstaan worden; men kan (naar zyn' gezindheid... handelende) 'er uit verstaan (que le tems n'est pas suffisant à l'énumeration des dites qualités) dat de tyd niet toereikende is ter optelling der voorsz. hoedanigheden, of wel (que le tems, que le sieur de Charnacé avoit alors, n'y suffit point) dat de tyd, dien *Charnacé* toen hadt, daar toe niet genoeg was, het welk onzes erachtens, de meening van den Ambassadeur is. Dit weinige zy genoeg ter voorkoming van verkeerde indrukfels, die uit het geen wy, uit andere Schryvers, nopens dit geval zullen bybrengen, mogten ontstaan.

heid) *welke, schoon voortyds niet dan aan zeer verhevene persoonen gegeeven, zich met den tyd zoo gemeen gemaakt heeft, dat zyne Majesteit niet gedacht heeft dat myn Heer de Prins van Orange langer in behandeling gelyk moest blyven met zoo veele persoonen, welken Hy door het oneindig getal zyner verdiensten, zoo wel als door geboorte, overtreft.*

Hier omme is 't, dat zyne Majesteit het besluit genomen heeft, welk Hy my opgelegd heeft om Uwe Heerlykheden te doen verstaan, met Haar den brief over te leveren, dien Hy Haar over dit stuk schryft, welken ik denk Haar zeer aangenaam te moeten zyn, alzoo het een bewys van zyne Koninglyke genegenheid jegens deezen Staat is, ook tekenen zyner goedwilligheid te geeven aan een persoon, die in allerlei opzichten Ul. is en zoo waard moet zyn, als die van myn genoemden Heer de Prins van Orange.

Naa dit alles, myne Heeren, schiet my niets anders over dan Uel. de eerste wenschen, waar mede ik deeze plichtverrichting begonnen heb, te herhaalen, daar enkel byvoegende de geenen, die Gy zekerlyk met de Uwe zult gepaard doen gaan; dat het Gode behaage den bloeijenden Staat van Uw Gemeenebest altoos gelukkig te laaten aanwasschen door de grondige wysheid Uwer Beraadslagingen en voorzichtige Bestieringe, gevoegd by de moedige daaden van myn voorsz. Heer, den Prins van Orange, en dat Hy, onder Uel., lange jaaren deezen nieuwen Tytel geniete met alle de andere goederen en eeren, welken zyne zonderlinge deugden hem doen verdienen.

Gedaan in 's Haage den 3 January 1637, was getekend

CHARNACE.

Deeze beide stukken hebben by om meer dan éene reden noodig gedacht uit het oorspronglyke in onze Historie te moeten vlechten, om onze Leezers des te beter in staat te stellen om zelve over de onderscheiden' meeningen deezes tyds te kunnen oordeelen, en wy zyn in 't vertrouwen dat hy, die alles wel naagaat, zal zeggen (*melius est tacere quam malè loqui*) het is beter zyn oordeel in te houden, dan een verkeerd vonnis te vellen.

Naa het eindige deezer voorstelling, waar in sommige Schryvers veel vleijery ondekken, bedankten hunne Hoog Mog. den Ambassadeur wegens genomen moeite, en betuigden dat zy zyn voorstel in eer en dank aannamen; dat zy ten hoogsten waren verheugd dat de goede gedachten van zyne Majesteit volkomen

men met de hunne overëenkwamen, alzoo zy al voor lang in het hoofd der Brieven enz., aan hem geschreeven, den Tytel van *Doorluchtige, Hooggebooren' Vorst en Heere* hadden aangewend, welke Tytel in het Nederduitsch van denzelven naadruk was als het woord *Hoogheid* in het Fransch. 1637.

De Heer van *Noordwyk* werdt daar op uit het midden der Algemeene Staatsvergadering tot den Prins gezonden, om met denzelven over deeze zaak te handelen, die hem van Frankryks voorneemen jegens hem, als het ware, kundschap deedt; maar de Prins verklaarde dien Heer dat hy met *den minsten tytel* te vreden was, gelyk ook met alle anderen, die hunne Hoog Mog. zouden goedvinden hem te geeven. De Heer van *Noordwyk* des naamiddags van deeze taal des Prinse in de Hooge Vergadering verslag gedaan hebbende, namen de Algemeene Staaten dit besluit: *den Heere Prinse van Orange van wege deeze Staat mits deezen te geeven den tytel van* HOOGHEID, *en dat men, aan denzelven schryvende, boven aan den Brief zou stellen* DOORLUCHTIGE, HOOGGEBOOREN' VORST *en* HEERE, *en in het Opschrift, als mede in den tekst en onder aan* HOOGHEID, *het welke in alle andere publieke Dépeches, naar gelegenheid, mede zou geobserveerd worden; en als 'er Dépeches zouden mogen geschieden in de Fransche Taale, dat hem alsdan gegeeven zoude worden de Tytel van* ALTESSE.

Dit besluit was nu wel op den derden January by de Heeren Algemeene Staaten genomen, doch de Prins kreeg daar eerst vier dagen daar naa kennis van, ter gelegenheid dat hy, verscheidenlyk door verscheiden' persoonen genoemd wordende, op den 7 den Heere *Knuyt* in hunner Hoog Mog. Vergadering zondt, die 's Prinsen gedachte van tevredenheid met den minsten tytel, aan den Heer van *Noordwyk* bekend gemaakt, wel herhaalden, maar ook uit Hoogdeszelfs naam te kennen gaf, dat hy begeerig was de meening hunner Hoog Mog. te weeten, hoe hy zich hier in, als ook in alle publieke *Dépeches*, zoude hebben te gedraagen Hier op deedt men den Heer *Knuyt* de even gemelde Resolutie verstaan, die men den Prins ook ter hand zoude stellen; voorts schreef men allen buitenlandsche Ministers deezer Republiek aan, dat zy voortäan, in hunne Brieven aan den Prins, denzelven den tytel van zyne Hoogheid moesten geeven.

Wy dachten noodig van deeze omstandigheid eenigsins volledigger en oorspronglyker te moeten handelen, dan andere Schryvers, niet alleen om den Leezer hier van naader onderricht te geeven, maar ook om de verheffing van het Huis *Orange* in dit jaar (gelyk we by vervolg zullen zien) meer bekend te maaken, waar toe onze Stukjes ook zeer geschikt zyn.

Wy hebben zoo even gezien dat hunne Hoog Mog. den Ambassadeur *Charnacé* betuigd hebben *verheugd te zyn dat de goede gedachte zyner Majesteit volkomen met de hunne overëenkwame*, en daar hunne reden bygevoegd. Achtervolgens deeze betuiging schreeven zy in den Dankbrief aan *Lodewyk den* XIII: *Nous remercions Votre Majesté de S'être conformée à nous en donnant le titre d'Altesse au Prince;* dat is: *Wy danken uwe Majesteit dat zy zich naar ons geschikt hebbe met den Prins den tytel van Hoogheid te geeven*: doch zulks was op verre niet naar den zin van *Charnacé*, die, zynen Koning daar van de eer alleen willende toegekend hebben, begeerde dat men de gemelde woorden in deezen veränderen zoude: *Nous remercions votre Majesté d'avoir donné le titre d'Altesse &c.;* dat is: *Wy danken Uwe Majesteit, dat Zy den tytel van Hoogheid gegeeven heeft* enz. Iets, dat ons gezegde in den aanvang deezes Hoofdstuks bekrachtigt.

Daar nu ieder zyne vrienden en vyanden (of wangunstigen) heeft, zoo in Burger- als in hoogere standen, is het buiten twyfel, dat zyne Hoogheid, Prins *Frederik Hendrik*, dezelven in dit geval niet ontbeerd hebbe, en hadt hy ze niet gehad, men zou zulks rechtmaatig als een wonder der wonderen kunnen beschouwen. „ Over deeze zaak, als gemeenlyk (zegt een Schryver, „ die door meest alle anderen naagekraaid wordt) vielen verscheidene oordeelen. De Hovelingen preezen dit; anderen konden naauwelyks verduuwen, dat de Koning in het geeven deezes tytels uit eigene beweeging zoo gereed en mild ware, „ daar hy in deezen tyd en vervolgens zich zoo schaarsch en onwillig toonde om den Staaten Generaal het gunt te geeven, „ 't welk zyn Vader noch hy, te vooren, nooit moeijelyk gevonden hadt, en niet moeijelyk behoorde te vinden, naamelyk de *merktekenen van Souvereiniteit en Vryheid*, den Tytel „ van *Excellentie* aan hunne Ambassadeurs, van gelyke 't eerste „ bezoek aan die Ambassadeurs, waar zy 't laatst kwamen, en de

„ rech-

„ rechterhand in 't bezoeken van den Franschen Ambassadeur, „ mitsgaders in meer soortgelyke dingen; ja het was te verwonderen dat *Charnacé* de Heeren Algemeene Staaten niet anders „ noemde als *Vos Seigneuries*, *Uwe Heerlykheden*, en *Messieurs*, *myne Heeren*, geevende den Tytel van *Altesse*, *Hoogheid*, aan den Prins, „ daar nogthans de Staaten Generaal onder zich hadden *Koningryken* „ in *Indiën*, een *oud Koningryk* aan *Friesland*, een treflyk Vorstendom aan *Gelderland* en *Holland*, wel zoo goed als een Koningryk *Deenemarken* of *Noorwegen*. Hier uit, meenden zy, „ kon men bespeuren, dat de Koning met den Prins iets groots „ voorhadde, waar toe de Ambassadeur *Charnacé* een bekwaam „ Instrument was, kunstig in het pluimstryken en welspreekend „ in het overreden van het geen, dat tot zyn oogmerk diende. „ De ervaarenheid (vervolgt die Schryver) heeft het geleerd, „ want sedert dien tyd heeft de Prins meer dan ooit gezocht, „ zich en zyn Huis groot te maaken, en de belangen van Frankryk begunstigt, mitsgaders ten beste en ten gevalle van „ Frankryk den Oorlog gevorderd, tot ongelooflyke onkosten „ en achterheid deezes Staats. Veelen (voegt hy daar by) uit „ de Algemeene Staaten bemerkten wel de eenzydigheid des „ Konings, verheffende den Prins en verdrukkende de Staaten, „ om door deezen weg voorsz. Staaten aan te toonen dat zy „ gééne andere eere, eerbied en hoedanigheid behoorden te „ hebben als door den Prins, en hem eindelyk de *Souvereiniteit* „ op te draagen; immers liet hy * door *Charnacé* hem daar „ mede vleijen."

Deeze Schryver geeft ons vervolgens te kennen dat in hunner Hoog Mog. Vergadering in 't vervolg werdt voorgeslagen: „ dat de Algemeene Staaten ook naar een hoogeren tytel behoorden te staan, nademaal men by verscheiden' Vorsten verscheiden was in 't benoemen van deeze Regeering, 't welk „ oorzaak was, dat men een Reglement nopens dit stuk „ maakte."

De Kerkelyken, of Predikanten, in Zeeland en elders (doch van

* De Koning van Frankryk liet *Frederik Hendrik* met de Souvereiniteit vleijen, zulks wordt hier gezegd (en hier zyn ook anders bewysstukken te vinden) doch wegens deeze beweering . . . géén één.

van deeze Heeren in die Provintie vindt men inzonderheid melding gemaakt) waren thans ook niet gezind om den Prins te vleijen, doordien, zegt men, 't vermoeden van *Arminius* party niet ten eenemaal te haaten, aldaar alsnog niet uit de gemoederen was. Wat 'er van zy, zeker is het, dat zy den Prins den eertytel van *Hoogheid* op den Predikstoel niet geeven wilden; doch gelyk dikwyls de hevigste tegenparty de sterkste begunstigster wordt, zoo gingen deeze Heeren ook daar in vervolgens anderen te boven. Allen zyn wy menschen; de een is buiten twyfel scherpzichtiger dan de andere, maar het gebeurd ook menigmaal dat onze scherpzinnigheid ons zaaken doet zien, inzonderheid wanneer men of door partyzucht, of door verkeerden Godsdienst-yver (die dan ook vaak zyn uitwerkende oorzaak in de menigte neemt) worde aangespoord, die in de natuur der dingen niet bestaan.

Van al dit vermoeden kunnen wy met zekeren Schryver zeggen: *doch hier van is my niets, met zekerheid, voorgekomen.* Schoon de gemoederen toen in gisting waren, vonden echter de *Ridderschap* en *Edelen* van *Holland* in deeze zelfde maand goed, om zyne Hoogheid te verkiezen tot eersten Edelen (*premier noble*) van die Provintie, welk aanbod door dien Vorst, welke reeds ten jaare 1612 de Heerlykheid *Naaldwyk* hadt aangekocht, waar door hy ook den tytel voerde van Erfmaarschalk van *Holland*, des te gereeder werdt aangenomen. De Prins, zegt men, trok welhaast al het gezag van eersten, of voorstemmend Lid aan zich, door dien hy veele Krygsoversten daar in bragt en beschryven liet, zynde deeze Heeren meeställen van hem afhangelyk; wat 'er van zy, de Prins hadt door den aankoop van voorsz. Heerlykheid tot dit Adelschap reeds een grooten voet, en, om dit by voorraad te melden, in de maand Augustus bekwam hy ook door aankoop de Heerlykheid van *'s Gravezande* en *Zandämbacht* van de Staaten van Holland, die hem op zyn verzoek, alhoewel zy weleer 't besluit genomen hadden van geene Domeinen te vervreemden, deeze Heerlykheid afstonden, invoege hem toch, al ware 't maar uit reden zyner bezittingen in Holland, de eerste plaats in Hollands Vergadering zoude hebben toegekomen.

Veelligt is de ongelukkige *Karel* de I, Koning van Engeland, met

met wien men in 't voorgaande jaar, als wy gezien hebben, in twist was geweest over de groote Visschery, de eerste geweest, die den Prins zyne Hoogheid heeft genoemd; want in de maand February schreef hy hem een Brief onder deezen Tytel, en daar in verzocht hy den Prins tot Gevader over 't Kind dat hem stondt gebooren te worden.

Het schynt of alles samenliep in 't begin deezes jaars om den Prins van Orange te vergenoegen en met vreugde te vervullen, want de Prinses *Emilia*, zyne Gemaalinne, baarde hem omtrent deezen tyd (zeker Schryver zegt den 10 January) eene vierde Prinses, die den 19 Maart gedoopt werdt, staande als getuigen de jonge Prins, haar Broeder, haar oudste Zuster *Louise*, gebooren op den 27 November 1627, de Graaf van *Solms* en de Graavin van *Hanau*.

Alvoorens wy nu overgaan tot andere gebeurdtenissen van dit jaar, moeten wy nog zeggen, dat de Heeren Algemeene Staaten den Prins, naar gewoonte, voor de buitengewoone kosten in 't Leger gedaan, de somme van twee- of zesenveertigduizend guldens lieten ter hand stellen, en dat zy Prins *Willem*, by aflyvigheid zyns Vaders, tot Kapitein Generaal der Krygsmagt verklaarden. De Acte daar van werdt den jongen Prins, in tegenwoordigheid van zynen Vader, den eersten Juny in een gouden Doos, die op duizend guldens geschat wierdt, en op welke 't wapen van de Algemeene Staaten was gesneeden, overhandigd door zeven, of negen, daar toe by voorsz. Staaten Gecommitteerde Heeren; zoo dat zyne Hoogheid met eer en waardigheid gekroond werdt, gelyk zyne zucht voor het Vaderland, naar inhoude zyner Zinspreuk PATRIÆQUE PATRIQUE, *en voor 't Vaderland en voor een' Vader*, wel verdiende. Dit zeggen en vertrouwen wy, zonder zyne Hoogheid met eenige onbetaamelyke inzichten te beschuldigen. Wy zyn allen feilbaar; en 't is zeer natuurlyk dat een edelmoedig Vorst met groote inzichten kunne bezield zyn, alzoo hy nimmer aanmoedigers ontbeert: doch onzes bedunkens is het iets laags en partydig een Vorst, die zyn Vaderland en den moord zyns grooten Vaders betuigt te willen wreeken, alleen om dat hy, naar verdiensten, met meer eers bekleed worde, van heerschzucht te betichten. Dan wy

laa-

zaten een ieder zyn oordeel, en neemen voorsz. Opdracht tot het onderwerp van de volgende plaat.

„ Deeze Plaat vertoont eene groote Zaal, waar in de zeven „ Gecommitteerden van de Staaten Generaal verscheenen zynde, den jongen Prins van Orange, in 't byzyn van zyn Hoogheid, deszelfs Heer Vader, de Acte van Opvolging, als Kapitein „ Generaal, in een Gouden Doos, overleveren.

Dus verre hebben wy van zaaken gesprooken, die zyne Hoogheid in 't byzonder aangaan, laat ons nu eerst tot de Veldverrichtingen overstappen, en zien welke voordeelen wy op den vyand behaald hebben, en zy op ons.

Van den aanvang deezes jaars hadt men zich reeds bezig gehouden met de beraadslaging wat best en nuttigst voor den Staat te doen zou zyn, en *de Charnacé* hielt sterk aan op het te veld trekken van het Staatsche Leger, alzoo de Koning van Frankryk vreesde, dat de Spanjaarden, gelyk in het voorgaande jaar, in zyn land zouden vallen. Holland hadt de afdanking van veele Troepen begeert, en Frankryk, gelyk gezegd is, hadt den Algemeene Staaten in 't voorige jaar, by een tweeden Verbond, een en een half millioen beloofd, dan hier op was geene bevestiging, of

of Ratificatie gevolgd. Dit gaf men den Gezant *Charnacé* te kennen, die verklaarde dat hy dezelve in handen hadt, doch niet te kunnen overgeeven, ten zy men Hollands begeerte van afdanking niet inwilligde; voorts zei de Gezant dat zyn Meester begeerde, dat het Staatsche Leger met den 1 Mai te veld kwame, alzoo hy zyn volk op dien tyd te veld zou doen trekken: doch zyne Hoogheid verklaarde in 't byzonder aan eenige Heeren, dat hy met twaalfduizend man niets van belang zou kunnen onderneemen, gelyk men Frankryk beloofd hadt; dat men nogthans zyn woord moest houden, en dat men niet alleen de Troepen aanhouden, maar daarboven ook nog Waardgelders aanneemen moest.

Men deedt van wederzyden veele voorslagen, die alle niet even goed geöordeeld werden, maar men kwam over een in deeze drie, te weeten, dat men of in Spaansch *Gelderland* zoude moeten vallen en de Stad *Gelder* belegeren, of in *Brabant*, *Antwerpen*, *Breda*; of wel ten derden het beleg voor *Hulst* in Vlaanderen te slaan. De Duinkerkers kwamen ook in verslag, waarop *Charnacé* sterk aanhielt, beloovende dat de Koning van Frankryk den Prins niet alleen in 't veroveren deezer plaatse met vyfduizend man te voet en zeshonderd te paard zoude bystaan, maar dat deeze plaats ook, ingevalle zy bemagtigd wierde, den Algemeene Staaten zou ten deel blyven, offschoon in de verdeeling van den jaare 1635 zy den Koning van Frankryk aanbedeeld was; maar de schade, die de Kaapers uit dat Roofnest hem op Zee, gelyk ook aan ons, toebragten, was zeker oorzaak dat hy deezen voetstap deedt, om de Staaten en den Prins des te meer tot den aanslag aan te spooren: ook werdt deeze voorslag by de Algemeene Staaten in aanmerking genomen en beslooten de kans eens te beproeven, zoo als wy straks zullen verhaalen.

Langen tyd hadt zyne Hoogheid de Stad *Hulst* en 't land van *Waas* op het oog gehad, en zeer begeerig geweest die onder gehoorzaamheid der Staaten te brengen. Deezen opzet nu willende ter uitvoer brengen, liet hy alles tot den aanslag vaardig maaken en de Bezettingen van *Utrecht*, *Gorkum*, *Dordrecht* en *Delft* voor laatstgenoemde plaats byëenkomen. Hy zelf vertrok den 26 April des nachts met een klein gevolg uit den *Haag* naar *Delfshaven* en voorts op *Dordrecht*. Ondertusschen waren de Troepen

dien

dien zelfden avond met een goed getal Schepen over de *Kille* gestevend en tot *Willemstad* gekomen, waar zy door veel volk, dat uit de omliggende Bezettingen was opontbooden, nog versterkt werden. Nu ging de gantsche Vloot over de *Schelde* naar de Polder van *Namen*, en hielt aldaar stand voor een kleine Schans, den *Geuzenbril* genaamd, waarop men, naader beraadslaagd hebbende, naar *Bergen-op-Zoom* zeilde. Van hier werdt de Heer *Bruxaux* (andere Schryvers noemen hem *Barson* en *Burson*, Stadhouder van *Lillo*) met driehonderd vuurroers en honderd vyftig Maatroozen afgezonden om den aanslag te beproeven, zullende de Prins, indien dezelve gelukte en naa die plaats verzekerd te hebben, met zyne overige Krygsbenden in het land van *Waas* vallen. Gemelde *Bruxaux* kwam des nachts van den 28 der opgenoemde maand digt by de graft van *Hulst*, by zich hebbende meer dan zestig Biesbruggen, die zeven voet lang en vier en een half voet breed waren. Volgens zyn order moest hy die Bruggen in de Stads Graften werpen, om zyn volk daar over te doen gaan, en eene der Stads Poorten te vermeesteren, waar door de Troepen, die hem zouden volgen, tegelyk met hem ter Stad indringen zouden; maar *Bruxaux* hadt naauwelyks het werk begonnen, of hy werdt ontdekt, offchoon men in de Stad tot nog toe niets van den aanslag bespeurd hadde. De ontdekking zou door een Boer, volgens één onzer Schryveren, geschied zyn, die zoo rasch hy de Staatschen bespeurd hadt, alarm riep, waar op de buitenste Schildwachten een of drie noodschooten deeden, 't welk alles in de Stad op de been bragt, en de aanvallers deedt besluiten om terug te keeren by hun overige volk, dat met zyne Hoogheid in de Vloot van *Bergen-op-Zoom* dien zelfden ochtent naar *St. Annaschans* gezeild was. De Prins kreeg de tyding deezer mislukte onderneeming gantsch onverwachts, als zich een beter uitëinde beloofd hebbende, schoon de Bezetting in die Stad zeshonderd man sterk was; hy keerde met de Vloot naar *Bergen-op-Zoom* terug, zondt zyn volk naar hunne Bezettingen en begaf zich voorts weêr naar den *Haag*. Hier op zegt zeker Schryver: „ de aanslagen by verrassching gelukten „ zelden, om dat men van weêrskanten veel beter op zyn hoede „ was, dan te vooren, toen *Maurits* het Leger van den Staat „ begon te gebieden."

In-

Intusschen was men ook al van 't begin deezes jaars in beraad 1637.
geweest over den naam, dien de Infant de Vereënigde Gewesten in de paspoorten gaf; hy noemde dezelven (Rebelles) *wederspannigen.* Wie van de rechtgeäarte Vaderlanders, of liever Inboorlingen, die de onrechtmaatigheid van deeze benaaming kenden, kon zulks verduuwen? Niemand. Zyne Hoogheid schynt 'er inzonderheid sterk door aangedaan te zyn geweest, want (ofschoon men, stipt genomen, de wet van *Talio* wraaken moet, geen kwaad voor kwaad vergelden) hy oordeelde dat men de Spaansche Gewesten in de Paspoorten, door deezen Staat verleend, getirannizeerde Provintiën diende te noemen. Andere Leden van den Staat, die meer gemaatigheid wilden gebruiken, gaven te kennen dat aan onbillyke smaadäanwryving zoo veel niet gelegen was, de bewustheid van billyk gehandeld te hebben een genoegsaame lofspraak zynde. Alhoewel nu deeze leedverduuring lof verdient; de Algemeene Staaten achteden noghtans dat men zulks niet ongevoelig moest laaten doorgaan; zy gaven derhalve te *Bergen-op-Zoom* een bevel uit, waar by alle persoonen vastgehouden moesten worden, in welkers paspoorten de woorden van *wederspannige* Provintiën gevonden werdt.

Hier boven hebben wy gezegd, dat de Duinkerkers sints eenigen tyd veel schade aan onze Landen ter zee veröorzaakt hadden door hun gestadig vrybuiten; want de Haringbuizen en andere Visschers werden 'er sterker door belemmerd dan men wel dacht. Zy namen veele deezer Schepen; 't Eiland *Walcheren* vervulden zy in de maand Mai inzonderheid met groote vrees, alzoo 'er zich op den 22 dier maand vyftien of zestien groote Duinkerksche Oorlogschepen voor dat Eiland vertoonden: en deeze bekommernis werdt des te grooter, naademaal men aldaar vernam dat de Spanjaarden zich omtrent *Sluis* in grooten getalen lieten zien. Men vermoedde dat ze het wel vooral op *Katsant* gemunt hadden, waarom men die plaats van alles wel verzorgde, een goed getal volks derwaards zondt en twee Oorlogschepen by het zoogenaamde *Zwarte Gat* liet leggen, om de Duinkerkers dus het aankomen te beletten; dit was van deeze nuttigheid, dat de vyand niets waagen dorst, maar zich, zonder iets te onderneemen, weder van deeze Kusten verwyderde.

De Gezant van Frankryk hielt steeds aan op een spoedigen

veldtocht, maar men zag niet dat Frankryk van zynen kant, niettegenstaande de beloften, daar in zelve veel spoeds maakte, waar om van de zyde der Staaten ook niet veel haast gemaakt werdt. Deeze vertraaging werdt te grooter, alzoo hunne Ed. Groot Mog., de Staaten van Holland, niet wel konden overgaan tot het ligten van Waardgelders, om de Provintiën te bewaaken, terwyl de Troepen in 't veld waren; echter moest de Burgerliefde naaderhand voor de noodzaakelykheid wyken: want men ging tot het ligten van Waardgelders over.

De Spanjaarden hadden van dit alles meer of min kundschap. Zy zagen dat, schoon men nog niet volkomen te velde was, Frankryk zoo wel als de Algemeene Staaten sterk wapenden, derhalve dachten zy ook noodig van hunnen kant toeverzicht te moeten gebruiken. Zy verzorgden alle hunne grensplaatsen met de besten vlyt, inzonderheid hunne Zeehavens en de Stad *Grevelingen*, die zy met goede Wachthuizen enz. voorzagen; want voormaals verdeedigden de Heeren Algemeene Staaten in den persoon van hunnen Veldheer hunne eigen landen, maar nu zocht men, sints het Verbond met Frankryk, die hunner vyanden te winnen, invoege men onder 't geen ter eer der Hollandsche Natie strekt niet kan stellen, dat zy nooit op de bezittingen van andere Prinsen eenige pooging gedaan hebben. Echter zal men dit haar nimmer ter oneere rekenen, alzoo het, volgens Oorlogs-recht, verre buiten het belang der volken zyn zoude, alleen zyne eigen landen te verdeedigen, en niet eenige pooging te doen op die van den vyand, om hem dus tot afwendig te noodzaaken; het nut, dat uit dit laatste is voortspruitende, heeft men door ondervinding te wel ervaaren, om andere aanmerkingen, die gemoedshalve by sommige menschen gemaakt worden, als verderfelyk voor een land, achter de bank te stellen.

De inneeming van *Duinkerken* was Frankryk, gelyk wy gezien hebben, zeer ter harte, en de Heeren Algemeene Staaten wenschten niet minder om hunne Schepen en Kusten van deeze Roovers bevryd te zien; Frankryk hadt hun daarboven deeze gewichtige Haven, ingeval van vermeestering, afgestaan, het welk hunne pooging om dezelve te bemagtigen des te grooter maakte, als te denken is. Ook lieten zy, door zyne Hoogheid, een zeer groot getal (zeker Schryver begroot dit getal op drie-

dui-

duizend) Schepen van vyfentwintig tot veertig lasten, aan- of in beslag neemen, om het Leger der Staaten, 't welk omtrent veertienduizend man te voet en drieëndertig Cornetten te paard sterk zoude zyn, in te schepen en tevens alle noodige Krygsbehoeftens. Admiraal *Dorp* was in Zeeland met vier Oorlogschepen bescheiden, om gemelde Vloot te verzellen. Voorts hadt *Hauterive* bevel om met een gedeelte van zyn voetvolk voor de *Plaate* ten anker te komen; Graaf *Willem van Nassauw* moest zich met een gelyk gedeelte te *St. Anna* onthouden, en een ander gedeelte, onder *Morgan*, was tot *Bergen-op-Zoom* bestemd. De Ruitery en het Geschut zou te *Gorinchem* worden ingescheept, en een vry Leger boven *Schenkenschans* vergaderen, terwyl Graaf *Hendrik van Nassauw*, Stadhouder van Friesland, te *Nymegen* met zeventig Vaandels voetvolk en vyfënveertig Cornetten te paard zou blyven, om de daar omstreeks liggende plaatsen voor den vyand te beschermen, en denzelven romdom werk te verschaffen. Dit werdt nu naar bestemming werkstellig gemaakt en de algemeene verzamelplaats van dit Leger was eerst te *Nymegen* en op de *Mookerheide* bestemd, dan men veranderde van besluit en zy wierdt te *Rammekens* in Zeeland vastgesteld, om de Spanjaarden in meeninge te brengen, dat men het op Vlaanderen geladen hadde.

De landen werden door dien weg van veel volks ontbloot, en zy konden niet wel weêrloos gelaaten worden, het welk oorzaak was dat Holland eindelyk instemde, als gezegd is, in het ligten van Waardgelders, die men tot een getal van zesduizend bragt, waar door de landen inwaards en, als het ware, buitenwaards konden worden beschermd.

Deeze Heirmagt ging nu te scheep op den 7 July, maar moest een geheelen dag in de *Kille* stil leggen, wordende de Vloot door een zuid-westen wind tegengehouden; echter raakte zy 'er zonder merkelyke schade door, en kwam voor *Rammekens*, alwaar men Graaf *Willem van Nassauw* aantrof. Hier werdt de gantsche Vloot door eenen hevigen storm beloopen, die twee dagen duurde en veele Schepen verspreidde; nogthans belette dit niet dat de Vloot zich in 't kort weder by een bevondt.

De Prins was niet van zinds om in *Vlaanderen* iets uit te richten, want de Vloot bleef op gemelde plaats alleen naar een bekwamen wind wachten, en, zoo sommigen zeggen, wel drie weeken, 't welk niet te denken is, alzoo de gantsche Heïrmagt zich met zyne

Hoogheid den 21 van voorsz. maand te *Bergen op-Zoom* bevondt, zynde den 7, gelyk wy gezegd hebben, onder zeil gegaan.

Ondertusschen was de Kardinaal Infant daar zeer op uit, om de Staatschen in *Vlaanderen* te keer te gaan, gantsch niet vermoedende dat *Breda*, welk de Prins ten voorigen jaare in schyn belegerde, om *d'Aitone* daar door van voor *Maastricht* te trekken, nu weezenlyk het doel deezer toerusting zoude zyn. Want op *Duinkerken* wierdt, tegen verwachting niets bestaan, het zy dat deeze onderneeming den prins te moeijelyk voorkwam en dat hy van den goeden uitslag wanhoopte, of liever dat hy nu een bekwaame gelegenheid zag om *Breda* te berennen; hoe het daar mede ook zy, de Infant liet zyn gantsche Krygsmagt straks by een komen en naar *Henegouwen* optrekken. De vergaderplaats zyns Legers hadt hy omtrent *Bergen* en *Maubeuge* verordend, werwaards hy vyftien stukken geschut uit *Mechelen* deedt aanvoeren. Doch vernomen hebbende dat zyne Hoogheid reeds voor *Rammekens* ten anker lag, spoedde hy zich met Prins *Thomas van Savooije* en 't grootst gedeelte zyns Legers naar het land van *Waas*, zendende eenige Benden onder den Marquis *de Vellado* naar *Grevelingen*, een sterk Steedje met een Kasteel, dat tusschen *Calais* en *Duinkerken* legt, en welk de Spanjaarden toen grootelyks versterkten. De Heer van Balançon hadt hy by *Bergen* in *Henegouwen* met eenige troepen gelaaten, die vervolgens door *Picolomini* versterkt werdt, alzoo hy tegen de Franschen niet bestand was, voorts verzorgde hy de voornaamste kusten en plaatsen in Vlaanderen, die hy oordeelde 't meest aan 't gevaar bloot te staan." Dit was, zegt een Fransch Schryver, den „ Prins van Orange juist in de hand te werken, die, om van 't „ verre afzyn deezer troepen zich te dienen, de zyne met alle „ vlyt naar *Breda* deedt trekken".

Alvoorens wy nu tot de Bredasche belegering overgaan moeten wy den optocht des Franschen Legers eerst beschouwen. Dit Leger was omtrent deezen tyd in optocht, onder den Kardinaal *de la Valette* en den Hertog *de Candale*, naar *Artois* en *Henegouwen*, laatende op den weg by naa niets van plunderen en branden vry. De Franschen sloegen zich terstond voor *Landreci*, een Steedje in *Henegouwen* by de rivier de *Sambre* gelegen, neder, 't welk den Infant noodzaakte om zyn Legermagt in tweeën te verdeelen, vermits hy den Franschen en Hollanders te keer moest gaan; in deeze benaauwheid schreef hy aan den Roomschen Keizer

om

om hulp, die hem tienduizend man (men zegt dat de Keizerſchen, toen zy in Nederland kwamen, ſlechts drieduizend man ſterk waren) onder voorsz. Graaf *Picolomini* toezondt, dan *Balançon* was daar op dit oogenblik niet door geholpen, alzoo deeze byſtand eerst eenige weeken daar naa by hem kwam. De Franſchen, die met branden, plunderen en brandſchatten de arme Landlieden zeer kwelden, ſloegen het beleg voor *Landreci*, de Kardinaal *de la Valette* legerde zich aan de Franſche zyde en *Candale* aan deezen kant. *Balançon*, dit inziende en niet ſterk genoeg zynde om de Franſchen 't hoofd te bieden, week onder het geſchut van *Valenciennes*, en deezen veröverden intusſchen *Landreci*, en ſchoon *Picolomini* nu by *Balançon* gekomen was, nog meer andere plaatſen en en ſterkten, als 't Kasteel de *Buſigni*, *Maubeuge*, *Terlong*, *Bavais* *La Ferté*, *Yvois*, *St. Paul* enz.

Zyne Hoogheid, Prins *Frederik Hendrik*, de beweegingen des Spaanſchen Legers naar *Vlaanderen* vernomen hebbende, zondt ten eersten bevel aan Graaf *Hendrik* om van *Nymegen* op te breeken, naar *Teteringen* te trekken en zich aldaar en in de groote *Wildbaan* neder te ſlaan, om te beletten dat de vyand geene verſterking in *Breda* zondt. *Teteringen* nu legt niet verder dan een Kanonſchoot van *Breda*. Deeze Graaf volgde terſtond dit bevel in. Hy liet zyne Legerplaats in brand ſteeken, zyn voetvolk te ſcheep over den Rhyn naar *Heusden* voeren, en de Ruitery op Wagens den weg op *Kranenburg*, over de *Mookerheide*, naar *Grave*, 's *Hertogenbosch* en de *Langeſtraat* neemen, zynde onderwege verſterkt door den Hertog van *Bouillon* met eenig volk, komende voorts den 21 July voor *Breda*, welke zy terſtond berenden; want het bevel des Prins hielt in, dat hy, te *Teteringen* post gevat hebbende, eenige vaandels naar de zoogenaamde *Konyneberg* zoude zenden om daar insgelyks post te vatten, zich op beide plaatſen wel te verſchanſen en den Prins met zyn Leger af te wachten. De Vloot kwam den 20 ook te *Bergen-op-Zoom*, zynde des voormiddags van *Rammekens* onder zeil gegaan, nogthans, gelyk zeker Schryver zegt, met achterlaating van wel tweehonderd Schepen, die zyne Hoogheid aldaar ledig hadt laaten liggen, uitgezonderd eenige Trommelſlagers en Trompetters, ten einde den vyand in de ly te houden, door hun geſtadig geluid maaken.

Te *Bergen-op-Zoom* zynde, liet de Prins het Voetvolk, Geſchut en andere Behoeftens te *Noordgeest*, en de Ruitery te *Wouw* aan

aan land zetten. Des anderen daags trok zyne Hoogheid naar *Roozendaal*, waar hy zyn Leger nedersloeg; voorts trok hy van daar met veertig Cornetten, honderd vyfëntachtig Vaandels en vyfënnegentig stukken Geschut naar *Breda*, waar voor hy den 23 July het beleg sloeg, hebbende te vooren door den Heer van *Terestein* een goed getal Noordhollandsche Boeren, mitsgaders veele arme lieden, die zich, uit den *Paltz*, *Hessen* enz. gevlucht zynde, in den *Haag* en elders onthielden, in dienst genomen, om aan de Loopgraven te arbeiden. Wyders zondt de Prins den Heer *Pinsen van der Aa* met twee Vaandels voetvolk en vier Cornetten Ruiters omtrent *Emmerik*, om den beneden Rhyn te veiligen. Het Krygsvolk was tot nog toe onkundig geweest in 't voorneemen zyner Hoogheid, maar zoo dra hy van *Roozendaal* optoog om naar *Breda* te gaan, bespeurden zy zyn voorhebben; hunne blydschap deswegens, zegt men, was zoo groot, dat zy dezelve uitschreeuwden toen zy de Tooren dier plaats in 't gezichte kreegen.

Eer wy met deeze belegering voortgaan, zullen wy iets nopens den toenmaaligen Staat van deeze plaats ter nederstellen.

„ Sedert dat *Spinola*", zegt een Fransch Schryver, „ zich voor „ de Spanjaards ten jaare 1625 meester van *Breda* gemaakt had- „ de, hadt men haare vestingwerken dermaate versterkt, dat „ men voor geen aanval meer beducht, maar geloofde 't genoeg „ te zyn' zoo men slechts voor verrassching op zyn hoede was. „ De Stad hadt thans een Brabantsch Heer, *Omer de Fourdin* ge- „ naamd, tot Gouverneur, waardigen Opvolger van den koe- „ nen *Balançon*. Hy hadt zich dapper in alle voornaame gele- „ genheden gedraagen, en inzonderheid in 't verdeedigen van „ *Schenkenschans*, waar de Hollanders zelven zynen moed en be- „ hendigheid bewonderd hadden. Zoo rasch hy zyne Stad door „ *Hendrik van Nassauw*, Gouverneur van Friesland, berend zag, „ gedroeg hy zich als of hy niet te zeer op zyne Schepen en Bol- „ werken betrouwde. Hy bragt zyne Soldaaten onder 't oog de „ versche voorbeelden van '*s Hertogenbosch*, van *Maastricht* en „ van *Schenkenschans*, en gaf hun te kennen dat het behoud „ der Stad van hen afhing. Hy slaagde zoo wel in hen aan te „ moedigen dat, hoe meer zy hem vlytig, in de weer en waak- „ zaam vonden, hoe meer zy zich tot arbeid en waakzaamheid „ overgaven, vooräl toen zy zagen dat men zich beyverde om „ hen beter te betaalen dan te vooren. De Bezetting bestondt

slechts

„ slechts in drieduizend man, meest alle zeer yverige Bourgon-
„ jers en Inwoonders uit het *Fransche-Comté*; en schoon zy met
„ eenige Compagniën Spanjaarden, op het eerste gerucht dat
„ men van 't beleg hadt, was versterkt geworden, was zy nog-
„ thans zeer gering ten opzichte van den grooten omtrek der
„ Muuren van de Stad, en van de Buitenwerken, die zy moest
„ bewaaren. Dit vermeerderde het nachtwaaken en de vermoei-
„ jingen der Soldaaten, ondersteund by het voorbeeld des Gou-
„ verneurs, en door de hoop van eenen spoedigen bystand,
„ dien men haar van den kant der Spanjaarden en Keizerschen
„ beloofde."

Wy hebben zyne Hoogheid tot voor *Breda* gebragt, laat ons nu zien wat die groote Krygsheld aldaar verrichtte..... Maar alvoorens wy daar toe overgaan, dunkt ons noodig, om de Historie deezer gebeurdtenis vollediger te maaken, eene nette en korte Beschryving dier Stad en van haare Baronny vooräf te moeten laaten gaan, het welk daarboven onzen Leezer een naaukeuriger denkbeeld zal doen vormen van de verrichtingen des Prins en 't geen ter herovering is aangewend, mitsgaders van de waarde der plaats, die een der luisterykste veroveringen is, naar *'s Hertogenbosch*, die men sints eenige jaaren hadt gezien.

Breda legt in Hollandsch Brabant in de *Kempen*, agt mylen van *Antwerpen* en vyf uuren van *Dordrecht* zuidwaards. Haar naams afleiding zoo wel als haar Stichter zyn onbekend, nogthans is het bekend dat zy zeer oud is en veelligt reeds aanweezig was, toen de Gotten en andere Noordsche Volkeren de westelyke Landen overliepen. In de stukken, deeze Landen betreffende, vindt men, zegt zeker Schryver, van haar 't allereerst gewag gemaakt in 't jaar 1223, en wel in een Giftbrief van *Willem*, eersten Graaf van Holland deezes naams. Wat hier ook van moge zyn, zouden wy in 't midden laaten, byaldien wy 'er niet eenige jaaren vroeger van gemeld vonden. Immers was *Godefridus van Bourges* ten jaare 1212 Heer van *Breda*, wiens Zoon *Hendrik* eene Dochter naaliet, met naame *Elizabeth*, getrouwd met *Arnold* van *Leuven*, door welks eenigste Dochter, *Adelheid*, *Breda* aan *Razo van Gaveren* kwam. Deeze hadt een Zoon en eene Dochter, doch de eerste stierf en de laatste, mede *Adelheid* genoemd, trouwde met *Gerard Rasségem*, die *Breda* verkocht aan *Johannes* den III, Hertog van *Brabant*. Dit verhaalen wy

op-

opzettelyk, op dat men moge zien hoe *Breda* aan Brabant is gekomen, wy zullen insgelyks aanstippen hoe zy in 't *Nassauwsche* Huis is overgegaan. Ten deeze opzichte moeten wy weeten, dat de voornoemde Brabantsche Hertog deeze Heerlykheid ten jaare 1350 overliet aan *Jan van Polanen*, Heer *de la*, of van de *Lek*; deeze hadt eene eenige Dochter, *Johanna*, die in het jaar 1404 in den Echt tradt met Graave *Engelbrecht van Nassauw*, en de heerschappy dus in het zelve Huis overbragt, uit welke Huis Graaf *Hendrik* aldaar het Kasteel gebouwd heeft. In 't vervolg kwam het aan *René de Chalons*, die, alzoo hy geene kinderen hadde, 't zelve by uiterstten wille aan Vader *Willem* overliet. Van hem kwam deeze Heerlykheid op *Maurits*, die dezelve ten jaare 1590 door list, gelyk toenmaals verhaald is, weder op den Spanjaard bekwam. Dus bleef het Huis van *Nassauw* daar eigenaar van ten tyde toe, dat de Marquis *de Spinola* ten jaare 1625, gelyk wy toen gezien hebben, zich 'er meester van maakte. *Frederik Hendrik*, naa den dood zyns Broeders, wettig eigenaar van deeze Heerlykheid zynde, hadt van allen tyde zyne eisschen doen gelden, doch nimmer eene zoo bekwaame gelegenheid als nu gehad, om zyn eigendom met de wapenen te vermeesteren, gelyk in dit jaar geschied is. Meer kunnen wy van deeze Stad en haare Baronny niet melden, alleen zeggen wy nog dat dezelve zeer groot is, als hebbende meer dan zeventig Dorpen onder haar bewind. Van haare toenmaalige innerlyke gesteldtenis zouden wy niet wel kunnen spreeken, zonder tot Stadsbeschryvinge over te gaan, het welk ons doel niet is.

Dit vooräf gemeld hebbende, komen wy nu op de belegering zelve. De Prins was voor de Stad ten gemelden dage met zyn' Zoon en zyn kleinneef, *Karel Lodewyk*, die in 't vervolg Keurvorst werdt, gekomen en nam zyn kwartier te *Ginneken* tusschen 't *Mastenbosch* en de rivier de *Aa*, één uur ten zuiden van de Stad, gelyk *Spinola* hadt gedaan; by zich houdende de Fransche Regimenten, die aangevoerd werden by den Maarschalk *de Chatillon*, door den Markgraaf *de Hauterive*, by den Hertog *de Candale*, door den Heer *de la Maison Neuve* en door den Baron *de Charnacé*, die offschoon hy Ambassadeur by den Staat was, nogthans niet naaliet in de Legers het bevel te voeren, zynde beide deeze ampten toenmaalsmet elkanderen niet strydig; ook hielt de Prins de Engelschen Regimenten van *Morgan*, *Herbert*, *Culpiper* en *Goring* by zich.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1637.

De andere kwartieren verdeelde hy onder zyne Veldoversten op deeze wys: Graaf *Willem van Nassauw* met zyn Regiment, de drie Schotsche van *Balfour*, *Sandelhans* en *Hamond*, het Noordhollandsche, waar over Graaf *Hendrik*, Stadhouder van *Friesland*, het bevel in 's Prinsen naam voerde; 't Regiment van *Erentreiter* en dat van *Beverweert* met de twee Cornetten paarden van *la Force* en *Brochum*, werdt gezonden naar het Dorp *Hage*, gelegen digt by *Breda*, op den weg van *Antwerpen* naar deeze Stad, om zich aldaar neêr te slaan. Aan geene zyde van de rivier de *Merk* (waar over zyne Hoogheid eene Schipbrug liet slaan, die zoo breed was, dat 'er twaalf of vyftien paarden naast elkander konden overgaan) vatteden de Waalsche Regimenten, onder den Heeren van *Brederode* en *Solms*, hunnen post, en wel achter heuvels, die op den gemeenen weg van *Hoogstraten* komende zich opdoen; van deeze Brugge af tot *Teteringen* werdt de Heer *Stakenbroek* met het grootste gedeelte der Ruitery gezonden. De post van Kolonel *Ysselstein* met eenige Compagniën voet- en paardevolk was te *Terheide*, alwaar men twee wykschansen opwierp, om daar door van dien kant voor te komen, dat de Kardinaal Infant geen versterking in de Stad zondt. Kolonel *Varick* hadt, op bevel van Graave *Hendrik*, op de *Konynenberg* post gevat met twintig vaandels voetvolk, dat zich tot aan voorsz. Rivier de *Merk* beneden de Stad uitstrekte. Ter deezer plaatse hadt men ook een Schipbrug over gedachte rivier gelegd, om dus aan het Dorp *Hage* te kunnen komen, waar, als gezegd is, Graaf *Willem* lag. Doch met dit al was 'er nog eene groote ruimte tusschen deeze Brug en het Dorp *Hage* over, waarom zyne Hoogheid van oordeel was, dat men in deeze tusschenruimte een klein kwartier moest maaken, en wel op die plaats, welke *Gageldonk* genaamd werdt; dit wierdt ook zoo besteld; Luitenant Kolonel *Bosbuizen* en *Ferens* werden met eenige Vaandels voetvolk derwaards gezonden, en dus waren de Kwartieren verdeeld. De Krygsmagt, die de Prins nu in deeze belegering aanwendde, begroot een Fransche Schryver op tweehonderd vyfënveertig Vaandels voetvolk en negenënzestig Cornetten Ruiters.

Volgens zyn bevel vondt de Prins voor *Breda* vyf of zesduizend arbeiders, die hy met zulk eenen vlyt aan 't werk zettede, dat hy den Kardinaal geene gelegenheid gaf om zyne verschan-

fingen te komen beftoken. De Spanjaard hadt zich wel bereids met tachtig Cornetten omtrent *Breda* vertoont, maar hy hadt den moed niet gehad om naader te komen, en de arbeiders gingen, dit niettegenftaande, met de omwalling nacht en dag voort. De werken werden zeer yverig voortgezet, want den 24 der voorsz. maand gaf zyne Hoogheid bevel aan alle Kwartier-Meesters tot de verfchanfingen, en, naar het zeggen van een onzer Schryvers, om met het aanbreeken van den dag de materiaalen te haalen voor tweehonderd en vyftig Werklieden. Ieder Soldaat, vervolgt hy, moest dien dag een Rhynlandfche Roede, of twaalf voeten tot de *circumvallatie* opwerpen, ook werdt dit werk zoo beyverd, dat men zich dien zelfden dag in ftaat van tegenweer bevondt.

De Prins, om zich van hunne gewilligheid te bedienen, gaf hun, alvoorens hy hun toeftondt om hunne eigen Hutten te bouwen, te verftaan dat de Liniën van het een tot het andere Kwartier eerst voltooid moesten zyn, het welk de Soldaaten met onverwachte greetigheid aannamen. Zyne Hoogheid, dien yver ziende, zondt den Kolonel *Hauterive* met tweeduizend Soldaaten, om te arbeiden tusfchen zyn Kwartier en dat van Graaf *Hendrik*; *Morgan* werdt met een gelyk getal volks uitgezonden om eene Linie op te werpen tot aan het Kwartier van Graave *Willem*, die van zynen kant ook door een Kolonel met eenig volk van zyn Kwartier tot aan de Brug van den *Konynenberg* de Liniën liet formeeren, terwyl *Varicks* volk doende was om, langs den *Zwarten-Dyk*, van hun Kwartier eene Linie te hechten aan dat van Graaf *Hendrik*, die *Varick* in 't gemoet liet werken tot aan het Kwartier van zyne Hoogheid. In drie dagen tyds waren alle de Kwartieren, uitgezonderd die van Graaf *Willem* en *Varick*, zoodanig in ftaat gefteld, dat de vyand 'er noodwendig niet dan vergeeffche poogingen op konde doen. Zyne Hoogheid liet wyders, zoo rasch hy verftendig werdt dat de vyand in optocht was, door een groot getal Boeren uit Holland een Buitengraft om het leger heen graven, die agt voet diep en twaalf breed was, de uitgedolvene aarde aan beide zyden opwerpen ter hoogte van agt voet en zestien breed, om daar door des vyands Ruitery het overkomen te beletten. Op alle hoogten en voordeelige plaatfen werden fterke Forten, Hoornwerken, Halvemaanen enz, alle met

Batteryën voorzien, gemaakt, en de rivieren de *Aa* en de *Merk* liet de Prins toestoppen, om zyne legerplaats nog meer voor den vyand te bevryden; want alle omliggende Moerasfen en laage Landen raakte daar door onder water, dat meer dan een mans lengte diep was en als een zee voor de verschansingen lag.

De Belegerden deeden den 2 Augustus des morgens om drie uuren een uitval met honderd vyftien man, in meening om de arbeiders, die het digste by bezig waren, te belemmeren, maar zoo rasch zy de Ruiterwacht den Trompet hoorden steeken, begaven zy zich weder voorzichtig in de Stad. Des anderen daags morgens, ten gelyken uuren, waagden zy de kans nog eens, en noodzaakten de Staatschen om eenigsins terug te wyken; dan dit verging hun niet beter, alzoo *Biringen*, Ritmeester van zyne Hoogheids Garde te paard, die daar omtrent lag, terstond met eenige Ruiters op hen aankwam, maar zy keerden schielyk terug op het hooren van den Trompet, met achterlaating van een Sergeant en vier of vyf dooden.

De Kardinaal Infant, de aankomst des Prins te *Bergen-op-Zoom* verstaan en deszelfs oogmerk begreepen hebbende, gaf orde aan zyne Troepen, die door misleiding, zich alsnog langs de Kusten van Vlaanderen onthielden, om naar Brabant te trekken; hy zelf begaf zich naar *Antwerpen*. Straks zondt hy Graaf *Jan van Nassauw* met een goed deel volks naar *Hoogstraaten*, werwaards hy hem met de rest zyns Legers volgde. Hy hadt nu een getal van zestienduizend man te voet en vyfduizend te paard by zich, waar mede hy dacht genoeg in staat te zyn om den Prins van de Belegering te doen afzien. Hier zynde, zondt hy een Brief aan den Gouverneur *Fourdin*, waar in hy denzelven vermaande *al zyn vermogen ter bescherming van de Stad aan te wenden, altyd even moedig te blyven, schoon de Prins meester te velde scheen, als hebbende thans gelegenheid om zynen naam, reeds door zyne daaden beroemd geworden, nog grooteren luister by te zetten.* Voorts gaf hy hem bevel om, by gebrek aan geld, het zelve tot 's Konings laste van de Burgers te ligten, 't welk anders afliep als hy gedacht hadt; want *Fourdin* berichtte hem dat de Burgers daar gantsch niet toe genegen waren, als bevreesd zynde 't Kapitaal tegelyk met de intrest te verliezen. Dit mistrouwen was den Kardinaal gantsch niet aangenaam, en zynde by eigen ondervinding overtuigd

tuigd dat zulks ook te *Antwerpen* onder de Kooplieden plaats hadt, en dat de Koning, zyn Broeder, voor dit jaar weinig uit de West-Indiën te verwachten hadt, vermits de Hollanders zich daar omtrent met hunne Schepen onthielden, zoo wende hy zich tot de Geestelykheid, die hem wel eenigen onderſtand deedt: maar 't was niet toereikende aan het benoodigde, het welk des Spanjaarden eenigermaate beteugelde.

Graaf *Jan* hadt bevel om op het Dorp *Hage* aan te vallen, alwaar Graaf *Willem van Nasſauw* zyn Kwartier hadt, en te gelykerhand zou *Fourdin* een uitval doen, om dus het Regiment van *Brion* in de Stad te brengen. Dit werdt onderſtaan, maar niet ter uitvoer gebragt, vermits de Prins, daar van kennis gekreegen hebbende, den Spanjaarden eenig volk in 't gemoet zondt, dat hen noodzaakte om ſpoedig terug te keeren.

Ondertusſchen trok de Infant van *Hoogſtraten*, alwaar hy een dag vertoefd hadt, naar *Rysbergen*, een uur van de Staatſche Legermagt gelegen, en zondt van tyd tot tyd Verſpieders uit om de Kwartieren des Prins te bezichtigen, doch uit dezelven verſtaande dat alles in een zeer goeden ſtaat en het Staatſche Leger altyd in de Wapenen was, om by gelegenheid ſlagvaardig te zyn, dorst hy niets onderneemen, maar al het geen hy deedt was om alle gelegenheden te verſpieden, ten einde die van binnen byſtand toe te zenden, 't welk door den vlyt des Prins ſteeds een verkeerden uitſlag nam.

Zyne Hoogheid toonde zich onvermoeijelyk; hy hielt zich, zoo wel als de gemeenſte zyner Soldaaten, geſtadig in de Wapenen. Inzonderheid hielt hy zich aan 't hoofd van een goed getal voetvolk en eenige Cornetten Ruiters by de Schans *Paapenmuts* op, terwyl Graaf *Willem* zich te *Gageldonk*, waar Kolonel *Boshuizen* met tien Vaandels lag, nacht en dag in de Wapenen hielt.

De Ritmeester *Courmont* veroverde ondertusſchen een Convooi, dat wyn en andere ververſching naar 't Spaanſche Leger voerde, 't welk hem zoo wel geviel dat hy den vyand op deeze wys veel ſchade deedt. De Prins zondt nu ook vierhonderd Ruiters uit om 's vyands Legerſtand te beſpieden, dan, aan de verſchanſingen van den Infant gekomen zynde, werden zy door den vyand ontdekt en aangetast, maar zy verdeedigden zich zoo dapper,

per, dat men van wederzyden even veel gesneuvelden en gekwetsten hadt.

Overäl waren de toegangen, door voorzorg zyner Hoogheid, zoo wel bewaakt, dat het den vyand onmogelyk was om daar by te komen, veel minder om 'er iets op te onderstaan. „ Veertien dagen (zegt zeker Schryver) ging men zoo „ voort, en men bleef in de bovengemelde orde en stand. Wat de „ ruimte tusschen de Kwartieren van den Prins en Graaf *Hendrik* „ belangt, daar hadt het werk zulk een haast niet, naadien de „ Spanjaarden, om 'er by te komen, genoodzaakt waren terug „ naar *Hoogstraten* te keeren, om daar de *Merk* over te trekken, „ of eene Brug over deeze rivier te leggen, tusschen het gemelde Steedje en het Staatsche Leger, 't welk zoo gaauw niet te „ doen was. Ten anderen zondt men alle nachten Wachters te „ paard langs die rivier; zoo dat hy den overtocht niet bezoe„ ken kon, zonder ontdekt te worden, en zich door eenen drom „ Staatsche Krygsbenden den overtogt te zien betwisten."

Ook liet de Infant zulks niet beproeven. Hy was te krygskundig om iets te onderneemen, waar toe hy geen oogenschynlyke kans zag. De Prins hadt in 't voorige jaar *Maastricht* van de Belegering des Markgraafs *d'Aitone* gevryd door de Schynbelegering van *Breda*; dit meende hy nu ook eens te beproeven; ten deezen einde liet hy een Brug over de *Merk* slaan, tusschen *Hoogstraten* en het Leger des Prins, en, zich met zyn gantsche Legermagt daar over begeeven hebbende, sloeg hy den weg in naar *Heusden*, 't welk oorzaak was dat zyne Hoogheid, die hier straks kundschap van bekomen hadt, het grootst gedeelte zyner Ruitery onder *Stakenbroek*, *Rantwyk* en by de vierduizend man te voet onder *Wynbergen*, Gouverneur van *Rhynberg*, uitzondt om den vyand op de hielen te zitten. Al dit voetvolk moest men in *Heusden* en den *Bommelerwaard* werpen, ingevalle men bevondt dat de Infant het weezenlyk op die plaatsen hadt gemunt; met het paardevolk zouden *Stakenbroek* en *Rantwyk* alsdan naar de *Graaf* trekken, om 's vyands oogmerk te beter in te zien: voorts zouden zy, naar goedvinden de plaatsen, of aan de Maas of aan den Rhyn leggende, met dit volk versterken. De Heer *Pinsen van der Aa*, die met eenige Vaandels volk in den *Hemertschenwaard* lag, kreeg ook bevel om hooger op naar den Maaskant

kant te trekken, en alle toegangen zoo daar als by den Rhyn te verzekeren.

Ondertusschen deedt de vyand een aanslag op de Schans *ter Voorn*, daar toe aangenoopt zynde door een Edelman, *Herman Pol* genaamd, die daar digte by woonende was. De Infant liet zestien of agttienhonderd man zoo uit *Gelder* als *Gennip* en *Stevenswaard* ligten, om deezen aanslag ter uitvoer te brengen, en onthielt zich 'er niet verre van daan, om by gelegenheid hun te kunnen te hulp komen. Dit volk nu was des avonds van den 13 of 14 Augustus van *Drumel* (een ander Schryver zegt *Drammel*) aan de Oude Waal gekomen by een Huis, dat by het Oude Veerhuis stondt, alwaar men in eenige Schuiten de rivier opvoer om, zoo de aanvallers meenden, ongemerkt by de Schans te komen, maar de aanslag was al een weinig, of wel een dag, te vooren ontdekt geworden door een Soldaat, met naame *Wouter van Dynslaken*, die tot de Staatschen overgeloopen was. Deeze Soldaat zei tegen den Schansvoogd *Brakel*: *dat hy, van zyn volk afgaande om wat eeten by een Huisman te zoeken, door eene innerlyke beweeging zyns gemoeds was gedwongen naar het Fort te gaan, om den aanslag te ontdekken.* Gouverneur *Brakel* liet daar op in allen spoed de Wachten verdubbelen, en alles in goeden staat van tegenweer stellen, invoege hy zich toen de vyand aankwam in gereedheid vondt om hem te ontfangen, want als hy by de uiterste wacht kwam, wierdt op hem zoo geweldig uit de Musketten, uit het Oorlogschip, waarop zich Kapitein *Duimas* bevondt en dat voor de Schans ten uitlegger diende, als ook uit de Toren van de Schans geschooten, dat hy met verlies van drie of vier dooden en drie ladders, die zoo breed waren, dat 'er drie man tegelyk kon opklimmen, de wyk nam; zyn voorneemen was om de Schans aan verscheiden' kanten te bestormen, en het meeste geweld aan de Landpoort te doen: was hun de aanslag gelukt, *Thiel* en *Bommel* zouden groot gevaar geloopen hebben, maar de dapperheid der Bezetting, die slechts uit tweehonderd man bestondt, was te groot, en wel te meer, naademaal zy door haare Amazoonen zeer gesterkt wierden; want de Vrouwen, waar van eenigen zich inmannelyk gewaad verstaken, vertoonden zich onder de Soldaaten op de Wallen, doende met hunne Musketten geen minder deugd dan de Soldaaten zelven, en zy, die zich op de

Wal-

Wallen niet lieten vinden; bragten kruid, Loot en groote Balken aan; zoo dat de Vrouwen aan deeze verdeediging geen minder deel dan de Mannen gehad hebben. 1637.

Deeze aanslag door de dapperheid der Staatschen te leur gesteld zynde, was de Kardinaal bedacht om verder iets te ondernemen, alhoewel de groote toeverzicht des Prins overal goede orde hadt gegeeven; want den Prins van *Breda* af te trekken dacht hem gantsch niet mogelyk. De Infant met zyn Heïrmagt in en omtrent *Helmond*, *Neerwaard*, *Hentsing* en *Rogelen* zynde, zondt den Markgraaf *Fondrato* met eenig volk naar *Gennip*, om aldaar over de Brug naar *Venloo* te trekken, en de Brug, was zyn bevel, zou hy medeneemen. Dit geschiedde en de Infant volgde des anderen daags met het gantsche Leger, komende dus voor *Venloo*. In deeze plaats voerde toen het bevel *Nicolaas van Brederode*, een Bastaard (of wel een Zoon van een Bastaard) uit het zeer oude Huis van *Brederode*, die lafhartig genoeg was om de Burgers de Wapenen in handen te geeven, vermits hunne ontevredenheid; want, zonder medeweeten des Krygsraad hadt hy het Tuighuis ten dien einde geöpend. Men legt deezen Gouverneur ten laste dat zyne begeerlykheid (waar toe zyne Kapiteinen insgelyks overgeslagen waren) zoo groot was, dat de vyftig Vaandels knechten, die onder zyn gebied waren, zich zoo zwak bevonden, dat eenigen slechts veertig en de sterkste naauwelyks vyftig man sterk waren, en de meeste Bevelhebbers waren toen afweezig. Dit zoo zynde was men zeker niet in staat, veel min zoo de Gouverneur zich aan verraad schuldig heeft gemaakt, om de buitenwerken te verdeedigen; die werden ook verlaaten, en het verdeedigen der Stadsmuuren den Burgeren aanvertrouwd.

Intusschen verdeelde de Infant zyn gantsche Legermagt in vier deelen, die zich rondom de Stad ook in zoo veele Legerplaatsen schikten, als aan de Westzyde, waar Graaf *Jan van Nassauw* zich met zyn Ruitery en 't voetvolk des Graafs van *Ritbergen* en eenige Keizersche nedersloeg; ten noorden nam de Heer *de Ribbecourt* met de Regimenten van *Fratta* en *Brion*, die uit *Gelder* en *Gennip* geligt waren, zyn kwartier: de Kolonel *Roveroi* lag met zyn Regiment en die van *Lodron* en *Fariamont* ten zuiden, en

eindelyk lag de Graaf de *Feria* ten oosten met de grootste hoop Spanjaarden, waar by zich, behalve de Infant en andere Hovelingen, de Regimenten van den Graaf *Fuenclara* en van den Markgraaf *de Velada* bevonden. Deeze schikking hadt nogthans niet kunnen beletten dat men, waren de Stedelingen zoo moedig en eendrachtig geweest als de Schanselingen van *ter Voorn*, den vyand dapperen tegenstand zou konnen gebooden hebben; maar zoo rasch de Burgers de Wapenen in handen hadden, sloegen zy aan het muiten, hoewel door de Spanjaarden nog geen een buitenwerk veroverd was, daar zy reeds twee dagen op de Stad geschooten hadden. Echter bleef men dezelven in het schieten niet schuldig, dan dit beletten niet dat de vyanden aan het graaven voortgingen, 't welk zy op vier onderscheiden' plaatsen deeden, en tevens vier Schietschansen opwierpen, uit een van welken, die over de Maas gelegen was, zy de Stad inzonderheid sterk beschooten, werpende voorts Granaaten van vyftig en zestig pond in dezelve, waar door 'er brand veröorzaakt werdt, het welk de Burgers nog meer tot oproer aanzettede. Zy liepen in hunne woede naar het Raadhuis, gaven hunne Overigheid te kennen dat zy Verdrag met den vyand begeerden, en dat men zulks den Stadhouder moest te verstaan geeven; hier kwam by dat de Vrouwen zich op de Wallen vertoonden en om genade baden, 't welk *Brederode*, wiens hart al voor lang in de schoenen gezonken was, met nog grooter angstvalligheid (mogelyk was dit maar in schyn) vervulde. Hy zondt den 25 van voorsz. maand een Trommelslager, nevens den Pastoor van de groote Kerk, *Cornelis Poorters*, tot den Kardinaal om van overgave te spreeken, 't welk oorzaak was dat de vyand terstond met schieten ophielt, en met de verdere Gemagtigden, als de Sergeant Major *Jan de Jeger* en *Hans Koenraad Barringer* uit de Bezetting en, behalve voorsz. Pastoor, de Burgermeester en Secretaris *Romer*, uit de Burgery, 't Verdrag aanging, welk getroffen zynde, werdt de Stad in handen des Infants overgeleverd, die zulks in lang zoo schielyk niet verwacht hadt.

Brederode gelyk ook veele andere Oversten, wel vooruitziende dat hunne lafhartigheid en kwaade trouwe by den Prins en de Algemeene Staaten zeer euvel opgenomen zouden worden, begaven zich met de vlucht naar *Keulen* en elders; ook waren zy nu wegens hunne ligt-

vaar-

vaardigheid voor den Hoogen Krygsraad beroepen, om rekenschap van hun gedrag te geeven. *Brederode* in 't byzonder werdt daar beschuldigd: „ Dat hy niet alleen zeer onachtzaam geweest „ was in 't beschermen der Stad, en de Spanjaarden niet naar „ behooren hadt tegengestaan; maar dat hy ook buiten kennisse „ zyns Krygsraads de Burgers hadt doen wapenen; dat hy daar „ boven een Trommelslager en een Paap aan den vyand gezon- „ den hadt, terwyl hy eenige Kapiteinen by een hadt doen komen „ en met hen besprooken hadt om, nevens eenigen uit de Bur- „ gery, twee persoonen uit de Bezetting te volmagtigen tot be- „ sprek met den vyand; dat hy vervolgens op eigen goeddun- „ ken, als boven is gezegd, denzelven een poort hadt ingeruimd, „ geevende den vyand op deeze wys, tegens eer, eed en plicht, eene Stad over, die van alle nooddruften wel voorzien was, „ daar de vyanden dezelve nog maar twee dagen beschooten „ hadden, met hunne aangraavingen niet veel gevorderd, en „ zyne Soldaaten wel gemoed waren."

Nicolaas van Brederode was dan 't gevaar ontvlucht, en liet zyne Opperften geen andere wraakneeming over als die van hem *oneerlyk te verklaaren, en tot alle Wapenoefening onwaardig*; alsmede *om, behalve 't verbeurd verklaaren zyner goederen, met den zwaarde ter dood gestraft te worden.* De Sergeant *Majoor Jan de Jeger* was in dit Vonnis ook begreepen; over min schuldplichtigen werdt een ligter uitspraak gedaan: dan wy vinden niet dat 'er iemand daadelyk ter dood gestraft is, maar wel dat zyne Hoogheid, toen de Kapiteins *Jan Wiferdink*, *Jan Spiegel*, *Gysbert Vygh* en *Hans Koenraad Barringer* op de indaging verscheenen waren, van hunne Compagniën beroofd en verweezen wierden om als Adelborsten te dienen, ten tyde toe dat zy door eenige dappere daad hun misdoen vergoed en dus hoogere bevordering verdiend hadden: aan eenige laagere Officiers werdt een geldboete opgelegd.

Deeze onverwachte zegen was den Spanjaarden byzonder aangenaam, en noopte hen aan om denzelven voort te zetten; ook liet de Infant een gedeelte van zyn Ruitery straks voor *Roermond* aanrukken, een Stad veel zwakker dan *Venloo*, alzoo zich daar in slechts twee Vaandels te paard en elf te voet bevonden: de Heer *Carpentier* voerde 'er het bewind in afweezigheid van den Heer

van *Rantwyk*. De Infant kwam 'er met zyn gantsche Heirmagt voor, twee dagen naa dat de Stad door 't vooruitgezonden volk berend was, en liet dezelve den 29 Augustus sterk beschieten, waar toe het binnen *Venloo* gevonden kruid hem zeer te stade kwam. *Stakenbroek* hadt even voor de berenning nog eenig volk in de Stad geworpen, en, schoon de Kolonel *Carpentier* wel vooruitzag dat hy het tegen de gantsche Legermagt des Infants niet kon beschermen, liet hy nogthans zeer hevig op de vyandelyke Arbeiders uit het Geschut en de Musketten schieten. Den 30 van voorsz. maand, als wanneer de Infant zeer digt onder de Stad gekomen was, begon men haar nog heviger te beschieten, waarop *Carpentier* tot de overgaave besloot, en het Verdrag, op den zelven voet als dat van *Venloo*, getroffen zynde, gaf hy de Stad over; de Bezetting, die in volle geweer en met twee stukken Geschut uittrok, werdt met een Spaansch Convooi naar de *Graaf* gebegeleid.

Deeze tweede verovering ontstak den moed der Spaanjaarden derwyze, dat 'er van hunnen kant een Boeksken, dat te *Brugge* in Vlaanderen gedrukt was, voor den dag kwam, waar in, onder anderen, gezegd werdt, dat zy niet alleen *Venloo* en *Roermond*, maar ook *Nymegen* en de Sterkte *Knodsenburg*, daar vlak over gelegen, bemagtigd hadden, en dat *Breda* daar door van de Belegering der Staatschen ontslagen was. Dit Boekje, zegt men, zyne Hoogheid ter hand gekomen zynde, liet hy 't zelfde, naa dat hy het hadt geleezen, met een Trompetter binnen *Breda* aan den Stadhouder brengen, om van hem te verneemen wat daar van zyn mogte.

Binnen *Maastricht* was men omtrent deezen tyd zeer beducht voor eenig verraad, alzoo 'er by de *Boschpoort* een hevige brand ontstondt, waar door wel zesëndertig Huizen in de asch gelegd werden, en 'er daarbezyde groote moedwil onder de Geestelyken en de Burgers gepleegd werdt. De Heer *Goldstein* bekleedde toen de plaats des Stadhouders *Bouillon*, en de Bezetting bestondt uit twee Cornetten Ruiters en vierëndertig Vaandels voetvolk. Hy vreesde dat de Infant hem zoude komen bespringen, dienvolgens liet hy de Buitenwerken der Stad doorsnyden en kleinder maaken, om dus beter in staat te zyn tot de verdeediging; maar de

Stadhouder, van dit alles verstendigd zynde, begaf zich in alleryl met een Compagnie en nog twaalf Ruiters uit ieder Compagnie van zyn Regiment in de Stad, gevolg wordende van twee Cornetten te paard en tien Vaandels te voet. De Bezetting werdt daar door zeer versterkt, en de opgevatten vrees verydeld; nogthans tot meer voorzorg kreegen alle Geestelyken, uitgezonderd vier in elk Klooster, zoo wel als alle Burgers-Zoonen boven de veertien jaaren oud, bevel om uit de Stad te gaan, het welk ook geschiedde; doch wanneer men zag dat de Infant verder opgetrokken was, werden zy ter Stede weder ingelaaten.

Ondertusschen hadt *Stakenbroek* last om met zyn Ruitery den Rhyn, Waal en Maas voor allen vyandelyken inval te beschermen, ten welken einde hy met agt Vaandels paardevolk en een te voet het Dorp *Bislik* bezettede, Kolonel *Wynbergen* vervoegde zich met zeëntwintig Vaandels tot *Rhynberg.*; *Rantwyk* met agt Vaandels ging naar 't zoogenaamd *Hammeken*, welk hy tot aan de rivier de *Roer* bezette; de Graaf van *Styrum* begaf zich met zyn Regiment naar *Haffen* en *Loetewaard*, de Heer *du Mee* met zyne Fransche Krygslieden en nog een ander Regiment floeg zich neder in en omtrent *Halteren*, *Mylingen*, *Praast* en *Byne*: eindelyk werdt deeze rondom loopende Bezetting door den Heere *Beaumont* met zyn volk besloten, invoege de Kardinaal Infant zich alle mogelykheid zag afgesneeden, om niet alleen daar omstreeks eenigen aanslag te waagen, maar zelfs om den Rhyn over te trekken.

Naa deeze uitwyding moeten wy ons weder by de Belegeraars voor *Breda* vervoegen. Zyne Hoogheid hadt al te vooren aan de werken sterk laaten arbeiden, maar toen hy zich van de naabyheid der Spanjaarden ontslagen zag, liet hy de Franschen en Engelschen aan de *approches*, of aangraavingen arbeiden, deezen werkten ter rechterzyde naar de *Ginnikker-Poort* toe, en die ter linkerzyde. De Stadhouder van *Bergen-op-Zoom*, Kolonel *Morgan*, bevondt zich toen onder de Engelschen, en werdt, als de zyne wel zeventig roeden naar de Stad met aangravinge gevorderd waren, door een Musketkogel een weinig aan het been gekwetst. De Belegerden deeden toen ook een uitval met Waalen en Hoogduitschers, maar zy werden zoo wel ontfangen, dat ze met veel gekwetsten en agttien of twintig dooden, onder welken verscheidene voornaame persoonen waren, weder in de Stad

moes-

moesten keeren; de Staatſchen bekwamen hier by ſlechts drie of vier dooden, waar onder de Luitenant van den Sergeant Majoor *Duik*, wiens hoofd door een kogel afgeſchooten was, gevonden wierdt. De Belegerden verzochten twee uuren ſtilſtand, om hunne dooden te haalen en by te leggen, 't welk hun toegeſtaan werdt, en onder de dooden zag men inzonderheid een Vaandrig, die zich zeer moedig gedraagen en wel vyftien wonden ontfangen hadt. Vervolgens ſchooten zy onöphoudelyk op de Staatſche Arbeiders, die echter in hunne aangravingen zoo verre vorderden, dat ze nog geen drie roeden noodig hadden om aan het Hoornwerk voor de *Ginnikker-Poort* te zyn. Dit geſchiedde zeker niet zonder verlies van den een of anderen Arbeider, ook liet men, tot meerdere beveiliging derzelven, een Schietſchans op deeze hoogte maaken.

In de andere Legerplaatſen zat men ook niet ſtil, maar rondom verſchafte men den Belegerden veel werks; onder anderen liet Graaf *Hendrik Cazimir* zyn Legerplaats verder uitſtrekken naar het Hoornwerk achter het Kasteel, en gevorderd zynde tot aan den Draaiboom en den weg van *ter Heide*, gaf hy bevel dat aldaar eene Wachtplaats, eene Schietſchans en eene Halvemaan zouden opgeworpen worden; voorts liep zyn Legerplaats in rechte Liniën naar 't Hoornwerk achter *Mansvelt* en naar de Stads graften toe. Graaf *Willem* volgde daar in zyn voorbeeld, laatende twee Schietſchanſen opwerpen, de eene op den weg achter de Runmolen en de andere tusſchen 't Huis *ter Zuilen* en de Stad; van hier liet hy twee liniën vormen tot aan de *Antwerpſche-Poort*, het welk alles met een zonderlinge vlyt, ten genoegen der Overſten, maar ter benaauwinge der Stad, door de Soldaaten en gemeene arbeiders werdt verricht. Het voorbeeld en de vermaaning zyner Hoogheid deedt hier niet weinig toe, hy bragt Hoplieden en Soldaaten onder 't oog „ dat 'er hunne eer, die van „ den Staat en de zyne in het byzonder aanhing; hun met eenen „ herïnnerende, hoe zy dikwyls gewenscht hadden deeze Stad „ aan te tasten, daar by voegende, dat het nu tyd was om die „ woorden met de daad te bekrachtigen; en dat zy, in zulken „ geval, haast meester van *Breda* zouden weezen."

Middelerwyl liet de Prins een groote menigte Stormladders en *Facines*, of Rysbosſen, Biesbruggen enz. uit *Geertruidenberg* in Leger voeren, en de aangravingen en loopgraven werden dermaa-

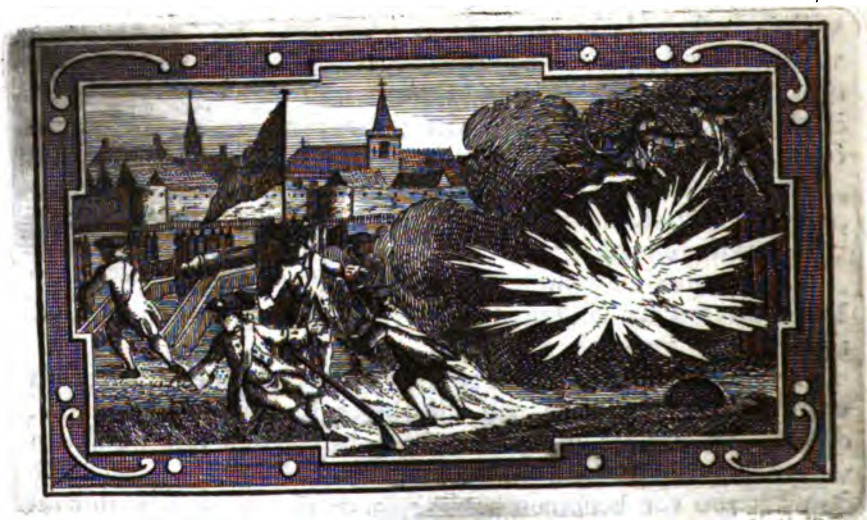
maate voortgezet, dat hy den 24 Augustus zyn Schietſchans reeds in gereedheid zag, het welk nogthans zoo gemaklyk niet afliep of 'er werdt de een en ander door 's vyands Geſchut doodgeſchooten; onder anderen bleef 'er een Luitenant. Den daar op volgenden nacht deeden de Belegerden, ten getale van tweehonderd, meestäl met handgeweer gewapend, een uitval op het voorkwartier van Graaf *Willem*, juist als de wacht aftrekken zoude. Hier was men in eene hevige ſchermutſeling, die wel een half uur duurde en van langeren duur zou zyn geweest, hadt men de aangevallenen geen hulp toegezonden; maar nu werden de uitvallers zoo moedig teruggedreeven, dat ze met verlies van omtrent dertig man, waar onder de Overſte *Jacob Cantelmo* was, hunnen uitval betaalden; van de Staatſche zyde bleef hier de dappere Kapitein *Verſchuur*. Een weinig naa deeze Schermutſeling zonden de vluchtelingen een Tamboer aan Graaf *Willem*, met verzoek om een voornaamen Bevelhebber onder de dooden te zoeken, 't welk toegeſtaan zynde, zag men dat het *Cantelmo* was, die zy met groote eer naar de Stad bragten. Deezen Bevelhebber hadt de Infant in *Breda* gezonden, om *Fourdin*, ingeval van nood, in 't Stadhouderſchap op te volgen, maar het draaide anders uit; hy was wel een man van moed en beleid, doch dikwyls te ſtout, om niet te zeggen vermeetel, 't welk oorzaak was dat *Fourdin* hem meermaals vermaand hadt „ dat „ hy zich toch niet ligtvaardig in gevaar zoude begeeven, naademaal hun Koning daar by geen voordeel hadt, en hy daar „ in zyn wisſe verderf zoude kunnen vinden; voorts dat hy moeste inzien ten welken einde hy binnen de Stad gezonden was." Doch de raad der voorzichtigheid vindt altyd, zelfs by de wysten, geenen ingang.

De Staatſchen bragten den zelfden nacht op hunne Schietſchans voor de *Ginnikker-Poort* nog vier halve Kartouwen by de agt, die zy daar bereids op hadden, en zy beſchooten daar mede den volgenden dag de Stad zeer ſterk, waar door den Belegerden de magt zoo ver benomen werdt, dat zy niet konden verhinderen dat men met de aangraving digt onder 't Hoornwerk kwame. Echter vielen zy des naamiddags van den 27 daar op uit, gewapend met (*) Morgenſterren, Handgranaaten en ander hand-

(*) Een ſoort van handgeweer, beſtaande uit een goeden ſtok, voorzien van yzeren punten, die ſtargewys gemaakt zyn, en door een Taalkundig Schryver, *Knodſen met Prikkels* genaamd wo den.

handtuig, en wel zoo vinnig dat de Baron *de Charnacé*, die aldaar met zyn Regiment Franſchen was, terug moest deinzen; dan wederom nieuwen moed ſcheppende (of liever toen hy zag dat de Franſchen wykten) rukte hy met honderd man zoo dapper op hen aan, dat ze uit deeze aangraving wyken moesten. Hy vervolgde ze tot aan hun Bolwerk, waar zy ſpits tegen ſpits en rapier tegen rapier vochten, tot dat hy een gedeelte van het Bolwerk ingenomen en de vyanden verder voortgedreeven hadt; ongelukkig werdt de Baron eenigſins aan zyn wang gekwetst door het ſpringen van een Granaat. Vervolgens wierpen de Belegerden twee groote Granaaten, ieder van honderd en vyftig ponden onder de Franſchen; een van dezelven ſmoorde in den grond, maar de andere brak met verwoesting uit, en wierp twee Soldaaten in de lucht.

Wy neemen dit geval, offſchoon wy meermaals belegeringen in onze Plaatjes vertoond hebben, nogthans om het zonderlinge, daar by voorkomende, voor 't onderwerp van onze Plaat.

„ Deeze Plaat vertoont de Belegering van *Breda* van den eenen „ kant, door Prins *Frederik Hendrik*, uit welke Stad twee Gra- „ naaten, of Bomben, ieder van honderd en vyftig pond, op het

„ het Fransche Kwartier geworpen worden, waar van de eene 1637.
„ in den grond smoort, en de andere, haare uitwerking doen-
„ de, tevens twee Soldaaten in de lucht doet vliegen."

Terwyl dit gebeurde meende de Spaanschen eenige Karren met Boomoly, Speceryen en Haring geladen, in de Stad te brengen, voorgeevende Zoetelaars te zyn; dan hun bedrog werdt rasch door de Staatschen ontdekt, want tusschen de Legerplaatsen van den Prins en Graaf *Hendrik* komende, werden zy in beslag genomen.

Wy hebben gezegd, dat de Staatschen met hunne aangravingen digt onder de *Ginnikker-Poort* gekomen waren; zy hielden zich verder bezig met de aarde uit de *Sappeering*, of ondergraving, over de *Pallissaden*, of Stormpaalen, van het Hoornwerk te werpen, hebbende blinden opgericht om de graavers te dekken, vermits de Belegerden onophoudelyk op hen schooten en wel zoo, dat men, ter aanmoediging der Arbeideren, ieder twaalf en vyftien gulden voor een nacht arbeids gaf. 't Geluk wilde dat men ook twee geheime ondergravingen in de Fransche loopgraven gewaar werdt, alvoorens de Belegerden 'er kruid in gebragt hadden, want anders zouden zy eene verschriklyke verwoesting onder dezelven veröorzaakt hebben.

Aan de andere zyden werdt de Stad mede zeer sterk benaauwd; een ieder zyn best doende om hoe langs hoe meer tot dezelve te naaderen; aan de *Haagsche-Poort* liet Graaf *Willem* de Stad met zes stukken hevig beschieten, en nog een Battery opwerpen, die hy voor drieëntwintighonderd guldens aanbesteed hadt, het welk *Goringh* ook ondernam. De Belegerden, offschoon zy zich in alle deelen manmoedig te weer stelden, waren dus in de uiterste benaauwing, zelfs zoo dat *Fourdin* in zyne heimelyke Brieven aan den Infant „ Hem zyn benaauwden staat te kennen gaf,
„ en dat alle toegangen, waar door 't ontzet te verwachten
„ stondt, hem benomen waren, hoewel hy zich, gelyk ook
„ zyn volk, als vroome Soldaaten kweeten, invoege aan hunne
„ trouwe en dapperheid niet ware te twyfelen, doch dat hy
„ geene uitkomst zag, ten zy die door eene tegenbelegering te
„ wege werdt gebragt." Doch zulks hadt de Kardinaal al vergeefsch bezocht, 'er was dus niets anders op, dan de Stad zoo lang te verdeedigen als mogelyk was, 't welk ten lof van

Fourdin gezegd moet worden geschied te zyn. Wyders werdt door den Heere *Buat*, die 't gezag in de Loopgraven hadt, de graft tot aan het eerste Buitenwerk gepeild, die daar in drie of vier voet water vondt; ook liet men twee Mortieren op de uiterste Wachtplaats stellen, waar uit veele Granaaden in de Stad geworpen werden, die groote verwoesting onder 't volk te weeg bragt. De Stedelingen waren nogthans genoeg in staat om deezen arbeid te stuiten, en de voornaamste arbeiders over hoop te schieten, waar door niemand ten laasten aan het dempen van voorsz. graft wilde arbeiden; maar geld verzoet den arbeid, zegt het spreekwoord, en men kan daar byvoegen, dat het geld (aangezien het wel- of kwaalyk zyn, de achting of minachting, by het gros des menschdoms, van het geld is afhangende) de grootste gevaaren doet trotschen en onder de oogen zien: eindelyk vertoonden zich dan ook twee mannen, die de demping van de graft voor tweeduizend guldens op zich namen, en zulks gelukkig des naamiddags van den 1 September reeds volvoerd hadden, schoon een derzelver met vyftien arbeiders door 't vyandelyk Geschut omhals gebragt werdt. De andere rukte uit het Hoornwerk een hand vol gras, bragt het by zyne Hoogheid en ontfing een geschenk van vyf honderd guldens.

De Engelschen onder hunnen Oversten *Goringh* bleeven van hunnen kant even yverig in 't werk, en bragten hunne ondergraving van het Hoornwerk gelukkig ten einde, schoon *Goringh* door een Kogel aan zyn voet gekwetst werdt, vermits hy zich te zeer blootstelde. De Franschen waren terwyl bezig aan de andere zyde van dit Hoornwerk, onder aanleiding van *Hauterive*, om de graft met Takkebossen te vervullen, om door dien weg zich een naaderen toegang tot de Engelschen te baanen; maar daar in werden zy grootelyks belemmerd door 't gestadig schieten van de Belegerden, die onder hen eenige dooden en gekwetsten veröorzaakten. De Heer *Charnacé* hier op iets in oogenschyn willende neemen, of de zynen van de wacht willende aflossen, werdt by deeze gelegenheid (het was den 1 September), behalve veele ander persoonen van aanzien, met een Musketkogel in 't hoofd geschooten, alzoo hy zyn Stormhoed niet op hadde, en stierf twee uuren daar naa aan zyne wonde.

Van deezen Ambassadeur en tevens Veldoverste zegt een Fransch

Fransch Schryver: „ het was by deeze laatste belegering van „ *Breda*, dat de Heer *de Charnacé* sneuvelde; want, schoon „ Ambassadeur van Frankryk, wilde hy aan het hoofd dienen „ van het Regiment, dat hy in deeze landen hadt, in hoope dat „ hy Maarschalk van Frankryk zoude worden door de gunst (of „ voorspraak) van den Maarschalk *de Brezé*, wiens Moeije hy „ getrouwd, en die hem zyne Ampten bemiddeld hadt."

Wat hier ook van moge zyn, zeker is het dat hy een man van groote ervaarenheid en ondervinding was, die den Koning van Frankryk, zynen Meester, met onbevlechte trouwe en grooten yver gediend heeft, zoo binnen als buiten het Ryk.

Dien zelfden nacht, wanneer men de Wachten hadt veranderd, wierdt den Prins te kennen gegeeven, dat de vyanden er op uit waren om eene versterking van vyftienhonderd man in de Stad te werpen, en dat zy ten dien einde alles in het werk zouden stellen. Zyne Hoogheid gaf daar op terstond bevel, dat de Wachten op de voornaamste toegången, en wel inzonderheid ter plaatse, waar men wist dat zulks ondernomen zoude worden, verdubbeld werden, en tevens liet hy daar een genoegsaam getal manschap in gereedheid stellen, om het opzet der vyanden te verydelen, het wel ook zyn volkomen beslag nam, alzoo zy hun doelwit niet getroffen hebben.

Ondertusschen ging men gestadig met de ondergravingen voort, offschoon de Belegerden zich ook steeds dapper verweerden, zoo met schieten als met uitvallen te doen op de vyanden, dat veel vertraaging veroorzaakte; de Schanskorven, tot bevryding aan het Hoornwerk gemaakt, ondermynden zy en lieten die aan stukken springen, 't welk de Arbeiders ten eenemaal blootstelde voor 't Geschut der Belegerden. Dan de Belegeraars kreegen hier door nogthans gelegenheid, om ook door het ruim met hun grof Geschut heen te schieten, en Graaf *Hendrik* drong met zyne doorsnydingen tot in de Werken van de Belegerden, terwyl de Franschen en Engelschen den 6 van voorsz. maand hunne Mynen in volkomen gereedheid hadden gebragt.

Des anderen daags begaven zich *Maison-Neuve* en *Hollart* vroeg in den morgen in de loopgraven, gevolg van zyne Hoogheid, de Jonge Paltsgraaf, veele Graaven en andere groote persoonaadjen, waar op men tusschen zeven en agt uuren gemelde Mynen deedt

springen, die van goede uitwerking waren, byzonderlyk de Myn der Engelschen. Nu zagen de Belegerden dat ze hun Hoornwerk den Staatschen zouden moeten overlaaten, maar, 't zy door eigen moed, of door bemoediging gespoord, zy vielen nogthans de Staatschen moedig aan, schoon zy geen kans tot voordeel hadden, alzoo zy al den damp en rook, den wind naar de Stad zynde, in 't gezicht hadden; de Franschen en Engelschen booden hun het hoofd, waar op een hevig gevecht ontstondt, dat een half uur lang zeer twyfelächtig was, doch eindelyk ten voordeele der Staatschen omkeerden, die telkens met nieuw volk van achteren ondersteund werden. De Belegerden, ziende dat zy met hunne Morgensterren, Dorschvlegels en ander vreemd geweer daar tegen niet bestand waren, zagen achter uit en toogen in goede orde langs den Brug in de Stad. Zy bekwamen hier by over de honderd en vyftig dooden, zonder de gevangenen, die wel een vyftigtal uitmaakten; de Staatschen hadden slechts vyftig dooden. Wat 'er van zy, men donderde zoo hevig uit het grof Geschut op de vluchtende vyanden, dat de achtersten de voorsten zoo sterk aandrongen, dat 'er veele in het water vielen en in dat element een einde hun's leevens vonden.

Dus kwam de Prins de Stad hoe langs hoe naader; *Fourdin* zag wel dat hy niet te zeer zyn hoop op onderstand moest stellen, de Prins hadt hem zulks reeds meer dan eens afgesneeden: echter moest hy, als een dapper Krygsman, alles tot de Stads verdeediging aanwenden, wat maar immer mogelyk was. Wel is waar dat 'er nog veel voor de Belegeraars te doen stondt, aleer zy op eene gantsche verovering konden staat maaken; doch hunne spoedige voortgangen deeden vreezen, dat indien men niet alle voorzorg gebruikte, zy nog wel eens zoo rasch zouden vorderen. *Fourdin*, dit aanmerkende, liet straks aan de *Ginniker-Poort* een nieuw werk maaken, om dezelve van binnen te verzekeren, waar toe hy eenëntwintig huizen liet afbreeken, 't welk hem 't misnoegen der Eigenaars op den halze haalde, die hem betuigden *dat het niet mogelyk was de Stad, met het verlies hunner Huizen, te beschermen, naademaal dusdanige sterke werken, als men reeds verlooren hadt, daar toe niet magtig waren geweest.* Dan zoo deeze Huizen in hunnen stand gebleeven waren, zy hadden minder nut gedaan, dan de werken, die op hunnen grond opgewor-

worpen wierden. Echter werden 'er maar, door tusschenskomst van de Stads Overheid, elf Huizen, die afgeschat waren, omvergeworpen, 't welk toch niet zonder morring toeging. Verstandige lieden waren van oordeel, dat zulks te laat werkstellig werdt gemaakt, en dat het te vergeefsch ware, alzoo men reeds gebrek aan buskruid hadde, invoege men, zoo het 'er al op aankwam, deeze werken niet eens zou kunnen verdeedigen; hieruit ontstondt dus veel ongenoegen.

Middelerwyl hadt Graaf *Willem*, naa dat hy de Graften van het Hoornwerk voor de *Antwerpsche-Poort* hadt laaten vullen, een begin met derzelver ondergravinge gemaakt, het welk de Belegerden tot tweemaal toe gewaar werden, en zich dapper daar tegenstelden; nogthans wierdt des avonds van den 10 om vyf uuren eene Biesbrug over die graft gelegd, die met de Myn om half zes aangestooken werdt, maar achterwaards springende, wierdt de Brug door de opspringende aarde gantsch bedekt, zoo dat de Soldaaten en Gravers geen middel zagen om terug te keeren, maar genoodzaakt waren om over den opgeworpen Dam bystand af te wachten, die zy ook bekwamen; waar op zy in de Bres, die door het springen van de Myn gemaakt was, indruischten, en de Belegerden verder Stadwaards indreeven met verlies van eenige Soldaaten: doch dit belette de Belegerden niet, om door hun gestadig vuuren op de Gravers, hen in hun werk te belemmeren en te noodzaaken om te deinzen. De Staatschen vielen toen wederom hevig op de Stedelingen aan, maar deeze verdeedigden zich zoo wel, dat zy zich met de gemaakte Bres te vreden hielden en zich aldaar begroeven.

Dit gevecht, of liever deeze schermutseling, die al zeer hevig was toegegaan, werdt met een stilstand van wapenen voor twee uuren gevolgd, ten einde ieder party zyn' dooden haalen en begraven konde; de Staatschen rekenden 'er al weder vyftig, waar onder zich de Luitenant *Hinderson*, *Williamson*, *la Grandiere*, *Beurevert*, *Barier* en veele anderen bevonden: doch van den kant der Spaanschen waren, naar gewoonte, veel meer zoo gesneuvelden als gekwetsten. De zucht om de eerste te zyn in 't aanbrengen van aangenaame tyding, was oorzaak dat de Prins diets gemaakt werdt dat men tevens dit Hoornwerk hadde veroverd, maar op naader onderzoek bevondt men dat zulks bezyde alle waarheid was, en

dat

dat de Overste, die zulks hadde aangebragt, zoo wel geld als dank by den Prins hadt zoeken te behaalen.

Dit niet naar wensch afgeloopen zynde, was men nogthans niet in moed verminderd; verre daar van, men nam terstond het besluit om den storm by herhaaling te beproeven en te onderstaan: zulks zou men tusschen den 11 en 12 September in het werk stellen, maar men werdt gewaar dat de Belegerden voorst. Hoornwerk by de *Antwerpsche-Poort* in alle stilte hadden verlaaten, hebbende twee stukken Kanon meegenomen naar de Stad, alwaar zy hunne wyk namen. Intusschen waren de Franschen en Engelschen aan de *Ginniker-Poort* in geduurige bezigheid, werpende hoe langs hoe meer aarde in de Stads graften, ten einden een aanvang aan de Galleryen te maaken, 't welk zy niet alleen ter uitvoer bragten, maar ook zoo veel voets zochten te winnen en weezenlyk wonnen, dat zy hunne werken krachtdaadig konden beschermen; want zy hadden aan dien kant twee Batteryen, of schietschansen, ieder voor twee stukken Kanon bevatbaar, opgeworpen: invoege zy den vyand konden tegenstaan.

Ondertusschen was de Kardinaal Infant, als wel ziende dat 'er voor hem, naa de verovering van *Venloo* en *Roermonde*, in deeze streeken niet meer te doen was ten nutte van Spanje, wederom met het grootst gedeelte zyns Legers naar *Vlaanderen* getoogen, vermits de Franschen, aldaar goed spel hebbende, in het veroveren van de eene en andere plaats onverhinderd, als het ware, voortgingen; hy spoedde zich daar naar toe ter ontzet: maar, te laat komende, begaf hy zich weder naar den kant van *Brabant*, waar hy met zyn Heïrmagt, als niets konnende uitvoeren tegen de Staatschen, bleef liggen. Hy was van gedachte om den Belegerden hoe langs hoe meer hulp door dien weg te kunnen toevoegen; en dit was zeker genoeg, dewyl hy niets gewichtigers kon onderstaan: nogthans zag hy in 't vervolg wel dat het een zoo wel als het ander zonder vrucht ware, naademaal de Staatschen, door de schranderheid van zyne Hoogheid, zyne maatregels steeds te vooren kwamen.

De Maaskant was door de afwyking van den Infant en zyne tegenwoordige posteering zoo verre vry, dat zich eenige Vaandels, die tot derzelfs bewaaring aldaar op de wacht waren geweest,

weest, nu weder veilig naar het Leger terugbegaven, die zich in het Kwartier van Graaf *Hendrik* vervoegden. Dit geschiedde den 14 der voorsz. maand, wanneer men ook, by het gevangen neemen van eenige persoonen, een onder allen vondt, die een Brief van den Gouverneur *Lourdin* by zich hadt, welke Brief in Cyfer was geschreeven; dan de Geleerde en op den Nederlandschen Parnas gelauwerierde *Constantyn Huygens*, Heeren van *Zuilichem*, toenmaals Geheimschryver, of Secretaris van zyne Hoogheid, dien Brief ontcyferd hebbende, zoo bevondt men den inhoud deeze te zyn; hy hoopte naamelyk dat *des Kardinaals zaaken in beteren stand mogten zyn dan de zynen binnen Breda waren, hoewel het niet aan zorg en trouw, maar aan het Noodlot ontbrake, vermits hem het Hoornwerk aan de Ginniker-Poort reeds afhandig was gemaakt; dat hy nogthans alles hadde bygebragt, wat tot deszelfs behoud konde vereischt worden; dat het voor de Haagsche Poort ook geen beteren keer genomen hadde, want dat zy aldaar tot driemaal toe terugge dreeven ware, hoewel de Bourgonjesche Soldaaten zich mannelyk hadden gedraagen; dat de Prins van Orange, zich van dit voordeel bedienende, drieduizend man hadt uitgezonden om den aanslag te hervatten, maar tegen zy niet bestand waren geweest, en dus de plaats in tyds verlaaten hadden; dat hem achter het Kasteel ook niets anders te verwachten stonde, waarom het ontzet ten spoedigsten verhaast moest worden, of het ware rasch met hem gedaan, als wordende van alle zyden met de gaanderyen geprangt, en hebbende niet meer dan vyftienhonderd gezonden mannen over, zynde de rest of dood, of gekwetst; en eindelyk dat het Buskruid van dag tot dag zeer verminderde, en zonder dat konden hy geen tegenstand doen.*

Met dit al schooten de Belegerden de gallery, of gaandery, van Graaf *Willem* overhoop met hunne gezonke stukken geschut, het welk hun nogthans te ligter om doen was, naademaal deeze Graaf, zoo men verhaalt, zyne Schietschans tot verdeediging van genoemde Gaandery nog niet hadt laaten opwerpen, dan het duurde niet lang of de Gaandery was weder in orde en de Schietschans opgeworpen. Nu werkten de Franschen en Engelschen om stryd ten einde hunne toebedeelde werken het eerst vaardig te hebben, 't welk zoo werkelyk voortging dat zy, door middel van twee Schietschansen, elk van twee stukken, de gezonken' Kanonnen der vyanden gantsch onbruikbaar maakten; terwyl men

men met genoemde gaandery zoodanig gevorderd was, dat 'er voor de *Ginniker-Poort* agtëndertig binten opgericht waren: de gezonken' ſtukken Geſchut der Belegerden hadt men ook, door gemelde twee Batteryen, buiten ſtaat geſteld, om de Franſche en Engelſche Arbeiders te belemmeren, die dus hun werk met allen vlyt voortzetteden.

Ondertusſchen werdt 'er geſtadig uit het grof Geſchut op de Stad geſchooten, en in het Kwartier van Graaf *Hendrik* eene pooging gedaan, om achter het Kasteel aan 't Hoornwerk op de graft van de Halvemaan, alwaar hem bericht was ſlechts drie voet water te zyn, aan te vallen, 't welk des nachts werdt beſtaan; doch te vergeefsch: want het gegeeven bericht werdt niet alleen valsch bevonden, maar de Belegerden vielen de Staatſchen ook zoo vinnig aan, datze met verlies van twintig man en met dertig gekwetſten moesten terugwyken.

De Prins vernam omtrent deezen tyd dat de vyand doende was met veele Sloepen, Bruggen, Ladders en andere Krygsbehoeftens te *Antwerpen* te vergaderen, en dat hy langs de Schelde den Algemeene Staaten afbreuk meende te doen; hier op liet zyne Hoogheid ten eersten die van *Zeeland* en de plaatſen langs de Schelde aanzeggen, dat zy op hunne hoede moesten zyn, zendende wyders vier Vaandels volk te ſcheep naar *Bergen-op-Zoom*, om by alle gelegenheid de aangevallenen by te ſtaan: dan de vyand trok over de Brug van *Antwerpen* naar *Vlaanderen*, invoege de opgevatten' vrees verydeld werdt.

Door den geſtadigen arbeid der Staatſchen, waar toe de moedige vermaningen van zyne Hoogheid niet weinig van nut waren, deedt men van dag tot dag groote vorderingen, 't welk de Belegerden hoe langs hoe meer in 't naauw bragt; en gelyk men zich wel met de groosten moed, of liever woede, te weer ſtelt, wanneer men ziet dat een gevaar onoverkomelyk is, om zich daar door, als het ware, nog te redden: zoo deeden nu ook de Belegerden.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1637.

't Kwam op het nypen aan, derhalve verdeedigden zy hunne overige werken zeer manmoedig, 't welk den dood aan verscheiden' Beleggers veröorzaakte; Kapitein *Car* was onder anderen in dit geval, de Luitenant Kolonel *Contis* werdt zyn been stuk geschooten, en de Kolonel *Wynbergen*, die in 't gevolg van den Prins was, kreeg een gevaarlyke wonde aan 't hoofd, doch de Prins zelfs bleef gelukkig vry: zy schooten onophoudelyk by dag en nacht uit hunne gezonken' stukken (waar door zy den Arbeideren wel 't meeste naadeel toebragten) op de Belegeraars; doch men werdt naa eenige dagen gewaar dat dit geschiet grootelyks verminderde, 't zy dat die van binnen meer gebrek aan kruid begonnen te hebben, of dat zy 't niet nutteloos wilden verspillen: hoe het zy, de Belegeraars bedienden zich van de gelegenheid ter overbrenging hunner gaanderyën, waar mede zy grooten haast maakten en tot over de graften vorderden. Graaf *Willem* liet nog veertig tot vyftig binten aan zyne gaandery hechten, en Graaf *Hendrik* veroverde voorsz. de halvemaan. Vervolgens wierp men de Biesbrug, die men voor de Stad *Hulst* hadt willen gebruiken, over de Graft van de halvemaan by de *Ginniker-Poort*, aan de rechterzyde van de Fransche gaandery, waar op de Soldaaten met vuurroers en schoppen ten storm liepen en de Belegerden terug dreeven. Graaf *Hendrik* bestormde dien zelfden dag (den 2 October) het Hoornwerk voor het Kasteel, het welk hy, naa anderhalf uur met de Belegerden in stryd te zyn geweest, die zich met grooten moed te weer stelden, doch ten laatsten wyken moesten, in zyne magt kreeg. In de Stad was de beängstheid nu zoo groot, dat men de noodklokken luidde en met de trommen alarm sloeg, want, offschoon men naderhand zag dat de Stad meer beschadigd zou hebben kunnen zyn, scheen zy tegenwoordig nogthans als in volle vlam, door het aanhoudend schieten der Belegeraaren, die zekerlyk nog grootere voortgangen zouden gemaakt hebben, waren zy niet door de gestadige regen belemmerd geworden; hier door werden zy zelfs genoodzaakt om de Rivier de *Merk*, die, als hier boven is gezegd, toegestopt was, weêr te openen, om het water af te leiden. De Franschen en Engelschen, intusschen ook met hunne gaanderyen

over de Stads Graften gekomen zynde, zoo begon men een aanvang met de Mynen, of ondergravingen, te maaken.

Doch alvoorens wy tot de overgave van *Breda* komen, dienen wy gewag te maaken van den aanslag der vyanden op *Aardenburg*. De Spanjaarden hadden tusschen den 28 en 29 September uit *Brugge* en andere omliggende plaatsen by de vierduizend man te saam gebragt, welken, behalve honderd twintig ligte Schuitjes, die ter zyde met yzeren ringen voorzien waren en door twee en vier man konden gedraagen worden, nog veele andere benoodigdheden met zich voerden, en zy hadden by het doorgestoken gat *Lapscbure* met vier Sloepen reeds tweeduizend mannen overgebragt. Doch men ontdekte den aanslag, vermits men van alle kanten Bespieders uitzondt, en tevens zorgvuldig op zyn hoede was; door deezen weg kreegen de Staaten van *Zeeland* 'er dit bericht van: „ dat de Graaf *de Fontaines* voorhadde om met twee- „ endertighonderd mannen, voorzien van veele Sloepen en an- „ dere behoeftigheden, tusschen *Sluis* en *Aardenburg* een inval te „ doen, en dat men dus vermoedde dat het op de Krabbeschans „ gemunt was." Den Stadvoogd van *Aardenburg* werdt terstond de tyding daar van toegezonden, en hy ontdekte ook rasch de vyanden, waarom hy inderyl een' Bode naar *Sluis* aan den Gouverneur zondt, hem te kennen geevende, dat hy de Spanjaarden, tusschen de twee- en drieduizend man sterk, een myl verre van *Aardenburg* by *St. Leonard* hadt zien landen, en, naademaal hy wel vooruitzag dat het op hem toegelegd ware, verzocht hy denzelven om bystand. Deeze Stadvoogd hadt niet misgezien, want de vyanden waren, als gezegd is, 's nachts te vooren in Sloepen en ligte Schuitjes door het ingestoken gat van *Lapscbure* geland, en namen hunnen weg naar den *Kruisdam* op *Aardenburg*. De verzochte bystand kon nu zoo zeer geen plaats hebben, doordien het meeste Krygsvolk niet by de hand ware, dus stelde zich een ieder moedig te weer; dan de vyand bespeurde in 't aannaaderen dat zyn opzet ontdekt was, en, schoon hy volks genoeg uitmaakte, dorst hy de kans niet waagen, maar keerde onverrichter zaaken wederom terug, het welk in de reeds benaauwde gemoederen geen kleine vreugd veroorzaakte.

Dezelve vreugde viel nogthans die van *Breda* niet te beurt, in plaats van vermindering van benaauwdheid werdt dezelve hoe langer

hoe

hoe grooter, zelfs zoo dat de Inwoonders tot onlust overfloegen; want zyn Hoogheid hadt nu bevel gegeeven om twee Mynen te maaken, aan ieder van de voorzyde des Bolwerks een. Dit bevel was zeer rasch ter uitvoer gebragt, gelyk ook in het Kwartier van Graaf *Willem*, waar door de Belegerden zagen dat ze van meer dan eenen kant een ysfelyk gevaar hadden te verwachten. De Burgerlyke Regeering was niet min bevreesd, en, aanmerkende dat alle uitftel van overgave (waar toe zy toch eindelyk zouden moeten overgaan,) haar flechts tot verlenging van ellende zoude ftrekken, nam zy wysfelyk het befluit om den Stadhouder tot Verdrag met den Prins te beweegen, 't welk den 5 October gefchiedde, wanneer eenige Gemagtigden van de Magistraat by den Gouverneur in het Slot kwamen, en hem onder anderen zeiden dat de overgave geene langere verwyling konde lyden. De Gouverneur hadt reeds lang aan de Koorts ziek geweest en lag nu te bedde, echter, hoe ziek van lighaam, was zyn moed daarom niet te minder, of liever 't punt van eer en de voorzorg om zich by zyn party in achting te houden, was oorzaak dat hy in 't eerst de begeerte van de Magistraat niet wilde voldoen. Hy gaf den Gemagtigden te kennen: „ dat het gevaar nog zoo verre niet was; dat, of wel de vyanden zeer digt „ voor de Stad waren, zy dezelve nog niet in hunne magt had„ den; dat het fchande zoude zyn *Breda*, zonder 't uiterfte te „ verwachten, over te geeven, en nog veel fchandelyker een „ overompeling te vreezen, vermits de Mynen, of Ondergra„ vingen, alsnog geene openingen in hunne wallen hadden ge„ maakt; dat, gefteld dat zulks eens ware, de Prins van Orange „ deeze Stad, als hem in eigendom toebehoorende, gantsch „ niet ten roof aan zyne Soldaaten zoude overgeeven, en nog „ veel minder toeftaan om de Inwoonders door het zwaard te „ doen fneuvelen; dat men nog het uiterfte konde afwachten, „ eer men van Verdrag met den vyand fprak, een Stad over te „ geeven veel gemaklyker zynde dan een Stad te verdeedigen; „ en eindelyk dat men nog eenige dagen zoude wachten, om te „ zien wat de tyd medebragt."

Wy laaten het daar of *Fourdin* moedig in den mond, maar kleinhartig van gemoed ware, gelyk men fchynt te kennen te willen geeven, zeker is het dat deeze redenen over het geheel

heel uit een welwikkend brein zyn voortgesprooten. Hoe het ook zy, in den Raad werdt beslooten by eenpaarigheid van stemmen om de Stad over te geeven, en zulks geschiedde onder wederzydsche belofte van 't Gemeen, voor den bepaalden dag, dit niet te openbaaren.

Ondertusschen hadden de Engelschen onder den Heer *Herbert*, en de Franschen onder *Hauterive*, de Wacht aan de *Ginniker-Poort*, en zy werden door den Prins gelast om des nachts eenig volk op het Bolwerk te stellen om te onderstaan wat de Belegerden deeden, en hoe zy te moede waren; maar dit wierdt, niet naagekomen, alzoo men niet goedvondt een' benaauwden vyand te tergen, en de zaak daar door zelfs verachterd zoude worden; nogthans hoorde men op dit Bolwerk de trom roeren 's morgens (den 6 October) om zeven uuren, waarop *Herbert* zich terstond derwaards begaf en een Overste van de Belegerden ontmoette, die hem verzocht door een trom kennis te willen geeven aan den Prins dat men van Verdrag wilde spreeken, en dat men ondertusschen alle vyandelykheid ter zyde zoude stellen, 't welk door gemelden Engelschen Overste greetig werdt aangenomen en toegestaan: maar hy kreeg nu de Franschen op den hals, die gaarne den Prins deeze blyde boodschap wilden overbrengen, gelyk zulks hun ook werdt toegestaan, echter, hoe aangenaam deeze tyding den Prins ook ware, zorgde hy om dit verschil, dat zeker min of meer kwaade gevolgen moet gehad hebben, tusschen beide natien uit den weg te ruimen, hy vertoonde hun *dat het iets ydels was om deeze eer zoo ter hart te neemen, daar beide partyen even vlytig waren geweest tot de overwinning, en dat het genoeg was dezelve verkreegen te hebben.*

Doch aleer wy tot de overgave van *Breda* overgaan, moeten wy de twee volgende gevallen nog melden. De Luitenant *Krook* hadt, staande Breda's belegering, omtrent *Diest* eene ontmoeting met tweehonderd Spanjaarden, die met hem handgemeen werden; doch hy tysterde dezelven zoodanig, dat ze ten deele op de vlucht gedreeven, deels doodgeschooten en ten deele gekwetst werden, hebbende daarboven zeventig gevangen, waar onder zich de Geldersche Edelman, *Herman Pol* (van wien wy hier boven in het geval van de Schans *ter Voorn* gesprooken hebben) bevondt, en die naar den *Haag* in hechtenis gezonden

wierdt.

wierdt. Dit kleine geval verhaalen wy met opzet om den Leezer eene verscheidenheid te geeven, op dat de stip achter een volgende beschryving van deeze groote belegering hem geen verdriet moge aandoen; 't volgende geval zal ten zelfden einde strekken. Graaf *Hendrik van Nassauw* reedt tegen den avond in zyn Koets met vier graauwe paarden bespannen naar 't Kwartier te *Teteringen*; deeze paarden blonken den Belegerden sterk in 't oog, en zy namen het besluit om zich van dezelven meester te maaken: dus namen zy ook hunnen slag waar, als de Koets terugreedt, en veroverden dezelven. De Stadhouder *Fourdin*, aan welken zy dezelve denkelyk hadden aangebooden, hadt de beleefdheid van ze den Eigenaar weder te laaten aanbieden, nogthans op voorwaarde dat hy zynen Soldaaten eene vereering van negenhonderd guldens zoude doen, het welk Graaf *Hendrik* deedt en dus zyne Koets en paarden wederom kreeg. Het was een geluk dat hy zich op dat moment niet in de Koets bevondt, alzoo het 'er alsdan gantsch anders zou hebben uitgezien.

Dit laatste geval geval neemen wy tot het Onderwerp van onze Plaat.

„ Hier ziet men de Belegering van de Stad *Breda* in het ver-
„ schiet,

„ ſchiet, en op eenigen afſtand van de Stad de ledige Koets van „ Graaf *Hendrik van Nasſauw*, met vier fraaije graauwe Paarden „ beſpannen, die van het Kwartier te Teteringen, waar zy „ dien Graaf gebragt hadt, terugkomt, en door eenige Spaan„ ſche Ruiters overvallen en ten roof gemaakt wordt. Dit ge„ val geſchied in de ſchemeravond."

Op verzoek der Belegerden hadt zyne Hoogheid nu als Gyzelaars in de Stad gezonden de Franſche Kapiteins *Gentelot* en *du Sombier*, waar tegen zich in 't Staatſche Leger, van den kant der Stad, begaven de Kapiteins *Martert* en *Overwyn*, uit de Bezetting, doch uit de Burgery werdt de Schout, de Voorzitter *Veen*, de Burgemeester *Hegelſe* en de Geheimſchryver *Elkens*, uit den Breeden Raad de Heer *N. Ryenen* en uit den Geestelyken Stand de Kanunnik *Malder* gemagtigd. Deeze Heeren wierden in een Schuit over de Stads Graften in het Leger en voor den Prins gebragt, wien zy hunne Geloofsbrieven overleverden en voorts met denzelven in onderhandeling traden. Dus werdt 'er een dubbel Verdrag op den 7 October getroffen, dat de by naa van denzelven inhoud was als het Verdrag met *Spinola*, ten jaare 1625 gemaakt. Wy zullen ter voldoening van veelen onzer Leezeren, die met kundigheid oordeelen, dat, in eene volledige *Historie van Holland*, ſomtyds ook de Verdragen volkomen en in hun geheel moeten voorkomen, alzoo daar uit veel licht over de verhaalde zaak verſpreid worde, dit dubbel Verdrag in nieuwere ſpelling en bewoording laaten volgen.

Artykelen, door de Geestelykheid, den Drosſaart, Schout, de Burgemeesteren, Schepenen, en den Raad der Stad Breda, zyne Hoogheid, myn Heer, den Prinſe van Orange, Heere en Baron van Breda, voorgedraagen.

1. „ Dat alle misſlaagen, vyandſchappen en misdaaden, hoe groot en van welken aart dezelven ook zyn, of gehouden mogte worden, zonder uitzondering van die, welken door Geestelyke of Wereldlyke Perſoonen, 't zy ze in de Stad tegenwoordig of daar buiten waren, bedreeven mogten zyn, ten eenemaal zoo vergeeven en ver-

„ Zyne Hoogheid de hier nevens ſtaande Artykelen gezien en overwogen hebbende, heeft daar op verklaard en vergund:

1. „ Dat hy dit Artykel toeſtaat, op voorwaarde da alle de daar

in

1637.

„ geeten zouden blyven, als of die nooit
„ geschied waren.

2. „ Dat in voorsz. Stad *Breda* nu en
„ ten allen tyde zou blyven 't openbaar
„ gebruik van de Roomsch - Katholyke
„ Religie in de Groote Kerk, in de Kloos-
„ ters en 't Bagynhof, gelyk zulks nu sints
„ twaalf jaar hadt plaats gehad, en wel
„ in dier voege dat niemand, van welke
„ hoedanigheid, 't zy Burgerlyk of Mili-
„ tair, het vermogen zoude hebben om
„ daar in eenige verhindering en tegen-
„ kanting, of wel verërgernis te doen in
„ de Kerken of op Straat, met woorden
„ of werken, op *arbitrale* correctie, of
„ goeddunkelyke kastyding.

3. „ Dat de Magistraat zoude aange-
„ steld worden uit onderscheidene per-
„ soonen, zoo van den Roomschen als
„ Hervormden Godsdienst, zonder onder-
„ scheid; en dat alle altoosduurende
„ Ampten, immers de geenen, waar van
„ de Bedienders tot den jaare 1625 ge-
„ weest en overleeden zyn, doch die door
„ Graaf *Jan van Nassauw* aan anderen
„ zyn verleend, in denzelven stand zou-
„ den mogen blyven.

4. „ Dat de Kappittelheeren met hun-
„ ne Suppoosten, de proost en het Non-
„ nen - Klooster van St. Katharyns Dal,
„ de Pastoor, 't Collegie van de Jesu-
„ ïten, de *Conventen* van de *Patres*, Ka-
„ pucynen, Minderbroeders, het Bagyn-
„ hof, de Geestelyke Dochters van het
„ Zieke - Gasthuis en alle andere Geeste-
„ lyke Persoonen van wat staat of orde
„ zy zyn, die voor de dagtekening van

H „ dit

in gemelde Persoonen, zich voortaan in hunnen plichte houden."

2. „ Dat de twee Nonnen- en Bagynen-Kloosters op denzelven voet gehouden zouden worden, als zy geweest waren voor den jaare 1625, als wanneer de Staatsche Regeering plaats hadde."

3. „ Dat de Magistraat zoude gevormd worden uit de voornaamste en Beste persoonen van de Stad, volgens de Wetten en Voorrechten van *Brabant*, en van de Stad zelve.

4. „ Dat alle Geestelyke Persoonen hunne goederen bezitten en zouden mogen bestieren, zoo als zy voor den jaare 1625 gedaan hadden; dat de geenen, die uit de Stad zouden willen gaan, hunne Goederen

zou-

„ dit Verdrag in de Stad aangenomen „ en ontfangen zyn, zouden blyven in „ vredige bezitting van alle Goederen, „ Inkomsten, Vergunningen, Tienden, „ Voorrechten en andere Inkomen, van „ wat aart dezelven zyn, zoo binnen als „ buiten deeze Stad, zonder uitzondering, „ 't zy van nieuwe aan te neemen of anderen in derzelver plaats te stellen, en gelykerwys allen en een iegelyk dezelven „ tot nog toe bezeten heeft, zonder dat „ iemand deswegens eenige schade, letsel of kommer te lyden hebbe; en dat „ alle *Beneficiën* en *Cannonizien*, die kwamen open te staan, gegeeven zouden „ worden aan Roomsch-Katholyken, „ achtervolgens de oude Fundatiën en de „ daar van voor handen zynde Wetten.

5. „ Dat de Jaarlyksche Inkomsten van „ de goederen des Weeshuis der voorsz. „ Stad, zoo havelyk als erfelyk, dewelke het heden bezit, of in vervolg „ van tyd, het zy by Uitersten Wille, „ Gifte, Koop of andersins, verkrygen „ zou, gedeeld zouden worden naar gerade en bevinding, dat de arme Kinderen, van den een en anderen Godsdienst, zouden noodlydend worden „ bevonden, en dat zy ook ieder in 't „ byzonder een eigen Leermeester en „ byzondere Wooning zouden hebben; „ mitsgaders dat de Goederen, Collecten, „ of Inzamelingen, en de Aalmoessen „ van den *Heiligen Geest*, *Gasthuis* en het „ *Mannenhuis* op 't *Gasthuis einde* en op „ den *Haagdyk*, zouden bestierd en den „ Armen toegedeeld worden door Persoonen van den een en anderen Godsdienst,

zouden mogen met zich neemen, en dat zy, zoo wel als de Burgers, hunne Huizen zouden mogen verkoopen, gelyk ook andere onroerende goederen."

5. „ Dat de Goederen, Collecten en Aalmoessen van gedachte Armhuizen, in nevensstaande Artykel opgenoemd, gebruikt en zouden bestierd worden, even als voor den jaare 1625, zonder opzicht tot de Religie van de Persoonen, die daar toe gebruikt werden."

6. „ Dat

„ dienst, zonder aanneemelyke verkie-
„ zingen, gelyk tot nog toe, aan welke
„ zyde der Stad ook, geschied ware.

6. „ Dat de Stad *Breda* en haare Ingezetenen zouden in 't bezit blyven van alle de Voorrechten en Vryheden; dat aldaar geene meerdere Belastingen gesteld zouden mogen worden dan die, welken 'er zyn geweest sints 't jaar 1590 tot den jaare 1625, als zynde in dien tyd tot de Nederlandsche Regeeringe behoorende geweest; dat, gelyk de Stad by deeze Belegering zeer geruïneerd en verzwakt ware, zy, geduurende twee jaaren, van de Licenten, of Verlofgelden, mogte vry blyven.

6. „ Dat zyne Hoogheid dit Artykel toestaat, met uitzondering nogthans van de Licenten, waar over hy hunne Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten, ten besten zoude spreeken."

7. „ Dat alle Burgers en Inwoonders der Stad, 't zy tegenwoordig of niet, van wat stand en hoedanigheid zy zyn, zoo die in dienst des Konings van Spanje, als die 'er niet in zyn geweest; na het sluiten van dit Tractaat daar uit zouden mogen, en werwaards het hun geliefde, gaan, met hunne Huisgezinnen, Meubelen, Papieren en andere roerende Goederen: of wel met der woon in de Stad zouden mogen blyven voor den tyd van vier eerstkomende jaaren, om binnen dien tyd te kunnen besluiten of zy in dezelve of elders willen gaan woonen; dat ze, geduurende dien zelfden tyd, overal ten platten Lande zouden komen en verkeeren mogen, zoo om te zien waar zy hunne Woonplaatsen zouden verkiezen, als om andere zaaken; dat, ingevalle zy binnen, of ten einde deezer vier „ jaa-

7. „ Dat de Prins dit verzoek voor den tyd van drie jaaren vergund, en wel met insluiting der geenen, die uit de Stad gegaan zyn; nogthans ook met beding dat zy, die in onzydige Landen, of ten platten Lande met der woon zouden gaan, en in 't vervolg weêr in de Stad komen, om zich weder aldaar neder te zetten, zulks met voorgaande kennis van zyne Hoogheid, of deszelfs Gouverneurs zouden doen."

8 „ Dat

„ jaaren zouden willen vertrekken, zulks „ hun vry zou ſtaan met Vrouwen, Kin- „ deren en Goederen, zoo te water als „ te land, en wel zonder aan betaaling „ van Tollen, Licenten, of onderzoek van „ Schepen blootgeſteld te zyn, al ware „ het ook dat iemand van hen, ſtaande „ opgenoemde jaaren, eenig openbaar „ Ampt bediend hadde; dat zy de vrye „ beſchikking hunner Goederen zouden „ genieten, dezelven verkoopende, be- „ zwaarende, vervoerende, of wel de- „ zelven geevende en laatende ter beſtie- „ ring aan wien 't hun goeddunken zou- „ de; dat, indien zy kwamen te ſterven „ binnen of buiten de Stad, het zy met „ Uiterſten Wille of niet, dezelve Goe- „ deren zouden vervallen aan de benoem- „ de Erfgenaame, of aan hunne naaſte „ Vrienden, offchoon het Testament hun „ niet ware toeluidende; dat zy alle hun- „ ne Meubelen, Goederen, Koopman- „ ſchappen enz. naar goeddunken zouden „ mogen vervoeren, zonder anderen Vry- „ brief noodig te hebben dan dit Tractaat; „ dat alle de geenen, die in onzydige „ Landen, of wel ten platten Lande zou- „ den gaan woonen, zich wederom in „ deeze Stad, als het hun goeddacht, „ zouden mogen nederzetten, zonder „ daar toe eenig Concent te benoodigen.

8. „ Dat zy, die om hunne byzondere „ belangen in de Landen of Steden, den „ Koning van Spanje toebehoorende, „ zouden willen gaan, zulks zouden mo- „ gen doen, geduurende de voorsz. vier „ jaaren, zoo dikwyls als zy het goed- „ vonden, en dat ze telkens weder in „ dee-

8. „ Dat zy, ge- „ urende den tyd van drie jaaren, zouden mogen vertrekken in vyandlyke Landen en Steden en weder in *Breda* komen met voor- „ af-

„ deeze Stad zouden mogen komen, zoo „ om 'er te blyven woonen, als om 'er „ weêr uit te vertrekken, als boven is „ gezegd.

9 „ Dat in gemelde Beding begree- „ pen zouden zyn alle de Burgers en In- „ woonders deezer Stad, die afweezig „ zyn, gelyk ook alle de Pastooren en „ in gemelde Stad gevluchte Geestelyke „ Persoonen en ten platten Lande woon- „ achtig geweest zynde Huislieden; dat „ zy, uit krachte van dit Verdrag, vrye- „ lyk zouden mogen wederkeeren in hun- „ ne Dorpen of Wooningen, of wel, „ zulks verkiezende, geduurende de vier „ jaaren in de Stad blyven; dat de Pas- „ tooren van Breda's Baronnye, zoo te- „ genwoordig als afweezig en hunne „ Opvolgers, in de Parochy-Kerken en „ in die daar van afhangende zyn, hun- „ ne Priesterlyke Beroepen zouden mo- „ gen waarneemen en hunne Inkomsten „ behouden, gelyk zy by weêrvergel- „ ding gedaan hebben.

10. „ Dat alle Vonnissen, by de Ma- „ gistraat der Stad en by de Hoofdban- „ ke uitgesprooken, die tot nog toe on- „ veranderd zyn gebleeven, van waarde „ blyven en van dezelve kracht zouden „ zyn, gelyk ook alle Contracten, die „ voor en geduurende de Belegering ge- „ maakt zyn, hoedanig ook, zouden „ blyven.

11. „ Dat alle de Stads rekeningen, „ by overtuiging beweezen, hunne waar- „ de en kracht behouden zouden. . . . .

afgaande toelaating van den Gouverneur."

9. „ Dat dit Artykel, voor zoo verre het den Burgers aangaat, toegestaan werdt, maar dat de Pastooren en andere Geestelyken, daar in aangeroerd, wel uit de Stad zouden mogen gaan, dan dat zy zich, by wederkeering, naar de Plakaaten zouden hebben te regelen, als welken door de Staaten Generaal by Retorsie, of weêrvergelding, uitgegeeven wierden, ten tyde toe daar omtrent iets anders beraamd zoude zyn."

10. „ Dat zyne Hoogheid dit Artykel volkomen toestaat."

11. „ Dat dit Artykel insgelyks goedgekeurd werdt, mits dat alle Registers, Chartres en andere Pa-

12. „ Dat pie-

pieren, de Leenen en Domeinen betreffende, het zy van Geestelyke of andere Goederen zyne Hoogheid aanbelangende, in handen zullen gesteld worden van hen, die de Prins daar toe zou bemagtigen."

12. „ Dat zy, die eenige Renten, „ of schulden op de Stad hadden, alle „ jaaren, zonder korting, hunne betaa„ ling zouden verkrygen.

12. „ Dat zulks wordt toegestemd."

13. „ Dat de Stad *Breda* niet zal ver„ plicht zyn tot het hermaaken, her„ stellen of onderhouden der Wallen, „ Vesten, Poorten, Bruggen, *Corps de* „ *Garde* en andere Vesting-Werken, „ noch eenig vuur of licht te geeven „ aan de *Corps de Garde*, waar van zy de „ laatste twaalf jaaren vry is gebleeven, „ terwyl zy onder Spanje stondt.

13. „ Dat zich die van *Breda* hier omtrent zouden hebben te gedraagen naar het geene voor den jaare 1625 hadde plaats gehad."

14. „ Dat het Krygsvolk, of de Be„ zetting, zoo te paard als te voet, „ welke in deeze Stad gelegd zoude wor„ den, hunne Woonplaatsen zouden heb„ ben buiten last van de Stad en Burge„ ry, en ingevalle eenige manschap den „ Burgeren werdt opgelegd ter huisves„ tinge, zy daar voor behoorlyke Be„ taaling zouden genieten, en zulks ins„ gelyks zonder last der Stad."

14. „ Dat de Soldaaten zouden gehuisvest worden op Serviëen, gelyk in andere Steden van de Vereenigde Nederlanden gedaan wierdt."

Dit Verdrag nu voor de Burgery was getekend den 7 October deezes jaars, zoo door den Prins als *Fourdin*, gelyk ook het Verdrag voor de Bezetting, welk wy van gelyke hier laaten volgen en van deezen inhoud is:

1. „ Dat de Stadvoogd *Fourdin* met alle de Krygs-Oversten „ en

„ en Soldaaten, van welke hoedanigheid en ftand zy waren,
„ geene uitgezonderd, ja zelfs al hadden zy den dienst van de
„ Heeren Staaten verlaaten en zich in dien des Konings van Span-
„ je begeeven; zonder eenig letfel of verhindering ter Stad uit
„ zouden trekken met Wapenen en Bagagie, flaande Trom,
„ vliegende Vaandel, met Lonten aan beide einden brandende
„ en Kogels in den mond, in zulk een rang en form als zy ge-
„ woon waren tot den Kryg op te trekken, en alle hunne Goede-
„ ren met vrygelei tot de Stad *Mechelen*.

2. „ Dat de Gouverneur van ftonden aan vier ftukken Gefchut
„ en Mortieren zoude mogen kiezen met al hunne trein, equi-
„ pagie en Ammunitie van Oorloge, om met ieder ftuk twaalf
„ fchooten te kunnen doen.

3. „ Dat den uittrekkenden zoo veele Paarden en Wagens met
„ hunne Voerlieden zouden geleend worden, als noodig was om
„ genoemde Artillery en Mortieren met al hunne Munitie en
„ trein te voeren tot de Stad *Mechelen*.

4. „ Dat alle Ammunitie van Oorloge en Levensmiddelen, den
„ Koning van Spanje toebehoorende, zonder eenige achterhou-
„ ding, zouden worden geleverd in handen van den geenen,
„ dien zyne Hoogheid daar toe zou beftellen, uitgenomen 't
„ geen van de Leevensmiddelen verkocht ware voor den 6 dee-
„ zer maand, wanneer men begon te handelen, 't welk ver-
„ kocht zou blyven, zonder dat iemand van hen, die den koop
„ gedaan hadden, deswegens opgezocht of ontrust zoude
„ worden.

5. „ Dat alle Officieren en Soldaaten, zoo wel ziek als ge-
„ kwetst in het Gasthuis of elders zynde, zoo lang zouden mogen
„ blyven tot dat hunne gezondheid toeliet om zich op weg te
„ begeeven, wanneer men hun vrygeleide en gelegenheid zou
„ geeven om hunne Wapens en Bagagie te voeren naar *Me-
„ chelen*.

6. „ Dat den Gouverneur, op zyn begeerte, een genoegfaam
„ getal Wapens en Paarden zouden toegeftaan worden, zoo tot
„ zynen byzonderen dienfte als voor de Officiers en Soldaaten,
„ om de Klederen en allerleie Bagagie te brengen tot *Mechelen*,
„ daar onder begreepen zynde alle Wapenen, zelfs van de af-
„ weezende, doode, zieke, gekwetste of gevluchte Soldaaten, uit

„ de

„ de Bezetting der genoemde Stad, en dat voorsz. Wagens in „ geenerleië wyze zouden mogen onderzocht worden.

7. „ Dat hun, die hunne Klederen en Bagagie naar *Mechelen* „ (*te water*) begeerden te voeren, Schuiten, zonder hunne kos- „ te, zouden verschaft worden, om die door Holland derwaards „ te voeren, met ontslag van alle prysbetaaling, ... of be- „ lastigingen, hun toestaande om eenige Lieden by gemelde „ Klederen en Bagagie (die, onder welk voorwendsel 't ook ware, „ in geene plaats naagezocht of aangehouden, maar zonder ee- „ nige ontscheping tot *Mechelen* zouden doorgevoerd worden) te „ stellen, om 'er zorg voor te draagen.

8. „ Dat de Stadvoogd, Hoofdlieden, Officiers, Krygsraaden, „ Soldaaten en zy allen, die de bezolding des Konings van Span- „ je waren genietende, zoo Kerkelyken als Wereldlyken, gee- „ nen uitgezonderd, gelyk ook de Weduwen en Kinderen der- „ zelven, die in deeze Stad eenige Huizen, Erven, Renten, „ 't zy op de Staaten van Brabant in dit Kwartier, of op de „ Stad, of op andere byzondere Huizen en Erven bezaten, zon- „ der uitzondering van roerende of onroerende Goederen; den „ tyd en ruimte van twee jaaren, naa de tekening van dit Trac- „ taat, zouden hebben, om, naar goeddunken, hunne gemelde „ Goederen te vervoeren, te verkoopen, te verpanden of an- „ dersins te beschikken, en dat ze, geduurende dien tyd, 't ge- „ not van derzelver Inkomsten, Huurgelden, Vruchten, als ook „ van de verkreegene of nog te verkrygen Goederen, van wel- „ ken aart dezelven ook zouden kunnen zyn, zouden genieten.

9. „ Dat de Officieren en Soldaaten, van welke bediening of „ waardigheid zy mogten zyn, hunne Vrouwen en Kinderen in „ de Stad mogten achterlaaten, en dat zy, staande den tyd „ van gemelde twee jaaren, over hunne vaste of losse Goede- „ ren, het zy in de Stad of elders gelegen, geenen uitgezonderd, „ zouden mogen beschikken, zonder dat eenige verbeurtverklaa- „ ring of wegneeming plaats zoude hebben.

10. „ Dat men geenen Officier of Soldaat, tegenwoordig of „ in het toekomende, lastig zoude mogen vallen om huurloon „ der Huizen, waar in zy gewoond hadden, zoo min als hunne „ Bagagie aanhouden om eenige schulden, 't ware zy met de Be- „ zetting uittrokken, of wel ziek of gekwetst zynde, in wel- „ zyn weggingen.

11. „ Dat

11. „ Dat alle wederzydsche gevangene Soldaaten, van welke 1637.
„ waarde zy zyn, zonder eenige rantsoenbetaaling als die van den
„ mondkost naar pryssteling van hun Kwartier, in vryheid zou-
„ den gesteld worden, gelyk ook de Predikanten en andere ge-
„ vangenen, mits betaalende den mondkost.

12. „ Dat al de buit, door die van de Stad, zoo voor als ge-
„ duurende de belegering gemaakt, niet herroepen worden,
„ maar hun zoude blyven.

13. „ Dat men naa de tekening der Artykelen deezes Verdrags,
„ den Gouverneur van *Breda* zou vergunnen, om een *Expresse*
„ aan den Kardinaal - Infant te zenden, met vrygeleide en ver-
„ zekering, om hem van het voorgevallene kennis te geeven,
„ hier mede begrypende dat de Gouverneur zulks kunne doen op
„ denzelven dag van de tekening van dit verdrag.

14. „ Dat, de gemelde Voorwaarden eens vastgesteld zynde,
„ den Gouverneur en aan al het Krygsvolk voor het minste twee
„ dagen tyds gegeeven zoude worden om zich ten uittochte te
„ bereiden; welken tyd geëindigd zynde, de genoemde Gouver-
„ neur en Officiers van voorsz. Bezetting beloofden uit te trekken,
„ te weeten aankomenden Zaturdag vroeg in den morgen,
„ welke zoude zyn den 10 deezer maand October.

15. „ Dat, wel te verstaan voor gemelden tyd van twee dagen,
„ niemand uit de Stad in 't Leger, en uit het Leger in de Stad,
„ zoude mogen komen, en zulks om alle wanörde te voorko-
„ men; maar dat zich een ieder middelerwyl zoude houden in zyn
„ Affnydingen en Versterkingen, zonder dat het geöorloft ware
„ eenige aannaadering te doen, noch eenige vyandelykheid te
„ pleegen, tot verzekering van dien zou men van wederzyden
„ Gyzelaars geeven.

16. „ Dat, alëer de Bezetting uittooge, twee genoegsaame
„ Gyzelaars van den kant zyner Hoogheid zouden verschaft wor-
„ den, die met gemelde Bezetting, Wapenen en Bagagie tot
„ *Mechelen* zouden optrekken, gelyk ook twee daartegen van de
„ zyde des Gouverneurs, die zoo lang zouden blyven tot dat
„ voorsz. Gyzelaars van zyne Hoogheid en de Wagens terugge-
„ komen waren; wanneer zyne Hoogheid genoemde Gyzelaars
„ met vrygeleide en in zekerheid naar *Mechelen* terug zou zenden.

17. „ Dat de Officiers, Kapiteins en anderen, in het eerste

„ Artykel des tegenwoordigen Verdrags begreepen, hebbende „ eenige Wapens, Schuiten of Sloepen, of eenig ander Krygs- „ tuig, hun in 't byzonder toebehoorende, dezelven zouden „ kunnen verkoopen en vervoeren, zonder dat de koopers of „ vervoerders deswegens mogten onderzocht worden.

18. „ Dat 'er geene wedergeeving van Paarden, Wapens, „ Koopmanschappen, Koopwaaren en andere klederen, ver- „ kocht en buit gemaakt, zoude plaats hebben, noch iemand „ daar om aangerand worden." *Gedaan in 't Leger*, enz.

Dus luiden beide de Verdragen. Wanneer nu de tyding van de overgave zich alöm in den Lande verspreid hadde, zag men eene groote menigte volks derwaards gaan, om den uittocht der Spanjaarden by te woonen en de Legerwerken, zoo van den Prins als die van de Belegerden, te beschouwen. Onder anderen begaf zich Mevrouw de Prinses van Orange met drie koetsen, ieder met zes paarden bespannen, en met een groot gevolg derwaards, rydende tot aan de uiterste affnyding, alwaar eenige Tenten op een heuveltje waren opgeslagen.

Ondertusschen hielt men, gedurende de twee dagen in 't verdrag bepaald, zoo in de Stad als in het Leger, de Wachten trouw bezet, ten einde alle kwaade inzichten en poogingen van de een of andere party te verydelen, indien ze al in het werk mogten worden gesteld, en terwyl maakte men zich nogthans gereed tot den uittocht, die op de volgende wys geschiedde.

Den 10 October om agt uuren vertoonde zich de Lyfwacht zyner Hoogheid onder Kapitein *Glefer*, nevens de Compagnie van den Sergeant Majoor *Jacob Wits*, voor de *Boschpoort*, waar door men dien zelven morgen vroeg by de agthonderd Wagens en Karren in *Breda* gezonden hadt, verder in het veld zag men vier Cornetten Ruiters en vyf Vaandels voetvolk, voorts was de gantsche weg tot door het kwartier van Graaf *Hendrik*, het Dorp *Heuzenhout* en tot aan de uiterste affnydingen, waar de Bezetting moest door trekken, met geheele Regimenten, fierlyk in flagorde staande, Soldaaten en Ruiters bezet, terwyl men onophoudelyk de trompet stak en ieder natie, Schotten, Engelschen, Franschen, Hoog- en Nederduitschen, de Trom op hunne wyze roerde. Zyne Hoogheid bevondt zich toen, benevens zyn Zoon Prins *Willem*, de jonge Keurvorst met zyne Broeders, de Graaven *Willem* en

Hen-

Hendrik van Nassauw, de Heer van *Brederode*, de Graaf van *Solms* en andere hooge perſoonen, met een fraai Cornet Ruiters op den kruisweg van vooren. Dorp *Heuzenhout*.

Des morgens om 11 uuren nam de uittocht nu een begin. De eerſte hoop beſtondt uit tweeënveertig gelederen, ieder lid van vyf man Muskettiers en Piekeniers, in zestien Vaandels verdeeld; hier op volgde een tweede hoop van vyftig gelederen in drie Vaandels, en deezen maakten ſamen den voortocht uit. Achter hen volgde een groot aantal Wagens met Vrouwen, Kinderen en Geestelyken, de Kapucyners gingen in orde te voet, draagende een groot houten kruis voor zich. Vervolgens zag men weder vyftien Vaandels in drieënvyftig gelederen, zoo Piekeniers, Muskettiers als Soldaaten, veel ſlecht gekleed en gewapend volk daar onder zynde, waar achter ook eenige wagens met Menſchen en Bagagie volgden, en achter deezen wederom drie Vaandels Piekenier en Muskettiers in zevenënzeventig gelederen, gelyk ook nog vyf Vaandels in negenëntachtig gelederen, waar op nu weder een goed getal wagens, zes zwaare ſtukken geſchut, waar van 'er twee ieder door negentien, twee door zeventien en de twee laatſten door elf paarden voortgetrokken werden, en twee Mortieren volgden, van welken 'er een door dertien en de andere door negen Kleppers voortgeſleept wierden, benevens twee ledige Affuiten en twaalf ton buskruid in Wagens.

Nu kwam *Gomar Fourdin* in een Koets, wegens zyne onpasſelykheid, ter Stad uitryden; doch zoo dra hy in het veld kwam, ſteeg hy met twee Heeren te paard, rydende zyne Hoogheid in 't gemoet: en wanneer hy by dezelve kwam, begaf hy zich van 't paard, gelyk ook de Prins, en zy begroetten elkanderen, waar naa hy, weer te paar geſteegen, voortreedt en zyn weg naar *Heizenhout* nam, gevolgd van veele wagens, waar op onder anderen agt of tien Jeſuiten zaten. Nu volgden nog vier vaandels in dertig gelederen, waar achter men ook eenige wagens zag en zestien Kapucyners in groote devotie, draagende de eene een Rood Kruis, waar aan de tekenen des Lydens hingen, als eene Roede, een Hamer, Tange, Nagelen, Sponsje en de Doornekroon. Deeze trein werdt thans beſlooten door omtrent honderd en vyftig man, zoo Italiaanen als Spanjaarden, en men rekende dat 'er by naa tweeduizend gezonde Soldaaten waren uitgetoogen.

Zoo rasch nu de Bezetting ware uitgetrokken, trok des Prinsen Lyfwacht, de Compagnie van den Majoor *Wits*, benevens veel ander Krygsvolk daar in, die door den Prins en alle andere Grooten en mindere persoonen gevolgd werden, de Stad bevondt men, gelyk wy hier boven gezegd hebben, niet veel beschadigd, behalve aan de *Ginniker-* en *Haagsche-Poorten*, waar zy het meest geleeden hadt.

De tyding van deeze overwinning was dan ook zoo rasch niet in Holland gekomen, of 'er werden alom vreugdevuuren gemaakt en een plechtige Dankdag gehouden. In *Breda* werdt zulks den 11 gedaan, naa dat men de Groote Kerk van Beelden en Altaaren ontruimd hadde, als wanneer de Predikant van *Wyk te Duurstede*, *D. Bergius*, de eerste Predikatie deedt uit *Psalm* XL: 6: *Heere, myn God, groot zyn uwe wonderen en uwe gedachten, die gy aan ons bewyst; u is niets gelyk: ik wil ze verkondigen en daar van zeggen, hoewel zy niet te vertellen zyn.* Voor de Predikatie werdt de tweede Pauze van den LXVI *Psalm* gezongen, en naa dezelve *Psalm* CXVIII de tweede Pauze; ook wierden 'er bereids vier kinderen door den Heiligen Doop der Kerke ingelyfd. Naa den middag werdt 'er insgelyks gepredikt en wel uit den CXVIII *Psalm*: 15: *Men zingt met vreugde de overwinninge in de hutten der rechtvaardigen, de rechterhand des Heere behoudt de overwinningen* (*), tot slot van deeze Godsdienstoefening zong de Kerk de C *Psalm*, hebbende voor de Predikatie de tweede Pauze van *Psalm* CXVIII opgedeund. In de kamer zyner Hoogheid werdt ook, in byzyn van veele groote Heeren en Hovelingen, een plechtige dankzegging ge-

(*) Beide deeze Schriftuurplaatsen zyn, gelyk de verstandige Leezer, zonder vermaan, ligt bemerkt, uit eene oudere Overzetting ontleend; ten minsten de Gereformeerden weeten dat de eerste Tekst, naar de betere, of nieuwere Overzetting dus luidt: *Gy, ô Heere! hebt uwe wonderen en uwe gedachten aan ons veele (of groot) gemaakt; men kan ze niet in ordre by u verhaalen: zal ik ze verkondigen en uitspreeken, zoo zyn ze menigvuldiger (of sterker), dan dat ik ze zoude kunnen vertellen.* Een groot onderscheid in bewoording. De tweede plaats is van deezen inhoud: *In de tenten der rechtvaardigen is een stemme des gejuichs, en des heils; de rechterhand des Heere doet (kracht, kloekheid, dapperheid) krachtige daaden.* Dit haalden wy opzettelyk aan, om zekere soort van Leezeren de moeite van naazoek te bespaaren, en op dat een iegelyk tevens overtuigd mogte worden, dat schoon de Overzettingen zeer verschillende zyn in bewoordingen, de innerlyke en weezenlyke zaak toch altoos *ja* en *amen* zy en blyve.

gedaan, terwyl op de Wallen en Torens de Orange-Vlaggen, als zegetekenen, waaiden.

Voorts liet de Prins alles in de Stad in goede orde brengen, het Geschut van de Wallen neemen, en de vyandelyke werken slechten; ook liet hy de Stad bezetten door den Overste *Steenkalf* met zeven Cornetten te paard en over de dertig Vaandels voetvolk: hy veranderde insgelyks de Burgerlyke Regeeringe, aanstellende onder anderen tot Drossaard den Heer van *Wernhout*, *Cornelis Aerssen*.

Wy hebben zoo even gezegd dat het Geschut van de Wallen werdt weggenomen; men vondt 'er rondom by de drieënveertig stukken, meest allen metaal: op het plein en op de Wallen van 't Kasteel negen. Van buskruid waren de Belegerden niet zeer voorzien geweest, gelyk wy meermaals gezegd hebben; want men bevondt dat ze niet boven de twaalf honderd ponden in voorraad hadden. De Belegerden zouden van dit en ander voorraad meer vervreemd hebben, hadt zyne Hoogheid daar niet, straks naa het treffen van 't Verdrag, zorg voor gedraagen: want, „ om in de overwonnen Stad *Breda* alle overgebleevene mond- en „ Krygsbehoeftens aan te tekenen en in goede bewaaring te nee„ men, werdt door zyne Hoogheid daar binnen gezonden de er„ vaaren Legermeester *Jan van den Bosch*, met last om op te „ letten, dat aan de Burgers niet verkocht werdt het geen aan „ 't algemeen toekwam, en dat met den zwaarde was gewon„ nen. Hy, in de Stad en Koornschuuren gekomen zynde, „ was bewonderd over den overvloed, dien hy daar vondt en „ die genoeg was om de Belegering nog een jaar uit te houden, „ schoon het Krygsvolk dagelyks van Ammunitiebrood verzorgd „ geworden ware. *Fourdin* ontzag zich niet om, naar het slui„ ten van 't Verdrag, het zy ten behoeve van den Koning of „ anders, eenige mudden daar van ten gelde te maaken; doch „ zulks werdt door deezen weg gestut. Omtrent het bus„ kruid was men zeer verwonderd, dat zulk eene Grens„ stad, als *Breda*, daar van zoo slecht voozien was (want het „ was zeer weinig en meest bedorven); onder anderen vondt „ men vyfenvyftig zoo metaalen als yzeren stukken Geschut „ van onderscheidene grootte." Het zoude eene vergeefsche pooging zyn om onze Schryvers in veele dingen, raakende de

getalen zoo van gesneuvelden, van gekwetsten en van de Krygbehoeftigheden in de wederzydsch gewonnen Steden gevonden, als van 't getal der te veld gebragten Krygslieden, te willen met elkander over een brengen; zoo de Belegerden, naar bevinding van *Jan van den Bosch*, het beleg nog wel een jaar hadden kunnen verduuren, hadden zy zich met stilzitten en het verbruiken van den voorraad des mondkost moeten bezig houden, alzoo zy weinig, en nog wel bedorven, buskruid hadden; dus waren zy steeds buiten staat van verdeediging en zouden den Belegeraars goed spel hebben moeten laaten: 't was dan eene lofwaardige voorzichtigheid van den Stadvoogd, dat hy, naa 't beleg negen of elf weeken te hebben uitgestaan, zich overgaf; of hy hadt de Stad, die Orange toch eindelyk in handen krygen moest, en de Inwoonders gantsch mishandeld.

Deeze byzonderheid mogen wy ondertusschen niet stilzwygende voor by gaan, naamelyk dat 'er, gedúurende deeze Belegering, drieëntwintigduizend éénhonderd en dertig kanonschooten op de Stad gedaan, en driehonderd en twintigduizend ponden buskruid verschooten zyn. Van de gesneuvelde vyanden vinden wy geene optelling, maar van den kant der Staaten zyn 'er, naar men zegt, een aantal van omtrent agthonderd gedood en wel dertienhonderd gekwetst, onder de dooden werden, als de voornaamste, de Heer *de Charnacé*, de Kolonels *Potter* en *de Contis* en de Sergeant Majoor *Duick* geteld.

Zyne Hoogheid bleef nu met zyn Leger tot den 5 November voor *Breda*, als wanneer hy 't zelfde, naa aldaar alles in de goedste orde en verzekerdheid gesteld te hebben, van een scheidde en het volk naar hunne Bezettingen terugzondt, waar op hy met zyn gevolg den weg langs de laage *Zwaluwe* op *Delfshaven* nam en zich voorts door *Delft* den 7 naar den *Haag* begaf, alwaar hy door de Burgers met veel staatsie werdt ingehaald. Doch straks naa zyne wederkomst werdt die Vorst, alzoo hy gedúurende deeze belegering groote vermoeijingen hadde ondergaan, door eene vierdendaagsche koortse aangetast, die echter, tot blydschap van veelen, van geen langen duur was.

Veele dingen komen 'er nog in aanmerking omtrent deeze verovering, die wy, om meergemelde redenen, niet kunnen naalaaten te verhaalen; doch wy zullen, aleer we daar toe overgaan,

gaan, kortelyk de voordeelen vermelden, die deeze Herovering aan den Staat was toebrengende, en vermits een Fransche Schryver zulks zeer wel in acht genomen heeft, denken wy het der moeite waardig om hem in het Nederduitsch te laaten spreeken; de Leezer oordeele, dus spreekt hy: „ Het gewicht van de
„ herovering van *Breda* gaf zich welhaast te kennen door de voor-
„ deelen, welken de Vereenigde Gewesten 'er van trokken.
„ Zy herstelde de veiligheid des Koophandels op de kust van
„ *Zeeland* en op de Grenzen van *Holland*. Zy verloste de Steden
„ en Rechtsgebieden van *Willemstad*, van de *Klundert*, van
„ *Geertruidenberg*, van *Heusden*, van *Prinsland*, van de *Zwaluwe*, van *Altona* en van de *Langestraat*, van de invallen, welken
„ 't Spaansche Garnizoen daar op zeer teugelloos, van de Poorten
„ van *Bergen-op-Zoom* af tot aan die van *'s Hertogenbosch* toe,
„ was doende. Zy herstelde de vryheid van de Zeevaart op de
„ *Waal*, de *Maas* en in de monden van de *Schelde*. Inzonder-
„ heid hergaf zy 't vaderlyke goed van 't Nassauwsche Huis aan
„ den Prinse van Orange, wien deeze Baronnye toekwam. Zy
„ bekroonde hem met eene des te verhevener glorie dan die,
„ welke zyn Broeder, de Prins *Maurits*, ten jaare 1590 ver-
„ kreegen hadt met het veroveren der Stad op de Spanjaards,
„ en die de Marquis *Spinola* in 't jaar 1625 met dezelve op de
„ Staatsche te heroveren, daar hy 'er noch de list aanwendde,
„ gelyk de eerste hadt gedaan, noch de landuurigheid van eene
„ Blokkade, of de yslykheden des hongersnoods veroorzaakte,
„ gelyk de tweede.

„ De Staaten," dus vervolgt die Schryver, „ geen lust heb-
„ bende om deeze plaats voor de tweedemaal te verliezen, lie-
„ ten terstond de werken van de Stad en het Kasteel herstellen,
„ waar in de vlyt van den Prins van Orange nog boven die van
„ *Maurits* en *Spinola* scheen te gaan, en hy bragt de Stad tot
„ de befaamdheid van eene der sterkste plaatsen der wereld te
„ zyn.

„ De Kuipery," voegt hy daar by, „ die 'er, om het Gou-
„ verneurschap, onder de voornaamste persoonaadjen van het
„ Leger plaats hadt, was oorzaak dat de Prins toen niet besluf-
„ ten konde ter begeeving van dit ampt. Maar by voorraad
„ stelde hy 'er den Kolonel *Steinkalveld* tot Commandant aan,

„ met

„ met een Bezetting van zeven Cornetten paardevolk en met „ meer dan dertig Vaandels te voet. Betreffende het Burgerlyk „ bestier en de Regeering der Stad, gaf men het ampt van „ Hoofd-Bailluw aan *Cornelis Aerssens* (*), Heer van *Wtenbout*, „ en tot Burgemeesters stelde men aan *Jan Aerssens* en *Willem* „ *Snell*, alle persoonen van aanzien in deeze Republiek en den „ Prinse van Orange zeer genegen, van wien men ook de toe- „ stemming hebben moest, als zynde Baron deezer plaats, tot de „ Eerampten der Stad."

Ondertusschen hadden de Gecommitteerden der Staaten te veld aan hunne Hoog Mog. te kennen gegeeven dat die van Holland besloten hadden, om met het begeeven der ampten in *Breda* zoo lang te wachten tot dat ze weder in het veld by den Prins kwamen; want deeze Heeren hadden zich in het laatst der maand October naar den *Haag* begeeven, waar zy hunne Hoog Mog. vooreerst vertoonden, dat het noodig ware om, door een Ambassadeur naar Frankryk te zenden, dien Koning aan te maanen tot eene spoedige betaalinge der Onderstandgelden, of dat men de buitengewoone Troepen, die genaamd werden *van de Fransche Penningen*, zoude *casseeren*; dat, zulks geschiedende, deeze Staat min bekwaam zoude zyn om sterk te veld te komen, en om de bedoelingen der Franschen naar behooren te begunstigen. Dit was de oorzaak, waarom in de volgende Tractaaten met Frankryk, die men gemeenlyk noemde *Traités de Campagne*, de Koning altyd de Voorwaarde liet invoegen, dat voorsz. gelden zouden worden gebruikt tot onderhoud van de buitengewoone Troepen, die uit de Regimenten van *Gent*, *Erentreiter*, beide de *Ferentsen*, Graaf *Hendrik van den Berg* en uit het overschot van Kolonel *Roozenkrans* bestonden. De Heeren Gecommitteerden stelden ten tweede voor, dat het noodig zoude zyn, tot behoud van *Breda*, een Koninglyk Slot aan te leggen tot *Heiden*, en tusschen dit en de Stad nog twee anderen; dat men ten dien einde noodig hebben en aan de Provintien verzocht zoude worden tweemaalhonderdduizend guldens, en, om dit geld beter te vinden, stelden zy ten derden voor dat men met de Admiraaliteit zoude te raade kunnen gaan, om alle uitleggers en Oorlogschepen, die den stroom van *Heusden* af tot *Bergen-op-Zoom* toe bewaakten, af te schaffen.

(*) Dit hebben wy ook boven gemeld, doch om 't verhaal des Franschen Schryvers niet te verlammen, herhaalen wy zulks hier met opzet.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1637.

Deeze voorstellen werden in aanmerking genomen, en alle besluit dien aangaande vertraagd, tot dat zyne Hoogheid zelve in den *Haag* zoude gekomen zyn; intusschen werden de onderlinge Provintiën tot betaalinge van haar aandeel in de Legerlasten verzocht. Holland was hier in de eerste, nogthans dreef zy in het laatst van November zeer het stuk van bezuiniging, alzoo zy zeer bezwaard was boven alle andere Provintiën; zy klaagde dat haare lasten te groot waren om ze langer te kunnen draagen; dat ze van jaar tot jaar genoodzaakt was om veele Millioenen te negotieeren: dat zy derhalve de *Cassatie* verzocht van alle zulke troepen, die sedert het jaar 1628 geligt waren. Doch men vertoonde haar, aangaande dit laatste, dat de Troepen van de Fransche Penningen buiten last der Provintiën en uit de Fransche onderstandgelden zouden worden betaald, 't welk haar eenigsins vergenoegde, althans zy wierp het na op de vyftig Compagniën, mede ten jaare 1628 geligt:" „ maar, de Prins en de Heeren van de andere Provintiën, die „ zich gemeenlyk naar hem schikten, stelden zich daar tegen, „ en de Raad van Staaten kwam in het begin van December „ ter Vergadering van hunne Ed. Groot Mog., de Heeren „ Staaten van Holland, betoogende dat de afzonderlyke, of *Se-* „ *parate Cassatie*, die Holland was eisschende, niet minder dan „ een inbreuk in de *Unie* zoude zyn; dat deeze Staat, aan „ Frankryk beloofd hebbende, by het Tractaat van *Rupture* „ des jaars 1635, om met dertigduizend man, of ten minsten „ aanvallenderwys, te veld te komen, deeze belofte niet „ zoude kunnen naakomen, ingevalle een afdanking van volk „ plaats hadde." De zaaken bleeven dus in den voorigen stand, invoege al het geen de Provintie Holland ook deede tot haare verligtinge, 't was steeds te vergeefsch; doch de uitkomst heeft geleerd, dat zy daar om niet te min het hoofd, opzichtelyk tot haar vermogen, is gebleeven van alle de andere Provintiën.

Alëer wy van de zaaken van *Breda* ten eenemaal affcheiden, moeten wy nog eenige voorvallen tusschen beiden verhaalen, en wel vooreërst dat die van *Maastricht* steeds op roof uitgingen en daar mede veel voordeel deeden. Wy hebben hier van te vooren reeds

gewag gemaakt; maar nu hadt *Carthuizen*, Luitenant van den Overste *Gent*, een hoop van honderd en tachtig man te voet en omtrent dertig te paard by een verzameld, en was met dezelven ten buit uitgegaan naar 't Graafschap *Namen*, alwaar zy de Dorpen *Hattemon*, *Rogiers*, *Rame* en *Noville* in brand staken, dwingende en perssende die van het platten land veele brandschattingen af; in hunnen terugtocht voerden zy met zich, behalve tweeëntwintig onvrye Boeren, tweehonderd Koebeesten, honderd Paarden en zoo veele Schaapen. De Spanjaarden, die in en omtrent *Hanuije* waren, zulks verneemende, lieten terstond bespieden hoe sterk de Staatschen in getale waren, en, hun klein getal kennende, toogen zy onder hunnen Stadhouder *de Mara* ten aantal van honderd man uit, meenende de Maastrichters by verrasschinge te overvallen. Zy sloegen zich aan een zekere plaats, of pas, neder, waar de Staatschen door of voor by moesten gaan; dan hunne onnaauwkeurigheid bragt hen in de ly, ziende de Ruiters in redelyken aantal naaderen, en meenende dat 'er geen Voetvolk by was, sloegen zy zich neder in een Boomgaard, om de Ruitery in goede verschansing af te wachten. Maar *Carthuizen*, zulks bespeurd hebbende, viel moedig op hen aan, en naa een hard gevecht, waar in de vyandelyke Luitenant en Vaandrig, nevens zesënvyftig Spanjaarden, dood geschooten werden, behieldt het veld, hebbende daarboven den Stadhouder *de Mara* en zestig gemeenen gevangen genomen. Uit *Leuven* waren insgelyks tweehonderd man den Staatschen in 't gemoet getoogen, doch uit de vluchtende Hannuijers hun lot verneemende, hadden zy geen lust om de kans tegen de Staatschen te beproeven; dus kwam *Carthuizen* overhinderd met de zynen weder binnen *Maastricht*, waar *de Mara* aan zyne wonde stierf en begraven werdt.

Ten anderen moeten wy ook tusschen beiden verhaalen, dat de Spanjaarden in October een aanslag voorhadden op *Rhynberg*, wier Gouverneur, Kolonel *Wynbergen*, gelyk hier boven is gemeld, in het Leger voor *Breda* zynde, en thans door zyne kwetsuure in den *Haag* ziek liggende; den Overste *Wyk* in zyne plaats aangesteld hadt. De aanslag gedroeg zich op deeze wys; *Joan de Verdugo*, Stadhouder van *Gelder* zat binnen *Rhynberg* gevangen en hadt vernomen dat men groote vreugde pleegde wegens

gens de herovering van *Breda*, dus dacht hy, gelyk de verraader nimmer ſlaapende is, en veel min een gevangen vyand, die tevens met zyn vryheid te zoeken zyn Vorsts belangen betracht, de dag des vreugdebedryfs de gevoegelykſte te zyn, en dienvolgen liet hy die van *Gelder* de leus geeven, naamelyk om op het losbranden van 't geſchut, het welk by deeze gelegenheid plaats zoude hebben, uit te trekken. Dit geſchiedde. Kapitein *Smit* vergaderde veel volks uit *Roermonde*, *Venloo*, *Gennip* en meer andere Spaanſche Bezettingen, ten getale van vierëntwintighonderd man te voet en eenig paardevolk, zommigen ſpreeken maar van tweeëntwintighonderd te voet, een ander noemt 'er vyfentwintighonderd te voet, en wederom een ander zegt, dat zulks met zeshonderd uit gezochte manſchap verricht werdt; wat daar van zy laaten wy in 't midden, zeker is het, dat Kapitein *Smit* met een genoegſaam aantal volks des morgens van den 16 October om vier uuren zich voor het Bolwerk van de Orſooiſche Poort bevondt, daar de Stads graft het ſmalſte was, en over dewelke zy terſtond twee balken bragten, die met planken gedekt werden, waar over zy drie aan drie aan de andere zyde kwamen en de ſtormpaalen met houweelen, winden en een haak, gebonden aan een dik touw, om verre rukten. Voorts maakten zy eene opening aan het gemelde Bolwerk, dat zy tevens met grooten moed beklommen, ſchoon daar een Vaandel Staatſche Soldaaten de wacht hielt, die daar op hartelyk met hunne Musketten onder hen ſchooten; dan dit niet tegenſtaande werdt het zelve tot tweemaal toe teruggedreeven en ten derdenmaale tot in de Stad toe, waar een Trompetter doende was alarm te blaazen, die zy doodſchooten. Dus alsnog onverhinderd te werk kunnende gaan, maakten zy zich meester van voorz. Bolwerk, van de Orſooiſche Poort en van den gantſchen wal tot aan de Geldelſche Poort toe, waar zy reeds twee Valbruggen om laag gehaald hadden; de twee op het Bolwerk ſtaande ſtukken geſchut keerden zy om, en ſchooten daar mede vinnig in de Stad, waar in alles reeds in rep en roer was.

De Overſte *Wyk* was ondertusſchen zeer vlytig geweest in het by één maaken van volk om den vyand moedig te keer te gaan. Hy viel met het zelve, verzeld van de Officieren *Harsveld* en *Jan*

van Aernhem, manmoedig op de Orsooische Poort, die open stondt, en op het Bolwerk aan, en bevocht aldaar den vyand twee uuren lang zoo dapper, dat het gevecht gantsch twyfelachtig was, doch eindelyk dien keer nam, dat de vyand de moed liet zinken en uit de Stad gedreeven werdt. Dus wordt dit geval verhaald en wy denken dat het met goede kennis geschied, doch een Fransch Aucteur, die de Historie van ons Land, schoon een Franschman, taamelyk onzydig heeft geboekt, verhaalt zulks met eenige omstandigheden, welken, zoo zy waarachtig zyn, den Overste *Wyk* groote eer en roem waardig maaken, en hem nevens de grootste Vaderlandlievende Helden een plaats doen verdienen. „ Er was, zegt hy, slechts een zeer klein getal „ Soldaaten overgebleeven met *Jan Wyk*, om ze in afweezig- „ heid van *Wynberg* te gebieden. *Wyk*, bespeurende dat de vyand „ die bereids zyne Biesbruggen overgeworpen en eenige Storm- „ ladders geplant hadt, de gelegenheid mogte waarneemen om in „ de Stad te komen, voor dat zyne Soldaaten gereed waren; zoo „ gaf hy zynen Luitenant bevel om hen te verzamelen, nam met „ zich twee Officiers genaamd *Harteveld* en *Aernhem*, en vyftien „ Soldaaten, die hy by de hand vondt, toog ter begunstiging „ van den nacht in stilte uit en vlydde zich onder de Spaansche „ Troepen als een Overlooper, die 'er zeventien anderen mede- „ bragt. Hy werdt ontfangen als een vriend, bevoegd tot het „ geeven van goede berichten nopens den staat der Stad. Hy „ raadde hun, dat ze de uitvoering van hun voorneemen eenige „ uuren zouden uitstellen en bovenäl niet te schieten, om dus „ te doen gelooven dat de alarm van gegrondheid ware ontbloot, „ en om niet op de Wallen te doen komen de Soldaaten van de „ Bezetting, die in slaap waren of een pyp Tabak rookten. Men „ gaf hem zoo lang geloof tot dat hy, herkend geworden zyn- „ de, genoodzaakt was met de zeventien anderen tegen den „ vyand te vechten, wiens poogingen zy lange weêrstonden. „ *Wyk* en *Aernhem* sneuvelden in deezen Stryd, *Harteveld*, ge- „ vaarlyk gekwetst zynde, werdt gevangen genomen en naar „ *Gelder* gebragt."

Hoe het zy, de vyanden uit de Stad vluchtende, zoo gingen eenigen door de Orsooische Poort, en anderen over de opgewor-

pen

een brug, waar de aandrang zoo groot was, dat 'er veelen in het water vielen en verdronken. Om kort te gaan, de vyand, ziende dat 'er voor hem niets te doen zou zyn, nam wederom den weg naar *Gelder* met achterlaating van negentig dooden, en voerde met zich een wagen vol gekwetsten, die van *Rhynberg* hadden niet meer dan zestien of twintig dooden. De Spanjaarden hadden de Poorten en de Schutdeuren reeds open gehad, waren meester van 't Geschut geweest en hunne Ruitery hadt wel tochtvaardig gestaan, maar was, by geluk, nog niet in de Stad gedrongen, anders waren die van *Rhynberg* 'er zoo goed koop niet van afgekomen; zy hadt wel buiten de Stad in een halvemaan gestaan, maar het is te denken dat de herovering der Orsooische Poort haar belet heeft om eenige verdere onderneeming te doen.

De aanslag der Spanjaarden op *Rhynberg* werdt dus gelukkig te leur gesteld. Doch alles ging binnen *Breda* alsnog niet naar begeerte; want de Roomschgezinden gingen aldaar wat willekeurig te werk: men hadt hun, naar goedvindelyke gewoonte dier tyden, sterk in hunne Godsdienstpleeging belemmerd, ofschoon hun in het sluiten van 't Tractaat, volgens eeniger meening, wat te veel was ingewilligd geworden. Wat hier van zy, gelyk een ieder naar zyne denkbeelden van het waare en valsche handelt in stuk van Godsdienst, zoo waren de Roomschgezinden in deeze Stad, ziende dat hun nu alle Godsdienstoefening benomen werdt, zeer misnoegd. Hunne ontevredenheid ging dan vervolgens ook zoo verre, dat zy zich verstoutten om op *St. Katarinedag* in 't Klooster der Capucynen hunne Vergadering te houden, houdende alle deuren en vengsteren zeer dicht toegesloten om niet verspied te worden; doch niettegenstaande hunne voorzorg, was zulks ter ooren van den Gouverneur en Drossaart gekomen, die eenige Soldaaten derwaards zonden, om deeze Godsdienstoefening te stooren. De Leezer, die weet wat de Gereformeerden in Frankryk en elders is wedervaaren, gelieve dat zoo niet op te neemen als of hier te Lande met de Roomschgezinden aleens gehandeld zy; het is 'er verre en wel zeer verre van daan, doch met dit al, kan men, deeze behandeling niemand wel

an-

anders als den Soldaaten toeschryven: zy kwamen door de glazen in de Kerk, en vonden den Priester nog voor het Outer staan, die zy gevangen met zich voerden. Dan deeze stoutheid der Roomschen werdt daarboven nog zeer euvel by de Stadsregeering opgenomen, alzoo deeze Priester en alle de Jezuïten ter Steden wierden uitgebannen: nogthans schikt zich een wys man naar den tyd.

Gelyk nu alle voorbeelden van moed en dapperheid, het welk de eigenschap van eene rechtgeäarte ziel is, in de Historiën inzonderheid moeten uitblinken, ter leering en bemoediging der Leezeren, zoo zullen wy by deeze gelegenheid, en ten besluite van *Breda*, een klein geval verhaalen van een gering Spaansch Soldaat, uit Bourgonje geboortig, die in deeze belegering niet alleen een groot getal wonden ontfangen, maar ook zyn rechtervoet en linkerhand verlooren hadt. Hy lag in 't Gasthuis, gelyk ook veele andere zieke Krygslieden, die, schoon weleer vyanden, nu naar den aart der menschenliefde verzorgd en behandeld werden. Eenige Lieden kwamen in dit Ziekenhuis om de Lyders te bezoeken, en vonden den gedachten Krygsman, die hun betuigde dat hy, verre van verdrukt of kleinmoedig te zyn geworden wegens zyne kwetsuuren, zich daar veeleer op beroemde en mede pronkte, inzonderheid als hy zag dat de Aanschouwers hem hun medelyden toonden en beklaagden; hy richtte zich, hoe zwak ook, in zyn bed een weinig overeinde, om met meer naadruk hun te overreden dat een moedig man tot het uiterste altoos dezelve blyft: „ Waarom (dus was „ zyn hartige taal)" Waarom hebt gy meer myne wonden te „ beklaagen, dan myne trouwe standvastigheid te pryzen? Gaat „ elders uw vermaak neemen, en niet in my, die koude Win„ ters en gevaarlyke Zomers, dikwyls met weinig brood en „ zonder geld, uitgestaan hebbe; want weet dat, offschoon „ het lighaam worde vernietigd, het gemoed even bestendig zal „ blyven, en alsdan zal men een Lyk zien, aan zyn Koning „ steeds verplicht, dat, zoo het zyn begeeren ware, zoude „ kunnen dienen tot een schut tegen zyne vyanden." Hier in ligt de moed van een *Ziska*, Overste der Husiten, opgeslooten,

die beval dat men zyn huid, naa zyn dood, tot het vel eens 1637.
Trommels zoude gebruiken; dan men moet bekennen dat dusdanige moed met een zeer vyandig hart gepaard gaat.

Wy neemen dit geval tot het onderwerp onzer Plaat.

„ Deeze Plaat vertoont een Vertrek in het Gasthuis van de
„ Stad *Breda*, waar in verscheiden' Zieken en Gekwetsten leggen,
„ en onder anderen ziet men, in een derzelver Legersteden, een
„ Spaansch Soldaat, die zich overëind gericht hebbende, tegen
„ verscheidene Aanschouwers, waar mede zyne Legerplaats om-
„ ringd was, de voorgemelde korte en stoutmoedige redenvoe-
„ ring doet."

Dus verre hebben wy de gevallen by en geduurende de Belegering van *Breda* verhaald, om nu niet rechtstreeks tot de Zeegebeurdtenisse over te gaan, zullen wy tusschen beiden eenige andere zaaken voordraagen.

En wel vooreërst dat de Prins en hunne Hoog Mog. verscheidene nieuwe Reglementen hebben gemaakt, die wy hier zullen laaten volgen om eene afwending te maaken, volgens krygsgebruik. De eerste die ons voorkomt, is van den 7 February deezes jaars, en wel

 tegens

tegens het verkoopen van Krygs- of *Militaire* Ampten, 't welk alhier niet zelden plaats gehad moet hebben. By deeze Ordonnantie was een ieder, die eenig Ampt in 't Staatſche Leger bekleedde, bevolen om zich te houden by den door hem gezworen Eed van getrouwheid, en tevens om op nieuws by Eede te betuigen, dat hy niets, in amptzaaken, vervreemd hadde of weggegeeven: alwie deezen nieuwen Eed niet wilde doen, kon in het toekomende niet in dienst genomen, noch, werkelyk daar in zynde, behouden worden. Maar het ſchynt, „ dat men zulk een „ perſoon, die den Eed niet willende doen daar mede zyn vroo„ me Conscientie toont, des te eerder behoorde aan te neemen; „ want men is bewust by ondervinding hoe weinig op Eeden „ wordt gepast, en hoe vol en ryk de mensch in uitvinding „ is, om den Eed willekeurig uit te leggen." Dit is wel in 't algemeen zeker, dan wy twyfelen of niet alle Reglementen en Verboden, door de Hooge Overigheid des Lands, of door de Magistraat van de byzondere Steden, aan het zelve lot onderworpen zyn! Immers waar geen verbod is, daar is ook geene overtreeding, en 't geſchied maar al te dikwyls, dat de mensch, hoe meer dit of dat verbooden is, hoe meer hy daar toe overhelt. En ſchoon de onderſcheiden misdaaden toch van tyd tot tyd gepleegd worden, niettegenſtaande de Justitie 'er veelmaals wraak van genomen heeft tot afſchrik der Kwaaddoeneren, zoo zoude hy zinneloos zyn, die beweerde, dat zulks onnoodig ware; want kan men daar door de ondeugd niet tot den wortel uitrooijen, men belet ten minſte den te weligen waschdom: dus houdt beteugeling 't getal der kwaaddoeneren altoos aan band.

Ondertusſchen werdt ten zelven tyde nog een ander verbodbrief uitgevaardigd, waar in aan al het Krygsvolk, zoo Franſchen, Engelſchen als Schotten werdt verbooden zich in dienst van de West-Indiſche Maatſchappy te begeeven; ook werdt tevens voorzien tegens het bedrog, dat by de Ruitery van de onderſcheidene Bezettingen deezer Landen wierdt te werk geſteld in 't koopen van paarden, onder voorwendſel van hunne Compagniën daar mede te verſterken. Daar by wierdt ook verbooden geene Beesten op de Vesting werken, 't zy binnen of buiten eenige Grensſtad, te dryven, en, gelyk men van tyd tot tyd in ervaarenis

nis gekomen was, dat het Buskruid ('t welk gewoonlyk alle agtën-veertig dagen in de Bezettingen aan de Compagnien, ten behoeve van de Muskettery, wierdt uitgeleverd,) by veelen onnut en nog wel tot ſchade van het Land, voor 't meestendeel, misbruikt geworden was; mitsgaders dat, volgens 't zesde Artykel van de Inſtructie voor de Commiſen van de Magazynen, (waar by zy gelast waren een *Recepiſſe*, of ontfangstbriefje van het afgeleverde Buskruid te neemen, om by tyd en wylen by afrekening gekort te worden;) deeze korting nooit hadde plaats gehad, en 'er geene waarſchynlykheid ware dat zulks nog zoude geſchieden, alzoo die forme van afrekeninge ten eenemaal kwame op te houden: zoo is by den Raad van Staaten, met uitdrukkelyke goedkeuring zyner Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, vastgeſteld, dat voortaan geen maandkruid meer aan de reſpective Compagniën zoude worden uitgeleverd, maar dat men daar mede gantsch en al zoude ophouden, gelyk dit wyders by 't *Plakaat* van den 15 Mai 1637 is te zien. Voorts werdt die van *Opper-* en *Neder-Betuwe* op den eersten dag van July verbooden, zoo wel als die van *Thielerwaard*, den vyand geene nieuwe Brandſchattingen in te willigen.

In de maand October werdt ook een naader Order en Reglement gereguleerd en vastgeſteld by Advys en Deliberatie van de Bewindhebbers der Generaale Geoctrojeerde West-Indiſche Maatſchappy ter Vergadering van de *Negentienen*, achtervolgens welke alle en een ieder van de Vereenigde Gewesten volle vryheid hadde om *Hout*, *Tabak*, *Katoen* en *allerbande Waaren* en *Koopmanſchappen* te haalen ter plaatſe, die binnen de beperkte paalen van 't Octrooi derzelver Maatſchappy was vallende.

Nu liet zyne Hoogheid ook, overwogen hebbende hoe de Duellen, of Tweegevechten, onder de Krygsbenden van de Republiek meer en meer in kruipende waren, deswegens een Plakaat uitgaan. Hy wist dat veele zich vlyden met de hoop van ſtraffeloosheid, 't welk dikwyls niet ydel was, inzonderheid wanneer de Vechtelingen vrienden aan het Hof, of op het Kusſen hadden; en dat perſoonen van de uitſteekendſte verdienſten, de grootſte hoop, en de ſterkſte zucht voor de waare eer, zich door een valsch denkbeeld van het geen zy vuurig beminden zoo verre lieten beguigchelen, dat zy aan eene harsſenſchim dikwyls opof-

ferden 't geene een recht vroom man alleen voor zyn Vaderland moet waagen, en dat door die verkeerdheid 't Land van zyne kloekste Beschermers wierdt beroofd; dus oordeelde zyne Hoogheid dienstig dien overmoed door een nieuw Plakaat te moeten beteugelen. By dit Plakaat werdt bevolen dat een ieder, die zoodanig beleedigd zoude meenen te weezen, dat hem geene andere voldoening konde gegeeven worden als door de wapenen, zich tot zyne Hoogheid zoude wenden en Hem verlof verzoeken om te vechten, indien de Beleedigde Officier of Vrywillige ware; doch een gemeen Soldaat zou zyn geval aan zynen Kolonel, of Officiers, te kennen geeven. Het geval der Verzoekeren zou overwoogen, en alle mogelyke vlyt aangewend worden om 't verschil in der minne by te leggen; doch dat, indien zulks niet konde bereikt worden, men des aangaande zulke schikkingen zouden maaken, a's voor de eere der partyën, aan wederzyden, bevonden zouden worden naar behooren te zyn.

De Beleediger voor zyne Hoogheid, of voor de daar toe gemagtigde Persoonen gedagvaard zynde, zou, indien hy binnen drie dagen niet verscheen, afgedankt en ten Lande uitgebannen worden.

De Verzoekers, die men zou bevinden al te ligt geraakt geweest te zyn, zou men met schande terugzenden; maar de hoon bevonden geweest zynde de eere te raaken, zou de Beleediger twee jaaren in zyn' dienst geschorst worden, en ook gehouden zyn den Beleedigden zulke goeddoening, of *Reparatie* te geeven, als bevonden zoude worden te behooren. De straffe werdt daar by bepaald, by aldien de Beleediger een slecht Soldaat ware, als dan zou hy, boven de *Reparatie*, drie maanden te water en te brood gezet worden.

Ondertusschen zou de Brenger van een Brief van uitdaging, of van een Boodschap dien aangaande, en zelfs die 'er slechts kennis van gehad hadde, zonder zulks ter plaatse aangegeeven te hebben, waar het behoorde en bestemd was, afgedankt en uit den Lande worden gebannen. Ook zou hy dezelve straf ondergaan, die iemand uitdaagde zonder het daar toe verkreegen Verlof, en indien zyn Ampt beter ware dan dat van den Uitgedaagde, zou het aan deezen gegeeven worden, mits dat hy de bekwaamheden bezate, die tot zulk een Ampt vereischt werden; doch indien

dien de Uitgedaagde op de vastgestelde plaats verscheen, zou hy op dezelve wys gestraft worden als zyn Uitdaager, alhoewel deeze zich aldaar niet hadt laaten vinden. Maar werkelyk aan 't vechten geraakt en handgemeen geweest zynde, zouden beiden de Vechters hunnen Ampten verliezen, en daarboven exemplair, of ten voorbeelde van anderen, gestraft worden.

En dit alles zou niet alleen den Vechtelingen wedervaaren, maar ook die tot zoogenaamde *Secondes* in het *Duël* dienen zouden, indien zy hun geweer getrokken hadden, als de aucteurs zelven worden gestraft, en by aldien zy slechts toekykers waren geweest, zouden zy afgedankt worden, ingevalle zy Officieren waren; maar gemeene Soldaaten zynde, zouden zy, als boven, ten voorbeelde gestraft worden.

Dit is het merg en de voornaamste inhoud van dit laatste Plakaat, waar uit de zucht tot goede orde van zyne Hoogheid te bespeuren is, en deeze dolle moordzucht, die, eens in gewoonte gekomen, uit de ligtvaardigste verongelyking vuur vat, zou zeker tot het Burgerlyke, gelyk elders, overgeslagen zyn, ware zy niet krachtdaadig beteugeld geworden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende 't vervolg der Gebeurdtenissen der Vereenigde Nederlanden van den jaare 1637 ter Zee, zoo binnen als buiten Europa; mitsgaders den Bloembandel en de Staatszaaken binnen dit jaar voorgevallen.

De Duinkerksche Zeeroovers hadden sints langen tyd door hunne Zeeschuimeryën veel schade en belemmering in den Koophandel, inzonderheid in dien van Holland, veröorzaakt; wel is waar dat de Algemeene Staaten hun daar in krachtdaadig hadden zoeken te beteugelen, door verscheiden Oorlogschepen in Zee te zenden, mitsgaders door den Admiraal *van Dorp*, maar 't Fortuin scheen den Spanjaarden een weinig gunstiger aan den Vlaamschen kant. De Duinkerkers, ter zee wel toegerust, hadden

in

in de maand Maart eenige voordeelen op de Hollanders, die uit de Indiën terugkwamen: zy hadden ook op het einde der genoemde maand met eene Vloot van agtëntwintig Oorlogschepen eenige uit *Zeeland* komende Koopvaarders, die slechts door een Hollandsch Oorlogschip van agtëntwintig stukken gebegeleid werden, aangetast; doch dit Oorlogschip hadt den Duinkerkers zulk een moedigen en langen tegenstand gedaan, dat het zich niet overgaf voor en alëer het gezien hadt dat zyne Koopvaardyschepen zich door de vlucht gered hadden: want zulks hadt het alleen bedoeld. De gedachte Duinkerksche Vloot werdt nog in 't kort tot dertig Oorlogschepen vergroot en bemand met vierduizend Soldaaten; zy ontmoette de Hollandsche Vloot, die uit veertig Koopvaardy- en vyf Oorlogschepen bestondt en van Frankryk kwam. Straks zocht de vyand door lagen dezelve in de ly te brengen, ten dien einde liet hy 's Prinsen Vlag waaijen; maar tegen zyn verwachting was 'er slechts een Oorlogschip van zesëntwintig stukken, die 'er by verleid werdt, doch het bedrog bespeurd hebbende, gaf het zich niet dan naa een hevig en hard gevecht over: de Duinkerkers door hunne overmagt namen by deeze ontmoeting nog een Hollandsch Oorlogschip en boorden twee Koopvaarders in den grond, de overigen bevryden zich door de vlucht.

Dus mangelde het hier niet aan moed, maar wel aan magt, die naar veeler meening dit jaar niet genoegsaam by der hand was, en gelyk Holland inzonderheid veel, ja het meeste by voorsz. Kaaperyën te kort kwam, zoo bleef zy ook niet achterwege om haare Klachten en Vertoogen deswegens by de Generaaliteit te doen gelden; zy vertoonden aan hunne Hoog Mog. de noodzaaklykheid van de Zeebeveiliging tegen de Duinkerkersche Kaapers, die steeds goed spel hadden, terwyl van onzen kant de Commercie niet volkomen verdeedigd wierdt. Het welzyn, zeide zy, der Verëenigde Nederlanden hangt van de Scheep- of Zeevaart af, zoo wel als van de Visschery en Koopvaart; Hollands aanzien, vermogen en rykdom was daar van afkomende, en zy was daar door ook zoo magtig geworden, dat ze haare Haartsteden en Outaaren tegen de dwinglandy der barbaarsche Spanjaarden, onder 's Hemels zegen, tot nog toe hadt kunnen bescher-

ſchermen en verdeedigen. In dit Vertoog wierdt wyders gezegd: „ Dat de Spanjaarden en hun Raad dit alles zoo wel „ begreepen, dat zy van tyd tot tyd alles in 't werk gesteld hadden, en nog dagelyks in 't werk ſtelden, om de „ Scheep-, Koopvaart en Visſchery van de Verëenigde Nederlanden om verre te werpen en te verderven, bewust zynde dat „ hunne welvaart daarin beſtondt, en dit als het hoofd weggenomen weezende, dat het gantſche lighaam van den Staat welbaast ten niete zoude raaken en ter neder geveld worden, „ vermits het grootſte gedeelte der Ingezetenen zich daar mede „ ophielt, of wier beſtaan daarvan was afhangende; als veel „ duizenden Kooplieden, Reeders van Schepen, vaarende Schippers, Kaagenaars en Ventjaagers; mitsgaders de Handwerkslieden, Timmerlieden, Smits, Zeilenmaakers, Lyndraaijers, „ Blokmaakers, Koekmaakers; duizenden van Huisgezinnen, „ die zich geneerden met netten en wand te breijen en ſnoeren „ te ſlaan; die groote Houtkooperyen, die het hout leverden „ tot het bouwen der Schepen, 't maaken van Masten en Blokken; „ alle die Groote Yzerkooperyen, beſtaande van het ſmeeden „ van Ankers en ander Scheepsyzerwerk; die groote Hennip- en „ Kanefaskooperyen, die van het Zeilmaaken beſtaan; die overgroote Zouthandelaars, die van de bereiding van den Haring, „ Abberdaan, Leng enz., zyn afhangende; die groote Laken- „ en Leerſlytingen, die den Vischvaarders van Kappen, Schansloopers, Schorten, Zeemouwen, Zeehoozen, Zeewanten „ enz. voorzien; alsmede een ontelbaar getal andere Neeringen „ tot de Zeevaart en Vischvangst behoorende, die door 't verloop der Zeevaart en Visſcheryën ook ten niete zouden gaan, „ ten ware men betere zorge nam voor alles wat tot de vrye bevaaringe der zee benoodigd ware." Voorts bragten zy ten bewyze by 't Dorp *Maaslandſluis*, van waar alle Herfst-tyden omtrent vyftig Schelvischvaaders in zee plagten te ſteeken, die het voorig jaar tot veertig verminderd waren, waarvan 'er de Duinkerkers nog twee genomen hadden; de Doggevaart, of Abberdaan-Vischery, was voorheen aan dit Dorp byzonder eigen geweest, het hadt daarin boven allen uitgemunt; doch tegenwoordig hadt deeze Visſchery zoodanig afgenomen, dat men in twyfel ſtondt of 'er dit jaar wel één zoude durven in zee zeilen,

al-

alzoo die van Duinkerken ſints den eersten January 1631, alleen van voorsz. Dorpelingen, over de tweehonderd Schepen, ieder op vyfduizend guldens geſchat, genomen hadden.

Den voornaamſte Zeeöverſten werdt hier van nu, zoo wel als in 't voorgaande jaar, de ſchuld opgelegd; dan de groote reden was, zegt men, de ſchaarschheid aan geld, of wel dat het geld door de Admiraaliteit ten zeedienst beſtemd, met haar bewilliging voor den Kryg te velde aangewend wierdt: hoe het zy, de Zee-Officieren waren by 't gemeen zeer kwaalyk aangezien en gehaat, en zulks is ten deele ook oorzaak geweest van de ongenade, waarin de Luitenant Admiraal *van Dorp* gevallen is. Deeze Zeevoogd hadt zich met zyne Vloot op de Vlaamſche Kusten onthouden en op de Duinkerkers gekruist, doch zonder vrucht, niet magtig genoeg zynde om hen te beteugelen; daarboven hadt hy gebrek aan Leevensmiddelen, waarvan hem de nieuwe Schafmeesters, of Bezorgers, zeer ſlehts verzorgd hadden; dit noodzaakte hem, naar ſommiger zeggen, om in de Hollandſche Zeegaten in te vallen, ſchoon hem bekend ware, dat 'er te Duinkerken een Vloot met volk en geld uit Spanje wierdt verwacht. Doch de Gouverneur van *Calais* hadt hem, uit naam zyns Konings, aangebooden om zyne Vloot van Leevensmiddelen te verzorgen, mits dat hy daar omſtreeks zou blyven, om voorsz. Spaanſche Vloot in te wachten; maar *van Dorp* weigerde zulks en zeilde met veertien Schepen naar *Helvoet*. Van hier ſchreef hy een Brief aan hunne Hoog Mog. en den Prins waarin hy hun te kennen gaf, „ dat hy tot driemaal hunne Hoog „ Mog. hadt doen verſtaan, dat zyne Vloot welhaast gebrek aan „ Leevensmiddelen zou hebben, en dat daarop den 24 September een Fluitſchip van Hoorn met genoemde middelen op de „ Kust van Vlaanderen gekomen was, zoo ten behoeve van Kapiten *Ham* als van *Keert de Koe*: dat men daar van ſtraks een „ overſlag gemaakt hadt, hoe verre zulks over de geheele Vloot „ zou kunnen ſtrekken, en men bevondt dat ieder Schip niet „ boven de vier of vyf dagen mondkost zou hebben; dat meest „ al het Bier ſtonk en 'er het derde gedeelte niet van konde gebruikt worden; dat hy de Krygsraad daarop by een doen komen en met denzelven beſlooten hadt, de Kapiteins *Ham*, „ *Keert de Koe*, *van der Perre*, *Pieter Luiten*, *Fido* en *Hazeveld*,

„ die

„ die slechts voor drie weeken Leevensmiddelen hadt, en boven 1637.
„ het getal door de Heeren Algemeene Staaten was gezonden,
„ uit te zenden tot bystand van de groote Visschery, om aldaar
„ tot nader orde drie weeken lang te kruissen, en dat hy met
„ veertien Schepen en een Jacht zou zeilen in 't Goereesche Gat,
„ terwyl Commandeur *Bankert* met vier Schepen en een Jacht in
„ de Haven van *Zeeland* zoude inloopen, om ten spoedigsten
„ weêr klaar te raaken; dat zyne byhebbende veertien Schepen
„ en het Jacht zoo geringe Leevensmiddelen ophadden, dat ze
„ binnen vier dagen tyds niet anders als water en brood zoude
„ hebben, ja dat reeds eenig volk van gemelde Schepen water
„ hadden moeten drinken. Derhalve verzocht hy hunne Hoog
„ Mog. en den Prins, dat zy orde wilden stellen om zyne Sche-
„ pen te *Helvoetsluis* in 't kort weder zeilvaardig te maa-
„ ken enz.

Het inloopen des Zeevoogds hadt reeds groot ongenoegen gebaard, vermits hy zulks buiten last gedaan hadt, en het kon hem niet ten goede geduid worden dat hy, daar hem genoegsaame Leevensmiddelen van wege den Koning van Frankryk waren aangebooden, die geweigerd hadt. Om nu te weeten of het geen hy van zyne zaak den Staat geschreeven hadde, wel weezenlyk zoo was, zonden hunne Hoog Mog. de Heeren *Verbolt*, *Coenders*, *Hogendorp*, *Neck* en *Raesveld* naar *Helvoetsluis*, om aldaar van alles volkomen kennisse te neemen. Doch *Philips van Dorp* begaf zich naar den *Haag*, alwaar hy in de Hooge Vergadering zyn zaak zocht goed te maaken, maar ziende dat hy in ongunst geraakt was, en dat alles hem op den hals gelegd wierdt, vondt hy goed zyn ampt te verlaaten. Dit besluit van den Zeevoogd werdt terstond aangenomen en de Heeren *Terestein*, *Burch* en *Raesveld* tot zyne Hoogheid gezonden, om te verzoeken dat hy bekwaame voorwerpen zoude verkiezen ter vervulling der ampten van *van Dorp* en *Liefhebber*, waar op de Prins, die zeker geen hekel op *van Dorp* moet gehad hebben, naademaal hy hem een eerlyk afscheid en getuigenis gegeeven heeft, *Maarten Harpertsz. Tromp*, van wien in 't vervolg meer gewag gemaakt zal worden, tot Admiraal, en *Witte Cornelis de Witte* tot Vice-Admiraal verkoos, hebbende beide den *Brielle* tot Geboorte Stad en reeds langen ten Oorlog ter Zee gediend.

De Duinkerkers hadden zoo rasch geen kundschap van 't vertrek des Admiraals *van Dorp* gekreegen, of zy bragten terstond vyftien Oorlogschepen in gereedheid, die naar *Rochelle* zeilden. Hier vonden zy veele Hollandsche Schepen, aldaar gekomen om te *St. Martin* zout te laden; zy vielen dezelven wel dra aan, verbrandden 'er eenigen van en namen de overigen mede, zoo dat dit en 't inkomen van een Spaansche Vloot van *Biscaije* in de Haven van Duinkerken den Heer *van Dorp* nog op een kwaader blaadje stelde.

Wy hebben hier vooren uit den Brief van *van Dorp* verstaan, dat Commandeur *Bankert* in *Zeeland* ingeloopen was, hy werdt aldaar door de goede voorzorg der Staaten dier Provintie welhaast in staat gesteld, om met zyne vier Schepen en het Jacht weder Zee te kiezen, alwaar hy nog met de Duinkerkers slaags geraakte; want zich op den 27 October onder Engeland bevindende, hadt hy eene ontmoetinge van zeven Duinkerksche Oorlogschepen, 't welk de Duinkerksche, die zich zeker tegen de Hollanders niet bestand achtten, tot list en laagen deedt overslaan, onder anderen meende een Fregat, door zich voor Hollandsch uit te geeven, het gevaar te ontsnappen; maar Kapitein *Adriaan Quiryns*, de lucht daar van hebbende, maakte 'er jacht op en veroverde het kort daar naa, het welk twee andere Fregatten ziende, zich door de vlucht redden. Nu bleeven 'er nog vier Duinkerkers over, die 't Eskwader van *Bankert* voor hunne Schepen aanzagen en 'er zich dus by vervoegden, maar rasch werden zy hunne mistastinge gewaar, waar om zy geheel schielyk de vlucht namen tot geluk van twee hunner Schepen, die het gevaar des avonds, wanneer *Bankert* hen ingehaald hadt, ontzeilden, maar het derde werdt zoodanig geteisterd, dat het zich eindelyk aan Kapitein *Adriaan Zwart* overgaf, en het vierde werdt mede onder 't Eiland *Whigt* veroverd, waar in zich de twee anderen verborgen hadden; dit alles was nogthans niet zonder grooten tegenstand toegegaan, want men vuurde zeer sterk op de Hollanders, die hunne drie pryzen in *Zeeland* opbragten, 't eene Schip *St. Franciscus*, voerde vyfendertig, 't andere *de Wasschende Maan*, tweeëntwintig en het derde *de Gulde Zon*, negentien stukken Geschut. Dus voerde *Bankert* met zyn klein Eskwader van vyf Schepen meer uit dan *van Dorp* met zyn gantsche Vloot.

Tot

Tot Slot der zaaken van Spanje voor dit jaar moeten wy nog melden, dat de in de maand December uit Spanje verwacht wordende Vloot, als gezegd is, en die in de Haven van Duinkerken is ingeloopen, tweeëndertig Zeilen sterk was, en bemand met drieduizend Spanjaarden en duizend Italiaanen; de muntspeciën bedroegen by naa vyfenveertig tonnen gouds, waar van de Infant, ter betaaling zyner Krygsbenden negen ton behouden mogt, en achtervolgens 's Konings last moesten de zesendertig overige tonnen uitgedeeld worden aan de Koninginne-Moeder van Frankryk, die alsnog in de Stad *Gent* woonachtig was, aan den Hertog *Thomas van Savooije*, aan den Graaf *Picolomini* en anderen; zoo dat zulks den Kardinaal de handen eenigsins ruimer maakte.

Alvoorens wy nu verder met de Zeezaaken voortgaan, moeten wy tusschen beiden gewag maaken van een merkelyk verschil, tusschen hunne Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten, en de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en West-Friesland, waar by zich naderhand de Provintie Zeeland voegde, nopens de Juridictie, of Rechtsgebied, die zich de voorsz. Algemeene Staaten volstrekt in zaaken van de Admiraaliteit toeschreeven. Dit verschil was eigenlyk ontstaan uit het Verpachten van het vierde deel der Convooijen en Licenten, 't welk sedert eenige jaaren hier te Lande hadt plaats gehad, en waarop Holland, inzonderheid de Stad *Amsteldam* zeer misnoegd was; zelfs liep het in die Stad zoo hoog, dat de Hoofdschout drie Raadsheeren ter Admiraliteit, met naamen *Jongbloed*, *van de Vuyrs* en *Veen* den 30 Mai liet dagvaarden om den 17 Juny voor Schepenen te komen, ten einde aldaar aan te hooren al zulken eisch *crimineel en provisie van Incarceratie*, als hy zoude doen verzoeken.

Deeze persoonen nu, mede in den Eed van de Algemeene Staaten staande, namen straks hunne toevlucht tot hen en gaven te kennen dat ze voor geene Provintie, veel minder een enkele Stad, behoorden te recht te staan, maar wel voor hunne Hoog Moogende, die zy voor hunne competente, of bevoegde Rechters verklaarden, en tevens verzochten hen tegens allen aanval te beschermen. Hunne Hoog Mog. verklaarden daar op: „ Dat het recht, billyk en in deezen Staat volkomen gebruikelyk

„ was, dat, zoo een Gecommitteerde uit de eene of andere
„ Provintie in 't ſtuk van zyn ampt of bediening zich misgreepe,
„ de kennis daarvan privatief was, den geene toekomende, die
„ hem in 't ampt geſteld en aan wien hy den Eed gedaan hadt;
„ dat hy dus aan denzulken alleen verantwoordelyk was van de
„ handelingen, zynen ampt of bediening betreffende, zonder dat
„ hunne Hoog Mog. konden toeſtaan dat iemand anders, veel
„ minder byzondere Steden, ten zy by byzondere overdragte
„ van hunne Hoog Mog., van zoodanige zaaken kennis mogten
„ neemen, waarom den Vertoonders uitdrukkelyk verbooden
„ werdt de voorsz. Dagvaardinge te gehoorzaamen, of den Ge-
„ rechte dier Stad eenigſins als Rechters te erkennen; voorts
„ dat de opgenoemde Heeren geen misdaad van overtreeding of
„ trouweloosheid begaan hadden, veel min daar van achterhaald,
„ of overtuigd te zyn."

Hier uit rees wel inzonderheid het verſchil over het rechtsgebied, het welk Holland nu den Algemeenen Staat betwistte. Zy nam uit voorgaande vonnis of beſluit gelegenheid om daar tegen eene Protestatie te doen, die ook van wege hunne Hoog Mog. met een Tegenbetuiging beantwoord werdt; doch by vervolg werdt de beſlisſing van 't geſchil door hunne Hoog Mog. aan zyne Hoogheid gegeeven, waar mede Holland niet te vreden was, maar betuigde ſchriftelyk tegen 's Prinſen bemiddeling, het welk zyne Hoogheid oorzaak gaf om toegeevendheid te gebruiken en zich wysſelyk en voorzichtiglyk naar den tyd te voegen, als volkomen weetende dat in deeze zaak geen geweld moest worden aangewend.

Doch dit verſchil hadt geene naadeelige gevolgen, 't werdt met den tyd gelukkig bygelegd, en wanneer zulks geſchied is zullen we in 't vervolg zien.

Ondertusſchen werdt de aanmaatiging van Engeland wegens de heerſchappy der Zee dit jaar ook weder leevendig, doch het was van geen gevolg, vermits de Koning in zyn Ryk genoeg te doen hadt, en hem was ook van wege de Staaten van Holland te kennen gegeeven, dat Koning *Jacobus*, zyn Vader, zich ook weleer zoodanig een recht hadt toegekend; maar dat men zich niet moest verbeelden, dat men zulk een recht in die Provintie zoude erkennen. Tot meerder blyk zyner Souvereiniteit ter

Zee,

Zeè, liet hy een groot Oorlogschip te *Woolwich* bouwen, dat de *Souverein* genaamd werdt; het was tweehonderd tweeëndertig voet lang, veertig voet over boord breed en zesënzeventig voeten diep: het voerde elf Ankers, waarvan 'er een de zwaarste hadt van meer dan vierduizend en vierhonderd ponden, ook hadt het, naar men verhaalt, tweemillioenen guldens gekost.

Om de zaaken, 't Zeeweezen betreffende, achter een te verhaalen, gaan wy over tot het gebeurde van de Oost- en West-Indiën.

Wy hebben hier vooren verhaald, dat de Gouverneur *H Brouwer*, naa zyn tyd uitgediend te hebben, weder naar het Vaderland gekeerd is, nu werdt in zyne plaats tot Batavia's *negende* Gouverneur Generaal aangesteld *Antony van Diemen*, wiens leeven, alzoo zyne verdiensten hem tot deeze waardigheid verheven hebben, wy hier kortelyk zullen schetsen.

Antony van Diemen hadt *Kuilenburg* tot Geboorteplaats, alwaar zyn Vader Burgemeester en zyn Grootvader, van Moeders kant, Raadsheer was geweest. Zyn gedrag was oorzaak, gelyk uit eenige aantekeningen blykt, dat hy veele schulden hadt, en alzoo hem zyne schuldeisschers wat te lastig vielen, nam hy voor om naar de *Indiën* te zeilen, onder een verbloemden naam en in eene hoedanigheid, die hem weinig onderscheidde van een gemeen Soldaat; hy liet zich aanneemen voor Adelborst of Cadet. Doch, wanneer hy ter bestemde plaatse was gekomen, wierdt hy tot Klerk op de Secretarie door den toemaaligen of zesden Gouverneur Generaal, *Jan Pietersz. Koen*, zoo men gist, want daar zyn geene naauwkeuriger berichten van, aangesteld, waar van zyne bekwaamheid in de Schryfkunde oorzaak was, alzoo eenige zyner schriften, ten gelieve zyner Makkers opgesteld, in handen van gemelden Gouverneur vielen en met groote bewondering werden beschouwd. Niet lang daar naa werdt hy Boekhouder Generaal en Opper-Koopman, vermits zyn verdiensten boven die zyner Mededingeren uitblonk, en vervolgens Raad ordinaeir van Nederlands *Indiën*, zynde hy reeds ten jaare 1626 den zesden in rang: voorts klom hy van deeze waardigheid op tot die van Directeur Generaal, een ampt, offschoon, vervolgens aan die van eersten Raad verknocht, thans op zich zelve bestondt, en waar toe de bekwaamste persoon uit de Leden

van

van de Raadsvergadering verkoozen wierdt. In den jaare 1631 kwam hy in het Vaderland in hoedanigheid van Admiraal der Retourvloote; doch hy bleef 'er niet lang, maar keerde welhaast weder naar *Batavia* met den dubbelen tytel van eersten Raad en Directeur Generaal, naa dat men hem, op afrekening, vierhonderd guldens gagie iedere maand hadt toegestaan, en wel sedert dat hy den laatsten post bekleed hadt, tot op zyne wederkomst in *Batavia*, behalve een gouden Keten en eene somme van tweeduizend vyfhonderd guldens, die hem ten geschenke werdt gegeeven, als ook eene maand gagie voor zyne Huisvrouw, tot schadeloosstellinge der kosten, die hy moest doen, ter oorzaake van zyn verhaast vertrek. *Brouwer* hadt nu zoo rasch zyn ampt niet afgelegd, of hy werdt met algemeene goedkeurig in deszelfs waardigheid gesteld.

Naa zich nu in den jaare 1636 in zyn ampt bevestigd en de noodigen schikkingen gemaakt te hebben, zondt hy tien Schepen naar *Goa*, om de Portugeezen in hun opzet te dwarsboomen, gelyk wy in dat jaar verhaald hebben. Men hielt *Goa*, nu, op zyn bevel van alle kanten zoodanig ingeslooten, dat de Portugeezen, die in 't bezit van die plaatse waren, heen noch weder konden; dit verdroot hun zoo zeer, dat zy zich weder vaardig maakten om de Hollanders aan te vallen. Zy kwamen den 21. February met zes Galliöenen, een Kraak en dertig Fregatten op hen af, maar vermits 'er geen wind was, konden zy ze niet naa genoeg komen, en het was wel vier uuren des naamiddags eer zy ze zoo digt genaaderd waren, dat de Hollanders hen maar even met hun geschut bereiken konden, want de Portugeezen moesten steeds boven wind blyven. Doch naa den ondergang der zonne begon de wind uit het noorden te waaijen, 't welk de Portugeezen beletten de haven van *Goa* weder in te zeilen, en hen noodzaakte om zee te houden en 't geschut der Hollanderen, die 's anderen daags boven wind gekomen waren, uit te staan. Hier door hadden de Portugeezen veel te lyden, nogthans stelden zy zich buiten verder gevaar door zich onder de Kasteelen te begeeven, waar hun de Hollanders geen leed konden aandoen, zonder zich zelven aan groot gevaar bloot te stellen, 't welk zy zorgvuldig vermyden, zynde 't hun genoeg de vyanden op deeze wys benaauwd en eenige hunner Schepen genomen of vernield te hebben.

On-

Ondertusschen was *van Diemen* ook met eene Vloot van zeventien Schepen, die met tweeduizend Koppen bemand waren, naar *Amboina* gezeild, twee buiten gewoone Raaden van *Indiën*, voorzichtigheids halve, medeneemende. Dit geschiedde ter oorzaake dat de Stadhouders van *Ternate*, by de Inwoonders *Kimelabas* genaamd, in deeze kwartieren een onophoudelyken en hevigen Oorlog tegen de Hollanders voerden. Zoo dra zy de aankomst van den Gouverneur Generaal *van Diemen* vernomen hadden, maakten zy zich gereed om hem moedig te ontfangen; maar *van Diemen* viel hen met grooten moed ten lyve, en hadt met hen een hard en langduurig gevecht, doch eindelyk moesten de *Ternaters* voor hem bukken en aanzien dat hy zich van hunne vier Sterktens te *Luciela* meester maakte; voorts nam hy ook eenige verblyfplaatsen der Wederspannigen in, en dwong de Orankey's, of Opperhoofden deezer Eilanderen den Eed van Getrouwheid aan de Maatschappy af te leggen, als ook tot vernieuwing der Verdragen, die zy weleer met de Maatschappy gemaakt hadden. Dus toonde deeze Gouverneur dat hy de belangen zyner Principaalen ter harte nam, in volgende jaaren zullen wy van zyne verdere bedryven spreeken.

Op deeze Oost-Indische zaaken kunnen wy gevoegelyk die van de West-Indiën laaten volgen, waar omtrent zich meerder stof opdoet.

Wy hebben Graaf *Maurits van Nassauw* voorleeden Jaar te *Vaalmuiden* in Engeland gelaaten, van waar hy niet dan den 6 December zyne reis naar *Brazilie*, waar de Maatschappy reeds de Kapitaniën *Fernambuk*, *Tamarica*, *Pariba* en *Rio-Grande* bezat, voortzettede, alzoo hy gestadig door tegenwinden was opgehouden geworden, en kwam den 23 January van dit jaar in *Brazilie*, alwaar hy ten eersten met zyne Raadslieden *van Keulen*, *Carpentier* en *Gisselingen*, die hem door de Maatschappy toegevoegd waren, beraamde om iets tegen de Portugeezen te onderneemen, en ware 't mogelyk, hun van tyd tot tyd de tien overige Kapitaniën afhandig te maaken, gelyk zyne Voorgangers hun reeds de vier opgenoemde ontweldigd hadden.

Dit geschiedde nogthans naa dat hy aan den Raad der Maatschappy aldaar zyne Geloofs- en Gezagsbrieven vertoond hadt. „ By „ deeze Brieven zag men dat hy door de Heeren Algemeene

Staa-

„ Staaten, door den *Prins* van Orange en door de West-Indische
„ Maatschappy was aangesteld tot Gouverneur, Kapitein en Ad-
„ miraal Generaal over de Landen, die de Maatschappy reeds
„ bezat en nog bezitten mogt; dat hy volkomen meester was over
„ de magt der Maatschappy aldaar, zoo te water als te land; dat
„ hy in den Hoogen en Geheimen Raad de eerste plaats, of voor-
„ zitting moest hebben; dat hy, in gevalle de stemmen bleeven
„ steeken, 'er twee zoude hebben; dat de plaats zyner wooning,
„ zoo wel als die van den Raad, in *Tamarika*, of wel in een andere
„ Kapitanie, die de voorsz. Raad het bekwaamst zou oordeelen,
„ zoude gesteld worden, dat hy en de hem toegevoegde Raad
„ de wetten en schikkingen, in die landen plaats hebbende en
„ vastgesteld, ter uitvoer zouden doen brengen; dat hy de keu-
„ ze en beschikking van alle krygsampten zoude hebben, die ge-
„ duurende den veldtocht zouden openvallen, van de aanzienlyk-
„ sten tot dat van Vaandrig toe, maar dat de laagere bedieningen
„ ter beschikkinge der Kapiteinen overgelaaten zouden worden,
„ doch dat de plaatsen, die opengevallen waren terwyl de Troe-
„ pen in bezetting waren, op de volgende wyze zouden ver-
„ deeld worden.

„ De Raad zou drie persoonen benoemen, waar uit de Gou-
„ verneur een persoon verkiezen zou, wel te verstaan dat de Lui-
„ tenant en Vaandrig eener Compagnie, by aldien 'er over het
„ aanstellen van een nieuwen Kapitein werdt gehandeld, daar
„ toe verkiesbaar zouden zyn, gelyk in de Vereenigde Neder-
„ landen geschiedde. Voorts zouden alle Ampten, zoo het Bur-
„ gerlyk als het Zeeweezen betreffende, door den Graaf begee-
„ ven worden, en in zyn afzyn door zyn geheimen Raad, wan-
„ neer de nood zulks vorderde, nogthans zou het Ampt van
„ Vice-Admiraal, aldaar openvallende, alleen ter begeevinge
„ staan aan den Graave, als by voorraad en met goedkeuring der
„ Negentien Bewindhebberen, en dat op de wedde reeds vastge-
„ steld, of nog vast te stellen, de gemelde Vergadering van Ne-
„ gentienen haar besluit kon neemen. Ten laste der Maatschap-
„ py zou in *Brazilie* geen nieuw Ampt, zoo min in het Burger-
„ lyke als in Zeezaaken, mogen vastgesteld, noch ook de wedde
„ van de reeds daar zynde Bedieningen, zonder haar medeweeten
„ en bewilliging, vergroot worden.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1637.

„ Wyders mogt Graaf *Maurits* de Braziliaanen, of Inwoon-
„ ders van dat Land, naar zyn goedvinden betaalen, ingevalle
„ zy eenigen merkelyken dienst der Maatschappy hadden gedaan,
„ naar voorig gebruik; de Graaf zou vryelyk alles mogen doen,
„ wat een Gouverneur en Admiraal Generaal vermag te doen,
„ en het recht hebben (hoewel de Maatschappy aan zich behouden
„ hadt 't begeeven der Politieke Raadsheers plaatsen en andere
„ dusdanige Ampten in *Brazilie*, waar van zy, die dezelven waren
„ oefenende, hunne Instructiën uit Holland moesten ontfangen)
„ om alle de openvallende Bedieningen in het Krysweezen te ver-
„ vullen, nogthans mede by voorraad en met goedkeuring van
„ voornoemde Maatschappy. By het overlyden van iemand uit
„ zynen geheimen Raad, zou de Graaf een der Politieke Raads-
„ heeren zoo lang in deszelfs plaats stellen, tot dat de Maatschap-
„ py deswegens beschikt hadde. Eindelyk zou de Maatschappy
„ ten dienste des Graafs onderhouden een Predikant en een Arts
„ en hem toestaan Dienaars mede te neemen, die onder zyne
„ Compagnie Krygsbezolding zouden hebben."

Deeze omstandigheden, waar uit het bewind van Graave *Maurits* en de wyze schikkingen der Maatschappy af te neemen zyn, werden by alle de Oversten in Brazilie goedgekeurd. Straks hier naa gaf hy het Krygsvolk bevel om zich t'scheep te begeeven, dat onder Admiraal *Lichthart* naar *Serenheim* zeilde, welke de laatste plaats was van de Hollanders aan de zyde van *Porto Calvo*, terwyl hy met drieduizend Soldaaten en agthonderd Matroozen, benevens zeshonderd Braziliaanen, en dus met vierduizend vierhonderd man te Lande derwaards aantrok. Nu lag de meeste magt der Portugeezen, by de drie of vierduizend sterk, behalve de Inboorlingen, in *Porto Calvo* by de Schans *Pavason*, die de Hollanders, sedert de verovering van *Fernambuk*, in deeze Capitanie gestadig aan band, of in vrees gehouden hadden door hunne geweldenaaryen, roovende en brandende al wat zy ontmoetten van 't geene, dat onder de bescherminge der Hollanders stondt, en wel zoodaning dat de *communicatie*, of gemeenschap tusschen het *Recif* en *Olinda* daar door dikwyls was belemmerd geworden. Onder wege hadt *Maurits* op den 18 February

eene ontmoeting van agtienhonderd Portugeezen, die hem den verderen optocht dachten te verbieden, en die eenen doortocht, waar zy zich verschanst hadden, verdeedigden; terstond liet hy dezelven van alle kanten aantasten, en zyn volk deedt dit met zulk eene dapperheid, dat de Portugeezen, naa eenigen tyd lang vergeeffschen tegenstand geboden te hebben, zich op de vlucht begaven met achterlaating van driehonderd man: de Hollanders hadden hier by slechts vyfenveertig gekwetsten en zes dooden. Graaf *Maurits* liet daar op zyne Vloot de Rivieren *Huna* en *Rio-Grande* opzeilen, en, de vyand genoeg genaaderd zynde, stelde hy zyn volk op een kleinen Heuvel in slagorde, verdeelende het zelve in drie Bataillons, of hoopen, van welke hy den middelsten aanvoerde, en de twee anderen onder het bevel stelde van de Kolonellen *Schuppen* en *Articbofski*; terwyl hem de Spanjaarden en Portugeezen by gemelde Schans *Pavason* moedig afwachten onder hunnen Overste, den Graaf van *Banjola*, een man van ondervinding, die in de Nederlanden onder den Markgraaf *de Spinola* gediend hadt. Echter kon hy den moed der Hollanderen niet wederstaan; want hy hadt zich ook op één heuveltje met tweeduizend man neêrgeslagen, een myl verre van de Schans, zyn Legerplaats gedekt met eene dubbele verschansing, en de toegangen laaten dichtstoppen met omgehakte boomen, meenende eerst daar door in staat te zyn om die post te kunnen bewaaren en tevens het Kasteel te ondersteunen: dus begaf hy zich onder het Geschut van dit Kasteel met de Troepen, die hy ter naauwer nood hadt kunnen medeneemen, alzoo Graaf *Maurits* de overige manschap gantsch verslagen hadt. Doch *Maurits* volgde hem derwaards en vondt 'er niet meer dien Generaal, die hem niet eens volkomen hadt durven afwachten, schoon hy zich ten eersten wat moedig hadt vertoond; want toen de Hollanders, waar van hy 'er een en anderen door zyn Geschut hadt doen sneuvelen, op hem met den degen in den vuist afkwamen, hadt hy hun zyne Legerplaatse overgelaaten, en was, zonder dat de Hollanders daar van eenige kennis hadden, naar het Land van *Camaragibi* en voorts tot *Alagoa* gevlucht: dus werdt de Schans *Pavason* volkomen belegerd. Zy was twee jaaren te vooren ingenomen geweest door Admiraal *Lichthart*; doch de Hollanders waren dezelve sedert dien tyd weder kwyt geraakt,

al-

alzoo zy al te groot vertrouwen hadden gehad op eenen Portugees, *Sebastiaan Souto* genoemd, die haar vervolgens overgeleverd hadt aan zynen Generaal *Albuquerque*. Deeze Verraader hadt den Hollanders in het eerst met veel getrouwheid gediend, maar 't zy dat zulks flechts in schyn geschiedde, om hen des te beter te kunnen bedriegen, of dat hy zich naaderhand weér met zyn' natie verzoend heeft; hy nam zyn slag waar terwyl de Schansvoogd, de Majoor *Picart* niet by der hand, maar afweezig was, en deeze afweezigheid hadt hy door bedrog weeten te berokkenen. *Maurits* liet ſtraks zyn Leger daar voor nederſlaan in vier Kwartieren, van welken hy het eene zelf geboodt, de drie anderen werden door *Schuppen*, *Artichofski* en *Lichthart* aangevoerd; de Bezetting, uit vyf honderd man beſtaande, werdt thans door den Spanjaard *Michiel Giberton*, Luitenant Generaal van de Artillery, gecommandeerd. Zoo dra zich nu de Gouverneur van Hollands Maatſchappy gereed maakte om de Loopgraven te openen en zyn Geſchut te gebruiken, verzocht gemelde Majoor om een eerlyk Verdrag, welk hem werdt toegeſtaan; dus gaf hy zich over op den 13 Maart, en de Bezetting, die men thans in driehonderd gezonde mannen vondt te beſtaan, wierdt van Schepen verzorgd, en hunne zieken en gekwetſten naar het Eiland *Tercera*, gelegen in de Azoriſche, of zoogenaamde Vlaamſche Eilanden, overgevoerd. De Hollanders vonden voorts in de Schans, waar zich het Wapenhuis des Konings van Spanje in dit Land opdeedt, tweeëntwintig metaalen en vyf yzeren ſtukken Geſchut, behalve vier groote Mortiers, tweehonderd drieënzeventig groote Granaaten, eene menigte handgranaaten, vyfhonderd tonnen Buskruid, een groot getal Lonten en overvloedigen voorraad. Vervolgens zondt Graaf *Maurits* een Troep volks onder *Jacob Stackhouwer* uit, om de overige Spaanſche, Italiaanſche en Portugeeſche Troepen te verdryven, die naa den nederlaag van *Banjola* het platten Land van *Fernambuk* afliepen, terwyl hy zelve dien Generaal vervolgde, hem dwong de Capitanie *Fernambuk* ten eenemaal te verlaaten, en alle hoop benam van immer de Rivier van *Porto Calvo* weder over te komen.

Wanneer *Maurits* nu hier geen belemmering meer vondt, was hy 'er op uit om zyne overwinningen voort te zetten. Vooreerst

eerst gaf hy bevel om de Vestingwerken te herſtellen, en liet de Schans door een goed getal volks bezetten. Daar naa liet hy zyn overige manſchap weder t'ſcheep gaan te *Rio-Grande* digt by *Porto Calvo*, en zeilde niet verre van *Alagoa* op *Sergoa*; hier zette hy voet aan land en vervolgde de vyanden tot aan de Rivier *St. Francisco*, waar hy zich meester maakte van de Stad *Openeda*, gelegen op den oever van dezelve Rivier, zes mylen van de zee, en liet 'er eene Sterkte op een ongenaakbaare Rots bouwen, welke hy, naar zynen naam, het *Fort Maurits* liet noemen, ſtellende den Kolonel *Schuppen* daar over aan als Gouverneur; en gelyk in dien oort veele Portugeezen waren, die zich gedeeltelyk onder de beſcherming der Hollanderen begaven, en van hen vryheid kreegen om weder naar hunne wooningen terug te keeren, zoo was 'er echter nog een groot deel over, waarom 'er nog een ander Fort aan den mond van de Rivier gemaakt werdt, en door deezen weg werden zy welhaast genoodzaakt, zoo wel als andere Spaanschgezinde Inwoonders, om zich met de vlucht naar het *Koninglyk Sereſippe* te begeeven. Nu was de gantſche Kust van *Rio-Grande* af tot de Rivier *St. Francisco* toe van vyanden bevryd, weshalve men bekwaame gelegenheid hadt om de Stad *Olinda* weder op te bouwen, en men maakte de Sterkte *Antoni-Vaaz* tot een kleine Stad. Wanneer nu de Hollandſche Gouverneur de vyanden tot zoo verre weggejaagd hadt, zag hy zich genoodzaakt, wegens 't regenachtig weer, zyn volk in de Bezettingen te leggen, en keerde zelve naar 't *Recif* terug.

Dus verre gevorderd zynde ſchreef *Maurits* een Brief aan den Prins van Orange, in welken hy hem een verſlag doet, „ van de
„ ſchoonheid en vruchtbaarheid der Capitanie van *Fernambuk*, aan
„ welke niets ontbrak als Europiſche Inwoonders, om dat Land
„ het aangenaamſte en vruchtbaarſte te maaken van de geheele
„ wereld. Hy wenschte dat de Maatſchappy een goed getal
„ van arme Duitſche Huisgezinnen derwaards zondt, die in de
„ Vereenigde Nederlanden en elders waren gevlucht, om dat
„ zy in hun Land, door den Oorlog bedorven, niet konden be-
„ ſtaan." Wyders ſchreef Graaf *Maurits* en zyne Raadsmannen aan de Maatſchappy, „ dat ze versch volk, wapens en leevens-
„ middelen van nooden hadden, om voordeel te doen met den
„ ſchrik,

„ schrik, waar in de overwinningen, op de Portugeezen be-
„ haald, die volken hadt geworpen, en waar van ze ligtelyk
„ hersteld zouden worden, als ze zagen dat de Maatschappy
„ haare overwinningen niet vervolgde, gelyk ze zou hebben
„ kunnen doen; dat men nog maar weinig graan van 't veld
„ trok, en zelfs niet genoeg vóór de Matroozen op de Sche-
„ pen der Maatschappy; dat het vee, 't welk men in dat Land
„ kon bekomen, wel genoeg was om versch vleesch te hebben,
„ maar dat 'er niet genoeg was om de Vloot van gezout
„ vleesch te verzorgen, 't welk ze van nooden hadt; dat het
„ Leger in zyn' plicht volhardde uit achting voor *Maurits*,
„ maar echter niet naaliet zwaare klachten te doen; dat 'er Erw-
„ ten ontbraken, als mede Lonten, Trommels, Trompetten,
„ Orange Sjerpen en Bandeliers, waar door de Soldaaten van
„ de vyanden wierden onderscheiden."

Ondertusschen dacht het den Gemelde Graaf noodig de Politie in *Brazilie* op een goeden voet te brengen, weetende dat het niet genoeg was Landen voor zyne Principaalen aan te winnen, maar dat hy dezelven ook, door eene goede en geschikte Regeeringswyze, bestendig onder hun gebied moest trachten te doen blyven; en indien hy over het geheel niet naar begeerte mogt geslaagd zyn, zeker is het ten minsten dat hy de Hollanders in beteren reuk by de Ingeboorenen deezer Landstreeke heeft gebragt, gelyk in het vervolg zal blyken. Wy meenen zyne schikkingen dienaangaande niet stilzwygende te moeten voorbygaan, alzoo wy oordeelen dat eene Historie, die niet anders voorstelt als de aangewende middelen ter verovering van een Land, zonder te gewagen van die, welken de Veroveraar heeft gebruikt om dat veroverde Land eene goede Politie te geeven, onvolledig is.

Graaf *Maurits* dan gaf vooreerst zyne toestemming aan de Reglementen, die de Raad van de Maatschappy in dat Land hadt gemaakt tot vermeerdering der Inkomsten en Middelen, als waren de Imposten op de Waag, die voor elfduizend vierhonderd guldens was verpacht geworden; op de Wynen en Bieren was een Impost gesteld van dertienduizend en zevenhonderd guldens voor den tyd van zes maanden: de verpachting van *Manseas* en Suiker naar alle de Capitanien werdt gesteld op honderd veertig,

tigduizend en driehonderd guldens. Daarboven verkocht men de *Ingenios*, welke Suikermolens zyn, gelyk wy weleer gezegd hebben, voor veertienhonderd tweeënzestigduizend ; driehonderd zevenënzeventig guldens. Voorts deedt hy de Burgers, die zich op het *Recif*, of te *Olinda* neêrgezet hadden, vermits hy gebrek aan werkelyke Krygslieden hadt, in Compagniën formeeren en hen in den Wapenhandel oefenen, om zich, des noods, te beter tegen zyne vyanden te kunnen verdeedigen. Ook maakte hy een verbod op de Huwelyken in die graaden van bloedverwantſchap, die hy wist in 't Vaderland niet toegeſtaan te zyn, om dat hy bevonden hadt dat dezelven, door toelaating der Priesteren, alhier weleer maar te veel geſchiedden, eu daar van zag hy nog overboodige voorbeelden. Hier op zouden veele aanmerkingen te maaken zyn, die wy achterlaaten om een kundig man deswegens te hooren ſpreeken. „ Maar de- „ wyl", zegt hy, „ dat Land eene nieuwe Wereld was, waar „ in gebrek van keur was; zoo kon men, Staatkundigerwyze, „ wel eenige dingen door de vingeren zien, die niet verbooden „ zyn geworden, als naa dat de Wereld genoeg bevolkt was. „ Niets is 'er ſtrydiger tegen de gezonde reden, dan 't verbod „ uit te ſtrekken tot al te verre graaden, en dan naderhand de „ vergunning voor geld te verkoopen, gelyk in Spanje en Por- „ tugal *meermaals* geſchied is." Dit laatſte is maar al te waar, doch het eerſte gezegde zal niet algemeen toegeſtemd worden; derhalve kan men zulks eenigſins herſtellen met te zeggen, dat, ingevalle Graaf *Maurits* de Huwelyken in eene dichtere bloedverwantſchap hadde aangetroffen, dan zy in Europa plaats hebben, hy niet naar de geopenbaarde wet, en dus ook niet naar de zinnelyker Wereld zoude hebben gehandeld, indien hy het voorbeeld der oude Wereld, die nu in *Brazilie*, eenigerwyze, geëvennaard werdt, hadde ingevolgd; neen hy hadt dan zekerder gegaan met alle Huwelyksverbindtenisſen voor zoo lange te verbieden tot dat 'er nieuw volk van beide kunnen aldaar aangeland was: 't is waar men hadt alsdan zyn verbod kunnen overtreeden, maar dit ſtelde hem nogthans buiten ſchuld. De Wetgeever, zelfs in volkryke Landen, kan altoos niet ſommiger weelde en overmoed beteugelen.

Naademaal het den Jooden geöorloofd was zich in dat Land ne-

neder te zetten, zoo ſtondt men die Natie ook toe op den *Sabbath*, volgens haare Wet, te rusten. Dit heeft men ook gedaan in de andere Volkplantingen van *Amerika*; maar men verzekert dat onder de Christenen, zoo wel als onder de Jooden, eene zeer ſtrafwaardige wanorde wierdt gepleegd. Te weeten, de Christenen, welken 't niet geoorloofd is hunne Slaaven te laaten werken op Zondag, leenden dezelven voor dien dag aan de Jooden, en deezen leenden de hunnen op Zaturdag aan de Christenen, waar door de ellendige Slaaven nimmer rust genooten. 't Is bekend dat het vieren van den *Sabbath* niet alleen is ingeſteld ter gedachtenis van de Scheppinge der Wereld, maar ook om aan de Slaaven eenige rust te geeven, die de menſchelykheid zelve beveelt hun toe te ſtaan, en welke gierige en onbeſchofte Meesters hun niet zouden hebben willen laaten genieten. 't Was ook noodig voor de rust van den Staat, dat zoo groot een gedeelte van het menſchelyk geſlacht, gelyk dat is, 't welk op verſcheiden' plaatſen in ſlaaverny leeft, niet wierdt gebragt tot de noodzaakelykheid om het ander te haaten, waar door het omderdrukt, en aldus gelegenheid gegeeven wierdt om dat juk van den hals te ſchuiven. De Slaafſche Oorlogen, gelyk men die noemde, bragten de Stad *Romen* zelve in een zeer groot gevaar. Om zulke Oorlogen voor te komen moet men de ſlaaverny niet ondraaglyk maaken. Er wierden nog meerdere andere goede Wetten gemaakt, waar mede wy ons, om de langwyligheid te vermyden, niet zullen ophouden; alleen nog zeggende, dat het geoorloofd was de Negerſche Slaaven te koopen en te verkoopen, gelyk men in *Azia* en *Afrika* deedt, om dat men in *Amerika* de Landeryen niet kan laaten bebouwen, noch Suiker maaken, door vrye Lieden, die aldaar niet genoeg in getal zyn; behalve dat de brandende luchtſtreek, waar onder de Negers zyn gebooren, hen veel bekwaamer maakt, om de Landen, tusſchen de Keerkringen gelegen, te bebouwen, dan de Europeaanen, die ondet veel gemaatiger luchtſtreeken gebooren zyn. 1637.

In deeze Landen waren ondertusſchen nog veele andere wanorden heerſchende, tot welker verbetering en herſtel een kundig Geneesheer vereischt werdt. Hier toe was meergemelde Graaf zeer bevoegd. Hy zag dat Kooplieden, Soldaaten, Zeelieden en het domme volk, die weleer gezamenlyk daar naar toe waren gegaan

om, als men ſpreekt, hun fortuin te maaken, gantsch onkundig waren van het geen 'er vereischt wordt tot het oprichten eener Nieuwe Republiek, welke zelfs onder de vyanden kon beſtaan. Zelfs ſcheen men toen aldaar tot dien trap van roekeloos- of redenloosheid te zyn gekomen, dat men dacht aan geene zyde der Linie geen zonden te kunnen bedryven, en dat aldaar alles vry ſtondt; en zulks dacht men niet alleen, maar ook betoonde men het met de daad. Om de zaaken desaangaande oordeelkundiger te verhaalen, zullen wy vryelyk gebruik maaken van het geen wy daar reeds van geboekt vinden: „ De Maatſchappy „ (zegt men) hadt wel zorg gedraagen om Predikanten der- „ waards te zenden, op dat de nieuwe Inwoonders hunnen „ Godsdienst niet vergeeten, of door hun gedrag onteeren zou- „ den; maar behalve dat de Predikanten, die daar naar toe „ wilden gaan, van de zulken waren, welken in hun Vader- „ land geen Beroep hadden kunnen krygen: zoo waren 'er ook „ weinigen, die hunnen Godsdienst wel verſtonden en yverig „ genoeg waren, om zelven de geboden daar van waar te nee- „ men, op dat ze zulke Lieden met vrucht mogten onderwyzen; „ die naauwelyks deszelfs begindſelen verſtonden, en aan een „ ongebonde leeven gewend zynde, met voorzichtigheid moes- „ ten worden behandeld om hen te winnen. Alles beſtondt in „ het prediken van ydele beſpiegelingen, onverſtaanbaar voor „ de Toehoorders, en in eene Zedekunde, die ruim genoeg „ was om ze met het ongebondenſte leeven te doen beſtaan. „ Hier uit kan men ligt begrypen, dat de ondeugd der eerſte „ Inwoonderen van *Brazilie*, waar van de Historieſchryvers „ ſpreeken, niet dan al te waarachtig was.

„ *Maurits* bragt te weeg dat men ten minſten den Godsdienst „ meerdere achting toedroeg; dat de Raad der Maatſchappy „ meerder gezag hadt, en dat de Juſtitie beter geoefend wierdt. „ Hy deedt de reeds vastgeſtelde Wetten, (als te vooren ge- „ zegd is) waarneemen, en maakte nog anderen, naar dat de „ noodzaakelykheid des tyds en de omſtandigheden vereischten. „ Dit viel niet gemakkelyk te doen onder een volk, beſtaande „ ten deele uit Hollanders en Protestanten van andere Natiën, „ die in de Nieuwe Wereld waren gekomen om daar hun for- „ tuin te doen; ten deele uit Portugeezen, die Roomschgezind

„ blee-

„ bleeven: ten deele uit Jooden, die niet minder ſpraken dan
„ van zich te bekeeren; ten deele uit Braziliaanſche Afgoden-
„ dienaars, die niet in ſtaat waren om te kunnen verſtaan 't gee-
„ ne men hun wilde zeggen, al hadt men zelfs hunne taal vol-
„ maakt verſtaan; dewyl dezelve ontbloot was van woorden,
„ noodig om 'er den Godsdienst en de zeden mede uit te druk-
„ ken."

Ondertusſchen groeide de Hervormde Kerk aldaar van dag tot dag aan, zoo wel in Portugeeſche als Braziliaanſche Lidmaaten, die zich om ſtryd ter Kerke begaven, om, naar gelang van hun begrip, Gods woord te hooren en te verſtaan. Dus zou men welhaast gebrek aan Predikanten hebben gehad, te meer om dat 'er verſcheiden' Leeraaren, die door hun gedrag en onbekwaamheid der Kerke meer naa- dan voordeel gedaan hadden, naar het Vaderland teruggezonden waren; indien 'er niet met de laatſte Schepen agt Predikanten waren aangekomen. Dit alles geſchiedde nogthans zonder geweetensdwang, want, behalve dat het de grootſte uitzinnigheid geweest zou zyn in een opkomenden Staat despotiek of willekeurig over de gemoederen der menſchen te willen heerſchen, waar door niet dan vrees, haat en voorts oproerigheid kon te weeg gebragt worden: zoo achtte de voorzichtige *Maurits* zulks gantsch naadeelig voor de bloei van zyne Republiek, en 't voorbeeld van het Vaderland kon hem daar genoeg van overtuigen. Den Braziliaanen ſtondt hy niet alleen toe vryelyk naar hunne wooningen te keeren; maar hy gaf den Portugeezen, de voornaamſte vyanden, waar tegen men billyk meerder geweld hadt kunnen pleegen, ook verlof om hunnen Godsdienst te oefenen, zoo als zy dit gewoon waren: nogthans onder eenige bedingen, die hy voor dien tyd noodzaakelyk oordeelde. Dit en het bedwingen der roekeloos- en ongebondenheid, die alsnog in *Brazilie* plaats gehadt hadden, bragten te weeg, gelyk wy hier vooren hebben gezegd, dat men oneindig beter van de Hollanders in deeze gewesten begon te denken.

Wy hebben gezegd dat Graaf *Maurits*, wegens 't regenachtig Jaargetyde, dat in deeze Gewesten alsdan (*) plaats heeft, naar 't *Recif*

(*) „ Dit verſtrekt den Landen, welken tusſchen de Keerkringen leggen,
„ voor winter; die (deeze Landen) altyd zes weeken regen hebben, als de Zon

't *Recif* teruggekeerd was; dan schoon hy zich dus te Lande beteugeld zag, kon hy echter iets te water onderneemen, al ware het maar enkel geweest om zyne vyanden geen vryen adem te doen haalen. Ten deezen einde zondt hy den Admiraal *Lichthart* met eene Vloot van agt Schepen naar de Capitanie *de los Isleos*, of *van de Eilanden*, eene plaats omtrent dertig mylen ten zuiden van de *Bahia de los Santos* gelegen. Hier zette *Lichthart* zyn volk aan Land, naa 'er eenigen tyd gekruist te hebben, en veroverde vervolgens het Steedje, waar uit hy vyf metaalen ftukken Gefchuts en drie Klokken medenam. Dit verfchrikte de Troepen van den Graaf *Banjola* dermaate, dat zy het van alle kanten op een vluchten zetten; jammer was het dat *Lichthart* niet fterker was bemand, anders hadt hy de vrees der vyanden zich tot grooter voordeel kunnen maaken, en de *Bahia* zelve veroveren: maar *Maurits* hadt nog, om eene afwending te maaken en de vyanden rondom in vrees te houden, eene andere Vloot van negen Schepen, met twaalf honderd Soldaaten en honderd Matroozen bemand, onder den Kolonel *Hans Kin*, naar de Kust van *Guinea* gezonden, die aldaar, en wel te *Cabo Corse*, op den 24 Augustus voet aan Land zettede, en Kapitein *Jan Wendels* met eenige Schepen voor het Kasteel *St Joris del Mina* liet zeilen.

Dit Kasteel lag in een Dorp, of kleine Stad, en was op een Rots gebouwd, verheven op de hoogte van vyf graaden aan geene zyde den Evenaar aan het einde van een bocht, of van een kleine Baai over 't Eiland *St. Thomas*, of *St. Thomé*. Deeze plaats was door haare legging zoo fterk, alsmede door de dikte haarer muuren, die door vier groote Bolwerken verdeedigd of gedekt wierden, dat zy niet alleen ongenaakbaar fcheen, maar dat de Portugeezen haar ook onverwinlyk geloofden. Zy hadt den Franfchen eerst toebehoord, die haar van den jaare 1383 tot 1484 behouden hadden, wanneer 'er zich de Portugeezen van Mees-

„ Zon boven hun hoofd ftaat, 't welk hun tweemaal in het jaar gebeurd, „ te weeten in den Lente en Herfst, volgens onze manier van rekenen, die „ aan deeze zyde der Keerkring van den Kreeft leggen. In die tyden regent „ het aldaar bovenmaate fterk, zoo dat het alsdan onmogelyk is voor het „ Krygsvolk, om iets te onderneemen." Zoo dat onze Graaf zeer wysfelyk handelde in het zenden zyner Landtroepen in Bezettingen, wilde hy dezelve door onnoodige *bravade* niet laaten verfmelten.

Meester maakten, en dezelve zoodanig verſterkt hadden, dat zy daar door de Hollanders, die niet verre daar van daan eenige Bezittingen hadden, ſtaêg in hunnen Koophandel hadden belemmerd. Deeze Kapitein zoude het gemelde Kaſteel te water aantasten, terwyl eenig ander volk zulks te land beſtonden; maar de Negers of Zwarten, ten getale van omtrent duizend, toogen de Hollanders te gemoet, en vielen dezelve verwoedelyk op 't lyf, doch ſchoon zy 'er veertig man, waar onder twee Kapiteinen waren, van hadden doen ſneuvelen, liet de Overſte de anderen ſtraks in goede orde ſtellen, om deeze Negers op een geregelder wyze 't hoofd te bieden, Hy liet de Muskettiers van alle zyden met Piekeniers bedekken, invoege de Negers zich hoopeloos tot den aftocht begaven, met achterlaating van hunner veelen. Zy waren geweeken op 't Kasteel en in het daaromliggend Dorp, weshalve de Hollanders 't zelve des anderen daags van wedezyden inſlooten; hebbende rasch een Schietſchans op den Berg *St. Jago* opgeworpen, ſchoot men daar mede geſtadig op het voorsz. Kaſteel, dat zich dan ook ten laatſten overgaf by verdraaging op den 29 der gemelde maand. Uit deeze Sterkte trokken den 30 uit, honderd en tachtig menſchen, zoo Soldaaten als Vrouwen en Kinderen, mitsgaders twaalf Slaaven, die allen naar het Eiland *St. Thomé* gebragt werden. In deeze Sterkte, die men niet verwacht hadt dat den vyand zoo ligt afhandig zou zyn gemaakt geworden, alzoo men dezelve meermaals te vergeefsch hadde aangetast, en voor welke ten jaare 1620 vierhonderd tweeëndertig Hollandſche Soldaaten hun leeven verlooren hadden; in deeze Sterkte vondt men vierënveertig groote en kleine Metaalen ſtukken Geſchut, negenduizend, driehonderd en zestig ponden Buskruid, naar ſommiger verhaal; wyders zestienhonderd en tachtig ſtuks kogels, vyftienhonderd pond Musketkogels, honderd en vyftig Slaaven, tweehonderd en zes Hollandſche Musketten, zestig Spaanſche Landroers en, eindelyk, driehonderd en zeventig ponden zilvers, een buit, die de Hollanders alhier in langen tyd zoo ryk niet gehad hadden. Naa deeze verovering liet Kolonel *Kin* honderd en veertig man op 't Kaſteel tot Bezetting, over welken hy een moedig Krygsman, *Malburch* genaamd, als Gouverneur aanſtelde.

Wanneer nu Admiraal *Lichthart*, naa zynen tocht weder te *Fer-*

nambuk gekomen was, en terwyl *Kin* in Afrika deeze groote overwinning behaalde, hadt de Graaf van *Banjola* tweeduizend man by een verzameld, waar mede hy de Hollandsche Inwoonders van *Seresippe del Rey*, of het koninglyk *Seresippe*, zeer kwelde, bedervende en vernielende al wat de Hollanders aldaar bezittende waren. Graaf *Maurits* was nu ook drie maanden zeer krank geweest en nog niet volkomen hersteld; doch zyne zorg was daarom niet min wel te pasfe: hy zondt met goedkeuring zyner Raaden een tiental Oorlogschepen en Jachten derwaards; die met tweeduizend en honderd Soldaaten, vierhonderd Matroozen en een gelyk getal Braziliaanen bemand waren, en door *Jan Gysselingh* en Kolonel *Schuppen* bestierd werden. Deeze Schepen daar geankerd zynde, stapte dit volk meestäl aan land, terwyl 'er eenige Schepen onder *Lichthart* voor de Baai bleeven kruisfen, om te beletten dat den vyand geen hulp of ververſching kon toegezonden worden. Doch hoe loffelyk deeze voorzorg was, men bevondt dat ze van geen nut ware, alzoo *Banjola* de Landtroepen van de Hollanders niet hadt durven afwachten, maar *Seresippe* verlaaten hadt en naar de Tooren van *Garcia*, vier mylen ten noorden van *St. Salvador* gelegen, geweeken was. Dus raakten de onzen, zonder slag of stoot, meester van *Seresippe*, een land, gelegen op de Rivier *St. Francisco*, zeventig Spaansche mylen van *Fernambuk*, dat van Vee, Weilanden en anderen voorraad zeer wel voorzien was, blykende daar uit, dat *Banjola*, aleer *Schuppen* daar aangekomen was, vyfduizend stuks Vee gedood hadt, en hem door denzelven Kolonel nog drieduizend stuks in zyn vlucht ontnomen was. Deeze plaats nu ook voor de Maatschappy bezorgd hebbende, nam *Schuppen* in zyn aftocht nog het Fort Reaal, dat over de zoogenaamde Rio, of Rivier, gelegen was, tusschen *Seresippe* en de *Bahia*; ook veroverde hy 't Eilandje *Smree*, alwaar een schoone Zoutpan gevonden wierdt.

Graaf *Maurits* nu by naa van zyne ziekte hersteld zynde, nam voor een aanslag op de *Bahia* te waagen, waar toe hy ook reeds groote toebereidselen maakte, doch alzoo dit eerst in het volgende jaar plaats nam, zoo zullen wy 'er thans niet van gewagen, maar ons verhaal van de West-Indische Verrichtingen eindigen met aanhaling van eenige Politieke zaaken dienaangaande.

De Heeren Bewindhebbers hadden Graave *Maurits* te kennen

ge-

gegeeven dat, daar men in Holland en zy zelven een goed denkbeeld van de Capitanie *Tamarika* hadden, zy wel zouden wenschen dat de zetel der Regeering van de in *Brazilie* bevochten Landen aldaar geplaatst werdt. Doch Graaf *Maurits* en de Raaden der Maatschappy deeden hen aanmerken, „ dat deeze verplaatsing „ ongemakkelyk en nutteloos zyn zoude; dat de Capitanie van „ *Tamarika* zeer weinig Inwoonders hadt, bygevolge daar weinig „ Huizen waren en dat dus ook het land woest en onbebouwd „ was; dat in deszelfs Rivier slechts kleine Schepen konden ko„ men, alzoo de haven vol banken en zand was, en men hadt „ 'er dikwyls Schipbreuk geleeden; dat de lucht zeker in beide „ Captanien, te weeten van *Fernambuk* en *Tamarika*, even ge„ zond, en in de laatste meer zoet water was, doch men hadt „ 'er geen gebrek aan in *Fernambuk*, vermits men 't uit de rivier, „ die niet verder dan een halve myl van het *Recif* was, door de Ne„ gers kon laaten haalen, ook zouden de daar zynde Putten, in „ geval van belegering, hun genoeg verschaffen kunnen, voorts „ mangelde het hun niet aan hout, het welk iets verder kon „ gehaald worden; dat daarboven de goede gesteldheid van „ *Fernambuk*, waar 't *Recif* was, verre den voorrang eischte, want, „ behalve dat het land veel aangenaamer, veel vruchtbaarder en „ veel makkelyker te bevaaren was, hadt men 'er een zeer goede „ Ree, goede Havens, waar de grootste Schepen konden inko„ men, en deeze Capitanie was ook eindelyk nog voorzien „ van Pak- en Tuighuizen, enz." Deeze en meer andere redenen bragten te weeg dat alles in den voorige stand bleef.

Ondertusschen was 'er ook een geschil ontstaan tusschen de Maatschappy en eenige voornaame Leden van den Staat, alzoo de voordeelen, die men wel voor uit zag dat uit *Brazilie* stonden gebooren te worden, een ieder begeerig maakte om een open- of vryen handel aldaar te dryven, 't welk de Inwoonders van de reeds gewonnen Capitanien ook zeer naar den zin was; maar de Maatschappy dacht 'er heel anders over, zy begeerden een geslooten handel, staande 't haar alleen vry om de vruchten haarer veroveringen te plukken. Doch dit geschil werdt welhaast vereffend door 't beraamen van een nieuw Reglement deswegens, waar by den Inwoonders van de Vereenigde Nederlanden vryheid zouden hebben, om Hout, Tabak, Katoen en andere Koopwaren te mogen haalen in zeker gedeelte der Landen van de Maatschap-

py,

py, welke den handel in de Gewesten, in dit Reglement niet uitgedrukt, byzonderlyk aan haar behielt. Doch in 't volgende jaar wierdt allen Koophandel toegestaan, uitgenomen van Negers en Krygsbehoeftens, die aan de Maatschappy zoude blyven.

Wy zullen hier op, ter verlustiging van onze Leezers, en alvoorens wy overgaan tot de verdere Staats gebeurdtenissen deezes jaars, een zaakelyk verhaal laaten volgen van eene Burgerlyke, of *privaate* Commercie, die in zyn soort zoo zonderling is, als immer iets in de Gebeurdtenissen van alle Volkeren plaats gehad heeft, en waar uit te besluiten is, dat alle natiën zoo iets van tyd tot tyd wedervaart, dat juist niet met de gezonde reden overeenkomt; dan de noodwendigheid kent geene wet, zoo kan men ook zeggen dat de zucht tot winst de welwikkendste weezens medesleept, en dat zy dus hun voordeel met het uitzinnige doen.

Wy bedoelen hier den Bloemhandel, die in dit jaar in deeze Landen heeft plaats gehad; doch alvoorens wy tot het verhaal zelve komen, geeven wy 'er een schets van in de volgende Plaat.

„ In deeze Plaat vertoonen wy een Bloemperk met verscheidene
„ Tulpen opgesierd van diverse Koleuren, waar by men verschei-
„ dene handeldryvende Lieden ziet, die allen met deezen Bloem-

„ han-

„ handel even bezig zyn, doch op den voorgrond ziet men onder anderen twee Handelaars, die ernstig met malkander over de Tulpbloemen accordeeren". 1637.

Sommigen beweeren dat de Paltzifche Ingezetenen, die wegens Religie en Staatszaaken veel verdrukking in hun Vaderland geleeden hebben, en eindelyk in Holland overgekomen zyn, deeze Provintie en gantsch Nederland niet alleen de hervorming in den Godsdienst en den *Heidelberfchen Catechismus*, maar ook veel volks en rykdom toegebragt hebben, waar uit dan de weelde ontftaan is, als een gevolg des overvloeds. Wat hier van zy, laaten wy daar; ondertusfchen is het zeker dat in Holland veel weelde tot bewondering toe in de Bloemisten is gezien, welkers handel in Tulpen, die tot een ongeloofelyke prys opfteegen, beftondt. Dit was niet zoo zeer om den reuk, die anders niet weinig tot de bekoorlykheid van eene Bloem is toebrengende, maar meestal om de Kleuren, die nogthans, zoo wel als de Reuk van korten duur zyn, want is 'er wel iets vergangIyker dan eene Bloem? Nogthans werdt deeze grillige Koophandel geheel Holland door gedreeven, maar voornaamelyk in de Steden *Haerlem* en *Amfteldam*, waar een ieder zich daar mede moeide, Oud en Jong, Man en Vrouw, Dochter en Dienstmaagd, Edelman en Boer, en dus geen gemeene Lieden alleen; ja zelfs zag men by deezen handel Schippers, Voerlieden, Briefdraagers, Schoornfteenveegers, Turfdraagers, enz. die Tulpen kochten. Een ieder verliet zyn gewoonen arbeid en Ambacht, elk meende met ter haast ryk te zullen worden; 't is kwaalyk te befchryven wat moeite, listen en poogingen 'er aangewend werden, om dit foort van Bloemen fchielyk te doen ryzen, waar door fommig goed zoo hoog liep, dat het geen nu twee guldens waard was, tot honderd, foms meerder en te mets ook minder gewaardeerd en verkocht werdt, en het zou waarfchynlyk buitenfpooriger zyn geworden, was 'er niet eene fchielyke verandering gekomen. Eenige Lieden waren hier door zoo dartel, 't gevolg der weelde, dat zy, die naauwelyks in hun Vaders, of in haar eigen Huis *Scharbier* en *Boekenmeelebry* konden krygen, thans niet wisten hoe zich aan te ftellen; want wyn was hun naauwelyks genoeg, men moest *vin brulé* (brandewyn) enkel of met fuiker daar in, of Spaanfche Wyn, een Hoentje gelaarst gefpoord, of andere Lekkernyën hebben. Naa de laatfte planting, welke in de maand October vroeger of laater plaats heeft,

 maakte

maakte men eerst een begin met het verkoopen der planten, zoo dat men meent, dat in eene Stad van Holland (mogelyk *Amsteldam*) meer dan voor *tien millioenen* guldens aan Bloemen zyn verhandeld, die met verdubbeling van prys, wanneer zy by naa hunnen volkomen wasdom hadden, weder werden verkocht. Doch om uit veele voorbeelden een kleine naadere fchets te geeven, vermits men aan den Klaauw den Leeuw kent, gelyk het fpreekwoord zegt, moeten wy zeggen dat eene plant van *Geel en Rood van Leiden* (dus werden die Bloemen genoemd) van *honderd* en *vyftien Aazen* door haar eerften Planter voor *zesënveertig Guldens* wierdt verkocht, voor welke men vervolgens *vyfhonderd* en *vyftig florynen* nedertelde. Een zoogenaamde *Gouda* van *vier Aazen*, geldde eerst *twintig*, daar naa *tweehonderd vyfëntwintig* guldens; een *Admiraal de Man* van *honderd* en *dertig Aazen* verkocht men eerst voor *vyftien*, vervolgens voor *honderd vyfënzeventig Guldens*: een Tulpbloem van *tien Aazen*, die men den naam *Generalisfimo* gaf, wierdt eerst voor *vyfënzeventig Guldens* verkocht, maar zy fteigerde in 't kort zoodanig in prys, dat men 'er *negenhonderd Guldens* voor betaalde. Deeze beuzelachtige en zotte Koophandel kon van geen duur zyn, ook hielt hy ten hoogften zes weeken ftand, wanneer, als reeds gezegd is, 'er groote verandering in kwam; want men begon nu by duizend Aazen en ponden tegelyk te verkoopen, doch dit belette niet dat de prys hoe langs hoe meer vermeerderde, het welk by het volgende zal blyken. Een pond *geele Kroonen* kocht men in den aanvang voor *twintig* of *vierëntwintig Guldens*, maar binnen een maand werdt 'er *twaalfhonderd Guldens* en nog meerder voor gegeeven. Een pond *Zwitzers* gelden eerst *zestig Guldens*, daar naa *agttienhonderd* en nog meer. Eerst hadt men een pond *witte Kroonen* voor *honderd vyfentwintig Guldens*, en naaderhand werdt het dermaate opgejaagd, dat 'er *zesëndertighonderd Guldens* voor nedergelegd wierden. *Duizend Aazen* van de bloem *Admiraal de Man* werden verkocht voor *agthonderd Guldens*, daar zy eerst *negentig* gedaan hadden; *agthonderd Guldens* betaalde men eerst voor *duizend Aazen Scipio's*, maar in 't vervolg *tweeduizend tweehonderd florynen*.

Voor een andere foort Tulpen gaf men nog meerder geld, het welk wy hier volledig zullen verhaalen, om den Leezer volkomen te onderrichten zoo van de pryzen als van de verfcheidenlyke benaamingen der Bloemen, die in allen deele zeer koddig zyn. *Duizend Aazen* Tulpen, *Vice-Roi* genaamd, werden eerst voor *drie-*

dui-

duizend, daar naa voor *zesduizend zevenhonderd Guldens* verkocht; *duizend Aazen Koorenairs* eerst voor *zestig*, daar naa *vierhonderd vyftig*: de Bloem *Oudenaarde*, ten gewichte van *duizend Aazen*, eerst voor *zeventig*, doch vervolgens voor *zeshonderd* verkocht. Een gelyk gewicht *Centen* kocht men eerst tegen *veertig Guldens*, maar kort daar naa moest men 'er *driehonderd* en *vyftig* voor betaalen; *duizend Aazen* van de Bloem *Geel en Rood van Leiden* gelden nu *zevenhonderd vyftig Guldens*, terwyl zy eerst voor *honderd Guldens* was verkocht geworden: een pond *Goliaths*, *Ryswykers*, *Gebiesde Koorenairs* en *Rattebeeten*, die in 't begin niet geteld werden, verkocht men nu ook voor groot geld; want de Golliaths golden *zevenhonderd*, de Ryswykers *agthonderd*, de Gebiesde Koorenairs *tweehonderd vyftig* en de Rattebeeten *driehonderd Guldens*; om kort te gaan, al wat den naam van Tulpen hadt, werdt gretig verkocht, zelfs kwam het zoo verre, dat het goed, het welk voorheen niet alleen uitgeroöid werdt, maar dat men ook by manden vol op den Misthoop plagt te brengen, nu mede voor goed geld verkocht werdt, als de *vroegere Dubbele Koleuren* tot *honderd vyftig* Guldens, de *laatere* voor *veertig* en *vyftig*; ja de *enkele Koleuren* begonnen insgelyks geld waard te zyn, en by *duizend Aazen* verkocht te worden; zoo dat alles nu geld waardig was, en de betaaling was tevens zoo gereed, dat men by naa al het geen men begeerde voor de Bloemen kon bekomen, en zulks geschiedde daarboven nog onder beloften en Handtekeningen, dat men de Bloemen, die nog in de aarde en niet uitgeloopen waren, getrouwelyk zoude leveren, waar uit by vervolg veele rechtsgedingen ontstonden, en wel vooräl wanneer de daaling hoe langs hoe meer toenam, de Koopman het besprooken goed weigerende te ontfangen; maar 't Gerecht der byzondere Steden vondt niet goed iets deswegens te besluiten, en keerde zich tot de Staaten van Holland, die daar veel minder zin in hadden. Dit was oorzaak dat deeze Bloemhandel nog meer verviel, en hadt dezelve stand gehouden, zouden de Staaten daar welhaast, zoo men zegt, een Impost op gesteld hebben, alzoo zulks alreeds in hunne Vergadering in beraad gekomen was, doch deeze lieten nu ter oorzaake van de daar uit ryzende Procesfen, deswegens eene Ordonnantie afkondigen, welke van deezen inhoud is.

„ De Staaten van Holland en West-Friesland hebben, op de
„ Smeekschriften, aan hunne Ed. Gr. Mog. overgeleverd door

„ de voornaame Belanghebbers aan de plantinge, Voortteelin-
„ ge en Verkoopinge der Bloemen, woonende in de meeste
„ Steden van de Provintiën, als *Haarlem*, *Leiden*, *Amsteldam*,
„ *Alkmaar*, *Hoorn* en *Enkhuizen*, naa dat hunne Ed. Gr. Mog.
„ daar op hebben gehoord de meening van den President en Raa-
„ den van den Hove Provintiaal van den voorsz. Lande; verstaan
„ dat, voor en alëer op hun Verzoek iets te beschikken, hunne
„ Ed. Gr. Mog. en de voorsz. Hove naader zullen worden onder-
„ richt en verstendigd van den oorsprong en tyd van de groote
„ en achtereenvolgende ryzinge in 't verkoopen van de Tulpen,
„ alsmede van de schielyke daaling derzelver; mitsgaders van de
„ menigvuldigheid der Bedingers en onderlinge Steden, 't
„ welk hunne Ed. Gr. Mog. meenen dat gevoeglykst zal kun-
„ nen worden gedaan, en uitgevoerd door de onderscheiden
„ Magistraaten dier Steden, die verzocht worden overeengeko-
„ mene partyen te verëffenen en te verëenigen, is 't doenlyk,
„ of dat dezelven anders gehouden zullen zyn hunne genomene
„ Berichten aan den Hove over te zenden: en intusschen wor-
„ den de Planters van de voorsz. Tulpen bemagtigd hunne ver-
„ kochten Tulpen ten laste hunner Koopers, die in gebreke
„ blyven hunne gekochten Tulpen te ontfangen, naa voorgaan-
„ de behoorlyke aanzegging, te behouden of te verkoopen,
„ om zich kort daar naa op dezelve Koopers te verhaalen, in-
„ gevalle verstaan zoude mogen worden dat de voorsz. Koopen
„ van uitwerking moeten zyn, blyvende middelertyd alle verdere
„ Bedingen van Tulpen in twyfel hangen en onbenaadeeld."

Gedaan in den Hage den 27 April 1637.

en was getekend: C. van der Wolf.

Deeze Ordonnantie bragt te weeg dat deeze eigenlyk kindsche Koophandel ten eenemaal in 't onderspit raakte, alzoo het onderling mistrouwen van Koopers en Verkoopers van dag tot dag grooter werdt; en zoo 'er niet zulke krachtige stuiting ingekomen ware, zou het mogelyk daar toe gekomen zyn, dat men, gelyk op sommige plaatsen in *Oost-Indiën* met Hoorntjes geschied, elkander met Tulpbloemen, in stede van geld, betaald zou hebben.

Ook is 'er dit jaar een klein geschil ontstaan tusschen deeze Re-

Republiek en die van *Venetie*, nopens den Rang en Eeretytelen. De Fransche Ambasfadeurs *d' Avaux* en *la Tuillerie* waren 'er de oorzaak van, alzoo zy den Ambasfadeur van hunne Hoog Mog. weigerden de eerste *Visite* te geeven, als hy het laatste kwam; zy weigerden hem insgelyks den tytel van *Excellentie*, in plaats van welken zy hem met *Gy* bejegenden. De Ambasfadeur van *Venetië* te *Parys* volgde nu daar in ook hun voorbeeld, wanneer de Heer van *Oosterwyk* van *Venetie*, alwaar hy als Ambasfadeurs der Algemeene Staaten tot nog toe geweest was, maar nu, in dezelve hoedanigheid te *Parys* kwam, zynde den Heere *Boreel* door hunne Hoog Mog. benoemd om hem te *Venetië* als gewoon Ambasfadeur op te volgen. Dan, vermits dit gezantschap sukkelende bleef en 'er dus geen Ambasfadeur van onzen Staat te *Venetië* ware, dachten 't die van genoemde Republiek onbillyk hunne Ambasfadeur by deezen Staat te laaten, begeerende deeze Republiek geen meerdere eer aan te doen, dan zy van haaren kant wedervaarden. Zy lieten verzoeken dat de Heer *Boreel* mogt worden gelast zyn Ambasfade en reize derwaards voort te zetten; waar op deeze Heer te kennen gaf, dat het bezwaarlyk zou zyn, vermits den oorlog in *Italië*, eenen veiligen doortocht te vinden, en wat de reis ter zee betrof, die konde hy niet veiliger doen, en daarboven begeerde hy dat de Venetiaanen zich alvoorens naader moesten verklaaren, nopens de in verschil getrokkene Eeretytelen, Rang en Ceremoniën. De Heer *Michaëlis* bekleedde toen alhier 't Gezantschap van wege die Republiek; doch den 15 October nam hy zyn afscheid, doordien den Heer *Justiniani* in zyn plaats gezonden was, en den 14 zyne openbaare intrede gedaan hadt, ingehaald zynde door de Heeren *Arnhem* en *Cats*. Men beschonk *Michaëlis* met een gouden Keten van drieduizend gulden, en zyn' Secretaris met eenen van vierhonderd, wordende hem tevens aanbevolen de onbetaalde Bystandgelden aan deezen Staat, waar over de Heeren *Noordwyk* en de *Knuit* in December, achtervolgens hunnen last in gesprek traden met *Justiniani*, begeerende dat hy een vasten tyd zoude stellen, binnen welke hy hun deswegens bescheid zou kunnen geeven, en om daadelykere voldoening in dit stuk te erlangen, werdt de Heer *Boreel* op den 28 van laastgenoemde maand aangeschreeven en verzocht, zich schriftelyk te verklaaren of hy het Gezantschap naar *Venetei* aannam dan niet, dan gelyk *Justiniani* niet als woorden gaf, zoo is ook de

de reize van de Heer *Boreel* derwaards achtergebleeven.

De Zweedsche Gezant *Spiering* hielt dit jaar ook sterk aan op de betaaling van de Subsidien, begeerende uit naam der Bestierders van dit Ryk, geduurende de minderjaarigheid van Koninginne *Christina*, die thans slechts elf jaaren oud was, een rondborstig antwoord van deezen Staat, om te weeten wat zy van denzelven te verwachten hadden; want dat zy gezind waren, by gebrek van onderstand, van den Oorlog een eind te maaken; ook verzocht hy vryen uitvoer van Oorlogsbehoeftens, 't welke hem gereeder wierdt toegestaan dan het eerste, alzoo de Staat zelf niet alleen gebrek aan geld hadt, maar ook de hem beloofde onderstand gelden van zyne Bondgenooten niet kon verkrygen. Deeze Resident bekwam toch door zyne aanhoudendheid eenig geld, hoewel het zeer weinig was.

Ondertusschen hadt *Lodewyk de XIII*, zoo dra de tyding der omkoming van den Baron *de Charnacé* in Frankryk was gekomen, den Markgraaf *d' Estampes* benoemd, om in deszelfs plaats als Ambassadeur by deezen Staat te resideeren. Wanneer deeze Heer nu den 11 November zyn eerste gehoor by de Algemeene Staaten hadt, gebruikte hy veele Complimenten, maar zei ondertusschen ook de waarheid, inzonderheid als hy van deezen Staat zeide, *dat hy van niets tot iets was geworden, van klein groot, thans geducht voor zyne vyanden en aangezocht van zyne vrienden.* Woorden, die in de tegenwoordige omstandigheden geen bewys noodig hadden.

Betreffende de verschillen in West-Friesland, zoo moeten wy zeggen, in vervolg van 't gunt wy daar van te vooren gemeld hebben, dat de ontfanger *Boostma*, wiens onschuld maar al te duidelyk bleek naa zyn dood, wel het eenigste onderwerp des voorsz. Landdags was. De Volmagten te samen, of eenigen hunner in 't byzonder, waren niet stout genoeg om van de inwilliging der Oorlogsmiddelen te spreeken, doordien zy het gemeen, 't welk zy diets gemaakt hadden, als gezegd is, dat onder *Bootsma* veel tonnen gouds schuilden, niet wilden vertoornen. De buitengewoonen Rekenmeesters sterkten de gemeente zeer in dien waan, vermits zy in 't opneemen van 's Ontfangers rekening, afwykende van den gewoonlyken voet, naar welken *Bootsma*, die dezelve wys gevolgd hadt als zyn' Voorgangers, dezelve hadt ingericht; in zyn uitgaave van de dertiende Reke-

ning

ling alle de Posten van betaaling, by hem gedaan naa den 1 Mai uitdeeden, die te samen eene somme uitmaakten van vyfhonderd negenëntwintig duizend guldens. Met dit al behielt men echter in den Ontfangts alle de Posten, die insgelyks naa den 1 Mai ontfangen waren, waardoor de ontfangst noodzaakelyk veel grooter moest zyn dan de uitgave; weshalve gemelde Rekenmeesters ook verklaarden, dat de Ontfanger, ten tyde deezer Rekening, meer ontfangen dan uitgegeeven hadt, te weeten zesmaalhonderd en tweeduizend guldens, zonder in het slot te gedenken dat zy de *gerojeerde* Posten den Ontfanger niet geheel hadden afgeslagen, maar volgens hunne bytekeninge hadden bewaard tot de eerstvolgende Rekening, om hem by dezelve te valideeren, en ware hem zulks by deeze Rekening vergund geweest, gelyk de Ontfanger verstondt dat het behoord hadde, dan zou hy by de genoemde Rekening in de daad niet meer schuldig zyn gebleeven dan vierëntwintighonderd guldens. Zulks vertoonde *Bootsma* den Volmagten ook by twee Rekwesten, die op goede redenen gegrond waren en die hy ook vervolgens door den Druk algemeener liet maaken, niet alleen om zyn' geschondene eer en onschuld te verdeedigen en in helderder daglicht te stellen, maar ingevolge tevens om het gemeen 't vermoeden en den waan te beneemen, als of 'er onder hem zoo veel tonnen schats zouden te vinden zyn. Dit was voor de Gedeputeerden, waar van sommigen door dat middel in de Regeering waren gekomen, van geen goeden reuk, en in deeze handeling van Ontfanger *Bootsma* veel verdriets neemende, lieten zy een Plakaat afkondigen, by welk de gedrukte Rekwesten wierden verklaard *onwaarachtig*, *lasterende en eerschendende Libellen*, en op een zekere geldboete eenen ieder verbooden *dezelven te koopen of te leezen:* doch dit Plakaat was wel inzonderheid daar heen strekkende, om hunne achting en gezag by den gemeenen man te behouden, in welken hun veel gelegen was by hunne kuiperyen tegen den aanstaanden Landdag.

Ondertusschen bezwaarden deeze extraordinaire Rekenmeesters den Ontfanger niet weinig in 't opneemen en sluiten van de laatste Rekening, waar in zy in de uitgaave niet wilden aanneemen de overgeleverde *Resten*, ter somme van vyfhonderd, negenduizend, driehonderd en drieëntwintig guldens, ofschoon de

Ont-

Ontfanger werks genoeg gemaakt hadde om dezelven te vorderen, zeggende wyders dat 'er onder de Collecteurs nog groote sommen daar van waren berustende, welken hy naa overlevering van de laatste Rekening niet hadt kunnen ontfangen, om de overgeleverde *Resten* niet onzuiver te maaken. En hoe zeer de vyanden van *Bootsma* ook yverder en geyverd hadden, het is naderhand nooit gebleeken, niettegenstaande men het stipst onderzoek gedaan hadde, dat hy eenige Resten kwaalyk hadde overgeleverd; ook begon zyn schuld nu al eenigsins kleinder te worden, naademaal de voornoemde Rekenmeesters verklaarden, *dat de Ontfanger agthonderd en veertienduizend guldens meer ontfangen dan uitgegeeven hadt*, daar nogthans byvoegende, *dat de Resten al gebillykt en gezuiverd waren*, *doch dat Bootsma evenwel nog daarboven driehonderd en vyfduizend guldens schuldig bleef*; dus waren hem nu reeds drie aanmerkelyke Posten afgeslagen, welken door hem zoo aan de Commissarissen der Gedeputeerden, als aan den Commis van de Generaaliteit op een *Decharge* waren gegeeven; mitsgaders tweeëndertigduizend guldens, die hem toekwamen, volgens de Resolutie van het Land, van zyne voordeelen, welke drie Posten eene somme uitmaakten van drieëntachtigduizend guldens. Om kort te gaan, de meerdere ontfangst, volgens de laaste Rekening, zou niet boven de honderd en zeventigduizend guldens hebben beloopen; en daar aan hadt *Bootsma* geene schuld, alhoewel de op hem geworpen haat zulks hem ten laste lag, maar zyn Clerk, *Abbe Frederiks* genaamd, die trouweloos genoeg geweest was de hem aanvertrouwde Lands-Penningen zich ten nutte te maaken, hebbende dezelven op Intrest uitgesteld ter koopinge van Huizen en Landen. Deeze Clerk raakte daar door by eenen ieder, zelfs by de Staaten, in groot aanzien; men zag hem aan als een man van zeer groote middelen, en *Bootsma* dacht dus ook geen bevoegder persoon in zyne Amptbediening te kunnen gebruiken: doch zoo rasch waren deeze beroerten in Friesland niet gaande, of hy begaf zich met de vlucht buiten de Provintiën, om de wel verdiende straf te ontgaan, laatende den Ontfanger voor 't gelag zitten.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1637.

Nogthans wierdt den Ontfanger, als gezegd is, dit alles toegeschreeven, en schoon hy aanboodt, naa gemaakte veréffening, het overige, op redelyke *termynen*, te voldoen, en daar voor genoegsaamen borg te stellen, of ook te mogen lyden dat de Schryvers der Compagniën, of één der Charges van de Generaaliteit, op hem overgeweezen wierden; zoo werdt hy echter eerst met inlage van Soldaaten, en vervolgens met gevangeneeming en beslag zyner goederen belast, waar van de voornaamsten, volgens de daar van gedrukte Biljetten, by Executie zouden verkocht worden. Dus maakten de Partyschappen in deeze Provintie, die naast Holland het meeste opbragt, dat de Geldmiddelen in groot verloop geraakten, en men was billyk bevreesd dat hier door, zoo 'er niet spoedig goede orde in wierdt gesteld, een geheele onmagt in die Provintie zoude veroorzaakt worden, waar by de Generaaliteit tevens ook zeer groot naadeel zou hebben gehad. Hunne Hoog Mog., dit alles aanmerkende, namen met zyne Hoogheid het besluit, *dat de Raad van Staaten derwaards gaan en aldaar zoo langen tyd Collegie zoude houden, tot dat alles weder in goede orde zou gebragt zyn.*

Achtervolgens deeze Resolutie kwamen den 2 January deezes jaars de Heeren *Alexander van der Capellen* uit Gelderland, *N. Bruininx* uit Holland, *N. Werckhoven* uit het Sticht en *Hillebrant Gruys van Wirdum* uit Groningen, in Friesland. Deeze Heeren hadden eenen Secretaris en andere Bedienden by zich, verwachtende nog twee andere Raadsheeren, als *N. Schot* uit Zeeland en *N. Marienborch*, Burgemeester van *Deventer*. Nu beraamde men eerst eenige Middelen, als den vyfhonderdsten Penning, 't Schoorsteen- en Hoorngeld, de Pacht op bezaaide Landen en op de Paarden; waar naa de Heer *van der Capelle* den 15 Maart, van wege den Raad van Staaten, 't volgende vertoonde: „ Dat men „ niet alleen de Geldmiddelen in wanorde en verwarring hadt „ laaten verloopen, maar dat ook eenige weinige persoonen, an- „ deren allengskens tot hen trekkende, met overstemming van „ twee Leden (*Ooster- en Westergoo*) ook in deezen niet geheel „ eens zynde, zonder toestemming van de Kamer der Heeren „ Volmagten uit de *Zevenwolden*, het gezag van het Lid der

dag voor dit jaar beschreeven was; dezelve begon den 17 April, en men zag 'er verscheiden' nieuwe Volmagten verschynen. Men veranderde straks de Gedeputeerden van *Ooster-* en *Westergoo*, vernietigde verscheiden Resolutiën op den voorigen Landdag gemaakt, en schreef voorts aan de uitheemsche Raaden, by de voorige Volmagten tot Rechters verzocht in de zaak van *Bootsma*, *dat zy niet behoefden te komen*, *vermits zy de zaak wilden laaten beslissen by den Hove Provintiäal*, *als gewoone en bevoegde Rechters*; en den Raaden van het Hof gelastte men die zaak af te doen naar de oude *Instructie*. Deeze Raaden vertoonden daar op, dat zy zich met eede aan de nieuwe *Instructie* hadden verbonden; dan, daar van losgemaakt zynde, wierdt *Bootsma* welhaast door den Hove vrygekend van kwaaden handel, en zyne Aanklaagers werden in hunne Eischen en Besluiten tegens hem voor niet ontfangbaar verklaard. *Bootsma* werdt ingevolge ook van zyne by naa anderhalfjaarige gevangenis ontslagen; dan de geleden kommer en droefheid waren oorzaak, dat hy ter eeuwigheid overging vyf maanden naa zyn ontslag. Naa zyn overlyden begon zyne onschuld hoe langs hoe meer te blyken, zelfs zoo, dat in zyn laatste Rekening door de Gecommitteerden der Staaten, ten overstaan eens Commissaris van den Hove, gevonden is, dat de ontfangst ongeveer veertigduizend guldens meer bedroeg, dan voorheen was opgegeeven, en deeze meerder ontfangst bestondt nog uit *questieuze*, of in verschil zynde Posten.

Eindelyk nam deeze Landdag de zaak der Geldmiddelen by de hand, en behalve de te vooren beraamde middelen, door aandrang der Raad van Staaten ingestemd, werdt deeze zaak nu ook zoo ver gebragt, dat de twaalf tonnen gouds (die zy te vooren naauwelyks hadden kunnen opbrengen), hier door reeds verzameld, tot twee millioenen uitliepen. Doch men kon echter nog niet de groote achterheid te boven komen, en de gemeente wilde men niet meer bezwaaren; dus wendde men zich tot de Klooster Meijers, die men een geschenk afeischte, zoo veel bedraagende als drie jaaren huur, voorts werden de Landen en 't Rechtsgebied van *Visvliet* en de *Nieuwe Bilt* verkocht, maar met dit al kwamen 'er nog jaarlyks vyf tonnen gouds te kort: dus vondt de Raad van Staaten goed dat, ten minste voor een gedeelte, verkocht moesten worden eenige Kloosterlanden tot de af-

aflossing der hoofdsommen, ten tyde toe de *Balance* van Inkomsten en Lasten gelyk gemaakt waren, om by vervolg niet weder in verwarring te raaken. De volmagten konden voor tegenwoordig aan deeze verkooping hunne inwilliging niet geeven, zy begeerden dat dit punt tot een volgenden Landdag bewaard wierde, 't welk toegestaan werdt. Wyders zou 'er nog gehandeld zyn geworden over een Reglement om de Regeering van Friesland van Kuipery, eer- en baatzucht, oorzaaken van alle de voorsz. onlusten, te zuiveren; doch dit werdt mede tot den volgenden Landdag verschooven: de Raad van Staaten, hier dus niet meer konnende verrichten, keerde weder naar Holland met dat genoegen van de onlusten in *West-Friesland* voor het grootst gedeelte gestuit, den onschuldigen vrygemaakt, en de Regeering in behoorelykeren stand gebragt te hebben.

Naademaal wy voormaals van *René de Renesse*, Graave van *Warfuzé*, omstandig gesprooken hebben, denken wy het niet onvoegelyk om, zonder herhaaling van het reeds gemelde, te verhaalen de snoode verraadery, die hy te *Luik* bedreeven heeft, om zich daar door, als het ware, weder in de gunst des Konings van Spanje, wiens grimmigheid, gelyk ten dien tyde verhaald is, hy zich op den hals geladen hadt, te brengen. Hy was zyn onderhoud den Staat verschuldigd; dan hy bespeurde nu wel dat hy ten last begon te zyn, en dat men hem, sedert de mislukte onderneeming van het Spaansche Nederland het voorbeeld van het Verëenigde te doen volgen, kwaalyker aanzag: dus beraamde hy een middel ten voorigen doelëinde, dat hem zeer bitter is opgebroken.

Deeze Graaf hadt zich met der woon naar *Luik* begeeven, een Stad, die onzydig en Fransch was, en welke hy eigenlyk voorhadt om weder onder de gehoorzaamheid te brengen van den Keurvorst van *Keulen*, als Bisschop en Prins van *Luik*. De Burgemeester *Ruëlle* en de Abt *Mouson*, die aldaar zyn verblyf hielt als openbaar Minister van Frankryk, waren hem met hunnen aanhang in den weg; dus liet hy dezelven ter gastmaal noodigen, 't welk den 16 April geschiedde, en de gasten gekomen zynde, stelde zich de Graaf zeer vrolyk aan, zeggende tegen den Abt *Mouson*: *nu vrolyk of geen geld.* Doch het tweede gerecht was kwaalyk ter tafele opgediend, of men zag het Treurspel een begin neemen.

ren. *Grammont* kwam met eenige Soldaaten in een schuit achter in het Huis, dat *Warfuzé* bewoonde, en voorts met twaalf Soldaaten ter kamer in, terwyl de anderen daar buiten stonden voor de traliën met hunne Karabynen. Niet weinig verbaasd waren de gasten op zulk een gezicht, niet weetende of het den Graave jok of Ernst was; maar het laatste bleek welhaast, alzoo *Warfuzé* rond uit zeide, *dat men nu op een anderen toon zingen, en in plaats van lang leeve de Koning van Frankryk* moest zeggen: *lang leeve de Keizer, zyne Koninglyke Hoogheid* (de Kardinaal-Infant) *en de Prins van Luik*, en te meer toen de Abt *Mouson*, de Vryheer *de Saisan*, die 'er met zyn Huisvrouw en Zoon gekomen was, de Burgemeester *Ruelle* en de *Cantor* van *St. Jan* door de Soldaaten, op aanwyzing van *Warfuzé*, werden aangegreepen. De Burgemeester en zyn eene knecht werden weggesleept uit de zaal, en in een ander vertrek gebragt, terwyl de drie andere Heeren by voorraad ter bewaaringe in handen van eenige Soldaaten gesteld waren. De Graaf zondt straks om twee Munniken om den Burgemeester de biecht af te neemen, 't welk gedaan zynde, gaf de Graaf bevel om *Ruëlle* af te maaken, waar toe eenige Soldaaten niet konden overgaan, zeggende niet in staat te zyn om zulk een aanzienlyk man, en die hun nimmer hadt beleedigd, zoo maar in koelen bloede te vermoorden; dan gelyk 'er zich altoos zorgelooze wreedäards onder dit slach van volk opdoen, zoo waren 'er ook vier ter kamer woedende ingedruischt met de bloote Sabels in den vuist, en, ofschoon de Burgemeester een jammerlyk getier en moordkreet maakte, hieuwen zy met hunne Sabels op hem in, dan konden hem aldus nog niet vermoorden, weshalve zy Degens te baat namen en hem daar mede verder afmaakten.

De Moordkreet des Burgemeesters hadt den Huize alöm in groote ontsteldtenis gebragt, en de Dames, gelyk te denken is, maakten geen minder gejammer, waar op de Graaf bevel gaf dat men, indien ze niet wilden zwygen, dezelven ook maar om hals zoude brengen, zelfs zyne Dochters. Zoo dra hy zich nu genoegsaam van den dood des Burgemeesters verzekerd hielt, kwam hy aan de deur der Zaale roepen: *De Burgemeester de la Ruëlle is dood; wel gebiecht en met groot leedweezen zyner zonden, hebbende zyn wille gesteld in de Handen des Heeren, als ook vergiffe-* nis

nis aan den Keizer en zyne Hoogheid gebeden. Hier op wilde de 1637.
Abt *Mouson* ter kamer uitgaan, maar door de Soldaaten wederhouden wordende, riep hy uit: *Hy is dan dood? ha! Verraader, als gy zyt! men weet wel dat ge een te blooden bond zyt, om zelf hem op eene andere wys het leeven te durven beneemen, 't zou u te duur komen te staan!* Daar op hervatte de Graaf, *weet gy niet dat uw leeven in myn hand staat*; waar op *Mouson*, *ik zie het wel, maar voor eenen Dienaar, dien de Koning in myn persoon verliest, zal hy 'er duizend vinden, die meer zullen vermogen dan ik om hem te dienen, en hy leeft om ten een of ten anderen dage u te straffen, gelyk gy 't verdiend hebt.* Op deeze moedige woorden antwoordde de Graaf slechts, dat hy 'er niet voor bevreesd was, en dat hy wel tienduizend mannen hadt, om zyn aanslag ter uitvoer te helpen brengen. *Warfuzé* weggegaan zynde, kwam *Grammont* weder in de kamer, roepende den Kanunnik *Kerckhem*, maar de Heer *Saisan* en de Dames wilden hem niet laaten gaan, en vermits hem de Vrouw van den Heer *Saisan* van achter vastchielt, stiet haar een Soldaat met de Kolf van zyn geweer op den borst, terwyl een ander zyn Degen uithaalde en haar dreigde te dooden: dus moest men voor 't geweld buigen, doch de zaak nam thans een anderen keer, gelyk wy nu nog zullen zeggen.

Rasch was 't gerucht hier van buiten 't Huis en voorts door de Stad verspreid geworden; want de Burgery, weetende dat hun Burgemeester by den Graaf verzocht, en eenigen gezien hebbende, dat 'er eenige Soldaaten van *Navaigne* de Maaze, achter *St. Jan*, overgevaaren waren, waar uit zy vermoedden dat het wel ligt geschikt zou konnen zyn om 't gezelschap op te ligten: zoo kwamen zy eerst in klein getal voor 't Huis, waar zy uit eenige ongewapende menschen vernamen, dat 'er geklank van wapenen daar binnen gehoord, en dat men zeide dat de Burgemeester *Ruëlle* vermoord was. De hoop nu hoe langs hoe grooter geworden, en de Neef van den Burgemeester daar ook gekomen zynde, klopte men tot driemaal toe aan de Poort, waar op de Graaf zelf open deedt en de Neef met eenige Burgers in liet komen, hem naar de plaats geleidende, waar hy, naar zyn voorgeeven, hun iets byzonders te zeggen hadt; dan zoo veele Soldaaten in het Huis ziende omzwerven, waren zy voor eenig ongeval beducht, het welk de Graaf hun betuigde dat niet te vreezen

zen was. Nu zei hy: *wel myn vrienden, wat wilt gy nu zyn, Fransch, Spaansch of Hollandsch? Neen, myn Heer*, antwoordden de Burgers, *wy willen oprechte Luikenaars en onzydig blyven, gelyk voorheen, en ik ook*, zei *Warfuzé, maar wat zoudt gy zeggen dat de Burgemeester Ruëlle uw Land en Stad verkocht hadde, en die zelfs in Augustus aan de Franschen stondt te leveren?* De Burgers antwoordden zulks nimmer te kunnen gelooven; toen vroeg hun de verraader of zy zyn hand en zegel wel kenden, en, op het woord *zeer wel*; vertoonde hy eenige Brieven, die hy uit zyn zak haalde, vraagende of dat zyn handtekening niet ware? maar de Burgers ontkenden het, zoo dat *Warfuzé*, zich door zyn gemoed gedrongen vindende, of wel om dat hy meenden hen gedweër te maaken, hoe het zy, ten laatsten dus sprak: 't *Is ook evenveel; ik heb last van den Keizer en myn Prins, om den Burgemeester Ruëlle te doen sterven, en hy is ook al dood, doch ik heb hem voor zyn overlyden doen biechten, voorts houde ik hier den Heer Abt van Mouson en den Heer de Saisan gevangen.* Dit ontroerde hen niet weinig, en het gemeen, dat zich hoe langs hoe talryker voor het Huis bevondt, onverduldig wordende om dat de Neef en de Burgers zoo lang binnen opgehouden wierden, klopte geweldig op de deur, zeggende dat men zou open doen en dat zy wilden weeten wat daar binnen geschiedde, waar op de in 't Huis zynde Burgers den Graaf verzochten, dat hy hen zoude uitlaaten, op dat ze het moedwillig volk mogten stillen, en om hem daar toe te meer aan te noopen, klom 'er één van hen voor de traliën, roepende tegens 't volk: *Myne vrienden hier is niets te doen; wacht een weinig, wy zullen terstond by u komen en zeggen wat hier te doen is, het is niets te beduiden.* Het is te denken dat de Burgers niet zonder vrees binnen 't Huis waren, hebbende van den eenen kant den moord van hunnen Burgemeester vernomen, en van den anderen vreesden zy billyk dat de saamgerotte menigte 't Huis onder den voet zoude haalen, waar by hun leeven dan ook in groot gevaar zou zyn geweest; dan de angst en benaauwheid van den Graaf was niet kleinder: hy, die weinig te vooren de overmoed en wreedheid hadt gehad van een onschuldig mensch in koelen bloede te laaten ontzielen, die zelfs gebooden hadt de Dames, waar onder zyne eigen Dochters waren, byaldien ze niet stilzweegen, om te brengen; hy was nu tot dat pant van blooheid

en-

en nedrigheid gebragt, dat hy de Burgers smeekende dit verzoek deede: *Och! myne Vrienden! bergt myn leeven; komt gaat een weinig met my.*

De Graaf hadt de Burgers nu zoo lang binnen 't Huis opgehouden, alzoo zyn wroegend en beducht gemoed daar door eenigsins dacht beschermd te zyn, dan zy wierden eindelyk door hem zelven uitgelaaten. Thans omringden hen de Burgers van alle kanten, om met meerder zekerheid te weeten wat 'er gaande was; zy gaven hun kortelyk dit antwoord: *De Burgemeester Ruëlle is vermoord, komt laat ons de wapenen aanvaarden.* Straks stelt zich een ieder in 't geweer, bezet het Huis van achteren en van vooren, velt een Poort van den tuin ter neder, waar door zy allen welhaast in den tuin komen, en zich gereed maaken om op het Huis te schieten. De zaal, waar de overigen gevangen zaten en 't gezelschap der Dames zich mede bevondt, zag juist op den tuin uit, het welk deeze Heeren zich grootelyks ten nutte maakten; want *Saisan* het geweld der Burgeren ziende, geboodt de Soldaaten, die hem en de anderen bewaarden, hun geweer af te leggen, wilden zy goed kwartier hebben, het welk zy ook deeden, waar op de Heer *Meuson* de vengsters van de zaal opdeedt, en de Burgers verzocht daar binnen te komen, terwyl de andere Heeren en Dames hun toe riepen: *Och! myn Heeren, wy zyn hier gevangen en alreeds gebiecht om te sterven; behoedt ons leeven: och! schiet toch niet. Wy zyn door den Graaf gevangen gezet en in gevaar van ons lyf, al zoo wel als de Burgemeester Ruëlle, die alreeds vermoord is, indien gy ons niet verlost, gelyk gy wel kunt, alzoo de Poorten in uw geweld en de Wachters ontwapend zyn:* Ook ontkwam het gezelschap, doch met groote moeite, het gevaar, wordende door eenige Burgers naar 't Stadhuis in zekerheid gebragt.

Ondertusschen verging het den Graave zoo wel niet; want wanneer de Neef van den vermoorden Burgemeester van 't Stadhuis teruggekomen was, wilde hy een trap naar een Opperzaal, reeds door de Burgers ingenomen, opgaan, en bemerkende in een nevens zynde Kamer de overige Soldaaten, die zich met den Graaf daar in begeeven hadden, riep hy luidkeels uit: *Ha! Verraaders! geeft u op, of het grof Geschut zal beginnen te donderen, en u t'eenemaal in de lucht doen vliegen,* waar op de anderen gantsch

verbaasd: *wy geeven ons op, ſchiet dan niet.* Om kort te gaan; de Neef buitegegaan en weder met een goeden hoop Burgers ter gemelde Kamer ingekomen zynde, waar men alles, zoo goed mogelyk, tot beſcherming en verdeediging aangericht hadt, geboodt hy de Soldaaten hun geweer neêr te leggen, 't welk zy deeden, voorts den Graaf in zyne handen te leveren, *Daar is hy*, zeiden zy, hem van een bed haalende, alwaar hy zich uit vrees verborgen hadt, of wel om dat hy eenigſins aan het hoofd gekwetst was. *Och! myn Vriend*; dus ſprak hy nu tegen den Neef, *och! myn Vriend, berg myn leeven; ſtel my in handen van den Burgemeesters, en ik zal u duizend Ryksdaalers geeven*: doch zyn ſmeeken en gebeden konden niet helpen, men trok hem buiten de kamer en zoo naar de poort van zyn Huis, waar hem een der ſaamgerottene Burgers een ſteek in de zyde gaf. De Graaf zeeg daar op zyne kniën, doch weder om op ſtaande, hieuw hem een ander Burger met een byl dwars over 't hoofd, dat hem ter aarde deedt nederſtorten, wordende hy nu verder afgemaakt met honderden ſteeken en houwen, alzoo een ieder zyn wraakzucht aan hem wilde koelen. Vervolgens werdt zyn lyk tot op het hembd naa ontkleed en naar de Markt geſleept, waar het aan een Galg opgehangen wierdt, naa dat men 't hoofd en de armen hadde afgehouden, die op verſcheidene plaatſe der Stad ten toon geſteld werden. Dus krygt een Verraader ſteeds zyn loon; de Aardſche Vorſten mogen, uit belangzucht, de verraadery beminnen, doch den verraader haaten; beiden zyn ze nogthans een afgryzing voor hem, die een God der Gerechtig- en Oprechtheid is, en zelden, zeer zelden ontwyken de verraaders in den tyd zyn geduchten wraak, welke de bewerkers der boosheid nimmer kunnen ontwyken.

Dit geval, hoewel niet rechtſtreeks tot onze Vereenigde Nederlandſche Geſchiedenisſen behoorende, maar eenigermaate daar aan verknocht, hebben wy wat omſtandiger verhaald, op dat onze Leezers, die wy reeds in ſtaat geſteld hadden, om van de verraadery, weleer aan zyn wettigen Vorst, den Koning van Spanje, gepleegd, te oordeelen; nu by deeze verdubbeling van dezelve ondeugd te overtuigen, dat het kruikje zoo lang te water gaat, tot dat het berst.

Gelyk eene Historie voor allerleië ſoort van Lieden van nut

moet

moet zyn, achten wy niet onvoeglyk hier van de Nederduitſche Overzetting des Bybels, gemeenlyk onder den naam van *Staaten-Bybel* bekend, te gewagen; te meer, dewyl deeze vertolking by de Geleerden voor de zuiverſte en naauwkeurigſte wordt gehouden. Wy denken veelen onzer Lezeren geen ſpreeondienst te doen, zoo wy eenigſins omſtandiger van deeze zaak ken, dan by anderen geſchied is.

Den Nederlanders kan men billyk ten lof naageeven, dat ze al vroeg Bybelminnaars zyn geweest, van daar die menigvuldige Overzettingen en Uitgaven van dat Boek, ſedert den jaare 1475, wanneer de Bybel voor het eerst, zoo men zegt, in onze Moedertaal te *Keulen* in *twee Deelen* is gedrukt, en naa dien tyd zyn de verſcheidene Overzettingen en Uitgaaven, gelyk wy gezegd hebben, zoo menigvuldig geweest, dat derzelver getal ſchier onmogelyk ſchynt. Wy willen niet beweeren, en 't is hier ook de plaats daar toe niet, dat de Lieden, die den Bybel toenmaals vertolkten, uitgaven en lazen, allen van de Roomſche Kerk afgevallen, en de Leer van *Waldo*, zoo niet uiterlyk, immers naar den inwendigen menſche, toegedaan waren; 't zy genoeg te zeggen, dat het Licht in deeze Landen al vroegtydig op den Kandelaar geſtaan, en een ieder, die gewillig de duisterniſſe niet zocht, toegelicht hebbe.

Doch alhoewel dit Boek nu in bekende Taale kon geleezen worden, zoo was het nogthans ſlechts uit het Latyn vertaald, en dus eene Overzetting van eene andere Overzetting, invoege 't niet als gebrekkig kon zyn. 't Is te denken, dat men de *Vulgata*, of *Gemeene Latynſche Overzetting* daartoe gebruikt hebbe, en ze was naar 't begrip van die tyden voldoende; doch eenigen zagen 'er van af, toen *Luthers* Hoogduitſche Overzetting in den jaare 1535 te *Wittenberg* het licht beſchouwde, die men, hoe gebrekkelyk ook, ten dienst der Proteſtanten, in het Nederduitsch vertaalde. Doch de kunde met de Hervorming vermeerderende, zoo werdt men billyk ook kieſcher op Gods woord, dat men naauwkeuriger en op het oorſpronglyke vertaald wilde hebben; dus werdt zulks al werkſtellig gemaakt in den jaare 1571, denklyk door den Heere *Philips van Marnix*, Heer van *St. Aldegonde*, aan wien de Heeren Staaten gelast hadden, om den Bybel uit het *Hebreeuwsch* te vertaalen, hem eene jaar wedde toeleg-

leggende van veertienhonderd guldens, en nog vyfhonderd voor zyn Huishuur. Hy begaf zich met der woon naar *Leiden* en begon aan het werk, doch hy wierdt door den dood weggerukt, wanneer hy slechts de Psalmen overgezet hadt.

Ondertusschen kunnen wy de gelegenheid hier waarneemen, om iets van de zoogenaamde *Bybels van Deux Aas* ter neder te stellen, alzoo 'er veele menschen van hebben hooren spreeken, zonder eigenlyk te weeten wat voor Bybels deeze waren. De eerste, waar van wy gewag vinden gemaakt, is ten jaare 1565 te *Embden* in *Folio* gedrukt, een tweede werdt uitgegeeven ten jaare 1571 in *Quarto*. Zy waren op de Vulgata, of liever, zoo wy meenen, op *Luthers* Hoogduitschen Bybel in het Nederduitsch vertolkt, en hadden deezen naam, om dat op den kant, by de woorden *Neh* III. vs. 5: *Voorts aan haar hand verbeterden de Thekoïten: maar haare voortreffelyke en bragten haaren hals niet ten dienste haares Heeren*; deeze verklaaring van *Luther* leest:

De Armen moeten 't kruis draagen.
De Ryken en geeven niet,
Deux aas en heeft niet, Six cinque en geeft niet,
Quater dry, die helpen vry.

Dan laaten wy melden, hoe het Pronkjuweel der Nederlandsche Hervormde Kerk het licht heeft gezien. De vertaaling, gelyk wy gezegd hebben, ging zeer flof in zyn werk, en de reeds aanweezende Overzettingen werden in het Nationaal Synode van *Dordrecht* niet goedgekeurd; derhalve besslooten de Vaders in die hooge Vergadering tot eene gantsch nieuwe vertaaling uit het oorspronglyke, 't welk ingevolge daar van ten jaare 1628 werdt begonnen door de geleerdste Godgeleerden, onder welken de Heer *Bogerman* was; en het blykt, „ dat BOGERMANNUS boven anderen eene toelaag van *vyfhonderd gulden* ontfangen hebbe, waar uit men kan opmaaken, hoe ongegrond men, uit haat tegens hem, die in de Dortsche Kerkvergadering den gewichtigen post van Voorzitter bekleed hadt, en vervolgens in het Werk der Overzettinge een der voornaamsten was geweest, heeft durven zeggen en schryven, dat hy naa het Synode van *Dordrecht* bykans alle zyne achting zou verlooren hebben; trouwens lang naa dat Synode is *Bogerman*, tot tweemaal toe,

„ en

„ en wel de laatstgemeld tot eersten Hoogleeraar in de Godge-
„ leerdheid in de Friesche Akademie, met eene meer dan ge-
„ woone jaarwedde, door de Staaten van Friesland verkooren."
Van de naamen der andere Overzetters, zoo min als van die der Overzieners, waar onder ook wereldlyke persoonen waren, als *D. Lud. Ger. à Renesse*, zullen wy kortheidshalve niet spreeken, maar zeggen dat de vertolking ten jaare 1632 voltrokken werdt, en zynde vervolgens nog overgezien, werdt zy ten deezen jaare 1637 op last van hunne Hoog Mog. allereerst by *Ravestein* gedrukt met verklaaringen en nieuwe Registers, en op naam van hunne Hoog Mog., de Heeren Staaten Generaal uitgegeeven; want zy *begreepen, dat aan hunne Vergaderinge alleen de dank en de eere van dit Christelyk en Loflyk werk der vertaalinge gelaaten moest worden, gelyk zy daar van alleen de beschikking gehad, en de Kosten gedraagen hadden.*

Den Bybel nu gedrukt zynde, hebben „ *Andreas Rivetus*, uit
„ naame van *Bogermannus*, alsmede *Antonius Walaus* en *Festus*
„ *Hommius*, zoo voor zich zelven, als uit naame van *Baudartius*,
„ hun Hoog Mog. het eerste afdrukſel, in paarsch fluweel ge-
„ bonden, en op de sneede verguld, aangeboden, en bedankt
„ voor hunnen Christelyken yver en Vaderlyke zorge, in het
„ uitvoeren van dit voor de Kerken van Nederland noodig
„ werk, betoond."

Eer wy van deeze gebeurdtenis, die zeker eene ruime plaats in onze Historie verdiende, en die wy zoo goed als ons doenlyk was afgeschets hebben, afstappen; moeten wy desaangaande nog eene byzonderheid verhaalen, waar uit af te neemen is, dat men dusdanige dingen doorgaans met eenig wonderwerk, als het ware, gepaard wil doen gaan; want waren de tweeënzeventig Overzetters, volgens verhaal van *Josephus*, elk in eene afzonderlyke plaats te *Alexandriën* bezig aan hunne Grieksche Vertaaling, en waren zy met die maate van Gods Geest beschonken, dat al wat zy vertolkten zulk eene overëenkomst hadde, als of zy samen deswegens overëengekomen waren; dit wonderlyke hadt wel juist te *Leiden*, waar deeze Vertaaling geschiedde, letterlyk geen plaats, maar nogthans „ mag men de Godlyke bewaaring, omtrent zoo
„ veele Geleerde en Godvruchtige Mannen, als het genootschap
„ der *Overzetteren* en *Overzieneren* uitmaakten, ook daar in op-
„ mer-

„ merken, dat in een tyd, toen de pest op zulk eene aller-
„ vreeslykste wyze te *Leiden* woedde, dat ——— ——— menig-
„ maal honderd lyken op één Kerkhof, in welks naabyheid het
„ Collegie vergaderde, op éénen dag begraven werden, nog-
„ thans niemand hunner door die verwoestende plaag besmet
„ zy geworden." Zeker eene groote bewaaring, die merke-
lyk aantoont, dat God zich de Nederduitsche Gereformeerde
Vertaaling heeft laaten welgevallen; men moge zulks aan het
blinde geval, volgens de zoogenaamde *Philosophie* deezer eeuwe,
die een welwikkend en waarachtig Christen mensch als de groot-
ste uitzinnigheid beschouwt, toeschryven; men moge zeggen
dat het zelfde lot een ieder niet te beurt valt, den eenen dik-
wyls staande blyvende, daar de ander is vallende; nimmer zal
men echter aan 't geval kunnen toekennen, indien men reden ge-
bruikt, het geene voorsz. is.: daar de vernielende pest zoo
groot een getal omtrent het Collegie der Taalsmannen wegsleept,
blyft nogthans het Collegie zelve vry, geen één zyner Leden
wordt door die plaag aangetast, allen blyven zy wel te passe,
dit is volstrekt iets wonderbaarlyks.

Ondertusschen was Gods goedertierenheid overal in deeze Ge-
westen niet even blaakende; alzoo op het laatst deezes jaars aan
de Dyken door het hooge water veel schade geleeden is, ver-
mits de Rhyn ongemeen hoog gezwollen was; en dit hooge wa-
ter, door een Noord-Westen wind en een ysdrift geholpen,
brak de Dyken rondom deeze rivier op verscheiden plaatsen
door; verscheiden Steden en Dorpen raakten daar door onder
water, als mede de *Hetter*, de *Lymers*, de *Neder-Betuwe* en een
gedeelte van Holland en 't Sticht van *Utrecht*. Onder anderen
was het toen te *Amsteldam* zoo geweldig, dat men genoodzaakt
was, dewyl het water zeer haastig de Noord-Hollandsche Zee-
gaten was komen indruisschen, des morgens van den 25 Decem-
ber, zynde Kersdag, met schuiten over de straaten, aan den
Ykant gelegen, te vaaren: eene kastyding, die in deeze Landen
voor twee jaaren nog veele ongelukkige menschen gemaakt,
maar tevens een ieder ook heeft doen zien, dat de Liefde by
de Vermogende Lieden van ons Vaderland in geenen deele nog
verkoeld is, maar zich Gode behaaglyk gemaakt heeft, door de
armen in hunne ellende by te staan.

DERDE HOOFDSTUK.

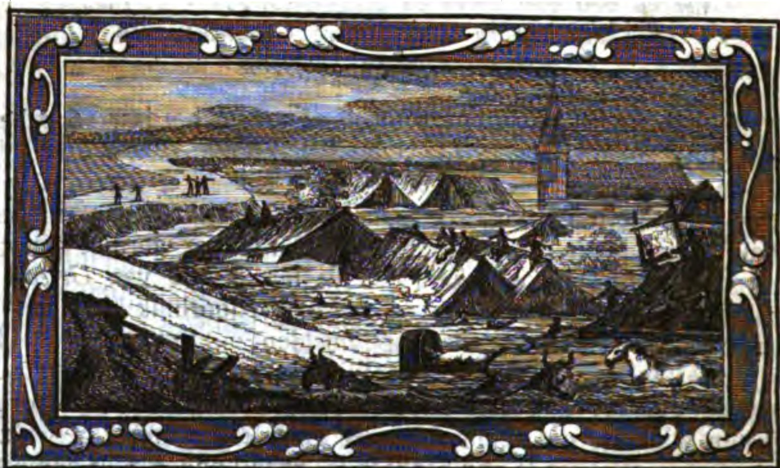

Hervattende den Doorbraak van den Lekkendyk, de Herniewing van het Verbond met Frankryk, beraadslaging tusschen den Prins en de Graaf d'Estrades over den Veldtocht, 't ongenoegen van den Prins op Amsteldam, het Verraad te Maastricht en meer andere Gebeurdenissen van den jaare 1638.

Wy hebben 't voorige Hoofdstuk en tevens het jaar 1637 besloten met de schade, die het hooge Water in veele Steden en Dorpen deezer Landen, op het laatste van het gemelde jaar, veroorzaakte. In den beginne van dit jaar zag het 'er aldaar niet beter uit; de Landlieden wierden 'er wel het meeste door geteisterd, inzonderheid die uit het Sticht van *Utrecht*, alzoo in 't midden van January de *Lekkendyk* doorbrak, het welk, naar men verhaalt, door den opgemelden ysgang, die bereids aan veele Dyken en Dammen veel schade gedaan hadt, zou zyn te weeg gebragt geweest, en het is te denken, dat de Noord-Westen winden, die toenmaals zeer geweldig waren, gelyk ze doorgaans op het einde van het jaar in onze Landen zeer gemeen zyn, geen gering deel daar aan hadden, als zynde uit zich zelve genoeg in staat, om een doorbraak in de Dyken te maaken, waar van deeze Gewesten ook het een en ander voorbeeld konnen opleveren. Om kort te gaan, de doorbraak, waar op wy thans het oog hebben, stelde het platte Land, daar rondom gelegen, by naa geheel onder water, waar door veele Landeryen en andere Landgoederen, Boerenhuizen, Schuuren, enz., groot naadeel leeden, en hunne Bewooners en Eigenaars in jammerlyke ellende gedompeld wierden. Van alle zyden, waar men ook het oog sloeg, deedt zich het allerdroevigste Tooneel op; hier verdronken Menschen, die in hunne zielbenaauwdheid alle poogingen deeden om hun leeven te redden, maar eindelyk voor het woedende Element moesten bukken; ook de beesten: verder zag men eenigen zich zelven en nog ten deele hun vee, maar met groote moeite, redden. Met een woord eenige Menschen en veele

Beesten vergingen in het water, 't welk nog het meeste te bejammeren is. De plaats, waar deeze doorbraak geschiedde, was de *Neerbil* genaamd, tusschen *Schalkwyk* en *Noord*, en het gat hadt eene wydte van veertig Roeden.

Laat ons dit droevig toeval neemen tot het onderwerp van de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de vreesselyke Doorbraak van den *Lekkendyk*,
„ tusschen *Noord* en *Schalkwyk*, in het Sticht van *Utrecht*, waar
„ door verscheiden Dorpen tot aan de Daken van de Boeren-
„ huizen overstroomd worden, ook veele Menschen en eenige
„ Beesten verdrinken."

Alvoorens wy nu tot de verrichtingen van dit jaar te veld, die niet voordeelig voor den Staat zyn geweest, verslag doen, zullen wy spreeken van de hernieuwing des Verbonds met Frankryk, waar aan men reeds den 17 December des voorleeden jaars begonnen hadt te arbeiden. De Heeren, ten dien einde tot Commissarissen benoemd, waren, van wege Lodewyk den XIII, Koning van Frankryk, *Bouillon* en *Bouteillier*, en *Vosbergen* van den kant hunner Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten. Dit Nieuwe Verbond bestaat uit zeven Hoofd-

pun-

punten, die wy, ten beteren verstande, hier vertaald laaten volgen.

1. „ Zyne Majesteit zal den Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, voor één jaar, beginnende met den 1 January aanstaende 1678, bystand doen met de somme van *twaalfmaalhonderdduizend Livres*, welken genoemde Heeren Staaten weezenlyk zullen gebruiken tot het onderhoud van 't buitengewoon Krygsvolk, dat reeds is, of nog geligt zou kunnen worden; invoege voorsz. somme van *twaalfmaalhonderdduizend Livres* tot geen ander gebruik zal kunnen aangewend worden, 't welk gemelde Heeren Staaten ter *goeder trouwe* belooven, en *gemoedelyk* naakomen zullen, ten einde de vyanden des te gemakkelyker aan te tasten of te belemmeren, door alle, hun mogelyke, wegen en middelen.

2. „ Zyne Majesteit zal, voor 't gemelde geld, *Assignatiën* geeven, die goed en ter voldoening zullen zyn van hem, welken het den genoemde Heeren Staaten behaagen zal deswegens in Frankryk te bemagtigen, om werkelyke betaalinge te erlangen. De betaaling daar van zal in drie termynen geschieden; te weeten *viermaalhonderdduizend Livres* by de wederzydsche bevestiging van dit tegenwoordig Tractaat, *viermaalhonderdduizend Livres* in de aanstaande maand Juny, en de *viermaalhonderdduizend* overige *Livres* in de volgende maand September.

3. „ Op deeze voorwaarde verbinden zich genoemde Heeren Staaten hun Leger *goed en sterk* te veld te brengen, om eene onderneeming, *grootelyks aanmerklyk*, te doen; zyne Majesteit van zynen kant beloovende insgelyks een goed en sterk Leger te veld te brengen, om ook eene aanmerklyke onderneeming te doen in de (*Spaansche*) Nederlanden, en om de vyanden zoo veel letsel aan te doen, als hem mogelyk zal zyn.

4. „ Deeze onderneemingen zullen alleenlyk beraamd en verklaard worden tusschen Myn Heer, den Prinse van Orange, en den geenen, welken het den Koning behaagen zal af te zenden, om met hem daar over te handelen, ieder genoeg weetende dat '*er de geheimhouding de ziel van zy*, en dat het onmogelyk is dat ze (*de onderneemingen*) wel kunnen gelukken, indien zy (*de geheimhouding*) niet in gemoede wordt verricht.

5. „ De voorgemelde Heeren Staaten staan toe, dat op en „ van

„ van de genoemde somme van *twaalfmaalhonderdduizend Livres* „ genomen en afgehouden zullen worden de wedden van de Fransche Officieren, om betaald en verdeeld te zullen worden op „ den voet en op dezelve wyze, als overëengekomen is by het „ Tractaat van den 17 Juny 1630, en dat van den 14 April „ 1634; en dat hy, dien de voorsz. Heeren Staaten te *Parys* „ zullen aanstellen ter ontfanging van de gedachte *twaalfmaalhonderdduizend Livres*, verplicht zal zyn aldaar te betaalen en te „ verschaffen de somme, op welke de genoemde wedden, by „ den laatsten termyn der betaalinge, beloopen zullen.

6. „ Zyne Majesteit en gemelde Heeren Staaten zullen wederzydsch de tegenwoordige Artykelen, binnen den tyd van „ *zes* weeken, zoo het geschieden kan, bevestigen.

7. „ Dit tegenwoordig Tractaat zal niets aan de voorigen, „ tusschen zyne Majesteit en opgemelde Heeren Staaten gemaakt, „ onttrekken, maar allen zullen ze in hunne kracht en weezen „ blyven, om, van den een en anderen kant, getrouwelyk en „ gemoedelyk uitgevoerd te worden."

De Koning van Frankryk bevestigde dit nieuwe Tractaat den 6 April, waar op men raadpleegde over den veldtocht van dit jaar, inzonderheid toen de Graaf *d'Estrades* uit Engeland herwaards was overgekomen. Deeze Graaf was door den Kardinaal van *Richelieu* derwaards gezonden op het laatste van 't voorig jaar, om Koning *Karel* te beweegen, dat hy deel zou neemen in den aanstaanden Veldtocht; alzoo die Minister beducht was dat, wanneer de saamverbondene Franschen en Staatschen de Zeesteden van Vlaanderen aantastten, die Vorst zich daar tegen aankanten, en, om zulks krachtdaadiger te beletten, den Spanjaarden bystand zou doen. Men wist den ongelukkigen *Karel* niet beter daar toe te beweegen, dan door het lokaas van groote voordeelen. *D'Estrades* vertoonde hem onder anderen: „ Dat hy en zyne Onderdaanen zeer veel nuts uit de aankleeving aan Frankryk zouden haalen, doordien hy, meester ter zee zynde, aan het Fransche Leger alle nooddruftigheden zou kunnen bezorgen, waar „ door dan ook veel gelds in Engeland zou komen; dat door de „ onzydigheid, die de Koning van Frankryk van hem verzocht, „ den gantschen handel alleen door zyne Schepen zou gedreeven „ worden, zoo wel in het Fransche als Spaansche Leger, ja

„ zelfs

„ zelfs in alle Nederlandsche Steden; dat *Richelieu* zorg zou draa-
„ gen dat 'er goede eendragt en oprechte vriendschap tusschen
„ den Koning van Frankryk en hem wierde onderhouden, en
„ daarboven te weeg brengen dat de Koning hem de noodige
„ hulp verschafte, om de wederspannige Engelschen en Schotten
„ te kastyden." Dan hoe zoet en voordeelig voor Engeland deeze aanbiedingen ook scheenen, Koning *Karel* was gantsch niet gezind om daarin te bewilligen, hy betuigde zeer genegen te zyn om de vriendschap met Frankryk te onderhouden, en dat hy daar toe alles, wat hem mogelyk was, zoude aanwenden; maar men moest niets op hem verzoeken, wat eenigermaate zyne eer, belang en zyn Koningryk schadelyk kon zyn, en dus kon hy niet toestaan, zoo min aan den Koning van Frankryk als aan de Staaten Generaal, de Zeesteden van Vlaanderen aan te vallen, ja dat hy, om dezelven te helpen, eene Vloot in *Duins* gereed zoude houden met vyftienduizend man, ten einde dezelve naar Vlaanderen, des nood, zou kunnen over steeken. Wyders zeide hy dat hy den Kardinaal bedankte voor zyne aanbiedingen, alzoo hy geenen bystand benoodigde om zulke Onderdaanen te straffen, die hunnen plicht vergaten, invoege die Vorst zich zelven daar toe genoeg in staat kende.

Wanneer *d'Estrades* nu in *'s Gravenhage* was gekomen, ging hy wel dra met den Prins te raade over 't geene van beide zyden in den Veldtocht van dit jaar in acht genomen diende te worden. Men beraamde deeze zaak derwyze, dat Frankryk door zyn Leger, onder den Marschalk *de Chatillon*, *Kameryk*, *Namen*, *Grevelingen*, of *St. Omer* zou aanvallen, terwyl men van de zyde der Staaten *Antwerpen*, *Damme*, of *Hulst*, zou aantasten, en terwyl de Prins *Antwerpen* belegerde, zou *St. Omer* door de Franschen benaauwd worden. De Kardinaal hadt *d'Estrades* tevens last gegeeven, om den Prins ook honig om den mond te smeeren; want deeze Graaf zeide, dat de Kardinaal hem erkende voor de grootste Kapitein van Europa, en geene plaats wist zyne achting en ervaarendheid waardiger dan *Antwerpen*. Dan de voorzichtigheid van zyne Hoogheid, die uit de Landkaart deezer plaats genoegsaam van de ongemakkelykheid van deeze onderneeming overtuigd was, liet niet toe de begeerte des Kardinaals terstond in te willigen en te gehoorzaa-

men. Hy gaf *d'Estrades* te verstaan: „ Dat hy geen voetvolks genoeg hadde om zulk eene groote Stad tebelegeren; dat 'er drie groote Kwartieren moesten zyn; dat de Schelde een Myl wyd was; dat hy van *Bergen-op-Zoom* tot aan den Dyk van *Calloo* drie mylen moest trekken over verdronken land, by laag water, met een lighaam van tienduizend man op den Dyk, en dat hy de Schansen van *Calloo* en *Verbroek* zoude moeten aantasten, om meester van het hoofd van Vlaanderen te worden, zonder dat dit lighaam in den tyd van vierëntwintig uuren door het Leger konde worden ondersteund; en dat zulke groote zwaarigheden niet dan met groote kosten konden worden te boven gekomen." De Graaf zyn last nogthans aandringende, antwoordde, dat alle deeze zwaarigheden op verre niet te vergelyken waren by de geenen, die zich in de Belegering van *'s Hertogenbosch* hadden opgedaan; dat hy die echter was te boven gekomen, schoon hy de verëenigde magten van den Keizer en Spanje onder de oogen hadt moeten zien; dat hy tegenwoordig veel sterker was dan in dien tyd, alzoo hy den Koning van Frankryk en den Kardinaal in zyn belangen hadt. Naar de kosten moest zyne Hoogheid niet vraagen, de Kardinaal zou hem wel eene aanzienlyke somme gelds, mits dat hy die ten zuinigste besteedde, by zyne Majesteit bemiddelen. Zyne Hoogheid, door deeze fraaije belofte aangemoedigd, toonde zich vervolgens niet ongenegen 's Kardinaals begeerte naar te komen, echter onder beding dat de Koning hem, boven het millioen, den Staat, als een vasten onderstand, toegestaan, nog tweemaalhonderdduizend Fransche Kroonen zoude verschaffen, ter werving van vier nieuwe Regimenten voetvolk. Deeze somme werdt ook toegestaan, dus moesten de beide Legers tegen den 1 Mai te velde zyn, zullende het Fransche uit vyftienduizend man te paard en dertigduizend man te voet bestaan, de Staaten zouden, behalve het te velde brengen van agtduizend man te paard en zesëndertigduizend man te voet, gerekend met de vier nieuwe aangeworven Regimenten, nog met den 1 Mai vyftig Schepen op de kust van *Vlaanderen* houden, die aldaar tot den 1 November zouden blyven.

De Kardinaal *de Richelieu* hadt den Graaf *d'Estrades* ook aangeschreeven, dat de Spanjaarden in *Amsteldam* driemaalhonderdduizend ponden buskruid hadden laaten aankoopen, waar toe zy den Heer

Heer *Marcellus*, Koopman binnen die Stad en Agent des Konings van Deenemarken, gebruikt hadden, die 't zelve naar *Antwerpen* zou zenden. De Heer *d'Estrades* gaf den Prins terstond daar van kennis, die, niet weinig verstoord over deeze handeling, zulks aan de Regeering dier Stad schriftelyk te kennen gaf. De Magistraat ontboodt den Agent, en ondervraagde hem over zyne verstandhouding met den vyand deezes Staats, hem voorwerpende dat hy vier Fluitschepen met buskruid geladen naar *Antwerpen* hadt bestemd. De beschuldigde betuigde nergens van te weeten, dat hy Resident van den Deenschen Koning alhier was, en dat zoo men voorneemens was met dien Vorst te breeken, men zulks maar hadt te zeggen, wanneer hy straks zyne terugreize zoude aanneemen. Doch hoe stout en redenloos dit antwoord ware, werdt hem wyders gevraagd naar de bestemminge der tienduizend Ryksdaalders, by hem aan eenen *Beiland* opgeschooten, die ook de vier voorsz. Fluiten met het busbruid, met Pieken en musketten hadt bevragt. Hy antwoordde wel tienduizend Ryksdaalders aan *Beiland* geleend te hebben, maar niet te weeten waar toe hy die somme gebruikt hadde.

Ondertusschen wierdt *Beiland* in hechtenis gezet, en door Burgemeesteren wegens deeze handeling met den Spanjaard verhoord wordende, zeide hy: „ Dat de Burgers van *Amsteldam* „ het recht hadden hunnen handel overal te dryven; dat hy „ daar honderd Commissarissen van de Antwerpsche Kooplieden „ kon opnoemen, en dat hy 'er één van was; wyders dat de „ Koophandel niet gestoord mogt worden, en dat hy, wat hem „ belangde, als hy 'er voordeel by zag, gereed was om door „ de *Hel te vaaren*, al zouden zyne *zeilen* in *brand* vliegen." De man moet grootelyks op voordeel zyn gesteld geweest; doch het is te denken dat, wanneer hy slechts eens door den Helschen Oceaan gevaaren hadt, hy zyn' groote winzucht wel rasch vergeeten zou hebben. De Magistraat liet hem daar op weder in vryheid stellen, om dat hy maar Commissaris was en alles voor de Antwerpsche Kooplieden, zyne *Principaalen*, deedt. Maar dit verstoorde zyne Hoogheid nog meer, wanneer hem deswegens kennis was gegeeven door een Heer uit de Regeering, die ten dien einde naar den *Haag* gezonden was het gedrag der Amsteldammeren stondt hem gantsch niet aan, en hy liet

liet den Gemagtigde zonder antwoord teruggaan, terwyl hy den Admiraal *Tromp* last gaf om de vier Fluiten in *Texel* aan te houden, en die niet te laaten vertrekken, dan op zyn bevel.

Nu liet zyn Hoogheid den Graaf *d'Estrades* ontbieden, om hem naader van deeze zaak te onderrichten. De Graaf gekomen zynde, wierp de Prins zyn hoed op de tafel, en zei vervolgens: „ Gy ziet hoe veel gedulds men moet hebben met die onbeschofte Kooplieden; ik heb geene *grooter vyanden* dan de Stad „ *Amsteldam:* maar als ik *Antwerpen* eens hebbe, zal ik ze *zoo* „ *klein* maaken, dat zy 't nooit weêr te boven zullen komen." Deeze woorden, ons door *d'Estrades* zelven naagelaaten, geeven niet onduidelyk te verstaan, dat *Amsteldam* voor sommigen onzer Prinsen altyd een steen des aanstoots zy geweest, offchoon haare voorzichtigheid de grondslag haarer vryheid steeds geweest is, en gelukkig, mogelyk, was voor dezelve de mislukte onderneeming op *Antwerpen*, alzoo zy anders daar van zoo goedkoop niet zoude zyn afgekomen, als twaalf jaaren laater.

De zaaken van den aanstaanden Veldtocht tusschen zyne Hoogheid en *d'Estrades* thans dus verre beraamd zynde, maakte men van wederzyden zich gereed om die ter uitvoer te brengen; doch alvoorens wy dezelve verhaalen zullen we tusschen beiden nog eenige gebeurdtenissen melden, die omtrent deezen tyd voorgevallen zyn.

En wel vooreerst zullen wy het huwelyk van den Heer *Johan Wolfert van Brederode* aanstippen. Deeze Heer trouwde den 11 February deezes jaars met eene Graavinne van *Solms*, waar door hy Zwager van Prins *Fredrik Hendrik* wierdt, alzoo de Hooggebooren Bruid eene Zuster van zyn Hoogheids Gemaalinne was. De plechtigheid van de trouw werdt op den gemelden dag, des avonds tusschen 6 en 7 uuren, in de *Klooster-Kerk* van 's *Hage* verricht onder eenen grooten toeloop van Volk, en des anderen daags werdt dit Huwelyk op het prachtigste gevierd. Groot en Klein, Ryk en Arm, alles was 'er, naar geraade, op uit, om Vreugdetekenen te betoonen, terwyl de hooge Adel deezen en eenige volgende dagen besteedde in 't houden van Spiegelgevechten, Steek- en andere Ridderlyke Spellen. Binnen dit zelfde jaar werdt de Heer van *Brederode* Vader van een mannelyken Telg, die den 24 December in de voorsz. Kerk gedoopt werdt.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1638.

Omtrent deezen tyd liep de Stad *Maastricht* groot gevaar, want de Spanjaarden, die niet onkundig waren van de groote toerustingen, welken zoo aan de Fransche als Staatsche zyde wierden gemaakt, alhoewel zy tot nog toe het voorneemen hunner vyanden niet hadden kunnen uitvinden, maakten zich niet alleen gereed, om hen gemoedigd te ontfangen, en hunne voornaamste Grenssteden te versterken, maar zochten hen ook te voorkomen. *Maastricht* weder te bemagtigen was hun besluit, doch niet door openbaar geweld, maar door verraadery, het welk op deeze wyze toeging. Zy hadden een aanzienlyke magt, zoo van paarde- als voetvolk, omtrent *Diest* en de omliggende plaatsen vergaderd, die derwyze toegerust waren, dat ze schielyk, des vereischt wordende, konden optrekken, beraamende alles met zulk een geheimhouding, dat ze zich vleiden nimmer ontdekt te zullen worden. Zy gaven voor dat ze naar *Namen* zouden optrekken, om een Royaal Fort tusschen die Stad en *Maastricht* aan te leggen, op dat ze de omliggende plaatsen en Landschappen van brandschattingen bevryden mogten. Dan dit was slechts een voorwendsel. Zy hadden de zaak binnen de Stad *Maastricht* reeds opgemaakt met eenige Verraaders, waar onder zich een Soldaat bevondt, *Claude de la Tour* genaamd, van *Bourgonje* geboortig, met zynen Vrouw *Angnes de Bouri*, die onder de Spanjaarden een tyd lang op het Fort *Elve* gediend hadt. Hy was vervolgens tot de Staatsche binnen *Maastricht* overgeloopen, en hadt loozelyk onder hen dienst genomen, om des te beter ter uitvoer te brengen den aanslag, waar toe hy zich reeds te vooren hadt laaten omkoopen. Doch weinig tyds daar naa raakte hy in verdenking, doordien hy met een gedeelte Staatsch Krygsvolk, denkelyk op buit, uitgegaan zynde, door de Spanjaarden gevangen wierdt, die hem niet, gelyk hy als een Overlooper hadt verdiend, gestraft, maar zeer wel onthaald en in vryheid gesteld hadden. Deeze verdenking werdt hoe langs hoe sterker, en wel zoo dat hy eindelyk den 27 February in boeijens geslooten en sterk onderzocht werdt. Straks openbaarde hy den gantschen handel, en beschuldigde tevens een Koopman en Bierbrouwer, met naame *Jan Landsman*, die een Burger van *Maastricht* was, en al-

aldaar, sints dat de Staaten die Stad veroverd hadden, groot geld gewonnen hadt en zeer wel gezien was.

Daar op werdt deeze *Brouwer*, die de Koophandel mogelyk by zyne Brouwery voegde, ook in hechtenis genomen. Hy bekende dat hy nevens zyn Huis, nog eene andere Wooninge gekocht hadt, staande aan de Stads Muur by *Onze Lieve Vrouwen-Poort*, in dewelken een oude Poort, slechts zeer ligt toegemetseld, was, zonder eenige Wallen of Graften, en waar een klein watertje, de *Jaker* genaamd, voor by vloeide; dat hy gezind was geweest deeze Poort open te breeken en daar door de Spanjaarden in te laaten, terwyl een magt van zes of zevenduizend man, een valsche alarm in de *Kempen* by de Brusselsche Poort met stormladders enz. zou maaken, om de Stads Bezetting derwaards te trekken, en dus zouden de anderen onverhinderd in de Stad zyn gekomen. De ontdekking geschiedde twee dagen voor den aanslag, die den 1 February ter uitvoer gebragt zou zyn geworden, en verscheiden Geestelyken raakten deswegens, door 's *Brouwers* bekendtenis, in ongelegenheid, gelyk Pater *Servaas Vink*, Gardiaan in het Klooster der Minder-Broederen, dat voor het Huis van gemelden *Brouwer* stondt, Pater *Jan Baptist Boddens*, Rector der Jezuïten, *Philips Notting* van dezelve Societeit, *Thossanus Sylvius*, Kapellaan van onze lieve Vrouwe, Pater *Pasman*, de Metselaar *Leendert Caters* en meer anderen. Binnen de Stad werdt voorts by trommelslag en trompet bekend gemaakt, dat Burger noch Geestelyke zich zouden verstouten om op den wal te komen, byaldien hy zyn leeven lief hadt, en niet als een Verraader wilde aangemerkt worden; voorts dat alle Geestelyke persoonen, die om allen naazoek wegens deeze verraadery uit de Stad geweeken waren, zich, op verbeurte van Lyf en Goed, binnen veertien dagen weder daar in zouden laaten vinden, en dat zy, die van deeze verraadery iets wisten, of daar aan schuldig waren, de zaak aan den Majoor van de Stad wilden openbaaren, ongestraft blyven en hunne naamen zouden verzweegen worden.

Middelertyd schreef de Koning van Frankryk aan hunne Hoog Mog., die eenige Gedeputeerden naar *Maastricht* gezonden hadden, om de verraadery op te neemen, ten voordeele der Geestelyke persoonen, en de Ambassadeur *d'Estampes* verzocht voor hem uit-

uitstel van straffe, en dat ze voor Politieke Rechters mogten worden te recht gesteld. Hier op zonden hunne Hoog Mog., naa den Raad van Staaten over deeze zaak geraadpleegd te hebben, den Baron van *Swartzenburg* uit hun midden, nevens een anderen Heer uit gemelden Raad tot dien Ambassadeur, om hem de Stukken van 't Geding mede te deelen, op dat hy zoude overtuigd zyn, dat in dit geval geene Godsdienstige haat plaats hadde, noch eenige andere diergelyke reden, maar dat het alleenlyk geschiedde om een openbaar en schandelyk Verraad, minst aan persoonen van hun Charakter voegende, behoorlyk en naar rechten te straffen; in 't kort dat, vermits de daad tot het Krygsweezen behoorde, een der voornaamste Aanleggeren Soldaat zynde, de zaak, om haar verband, ook voor den Krygsraad moeste worden afgedaan.

Onder de gevangenen waren 'er drie, die onschuldig bevonden en weder in vryheid gesteld werden; de anderen werden allen onthoofd, de Geestelyken, om dat het verraad hun in den Biecht bekend gemaakt was, en zy het niet geopenbaard hadden, en de overigen als de Aanleggers. De Soldaat, zyn vrouw en de Metselaar wierden den 30 April onthoofd; de vrouw begroef men onder de Galg, de twee andere hoofden op staaken gezet en het Lighaam des Soldaats gevierendeeld zynde, wierden de deelen aan de vier Hoofdpoorten opgehangen. De Bier-Brouwer werdt den 1 Mai onthoofd, gevierendeeld en begraaven. Tot zyn einde toe bleef hy by zyne bekendtenis der door hem ontdekte persoonen, en verweet zyn lyden den Jesuït *Vink*, dien hy voor 't jongste Gericht beriep.

Deezen Pater wierdt op den 6 Juny de dood aangezegd, het welk hem niet verschrikte, alleen verzocht hy om een' Biechtvader, welken hy *Gods Luitenant* noemde; maar de Predikant, *Philippus Ludovicus*, gaf hem te verstaan, dat men, om goede redenen, niet zoude toestaan, dat 'er een Biechtvader of eenig ander Roomsche Geestelyke, by hem kwam. En dit was in der daad te gevaarlyk, want, waren 'er thans verscheiden' Geestelyken aan dit verraad schuldig, men kon geen vertrouwen op de anderen stellen; en men zou, indien zulks al eens was toegestaan geweest, met reden voor de herhaaling deezes toelegs zyn beducht geweest. De *Pater* zei daar op aan den Predikant: zoo

zal ik dan mynen Generaal, *dat is*, *God bidden en de Absolutie van hem verwachten;* wyders noodigde hy den Predikant, om dien avond by hem te blyven eeten. *Ludovicus* hadt verscheidene gesprekken met dees ongelukkigen Jezuït, die meest alle over den Goddienst gingen, en, schoon hy, naar getuigenis van dien Predikant, van alle de gevangenen het yverigste ware in het aanroepen der Heiligen, deedt hy nogthans 't Avond- en Morgen Gebed knielende met den Predikant. Wanneer men hem de handen samenbondt en naar de Gerechtsplaats zoude brengen, zeide hy: *Nunc abjuro & renuncio omnibus Creaturis*, *quae* CHRISTO *adversantur*, dat is: *nu zweer ik af en verzaake ik alle Schepselen*, *die tegen Christus zyn*, woorden, die hy mogelyk naar zyn trant verstondt, maar die eenen zeer goede betekenisse hebben. Hy beleedt op het Schavot alle de misdaaden, die hem voorgeleezen wierden, en dankte de Justitie voor zulk een genadige straf. Hy knielde nu en badt nevens den Predikant, doch; naa 't gebed zeide hy het *Ave Maria* en *Sancte Francisce*, waarom de Predikant hem vermaande recht naar *Christus* te gaan, het welk hem deeze taal deedt spreeken: *Christus*, *ontferm u myner*, *ik beveel U mynen geest*, met welke woorden hy teffens 't hoofd verloor, 't welk, gelyk die der voorigen, op een staak gezet wierdt, doch zyn lighaam is op een eerlyke, schoon onbekende plaats, begraaven, op dat de Roomschgezinden, zegt men, niet moggen komen om het zelve eere aan te doen, gelyk ze nogthans aan het hoofd gedaan hebben, want hy staande zyn leeven by hen hooggeächt en bemind was.

Ondertusschen wierdt de dood ook aan Pater *Sylvius* aangekondigd; die deeze tyding even onverschrokken ontfing, alzoo hy steeds betuigd hadde van 't verraad niets te weeten, als Pater *Vink*; de gemelde Predikant verzekert dat men aan hem nimmer hadt konnen bemerken, dat hy voor den dood beducht was, zynde in het vast vertrouwen, dat hy als een Martelaar storf. Zyne standvastigheid, als het ware, ging zelfs tot eene Philosophische ongevoeligheid; want even naa de aankondiging zyns Vonnis, deedt hy eenen goeden Maaltyd, *drinkende op verscheidene gezondheden*; ja des morgens, kort voor zyn dood, zeide hy: *ik heb grooten honger*, en deedt teffens een goed ontbyt. Veelligt was hy in den trant van onze tegenwoordige Wysgeertjes,

jes, *ramzalig Philosophisch*; want van *Religie* wilde hy niet veel hooren, bekennende dat de Predikant geleerder was dan hy. Men vraagde hem wat hy geloofde? *Dat God barmhartig is*, antwoordde hy, *en wat de Heilige Kerke geloofde*; de Predikant bestrafte hem over dit antwoord, zeggende zulks van een Boer en niet van een Priester te hebben verwacht.

Naademaal dit geval zeer treffende is in de Nederlandsche Gebeurdtenissen deezes jaars, konnen wy niet voorby om den dood van alle de Geestelyke persoonen, die in dit verraad ingewikkeld waren, wat omstandiger te melden, en onze onderscheidene Leezers kunnen 'er nuttige aanmerkingen uit opmaaken. Deeze *Sylvius* betuigde op 't Schavot, dat hy tot dit verraad niets hadt bygebragt, maar dat hy 'er slechts kennis van heeft gehadt, verzoekende dat men 't zynen vrienden niet zoude toekennen; onthalsd zynde op den 24 Juny, wierdt zyn lighaam nogthans ter aarde besteld.

Nu kwam de beurt van den Jezuit, *Philips Notting*, die van allen de hardnekkigste was. Hem werdt de dood aangezegd op den 13 July. De Predikant *Ludovicus* des avonds in zyne Kamer komende, en hy, te bedde zynde, trok de Gordynen toe, en sprak hem telkens tegen; doch, dit niettegenstaande, ging de Predikant voort in zyne vermaaningen, waar uit een gesprek tusschen hen beiden ontstondt; 't welk wy uit aartigheid hier zullen laaten volgen. De Predikant vong dus aan:

LUD. *Ik ben hier gekomen uit Christelyke Chariteit, om u in uw uiterste zwaarigheid te vertroosten, en eenen weg te bereiden tot een Heilige goede Resolutie, en tot een zalig uure des doods.*

NOTT. *Ik hebbe uw chariteit en Christelyke Affectie niet van doen, houdt uw harte en laat het myne ongekweld; gy wilt voor my een goeden weg bereiden, en gy zyt zelve op een kwaaden weg, want gy een Verleider des Volks zyt: gaa weg, zegge ik u.*

LUD. *Ik ben geen Verleider des Volks; ik zoeke 't volk te leiden op den weg des Leevens, die* CHRISTUS *is: is dat een kwaade weg?*

NOTT. *Zwyg van deeze dingen stil; gaa, zeg uwen Schaapen, dat ze my, zonder oorzaak, ter dood verweezen hebben: ik zal op het Schavot ontkennen 't geene ik gezegd en geschreeven hebbe. Zeg ook tot uwe Hooge Overigheden, dat ze tegen de Privilegiën van 't Land hebbe gezondigd, doordien zy de Administratie van de Justitie hebben*

over-

overgegeeven aan Militaire *perſoonen; voorts zeg ik u, dat ik geen kennisſe hebbe gehad van 't Verraad: daarom gaa weg, zeg ik u.*

Lud. *Wat de Rechters hier in gedaan hebben, dat begeere ik niet te disputeeren. Uwe Confesſie, uwe eigen hand legt daar, en de Confesſie van anderen tegens u legt ook daar. Aangaande onze Hooge Overigheden, die hebben daar mede niet gezondigd, dat ze de Adminiſtratie van de Justitie hebben overgegeeven aan de Militie; want, hoewel ik de reden niet wil onderzoeken, waarom zulks by haar geſchied: zoo zegge ik nogthans dat men u en uws gelyken alzoo moet tracteeren. Gy bekendt de Overheid des Lands niet voor uwe Overheid; gy vilipendeert de Justitie van de Politieke Magiſtraat: onder wien moet men u dan ſtellen? Ik zie wel, dat gy, op zyn Jezuït, (de welken hunnen Discipelen deeze lesſe leere: (ſi fecisti, nega) loogchent de feit, al hadt gy ze begaan) met de rechters wilt handelen. Gy zegt dat gy van het Verraad niet hebt geweeten; daar door verſtaat gy, op zyn Jezuïts, 't Verraad, dat over drie jaaren op* Schenkenſchans *was gepractiſeerd: of gy verſtaat dat zoo: ik hebbe van dit Verraad niet geweeten, naamelyk, op dat ik het aan de Geuzen zoude openbaaren. Is 't niet alzoo?*

Nott. *Neen, waarachtig, ik ſpreek ſinceer; ik zal daar op ſterven.*

Lud. *Hier begint gy al wederom te equivoceeren,* Frater Notting! *'t is nu geen tyd om te equivoceeren, maar om zich wel ter dood te bereiden.*

Nott. *Hoor, Pastoor, gy zyt* Pastoor *van de Gereformeerde Kerk, maar niet van de Jezuïten, daarom gaa weg van my, ik zal, en wil zonder u, wel ſterven; gaa weg, zegge ik u.*

Lud. *God zegene ons,* Frater Notting*! hebbe ik dan gezegd, dat ik met u zal ſterven? God wille my voor zulk een dood bewaaren, die gy ſterven moet! Ik ben geen* Verraader*, gelyk gy en uwe Complicen; ik ben hier gekomen, op dat gy, door myne vermaaningen, wel moogt leeren ſterven.*

Nott. *Hoor,* Ludovice, *gy zyt ook een* Verraader, *want gy weet dat ik een* Verraader *ben, en dat 'er nog meer Complicen zyn van 't zelve verraad; zoo moet ge dan ook door Beuls handen ſterven.*

Lud. *Maar,* Frater Notting..*; hoe veele uuren meent gy wel, dat gy nog te leeven hebt? Wilt gy dezelve uuren met gekken en ſpotten door brengen? Beken God uwe zonden.....*

Nott.

NOTT. *Hebbe ik u niet gezegd, dat gy me zoudt ongemolesteerd laaten? Gaa weg, zegge ik u.* 1638.

LUD. *Ik zal een wyl op deezen Stoel gaan zitten; want ik hoope dat, wanneer de eerste Alteratie een weinig zal voor by zyn, gy my dan zult hooren spreeken van de pointen des Geloofs en der Zaligheid.*

NOTT. *Ik hoop neen, gaat gy naar huis.*

LUD. *Ik zal God bidden, dat hy dit obstinaat harte gelieven zal van u te neemen, en te regeeren met zyn' Heiligen Geest, op dat gy my moogt hooren.*

NOTT. *Zoo zal ik God wederom bidden, dat hy uw gebed niet zal verhooren, en dat hy my die genade niet zal doen, dat ik u zal hooren; gaa weg.*

LUD. *Gy weet recht te voort, in deeze Alteratie en Perplexie, niet wat gy spreekt, als dat over is, zoo zullen wy anders samenspreeken: ondertusschen zal ik denzelven tyd met patientie verwachten.*

Op deeze wyze liep dit gesprek af; doch gelyk de Jezuït, met al zyne schynbaare ongevoeligheid, veel meer geestigheid (of, zoo men wil, waren het slechts Kwinkslagen, die echter uit geen stompen geest kunnen voortkomen) gebruikte dan de Predikant, die eenvoudig was en alleen den plicht der liefde zocht te volgen; zoo was de Jezuït *Pasman*, die in een nevens zynde Kamer zat en zyne reden hadt gehoord, daar over verergd. Hy zondt derhalve, staande 't voorsz. gesprek, een Militair tot *Notting*, dien hy op zyne Priesterschap liet aanzeggen geene omwegen meer met den Predikant te gebruiken, maar aan te hooren wat die hem zou zeggen. Hier op liet *Notting* den Priester zeggen, dat hy niet meer onder zyn gebied stondt, gelyk voor deezen, en dat hy hem dus niet meer hadde te beveelen; dat hy voor zich zelven konde zorgen en dat hy de oorzaak van zyn dood ware. Dit antwoord, wilde men kwaalyk van *Notting* oordeelen, zou iemand kunnen doen denken, dat hy al zoo goed een Turk als een Christen ware; maar veelligt was zyne Philosophie geschikt naar deeze Eeuw.

De straf, die hy ontfing, was eveneens als die der andere Geestelyken; onthoofd zynde, werdt zyn hoofd op een staak gestooken en zyn lighaam onder de galg begraaven. Wy weeten niet hoe verre zyn moed hem bybleeve op 't Schavot, wanneer hem dat akelig oogenblikje voor oogen stondt; maar, volgens

verhaal van den gemelden Predikant, die hier in te gelooven is, vermits hy hem verzelde, gedroeg hy zich onder weg niet zeer bezadigd: „ Op ſtraat, *zegt hy*, heeft ons die kwant zoo veel „ ſpels gemaakt, dat wy met hem geen' raad wisten. Hy wilde „ geenſins met ons, Predikanten, gaan; doch hy ging einde„ lyk, toen hy zag, dat het niet anders weezen konde. Wy „ mogten hem op ſtraat niet aanſpreeken, om dat hy *protesteerde* „ van het ongelyk, dat hem van ons geſchiedde. Hy heeft „ aan niemand op ſtraat *adieu* gezegd; op 't Schavot heeft hy „ knielende 't gebed met my gedaan: wy hebben hem niet hoo„ ren Santen of Santinnen aanroepen."

Zoo ſtoutmoedig als Pater *Notting* den dood hadt onder de oogen gezien, zoo flaauwhartig was daartegen Pater *Gerardus Pasman*. Hy was zeker met de Jezuïten van gevoelen, *dat geen Geestelyk perſoon gehouden is een Verraad te ontdekken*, *of hy moet afvallig worden*; nogthans leert men den mensch te recht kennen, wanneer hy werkelyk in gevaar is; want wy hebben fraai te ſpreeken en meesterlyk iets te beweeren, zoo lang wy zulks onverhinderd kunnen doen. *Pasman* behoorde niet tot dat ſoort van Lieden, die, zich eens in een zaak ingewikkeld hebbende, dezelve ſtandvastig en gemoedig geſtand doen, zelfs in het uiterſte gevaar; of tot dat ſoort, welk, op hoop van onſtraffelykheid, eens een fout begaan hebbende, en vervolgens, onverwacht, deswegens in ongelegenheid komende, zich ſtraks in de armen der Goddelyke Barmhartigheid werpen, en in vast vertrouwen daar op, hunne wel verdiende aardſche ſtraf, onverſchrokken, ondergaan: neen, hy was moedig genoeg in zyne onbezorgde veiligheid, maar gantsch kleinhartig in den nood. Ingevolge hier van, toonde hy zich voor den Predikant *Ludovicus* veel beleefder dan *Notting* gedaan hadde. Hy noemde hem, zoo rasch hy by hem kwam, welkom en gaf hem de hand, verzoekende dat hy het hem niet kwaalyk geliefde te neemen, dat hy tot nog toe geweigerd hadde hem te ontfangen. Veelligt hadt *Pasman* zich met de ydele hoop gevlyd van 't gevaar door loogchening te ontkomen. Hy was zeer weemoedig, en vreesde den dood, door een kwaade geſteldheid, gelyk voor is gezegd, van zyn Christelyk harte, meer dan anderen. Echter nam hy alle vertroostingen en vermaaningen uit Gods woord greetig aan,

en

en hy was niet minder dankbaar en goedaartig; want hy bedankte den Predikant niet alleen voor zyne vertroostingen aan hem, maar ook aan zyne Amptgenooten, beweezen, van welken hy nimmer kwaad, maar altyd goed sprak. Tot het gebed was hy steeds genegen; werpende zich zoo dikwyls met den Predikant op zyne knieën, als deeze het gebed deedt, en doende zelve in zyne eenigheid veele fraaije Gebeden in het Latyn, die alleen aan God gericht waren; zelfs heeft hy nimmer eenen Biechtvader begeerd en als hem, ter plaatse van 't gericht gaande, een Priester ontmoette, die hem absolveerde, scheen hy daar weinig werks van te maaken. Men zegt, dat hy niet éénmaal van een *Heilig*, zoo min als van het *Vagevuur*, gewag gemaakt heeft, Gode alleen zyn' zonden belydende en zich op Christus dood en verdiensten berustende, waar van hy zeer dikwerf sprak. Al wie zyn taal en wandel naaging, ten minsten, gedurende zyne gevangenis, die zou veeleer gedacht hebben, dat hy de Leer van *Calvinus* meer toegedaan was dan die der Roomsche Kerk. Om kort te gaan, naa dat hy op 't Schavot met Do. *Brelius* knielende 't Gebed, en zelve nog een afzonderlyk gedaan hadt, verzocht hy den Scherprechter, dat hy geliefde zorg te draagen zyn hoofd met niet meer dan eenen slag af te slaan, beveelende voorts zyn' Ziel alleen aan zynen Verlosser; zyn lighaam en hoofd wierden in de Kerk der Jezuïten begraaven. Op 't Schavot hadt hy ontkend eenige dingen, welken de pyn hem hadt doen belyden, zeggende slechts eene duistere kennis, door Frater *Notting*, van 't verraad gekreegen te hebben.

Nu kwam de beurt van den Rector der Jezuïten, *Jan Baptist Boddens*, die ten zelfden dage als Frater *Pasman*, naamelyk den 30 July, der Justitie voldeedt en de zelfde straf als deeze onderging. Hy was van een eerlyk Geslacht en van *Brugge* af komstig, geacht wegens zyne kunde en welspreekendheid. Even voor zyn dood schreef hy den volgenden Brief aan den Hertog van *Bouillon*, Gouverneur van *Maastricht*, die toen reeds van Religie veranderd was:

„ Zynde nu ter dood verweezen, zoo hebbe ik my verstout „ deeze weinige Letteren aan Uwe Excellentie te schryven, „ om Haar te bedanken voor alle gunst en eere, die ik hier, „ te *Maastricht*, van Haar genooten hebbe. Ik verklaare, dat

 „ ik

„ ik altoos een zeer getrouw en onderdaanige Dienaar van Uwe
„ Excellentie geweest ben, en derhalve bidde ik dezelve, dat
„ Zy gelieve voor een *gewisse waarheid* deeze zaak te *gelooven*,
„ *die* ik *op myne Zaligheid*, en *op* de *genadige Sententie Gods*, die my,
„ binnen weinige uuren staat te verwachten, betuige, dat ik *vas-*
„ *telyk* verzekere, *dat ik*, *voor de ontdekking van 't verraad* ('t welk
„ *Jan Landman* reeds met den dood betaald heeft.) *in het minste*,
„ *noch directelyk noch indirectelyk iet daar af geweeten hebbe*, veel
„ min dat ik daar mede zou gemoeid geweest zyn, 't welk ik
„ zoo dikwyls aan Uwe Excellentie mondelyks verklaard hebbe,
„ hoe eigenlyk zulks met onze Constitutiën strydt en van dezel-
„ ven zeer verre af is; hier op gaa ik sterven, en, tot oorkonde
„ der waarheid, kust met alle rechtzinnigheid en eerbied de
„ handen van Uwe Excellentie, de allergetrouwste en meest
„ verbonden' Dienaar.

Johannes Baptista Boddens.

„ Ik ben genoodzaakt door de hand des Cipiers te schryven,
„ naademaal de myne, door het pyningen, onbruikbaar ge-
„ worden is."

Uit Maastricht den 20 July 1738.

Deeze Brief wierdt den Gouverneur in den *Hage*, waar hy zich toen bevondt, ter hand gesteld, en alzoo dezelve kort daar naa verspreid werdt, duidden hem de Gereformeerden zulks zeer kwaalyk, meenende dat hy dien hadt moeten verbranden. Ondertusschen was *Boddens* door het pynigen in dien staat gebragt, dat hy naar 't Schavot door vier Cellebroeders moest gedraagen worden; wanneer hy den slag kreeg, riep hy met een harde stem, tot verwondering van een iegelyk, uit: *ô Vader! ô Jesu! in dyne hand beveele ik mynen geest.* Zyn hoofd en lighaam werden insgelyks begraaven.

Dit was het Verraad op *Maastricht* en zoodanig de straf der Verraaderen. „ Dus vervoert, menigmaal een kwaalyk begree-
„ pen Godsdienst de menschen tot misdaaden, die een geduurig
„ wantrouwen verwekken tusschen hen, welken van verschil-
„ lende gevoelens zyn, waar door ze voor elkanderen bang
„ worden, in plaats van zich getrouw te kwyten in de plichten
„ van de Burgerlyke Maatschappy, en van malkander eene rust te

, doen

„ doen genieten, die door geenen Godsdienst moest worden ge„ stoord. De Godsdienstyver heeft veel kwaads in de wereld „ veroorzaakt, en hy zal het doen zoo lang de denkbeelden van „ het waare en valsche desaangaande by de menschen plaats zul„ len hebben."

Ondertusschen kwam de Markgraaf *de Turenne* tot *Maastricht*, om aldaar eenig volk, ten dienste van Frankryk, aan te werven, en 'er een klein Leger van te vormen, dat zich by *Scharen*, niet verre van *Maastricht*, onthielt; doch dit volk werdt aldaar door de Keizerschen onder den Graaf van *Suis* overvallen, juist als zy daar op het minst verdacht waren; zy staken 't Dorp *Scharen* in brand, sloegen over de vyftig Franschen dood en maakten veele gevangenen: dan de Keizerschen wisten zich, uit vreeze voor het Garnizoen van *Maastricht*, niet van de overwinning te bedienen, anders hadden zy al dit volk in de pan gehakt en nog grooteren buit gekreegen. De Franschen vluchtten nu in de Stad, om niet andermaal het zelfde lot te ondergaan. Doch, wanneer de Markgraaf *de Turenne*, zoo uit *Luik* als van elders, nieuw volk geligt, en nu by de zestienhonderd man onder zyn gebied hadt, overviel hy de Keizerschen te *Hertogenrade*, waar van hy veele gevangenen binnen *Maastricht* bragt; voorts stelde hy de omliggende Landen van *Keulen* onder brandschatting, op nadrukkelyk bevel zyns Konings, die misnoegd was op den Aartsbisschop. Vervolgens begaf *Turenne* zich met vierhonderd man te voet en twee stukken Geschut naar het Klooster *Bef*, dat tusschen *Hanuye* en *Namen* is gelegen, waar in zich twee Compagniën Spanjaarden te voet en vyf Cornetten te paard bevonden; de Ruiters wachtten het gevaar niet af, maar maakten zich t'zoek en lieten 't voetvolk in 't gevaar steeken. De Markgraaf kon dus dit volk te ligter verslaan, hy liet de Abtdy ten eenemaal uitplonderen en keerde naar *Maastricht* terug met honderd gevangenen, waar onder een Abt, een Capucyn en een Sergeant was. Terwyl nu de werving tot *Maastricht* voortging, nam hy intusschen den weg naar Frankryk met duizend man te paard, waar by de Dorpen grootelyks te lyden hadden.

Doch de Keizerschen bleeven den Franschen niet te kwaad; zy hadden de Stad *Aach* vrywaaring gegeeven, en dachten zich daar in te kunnen inkwartieren; maar zulks door de Regeering ge-

geweigerd zynde, sloeg de Markgraaf de *Granq* op den 9. Maart het beleg daar voor met zesduizend man, en dwong haar, na elf dagen belegerd te zyn, om vyftienhonderd man te voet en honderd veertig Ruiters in te neemen, behalve de bagagie.

Wy zyn thans in verplichting, ten opzicht des Verbonds tusschen Frankryk en deezen Staat, om de zaaken van wederzyden te verhaalen, en vermits de Franschen zich weinig tyds voor de Staatschen te veld bevonden, moeten wy natuurlyk ook hunne onderlinge bedryven door elkaander verhaalen.

De Maarschalk *de Chatillon* kwam den 1 Mai met vyfentwintigduizend man te voet en zesduizend te paard in *Artois*; alwaar zyn volk geen kleine voetstappen van hunne roofzucht naliet. Dit was gevoelig, maar zyn oogmerk was niet te doorgronden; nogthans sloeg hy den 29 der genoemde maand 't beleg voor *St. Omer*, waar voor hy drie kwartieren liet maaken: hy nam het zyne te *Arques*, dat van den Heere *du Hallier* was by 't Kasteel van *la Forté* en het derde te *Bacq*. Doch eer deeze bezetting kon besloten worden, was 'er de Prins *Thomas van Savooije* by; hy naderde tot *Grevelingen*, naa by *St. Omer* gelegen, waar van de Heer *Wesemaal* Gouverneur was, dien hy met duizend man versterkte: wy zullen straks zien wat zy hier omtrent verrichtten.

Middelerwyl verzamelde zyne Hoogheid 't Staatsche Leger digt by de Schans *ter Voorn*, en de Ruitery in 't Land van *Ravestein*, geevende bevel om van daar af te zakken, in Schepen, naar den kant van *Zeeland*. De Prins was zoo men zegt, eerst gezind de Stad *Hulst* aan te tasten, doch wy hebben gezien dat *Antwerpen*, achtervolgens de begeerte van Frankryk, meest ten doele stondt, gelyk vervolgens zal verhaald worden. En, om te meerder Volks in 't veld te kunnen brengen, waren 'er, met goedvinden van hunne Hoog Mog., vyfduizend Waardgelders in de maand April aangenomen.

Ondertusschen hadt de Kardinaal-Infant, zich van alle zyden berend vindende, zyne voornaamste Veldoversten ook naar onderscheiden plaatsen gezonden, terwyl hy zelve, tot meer voorzorg, te *Brussel* bleef. Prins *Thomas van Savooijen* was naar den kant van *Duinkerken* gezonden met eenige Croäaten en een goed gedeelte van het Spaansche Leger, en hy sloeg zich daar mede omtrent

Ka-

Kameryk neder, van waar hy *St. Omer* ook te hulp kwam. Graaf *Jan van Nassauw* wierdt tegen de Franschen gezonden met agtenveertig Cornetten Ruiters, en de Heer *des Fontaines* naar *Lier* met eenige Vaandels voetvolk en vyfenveertig Cornetten te paard, die onder het bevel waren van den Markgraaf *Sfondrato*, 't welk als een noodleger zoude dienen; terwyl zou zich omtrent *Roermond* de Markgraaf de *Lede* tochtvaardig houden met meer dan drieduizend man te voet.

Terwyl het Staatsche Krygsvolk zich ter voorgemelde plaatse verzamelde, vertrok zyne Hoogheid den 25 Mai, naa alvoorens zyn Lyfwacht voor uit gezonden te hebben, uit den *Haage* in gezelschap zyner Gemaalinne, van Graaf *Hendrik van Nassauw* en anderen naar *Gouda*, alwaar zy het middagmaal hielden en voorts op *Ysselstein* en *Buren* trokken, in welke laatste plaats de Prinses zich bleef onthouden. De Prins by zyn Leger gekomen zynde, liet hetzelve monsteren, waar op hy Graaf *Hendrik* naar *Nymegen* zondt met een goed deel volks, bestaande in drieduizend man te voet en een goed getal te paard, om de daar omstreeks liggende plaatsen te beschermen, als aan de *Rhyn*, *Maas* en *Waal*.

De Algemeene Staaten hadden nu ook een Bededag verordend, die gehouden moest worden op den 9 Juny, en hunne Gemagtigden kwamen by den Prins in 't Leger, om met hem te beraadslaan over de zekerste wyze om 't Beleg van *Antwerpen* te ondernemen. Men moest zekerlyk den kant van *Vlaanderen* het eerst bezetten, om daar door den vyand te beletten, van die zyde, volk in de Stad te werpen, en om haar tevens van dien kant in te sluiten. Daar waren twee middelen om dit te doen; men moest naar den Dyk van *Calloo* vaaren, en tusschen de *Marie-Schans* en het *Vlaamsche Hoofd* voet aan Land zetten: of wel naar *Liefkenshoek*, daar Landen, en voorts door het ondergeloopen Land van den *Doel* naar den Calloosche Dyk trekken. Dit laatste middel was wel het moeijelykste, nogthans wierdt het den voorrang gegeven, uit oorzaake dat het niet mogelyk was om, zonder ontdekt te worden, met zulk een Vloot aan den gemelden Dyk te komen, 't welk den Spanjaarden gelegenheid zou gegeven hebben, om daar voor de Staatschen te komen, en hun het Landen te beletten.

Zyne Hoogheid, intusschen den 13 Juny te *Bergen-op-Zoom* gekomen, waar 't volk ook geland was, liet te *Noordgeest* een Le-

Leger formeeren, en verkoos Graaf *Willem van Nassauw*, die zyn beleid reeds te vooren meermaals getoond hadt, tot deeze onderneeming, waar toe hem meêgegeeven werden drieënzestig Vaandels, die by naa zesduizend mannen uitmaakten, zes ligte halve Kartouwen en twaalf Veldſtukjes; mitsgaders veele Schepen en Sloepen, allen van Krygsbehoeftens en Bootsgezellen zeer wel voorzien. Terwyl nu Graaf *Willem* dit onderſtondt, zou de Prins te *Bergen-op-Zoom* blyven met de rest van 't Leger, dat uit vier Engelſche Regimenten, vyf Franſche, dat van den Graaf van *Solms*, dat van *Beverweert*, zevenëntwintig Compagniën Landzaaten en uit het grootſte gedeelte der Ruitery beſtondt, ten einde om, wanneer Graaf *Willem* in zyn aanſlag gelukte, en de Schanſen van *Calloo* en *Verrebroek* bemagtigde, zich terſtond naar *Borght* te begeeven, zich meester te maaken van de Schans van dien naam, en van die van *Blokkersdyk*, waar naa hy verder naar *Antwerpen* op trekken en zyn Leger by de Stad *Berchem* zou nederſlaan, om de Stad van dien kant in te ſluiten en te trachten een Brug te leggen over de *Schelde*, tegens over *Borght*, en nog eene andere beneden de Stad.

Ondertusſchen deedt Graaf *Willem* des nachts van zyn optocht, by laag water een inval in het Land van *Waas*, voorts zeilde hy met zyn byhebbende magt voorby *Liefkenshoek* in het Land van den *Doel*, waar hy weder voet aan Land zettede, en nu door de ondergeloopen Landen van den *Doel*, gelyk hem bevolen was, getrokken zynde, kwam hy op den Dyk van *Calloo*. Dit geſchiedde niet zonder de grootſte moeite, alzoo zyn volk niet alleen door het water gaan moest, maar ook tot aan hun middenlyf en nog hooger in het ſlyk zakte; echter belette dit niet, dat zy niet ter beſtemde plaats kwamen, ſchoon zy, als te denken is, zeer moede en afgemat waren, 't welk oorzaak van hun verderf zou hebben kunnen zyn, hadden zy goeden tegenſtand gevonden van den kant der vyanden; maar dien vonden zy 'er niet: want zy hadden zich niet kunnen verdeedigen, doordien zy niet alleen te moede waren, maar wel inzonderheid om dat hun geweer, door het ſlyk, ten eenemaal onbruikbaar was geworden. Wanneer zich de Soldaaten nu weder gereed gemaakt hadden, trokken zy op de Wykſchans *Stabroek* aan en veroverden dezelve zonder eenigen tegenſtand, gelyk ook die op de Dyk van *Calloo*, want het Regiment van *Crequi* nam

ter-

terstond de vlucht, als het de Staatschen zag aannaaderen, laatende slechts weinige Soldaaten en een Kapitein daar in, die allen gevangen genomen wierden. Hier op trokken de Hollanders naar de Kerk van *Calloo*, digt by voornoemde Schans staande, en vonden dezelve door driehonderd Soldaaten en zoo veele Boeren, benevens van twee stukken Geschut, bewaard; doch zy veroverden dezelve nogthans, en maakten zich dus meester van den geheelen Dyk, naa dat de Schans *Verrebroek* door Kolonel *Erentreiter*, die met drie Regimenten derwaards was gezonden, ook veroverd was, zoo wel als het Dorp van dien naam, alzoo zy, die daar de Wacht hielden, zich niet konden verdeedigen, door de overmaat van sterken drank. 1638.

Niet verre van Calloo lag de Schans *St. Marie*, waar in *Catrice* het bevel voerde, welke Graaf *Willem* door eenig volk liet aantasten; doch men kon slechts eenige Buitenwerken daar van bemagtigen, alzoo het by Calloo verdreeven volk, zich daar weder verzameld hebbende, hun dapper tegenstonden, op aanmoediging van Don *Louis de Sylva*, Gouverneur van *Antwerpen*, die zich met zyn ziek lighaam derwaards hadt begeeven, om te beletten dat de Staatschen niet verder voortgingen, met de rondom *Antwerpen* liggende Schansen te veroveren, 't welk te minder kon geschieden, doordien de Hollanders, geen varsch volk ontfangende, te zwak waren om iets verders te bestaan. *Sylva* ondertusschen versterkte zich op den Dyk in dier voege, dat de Staatschen niets tegen de eene en andere Schans, van welken de Spanjaarden op den Dyk nog meester waren, konden bestaan, maar zich, zoo veel mogelyk, verschansten.

Graaf *Willem*, meester van *Calloo* zynde, dacht het dus ook niet raadsaam zynen last verder uit te voeren in 't bemagtigen van *Borght* en *Blokkersdyk*, uit vreeze dat 'er thans te veel Spanjaarden in 't Land van *Waas* mogten zyn, die hem daarin zouden verhinderen; dan zyn vermoeden was zonder grond: hy vergenoegde zich dus met zyne reeds veroverde Schansen te versterken. Hy zondt hier op bericht van zyne gesteldheid aan den Prins, het welk dien Vorst noodzaakte om van zyn voorneemen af te zien; derhalve liet hy zyn voetvolk zich te *Noordgeest*, en zyne Ruitery te *Wou* nederslaan, om daar den Voortocht van Graaf *Willem* af te wachten. Doch de Prins, naa zulks verstaan te hebben, hadt straks den Heer

van *Beverwoert* met een Kapitein derwaards gezonden, om den toestand van Graaf *Willem* naauwkeurig naa te gaan, en hem daar van het zekerste verslag te doen; doch alles wierdt zoo bevonden, als deeze Graaf bericht hadt.

De Kardinaal Infant had middelerwyl niet stil gezeten; thans meer doorzicht hebbende in 't oogmerk van *Orange*, begaf hy zich naar *Antwerpen*, om deeze Stad, aan welker behoud zeer veel gelegen was, voor allen gevaar te beschermen. Op zyn weg derwaards kreeg hy door een Courier, of Postboden, tyding van den toestand der zaaken op voorsz. Dyk, waarom hy terstond de noodige bevelen gaf, om uit verscheidene Bezettingen nog eenig volk te ligten. Inzonderheid was hy zeer bevreesd voor *Hulst*, alzoo de vyand die Stad zeer ligt kon aantasten, zynde niet verder van *Verrebroek* gelegen, als deeze Schans van *Antwerpen*, en men kon dezelve aanmerken als de Poort van *Vlaanderen*, die, eens veroverd zynde, voor den vyanden het gantsche Land van *Waas* openlag. Derhalve liet hy 't Regiment van *Ribaucourt* te *Hulst* en dat van *Fuenclara* te *Beveren*, post vatten, om den Staatschen den voortgang af te snyden; hy zelve ging nu ook naar *Willebroek* om den vyand aldaar het hoofd te bieden, terwyl hy den Graaf *de Fuentes* met een goed deel volks gelaaten hadt, om 't Land en de Schansen aan de *Schelde* te verdeedigen. Inmiddels waren de drie Regimenten van *Picolomini*, die in *Luxemburg* en in deszelfs omtrek hunne Winterkwartieren gehouden hadden, benevens 't nieuw aangeworven volk van deezen Keizerschen Generaal, by den Infant te *Willebroek* gekomen, en wierden door denzelven zoo naar *Hulst* als naar *Antwerpen* gezonden, om beide deeze Steden voor allen inval te dekken, en gelyk 'er een overeenkomst van onzydigheid tusschen den Keizer en deezen Staat was, zoo gedroeg *Picolomini* zich nu verweerenderwyze. De Kardinaal hadt ook, zoo aan Don *Andreas Cantelmi*, als aan den Markgraaf *de Lede*, last gezonden, dat zy hem zoo veele troepen in *Vlaanderen* zouden zenden, als zy konden missen, en deezen gekomen zynde, begaf hy zich naar een kleine Schans, niet verre van *Antwerpen*, welke *'t hoofd van Vlaanderen* genoemd was, en riep aldaar zynen Krygsraad by een, om te raadpleegen over de beste wyze, op welke men de Staatschen te keer zoude gaan. Deeze Krygsraad bestondt uit den Markgraaf *de Caralbo*, weleer Generaal des

Ko-

Konings van Spanje in de *Indiën*, doch thans zyn Gezant en *Majordomo* van den Kardinaal; uit den Graaf *de la Fera*, Legermeester Generaal, *Philippus de Sylva*, den Graaf *des Fontaines*, *Andreas Cantelmi*, en de Baronnen van *Balançon* en *Grobbendonk*. Straks wierdt door den Infant voorgesteld, of het van goeden nut zoude kunnen zyn, indien men de Staatschen in hunne posten aantastede? De meesten oordeelden dat zulks gantsch niet raadsaam ware, overmits men by ondervindinge geleerd hadt, dat de Hollanders in hunne verschansingen niet als vruchteloos konden aangetast worden; daarboven was de grond tot zulks ongeschikt, de posten, die zy inhadden, te menigvuldig, en dus zou het Land in groot gevaar gesteld worden: want de vyand, *Antwerpen* eens bemagtigd hebbende, zou zeer ligt kunnen voortgaan met de verovering van andere in Spaansch Nederland liggende plaatsen, die veel minder van belang waren. Om kort te gaan, men wilde de Staatschen op een andere wyze 't hoofd bieden: doch *Cantelmi* dreef door, dat men de Schansen terstond zonder vertoeving moest aanvallen, om den vyand uit *Vlaanderen* te verdryven, 't welk den Infant ook het best naar den zin was, en de dag wierdt daar toe bepaald op den 19 Juny, dat nogthans, door den langsaamen optocht van zoo veele troepen, niet voor den 20 plaats nam.

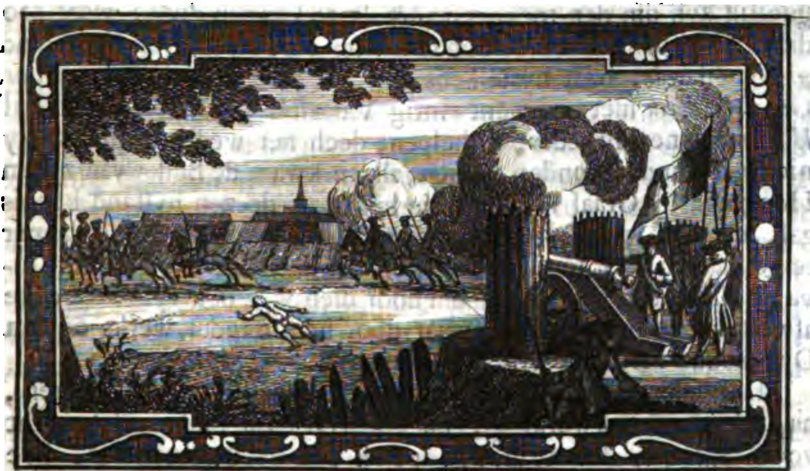
Het lot des Oorlogs was den Spanjaard in dit jaar gantsch voordeelig, te minsten tegen de Hollanders, en 't geen de Franschen, van hunnen kant, uitgevoerd hebben, is ook van geen groot aanbelang geweest, gelyk wy vervolgens zullen melden. Aan deeze zyde hadden de Spanjaarden beslooten om te middernacht van den 20 voorsz den aanval op de Staatsche Posten te beginnen, en *Cantelmi*, als de aanraader, was ook de voornaamste Aanleider der troepen, die hy in goede orde, langs den Dyk van *Hulst* liet optrekken, en zondt het gemelde Regiment van *Rivaucourt* langs den Dyk van *Vrazem*, met ordre dat, wanneer hy een Boerenhuis in brand zag, hy van zynen kant den Wapenkreet zou doen opgaan, waar door men den vyand eene afwendig zoude maaken, en, hoewel de grond niet voordeelig was, stelde hy de Ruitery nogthans tusschen beiden. Dit alles maakten de Staatschen, die met kruid en eenige manschap op nieuw voorzien geworden waren, zeer omzichtig, en wanneer hunne naasten verschansing door *Cantelmi* wierdt aangevallen, stelden zy zich zoo dapper te weer, dat

dat de kans van 't Gevecht een tyd lang niet alleen zeer twyfelachtig, maar ook zeer bloedig was, en de Spanjaard hadt gewis de overhand niet gekreegen, hadt de Hertog *d' Oria* hen met zyn volk niet, door een Moeras gegaan zynde, van achteren en ter zyden aangetast; maar nu hakte hy in de pan alle de geenen, die de eerste verschansing verdeedigden, en vervolgens werden 'er nog verscheiden andere Posten van de Hollanderen bemagtigd, niettegenstaande hunnen dapperen tegenweer: zelfs raakten de Spaansche Soldaaten moedeloos, toen zy zagen dat veele van hunne voornaamste Officieren, door 't Hollandsch Geschut, gesneuveld waren, en dat 'er ook veelen wierden gevangen. *d'Oria* zelfs was aan zyn knie by het springen van een Granaat gekwest, als mede de Heer *Cantelmi* op twee plaatsen van zyn lighaam, doch zyne kwetsuuren waren zeer ligt en beletten niet, dat hy het moedelooze volk weêr aanvoerde. Hy liet een afsnyding maaken, achter welke hy zich versterkte, verzorgende tevens de Posten, die hy reeds op de Hollanders gewonnen hadt, en noodzaakte de Staatsche Ruitery, door zyn Geschut, om zich achter den Dyk van Calloo te plaatsen. Nu liet hy, van den Dyk af tot aan het water toe Schanskorven voor zich zetten, en op de Beukery, die aldaar op zyn bevel gemaakt was, Geschut geplant hebbende, klopte hy de Hollanders daar mede zoodanig in de zyde, dat zy, naa eenigen tegenweer, gedwongen waren, den Dyk van *Hulst* te verlaaten, waar op *Cantelmi* terstond duizend Muskettiers liet plaatsen.

Ondertusschen was Graaf *Maurits*, eenigste Zoon van Graaf Willem een Jongeling van twintig, of eenentwintig jaaren, by de Schans van Calloo gesneuveld; want toen de Spanjaarden zich op den 16 Juny by deeze Schans vertoonden, viel hy met een hoop van twaalfhonderd man te voet en eenigen te paard op hen uit; doch tot zyn ongeluk hadden de vyanden negen Cornetten Ruiters, in een hinderlaage geplaatst, en veinsden, zoo men verhaalt, voor de Hollanders te vluchten, die hen dan ook moedig achter naa zaten, aangemoedigd by 't voorbeeld van Graaf *Maurits*, die hen met den Degen in den vuist daar in voorging, doch die zich echter een weinig te veel waagde. De vyanden, uit de hinderlaage te voorschyn komende, hakten geweldig op de Hollanders in, waar onder zy een grooter slagtinge aangericht zouden hebben, was de Kolonel *Balfour* met drie Cornetten Ruiters

ters hun niet te hulp gekomen: maar Graaf *Maurits* was toen reeds met een degen dwars door 't lighaam heen afgemaakt, en door eenige vyandelyke Soldaaten naakt uitgekleed zynde, dachten zy zyn dood lighaam mede te neemen, maar eenige Staatsche Ruiters, zulks ziende, ontweldigden het aan deeze vyanden en bragten 't zelve naar *Heusden*. Deeze dood baarde groote rouwe in 't Leger; alzoo hy een jongeling van groote hoop was, en zich by het volk wist bemind te maaken, en dezelve kon zyn' Vader, die reeds niet te wel gemoed was wegens het kwaalyk slaagen van deezen Veldtocht, niet als met de grootste Droefheid vervullen.

Wy schetsen dit geval in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men een Dyk, waar op een Schans door de Staat„ schen belegerd is, wat verder op een dwarsweg ziet men den „ jongen Graaf *Maurits* dood ter aarde leggen, en eenige Spaan„ sche Ruiters, die bezig zyn met het lighaam te ontkleeden, „ maar eenige Staatsche Ruiters ziende aankomen, in alleryl „ de vlucht neemen, laatende 't lighaam half ontkleed leggen.

Terwyl *Castelmi* de Hollanders, als gezegd is, zoo moedig en gelukkig te keer ging, liet de Markgraaf *de Lede* den Dyk van *Melsen* bezichtigen door Kolonel *Guasco*, en denzelven bekwaam vin-

vindende om de Hollanders aldaar in hunne zyde te vallen, zondt hy een goed gedeelte Muskettiers derwaards, en hy zelve ging met een ander gedeelte, zoo te paard als te voet, hen van vooren bespringen, doch kon met dat al weinig op dezelven winnen; zoo min als de Graaf van *Fuenclara*, die zulks van een anderen kant bestondt; zy verschansten zich slechts op de plaatsen, die zy 't voordeeligste achtten.

Graaf *Willem* zag zich dus in eene zeer groote benaauwheid; alzoo de vyanden hoe langs hoe sterker wierden, daar hy tot nog toe te vergeefs bystand verwacht hadt. Dit kwam niet uit gebrek aan volk in het Leger des Prins; maar het wéér wilde niet gunstig zyn om den toevoer van volk te kunnen doen; want zoo dra de slechte staat van deezen Graaf ter ooren van zyne Hoogheid gekomen was, hadt hy telkens getracht hem te ondersteunen, en Graaf *Hendrik* met zevenentwintig Vaandels gezonden om Graaf *Willem*, zynen Broeder, te helpen, doch het wéér belette dat zy niet by elkander konden komen; alleen kwam de Boden van zyne Hoogheid by Graaf *Willem*, die hem van deezen bystand kennis gaf, en van wege den Prins vermaande, om zich steeds dapper te gedraagen, en te waarschouwen dat de Prins terstond een inval in *Vlaanderen* zou doen, om door dien weg den vyand tot eene afwending te noodzaaken, waar door hem minder werks op den Dyk zoude verschaft worden.

Maar alle deeze belofte, hoe welmeenende zy ook waren, hadden geene uitwerking, en Graaf *Willem* ondertusschen zat voor de zaak. De vyanden, gelyk zoo even gezegd is, hoe langs hoe sterker geworden zynde, zag hy nu gereed om hem rechtstreeks aan te tasten, en den Kolonel *Erentreiter* van hem af te snyden; men hadt hem ook bericht gegeeven dat de vyanden van zins waren, om zich niet alleen neder te slaan tusschen *Vajrewyk* en *Calloo*, waar toe zy een bekwame gelegenheid hadden, maar ook om in de *Paarde-Schans* met Ponten, Sloepen en Schepen in de ondergeloopen landen van den *Dyk* te bezetten, waar door hem alle hulp en toevoer, indien ze al zouden komen, afgesneden worden. Dit overlegde Graaf *Willem* nog met zyn [illegible], het geen ongegrond gerucht was; en hy besloot dan in eenen Krygsraad, om, daar zy toch niets tegen den vyand met voordeel konden onderstaan, terug te keeren. Men zegt dat de Graaf

dit

dit gevaar ziende, 't zelve voor zyn persoon niet wilde inwachten, maar zich in een klein Schuitje begaf en wegvoer, onder voorwendsel, dat hy den Prins van Orange mondeling om bystand zoude verzoeken, en dat de troepen, beter van zyn voorneemen onderricht, straks naa zyn verwydering den moed lieten zakken en in wanorde raakten. Wy zullen de waarheid hier van niet beweeren, maar wy denken 't zeker dat hy, naa gehouden Krygsraad, met zyn volk denzelven weg weder koos, dien hy gekomen was; doch deeze terugtocht, des nacht van den 21 en 22 Juny geschiedende, ging gantsch in wanorde, en de vyanden, die reeds voordeel met zyne overwinning zocht te doen, zag zich de kans daar toe nog grooter; zy schooten daar op toe, bemagtigden de Schansen van *Verrebroek* en *Calloo*, sloegen over de tweeduizend der Staatsche Soldaaten en Officieren dood, die gedeeltelyk ook verdronken, alzoo zich een ieder even spoedde om zyn lyf door de vlucht te bergen, en namen tweeduizend driehonderd zeventig daar van gevangen, behalve 't buit maaken van meest al 't Geweer, Kleederen, Bagagie, Paarden, het Geschut en tachtig Schepen zoo groot als klein. Dit verlies was zoo aanmerkelyk voor den Staat, dat het vergeleken werdt by dat der Sloepen, 't welk de Spanjaarden, genoegsaam digt by dezelve plaats, ten jaare 1631 geleeden hadden onder aanleiding des Graave *Jan van Nassauw*. De geenen, die zich met de vlucht van deezen slagtbank gered hadden, kwamen naakt te *Bergen-op-Zoom*, van waar ze naar de naaste Bezettingen gezonden wierden. Graaf *Willem* hadt zich met groote moeite naar de sterkte *Liefkenshoek* begeeven, waar hy ziek te bedde ging leggen, alzoo hy niet alleen afgesloofd was wegens de uitgestaane moeite by deeze onderneeming, maar ook en door de droefheid over het verlies van zyn Zoon en over zyne nederlaag, die hem gantsch ter harte ging.

Ondertusschen hadt zyn Hoogheid de tyding van deeze nederlaag gekreegen juist als hy zyne troepen liet inschepen, om den inval in *Vlaanderen* te onderstaan; hy was zeer gebelgd over dit voorval, want, naar sommiger zeggen, hadt hy de bemagtiging van *Antwerpen* voor zeer gewis gehouden; hy wilde niet dulde dat men 't een retraite, of aftocht noemde, 't was een vlucht een verloop, zeide hy, en wel zulk een schandelyke vlucht, dat men in geen

hon-

honderd jaar van een dergelyke gehoord hadt. Het moeide zyne Hoogheid, dat zoo veele braave mannen zoo jammerlyk gesneuveld waren in eene vlucht, die zonder zyne kennis genomen was, daar hy zich zoo digt by de hand bevondt, dat men hem tweemaal daags tyding kon doen bekomen; en nog wel tegen de Krygswetten, dewyl hy Graave *Willem* deezen Post hadt toevertrouwd, dien hy, zonder zyn bevel niet mogt verlaaten: *want alle Officieren, die iemand boven zich kennen, mogen niets doen zonder bevel en ontbiet, dit is een voorrecht, welk de Kapitein Generaal alleen heeft*. Zyne Hoogheid was niet zonder reden misnoegd, alzoo hy met zekerheid wist, dat de Spanjaarden, die zyne troepen by *Calloo* verslagen hadden, behalve hunne Ruitery, niet boven de zeven- of agtduizend mannen sterk waren; doch het was reeds daar aan toe. Zyne Hoogheid wendde straks zyn' gedachten tot een nieuwe onderneeming, en liet dertig Vaandels ligten uit de Inlandsche Bezettingen, die hy naar *Gornichem* zondt, om voor allen inval van dien kant bevryd te zyn; de wapenlooze Vluchtelingen van *Calloo* werden insgelyks derwaards gezonden, naa dat men dezelven van krygstuig op nieuw voorzien hadt.

Terwyl dit gebeurde waren de Spanjaarden 'er tevens op uit om eene afwending te maaken. Het Systema van den Staat hadt alsnog geweest om hunne eigen Landen te beschermen; maar sedert een langen oorlog, waar de Spanjaard, hoe magtig anders hy ook ware, steeds in 't beteugelen en overwinnen der Nederlandsche Vereenigde Provintiën te kort kwam, hadden zy zich genoegsaam in staat geacht, om een geduchten vyand zelven aan te vallen, echter op aansporing van Frankryk; de vyand was nu, als gezegd is, genoodzaakt om met zyn weleër verachte party als zyns gelyken te handelen, derhalve zocht hy deeze afwending met een aanslag op *Schenkenschans* werkstellig te maaken. Vyftien- of zestien honderd man uit *Gelder* zouden daar toe gebruikt worden, 't welk zeer onmogelyk was, alzoo 'er te goede voorzorg in gemelde Schans gebruikt werdt; dus zou men de Spanjaarden daar in van dwaasheid kunnen beschuldigen, maar zy waren niet gezind zulks openlyk te doen, het moest door verraad en by verrassching geschieden, 't welk tot stand gekomen zynde, de Staatschen daar naar toe trekken, en 't voorneemen des Prins voor dit jaar grootelyks verydelen zoude.

Vervolg van het verdere voorgevallene in den jaare 1638.

De verrasſching was dan op deeze wys belegd. Men zondt uit *Gelder* alëerst een Spion derwaards in Vrouwekleederen, die verzeld was van de Vrouwe eens Luitenants; dan, gelyk hy een ſnee in zyn aangezicht hadt, vermoedden die van de Schans terſtond, dat hy de geene niet was, welke hy wilde verbeelden, en om te beter desaangaande overtuigd te zyn, onderzocht men zyne natuurlyke eigenſchappen, die 't voorige vermoeden waarachtig maakten: dus wierp men hem, gelyk ook de Luitenants Vrouw in de gevangenis, en, wel weetende dat dit niet zonder gevolg zou zyn, ſchreef men naar *Arnhem*, waar zich Graaf *Hendrik* toen juist bevondt, om byſtand, het welk rasch in 't werk geſteld werdt, want hy zondt in alleryl vier Compagnien Friezen op Wagens naar de Schans, die aldaar om twaalf uuren des nachts van den 17 Juny aankwamen. Ondertusſchen waren de Gelderſche Spanjaarden reeds op weg naar de Schans, en hadden eenige manſchap in een Schuit in dezelve Schans gezonden om kundſchap; deezen, daar één uur laater dan de Staatſche Hulptroepen gekomen zynde, en aan veele omſtandigheden konnende beſpeuren, dat hunnen aanſlag ontdekt was, keerden in alle ſpoed terug en bragten den hunnen deeze tyding, waar op zy weder naar *Gelder* toogen zonder iets uitgericht te hebben. Dus raakte men buiten gevaar, doch de vermomde Verſpieder moeſt het met zyn hoofd boeten, 't welk op een ſtaak geſteld en zyn lighaam daar onder begraaven werdt.

Nu kwam ook de Markgraaf de *Sfondrato* 's Prinſen Leger te *Wou* beſtooken, by zich hebbende al zyn Ruitery en duizend man te voet, uit het Leger by *Antwerpen* by een gemaakt. De Poorten deezer Stad waren opzettelyk geſlooten geweeſt, op dat niemand van dit voorneemen zoude kennis hebben, en tot *Kerpen* gekomen zynde, nam *Sfondrato* van daar langs *Eekeren* den weg op *Bergen-op-Zoom*. Den 27 July liet hy met vyf Cornetten te paard een inval doen op het Staatſche kwartier te *Wou*, alwaar zich een gedeelte der Ruitery bevondt, die zy terugdreeven en tot het Logement van *Stakenbroek* doordrongen; dan de alarm zich wel rasch door 's Prinſen Leger hebbende verſpreid, kwam de gantſche Ruitery op de been en dreef den vyanden terug, die

daar by onder anderen een Ouden Ritmeester, Don *Antonio* genoemd, verlooren. *Sfondrato* zou zelfs zoo verre niet gekomen zyn geweest, hadt de Ruitery van den Ritmeester *de Beaumont* zich naar zyn bevel gevoegd, doch nu werdt die Heer door den vyand gevangen genomen; gelukkig wierdt de Rhyngraaf en de Ritmeester *Steenhuis* door hunne Ruiters ontzet, want zy waren ook reeds in 's vyands handen. Het Cornet van den Rhyngraaf en de jonge Heer van *Amerongen* wierden by deeze gelegenheid zeer gekwetst; de laatste storf kort daar naa te *Bergen op-Zoom* aan zyne wonden: de Ritmeester *Harsbot* en de Heer van *Spyk* waren mede gekwetst, maar niet gevaarlyk: voorts sneuvelde een jonge Graaf van *Waldek*. Van den kant der Spanjaarden bleeven 'er veelen op de plaats, naa dat de Staatschen hun den weg hadden afgesneeden, en wanneer de gantsche Ruitery onder *Stakenbroek* tot op de Heide ware aangerukt, noodzaakte zy de Spanjaarden, die zich aldaar zeer wel verschanst hadden, om terug te wyken, laatende by de honderd en zeventig man, zoo te paard als te voet, op de plaats, 't getal der gevangenen, die naar *Bergen-op-Zoom* gevoerd werden, begrootte men op driehonderd, terwyl 'er slechts twintig of vyfentwintig man door hem gevangen gemaakt wierden. Dus liep deeze aanval ten naadeele der vyanden af, die veelligt beter daar in geslaagd zouden hebben, hadden zy den Staatschen met hunne gantsche magt aangevallen. Het deedt eenigen gevange Spanjaarden leedt, dat ze dien misslag begaan en geen Huis in brand gestoken hadden, waar door ze, zeiden zy, den hunnen een sein zouden hebben gegeeven, dat ze zoo ver genaaderd waren, om dus met de gantsche magt dien aanval tot stand te hebben gebragt: dan zulks was genoeg voor den Prins om te zorgen, dat zyn Leger niet meer voor dergelyke aanvallen blootstondt, hy liet het Dorp *Wou* terstond van Affnydingen en andere goede Werken voorzien, en zondt alle nachten agt Vaandels voetvolk van *Bergen-op-Zoom* derwaards, om goede wacht te houden.

Zoo even maakten wy gewag van de verraaderlyke Aanslag op *Schenkenschans*, Schoon dezelve een slechten keer voor de vyanden genomen hadt waren zy 'er nogthans gestadig op uit, om denzelven te hervatten. Omtrent deezen tyd waren eenige Spanjaarden uit *Gelder* en de omliggende plaatsen by de tweeduizend mannen sterk in kleine Vaartuigen naar *Cleef* gevaaren, en de

Gou-

Gouverneur van *Schenkenschans*, bericht hebbende gekreegen, dat ze eenige Schuiten hadden laaten zinken in de Waal omtrent *Byland*, met inzicht om, indien zy in hun voorneemen gelukten, dezelven weder daar uit te haalen en 'er het bestemd gebruik van te maaken, om dit te voorkomen, begaf zich met tagtig man op de plaats, haalde de gezonken schuiten uit het water en liet dezelven in de Schans brengen. De Spanjaarden, dus andermaal in hun opzet verydeld, trokken van *Cleef* naar *Kranenburg*, terwyl men te *Bergen-op-Zoom* eenige Verraaders in hechtenis nam, te weeten vyf Mannen en één Vrouwspersoon. Men bevondt, naa gedaan onderzoek, dat ze in de Haven voor deeze Stad eenige Schepen met Hooi gebragt en allernaast de Staatsche Schepen, die met Krygstuig en ander voorraad geladen waren, gelegd hadden, met inzicht om de Hooischepen in brand te steeken, en de anderen daar door te verbranden en in de lucht te doen springen; 't Vrouwspersoon en twee Mannen werden gegeesseld, en de andere Verraaders te *Noordgeest* met den koorde gestraft.

De aanslag der Staatschen op *Antwerpen* nu, als boven gezegd is, dus jammerlyk mislukt zynde, en de Prins, iets anders willende onderneemen, zoo wierdt in zyn Leger beraadslaagd wat het dienstigst daartoe zoude zyn; want aan den eenen kant wilde zyne Hoogheid 't zelfde niet werkeloos laaten, en aan den anderen wilde hy den vyand toonen dat, hoe zeer hy ook by *Calloo* gezegenpraalt hadde, hy daarom niet minder in staat was om hem aan te vallen, en tevens te beletten dat hy geen hulp naar de Grenzen van Frankryk zondt. Dit laatste moest wel het ernstigste in 't werk gesteld worden, wilde men eenig gehoor geeven aan de begeerte van Frankryk; want de Marquis *d' Estampes* hadt hunne Hoog Mog. verzekerd, dat zyn Koning, indien zy slechts een gedeelte van de Spaansche magt van zyne Grenzen naar den kant der Vereënigde Gewesten konden trekken, iets gewichtigs zoude bestáan. Dit voorstel, oppervlakkig genomen, was niet aanneemlyk, alzoo zich niemand ligt ten voordeele van een anderen bezwaaren zal, doch Frankryk begeerde slechts van een gedeelte vry te zyn, om dus, daar hy het ander deel gemakkelyker 't hoofd kon bieden, den Staat te helpen de vyandelyke Gewesten aan te vallen en te overwinnen. De Redenen van den Ambassadeur by hunne Hoog Mog. rypelyk overwogen zynde, wierdt besslooten, dat de Staat-

ſche Magt naar den Maaskant zoude optrekken om de Spaanſchen en Keizerlyken, als het ware, derwaards te lokken, om Frankryk dus buiten vrees te ſtellen. Volgens gemelde Voorſlag van *d'Estampes* zou men van deezen kant, by aldien de vyandelyke magt weêr naar den kant van Frankryk mogt keeren, het beleg voor *Gelder* ſlaan, om dus de Spanjaarden te dwingen om alle hunne Ondernemingen aan de Franſche zyde te ſtaaken. Niet ten onrechte zou *Gelder* daar toe geſtrekt hebben, alzoo dit eene Stad was, niet alleen zeer ſterk door haare legging, maar ook voor deezen Staat van groot belang, vermits de vyanden, gelyk wy meermaals in den loop onzer Historie verhaald hebben, uit dezelve ſteeds aanſlagen vormden op de Steden, aan de Maas en Rhyn gelegen, die aan deezen Staat toebehoorden. Het is te denken dat men om deeze laatſte beweegreden wel voornaamelyk tot de Belegering van *Gelder* overging, want, hadt men deeze plaats eens bemagtigd, de Spanjaarden zouden aan dien kant zeer beteugeld zyn geweest.

Wy hebben gezegd dat zyne Hoogheid dertig Vaandels uit de Bezettingen geligt en naar *Gornichem* met de overgebleevenen van *Calloo* gezonden hadt. Nu gaf hy den Kolonel *Erentreiter* bevel om zich met dit volk by het vliegend Leger van Graaf *Hendrik*, Stadhouder van Friesland, te voegen. 't Leger van deezen Graaf beſtondt dus uit agtenvyftig Vaandels, en elf Cornetten, onder het geleide van den Kolonel van *Rantwyk*, behalve zes halve Kartouwen, agt of tien Veldſtukken en de noodige Krygsvoorraad, en daar mede trok hy, op last van den Prins, naar den kant van *Rhynberg*, ſloeg zich neder op den weg van *Straalen* en *Venloo* naar *Gelder* in het Dorp *Pont*; daar den 16 Augustus zynde, droeg hy zorg dat de Spanjaarden geen hulp in *Gelder* bragten.

Ondertusſchen brak zyne Hoogheid met het gantſche Staatſche Leger van *Bergen-op-Zoom* op. Dit Leger begroot men op vierenvyftig Cornetten te paard en by naa negenduizend Voetknechten, de trein op zesenvyftig Veldſtukken, meestal twaalfponders en een goed getal zwaar geſchut, die hy, gelyk den voorraad, naar *Rhynberg* liet overvoeren. De Kardinaal liet daar op insgelyks zyn Leger, dat toen geſchat wierdt tien- of twaalfduizend man te bedraagen, van *Antwerpen* opbreeken en naar *Diest* trekken, terwyl ging hy naar *Brusſel* om op andere zaaken acht te geeven.

De

De Prins met zyn volk trok ſtraks den 3 Augustus naar 's *Hertogenbosch*, alwaar zyne Gemaalin met haar Zuster van *Brederode* ook den 13 aankwam, alzoo zy eenigen tyd te vooren hadden vernomen, dat de Koninginne Moeder van Frankryk aldaar zou komen, waar van de Prins niet minder bewust was. Deeze Vorstin was, als wy te vooren verhaald hebben, uit Frankryk geweeken, om dat ze zich met den Kardinaal *de Richelieu* niet verdraagen kon; zy was vluchtende voor haaren Zoon, Koning *Lodewyk den XIII*, of liever voor zyn Minister, den gemelden Kardinaal, en vondt zich zoo wel in haar verblyf te *Gent* niet onthaald door den Kardinaal Infant, als zy weleer geweest was door de Infante *Izabelle*, derhalve verveelde haar dit verblyf, en, om te beter uit het Spaanſche Gebied te geraaken, hadt ze den Infant doen verſtaan dat zy de warme Baden van *Aken*, of de wateren van 't *Spaa*, wegens haare onpaslykheid, wilde gaan gebruiken, en ten dien einde hadt ze ook een Paspoort van zyne Hoogheid laaten verzoeken. Zy onthielt zich des nacht van den 14 te *Eindhoven* en kwam des anderen daags in den *Bosch*, en, terwyl het Staatſche Heïr, door de Stad getrokken zynde, zich te *Hintum* hadt nedergeſlagen, was de Prins, met zyne voornaamſte Officiers en dertien of veertien Cornetten te paard, haar twee uuren buiten de Stad te gemoet gereeden, waar hy haar aan haar Karos begroette. Vervolgens reedt de Prinſes van *Orange* met veele Dames de Koningin ook in 't gemoet, en leidde haar onder het losbranden van 't geſchut binnen de Stad, waar zy haar verblyf nam in 't Huis van den Gouverneur, den Heer van *Brederode*, dat weleer het Klooster der Jezuïten geweest was, en den 15 openlyk de Miſſe liet doen. Zy was door twee Vaandels Spanjaarden tot aan *St. Truijen* gebegeleid, doch aldaar wierden dezelven door 7 Cornetten Staatſche Ruiters vervangen, die haar naar 's *Hertogenbosch* verzelden. Ondertusſchen gebeurde het dat, terwyl deeze Vorstin in deeze Stad was, eenige Edellieden van haar gevolg door *Vuchten* buiten den *Bosch* gingen wandelen; zy ontmoetten een hoop Spanjaards, die op buit waren uitgegaan, en die hun aanvielen. Een deezer zes of zeven Edellieden trok zyn degen en wierdt overhoop geſchooten, de anderen moesten dulden dat men hun alles afnam, invoege zy half naakt weder in de Stad kwamen.

De Koningin werdt alhier met alle pracht onthaald. Nu ging ze

ze in 's Prinſen Jacht met de meergemelde Prinſes van *Orange*, de Vrouw van *Brederode* en andere Dames, en voer met haar gevolg naar *Gornichem*, gevolgd zynde van by de driehonderd perſoonen. Zy kwam te *Dordrecht*, te *Rotterdam*, te *Delft* en in den *Haag*, waar zy door hunne Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten ontmoet en verwelkomt wierdt, zynde in alle de voorsz. Steden met allen eerbied en achting onthaald geworden. Doch haare Majesteit was, zoo men zegt, enkel beluſt om de Stad *Amſteldam* te bezien, van welke haar eertyds veele treffelyke en groote dingen ter ooren gekomen waren. Zy ging ook derwaards den laatſten Augustus in gezelſchap van de Gemaalinne zyner Hoogheid, de Vrouw van *Brederode*, *Mauritia*, Dochter des Prins van *Portugal*, van *Florens van Pallant*, Graaf van *Kuilenburg*, *Johan Wolpferd*, Heere van *Brederode*, *Vianen* enz, de Weduwe des Heeren van *Potles*, Zuster van *Brederode*, en zyn oudſte Dochter, voorts van *Joan van Kerkhoven*, gezegd *Poliander*, Heer van *Heenvliet*, Houtvester van *Holland* en Ruart van *Putten*, en meer andere hooge perſoonadiën, die door hunne Hoog Mog. tot haar gezelſchap gemagtigd waren. Vermits zy deeze haare reis in den maand Augustus hadt ondernomen, waren 'er ſpitsvinnige Vernuften, die aanmerkten, dat de maand van Augustus, die den Roomſchen Keizer *Augustus* toegeëigend was, deeze Vorſtinne, van Keizerlyken ſtamme, in het reizen diende, en dat deeze maand juist op dien zelfden dag eindigde, op den welken zy zich ſpoedde naar die Stad, die met haar Keizerlyke Kroone, 's Keizers ſchenkaadje (*) pronkt. Dien zelfden avond kwam zy nog te *Haerlem*, en zoo raſch de Burgemeesters van *Amſteldam* haar komst aldaar verſtaan hadden, zonden zy hunnen Penſionaris, *Willem Boreel*, derwaards om haare Majesteit te verzoeken hunne Stad ook met haare tegenwoordigheid te vereeren, en, zulks tot haar grooter vermaak te water te doen; maar zy ver-

(*) Het is overbekend dat deeze Stad van allen tyden haar waare belangen heeft weeten te behartigen. Zy heeft haare vryheid altoos in het oog gehouden, en tevens zich getrouw jegens de Overſten, destyds, gedraagen, dezelven byſtaande als zy het billyk oordeelde. Dit ondervondt Keizer Maximiliaan, die haar ook, uit erkentenis, in den jaare 1488 met de Keizerlyke Kroon beſchonk, die zy naa dien tyd in haar Wapen gevoerd heeft.

verkoos liever te land te gaan, om de ongestadigheid van 't weer. 1638.

Den nacht te *Haerlem* overgebragt hebbende, kwam deeze Vorstin des anderendaags, zynde Woensdag den 1 September, in de Stad, *niet langs den Krommen Dyk, waar de zee tegens aankabbelt, maar die, neffens de nieuwe Vaart, recht uit naar de Stad toeloopt en korter valt*, thans met den naam van Haerlemmer weg bekend. Vermits Burgemeesters tot nog toe in 't onzekere waren geweest, wat weg de Koningin zou kiezen, lagen te half wege, omtrent het Huis *ter Hart*, een groot getal Speeljachten, onder welken een groot Jacht was van de West-Indische Maatschappy, bespreid met Tapyten en schoone Dekens, en bedekt met een kostelyke Tent, om de Koninginne, de Prinses en de Edelsten van haaren stoet te voeren. Alle Jachten en Speelschuiten lagen en wachtten op de komst der Groote Koningin, met de Zeilen in top, die allen even geestig beschilderd, en waar van 'er veelen van metaalen stukken geschut voorzien waren, 't welk vermaakelyk te aanschouwen was, en te meer zoo om dat het fraaye Weer deeze plechtige komst, ten minsten zoo lang de dag duurde, scheen te begunstigen, als om dat 'er Zyde Vlaggen en Wimpels, waar van 'er sommigen eenige ellen lang waren, tot sieraad van de Masten waaiden.

Toen de Koningin des middags om vyf uuren in de Stad kwam, werdt al het Kanon van de Wallen, als anders, gelost, en alle de Klokken geluid, het welk de vreugd van de wachtende menigte niet weinig vergrootte. Aan de gemelde Poort werdt zy verwelkomt door de Heeren *Andries Bicker*, Oud-Burgemeester en Kolonel der Stad, *Pieter Reaal*, Ontfanger, *Gerbrand Nicolaas Pancras*, die toen Raad en Oud-Schepen was, en *Jacob Bicker*, Bewindhebber der Oost-Indische Maatschappy; deeze laatstgenoemde Heeren waren toen Kapiteins der Burgery. De Heer Pensionaris *Cornelis Boom* deedt haar by die gelegenheid een gepaste Aanspraak:

De Koningin toonde over alles groot genoegen, en reedt met haaren stoet door het midden der geschaarde Burgeren, hoewel langsaam, ter oorzaake van de groote menigte menschen, die om stryd zich op deeze plaats bevonden, tot aan den Dam; alwaar een heerlyke Triomfboog opgericht was; boven op denzelven zag men een Scheepje, of het Koggeschip, van welks Mast een vlag van roode zyde afwaaide, en in deszelfs holte zag

men twee Hollandsche Graaven, naar voorvaderlyke gewoonte gewapend. Op de Triomfpoort waren nog verscheidene andere Vertooningen. De eerste was de Bruiloft van den Koning van Frankryk, *Hendrik den IV*, met deeze *Maria de Medicis*, zynde beide op het sierlykste uitgedoscht, en de Bisschop, die hen trouwde, stondt achter hen, terwyl een paar Engelen een Koninglyke Kroon boven hunne hoofden hielden. 's Konings hoofd was, als dat van eenen Held, gelyk hy ook was, met een Lauwerkrans versierd, en de Koningin, die met een achtbaar voorkomen was afgebeeld, hadt een blaauw zyde kleed aan, bezaaid met gulde Lelien en met een sleep, die den grond achter haar zeer ver bedekte. Aan de rechterhand des Konings stondt de dappere *Herkules*, met een Beerenhuid om 't lyf en een knods in de hand, en aan de voeten van *Herkules* was 't Wapen van Frankryk geplaatst, en de Oorlogs God *Mars* stondt met den blooten degen in den vuist aan de andere zyde; deeze Helden waren aan te merken als de Speelnooten van den Koning.

De Speelnoot der Koninginne was niet minder van groote beduidenis, het was *Pallas*, de Godin der Wysheid. Aan het spits van haar speer zag men een Wimpel hangen, waar op het Wapen van *Medicis* geschilderd was, gelyk ook op haar Schild.

De Koningin, haar Rytuig tot dit Tooneel gewend en alles met de grootste naauwkeurigheid beschouwd hebbende, reedt niet weg alvoorens de Gordynen toegeschooven waren. Van hier reedt ze door die Straaten en Wegen, die de voornaamste en bekwaamste waren om met Rytuig bereeden te worden, als onder anderen; door *de volryke en neeringachtige Warmestraat*, *waar de Huizen zeer duur en de Wooningen* toen ten tyde *eng en klein vielen* (*). Zy reedt met Rui-

(*) „ Daar woonden door elkander *Goudsmeden*, *Juweliers*, *Kopersl agers*, „ *Maaldeniers*, *Neurenburgiers*, *Balensmaakers*, *Zwaardveegers*, *Tinnegiaers*, „ *Linnenwinkels*, *Goude*, *Zyde*, en *Wolle Lakenkoopers*, Zyde- en *Passementkraa-* „ *mers*, *Wynkoopers*, *Pluimeciers*, *Hoedekraamers*, *Lintwerkoopers*, *Kruideniers*, „ *Drogisten*, *Apotbekers* en ander slach van Ambachten en Winkeliers zonder „ end." Deeze aantekening kan de Amsteldamsche en andere Leezers in staat stellen, om, uit den stand deezer Straat op te maaken, hoe zeer Neering en Koophandel daar, ten jaare 1638, reeds plaats moeten gehad hebben, en dat, schoon andere plaatsen deezer Stad heden doorzaaid zyn met gelyksoortige Neeringen, dezelve Straat echter alsnog één der voornaamsten is.

Ruiters en Schutters deeze Straat en voorts den *Niezel* door, en sloeg zuidwaards op, langs de zoogenaamde *Fluweelen Burgwal*, tot voor de *Oude Doelestraat*, terwyl op de *Verkensluis* een ander Triomfpoort gemaakt was, zeer fraai in den gevel met Zinnebeelden beschilderd, voor dezelve stonden deeze woorden van *Virgilius:* LAETA DEUM PARTU, dat is: *Blyde Moeder van de Goden.* Het ziet zoo op de Koningin als voortgeteeld hebbende veele Doorluchtige en Koninglyke Persoonen, als op deeze Vorstins geboorte zelve, die uit den roemryken en Doorluchtigen Huize van *Medicis* voortgesprooten was: doch dit in 't voor by gaan. De Koningin hielt hier stil, waar op de Gordynen geöpend wierden, waar zy zich in de gedaante van *Berecynthia*, de Moeder der Heidensche Goden, verbeeld zag, die gezeten was op een prachtige Triomfwagen, door forsche Leeuwen voortgetrokken; deeze Godin was omringd met veele kleine Goden. *Lodewyk* de *Rechtvaardige*, Koning van Frankryk, zat voor op den Wagen, de *Godvruchtige*, *Gelukkige*, *Vermeerder des Ryks*, aan wiens zyde zyne Hoogheid *Joan Baptist Gaston*, Hertog van *Orleans*, zat, en achter op zaten haare drie Dochters, te weeten, *Henriette Marie*, die met *Karel den* I. van *Groot-Brittannie* getrouwd was, *Isabelle*, gehuwd aan den Koning van *Spanje*, *Philips* den IV., en *Christine*, ten Echt geschonken van *Victor Amadeus*, Groot Hertog van *Savooyen*; door hunne onderscheiden' Wapens werden zy gekend. Vier Maagden die *Europa*, *Azia*, *Africa* en *America* verbeelden, zag men naast deezen Triomfwagen gaan, terwyl ieder derzelven haare byzondere kentekens hadt.

Men zag tegens over deezen Triomfwagen, op het zelfde Tooneel, een Schip, welk de Koninginne als te gemoet voer. Voor op dit Schip stondt een schoone, deftige en sierlyk gekleede Maagd, die de Stad verbeelde en haar met gebuigden hoofde, ten bewyze van eerbied, uit naam van de Republiek begroeten kwam; men zag 'er tevens, twee Hollandsche Graaven by, waar van de eene een Speer voerde, van welke een Vaandel, dat met het Wapen de Stad *Amsteldam* versierd was, afwaaide.

Met veel genoegen werdt dit alles door de Vorstin beschouwd, waar naa dezelve naar het *Prinsenhof* reedt, waar zy van haare reize uitrustte; de Prinses van Orange nam haar verblyf ten huize

ze van den Heere *Elias Trip*, terwyl de andere hooge Persoonen elders gehuisvest wierden. Wanneer de Koningin op de groote Zaal van dit Hof kwam, welke rondom met zeer fraaye Tapyten was behangen, zette zy zich neder op eenen Stoel, die troonsgewys gemaakt was, en toen kwamen de Heeren Burgemeesters met hunne twee Pensionarissen, de Heeren *Willem Boreel* en *Cornelis Boom*, van het Stadhuis op het Prinsenhof om haare Majesteit te begroeten.

De Koningin beantwoordde alles zeer minsaam, en zeide dat ze de Regeerders deezer Stede, voor de getuigenis van hunne dienstwilligheid en goede genegenheid jegens haar, ten hoogsten bedankte; dat ze voor veele jaaren hartelyk gewenscht hadde, deeze vermaarde Koopstad met haare oogen te bezichtigen, en thans tyd en gelegenheid bekomen hadde, om dezelve te bezien en te letten op alles wat 'er vreemds en bezienswaardig was: en zy gaf volmondig met andermaal de Heeren en Regeerders van deeze plaats te bedanken, te kennen, dat de goedwilligheid en beleefdheid, die zy betoonden, haare Majesteit zeer aangenaam waren.

Van hier gingen de Heeren Burgemeesters de Prinses van Orange verwellekomen, naa dat zy de Koninginne 't voorrecht hadden opgedraagen van het woord, of de leuze, aan de Wachtmeesters der Stad te geeven, waar van zy ook alle avonden gebruik maakte; den eersten avond gaf zy het woord *Maria*.

Ondertusschen wierdt 'er alöm groote vreugde onder den gemeenen man getoond; men stak allerleië soorten van Vuurwerken af, dan de regen belette dien avond, dat men alles niet, naar genoegen, uit konde voeren. De Koningin besteedde den volgenden dag ter bezichtiging van de Stad, en des middags wierdt ze door Burgemeesteren op het *Oost-Indisch-Huis* geleid, alwaar ze door de Heeren Bewindhebberen zeer vriendelyk genoodigd was. Alles was hier even prachtig versierd. De Koningin, in dit Huis komende, tradt over de plaats, met kostelyk Laken bespreid, en vondt op de Zaal een heerlyk Banket toegerecht, bestaande niet alleen uit Lekkernyen voor de tong, maar ook uit welriekende en aangenaame Speceryën; men zag op eene langwerpige Tafel verscheiden ruime en groote Lampetschotels, opgevuld met Persiaansche, Arabische, Moluksche, Japoneesche en Chineesche Gewassen en Vruchten, waar in de Koningin niet weinig

be-

behaagen nam. 'Er waren ook Schotels opgedischt met ronde en lange Peper, Foely, drieërlye soorten van Nooten-Muskaden, waar van 'er eenigen nog in den bolster; sommigen met Foely bekleed en anderen geconfyt waren. De Pypkanneel en Kassia lagen kruisgewyze over elkander; voorts zag men Schotels met Nagelen, ruuwe Persiaansche en Chineesche Zyden, Borax, Sandelhout, Indigo, Draakenbloed, Koekjes uit sap van Foely, Gutta Gamba, Wierook, Myrrhe van *Saba*, Cubeba, Rabarber, Suiker, Salpeter, Gekonfyte en Ongekonfyte Gember, en meer andere dingen waren hier tot een Oogbanket opgedischt, waar van de Koningin 't een en ander proefde, en voorts van hier reedt om de Stad verder te bezichtigen. Op de voornaamste plaatsen der Stad waren fraaye Triomfboogen, waar aan konst noch moeite was gespaard, opgericht. De Koningin reedt langs den *Singel*, *Heeren-* en *Keizersgraft*; op den *Dam* komende, bezag zy het *Oude Stadhuis* (want het tegenwoordige wierdt eerst tien jaaren daar naa gebouwd) de Waag en voorts, op het *Rakin* komende, de Beurs: zy nam somwyl ook haar vermaak te water; onder anderen in den *Amstel*, waar men veele geestige Vertooningen maakte, die wy alle voorbygaan, om de langwyligheid te vermyden. Wy zullen enkel nog van haar vertrek spreeken, 't welk op den 5 September geschiedde.

De Heeren Burgemeesters begaven zig naar het *Prinsenhof*, om nu gelyk te vooren geschied was haar welkom te heeten, afscheid van haar te neemen, en de Heer Pensionaris *Boreel* voerde nu weder 't woord.

Wanneer de Pensionaris geëindigd hadde, betuigde de Vorstin met een vriendelyk en vergenoegd gelaat, " dat ze eertyds veel
, gehoord hadde van den luister en voortreflykheid deezer Stad,
, maar dat zy nogthans ondervonden hadt, dat het gerucht, of de
, faam, aan dezelve veel te kort deede; dat zy der Stad en haare
, Inwoonderen allen voorspoed en geluk wenschte; dat ze der
, Stad en den Regeerders altyd genegen was geweest en genegen
, zoude blyven; dat ze by alle gelegenheid haar voordeel en
, welzyn zoude zoeken te weeg te brengen; dat ze den goeden
, wille en de genegenheid van Burgemeesteren, Regeerderen en
, Burgeren te haarwaards, met veel genoegen aannam enz."

Alles was nu weder bereid, om de Vorstin een deftig uitge-

leide te doen. Om den openbaaren Godsdienst niet te stooren, vertrok zy dien Zondag voor negen uuren, wordende op den *Dam*, voor het *Stadhuis*, door Burgemeesters nogmaals begroet. Zy reedt den *Nieuwen Dyk* over en zoo voorts, verzeld van een Cornet Paarden, deftig uitgedoscht, tot aan de *Haerlemmerpoort*, waar vyfhonderd uitgeleezen Muskettiers in orde geschaard stonden, en op weg naar *Haerlem* zynde, deedt de Heer van *Petten*, die voor aan trok, de laatste affcheidsredenvoering.

De Koningin gaf den Heer van *Petten* daar op verlof om weder terug te trekken; zy reedt door *Haerlem* naar *Leiden*, waar zy met groote pracht door groot en klein werdt ingehaald, en des nachts haar rust hielt; des anderendaags vertrok zy van daar naar 's *Gravenhage*.

Ondertusschen merkten sommigen als iets wonders aan, dat de Gemaalin van den Koning van Frankryk, naa twintig jaaren gewacht te hebben, juist op denzelfden dag, dat *Maria de Medicis* uit *Amsteldam* trok, van een Dolfyn bevallen is. Doch wy, 't wonderlyke van het toevallige onderscheidende, zullen alleen zeggen, dat deeze Dolfyn, in vervolg van tyd, zyn' Vader is opgevolgd onder den naam van *Lodewyk den XIV*, een Vorst, die veel van zich heeft doen spreeken, gelyk in 't vervolg deezer Historie zal gezien worden.

De Koninginne Moeder vertrok nu uit 's *Gravenhage* naar *Heenvliet*, waar zy zich t' Scheep begaf om naar Engeland te zeilen; doch alzoo ze, door tegenwinden, genoodzaakt was geworden, om de Haven van *Vlissingen* in te loopen, ging zy een tour naar *Middelburg*, de Hoofdstad van Zeeland, doen, waar zy ook op het prachtigste bejegend wierdt. Zy kwam vervolgens in Engeland, maar bleef 'er zich niet lang onthouden, alhoewel de Koningin haar Dochter was. Zy hadt de Heeren Staaten verzocht om Middelaars tusschen haar en haaren Zoon, *Lodewyk den XIII*, te willen zyn, waar op de Heer *Knuyt* naar Frankryk was gezonden, maar men kon niets bewerken, vermits zy als Spaanschgezind te boek stondt. Deeze rampzalige Vorstin begaf zich voorts met der woon naar *Keulen*, alwaar ze haare overige dagen in groote armoede versleet, en, naar sommiger zeggen, in het Gasthuis gestorven is.

Laat ons nu weder tot de Oorlogs bedryven van Prins *Frederik Hen-*

Hendrik komen. Wy hebben gezien dat zyne Hoogheid eenige Veldoversten naar Spaansch *Gelder* hadt gezonden, verwaards hy hen zoude volgen; dan nog in 's *Hertogenbosch* zynde, ontfing hy de tyding dat de Hertog van *Weimar* by *Brizac*, een Fransche Stad by 't riviertje d' *Aubance* in 't Hertogdom *Anjou* gelegen, met den Keizerlyken Veldoverste *Geuts* slaags geweest was, denzelven overwonnen en dus belet hadt, dat hy de gemelde Stad van Leevensmiddelen voorzag. Deeze Hertog zondt den Koning van Frankryk, ten bewyze zyner zegen, vierëntagtig Vaandels en Standaarden, hebbende voor het overige meest alle des vyands Ammunitie veroverd; en zich dus in staat ziende om onverhinderd met de Belegering van *Brizac* voort te gaan, sloot hy die Stad niet alleen veel nauwer in, maar bemagtigde tevens eenige omliggende plaatsen.

Het Staatsche Leger vergaderde nu buiten 's *Hertogenbosch* en toog naar de *Graaf*, van waar het in vyf dagen tot *Issem* kwam. Des anderen daags, zynde den 15 Augustus, liet de Prins Graaf *Hendrik van Nassauw*, met negen Cornetten Ruiters en vyftig Vaandels te voet, in stilte te *Rhynberg* over den Rhyn trekken, om *Gelder* te berennen, 't welk deeze Graaf den 17 dier maand ook deedt. Doch zyne magt was niet groot genoeg om den vyand te beletten meer volks in die Stad te werpen, waarom zyne Hoogheid de Heeren *Perseval*, Generaal-Kwartier-Meester, en *van den Bosch*, Luitenant van de Artillery, derwaards schikte, om de beste plaatsen, ter volkomener insluitinge der Stad, op te neemen; waar naa hy zelve met het gantsche Leger, bestaande uit honderd tweeëndertig Vaandels Voetvolk en vyftig Cornetten Ruiters zou optrekken, gelyk hy ook deedt: want des nachts tusschen den 21 en 22 kwam hy voor *Gelder*. Deeze Stad was bezet van vyftienhonderd man, onder den Spaanschen Gouverneur Don *Andreas del Prado*; doch zy wierdt, zoo rasch de Kardinaal het voorneemen van den Prins bemerkt hadt, met nog een goed getal manschap versterkt, behalve 't volk dat daar in van tyd tot tyd, als gezegd is, geworpen was.

De Prins kreeg ondertusschen tyding, dat de Kardinaal met al zyn magt, die hy uit verscheiden' plaatsen by een geraapt hadt en, naar men zegt, agttien of negentienduizend man uitmaakte, zich ter ontzetting van *Gelder* bereidde. En vermits *Lamboi* zich by den Kardinaal gevoegd hadt, zondt de Prins hem een Trom-

pet-

petter, alzoo dit gedrag ſtrydig was met de onzydigheid, die tusſchen den Keizer en de Algemeene Staaten plaats hadt, hoewel die dikwyls door de Keizerſchen, gelyk uit ons verhaal meermaals is gebleeken, was verbroken. *Lamboi* liet zyne Hoogheid antwoorden, *dat hy de vyand van den Keizer kwam zoeken, voor het overige dat de onzydigheid niet zoude worden geſchonden.*

De Kardinaal was ondertusſchen reeds de Maaze by *Venloo* overgetrokken, invoege hy nu ſlechts vyf mylen van *Gelder* afwas, 't welk de Prins over den goeden uitſlag zyner onderneeming deedt beducht zyn. Eer hy verder iets ondernam, wilde hy zien of de Spanjaarden niet iets anders zouden beſtaan, om hen dan te meer afbreuk te doen. De Krygsraad werdt ook in 't Leger van de vvanden by een geroepen, waar in overwogen werdt op wat wyze men *Gelder* zoude ontzetten; de Biechtvader van den Infant en de Preſident *Roſa* vonden zulks niet geraaden, alzoo ze de Staatſchen te wel voor de Stad verſchanst dachten te zyn, maar de Krygsoverſten, welker oordeel ook door den Infant goedgekeurd en ingevolgd werdt, raadden dat men de Hollanders met alle ſpoed moest overvallen, alvoorens zy hunne linien van omwalling in gereedheid hadden; want deezen hadden zich in drie Kwartieren rondom de Stad neêrgeſlagen.

Zyne Hoogheid zag thans wel dat hy niets met vrucht tegen de vyanden zou konnen beſtaan, ook was het alleen op aandrang van de Gemagtigden te velde, dat hy 't beleg voor *Gelder* hadt geſlagen; doch om zoo ſpoedig niet van zyne onderneeminge af te zien, ging hy de Legerplaats van Graaf *Hendrik* bezichtigen, en, bemerkende dat de doortochten te moeiëlyk waren om elkander te konnen byſtaan, liet hy een bekwaamen weg voor het voetvolk maaken, waar aan nacht en dag gearbeid wierdt, zoo lang tot dat dezelve voltooid was; want de Legerplaats van den Prins was zoodaanig geſchikt dat men den *Niers* en een zyner armen moest overtrekken, wier oevers zeer moerasſig waren, eer dat men by elkander kon komen, alleen langs eenen ſmallen weg, door geene twee menſchen naast malkander te begaan. Het was iets niet minder bezwaarlyk, om daar eene Brug te maaken, ter oorzaake dat de gantſche weg onder water lag; doch de grond was daarom goed, doordien men dagelyks met Wagens daar over reedt, terwyl Graaf *Hendrik* bezig was met het maaken van den

weg,

weg; en met eene Linie te trekken naar 't kwartier des Graaven 1638.
van *Solms*, 't welk een uur van het zyne was afgelegen. Onder het beschouwen deezer Werken bevondt zyne Hoogheid, dat de voorsz. Linie niet weerbaar was, en dat men nog niet hadt begonnen te arbeiden tusschen het kwartier van den gemelden Graaf en het zyne, die door een Heide wel één uur verre van elkanderen gescheiden waren; ook was 'er nog niets gemaakt tusschen zyn kwartier en dat van Graaf *Hendrik*. Wyders merkte hy aan dat men de vyanden niet zou konnen beletten, om door de eene of andere tusschenruimte in de Stad te komen; dat zy zich zouden konnen nederslaan tusschen de kwartieren van Graaf *Hendrik* en den Graaf van *Solms*, hunne gemeenschap affnyden en beide deeze kwartieren dus in groot gevaar brengen.

Alle deeze dingen aangemerkt hebbende, ging hy met de Gemagtigden te Velde deswegens te raade, en besloot, met hunne goedkeuring, om alle de voorgemelde kwartieren aan het zyne te trekken. De Graaf van *Solms* ontfing dienvolgens bevel, om 's middernachts op te breeken en tot den Prins te komen, en op dat dit zonder gevaar geschieden mogt, liet hy de Ruitery in slagorde stellen op de Heide, die hy moest overtrekken. Hy zondt ook den Kolonel *Hauterive* en den voorsz. Luitenant *van den Bosch* aan Graaf *Hendrik* met last om by hem te komen, en zyn voetvolk langs den weg, dien hy hadt doen maaken, te laaten optrekken.

De Graaf van *Solms* vervoegde zich, zonder eenige belemmering op den weg te hebben ontmoet, by den Prins, maar van Graaf *Hendrik*, die gezegd hadt 's Prinsen bevel te zullen naakomen, vernam men niets, waarom zyne Hoogheid den Edelman *Palotti* tot hem zondt, die den Prins tyding bragt, dat de Graaf nog doende was om alles tot den optocht vaardig te maaken. Doch dit duurde zoo lang, dat de Prins *Palotti* nogmaals tot hem zondt, om de oorzaak deezer vertraaging te verneemen; *Palotti* kwam terug en gaf den Prins te kennen, dat Graaf *Hendrik* reeds op marsch was, maar dat *van den Bosch* niet dienstig geöordeeld hadde 't grof Geschut over den bevolen weg te voeren, liever daar toe verkiezende den weg, die voor het voetvolk gemaakt was. Dit gedrag van *van den Bosch* behaagde den Prins gantsch niet, hy liet andermaal door *Palotti* weeten, dat men deeze stukken Geschut zou aanvoeren langs denweg, dien hy bevolen hadt, want die was in de daad zekerder. Gelyk nu de weg zeer flykig

was, waar langs de gemelde ſtukken aangevoerd wierden, zoo bleeven veelen door hunne zwaarte daar in zitten, 't welk Graaf *Hendrik* zeer in zynen marsch vertraagde; hier kwam nog by dat hy over een Brug moest trekken, doch die, toen 'er het eerſte ſtuk op kwam, door deszelfs zwaarte aan ſtukken brak en inſtortte. Die van de Stad de moeite ziende, waar in zich het volk van Graaf *Hendrik* bevondt, maakten 't zich ten voordeele; zy namen het kwartier van deezen Graaf in, en veroverde de gemelde ſtukken, die zes in getal waren, voorts namen zy eenige Hollanders gevangen en deeden 'er eenige andere ſneuvelen.

Wy ſchetſen dit geval in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Stad *Gelder* in 't verſchiet, wat verder op
„ den weg, die zeer ſlykig is, Graaf *Hendrik van Nasſauw* met
„ zyne Benden, waar van een gedeelte de Brug overgegaan is,
„ terwyl een andere gedeelte doende is om het zwaar geſchut,
„ waar van eenige ſtukken in de klei vastzitten, en met geweld
„ daar uit getrokken worden, over de gemelde brug te voeren,
„ maar het eerſte Stuk daar op zynde ſtort de Brug in. Van
„ verre ziet men de Spanjaarden uit de Stad komen, om zich van
„ de belemmering der Staatſchen te bedienen."

Zoo rasch dit ter ooren van den Prins kwam, liet hy Graaf *Hen-*

Hendrik aanzeggen, dat hy hem, zoo 'er nog kans was om den vyand het hoofd te bieden, met het gantsche Leger te hulp zoude komen; maar de Graaf liet antwoorden dat zulks niet meer doenlyk was, en hy kwam eenigen tyd daar naa by den Prins in 't Leger, hebbende niet meer dan éénen Kapitein en in de dertig Soldaaten verlooren, schoon de Gelderschen hem gestadig op den weg in den rug gezeten hadden, en de Infant aldaar met zyn Leger was aangekomen: doch hy vervolgde hem niet, om dat de Prins zyne Ruitery, tot zyne bescherming, derwaards hadt gezonden. De Heer van *Rantwyk* vervoegde zich ook weder in het Leger van den Prins; maar hy hadt onderweg met den vyand handgemeen geweest, die hem by de veertig man deedt sneuvelen of kwetsten, en eenigen gevangen nam, waar onder Don *Emmanuel* van *Portugal* en *Fredrik van Nassauw* waren; Don *Emmanuel* werdt weder in het Klooster gestooken, uit welke hy gevlucht was, maar *Fredrik* voor eene Maand Wedde gelost.

De Spanjaarden sloegen zich terstond neder in 't kwartier van Graaf *Hendrik*, en kwamen met humne Ruitery en eenig Voetvolk zich in slagorde voor het kwartier des Prins vertoonen, even als of ze hem tot eenen Veldslag uitnoodigden; maar zoo min als zyne Hoogheid gezind was iets te waagen, zoo min waren zy genegen om hem in zyne verschansingen aan te tasten: zy bleeven daar eenigen tyd stand houden, en weeken vervolgens naar de andere zyde van de Stad, alwaar zich toen hun gantsch Leger nedersloeg, zoo dat het Spaansche Heir van dat der Staaten nu alleen door de Stad en de *Niers*, die tusschen beiden lagen, van elkanderen gescheiden wierdt.

Zyne Hoogheid, om te toonen dat hy den vyand niet duchtte, bleef nog eenige dagen in zyn kwartier liggen, en nam vervolgens het besluit om van daar op te breeken en naar *Rhynberg* te trekken. Ten deezen einde zondt hy den Kwartiermeester-Generaal *Percevaal*, met de Kolonels *Morgan*, *Erentreiter* en *Hauterive*, om de wegen in een bekwaamen staat te brengen, 't welk verricht werdt; maar de Prins, in meening zynde dat de vyand hem op de hielen zoude zitten, ging eerst zelve in persoon de wegen bezichtigen, om de voordeeligste gelegenheden af te zien, waar van hy dan gebruik gemaakt zou hebben, indien hy zich in de noodzaaklykheid gezien hadde om hem weêrstand te bieden. Alles in goede orde gezien hebbende, gaf hy bevel tot den af-

tocht, het welk in de beste orde geschiedde. De Kardinaal brak toen ook van voor *Gelder* op, trok by *Venloo* over de *Maaze*, en verschanste zich by *Blerik*, waarom de Prins, dit merkende, en tevens weetende, dat de Keizerschen onder *Lamboi* gelegerd waren tusschen *Venloo* en *Roermond*, van *Rhynberg* naar de *Graaf* toog, en zyn Voetvolk by *Velp*, de Ruitery in de Dorpen van *Ravenstein* nedersloeg.

Ondertusschen hadden de Spanjaarden het den Franschen voor *St. Omer* zoo bang gemaakt, dat zy de party koozen van 't beleg op te breeken, na dat de Loopgraven tweeëndertig dagen geöpend waren geweest. Zy trokken echter in goede orde af, zonder door den Prins *Thomas* van *Savoije* vervolgd te worden; en daar ze geduurende dit beleg niet veel volks verlooren hadden, zoo hielden zy steeds het veld, dan men kon niet beseffen, waar op zy het oog hadden: de een dacht dat het *Bethune* zoude gelden, een ander dat *Ranti*, *Hesdin*, of *Aire* bedoeld waren. *Ranti* was nogthans zoo niet beöogd, immers 't voorwerp hunner wapenen; want de Savoijaard hadt spoedig eenig volk in *Hesdin* geworpen, waarom de Franschen zich vergenoegden met de opgenoemde en nog eene kleine plaats te ontmantelen.

Zyne Hoogheid ontfing nu ook de tyding, dat de Heer du *Hallier* met de Fransche troepen *Chatelet* stormenderhand hadt ingenomen; dat de Aartsbisschop van *Bourdeaux* veertien Spaansche Schepen geslagen, de meesten genomen en de overigen verbrand hadt; mitsgaders dat voor *Genua* vyftien Fransche Galleiën een gelyk getal Spaanschen aangetast, verslagen en de helft daar van genomen hadden. Wyders wierdt hem bericht, dat de Franschen van de kleine, doch sterke Stad *Fontarabië*, op de grenzen van Frankryk en Navarre gelegen, naa een beleg van by de drie maanden, opgebroken waren. De oorzaak hier van wordt op deeze wys verhaald: het Spaansche Leger, dat door den Admirant van *Castilië* aangevoerd werdt, hadt zich gelegerd op een' heuvel, digt by het kwartier van den Markgraaf *de la Force*, die voor het groote kwartier uitgetoogen zynde, en eenige vyanden ziende komen om te schermutselen, bevel gegeeven hadt aan de twee Ritmeesters, die buiten zyne verschansing wacht hielden, om zich moedig te verdeedigen, wanneer de vyand op hen afkwam; doch dat deezen, in stede van dit bevel na te komen, door zulk een grooten schrik bevangen waren geworden, op het

gezicht der Spanjaarden, dat zy zich op eenig Voetvolk wierpen, dat hun in den rugge ſtondt, en allen, in die wanorde, in het kwartier van den Markgraaf komende, bragten 'er zulk eene verbaasdheid en ontſteldtenisſe in, dat alle de Soldaaten hunne wapenen wegwierpen, en op de vlucht ſloegen. De Prins van *Condé*, die over 't Franſche Leger het bevel voerde, was daar op met eenige Vrywilligers toegeſchooten, om de vluchtende tegen te houden en deeze wanorde te ſtuiten; maar hy hadt zulks niet konnen tegenhouden, noch beletten, en zelve gedwongen geweest om met eenige Sloepen de Zee over naar *Bajonne* te vluchten, waar door het overſchot des Legers zoo angstvallig was geworden, dat het in alleryl de vlucht genomen hadt, zonder aan de bagagie te denken, die zy den vyanden, welken zy niet eens gezien hadden, ten prooië lieten. Een groot gedeelte deezer Vluchtelingen bergde zich te *Bajonne*. Twaalfhonderd, of, volgens anderen, drieduizend Franſchen kwamen in deeze vlucht om. Dus wierdt de Stad *Fontarabie*, welke op het punt ſtondt van zich over te geeven, en, naar men zegt, bereids van Verdrag begon te ſpreeken, door eene ydele vreeze verlost.

De Staatſchen deeden dit jaar meer voordeel, als het ware, met hunne ſtrooperyen, die geſtadig wierden gepleegd. De Ritmeester *Krok* veroverde onder anderen een Koninglyk Spaansch Convooi, dat van *Brusſel* naar het Spaanſche Leger ging; men maakte door dit middel een groot getal gevangen, en veroverde tevens veele paarden.

Doch zyne Hoogheid, wel ziende dat 'er in dit jaar niet meer te doen viel, en dat, wilde hy onnoodige Legerkosten vermyden, hy 't Veld hoe eer hoe liever moest verlaaten; en nademaal hy door de Heeren Staaten, aangezien het ſlechte weer, daar toe ook verzocht ware, zoo brak hy zyn Leger den 13 October van voor *Grave* op, zondt het volk naar hunne onderſcheidene Bezettingen, en kwam zelve 's anderendaags in *'s Gravenhage*, alwaar hy onder het gelui der Klokken en met veele andere Vreugdbedryven wierdt ontfangen. Weinig tyds naa zyne terugkomst ontfing hy tyding, dat de vyanden het Huis te *Karpen* ingenomen hadden. Dit Huis, of Slot (men noemt het ook een' kleine Stad,) legt in het Hertogdom van *Gulik*, twee mylen van *Keulen*. De Hollanders waren ſedert vier jaaren daar van in 't bezit geweest, hadden 't grootelyks verſterkt, en onderhielden daar in eene Be-

zetting van driehonderd mannen, die gestadig de omliggende plaatsen afliepen en 'er groote Brandschattingen ligtten, invoege de Gemeenschap en Handel van de Steden *Keulen* en *Gulik*, tusschen beide dewelke *Karpen*, als gezegd is, gelegen was, daar door gestremd geworden was. De Markgraaf *de Leganez* hadt order van den Infant om in deeze wanorde te voorzien, waarom hy den 26 October met drie Vaandels Voetvolk, negentien Cornetten te paard en zes stukken Geschut derwaards toog, en twee dagen daar naa begon hy de plaats te beschieten, laatende zoo veele Granaaden en ander Konstvuurwerk daar in werpen, dat de Belegerden zich by Verdrag van den 3 November overgaven. Na dat de Gouverneur *Bronkhorst*, met de zynen daar uit getrokken was liet *Leganez* de plaats met driehonderd man te voet en honderd dertig te paard bezetten. De Kardinaal-Infant, gezien hebbende dat de Staatschen 't Veld verlaaten hadden, liet zyn Volk nu ook de Winterkwartieren betrekken, keerde zelf naar *Brussel* terug, en wierdt aldaar met veel Staatsie zegenpraalende ingehaald.

Nu kwam men ook in de Maand November overëen wegens 't lossen van de wederzydsche Gevangenen. De Commissarissen, zoo van deezen Staat als van den Infant, waren deswegens te *Roozendaal* in Brabant vergaderd geweest. De losing was op dien voet gesteld, dat de Soldaaten hun onderhoud betaalen, en twee maanden soldy zouden missen.

Dit is het geene in het jaar 1638 te veld gebeurd is. Ondertusschen hadden de Staaten van Holland goedgevonden, om den Jongen Prins *Willem*, den Zoone van zyne Hoogheid *Fredrik Hendrik*, aan wien de overleeving van zynen Vaders Kapitein-Generaalschap, en de werkelyke bekleeding van het zelve naa zyn overlyden gegeeven, was, zitting in den Raad van Staaten te verleenen, om hem, die thans twaalf jaren oud was, by tyds in de zaaken van de Republiek te oefenen. Men droeg hunne Hoog Mog. dit besluit voor, die het ten hoogsten goedkeurden, weshalve de Heeren *Cats* en *Zwartsemberg* bevolen wierdt, naa dat de Acte daar van opgemaakt was, om zyne Hooogheid van het voorneemen der Heeren Staaten kennis te geeven, en Prins *Willem* wierdt den 5 November door gemelden Heere *Cats* in deezen Raad ingeleid.

EINDE *van het* ZESENVEERTIGSTE DEEL.

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE
HISTORIE VAN HOLLAND.
ZES-EN-VEERTIGSTE DEEL.

STAATKUNDIGE
HISTORIE
VAN
HOLLAND,

Behelzende eene Staatkundige bespiegeling van de voornaamste Gevallen der Nederlandsche Geschiedenissen, volgens het Natuur, Staats, aller Volkeren en het beschreven Recht; de geäardheid der Zaaken en de gezonde Reden, om gezond over het voorledene te redeneeren, en tot een Richtsnoer voor het toekomende te dienen.

ZEVEN EN VEERTIGSTE DEEL.

Met Kunst Plaaten opgehelderd.

TE AMSTERDAM,
By BERNARDUS MOURIK,
Boekverkooper in de Nes, by de Groote Vleeshal, 1779.

[illegible]

STAATKUNDIGE HISTORIE

VAN

HOLLAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Vervattende de verdere Gebeurtenisfen ter Zee, zoo binnen als buiten Europa, en andere Zaaken van den jaare 1638, den Staat der Verëenigde Nederlanden betreffende.

Hoe onvoordeelig de Oorlog, tegen de Spanjaarden, geduurende dit jaar van 1638, te land gevoerd, voor deezen Staat ook ware, men kon het echter der Waakzaamheid en goede Zorg van hun Hoog Mog., de Heeren Algemeene Staaten, noch ook aan de Vlyt en Krygskunde van zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, niet wyten; alles was op de beste wys beraamd, en tevens op de gefchikfte order in 't werk gefteld geweest: maar de goede uitflag hangt niet altoos van de menfchen af.

De Bedryven ter Zee waren niet veel, of gantsch niet, gunstiger. Die van *Duinkerken* waren in dit, gelyk in 't voorige, jaar, al vroeg op Zee, en door het neemen van veele Koopvaardy- en Visfchers-Schepen, deeden zy aan 't Land, aan Koopman en gemeenen Burger groote fchaden. In January waren 'er reeds tien Duinkerkfche Schepen op roof uitgezeild, en den Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte*, die flechts twee Schepen by zich hadt, in 't oog krygende, zeilden zy des nachts op hem aan; doch zy hielden af, zoo dra zy zagen dat 'er nog twee andere Hollandfche Schepen niet verre van hem lagen, invoege zy, fchoon tien in getal, zich tegen vyf Schepen niet beftand achteden. Maar het

A ver-

verging een rykgeladen Koopvaardy-Schip, dat van *St. Thomé* kwam, zoo gunstig niet; het wierdt door een Duinkerksch Fregat aangetast, en de Schipper *Pieter Meinards* verdeedigde zich langen tyd: doch hy moest zich ten laatſten overgeeven, en wierdt met al de lading te *Duinkerken* opgebragt. Kort daar na werden ook negen Zierikzeeſche Visſchers genomen; en het Schip *de Samaritaan*, dat van *Bourdeaux* naar Zeeland ſtevende, zag zich wel tot overgaave gedwongen, doch niet voor dat het zich lang en hardnekkig verdeedigd hadde, en voor de overmagt moest bukken. Deeze ſchaden wierdt nu door het Weer nog merkelyk vergroot, alzoo 'er, behalve veele Franſche en Engelſche, ook een goed getal Hollandſche Schepen op Zee vergingen.

Met geen minderen moed gedroeg zich Kapitein *Sier de Liefde* op den 19 February. Hy was uitgezonden met zyn Fregat om de Visſchers te dekken en van Texel tot aan de Maas te kruisſen. Aangetast wordende door een Duinkerksch Oorlogſchip en een Fregat, ſtelde hy zich zoo mannelyk te weer, dat het Gevecht van 's morgens ten negen tot 's namiddags ten half drie uuren duurde, en dien keer nam, dat de twee Duinkerkers voor hem moesten wyken; nog was die dappere man daarboven gekwetst geworden, 't welk hem, als by den uitſlag is gebleeken, in zynen tegenſtand niet belemmerd heeft: het Fregat, dat hy voerde, hadt ſlechts agttien ſtukken en zeventig man op, daar het gemelde Oorlogſchip 'er agtentwintig en 't Fregat ook agttien voerde. *Sier de Liefde* liep den 21 der voorsz. maand te *Rotterdam* binnen.

De Duinkerkers bragten nu weder eene Vloot van dertig wel toegeruste Schepen, met het begin van Maart, in Zee. Zy ontmoetten ſtraks een ſterke Vloot van Hollandſche en Zeeuwſche Koopvaardy-Schepen, die naar Frankryk en naar andere plaatſen cours zetteden, en veroverden 'er agt Schepen van, waar onder zich twee Zeeuwſche Kaapers bevonden; een van deezen was *Leonard Theunisz.* genaamd, en voerde 't Schip *Fama*, dat met negentien koppen bemand was en zesentwintig ſtukken ophadt. De Duinkerkers, die 's Prinſen vlag opgeheist hadden, vielen hem en den anderen Kaaper, die een Fregat voerde, zoo onverwachts aan, dat hy by den eersten aanval ſneuvelde, en zyn volk dus met gemak vermeesterd werdt, de overige Schepen ontkwamen gelukkig dit gevaar. De Duinkerkers werden kort daar na door ſtorm

ge-

genoodzaakt om in hunne Haven weder in te loopen, doch het Weer bedaard zynde, liepen zy weder uit, en kreegen den 25 Maart eene Koopvaardy-Vloot van veertig Zeilen, die door vyf Oorlogschepen gebegeleid werden, in 't gezicht, en zeilden daar op af met dezelve vlag in top. Deeze Vloot, welke uit Frankryk naar de Vereenigde Nederlanden stevende, hadt echter op eenige Schepen na, het geluk van 't gevaar te ontkomen, doordien één der vyf Oorlogschepen, gevoerd door Kapitein *Simon Thysz.*, op de Duinkerkers afging, om van nader by te zien welke Schepen 't waren, maar zoo rasch zy hem digt genoeg by zich zagen, heisten zy de Bourgonjesche Vlagge op, en bemagtigden hem, na dat hy zich lang en hardnekkig verdeedigd hadt. De Duinkerksche Vloot zeilde vervolgens naar de kust van *Biscaye*, zoo om aldaar als elders op de Spaansche kusten, tegen de Franschen te dienen.

Ondertusschen wierdt een Straatsvaarder in 't Kanaal, tusschen Engeland en Frankryk, door een Duinkerksch Fregat genomen; dit Schip was met Anys en kostbaare Zyden Stoffen geladen, en keerde naar Holland terug. Een andere Koopvaarder, wiens Lading op eenige tonnen wierdt geschat, en die de *Zwarte Leeuw* genoemd was, wierdt door twee Duinkerksche Fregatten aangetast; maar hy boodt zulk een wederstand, dat ze hem in den brand schooten, en nog zestien man daar van reddeden. Met dit al leeden de Vyanden nu en dan ook eenige schaden, schoon het niet by de geene kwam, die zy den Hollanders aandeeden. De Kapiteins *Abraham Corunissen* en *Bolart* bragten in het laatst van April twee Duinkerkers, den een van zeven en den anderen van vier stukken met hunne Ekwipagie in *Vlissingen* op, terwyl Kapitein *Hermands Bruin*, wiens Schip *de Boei* geheeten was, digt by *Schagen* in Deenemarken een Duinkerksch Schip, ophebbende zeventig man en vier stukken, vermeesterd en de 16 April met zestig gevangenen te *Amsteldam* opgebragt hadt. Zyn Schip voerde veertien stukken, en hy hadt in 't Gevecht slechts maar één, doch de Vyand zes man verlooren; onder de gekwetsten was zyn Stuurman, wien beide zyne armen waren afgeschooten.

Ondertusschen waren 'er by de tweehonderd Koopvaardy-Schepen uit Texel in zee gestooken, maar door tegenwind genoodzaakt geworden om in Zeeland binnen te loopen; doch den 15 April liepen zy wederom uit, onder Convooi van vyf Hollandsche en

dertien Zeeuwsche Oorlogschepen. Dus wierden 'er ook twee dagen laater, door zestien Staatsche Oorlogschepen, by de vyf-honderd Koopvaarders uit het Vlie naar Deenemarken, Noorwegen, Zweeden enz. gelukkig gebegeleid.

Dewyl hun Hoog Mog. nu zagen, dat de Kooplieden en het Land groote schaden leeden, by het menigvuldig neemen hunner Schepen door de Duinkerkers, namen zy 't besluit om die Zeeroovers met meer geweld te keer te gaan en te beteugelen; de Duinkerksche Haven te bezetten, op dat 'er niemand uit konde loopen, dacht hun daar toe het beste middel, waarom zy den Luit: Admiraal *Maarten Harpertsz. Tromp* met een goed getal Schepen ter insluiting van die Haven uitzonden. Deeze Zeeheld kwam daar met zyn Eskwader op het laatst van de maand April voor; doch de Duinkerkers, die in zee waren, deeden ons daarom niet minder schaden, en zy bragten, om dat ze in de Duinkerksche Haven nu niet konden inloopen, hunne Pryzen te *Ostende* op. By het *Vlie* raakten zy in gevecht met twee Hollandsche Schepen, 't eene was een Oorlogschip en wierdt gevoerd by Kapitein *Buys*, het ander een Fregat, dat door Kapitein *Tymen* wierdt gecommandeerd; 't gevecht hadt vyf of zes uuren geduurd, het Oorlogschip werdt in den grond geboord, met redding nogthans van het grootste deel der Ekwipagie, en 't Fregat veroverd, 't welk zy te *Ostende* binnen bragten.

De voornoemde Vloot Koopvaardyschepen ontkwam de roofzucht der Duinkerkers, als gezegd is, gelukkig, behalve een Schip uit het *Vlie* en een ander uit de *Maaze*. Een Duinkerker bemagtigde omtrent denzelven tyd ook vier Schepen met Hout geladen achter Ierland; zy kwamen uit *Noorwegen* en meenden in Frankryk binnen te loopen. Doch het wierdt de beurt nu ook eens van de Staatschen, om de Duinkerkers 't een en ander Schip afhandig te maaken, of te verderven; dit deedt onder anderen Kapitein *Willem van Coulster* van *Rotterdam*. Voor de Stad en Schans van *Grevelingen* klampte hy een Duinkersch Fregat van agttien Stukken aan, jaagde hem en het Schip, 't welk de Duinkerker genomen en by zich hadt, aan land, en, niettegenstaande uit de Schans en van het strand, waar de Spanjaarden agt stukken Geschut geplant hadden, sterk op hem geschooten wierdt; boorde hy den Duinkerker met deszelfs Prys in den grond: met

te-

tekent aan, dat hy zulks met tweehonderd zeventig schooten heeft gedaan. De Staatsche Kapitein *Mangelaar* ontweldigde den vyand ook twee Schepen, die, met Zout geladen, uit Spanje terug kwamen, waar van hy 'er een aan Land joeg en deedt springen, 't ander bragt hy te *Vlissingen* op.

Ondertusschen hielt de Luit. Admiraal *Tromp* de Duinkerksche Haven van alle zyden zoo wel beslooten, dat de vyanden, als gezegd is, daar in, nochte uit konden; zy zochten 't laatste van tyd tot tyd met geweld te verkrygen, maar gestadig te vergeefsch, alzoo de Hollandschen hen telkens terugjoegen. Een van de Kapiteinen van *Tromp*, met naame *Govert Vorens*, betoonde inzonderheid zyn moed; want in de maand July op de wacht liggende, zag hy drie Duinkerkers uit de Haven komen, die door begunstiging van den nacht meenden in Zee te geraaken: doch hy joeg 'er twee van terug, en 't andere, dat zesëntwintig stukken ophadt, op strand geraakt zynde, boorde hy in den grond. Nu wilde wy weder naar zyn post wenden, maar zich wat te verre in de ondiepte begeeven hebbende, bleef zyn Schip op den grond vastzitten, 't welk de Vyanden ziende, plantten zy vyf halve Kartouwen op den oever, uit welken ze onophoudelyk op hem schooten, waar mede hy hun nogthans ook niet schuldig bleef; doch eindelyk raakte hy weder vlot, en vervoegde zich, zonder merkelyke schaden geleeden te hebben, by de overige Hollandsche Schepen. Om deeze moedige daad gaven hun Hoog Mog. en de Prins hem een gouden Keten tot geschenk.

Wy hebben boven gezegd, dat 'er reeds een goed deel vyandelyke Oorlogschepen en Fregatten in Zee waren, voor dat *Tromp* de Haven van *Duinkerken* bezet hadt, en dat dezelven nu in de Haven van *Ostende* in en uitliepen, waar door ze toch gelegenheid hadden om onze vaart min of meer te belemmeren; om dit ook te beletten wierdt de Onder- of Vice-Admiraal *Wemmer van Berchem* met vyf Oorlogschepen derwaards gezonden, die deeze Haven den 19 July rondom bezette, waar toe hy nog bekwaamer wierdt gemaakt door vyf andere Schepen, die hem, tot versterking van zyne kleine Vloot waren toegezonden. En om de Vlaamingen te beter in hunne Havens opgeslooten te houden, nam de Oost-Indische Maatschappy aan, de Vloot van *Tromp* met nog twee Schepen te versterken, waar by de Admiraali-

tei-

teiten nog vyf zouden voegen. Hierom was het, dat de Algemeene Staaten zich verschoonden, om vier Oorlogschepen op de Kust van *Fontarabie* by de Fransche Vloot te zenden, gelyk de Koning hen verzocht hadt. *Tromp* hadt dus nu eene Vloot van agttien Schepen, waar by nog vier Jachten uit de Maas kwamen, voerende elk tien stukken en honderd mannen, zynde voorts van Roeijers voorzien, ten einde hy dezelven kon gebruiken, om, by stil Weer, de Duinkerkers tot aan het strand na te zetten.

Doch hoe naauw *van Berchem* de Haven van *Ostende* beslooten hieldt, vonden nogthans zeven Fregatten middel om door zyne Vloot heen, zonder bemerkt te worden, in Augustus te ontsnappen en in Zee te steeken. Zy namen terstond hunne cours naar het *Vlie*, om op de Schepen te passen, die uit de Zuider- naar de Oost-Zee en uit deeze naar de eerstgemelde zeilden. Daar lagen toen vyf Staatsche Oorlogschepen, gecommandeerd door de Kapiteinen *Jan van Gale*, *Herman de Bruin*, . . *Jarsfeldt*, *Malcontenton* van *Enkhuizen* en *Samson* van *Medemblik*, om eene Vloot Koopvaarders naar de Oost-Zee te begeleiden. Deeze Oorlogschepen hadden de zeven voorsz. Fregatten zoo rasch niet in 't oog gekreegen, of zy staken in Zee, en zagen de Duinkerkers, die een voordeeligen wind hadden, des voormiddags van den 2 September op hen aanzeilen; maar bemerkende dat het Staatsche Oorlogschepen waren, hielden zy spoedig af, hoewel ze in magt voor dezelven niet hadden behoeven te wyken. De Hollanders vervolgden ze zoo lang, tot dat de duisternis des nachts hun dezelven uit het gezicht deedt verliezen, waar op ze, weder naar het *Vlie* gezeild zynde, de gemelden Vloot Koopvaardy-Schepen, zonder beletsel convoijeerden. Deeze Fregatten waren een weinig te vooren slaags geweest met een Groenlandsvaarder, die zich vyf uuren lang hardnekkig verdeedigd hadt, en 't gevaar van genomen te worden, dat het onvermydelyk, aangezien de overmagt, hadt moeten ondergaan, gelukkig door het naderen van vier andere Groenlandsvaarders, die ook naar *Amsteldam* moesten, ontkwam; want zo dra de Ostendenaars dezelven zagen, verlieten zy hunne prooi: dit Schip kwam, van Kanonschooten doorboord, nog den 2 September in de Maas. De gemelde Fregatten gingen daar op naar de Kust van Engeland by *Douwres*, om zich te kalefateeren en

ver-

verfching in te neemen, waar na zy weder in Zee ftaken en 1638.
nog eenige Pryzen bekwamen, die wy kortheidshalve over 't hoofd zien.

Onderwyl hadden hun Hoog Mog., alzoo hun bericht was, dat de Duinkerkers veele Hollandfche en Zeeuwfche Zeelieden op hunne Schepen hadden, welker bekwaamheid in de Zeevaart hun van grooten dienst was, een *Generaal Pardon* laaten afkondigen voor alle Matroozen, die hunnen dienst verlaaten hadden, en in dien der Vyanden, uit zucht tot den buit, waren overgegaan. Dit pardon en de armoede, waar in deeze Lieden zich bevonden door het influiten van de beide opgenoemde Havens, waren oorzaak dat 'er wederom veelen in het Vaderland terugkwamen.

Men was nu reeds verre in 't kwaade jaargety getreeden, en de Zee was door geweldige Stormwinden zeer ontveiligd, waarom *van Berchem* met zyne Schepen de Haven van *Ostende* verliet. De zeven Fregatten konden toen veilig wederom in hunne Haven binnen loopen, 't welk zy ook deeden; doch zy waren op Zee zoo door de Pryzen, die zy, als wy meldden, genomen hadden, als door het Weer zeer befchadigd geworden. Admiraal *Tromp* bleef echter zyn post voor *Duinkerken* nog eenigen tyd behouden; doch hy kon thans zoo naauwkeurig niet meer de vyanden in dwang houden, dat 'er zich niet nu en dan één hunner Schepen 't ruime verwon, onder anderen waren 'er twee Fregatten ontfnapt, die, in zee zynde, een klein Hollandsch Scheepje, 't welk van *Vlisfingen* naar *Rouën* zeil maakte, vermeesterden, het Scheepsvolk en de Pasfagiers tot op het hembd uitkleedden, met het genoemde Scheepje naar *Nieuwpoort* zeilden, en de gevangenen, na dat ze dezelven zeer kwaalyk hadden behandeld, in de gevangenisfe lieten fmyten.

Admiraal *Tromp*, nu tot het uiterfte zyn post bewaard hebbende, zag zich eindelyk genoodzaakt om dezelve, door het ftormig Weer, te verlaaten; en eenige Schepen op zee gelaaten hebbende, om op de Duinkerkers te kruisfen, liep hy met de overige te *Goeree* binnen. De Duinkerkers hadden zoo rasch deeze, om zoo te fpreeken, vrye ademtocht niet, of zy kwamen met een Vloot van dertig Schepen in zee; maar de Staatfche Oorlogfchepen zeilden hen terftond achter na, en zouden ze manmoedig aangeklampt hebben, waren zy niet door eenen geweldigen Storm daar in verhinderd geworden. Deeze ftorm deedt den Vyand en den Onzen groo-

te schaden, in *Texel* raakten, verscheiden' Schepen van hunne ankers en vergingen met man en muis; een vyandlyk Schip, onder anderen, welk agtëntwintig stukken ophadt, en met honderd zesënvyftig koppen was bemand, strandde by het eiland *ter Schelling*, niet verre van het *Vlie*: men behielt 'er slechts zevenëntwintig man van, die te Amsteldam opgebragt werden, de rest met twee Kapiteinen wierdt door 't water verzwolgen.

Wy kunnen het getal der wederzydsche Schepen, die door het slechte Weer op zee vergingen, of zeer beschadigd nog in hunne onderlinge Havens binnen liepen, niet bepaalen, echter zouden de Hollanders nog meerder schaden hebben geleeden, hadt dit zelfde onstuimig Weer de Duinkerkers daar in niet belet. 'Er kwamen met dit al nog eenige Koninglyke Duinkerksche Schepen onbeschadigd in hunne Haven met twee of drie Hollandsche Pryzen, die door hen, op hunne terugreize naar het Vaderland van de Oostersche Vloot afgedwaald, genomen wierden; een van deeze Schepen was geladen met Vlas, Hennip en Graanen. Zoo werden 'er ook twee andere Koopvaarders te *Oostende* opgebragt.

Nogthans hadden de Hollandsche Oorlogschepen de zee niet ten eenemaal verlaaten; want in deeze maand November raakten vyftien van dezelven met zeventien Duinkerkers slaags, alzoo deezen voorhadden de Hollanders in de Haringvangst te belemmeren; maar zy verydelden dit voorneemen, door de vyanden grootelyks te beschadigen. Zy waren zeker straks daar na genoodzaakt in de Hollandsche Havens in te loopen, om zich te kalefateren; doch werdt dit meer veroorzaakt door den Storm dan door 't Geschut der vyanden.

Nu liepen 'er nog zeven Duinkerkers in zee en namen zes onzer Schepen, die van *Nantes* en *Bourdeaux* met eene lading van Wyn en Kastanjes (een van dezelven hadt Ballast in) naar Holland terugstevenden. Doch het Schip *de Soutkas*, dat uit de West-Indiën, en met naame uit *Brazilie* kwam, hadt zyn behoudenis aan den moed van *Adam Robert*, die op het zelfde voor Vendrig voer, toe te kennen. Door den gemelden storm was het tot aan de *Wezer* afgedreeven, en werdt aldaar door een Spaansch Fregat, het welk honderd dertig man en tweeëntwintig stukken voerde, aangetast. Reeds hadt de vyand 't bovenste deel van het zelve bemagtigd, en, met den vierden aanval (want men boodt mannelyken tegenstand)

veer-

veertig man daar op gebragt; maar toen bemoedigde de genoemde Vaandrig 't Scheepsvolk zoodanig, dat het zich bereidwillig toonde om hem te volgen: hy trok dan met den degen in den vuist voor uit, en zy vielen zoo verwoed op de in hun Schip zynde vyanden, dat zy 'er niet alleen negentien van deeden sneuvelen, maar de overigen tot overgaave dwongen. Terwyl dit gebeurde, schoot men tevens zoo vinnig op het Fregat, dat het genoodzaakt was af te wenden, en het West-Indisch Schip vrye zee te laaten.

De Admiraal *Tromp*, in 't Vaderland, na dat hy de Haven van *Duinkerken* verlaaten hadt, wedergekeerd zynde, beschuldigde straks den Vice-Admiraal *van Berchem*, dat hy, zonder noodzaaklykheid de Haven van *Oostende* hadt verlaaten, en met zyne Vloot van tien Schepen in Holland was teruggekomen; *te Amsteldam waren deswegens*, zoo men zegt, *harde woorden voorgevallen.* De gemelde Vice-Admiraal wierdt verschreeven, om zich van dien blaam te zuiveren; doch zyne onpaslykheid was oorzaak dat hy zich verschoonde, en aanboodt om zulks door een' Procureur te doen. Niettegenstaande dit aanbod, wierdt 'er een Krygsraad, om over zyn plichtverzuim te oordeelen, belegd, en by uitspraak van denzelven wierdt hy van zyn Ampt verlaaten.

Deeze zaaken zyn op de Europische Zeeën voorgevallen, laat ons nu zien wat op die der, en in de, *Oost-* en *West-Indiën* in dit jaar voorgevallen is, en van de *Oost-Indiën* zullen wy thans wat ontstandiger handelen, dan andere Schryvers.

Wy hebben gezien wat Gouverneur *van Diemen* in 't voorgaande Jaar in *Amboina* heeft verricht, in dit jaar kwam hy aldaar voor de tweedemaal met eene Vloot van zeventien Schepen, met inzicht om de Rebellige Stadhouders van *Ternate* te straffen; de Koning van *Ternate* ontfing hem zeer vriendelyk en hielt met hem verscheiden onderhandelingen, die te wege bragten, dat 'er een nieuw onderling Verdrag gemaakt werdt, waar by alle voorige Overéénkomsten bekrachtigd wierden. De Koning, die *Hbamsa* was genaamd, keurde het gedrag van zyne twee Stadhouders jegens de Hollanders hooglyk af, en om te toonen dat het hem ernst ware, liet hy ze gevangen zetten; zelfs ging hy zoo verre, dat hy den eenen, *Leliato* geheeten, in handen van den Gouverneur gaf, die hem mede naar *Batavia* voerde, waar dezelve vervolgens op 's Konings bevel een hoofd korter wierdt gemaakt:

doch de andere, het zy dat zyne schuld kleinder was, of dat hy den weg wist om zich, door schoonschynende reden, aan 't gevaar te onttrekken, of wel dat de Koning eenige andere reden daar toe hadde; de andere Stadhouder wierdt wederom in vryheid gesteld, tot groot nadeel van beide partyen, gelyk in het vervolg gebleeken is, alzoo hy den Koning weigerde voet op zyn eigen grondgebied te zetten.

Dus bleef 'er een goed deel Rebellen en Misnoegden langen tyd de waakfaamheid der Hollanderen bezig houden. Zy kreegen zelfs in den jaare 1639 verscheidene gevoelige slagen van dezelven, en liepen somtyds groot gevaar, doordien zy dikwerf gebrek hadden aan den gewoonen onderstand van *Batavia*, die op andere plaatsen gebruikt en van nut geweest was.

't Was te *Ceylon*, waar men thans een tooneel opende van veele gewichtige Bedryven. Laaten wy deeze zaak van wat hooger opneemen. De twee eerste Reizen, welken de Hollanders in 1602 en 1603 op dit Eiland deeden, de eene met gelukkige uitkomst onder Kapitein *Joris Spilbergen*, de andere ongelukkig door *Sebald de Weert* gedaan, die 'er zeer jammerlyk om 't leeven kwam (gelyk toenmaals breedvoerig in onze Historie verhaald is); hadden hen geleerd de voor- en nadeelen kennen, die men te wachten hadt, wanneer men aldaar een vasten Koophandel wilde vestigen. Doch alhoewel der geäartheid der Cingaleezer Natie, en de magt der Portugeezen, den Hollanders langen tyd in den weg geweest waren, hadden zy daarom dit voorwerp niet uit het oog verlooren.

Na het sluiten van het twaalfjaarig Bestand, schreeven hun Hoog Mog. en Prins *Maurits* eenen Brief aan *Cenuwieraut*, Keizer van *Ceylon*, die vervuld was met veele betuigingen van Vriendschap. Het Schip *de Zwarte Leeuw*, behoorende onder de Vloot van den Eersten Gouverneur van *Batavia*, den Heere *Pieter Both*, bragt deezen Brief ten jaare 1612 over, en hy werdt dien Vorst behandigd door den Onder-Koopman *Marcelis Boschhouder* in een gehoor, dat die Vorst hem verleende, met wien hy straks een Verbond sloot ten voordeele van de Hollandsche Natie; maar zoo rasch deeze uit *Candi* wilde vertrekken, kon hy daartoe geen verlof verkrygen, en de Keizer, die maar niets deedt, zonder met hem te raad te gaan, verhief hem by trappen tot de waardigheid van Prins van

Min-

Mingone, Ridder van de Orde van de gouden Zon, President van den Hoogen Krygsraad, Vice-President van zyn geheimen Raad en Admiraal Generaal, terwyl intusschen deszelfs Landgenooten, die hy in eene plaats, *Catjaar* genoemd, gelaaten hadt, aldaar door de Portugeezen overvallen en vermoord werden, 't welk den Keizer dermaate met toorn vervulde, dat hy terstond alles in het werk liet stellen, om spoedig van zulk eene daad, waar door hy in zyne Bondgenooten beleedigd was, wraak te neemen.

De Prins van *Mingone*, wien het Opperbevel over eene talryke Legermagt was aanbevolen en opgedraagen, en 's jaar daar aan over eene kleine Vloot, behaalde op hen verscheiden' voordeelen, zoo ter zee als te land. Zyne achting en vertrouwen aan dit Hof nam zoodanig toe, dat hem eindelyk, tevens met den Prins van *Oeva*, opgedraagen wierdt de Voogdyschap en Regeering, geduurende de minderjaarigheid van den Erfprins.

Deeze gelukkige Koopman verkreeg ten jaare 1615 van den Keizer verlof om zich naar *Mazulipatnam* te begeeven, van waar hy den Keizer de toegezegde versterking tegen de Portugeezen, zou medebrengen. Hy hielt vervolgens sterk aan om naar het Vaderland gezonden te worden, ten einde den Heeren Algemeene Staaten en Prins *Maurits* verslag van zyne Commissie te doen; doch, behandeld willende worden met dezelve Eerbewyzen, die hy op *Ceylon* verkreegen en ontfangen hadt, en ziende dat de Heeren Bewindhebbers hem steeds als hunnen Dienaar bejegenden, vatte hy zulk een spyt daar uit op, dat hy, eed en plicht vergeetende, op reize naar Deenemarken ging, en den 30 Maart des jaars 1618 een Verdrag met den Koning, *Christiaan* den IV, aanging en tekende, die hem dienvolgens, voor rekening van den Ceylonschen Keizer, een Schip en een Jacht, naar eisch met Matroozen en Soldaaten bemand, verschafte, en *Boschhouder* vertrok in 't zelfde jaar met zyn Huisgezin. Dus dacht hy de Bewindhebbers van de Oost-Indische Maatschappy groot nadeel te zullen doen, en hy zou zulks ook veelligt gedaan hebben, was hy niet, gelyk ook zyn Zoontje, waar over de Deensche Vorst Peter was, door den dood daar in voorgekomen; doch nu waren alle de gemaakte Ontwerpen in rook verdweenen, en de schoone verwachtingen van de nieuw opgerichte Deensche Oost-Indische Societeit verydeld,

die

die zelfs geen verhaal konde krygen van de voorsz. Uitrusting; doordien de Keizer, tegen de hooge kosten daar van opziende, ontkende, dat hy immer daar toe last gegeeven hadde.

De Deensche Vloot, behalve de twee voornoemde, uit vyf Schepen bestaande, vertrok derhalve onverrichterzaake, en hadt grooten tegenspoed; de Portugeezen kreegen daar door ook gelegenheid om zich te versterken, die den Indiaanschen Keizer in den jaare 1630 den Oorlog aandeeden, maar door den zelven geslagen wierden. Deeze Vorst storf twee jaar daar na, en wierdt opgevolgd door *Raja Singa*, die de Portugeezen noodzaakte om Vreden te maaken; doch bemerkende, eenige jaaren laater, dat ze denzelven zochten te verbreeken, riep hy in den jaare 1636 de Hollanders te hulp. Hy schreef den Gouverneur van *Paliacatte*, dewelke *Karel Reiniersz.* genaamd was, deswegens eenen Brief, waar in hy hem onder anderen beloofde dat, zoo de Hollanders hem tegens hen wilden bystaan, hy ze ten eenemaal uit zyn Eiland zoude verdryven. Deeze den Gouverneur Generaal daar van kennis gegeeven hebbende, dacht dezelve en zyn Raad de gelegenheid te gunstig om die te verzuimen, en gaf den Heer *Reiniersz.* ingevolge last, om deeze zaak naar behooren te bestieren. Kapitein *Jan Thyszen* en de Koopman *Adriaan Helmond* werden nu tot deeze Commissie benoemd, *Raja Singa* gaf hun den 19 November 1637 gehoor; doch alzoo zy geen' last hadden om iets te besluiten, en eerst verslag van 's Keizers meening aan den Admiraal, die met zyne Vloot voor de Baar van *Goa* lag, moesten doen, zoo kwamen zy met den Vorst overëen, *dat hy aan denzelven een Gezantschap zoude afzenden, om alles gezamenlyk te beraamen, en op dien voet te brengen, als overëenkomstig met zyn' begeerte was.*

De Portugeezen hadden zoo rasch de lucht hier niet van, of zy zochten door lasteringen te bewerken 't geene zy met geweld niet hadden konnen verkrygen, 't welk gewoonlyk de toevlucht der moedeloozen is: doch de Indiaan hadt hunne kwaade trouwe te menigwerf ondervonden, om zich daar door om den tuin te laaten leiden. Geduurende deeze Onderhandelinge met de Hollanders, ontfing gemelde Indiaan een' Brief van zynen Broeder, den Prins van *Mately*, aan wien dezelve geschreeven was door den Portugeeschen Gouverneur van *Colombo*, Don *Diego de Mello Castro* genaamd, en in denzelven schetste hy de Hollanders af, *als*

als Wederspannelingen, *versmaad en vervloekt* (doch alleen by de Spanjaarden, die zich daar in voor geheel Europa aanmerkten) *van alle Europeaansche en Indiaansche Volken*; voorts zeide hy, *dat de Keizer inbreuk op den Vreden hadt gedaan*, *doordien hy met de gezwoorene en doodelyke vyanden der Portugeezen in onderhandeling getreeden ware*. De Keizer, den inhoud deezes Briefs verstaan hebbende, zeide dat hy deeze vermeetele taal der Portugeezen te zeer gewoon was, om zich daar aan te stooren, en daar op ook niet zoude antwoorden, dan met groote Hoflykheden, terwyl hy onderneemen zou om zich meester te maaken van hunne Sterkte op *Mankeware*, gelegen aan de Zuidwestzyde van het Eiland, en ondertusschen de komst der Hollandsche Schepen afwachten Hy begeerde wyders dat de twee Commissarissen een Afschrift van den Brief voor den Vlootvoogd zouden medeneemen, zoo dat hy den Hollanders thans zeer genegen scheen.

Ondertusschen waren deeze Commissarissen zeer heusch aan dit Hof onthaald geworden, zy vertrokken met drie Indiaansche Gezanten, en kwamen den 19 December by voorsz. Vloot, die onder 't Opperbevel van *Adam Westerwoldt* stondt. In den Brief, dien *Raja Singa* hem tevens zondt, beloofde hy hem op zyn Koninglyke woord, *dat*, *ingevalle hy hem hielp in het vermeesteren van* Colombo *en* Baticalo, *al het gewonnen onder hen verdeeld zoude worden*, *en dat de Hollanders niet alleen vryheid zouden genieten*, *om eene Sterkte*, *waar zy het goedvonden*, *op te richten*; *maar dat men nog verder met elkanderen zoude verdraagen*, *om al de Peper en Kaneel*, *die 't Eiland voortbragt*, *aan hen te leveren*, enz.

Geduurende dat dit op het Jacht *de Valk* gebeurde, viel 'er op den 4 January deezes jaars 1638 een Zeegevecht voor tusschen de Hollanders en Portugeezen, die zes Gallioenen en twintig Oorlogs Fregatten hadden, de Hollanders waren zeven Oorlogschepen, drie Jachten en één Fregat sterk Zoo dra de Portugeesche Vloot te voorschyn kwam, ligten de Hollanders het Anker, zeilden met klein zeil in Zee en vormden eene halvemaan, om den vyand ver van het Strand af te lokken. De Zee was zeer onstuimig en de Landwind blies maatig op. De Portugeezen verdeelden straks hunne magt in twee Smaldeelen, de Generaal tegens over den Hollandschen Admiraal, en de Onder-Admiraal met zyn Smaldeel tegens over de Schepen *'t Wapen van Rot-*

Rotterdam, *Veere* en 't *Jacht de Valk;* doch hy was niet te wel bezeild, waarom hy achter de andere Gallioenen bleef. Des morgens om 9 uuren bereikten zy de Hollandſche Vloot, omtrent drie mylen van de Baar af. De Admiraal, de Schout-bynacht en 't Gallioen *St. Bartholomeus* naderden de Schepen *Utrecht*, 's *Gravenhage* en *Harderwyk*, en begonnen den Hollandſchen Admiraal eenige Kogels toe te zenden, waar op hy, de bloedvlag opgeheist hebbende, hen beantwoordde, en dit vuur, tusſchen de drie Gallioenen en de drie Hollandſche Schepen, hielt wel drie uuren aan, zonder dat de andere Schepen en Gallioenen by elkander konden komen, van wegé de ſtilte; doch van verre lieten zy echter hun grof Geſchut vinnig op elkander ſpeelen. Ondertusſchen hadden de Portugeeſche Vice-Admiraal en de andere Gallioenen mede deel in het gevecht genomen; want de Schepen *Rotterdam* en *Veere* ſchooten hevig op hen, terwyl de overige Hollandſche Schepen zich bereid genoeg toonden, om met den vyand aan den gang te komen. De Zeewind ſtak intusſchen op, en de Hollanders, hier door den Portugeezen de loef afgewonnen hebbende, poogden dezelven aan boord te klampen. Het Jacht *Texel* en 't Fregat *de Dolphyn*, tot Branders toegerust, deeden hun uiterſte best om één van de Gallioenen te enteren; maar zy konden hun oogmerk niet bereiken, vermits de Portugeezen, die hun voorneemen ontwaar werden, zich geſtadig boven den wind hielden, mydende deeze Branders en de andere Hollandſche Schepen zoo veel, als hun doenlyk was. De Admiraal *Westerwoldt*, aan boord van het Schip *Utrecht*, dacht ook den Portugeeſchen Generaal aan boord te klampen, maar deeze ontweek het en hielt op de andere Schepen aan, het welk de Hollanders deedt beſluiten, dat de Portugeezen vreesden zich te laaten enteren, waarom *Westerwoldt*, ziende dat hy hunnen Vice-Admiraal bereiken konde, met alle magt op hem aanzeilde en hem enterde; doch deeze maakte zich ook los, hoewel zulks niet zonder verlies toeging. De Hollandſche Admiraal moest wel 't hevigſte vuur der vyanden uitſtaan, het welk hem nogthans weinig ſchade aan zyne takeling veroorzaakte. 't Gallioen *St. Bartholomeus* wierdt vervolgens aangeklampt door *Veere*, waar van het zich ontdeedt; maar de volle laag van *Veere* ontſangen hebbende, klamte 's *Gravenhage* het aan boord. Gelyk nu het Schip

Vlis-

Vlisſingen zag, dat de Portugeeſche Generaal zich vaardig maakte om dit Gallioen te ontzetten, beſprong hy het aan zyne Loefzyde; doch een weinig daar na brand in dit Gallioen onſtaande, ſloeg dezelve zoo ſchielyk in de twee Schepen, die het onder hunne magt hielden, over, dat ze, niettegenſtaande de moeite die Matroos en Soldaat deeden, om dien te blusſen, alle drie door de vlam verteerd werden, 't welk de overwinning der Hollanderen eenigſins maatigde, en de overige vyandelyke Schepen deeden hun best, om allengskens weder naar de Baar van *Goa* te dryven, werwaards zy vervolgd werden door de Schepen *Veere*, *Rotterdam* en *Texel*. 1638.

Dit geval vertoonen wy in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Haven *St. Goa* in 't verſchiet, waar uit
„ de Portugeeſche Vloot in zee geloopen is, die kort daar na
„ door de Hollandſche Vloot wordt aangetast, en van welke, na
„ eenige Kannonneering, twee Hollandſche Schepen een Gallioen
„ van wederzyden enteren; doch 't Gallioen in brand geraakt
„ zynde, ſlaat de Vlam zoo ſchielyk over in de Hollandſche Sche-
„ pen, dat ze allen drie in volle vlam ſtaan. Het volk van de Hol-
„ landſche Schepen wordt door de Sloepen en Booten van de an-
„ dere Schepen geted, als mede eenige Opperhoofden en Ge-

„ meenen van 't Gallioen, gelyk hier onder breeder gemeld wordt."
Dit gevecht duurde tot des namiddags, wanneer het op gemelde wyze een einde nam. De Hollanders hadden vyfendertig dooden, waar onder Kapitein *Baeck* was, die in 't vervolgen der vyanden door een Kanonkogel werdt omgebragt, en by na vyftig gekwetsten; de Portugeezen, zoo als men naderhand vernam, hadden agtenzeventig Europeaanen, eenigen hunner aldaar zynde Edellieden, en honderdvyftig Mulatten en Indiaanen verlooren. De Hollanders namen aan boord uit het voorsz. Gallioen *St. Bartholomeus* den Kapitein Don *Louis de Castel Branco*, zynen Schoonbroeder Don *Francisco de Sousa* en den Jezuït *Laurenzo de Merinda*, gevangen; mitsgaders negenëntachtig Portugeezen en negenënveertig Mulatten, die, tegelyk met het volk van de Schepen *Vlissingen* en *'s Gravenhage*, door de Jachten en Sloepen van de andere Schepen wierden gered. Men loste vervolgens deeze gevangenen voor tweeduizend tweehonderd Reaalen van agten, en in uitwisseling voor eenige Hollanders, die in handen van de vyanden gevallen waren. Om kort te gaan, de Hollanders bragten der Portugeezen Zeemagt geduurende dit jaar zulke gevoelige slagen toe, dat ze niet in staat waren om hen grootelyks op deeze Zee te kwellen.

Wy hebben gezegd, dat de Gedeputeerden van *Raja Singa* aanboord van 't Jacht *de Valk* waren terwyl dit gevecht voorviel; zy beschouwden 't zelfde met groote bewondering, en uit de onversaagdheid, waar mede de Hollanders, die niets ten ruggesteun hadden, daar de vyand nog door 't geschut van zyne Sterktens op de kust geholpen wierdt, de Portugeezen aantastten en bevochten, maakten zy op, dat ze dat Volk doodelyk haatten. Zy vertrokken kort daar na met het Schip *Texel*, de Jachten *Klein Amsterdam* en de *Dolfyn*, die met honderd tien Matroozen en zeventig Soldaaten bemand waren, en onder het bevel van *Jacob Koster* stonden, naar *Ceylon*, van waar zy naar *Candi* gingen, om den Vorst verslag van hunne commissie te doen. *Koster* hadt een' Brief van den Hollandschen Admiraal mede, waar in den Keizer met de maand Mai nog grooter onderstand beloofd, en tevens verzocht werdt om met *Koster* ondertusschen de noodige schikkingen te maaken, ten einde men de Portugeezen zoo te water als te land nog meerder mogt beteugelen.

Ondertusschen hadt deeze Vorst de Portugeezen, die zyne Hoofd-

Hoofdstad, terwyl hy met zyn Leger naar het zuidelyk gedeelte van het eiland was getoogen, waar van zy door een' Priester verstendigd waren, meenden te verassen, ten eenemaal verslagen; want de lucht daar van gekreegen hebbende, was hy spoedig teruggetrokken. Onder de dooden, die zeventig in getal waren, vondt men den Generaal *Diego de Mello y Castre*, twee Kapiteins en andere Officieren, behalve nog agthonderd Cingaleezen en veele anderen, die in het vluchten of gedood, gekwetst, of gevangen genomen wierden.

De Heer *Koster* met den Gouverneur van *Mattaclape* geraadpleegd hebbende, maakte zeil naar *Baticalo*, waar hy honderd tien man, zoo Soldaaten als Matroozen aan Land zette, die met hulp der Inlanders twee Beukeryen oprichtten, de eene aan de Oost- de andere aan de Zuidzyde van het Fort, en daar op plaatste men vier stukken geschut. De Vorst kwam aldaar ook den 14 April met tweeduizend man, terwyl hy het grootste gedeelte van het Leger onder zynen Broeder, den Prins van *Mately*, voor *Colombo* gelaaten hadt, om het zelve te belegeren. Wanneer nu de Admiraal *Westerwoldt*, volgens toezegging in zynen Brief gedaan, aldaar met vyf Schepen en agthonderd veertig man gekomen was, begon men het Fort hevig te beschieten, waar door het zelve veel te lyden hadt, en de Portugeezen, die daar op waren, liepen groot gevaar; zy wierden ook zeer rasch tot overgaave gedwongen, nademaal men hun het water ook hadt afgesneeden. Zy staken 't witte Vaandel uit, en zonden twee mannen om met den Admiraal van overgaave te handelen; men kwam overeen, *dat de vyanden de Sterkten en de Stad overgeeven, en zonder wapenen en Bagagie daar uit trekken zouden.* De Potugeezen en Mulatten ten getale van honderd man werden met Vrouwen en Kinderen in een Jacht naar *Negapatnam* gevoerd, maar de Inlanders wierden den Vorst overgelaaten, die vyftig der voornaamsten rondom het Fort liet ombrengen, en hunne Vrouwen en Kinderen tot Slaaven maakten, 'er wierdt een Bezetting van honderd man ingelegd, en *Koster* tot Gouverneur daar over aangesteld.

Na deeze verovering hervatte men 't Verbond met *Raja Singa*, waar by den Hollanders groote voordeelen toegestaan werden, onder voorwaarde dat zy den Vorst steeds behulpsaam zouden zyn in het beteugelen der Portugeezen. Deeze Heidenen waren zeer

verbitterd op de Portugeesche Geestelyken, als by het zeventiende Artykel van dit Verbond blykt, want daar in werdt bedongen eene volkomen uitsluiting van alle Priesters, Monniken en andere Kerkelyke persoonen van den Roomschen Godsdienst, *vermits*, zeiden zy, *dezelven niet anders zochten, dan de Onderdaanen tegens hunne Overigheid op te rooijen, om door dit middel de Landen, waar in zy geduld werden, in 't bezit van hunne party te brengen.* Na de tekening van dit Verbond, welke op den 23 Mai geschiedde, bezorgde de Vorst terstond vierhonderd pakken Kaneel, zevenentachtig Kwintaalen Wasch en drieduizend negenenvyftig ponden Peper, op afrekening van de kosten, die ten zynen laste liepen.

Dit Verbond was nu wel door den Vorst en de Geputeerden van den Admiraal getekend, maar hy begeerde het zelfde nader bevestigd te zien; derhalve zondt hy twee Gezanten tot den Admiraal *Westerwoldt*, om met hem naar *Batavia* te gaan, daar zy zeer vriendelyk ontfangen wierden, en, na dat men dit Tractaat bevestigd hadt, keerden zy met groote en kostbaare Geschenken voor *Raja Singa* naar *Candi* terug.

Op deeze Oost-Indische zaaken zullen wy die uit de West-Indiën laaten volgen, en ons verhaal desaangaande hervatten, waar wy het zelfde in het voorige jaar gelaaten hebben. Graaf *Maurits* hadt het oog op de Baai *de Todos los Santos*, en terwyl men zich gereed maakte, om dezelve gewapenderhand aan te tasten, was hy naar de Kapitanie *Paraiba* en naar *Rio Grande* gegaan, ten einde aldaar alles in goede order te brengen; maar op de laatstgenoemde plaats zynde, kwamen 'er Gezanten van den Koning der *Tapuyers* met Geschenken, bestaande in Boogen, Pylen en Vogelstruisvederen, by hem, die hy zeer vriendelyk ontfing en, na de reden hunner bezending verstaan te hebben, terugzondt met wedergeschenken voor den Koning, als Linnenkleederen, Hembden, Mesfen, Schellen, Koraalen Ketens, Glazen, Haakjes enz., dingen, die by de Braziliaanen zeer zeldsaam zyn.

Nu ontfing hy uit Holland ook eene versterking van twaalf Schepen, met mond- en Krygsbehoeftens, mitsgaders tweehonderd man. *Maurits* thans een getal van veertig Schepen en vyfduizend man, drieduizend Europeaanen en tweeduizend Braziliaanen, hebbende, toog hy naar gemelde Baai. Doch de Portugeezen hadden de toerusting van den Graaf voor lang bespeurd, en dus hadden zy

ook

ook tyd gehad om zich *in* ſtaat van tegenweer te ſtellen, en hun getal was veel grooter dan het zyne. De Graaf zette, niettegenſtaande hem zulks niet onbekend was, zyn volk by *St. Blaſius* aan land, en was van zin om de Stad *St. Salvador* in te ſluiten; maar welhaast ziende dat hy te weinig volk daar toe hadt, dacht hy noodig aan de eene zyde van de plaats twee Stormkatten te maaken. Hy veroverde ſtraks de Schanſen *Albertus*, *St. Philippus* en *St. Bartholomeus*, die gelyk ze zeer wel van volk en Geſchut voorzien, en dus in goeden ſtaat van verdeediging waren, hem in zyn voorneemen des te meer aanmoedigden, alzoo hy in vertrouwen was, dat de Portugeezen hem weinig of geenen tegenſtand bieden zouden; hier kwam nog by, dat zyne Schepen ondertusſchen den vyand geen minder afbreuk gedaan hadden; maar toen het aan het belegeren der Stad kwam, zag men dat de Portugeezen dezelve ſleepende konden houden, en men ondervondt zulks ook met de daad, vermits men met de belegering nog bezig was, wanneer de winter reeds een begin genomen hadt. Graaf *Maurits*, dit ziende en, ſchoon hy den vyand ook groote ſchade toegebragt hadt, reeds duizend man verlooren hebbende, nam het beſluit om het beleg op te breeken, 't welk kort daar na werkſtellig wierdt gemaakt, en hy keerde naar 't Recief terug, het welk geen geringe vreugde onder de Portugeezen veroorzaakte, alzoo zy den Graaf zeer vreesden.

De West-Indiſche Maatſchappy de tyding van deeze mislukte onderneeming ontfangen hebbende, zonden met goedvinden van de Staaten Generaal en den Prins den Admiraal *Cornelis Jol*, toegenaamd *Houtebeen*, die op de Kusten van *Amerika* meermaals zyne dapperheid getoond hadt, naar *Brazilie*, om op de Spaanſche Zilveren Vloot te pasſen, gelyk tien jaaren te vooren door *Pieter Pieterz. Hein* met goeden uitſlag geſchied was. Hy kwam in de maand November in het Vaderland terug, en wierdt, ofſchoon hy in zyn voorneemen niet geſlaagd was, door de Algemeene Staaten en den Prins met een gouden keten, die op zevenhonderd Guldens geſchat werdt, beſchonken. Nopens 't geen hy verricht heeft in dit geval, zegt men: „ Hy hadt de Zilver-Vloot wel ontmoet en aangetast, maar van zyne Kapiteins, gelyk hy zeide, niet onderſteund geworden zynde, hadt hy weder moeten afhouden. Zyne Kapiteinen 's anderen daags aan boord ontbooden, en hen aan hunnen plicht aandachtig gemaakt hebbende, deedt hy een

twee-

tweeden aanval op de Spaansche Zilver-Schepen, maar werdt andermaal van de zynen verlaaten. Vervolgens Krygsraad gehouden hebbende, stelde hy eenige nieuwe Kapiteins aan, in de plaats der geenen, die zich kwaalyk gekweeten hadden; en met deezen zou hy de Spaansche Vloot nogmaals aangetast hebben, doch zy ontsnapte hem met een' goeden wind, derhalve *Houtebeen* eenige Kapiteinen over wanbedryf aangeklaagd hebbende, zoo wierden 'er drie te *Amsteldam*, twee te *Enkhuizen* en een te *Groningen*, 's nachts opgeligt en in hechtenis gezet; en het zou zekerlyk ten ergsten met allen afgeloopen zyn, ten ware een ander, die ook met hem in zee geweest was, zich niet ter zuiveringe hadt komen stellen. en, zoo wel als de Gevangen' Kapiteins, *Houtebeen* al zoo sterk beschuldigd hadden, als zy door hem beschuldigd waren. Echter om dat *Houtebeen* zich altoos wel gedraagen hadt, sprak men hem vry, meer geloof geevende aan 't getuigenis van zyne daaden, dan aan dat van menschen, door hem van wanbedryf beticht. De gevangen Kapiteinen wierden in het volgende jaar ook met eene geringe boete geslaakt, behalve een, wien men 't geweer op het Schavot voor de voeten stuk brak."

Wy zullen dit jaar sluiten met nog eenige kleine Gebeurtenissen, geduurende het zelve voorgevallen. En wat den twist over de Meyery van 's *Hertogenbosch* betreft, de Spanjaarden bleeven steeds hun recht daar op beweeren, en dienvolgens kwelden ze de Inwoonders van het platte land geweldig, 't welk, gelyk we meermaals gezegd hebben, de Algemeene Staaten van hunnen kant op gelyke wyze deedt handelen. De Infant derhalve ziende, dat de Ingezetenen, die onder 't Rechtsgebied van *Antwerpen*, *Mechelen*, *Lier*, *Diest* en *Heerentals*, daar by grootelyks te lyden hadden, begon zich eenigsins toegeevender te gedraagen, en de Onderdaanen van deezen Staat min strenger te bejegenen; zelfs kwam het dit jaar zoo verre, dat de Predikanten en Priesters tegens elkander wierden uitgewisseld, offchoon men zich van wederzyden by zyne eischen hielt, en zulks heeft men gedaan tot dat deeze twistzaak door den Munsterschen Vreden gantschelyk uit den weg is geruimd geworden.

Het is niet buiten ons bestek, gelyk wy denken, om hier kortelyk aan te tekenen, dat de Vaart tusschen *Leiden*, *Delft* en den *Haag*, in de maand van Maart deezes jaars volvoerd werdt; hier door

door wierdt het vaaren van de eene plaats tot de andere met Trekschuiten gemakkelyk gemaakt, gelyk op verscheiden' plaatsen deezer Landen reeks gebruikelyk was.

Wy hebben gezien hoe jammerlyk de Graaf van *Warfuzé* aan zyn eind gekomen is, de Graaf *Hendrik van den Berg* is ook te *Zutphen* overleden, werwaards hy zich met der woon begeeven hadt, op den 22 Mai, en hy wierdt op zyne Goederen tot *'s Heerenberg* begraaven. De vermaarde Veldoverste, Graaf *Jan van Nassauw*, die, om eenig misnoegen op de Staaten en Prins *Maurits*, die zyn Neef was, zich in dienst van Spanje begeeven hadt, werdt mede door den Roodenloop deezer wereld ontrukt, zoo dat dit jaar aanmerkelyk is door den dood van drie Mannen, die zich, door hunne onderscheidene Bedryven, by den Naneef gedenkwaardig gemaakt hebben.

Gelyk wy dit jaar met een ongeluk begonnen hebben, zoo moeten wy het zelfde ook met een droevig verhaal besluiten. Wy bedoelen hier mede zoo zeer niet de Aardbeeving, die op den 26 Juny in de Vlaamsche Eilanden, inzonderheid op dat van *St. Michiel*, zoo geweldig was, dat 'er verscheiden' Huizen instorteden, en de Bewooners genoodzaakt waren, om aan hunne persoonen geen leed te lyden, zich op het veld te begeeven, onder andere Gebouwen, stortte dat van den Slotvoogd van *St. Michiel* in. Wy hebben hier voornaamelyk op 't oog een' gruwelyken Moord, die den 12 November te *Leiden* door een' man aan zyne Vrouw en Kind gepleegd is. Het verhaal van dit gruwel vervat te veel leering, om het geene plaats in onze Historie te geeven. Men zal 'er in zien, dat de Ouders, die, in stuk van Huwelyk, over hunne Kinderen al te vrymagtig willen handelen, dezelven dikmaals in veele rampen storten; een verliefde Jongeling volgt dikwyls zyn brandende harstocht, en somtyds met reden: maar de eerste drift door 't genot van eenigen tyd bezadigd en verkoeld zynde, omhelst hy, tot beider ongeluk, van hem en zyne Vrouw, ook dikwyls alsdan 't ouderlyk gevoelen, 't welk hy weinig te vooren verworpen en, om zoo spreeken, met voeten getreeden hadt. Dit baart dan vooreerst minachting, vervolgens krakkeel en eindelyk handaadigheid, en het kan tevens zoo verre komen, dat ze zich, als de persoon, waar van wy zullen gewag maaken, in een poel van eeuwige rampzaligheid nederstorten. Maar laat ons

ons dit geval in order verhaalen. Twee jonge lieden, die tegens den zin van 's Mans Ouders, drie of vier weken te vooren samen in den Echt getreeden waren, en reeds een Dochtertje, tusschen de vier of vyf jaaren, hadden, kwamen van *Gorkum* te *Leiden* woonen, en de Vrouw bevondt zich weder in eene zwangerheid van vyf maanden. Ten dage voornoemd werdt in hunne wooning een jammerlyk gekerm gehoord, waar door één der Buuren, willende verneemen wat het was, zich aan de deur van 't huis vervoegde, en zyn Buurman aantrof met een gelaat, waar op de wild- en wreedheid geschilderd stondt, en de deur met groot geweld voor zyn aangezicht toesloeg. Een oogenblik daar na ziet hy denzelven persoon ten gemelden Huize uitkomen en, hem vriendelyk gegroet hebbende, op de daar digt by zynde Brug heen en weder loopen, als een mensch, die door de wroeging zyns gemoeds gejaagd wordt, en telkens zag hy om naar 't Huis of 'er ook iemand inging. De voorsz. Buurman zag den gantschen dag de Vrouw noch het Kind niet, waarom hy nu te meer in kwaad vermoeden kwam, en tot zyne Huisvrouw zeide, dat hunne Buurvrouw, daar hy haar den geheelen dag niet had gezien, zeer kwaalyk door haaren man moest zyn behandeld. In korten tyd was 'er de gantschen Buurt mede gaande; de Buuren stonden 's anderen daags des morgens vroeg op, en het huis nog geslooten zynde, was 'er een Meisje, dat gelegenheid vondt om door een Vengster te kyken, en den grond met bloed overdekt zag. Dit gezegd hebbende, opende de gemelde Buurman, met nog vyf of zes anderen, de Deur, en vondt de Vrouw en 't Kind dood op den grond leggen; zy bezagen hunne lighaamen, waar in zy zesenvyftig wonden vonden, de Vrouw hadt 'er *zesënveertig* en het Kind *tien*. Wanneer de Schout, Schepenen en de Stads Geneesheeren daar nu ook gekomen waren, vonden zy een Japonschen Sabel een Poignard en een nieuw Mes, die allen met bloed besprengd waren. De Justitie stelde zeshonderd Ryksdaalders op het hoofd des Moordenaars, die weinig daar na gevonden werdt, zich zelven, uit wanhoop, te *Zoetermeer* aan eene heining verhangen hebbende. Het lighaam wierdt naar *Leiden* gebragt, door de Stad gesleept en, met twee Moordkluppels boven 't hoofd, aan de galg opgehangen.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1639.

Wy hebben in 't voorgaande jaar gezien, hoe onvoordeelig de Verrichtingen te Water en te Land voor onzen Staat geweest zyn, ondanks den yver en 't beleid van hen, die onze onderscheiden magten in handen hadden; men kan niet zeggen, dat dit jaar ons te veld gunstiger geweest zy, vermits de voorzichtigheid, of doorzicht van onzen Veldheer, Prins *Fredrik Hendrik*, hem telkens van de vastgestelde onderneemingen deedt afzien ten tyde toe, dat de gelegenheid bekwaamer was om veele van dezelve ter uitvoer te brengen, 't welk eerst in volgende jaaren plaats gehad heeft. Wy hebben nogthans ter zee, onder het beleid van den Luitenant Admiraal *Maarten Harpersz. Tromp*, veel gelukkiger geslaagd, gelyk wy in order zullen verhaalen. En men kan met grond beweeren, dat onze Staat, hoe zeer hy anders ook zyn vermogen ter zee in vroegere tyden heeft doen blyken, echter sedert dit jaar wel inzonderheid getoond heeft, door de menigvuldige Zeegevechten, die van tyd tot tyd voorgevallen, en meestendeels hem ter eere zyn afgeloopen, dat zyne Heerschappy ter Zee niet onvolkomener is, dan die van de magtigste nabuurige Mogendheden.

Doch aleer wy van de eerste Overwinning van *Tromp* gewagen, moeten wy zeggen dat, terwyl de Heer de *Knuit* in Frankryk was, om uit naam der Heeren Staaten, de herroeping van de Koninginne Moeder te bewerken, de Fransche Ministers 'er wel het meest op uit waren, om over de hernieuwing van 't Verbond met deezen Staat te handelen. Gelyk men van onzen kant zulks tevens op het oog hadt, zoo werdt het welhaast en op den ouden voet beslooten; doch de ondertekening van 't zelfde geschiedde eerst in de maand Maart door *Willem van Lier*, Heere van *Oosterwyk*, die, als in het voorige jaar gezegd is, thans gewoon Ambassadeur van deezen Staat aan dat Hof was. Men beloofde van wederzyden nu weder, om met den beginne van Mai te veld te zyn.

Ondertusschen waren de Duinkerkers zeer spoedig op zee, om den Hollanders zoo veel afbreuks te doen, als hun mogelyk was. In de Havens van Spanje wierdt eene magtige Vloot toegerust, maar ten welken einde wist men nog niet. Dit was echter bekend, dat aldaar een goed getal Duinkerksche Schepen met Mond- en

Krygsbehoeftens, ter Ekwipagie van gemelde Vloot, verwacht wierdt, waarom men van onzen kant oorbaar en noodzaakelyk oordeelde de Haven van *Duinkerken*, zoo als in 't voorige jaar, weder te bezetten. Dit geschiedde, maar des morgens van den 18 February vonden echter dertien Konings-Schepen, drie Fregatten en zeven Koopvaarders gelegenheid, om door de Hollandsche Schepen heen in zee te komen, niettegenstaande de goede wacht, die Kapitein *Hollart* voor de Duinkersche Haven gehouden en de verscheiden' Seinschooten, welke hy gedaan hadt. *Tromp* hadt slechts elf Schepen onder zyn gebied, maar dit niettegenstaande zat hy ze achter na, en maakte zich vaardig om hun slag te leveren; twee van dezelven, die zich het moedigste vertoonden, werden genomen, terwyl de anderen zich buiten het bereik van het geschut van *Tromp* gemaakt hadden: doch vyf van dezelven, ziende dat de twee reedsgemelde in zulk een groot gevaar waren, kwamen op hem af en raakten met hem in een hevig gevecht, maar werden zoo geteisterd, dat ze genoodzaakt waren om af te houden. Nu kwamen alle de Duinkerkers nader byzetten om 't gevecht te hernieuwen, denkende door hunne overmagt de Hollandsche Vloot ligtelyk te kunnen beteugelen, waar op *Tromp* den Duinkerkschen Admiraal *van Doorn* aan boord zocht te klampen; doch door het omwenden van zyn Schip, vondt *van Doorn* gelegenheid om te ontkomen, en zeilde met verscheiden' Schepen weêr binnen *Duinkerken*. Zyn Vice-Admiraal dacht zyn voorbeeld te volgen, maar te sterk vervolgd wordende, zette hy zyn volk aan Land, waar na hy zyn Schip in brand stak. Dit gevecht hadt elf uuren geduurd, en de Duinkerkers hadden daar by in de zestien of zeventienhonderd man verlooren, 't welk binnen *Duinkerken* niet weinig schriks veroorzaakte. De Hollanders kwamen hier wel niet zonder verlies af, doch het was zeer gering in tegenoverstelling van dat der vyanden.

Na deeze overwinning keerde *Tromp* met zyne Schepen, die zeer gehavend waren, weder naar *Hellevoetsluis*, om ze te laaten kalefateren, en terwyl zulks gedaan werdt, begaf hy zich met de Kapiteins naar den *Haag*, om aan hunne Hoog Mog. en den Prins verslag te doen van 't geene hy verricht hadt. Zy wierden door de Algemeene Staaten naar geraade met een gouden Keten beschonken; de Luitenant Admiraal werdt daar boven van wege den Koning

ning van Frankryk, door den buitengewoonen Gezant *Damonteau*, begiftig met de Ridderorde van *St. Michel* en een gouden Keten, en de Kardinaal *de Richelieu*, 's mans dapperheid en bekwaamheid hoogachtende, liet hem van zynen kant ook een gouden Keten ten geschenk geeven. Beide deeze Ketens werden op agtduizend Karoliguldens gewaardeerd.

De Duinkerkers maakte zich ondertusschen met alle spoed weder gereed, om in zee te steeken, en de Hollanders te beletten hunne Haven andermaal toe te sluiten; veelen van hunne Roofschepen hadden zich gestadig op zee gehouden, en bragten thans zeer veele Pryzen in hunne Haven op, waar by in deeze Provintien groote schade wierdt geleeden, 't welk de meergemelde klagten van 't verzuim ter zee door de Staaten van Holland deedt hernieuwen. Ondertusschen stak *Tromp* op den 10 Maart uit de Goereesche Haven weêr in zee met zeven Zeilen, en werdt kort daar na met nog vyf Schepen uit Zeeland versterkt. Hy verstondt nu dat de Duinkerksche Vloot ook bereids in zee was, waarom hy alles aanwendde, om dezelve te ontdekken en op de Nederlandsche Koopvaarders te passen, welk laatste hem beter dan het eerste gelukte; want deeze Vloot hadt haare cours recht naar Spanje genomen, waar op *Tromp* eene Hollandsche Vloot van honderd Koopvaarders, die met Fransche Goederen onder Engeland lagen, onder zyn geleide nam en ze gelukkig in de Hollandsche Havens convooijeerden: doch zyn Schip liep groot gevaar met het inloopen van de Maas, vermits het zelve op het Zand, den *Drumpel* genaamd, kwam te stooten.

Onderwyl werdt 'er alom in de Hollandsche Havens groote toebereidselen gemaakt, om de Duinkerkers krachtdaadig te keer te gaan. *Tromp* kreeg ook weder order om in zee te loopen, 't welk hy op den 27 April deedt, gevolgd wordende by den Vice-Admiraal van Zeeland *Jan Evertsz*, en hy bevondt zich in korten tyd twintig Schepen sterk voor *Duinkerken*. Hy kon deeze Haven nogthans zoo niet bezetten, of 'er ontsnapte nu en dan een Duinkerker, die zich by de geenen, welken reeds zee hielden, voegde, waar door ze dertien Hollandsche en Zeeuwsche Schepen te gelyk veroverden, en zulks geschiedde zelfs op de Hollandsche kusten, waar menig een Schip door hen genomen wierdt. Om dit te beletten wilde men den Zeevoogd aanschryven, dat

hy een Smaldeel zyner Vloot op onze kusten moest zenden; maar toen men vernam dat 'er eene Vloot van tachtig Spaansche Schepen herwaards komen zoude, wierdt dit voorneemen daar gelaaten, en hem slechts order gezonden, om dertien Oorlogschepen de Oost-Indische Retourvloot in 't gemoet te zenden, ten einde dezelve veilig in het Vaderland mogt komen. *Tromp* ontmoette thans drie Engelsche Schepen, digt by 't Eiland *Wicht*, ten westen van zyne Vloot, en nademaal hy op hen afgezeild was en begeerd hadt dat ze hunne zeilen zouden stryken, zoo was 'er een van de drie, die zulks weigerde, en daar toe niet overging dan na dat *Tromp* dertig schooten op hem gedaan hadt. Dit Schip voerde dertig stukken. Deeze Schepen wierden daar op onderzocht, want men hadt ze zonder goede reden niet aangehouden, en men vondt in dezelven duizend en zeventig Spanjaarden, die de Engelschen te *Cadix* hadden ingescheept, en naar *Duinkerken* dachten over te voeren, 't welk gantsch strydig was met de onzydigheid, die Engeland aan Frankryk en deezen Staat beloofd hadt. Deeze gevangenen werden op vier Hollandsche Schepen naar *Barfleur* in Frankryk gebragt, de Officieren en twee Priesters hielt de Admiraal by zich om ze in Holland op te brengen, en de Engelschen stelden hy in vryheid.

Dit is geduurende het voorjaar op zee voorgevallen; wy zullen nu de Bedryven te land verhaalen, alvoorens wy verder gewag maaken van de andere Gebeurtenissen ter zee. De Franschen onder den Markgraaf *de la Meilleraie*, vonden zich ten bestemden tyd te veld, en onthielden zich in *Artois*, waar men, naar hunnen optocht te oordeelen, eerst dacht dat het weder op *St. Omer* gemunt was; doch welhaast zag men dat ze het beleg voor *Hesdin* sloegen. Frankryk bragt ook nog, behalve de Legers in *Duitschland*, *Bourgonje* en *Rousillon*, een ander Leger in Nederland onder den Maarschalk de *Fouquieres*, 't welke voornaamelyk diende om de Fransche Grenzen voor allen inval der Spanjaarden te dekken. Doch *de Fouquieres*, het beleg voor *Diedenhoven* in Luxemburg geslagen hebbende, werdt zoo schielyk door *Picolomini* overvallen, dat hy niet alleen van zyn voorneemen afzien, maar ook de vlucht moest neemen, met achterlaating van agt Stukken Geschut, twee Mortieren, veele gevangenen en dooden; hy zelve wierdt gekwetst, achterhaald en binnen *Diedenhoven* gevangen

gen gebragt, alwaar hy kort daar na aan zyne wonden ſtorf.

Het Heir des Prins vergaderde den 20 Mai, op zyn bevel, digt by de Schans *Voorn*; het zelve beſtondt uit honderd tagtig Vaandels te v oet en veertig Cornetten te paard. Met dit Leger trok zyne Hoogheid, die by *ter Voorn* een tyd lang met het Flerezyn gekweld was geweest, den 12 Juny op naar Vlaanderen, met inzicht om *Hulst* te belegeren, terwyl hy de Spanjaarden, die zich mede zeer vroeg te veld bevonden, in de ly hielt door het maaken en opwerpen van eenige Schanſen tuſſchen 't *Sas van Gent* en zyn Leger, men dacht dat hy het oog daar op hadde, waarom zich de Graaf *de Feria* met tienduizend man daar omtrent nederſloeg, en eenige werken tegens over die der Hollanders liet maaken. Doch zyne Hoogheid zag voor ditmaal van 't beleg van *Hulst* af, op de tyding, welke hy nog onder weg, en wel omtrent *Dordrecht* zynde, ontfing, dat *Diedenhoven* door *Picolomini* verovert was. Deeze Veldoverſte hadt, kort na deeze verovering, ook *Mazieres* en *Yvoi* vermeesterd.

De Prins hielt dus den vyand lang in twyfel wegens 't geene hy van voorneemen was, en gelyk de Hertog de *Feria*, die door den Infant met tienduizend man te voet en de meeste Spaanſche Ruitery aan deeze kant gelaaten was, terwyl hy zelve met zeven- of agtduizend man te voet en vyftienhonderd te paard onder den Graaf *de Fuentes* naar den kant van Frankryk was getoogen; in 't Land van *Waas* gekomen was, zoo beſloot de Prins om zyn volk by de Schans *Philippine* aan Land te zetten. Hier op liet zyn Hoogheid den Dyk van *Bouchoute* ſlechten, en de daar van komende ſtoffen wierden tot verſterking van *Philippine* gebruikt; want de Prins wist wel dat *de Feria* hem derwaards zoude volgen, om hem aldaar te overvallen; maar te ſterk verſchanst zynde, zou hy niets konnen uitvoeren, en den Infant om nog eenig volk verzoeken, waar door de Belegering van *Hesdin* door den Heer *de la Meilleraie* onbelemmerd zou konnen voortgezet worden. Het gebeurde zoo als de Prins bevroed hadt, *de Feria* ſloeg zich by eene Schans van 't Sas neder, hebbende veele van de omwoonende Landslieden medegenomen, en ziende dat hy zonder meer volks te hebben ſlechts vergeefſche moeite zoude doen, berichtte hy den Kardinaal-Infant van zyne omſtandigheden, die hem daar op een goed deel van zyn Leger toezondt. De Markgraaf *de la Meil-*

Meilleraie hadt dus minder zwaarigheid by de belegering van *Hesdin*, en hy dwong deeze Stad kort daar na tot overgaave, zonder dat de Kardinaal of *de Fuentes* iets deegelyks tot haar ontzet hadden konnen bybrengen. Zoo rasch hadt de Koning van Frankryk daar van de tyding niet ontfangen, of hy begaf zich inderyl derwaards om de Bezetting te zien uittrekken; waar na hy den Markgraaf *de la Meilleraie*, om zyn genoegen over deszelfs gedrag te betoonen, op de Bresse met den Staf van Maarschalk vereerde. Vervolgens trok *de la Meilleraie* naar de Schans *St. Nicolaas*, waar voor *de Fuentes* zich hadt neêrgeslagen, en noodzaakte hem, na dat deeze eenigen wederstand gebooden hadt, om van daar met eenig verlies op te breeken.

Dit bovenstaande geval vertoonen wy in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men den Buitenwal van de Stad *Hesdin*, waar de
„ Spanjaarden zyn uitgetoogen, en op denzelven, by eene Bresse,
„ vertoont zich de Koning van Frankryk met zyn gevolg achter
„ zich, die den Markgraaf *de la Meilleraie*, tot belooning van zy-
„ nen dienst, den Staf van Maarschalk van Frankryk met eigen
„ handen overgeeft".

Ondertusschen hadt *de Feria*, offschoon hy, als gezegd is, door een

een goed deel volks versterkt was geworden, evenveel tegen *Fre-* 1639.
drik Hendrik konnen uitrichten, en zyne Hoogheid, niet oorbaar vindende om hem aan te tasten, en ziende dat hy den tyd hier ydelyk versleet, liet zyn volk weder Scheep gaan op den laatsten van July, en kwam den 2 van de volgende maand weêr te *Bergen-op-Zoom.* Terwyl de Schepen op zyn bevel by *Rhynberg* in gereedheid moesten worden gehouden, trok hy met het Leger naar 's *Hertogenbosch*, waar hy den 17 Augustus kwam, en voorts op *Rhynberg*, waar hy zyn Leger liet nederslaan. Hy hadt het beleg van *Hulst* alsnog in 't oog, het welk hy ongetwyfeld ter uitvoer zou hebben gebragt, hadden zich de Spanjaarden daar omtrent wat nalaatiger gedraagen; maar, behalve dat *de Feria* zich met het grootste gedeelte van zyn Leger daar omstreeks onthielt, hadt de Kardinaal, na dat *Hesdin* was overgegaan, zyn Leger by dat van *Picolomini* gevoegd, 't bevel daar over aan dien Veldheer gegeeven, en hy was zelve met vierduizend man naar *Gent* getoogen, om daar mede den Hertog *de Feria* te versterken. De Kardinaal bleef te *Selzate*; en, bemerkende, of liever vermoedende dat *Hulst* inzonderheid door den Prins bedoeld werdt, versterkte hy de Bezettingen van de Schansen *Moervaart* en *Nassauw*, Schansen, waar door deeze Stad zeer beschermd en gedekt werdt.

Terwyl de Kardinaal zich nog naar dén kant van Frankryk, en de Hertog *de Feria*, gelyk wy gemeld hebben, zich in Vlaanderen onthielt, was den Markgraaf *de Lede* met vierduizend man en eenige Compagniën te paard aangezegd, om rondom *Gelder*, waar op de Kardinaal wel voor uit zag, dat Orange nog eene pooging zou doen, de wacht te houden, en de Bezetting met zyn byhebbend volk zoo veel te versterken, als hem doenlyk zoude zyn; deeze Overste hadt 'er, achtervolgens dit bevel, veele Benden ingebragt, zoo dat de Bezetting thans vyfduizend man, alleen te voet, uitmaakte. Graaf *Hendrik van Nassauw*, Gouverneur van Friesland, was steeds met een vliegend Leger omtrent *Nymegen* en in 't Land van *Ravestein* geweest, en deedt aldaar veele strooperyen, doch meest allen van klein belang; nu hadt hy last van den Prins gekreegen, om naar *Gelder* te trekken en die Stad weder te berennen, zoo als hy in 't voorige jaar gedaan hadt. Deeze Graaf kwam 'er op den 9 van de laatstgenoemde maand voor, en daar de Prins zelve langs den Ryn was opgetrokken, waren de vyan-

den te ſterker van vermoeden, dat het op *Gelder* inzonderheid gemunt was. Dienvolgens werdt de Markgraaf *de Villa Nova* inderyl derwaards gezonden, onder zyn gebied hebbende drie Regimenten te voet en eenig paardevolk; dit hadt Graaf *Hendrik* zoo rasch niet vernomen, of hy maakte zich gereed om af te trekken, 't welk hy ook te ſpoediger deedt, wanneer hy op dat oogenblik eenen hem tot den aftocht vermaanenden Brief van zyne Hoogheid ontfing. Hy nam zynen weg recht op *Rhynberg*, en hadt, gelyk hy verhaalde, den Ritmeester *Hogendorp*, die op denzelven dag als hy daar voor kwam een uitval deedt, na eene kleine ſchermutſeling weder binnen de Stad gedreeven; doch onder zyne Officieren was onder anderen daar by gebleeven *Floris van Rantwyk*.

Na deeze mislukte onderneeming op *Gelder*, zondt de Prins den Graaf met duizend Muskettiers en veertig Standaarden Ruiters naar de *Graaf*, om zich aldaar neder te ſlaan en te gelaaten als of hy *Gennip* wilde belegeren. *Stakenbroek* werdt met twintig Cornetten naar *Bergen- op- Zoom* gezonden om zich aldaar op zekeren dag ſcheep te begeeven. De Prins zelve liet te *Rhynberg* al het overig voetvolk en dertig Standaarden Ruiters ſcheepgaan, gaf de Officiers zyn voorneemen te kennen, en op welke wyze hy het meende uit te voeren; doch wanneer de Schepen op het ruime nat waren, wierden zy nu door ſtilte en dan door tegenwinden belemmerd, invoege de Prins weder van zyn opzet moest afzien, nademaal hy, toen hy in de Kruispolder, één uur van *Hulst* gelegen, was, vernam niet alleen dat de Kardinaal de twee voorsz. Schanſen, waar door het Leger noodwendig trekken moest, om een goede Legerplaats by *St. Jans Steen* te hebben, bezet hadt; maar ook dat de vyanden reeds naby waren, om hem het hoofd te bieden. Hy liet derhalve zyn Leger den 3 October by *St. Anne-Schans* weder ſcheepgaan, en, na dat men eenigen tyd by *Bergen-op Zoom* vertoefd hadt, zondt hy 't volk naar hunne onderſcheidene Bezettingen, en kwam zelve den 12 October weder in den *Haag*.

Dus liep de Staatſche Veldtocht af. De Franſchen, gelyk wy gezien hebben zyn eenigſins gelukkiger geweest; doch aan hun voordeel hadt de Prins geen minder deel dan zy, alzoo zyn Hoogheid 'er ſteeds op uit was, om, zoo veel mogelyk, de vyanden uit *Artois* naar deezen kant te trekken, waar door hy den Fran-

ſchen

schen gelegenheid gaf, om de Vyanden in hunne Nederlandsche Bezittingen grooten afbreuk te doen.

De Spanjaarden hadden ook eene en andere onderneeming bestaan, onder anderen op *Bommel*, maar allen hadden ze een even onvoordeeligen uitslag. Doch in het Bisdom van Luik was het hun beter vergaan, want de Keizerschen veroverden aldaar *Fosselen* en *Chasselen*, en zy hadden het beleg voor *Tuwin* geslagen, denkende dus voortgaande 't gantsche Land onder hun geweld te brengen; maar de Luikenaars gingen hun nu zoo wel te keer, dat ze van hun voorneemen afzagen en het Bisdom ten eenemaal verlieten.

Laat ons nu zien wat 'er in dit jaar verder ter Zee voorgevallen is. De Prins, nog in voornoemde Kruispolder zynde, wierdt des te meer aangenoopt om terug te keeren, doordien hem aldaar de tyding werdt gebragt, dat 'er een groote Spaansche Vloot van zevenenzestig Schepen, te weeten drieëndertig Gallioenen en vierendertig Duinkerksche en andere Schepen, te Duinkerken verwacht werdt; op deeze Vloot waren by de tienduizend Spaansche Soldaaten, en wel zoo veel Matroozen, de Soldaaten zouden te *Duinkerken* aan Land gezet worden. Men was in Spanje, gelyk we gezegd hebben, al lang bezig geweest met dezelve toe te rusten, en zy was eindelyk in de maand July uit *Corunha* in *Gallicie* in zee gestooken, met last aan den Admiraal Don *Antonio d'Ocquendo*, dat hy zich zorgvuldig moest wachten om met de Hollanders slaags te geraaken, maar dat hy in *Duins* moest in loopen, zoo de Hollanders hem wilden aanvallen. Het is waarschynlyk dat deeze order ten deele oorzaak is geweest, dat *Tromp* zulk eene luisterryke Zegen op dien Admiraal behaald heeft, zoo dat de Spanjaarden zelven oorzaak hunner nederlaage waren, ten minsten hadden zy zich mannelyk in volle Zee verdeedigd, het gevecht zou voor hen min schandelyk geweest zyn; doch de dappere *Tromp* verkreeg daar door den roem van een der onzagchelykste Vlooten, die, sedert de zoogenaamde *Onoverwinlyke* van den jaare 1588, op de Europesche Zeeën waren gezien, niet alleen aangetast, maar ook verslagen te hebben, en zelfs onder de oogen van een Vorst, die den Spanjaard thans zeer gunstig was. Deeze gebeurtenis maakt dit jaar te merkwaardig, om niet wat omstandiger van dezelve te handelen.

Men hadt alom in Europa het oog op deeze groote toerusting ge-

gehad, doch niet konnen doorgronden, wat Spanje eigenlyk bedoelde. De Hollanders waren sedert een lange reeks van jaaren met dat Ryk in Oorlog, en dus dachten veelen dat het op hen gemunt was; maar Spanje hadt het met hen steeds te kwaad gehad, en daarboven wist men dat hy aan andere verbintenisse hadt te voldoen. Dus dachten sommigen dat deeze Vloot bestemd was, om zich by de Deenen te voegen ten einde zy gezamenlyk het Zweedsche Ryk aantasten, en te weeg zouden brengen dat het Keizerryk verlost werdt van een' vyand, die het zelve sints zoo veele jaaren gekweld hadt. En inderdaad Keizer *Ferdinand de III*, die zynen Vader *Ferdinand den II. sints* 1637 was opgevolgd, hadt aan het Hof van *Madrid* laaten vertoonen, hoe weinig het tot eer der Spanjaarden strekte, dat zy, om hun byzonder belang, het voorouderlyk Erfgoed van het *Oostenryksche Huis* hadden laaten verlooren gaan. Zyne klagten waren zoo aanneemelyk geweest, dat *Philips de IV* hem niet alleen geld toezondt, en hem van de voortduuring des Oorlogs tegen Frankryk verzekerde; maar hy gaf ook tevens bevel dat 'er een goed getal volks in zyne Staaten zoude geligt worden, en liet deeze magtige Vloot toerusten, ten eersten met voorneemen om dezelve den Keizer tot bystand te zenden: doch zy was zoo rasch niet gereed, of het eigenbelang begon zoo sterk te werken, dat men van den Keizer niet meer hoorde spreeken, maar alleen van Holland.

Inmiddels hadden hun Hoog Mog. met zyne Hoogheid het besluit genomen, om voortaan het overvoeren van Krygsvolk, zoo door de vyanden zelven als door gewaande Bondgenooten, kragtdaadig te beletten. De Luitenant Admiraal hadt dienvolgens ook, zoo als wy gezien hebben, den gantschen Zomer door op Zee gezworven, en was nu en dan tot herstel zyner Schepen in de Vaderlandsche Havens binnen geloopen; doch op den 12 September kreeg hy, omtrent *Bevesier* de vyandlyke Vloot in het gezicht. Hy was elf, twaalf, of dertien Schepen sterk, dan dit niettegenstaande wilde hy dezelve aantasten, en, in dit voorneemen, liet hy eerst zyne Kapiteinen by hem aan boord komen, om hun de noodige bevelen te geeven; waar na hy een Fregat uitzondt om zoo veele Hollandsche Schepen, als door het zelve konden bereikt worden, aan te zeggen, dat ze zich ten spoedigste by den Admiraal moesten voegen. Tegen den avond deedt

hy

hy ten zelfden einde, om het half uur, verscheidene Seinschooten, en de eerste, die by hem uit de Singels kwam, was de Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte* met vyf Schepen. *Tromp* hadt even te vooren reeds schutgevaarte met den vyanden gehouden, doch viel hen thans met grooteren moed aan, en deedt groote schade aan hunne Schepen. Hy hielt twee schermutzelingen met hen gehouden, en in de laatste was *Bankert* met twaalf Schepen ook by hem gekomen, waardoor hy *d'Ocquendo* noodzaakte, om met zyne Vloot in *Duins*, eene ruime Engelsche Rhede, binnen te loopen, met achterlaating van een Gallioen en een ander Oorlogschip; nogthans was 'er ook by het eerste Gevecht een onzer Schepen, veelligt door zyn eigen kruid, in de lucht gesprongen: de veroverde Pryzen wierden met veele gevangenen door gemelden Vice-Admiraal en Kapitein *Abraham Quirynsz.* naar 't Vaderland gebragt.

De Admiraal was ondertusschen niet te wel van kruid en loot voorzien, waarom hy met eenige Schepen naar *Calais* in Frankryk liep, om zulks aldaar van den Gouvernenr te vorderen. Deeze liet hem terstond veertigduizend ponden Buskruid, vierduizend Kogels en andere benoodigdens, naar gelang, toezenden. *Tromp* was naauwelyks om den hoek van *Douvres* gekomen, of hy zag dat de Spanjaarden met de Engelschen in twist waren over 't stryken van de Vlag; doch de eerstgemelde zagen hem zoo rasch niet aannaderen, of zy streeken en begaven zich onder de Kasteelen, waar van 'er veelen op deeze Rhede zyn, die alle rykelyk van geschut voorzien waren. De Ridder en Luitenant Admiraal van Engeland, de Heer *Penninghton*, daar met tien Oorlogschepen leggende, was zekerlyk de geene geweest, die den Spanjaarden dit eerbewys hadt afgevorderd. Onze Admiraal althans beval eenigen zyner Schepen, om wat digter by de vyandlyke Vloot te gaan leggen, ten einde naauwer wacht te houden; doch de Engelschen handelden ten eenemaal tegen de onzydigheid: zy hadden den Hollanderen betuigd, dat 'er des nachts, benoorden de Rhede van *Duins*, geene groote Schepen konden uitzeilen, en dit was mogelyk waar, dan gelyk het des nachts van den 20 der voorsz. maand zeer mistig was, namen zy met kleine vaartuigen de gelegenheid waar, om niet alleen langs de Wal veele gekwetsten, maar ook het grootste gedeelte van het Spaansche Voetvolk naar *Duinkerken* over te voeren, en zulks deeden zy veele nachten na elkanderen,

in-

invoege zy hun belang verre boven hunnen plicht ſtelden, en den Hollanders oorzaak tot rechtmaatige klagten gaven.

Wy hebben gezien, dat de Hollandſche Vloot, zoo door de vyf Schepen van. *Witte Cornelisz. de Witte* als door de twaalf van *Bankert*, in de dertig Zeilen ſterk geworden was; nu kreeg de Admiraal 'er nog zeventien van voor *Duinkerken* by zich, zoo dat zyne Vloot in weinig tyd by verwondering aangroeide, en dit zal nog nader blyken. Onze Zeevoogd bezette de vyanden daar op zoo naauw als mogelyk was, doch hy vondt niet geraaden, om dezelve aan te tasten a'éer hy nog grootere verſterking uit het Vaderland ontfangen hadt; want 'er waren nu en dan wel één, en meer Schepen by hem gekomen, waar door hy 'er reeds over de vyftig ſterk was; maar hy wist dat de vyanden te magtig waren, en dat hy de Engelſchen ook niet veel kon betrouwen. Van 't getal der vyanden werdt hy by eenige gevangen Spanjaarden nader onderricht, en wel dat 'er op de vyandlyke Vloot, buiten 't Bootsvolk, vyfentwintigduizend zielen waren; zy zeiden hem wyders, dat veelen van dezelven tegen wil en dank, en als Beesten, aan elkanderen gebonden, op de Vloot geſleept waren, ſommigen van de ſtraat, eenigen van het platte Land, en anderen uit hunne Winkels gehaald zynde, zonder dat ze een woord dorsten ſpreeken, waar uit af te neemen is, hoe onwillig het gemeene volk den Koning dienden.

Ondertusſchen ſchreef *Tromp* den Heeren Algemeene Staaten en aan den Prins, hoedanig het met de zaaken in *Duins* gelegen was, waar op hy bevel kreeg om de vyanden aldaar zoo lang in te ſluiten, tot dat de Vice-Admiraal van Zeeland *Jan Evertsz.* met deszelfs Eskwader en Branders by hem gekomen was. Alom in Holland was men even doende geweest, om Schepen toe te rusten, zoo dra men de komst van de Spaanſche Vloot vernomen hadt, en 't getal der Bootsgezellen, die zich in dienst begaven, was aanmerkelyk, zelfs werden eenige Staatſche Soldaaten en, naar men zegt, tweeduizend Muskettiers, op de Schepen geſteld, om, door hunne bedreevenheid in den Wapenhandel, den vyanden te grooter afbreuk te doen; om kort te gaan, wanneer alle de Ootlogſchepen en Branders, die in de Vaderlandſche Havens waren toegerust, by den Admiraal gekomen waren, vondt hy zich over de honderd Schepen ſterk, het welk den Spanjaard zeer verbaasde. En dit verwonderde den Engelſchen niet minder, die

die van tien tot vierendertig Oorlogschepen aangegroeid waren: inderdaad dit enkele geval strekt een magtig bewys van den moed onzer Nederlanden, wanneer de nood aan den man komt, konnen zy zich in vier weeken tyds zoo sterk op Zee maaken als de magtigste Mogendheid.

Tusschen beiden moeten wy verhaalen, dat Kapitein *Dorreveld* op den 7 October by de Hollandsche Vloot kwam, medesleepende een Engelsche Kits met Wangen, Raas, Schalen en andere noodwendigheden voor de vyanden; doch Admiraal *Tromp* beval hem terstond om dezelve by den Spaanschen Zeevoogd aan boord te brengen; want *D' Ocquendo* hadt te vooren geklaagd, dat de Hollanders verhinderden, dat hy zyne noodzaaklykheden niet bekomen konden. Dit bewys van vriendelykheid trof *D' Ocquendo* zoodanig, dat hy den Hollandschen Admiraal een Pyp Spaanschen Wyn vereerde. De Officiers, schoon zy, als briesschende Leeuwen, ten dienste hunner Meesters, tegen elkander vechten, moeten zich daarom geen persoonlyke haat toedraagen, en *Tromp* toonde hier door, dat hy den plicht der menschelykheid niet minder betrachtte, dan dien van een' dapperen Zeevoogd.

De Algemeene Staaten en de Koning van Frankryk, die tevens beloofde dat hy in dit geval onzydig zoude blyven, hadden den Koning van Engeland laaten verzoeken, dat hy de Spaansche Vloot van zyne Kusten zoude doen vertrekken, 't welk deeze Vorst ook beloofde en 't den Spaanschen Admiraal liet aanzeggen; dan het was van geen gevolg, terwyl deeze Vloot zich daar toch bleef onthouden. *Tromp*, als wy gezegd hebben, betrouwde zich niet op de Engelschen, te meer toen *Penninghton* hem hadt laaten aanzeggen, dat hy op de Kusten van Engeland geen' vyandlykheden hadt te pleegen, of dat hy den geene, die 't eerst aangetast wierdt, zoude helpen, waarom hy Commandeur *Bankert* met agtentwintig Oorlogschepen en vier Branders bevel gaf, om digt by de Engelsche Schepen te gaan leggen, op dat hy, wanneer 't gevecht aanging, een waakend oog op dezelven zoude houden. *Tromp* hadt zyne Vloot in zes Eskwaders verdeeld, om dat de Engelschen op den 13 October loefwaards van de Hollanders waren gaan leggen, en hielt zich slechts slagvaardig, zonder de vyanden anders eenig leed aan te doen; maar deezen begonnen nu het eerst, vermits zy met een Musket door deszelfs Zeil heenschooten, en tevens een man op het Schip

van

van Kapitein *Balk* doo'geschooten hadden. *Tromp* liet het doode lighaam aan den Engelschen Admiraal vertoonen; doch dewyl *Penningbton* weinig acht daar op sloeg, was onze Zeevoogd te meer op zyne hoede voor de Engelschen.

De Luitenant Admiraal, zoo lang te vergeefs vertoefd hebbende, en ziende dat de Engelschen niet naar inhoud der Verbonden handelden, ontfing den 16 October nog eenige Schepen met behoeftens, en tevens bevel van hun Hoog Mog. om, byaldien de vyandlyke Vloot niet uit *Duins* konden gedreeven worden, dezelve aldaar aan te tasten en met geweld daar uit te dryven. Ingevolge van dit bevel, het welk den moed van *Tromp* nu den vryen teugel gaf, maakte hy zich gereed om den vyand slag te leveren, en schreef den volgenden Brief aan den Admiraal *Penningbton*, dien hy eerst des morgens vroeg, even voor 't Gevecht, aan hem zondt; de Brief is van deezen inhoud.

Myn Heer.

„ Het heeft U beliefd, ons op verscheiden' reizen te doen aan-
„ zeggen, door Ued. Commisfarisfen, dat wy ons zouden wachten
„ van daadelykheid aan onzen Vyand te pleegen, verklaarende
„ last te hebben, om op dien aan te vallen, welke den eersten
„ schoot op zyne party in deeze Rhede komt te doen; en alzoo
„ den 9 deezer één van de Spaansche Schepen zich hebbe onder-
„ wonden (de Zon meer dan één half uur nog hoog staande) met
„ een Musket zoo over myn hoofd, als over die van onzen Vice-
„ Admiraal *de Wit* en meer andere Kapiteinen en Officieren te
„ schieten, door de Bezaan van ons Jacht, in welke wy waren,
„ zeilende door de Spaansche Vloot, ons vertrouwende op de vry-
„ heid van zyne Majesteits Rhede, welk schieten de voorsz. Span-
„ jaard aan Ued. niet ontkend heeft, maar zich verschoond om
„ dat het by nacht was geweest, en zy in vreeze waren dat het
„ een Brander was; welk onwaarachtig excus Ued. wel is bekend,
„ alzoo ons Jacht weder om Ued. Schip pasfeerende, voor Ued.
„ drie Eerschooten heeft gedaan. Meester *Wyt* heeft ons ver-
„ klaard, dat Ued. zelve in persoon commando gaf, om ons Jacht
„ met één schoot te beantwoorden, en toen zulks geschiedde,
„ waren wy Officiers een geruimen tyd van boord van ons Jacht
„ geweest, vaarende naar onze eigen Schepen. Zoo dat Ued.

„ zel-

„ zelve kunt getuigen ten welken tyd het genoemde Jacht U heeft 1639.
„ gegroet met de voorsz. Eerschooten, en dat het gemelde schie-
„ ten van den vyand meer dan een half uur te vooren was gedaan.
„ Waar uit blykt, dat de Spanjaarden de Rhede zyner Majesteit
„ gevioleerd en ontvryd hebben, en dat ze daarbenevens nog een
„ onwaarachtig bescheid aan Ued. hebben gedaan. Het is Ued.
„ wyders wel bekend wat op den 14 deezer is geschied, dat één
„ van de Spaanschen met een Musket één van ons volk heeft dood-
„ geschooten op het Schip van Kapitein *Balk*, waar door de Rhede
„ voor de tweedemaal by hen ontvryd is. Derhalve bidde en ver-
„ zoeke ik van Ued., dat het Ued. gelieve ons te helpen, om de
„ Spaanschen te slaan, volgens de order van zyne Majesteit. En
„ byaldien Ued. zyne Majesteits order niet geliefde in te volgen,
„ om ons te helpen, gelyk wy vertrouwen, of ten minsten ons
„ met onze vyanden te laaten geworden, Gy ons stoffe zoudt gee-
„ ven om ons te beklaagen aan alle Koningen en Potentaaten
„ over 't ongelyk (strydig met ons billyk verzoek) ons door Ued
„ aangedaan. En wy verklaaren aan Ued., volgens onze belof-
„ te, mits deezen, dat wy, om voorsz. redenen en uit last van
„ onze hooge Overheid, geresolveerd zyn onzen vyand alhier
„ aan te tasten, en ons met de wapenen te deffendeeren tegen
„ de geenen, die zulks zouden willen verhinderen; en wy willen
„ liever als Soldaaten sterven (daar wy toch vrylaating van zyne
„ Majesteit hebben door 't ontvryden van zyne Rhede), dan dat
„ wy den last van onze Meesters niet zouden nakomen, vertrou-
„ wende dat het zyne Majesteit van Engeland aangenaam zal
„ weezen. En zoo zyne Majesteit eenig misnoegen hier in mogt
„ hebben, hoopen wy, dat Dezelve ons zulks genadiglyk ver-
„ geeven zal. *Deezen* 21 *October* 1639.

En was getekend: *Martyn Herpertsz. Tromp.*

De Hollandsche Zeevoogd, den Engelschman, door deezen Brief, getoond hebbende, dat hy, zonder de onzydigheid te schenden, billyk tegen den vyand op de Engelsche Kusten mogt te werk gaan, ging daar op met zyn gantsche Vloot onder zeil en zette trecht op de vyanden aan; doch, terwyl hy op het noordelyk gedeelte van derzelver Vloot aanviel, ontstondt 'er een sterke mist, waar door de Spanjaarden gelegenheid kreegen, om zich mede onder zeil te begeeven; maar welhaast zagen zy zich genoodzaakt

om hunne Ankers af te kappen, 't welk oorzaak was, dat de *Admirante* en tweeëntwintig andere Schepen te digt onder den Wal liepen, waar zy vastraakten, offchoon zy door een Spaansch Schip daar voor gewaarfchouwd waren geweest. De Hollanders, dit ziende de toen de mist eenigfins opgeklaard was, zeilden terftond op hen aan, en befchooten dezelven zoo hevig, dat het Bootsvolk en de Soldaaten in volle verwarring in de Sloepen fprongen, en aan land gingen, echter waren 'er veelen, zoo door 't Hollandsch Gefchut als door het Water, omgekomen; ook werden 'er zeventien van de gemelde Schepen door de Hollandfche Oorlogfchepen, doch meest door hunne Branders, vernield. De mist nu hoe langs hoe meer opgeklaard zynde, zag men dat de Spaanfche Vloot van elkander gedeeld ware, en dat zy haar best deede om te ontkomen; dan dit kon haar zoo fpoedig niet gelukken. De Vice-Admiraal van Zeeland, *Jan Eversz.* viel met eenige Schepen van zyn Eskwader 't groote Gallioen, van den Admiraal, *Don Lopez Docias*, *Mater Teresa* genaamd, aan, het welke tweeënzestig voeten breed was, en Kapitein *Musch* raakte met zyn Boegfpriet in deszelfs Gallery vast. De Admiraal *Tromp* met Kapitein *van Galen*, zich mede daar by begeeven hebbende, vonden goed twee Branders naar dezelve te zenden, doch deezen geen uitwerking doende, zoo wierden 'er drie anderen op afgezonden; die het zelve in brand ftaken. De brand raakte ook in het Schip van Kapitein *Musch*, die echter 't grootst gedeelte van zyn Volk bergde: 'er wierden van den voorsz. Admiraal flechts tweehonderd man geborgen, terwyl hy zelve, wiens arm eerst was afgefchooten, met agthonderd man, zoo door den brand als door het water, verflonden wierdt.

Don *Francisco Feyo de Sottomajor*, gelyk men hem noemt, vertoonde in deezen ftryd een zonderlingen moed; ziende den Portugeefchen Admiraal zoo fterk aangevochten, was hy met eenige andere Schepen toegefchooten, maar dezelven reeds in brand en de Hollanders zoo onverfchrokken ziende, bleef hy daar omtrent den wind houden, tot zyn ongeluk: want *Tromp* bezette hem ftraks van vooren, te loefwaard de Vice-Admiraal, en andere Hollandfche Schepen aan de andere zyden, zoo dat hy geen kans zag om te ontkomen, daarboven hadt hy al eenige Branders aan zyn boord, waarom hy goed kwartier verzocht, het welk hem

ver-

vergund werdt: dus bemagtigde men zyn Schip en hy werdt gevangen naar den *Haag* gezonden.

Gelyk dit voordeel op de vyanden den moed van de Hollanders moest aanzetten, zoo liet de Luitenant Admiraal *Tromp* thans ook zyn Oranjevlag en Wimpel waaijen, ten bewyze dat ieder van de zynen nu zyn best moest doen. Dien zelfden dag veroverde men ook nog vyf Spaansche Schepen, behalve 't Schip de *Groote Alexander* door Kapitein *Jaarsvelt*, en was de nacht hen niet te schielyk overvallen, en waren de mist en winden hen niet tegen geweest, de vyanden hadden nog grooter verlies geleeden. Maar nu waren zy 'er op uit, om, daar hun de moed ontbrak, dit flechte weer te baat te neemen, 't welk hun te beter gelukte, doordien de Hollandsche Vloot des nachts van elkander raakte. De Admiraal van *Napels*, Don *Pedro de Quaderon*, verging op de *Goying* met veelen van zyn volk, doordien de Spaansche Vloot ook verstrooid was en ieder een goed heenkomen zocht, invoege zy uit het gezicht der Hollanders waren geraakt, uitgenomen een Schip, dat, schoon het twaalf metaalen, en twaalf yzeren Stukken, drie Kapiteins en honderd Soldaaten, behalve veel ander Bootsvolk, aan boord hadt, door negen man in de Sloep van den Luitenant Admiraal genomen wierdt. Een geval, dat ongeloofbaar zou schynen, indien het niet op goed gezag steunde, en zoo men daarboven, niet wist hoe moedeloos de Spanjaards zich meermaals gedraagen hebben. Dit Schip werdt denzelven dag nog met Kapitein *Brusten* naar de *Wielingen* gezonden, alzoo het wel agttien voet diep ging, men zondt tevens ook Jongheer *Bielken* met Brieven aan hunne Hoog Mog. en den Prins, om ze van deeze Zegen kennis te geeven.

Ondertusschen verzamelde de Hollandsche Schepen zich weder by den Luit. Admiraal, en kreegen voorts eenige Spaansche Kielen in 't gezicht, doch zy konden dezelven, ter oorzaake van de holle zee en den sterken wind, niet bereiken; één van dezelven wierdt echter genomen en naar het Vaderland opgezonden, terwyl een ander 't zelfde Lot zou hebben ondergaan, hadt het geene gelegenheid gevonden om zich op de rivier van *Londen* in veiligheid te stellen. Een gedeelte van de Staatsche Vloot kruiste nu ook langs de Kusten van Engeland, en veroverde daar een Spaansch Gallioen, dat niet de minste tegenweer geboden hadt;

Kapitein *van Galen* en *Hector Pietersz.* veroverden nog een ander in de Hoofden Om kort te gaan, de nederlaag der vyanden was zoo groot, dat 'er van hunne groote Vloot naauwelyks agt Schepen waren, die de Haven van *Duinkerken* konden bereiken, en nog ware de meesten zoo flecht behandeld, dat de Admiraal d' *Ocquendo*, die 'er een van voerde, genoodzaakt was op een Fregat, 't welk *Tromp* hem uit beleefdheid hadt toegezonden, om zyne veiligheid te zekerder te maaken, over te gaan. Dus liep deeze Groote Zeeslag af, waarby de Spanjaarden by de agt duizend man verlooren hadden, behalve vierduizend gekwetsten en tweeduizend gevangenen, die de Hollanders vervolgens zegepraalende in de Havens van *Texel*, den *Brielle*, *Vlissingen* en in de *Maas* opbragten; en *Tromp* rekende zyn verlies op drieënzeventig man en het Schip van Kapitein *Musch*, invoege zyne overwinning daar door te luisterryker wierdt.

Men kon de gezindheid der Engelschen in dit geval uit hun gedrag genoeg opmaaken, en zy stelden zulks nog meerder ten toon, wanneer *Tromp* de Vloot van *Penninghton* en de Kasteelen in *Duins* met de gewoone Eerschooten groette; want zy gaven hem volstrekt geen antwoord, en men wist dat zy de vyanden in veele opzichten behulpzaam waren geweest, en veelligt zou Koning *Karel* den Spanjaard nog grooteren bystand gedaan hebben, hadt hy zyne misnoegde Onderdaanen niet ontzien.

Na deeze overwinning gaf de Luit. Admiraal aan vierëntwintig Schepen last, om tusschen Engeland en Texel te kruissen, alzoo de Duinkerkers met hunne rooveryen den Hollandsche Kooplieden groote schaden bleeven veroorzaaken; waar na hy zich naar den *Haag* begaf, alwaar hy, gelyk ook zyne Vice-Admiraal *Witte Cornelisz de Witte*, naar verdienste werdt beloond.

Op dit verhaal zouden wy de verdere Zeegebeurtenissen, zoo in den Oost als in het Westen voorgevallen, konnen laaten volgen; doch wy zullen eerst nog eenige binnenlandsche zaaken verhaalen.

Wy achten het niet ondienstig hier aan te haalen, dat 'er eene Remonstrantie, door de Gedeputeerden van het Synode van Zuid- en Noord-Holland, welk onlangs te *Leiden* en te *Haarlem* gehouden was, ter Vergadering van hunne Hoog Mog.

werdt ingeleverd. Dezelve wierdt den 1 October voorgeleezen, en men vondt dat zy behelsde eenige klagten wegens de aanwas der Sociniaanen; want het Eerwaardig Synode hadt door eenen Brief van den Sociniaan *Johannes Sartorius*, dien hy uit *Amsteldam* aan *Adanius Francus* te *Klauzenburg* geschreeven hadt, en, door den Vorst van *Zevenbergen* onderschept, weder herwaards aan den Heer *Bysterveld* gezonden was, gezien, *dat de uit Poolen gebannen Sociniaanen zich in deeze Landen wilden nederzetten; dat men roemde dat alhier voor hen een groote Oogst was; dat de Remonstranten niet weigerig vielen om hen voor hunne Broeders te erkennen; dat de overkomst van deeze menschen tot niets anders was strekkende, dan om de Onderdaanen van hunne Hoog Mog., tot hun tydelyk en eeuwig verderf, van God af te trekken.* En dit werdt in deeze Remonstrantie breedvoerig beweezen, hun gevoelen wierdt daar in *gruwelyk* en *detestabel* genoemd. Men verzocht derhalve, dat *hunne Hoog Mog., volgens hunnen ouden en gewoonlyken yver, dien zy in de jaaren 1598 tegen twee Sociniaanen, die van Poolen in Amsteldam gekomen, en* CHRISTOPHORUS OSTERRODIUS en ANDREAS VARDORIUS *genoemd waren, hadden getoond, hier in overeenkomstig wilden handelen, en by ernstige Plakaaten, alom in deeze Vereenigde Provintiën met den eersten af te kondigen, te voorzien niet alleen tegen de Sociniaanen, die reeds binnen 's Lands mogten zyn, maar ook tegen het inkomen der Sociniaanen, inzonderheid die uit Poolen en Zevenbergen gebannen waren; mitsgaders tegens 't Invoeren, Drukken, Koopen en Verkoopen van alle Sociniaansche Boeken.* Achtervolgens dit verzoek werdt daar in ook gevoegelyke order gesteld. Uit dit staaltje blykt hoe naarstig en yverig de Gereformeerde Synoden voor de zuiverheid der Leere bleeven waaken.

Gelyk de Heeren Algemeene Staaten, als wy meermaals gezien hebben, door de onderscheiden' Mogendheden van Europa verscheidenlyk genaamd werden, zo namen zy in dit jaar, en wel op den 26 November, eene Resolutie desaangaande, welke wy, als iets merkwaardigs, hier uittrekkender wyze zullen laaten volgen, Hunne Hoog Mog. vangen dus aan:

„ De Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, uit goede „ redenen en consideratiën, het oog geslagen hebbende op de „ *Hoogheid* en *Waardigheid* van den Staat deezer Landen in 't ge-

„ meen,

„ meen, hebben verklaard, dat dezelve niet moet aangezien „ worden in de persoonen, ter Vergadering van de Heeren Staaten Generaal, door commissie der respective Provintiën, comparerende, (gelyk door eenige Uitheemschen, door onkennisse van deeze Regeering, dikmaals gedaan wordt) maar volgens de Hoogheid der gezamenlyke respective Nederlandsche „ Vorstendommen, Graafschappen en Landen, in alle gesteltenis, gelyk de Hertogen van *Bourgonje* en volgende Heeren, „ die deeze Landen by opvolging regeerden, ten aanzien derzelve genooten en gebruikt hebben, en om dat gemelde Hooge Waardigheid daarboven namaals verheven en aangewassen is".

Hier laaten de Heeren Algemeene Staaten de redenen volgen, waarom zy met goed recht naar een bestendigen Titel staan, en denzelven goedgevonden hebben vast te stellen. Dit geschied, „ om dat ze den Koning van Spanje, na een langen en bloedigen Oorlog, ter bescherming hunner wettige Vryheid, ten jaare 1581 verklaard hebben van deszelfs Rechten op deeze Landen vervallen te zyn; om dat deeze Landen na dien tyd zeer aangewassen en magtig zyn geworden; om dat hunne Hoog Mog. 't gezag des Prinsen binnen de Vaderlyke Wetten bepaald hebben, de Souvereiniteit der Landen te samen vereenigd, aan zich zelven behouden hebben, ingevolge de nadere Unie, die de Staaten der respective Provintiën onderling opgerecht en aangenomen hebben; om dat deeze Staat, ingevolge hier van, tegen Spanje niet alleen tot de hoogste Souvereiniteit gekomen is, maar zich ook verder heeft verbreid over veele Volken en Landen in de *Oost-* en *West Indiën*, en daarboven in Verbond stondt met de grootste Koningen, Prinsen en Republieken in en buiten Europa".

Hunne Hoog Mog. begeerde dienvolgens, na de Koningryken en de Republiek van *Venetie*, den eersten rang, het welk hun ook, na het sluiten van het *Twaalfjaarig bestand* in 1609, door Koning *Hendrik den IV*, door *Engeland* en *Venetië* was toegestaan, waarom zy dan tevens voor het toekomende alle andere Benoemingen en Tytelen verwierpen, als *Hoog Mogende Heeren*, *Uwe Hoog Mogendheden*, die in alle andere Taalen ook moesten nagekomen worden.

Wat

Wat de Gezanten van de Heeren Algemeene Staaten aanging, in deeze Resolutie wierdt daar omtrent bepaald, dat 'er, naar gelang, in Verwellekomingen, Bezoeken en Aanspraaken, dezelve gelykheid zou onderhouden worden, schoon nu sints eenigen tyd achtergelaaten, die weleer tusschen de Ambassadeurs van Frankryk, Engeland en die van onzen Staat plaats hadt. Voorts worden meer andere dingen, die het Ceremonieel raaken, daar in bestemd en vastgesteld, het welk te lang is om 'er ons by op te houden.

Ondertusschen beviel de Prinses van *Orange* den 30 November des nachts om twee uuren van een Zoon, die haar tweede mannelyke Oir was. Hunne Hoog Mog., de Steden *Dordrecht* en *Haerlem* booden zich tot Gevaders aan; doch zyne Hoogheid zondt Graaf *Hendrik van Nassauw* naar Frankryk, om den Koning tot Peter, en Graaf *Willem* naar *Engeland*, om de Koninginne tot Gemoeder te verzoeken In Frankryk was men deswegens in beraad, en men overwoog of de Koning, die Catholyk was, wel in gemoede Gevader over een kind konde zyn, wiens Ouders buiten den schoot der Kerke waren; doch de Kardinaal *Mazarin* overreedde de geenen, die de grootste zwaarigheid maakten, zoo verre, dat de Allerchristelykste Koning zulks wel door een *gesubstitueerde* mogt doen, waarom Graaf *Hendrik* zelve daar toe verzocht werdt. In den *Haag* was deeze Geboorte reeds met eene Dankpredikatie door den Predikant *Strezo* gevierd, en men hadt ook deswegens de Klokken geluid, en voor het *Prinsenhof* Vreugdevuuren gebrand; doch aleer de Gezanten uit Engeland en Frankryk waren teruggekomen, wierdt de Jonggeborene ziek, en storf, kwalyk eene maand oud zynde, op Donderdag den 29 December, des morgens om 9 uuren, na dat hem alvoorens, door den Predikant *Rivet*, op het Hof, den Doop, nogthans zonder naam, toegediend ware.

Nu hadden hunne Hoog Mog. ook reden tot mishoegen van den Koning van *Deenemarken* gekreegen. vermits dezelve de Tollen verhoogd hadde, en deeze Tollen wilde hy by geweld invorderen, alzoo hy wel zag dat de Hollanders niet genegen waren om dezelven te betaalen; hy liet hunne Schepen in de *Zond* aanhouden, en begeerde die niet vry te laaten voor en aleer zy zich aan den nieuwen Tol wilden onderwerpen. Men eischte den

veer-

veertigsten penning van alle de Koopmanschappen, die, uit het Oosten komende, door de *Zond* gevoerd werden, mitsgaders veertig guldens voor ieder honderd pond Salpeter. De Staatsche Resident *Crakouw*, werdt daar op gelast, om zulks na te gaan en, indien mogelyk, zyne Deensche Majesteit te beweegen, om alles in den voorigen staat te laaten; doch dat hy, wanneer de Koning dit weigerde, door zynen Secretaris alle de Hollandsche Schippers in de *Zond* zou laaten aanzeggen, dat ze deeze Tollen niet betaalen, en liever naar de plaatsen, waar zy de Goederen ingeladen hadden, terug zeilen moesten.

Deeze Vorst was thans een schynvriend van deezen Staat, alhoewel hy de uitwerksels van zyne vyandschap alsnog van ter zyde blyken liet; want in het voorgaande jaar hadt hy Kapitein *Ulefelt* met eenige Oorlogschepen uitgezonden, om onze Groenlandsche Visschery te belemmereen, en *Ulefelt* hadt ook twee Schepen genomen: doch de Hollanders hadden hem dezelven een weinig daar na weder af handig gemaakt. Men *klaagde te Koppenhagen* over dit ongelyk, 't welk de Deenen gantsch anders begreepen dan de Hollanders, dewyl de Admiraliteit-Rechters aldaar deeze uitspraak deeden, *dat Ulefelt zyne orders volkomen nagekomen was, en dat de Hollanders, door het herneemen deezer twee Schepen, als* Meineedige Schelmen *hadden gehandeld, als hebbende op het Rechtsgebied des Konings geweld gepleegd*; doch die van de Groenlandsche Maatschapy beweerden het tegendeel, en zeiden dat *Spitsbergen* hun toekwam. Om kort te gaan, hunne Hoog Mog. zonden de Heer *Burgh*, Burgemeester van *Amsteldam* en, uit hun midden, den Heere *Coenders van Helpen* derwaards, om over 't een en ander klachtig te vallen. Deeze Gezanten namen hunne Commissie waar, doch zonder vrucht, vermits de Koning niet gezind was, om aan hunne Hoog Mog. voldoening te geeven, waarom de Heer *Burgh* herwaards overkwam met een Brief des Konings van den 18 October deezes jaars, en hunne Hoog Mog. waren zoo zeer te onvreden, dat ze den Heere *Coenders* aanschreeven, dat hy, zonder afscheid van den Koning en van zyne Ministers te neemen, weder herwaards zoude komen, gelyk hy deedt, invoege dit misnoegen bleef voortduuren, gelyk in de volgende jaaren nader zal blyken.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1639.

'T Geen geduurende dit jaar in de Oost-Indien is gebeurd, kunnen wy in een woord twee drie melden. Wy hebbeu verhaald, dat *Colombo* door de Indiaanen belegerd werdt, en dat de Portugeezen hoe langs hoe meer in het onderſpit geraakten; de gewoone Raad van *Indiën*, *Anthony Kaan* genaamd, was 'er nu met den aanvang van dit jaar gekomen, die eene Sterkte, met naâme *Tranquemale*, welke aan de oostzyde van dit Eiland legt, op den eersten Mai veroverde.

De *West-Indiën* betreffende, zoo moeten wy zeggen, dat de Hollanders niet weinig dit jaar aldaar uitgericht hebben; wy zullen eerst gewag maaken van het geene Graaf *Maurits* verricht heeft, aleer wy ſpreeken van de groote poogingen der Spanjaarden, om het verloorene weêr te vinden. De Kolonel *Artichofski*, die zich ſints langen tyd een nuttigen Dienaar van de Maatſchappy getoond had, was thans in groot verſchil met Graaf *Maurits*, en kwam deswegens in *Holland*, waar hy den Graaf, onder anderen beſchuldigde, dat dezelve te achteloos met de Troepen en Wapenhuizen handelde; doch men kan daar omtrent voor zeker houden, dat het eigenbelang den Kolonel grootelyks beheerschte, want de troepen, die Graaf *Maurits* onder zyn bevel hadt, waren zeer gering, en dus was hy niet in ſtaat om iets deugdelyks op de vyanden te onderneemen. Wat de Wapenhuizen belangt, die konden, mogelyk een grootere zorg vereïscht hebben, en beter voorzien zyn geweest, maar dan nog was dit van zoo groot een nut niet, nademaal geen gereedſchap van dienst is, byaldien 'er geene Werklieden zyn: dus kon ook Graaf *Maurits*, al hadt hy Kruid, Loot, Wapens, enz. in overvloed gehad, en al hadt hy de nauwſte zorg voor de Voorraads-Schuuren gedraagen, zonder een genoegſaam getal Krygslieden, niets uitvoeren. Nogthans weet men niet wat eigenlyk daar omtrent plaats hadt, de Raaden aldaar hadden ten minſten goedgevonden, dat *Artichofski* naar het Vaderland terugkeerde, en zyn Regiment werdt aan eenen *Jan Coin* gegeeven. 'Er waren ook drie Raadsheeren van de Maatſchappy, te weeten *Servaas Carpentier*, *Matthias van Keulen* en *Adriaan van der Does*, die met hem herwaards gingen.

Van der Does hadt eene Beschryving gemaakt van de Bezittingen der Maatschappy in *Brazilie*, en onder de veranderingen, die Graaf *Maurits* aldaar gemaakt hadt, vindt men, dat hy op het Recif een Paleis hadt laaten bouwen, 't welk hy *Fryburg* noemde; dat hy aldaar ook eene Brug hadt laaten maaken, om het gemelde Recif aan een te voegen, behalve nog een gelyke Brug, over welke men van 't vaste Land op het Eiland *Vas* kon komen. Hy maakte wyders nog veele andere schikkingen, die zeer nuttig waren, en hadt niet minder voorzichtigheid getoond in het dempen van een oproer, dat de saamgezwoorene Portugeezen meenden te verwekken; de voornaamste Belhamels liet hy naar verdiensten straffen.

Ondertusschen hadt Graaf *Maurits* tyding gekreegen, dat 'er in Spanje een magtige Vloot toegerust, en naar *Brazilie* gestevend was, 't welk hem goede order op alles deedt stellen, ten einde den vyand het hoofd te konnen bieden. Deeze Vloot was tegelyk met die, welke wy gezien hebben dat de Lt. Admiraal *Tromp* in *Duins* zoo geteisterd heeft, in gereedheid gebragt; doch zy was op zee zeer ontramponeerd en van volk verzwakt geworden, en moest in de *Bahia de Todos los Santos* binnen loopen, waar zy omtrent een jaar was blyven leggen, en nieuw volk uit de Capitania van *Rio de Janeiro* en *Rio de la Plata* gehaald hadt; want de Spanjaarden hadden by Kaap *Verde* drieduizend man door de pest verlooren. Dit vertraagde hen grootelyks in hunne voorneemens, en de Hollanders hadden daar door den tyd, om zich in staat van verdeediging te stellen, en op zee te kruissen; want de Hollandsche Admiraal *Willem Cornelisz Loos* zwerfde met agttien Schepen voor de *Bahia*, en nam een Schip met Suiker geladen, waar in hy eenen Brief van den Spaanschen Zeevoogd Don *Ferdinando Mascaregna*, Graaf *de la Torre*, vondt, uit welken men de magt der Vyanden kon opmaaken: Dus wist men dat de Spaansche Vloot, toen ze in de Baai kwam, zesenveertig kielen sterk ware, waar onder zesentwintig Gallioenen; dat ze met vyfduizend koppen bemand ware, uitgenomen de drieduizend, die als boven is gezegd, aan Kaap *Verde* gestorven waren; voorts dat 'er in de Baai veelen ziek waren en nog dagelyks storven. Verder was dien Zeevoogd by den Koning gelast, om, zoo rasch hy in de *West Indiën* gekomen was, by *Olinda* eene landing te doen, de Hollanders het uitloopen te beletten, en op die hoogte te kruissen, ten einde alle de Schepen, die uit Holland kwamen, te vermeesteren.

Graaf

Graaf *Maurits*, hoe flecht anders ook voorzien van Volk, was dus magtig genoeg om eenen vyand, wiens voorneemen en flechten ftaat hem bekend waren, onverfchrokken af te wachten. De Spanjaarden nu uit *Rio de Janeiro* en *Rio de la Plata*, mitsgaders uit de Spaanfche Havens, Meel, Volk en andere Behoeftigheden ontfangen hebbende, ftaken den 19 November uit de *Bahia* in Zee met zesentagtig Zeilen, waar onder dertig Gallioenen waren, bemand met veertien of vyftien duizend man, zoo Bootsgezellen als Soldaaten; van deeze onzaglyke Vloot waren 'er agt Gallioenen en twee van de vierendertig Koopvaardyfchepen, die met Suiker geladen naar *Portugal* zeilde; zoo dat de Spanjaarden, door de vlyt van *Mascaregna*, de Hollanders verre in magt overtroffen, en waren zy tevens zoo moedig geweest, dan zouden de Hollanders groot nadeel geleeden hebben.

Vier dagen voor het uitlooopen der Spaanfche Vloot, was Admiraal *Loos*, die tot dien tyd voor de *Allerheiligen Baai* gekruist hadt, met dertien Schepen, uit gebrek aan Leevensmiddelen, te *Fernambuk* gekomen, en kort daar na kwamen uit het Vaderland, hoewel niet te gelyk, twintig Schepen, waar door 't gebrek eenigermaate vervuld werdt, ten minften kreeg men daar door meerder magts; want zonder de Schepen te ontladen, was Graaf *Maurits* daar op uit, om derzelver manfchap, die eenige uitrusting van de moeijelykheden der Zee noodig hadden, met varsch volk te verwisfelen, invoege hy in korten tyd eene Vloot van eenenveertig Schepen hadt, waarmede voorgemelde Admiraal in zee ftak, en zich vier mylen van *Olinda's* kust onthielt. In de maand December kwam de Spaanfche Vloot aan den mond van de Rivier *St. Michiel*, welke ten zuiden van het Dorp *Alagoa* heen vliet, waar ze haare Sloepen uitzondt om water te haalen. Graaf *Maurits* hadt den Majoor *Mansfeld* op die hoogte post doen vatten, met bevel om van daar te vertrekken, indien 'er de Spanjaarden kwamen, vermits 'er geene Kasteelen noch Sterktens waren, om behoorlyken tegenftand te bieden; doch *Mansfeld* geen gevaar ziende, bleef wel agt dagen de wagt houden, en hy berichtte den Graaf het geen de vyand deedt. Straks zondt *Maurits* de Hollandfche Vloot derwaards, om hem, terwyl hy nog ten anker lag, aan te tasten; maar toen zy daar kwam was hy reeds weggezeild, behalve eenige kleine Vaartuigen, die zy op ftrand joeg. Dit is het

geen in *Brazilie* geduurende dit jaar voorgevallen is, men kan dus besluiten dat de Spanjaarden veel gelukkiger te land dan ter zee, geweest zyn.

Wy kunnen 't jaar 1640 niet beter beginnen, dan met de gebeurtenissen in de *West-Indiën* voorgevallen te vervolgen. Wy hebben gezegd, dat de Admiraal *Willem Cornelisz. Loos* met zyne Vloot van 41 Schepen, die met tweeduizend zevenhonderd zesennegentig koppen bemand was, en vierhonderd drieenzeventig zoo metaalen als yzeren stukken Geschut ophadt, slechts vier mylen van de Vloot der Vyanden, die uit zesenveertig Zeilen bestondt, lag; zy raakten slaags op den 12 January tusschen 't Eiland *Tamarika* en de Rivier *Gojana*, omtrent drie mylen in Zee, vermits de vyanden zich veiliger in 't ruime nat dachten, dan digt by de Oevers van *Pao Amorelle*, waar zy eene landing hadden willen doen. Het gevecht duurde van een uur na den middag tot dat de nacht partyen van een scheidde. *Loos* hadt ten eersten de loef van den Vyandlyke Vloot gewonnen, en drong zoo sterk op dezelve aan, dat ze langs de Kust ten noorden afzakte, en min of meer verstrooid raakte, 't welk onze Admiraal gelegenheid gaf om daar midden door heen te loopen, ten einde den Spaanschen Zeevoogd aan boord te klampen; doch wanneer de vyanden dit zagen, kwamen 'er nog vier Gallioenen op hem af, waarmede hy anderhalf uur sloeg, en zich daar nog tusschen uitgered zoude hebben, hadt het vyandlyke vuur hem niet doen sneuvelen: zyn Schip echter werdt door de Hollanders behouden. In dit gevecht hadden de Hollanders niet meer, dan vier dooden en vier gekwetsten, 't Schip *Alkmaar* was ten eenemaal doorboord, nogthans kwam het nog aan Land, waar het straks gekalefaterd werdt.

Zoo rasch men op de Hollandsche Vloot den dood van Admiraal *Loos* vernam, werdt de Scheepsraad by een geroepen en daar in beslooten, om zynen Vice Admiraal *Jacob Huigens* in deszelfs plaats aan te stellen, het welk ook geschiedde. Men was in *Brazilie* niet zeer te vreden over dit eerste gevecht, want drie Scheepskapiteins werden onbekwaam verklaard, en anderen in geldboeten verweezen, om dat zy zich te lafhartig gekweeten hadden; dit beweert ook zeker Dichter, wanneer hy, doelende op het

ge-

gemelde afzakken der Vyanden naar de noorderlyke kusten, dus zingt:

Doch door de Schepen
Van ons Verëenigd Land zoo vinnig aangegreepen,
Dat zy, van een verstrooid, voor onze Vloot de Zee
Moest ruimen, daar elk zocht door vlucht een veilge rhee;
En badt elk Zeevoogd toen zich van zyn plicht gekweeten,
En 't grootst gedeelte dien lafhartig niet vergeeten,
Des Vyands Oorlogsvloot was ligtelyk vernield,
Al 't Land- en Scheepsvolk of gevangen, of ontzield,
En aan den Spanjaard dus een felle neep gegeeven,
Die Eeuwen lang hem in gedachten was gebleeven.

De schuld hiervan werd aan de ondergeschikte Zee-Officieren billyk toegekend, want wy hebben verhaald met welken eene manmoedigheid de Admiraal tusschen de vyanden indrong, dus vervolgt onze Dichter, dien Zeevoogd toespreekende, zeer wel:

Maar Gy, ô Zeevoogd Loos*! die dwars door 's vyands Vloot*
Geboord, te ontydig wierdt getroffen van een schoot,
En zegelde Uwe trouw dus met Uw bloed en leeven,
Ver van Lafhartigheid, door Heldengeest gedreeven;
Gy hebt, ô fiere Leeuw! geen deel aan deezen blaam,
Daar Gy de Onsterflykheid verdiend hebt voor Uw naam.

Ondertusschen zocht *Huigens* des anderendaags de vyanden op, en leverde hun slag des morgens omtrent 10 uuren, tusschen de *Gojana* en de *Witte Kaap*. Hy hielt den wind tusschen 't Land en de vyandlyke Vloot, invoege de Spaansche Schepen de Hollandschen niet konden aandoen, noch de loef van hen winnen; *Huigens* wist zich ook zoo wel van de snelheid zyner kleine Schepen, tegen de byna onbeweeglyke zwaarte der vyandlyke Gallioenen te bedienen, dat hy de vyanden groote schade toebragt. De Hollanders vochten als Leeuwen tegen de Spanjaarden en Portugeezen, nogthans werdt één hunner Schepen, de *Geele* of *Blinkende Zon* genaamd, in den grond geboord, waar by de Kapitein *Mortamer* en vierenveertig Soldaaten 't leeven verlooren: doch een gelyk getal Bootsgezellen waren by tyds in de Sloep gesprongen, en hadden zich dus buiten gevaar gesteld. De nacht belette nu, dat deeze dag niet luisterryker voor de Hollanders was, maar den 14 haalden zy, als het ware, hunne schade weder in; het Gevecht be-

begon nu te heftiger, onder het gezicht van *Paraïba*, dat is, anderhalve myl van deeze kust: *Huigens* hadt de ſtoutmoedigheid van zich tusſchen de Admiraals van *Castilie* en *Portugal* te begeeven. Onder anderen toonde de Schout by Nacht *Jacob Alderſe* een grooten moed; hy voerde 't Schip *de Zwaan*, dat zyn Fokkemast verloor en genoodzaakt was te ankeren, om niet door de westwaards loopende ſtroomen op de Kust te vervallen. Twaalf groote vyandlyke Schepen, zulks beſpeurende, zeilden op *Alderſe* af, om hem in den grond te ſchieten, of te veroveren; doch de Admiraal zondt hem eenige Schepen te hulp, waar door 'er zes van deeze vyandlyke Schepen af hielden, terwyl de andere zes hem enterden en drie honderd man in zyn boord wierpen. *Alderſe*, zich van dit volk meester gemaakt hebbende, kapte terſtond zyne Kabels en liet zyn Schip met den ſtroom voortdryven, 't welk hem van nog vier der gemelde Schepen verloste; want vreezende om op de Kust te vallen, verlieten zy hunne enterhaaken. doch 'er was een ander Spaansch Schip, 't welk hem onbedachtelyk navolgde, en zoo wel als *Alderſe*, die, als gezegd is, ſlechts voortdreef, op een' Zandbank ſtiet: op dit Schip was *Antonio d'Acuna d'Andrada* Bevelvoerder. De *Zwaan* begroette hem moedig met zyn geſchut, het welk eene te beter uitwerking hadt, nademaal zy elkander zeer naby waren, invoege 't Spaansch Schip begon te zinken, en de Spanjaarden werden daar door zoo bevreesd en moedeloos, dat ze om kwartier verzochten, hunne Degens in zee wierpen en hunne toevlucht op het Schip van *Alderſe* namen; doch de Hollanders weigerden dertig van dezelven, die aan hun boord zwommen, op te neemen, niet uit een beginſel van onmenschlykheid, van byzondere wraakzucht, of uit eene zinnelooze zucht om het vermaak te hebben van zyne vyanden te zien vergaan; neen: maar dit geſchiedde uit voorzichtigheid, *Alderſe* moest zyn plicht betrachten, het hem door den Graaf toevertrouwde Schip en Volk behouden, hadt hy nu deeze dertig mannen, boven de driehonderd, die wy in zyn Schip zagen werpen, en de anderen, die by dit laatſte geval reeds aan zyn boord gevlucht waren, opgenomen, zouden zy hem veelligt overmand en verdorven hebben; en toch de Eigenliefde moet boven die der evennaasten gaan. *Alderſe* liet zyn Schip zoo goed mogelyk ontlaaden en gaf het toen aan de baaren over, zoo

deedt

deedt hy ook met dat der vyanden, waar uit nog tweehonderd 1640.
dertig mannen geborgen wierden, onder welk getal *Adrada* zelve, vier Monniken, een Doctoor, twee Kapiteins en twee Vaandrigs waren, behalve een buit van dertigduizend guldens en een gouden Keten; *Andrada*, die een verstandig en beleefd man was, werdt naar Holland gezonden, om aldaar, naar goedvinden van de Maatschappy, gevangen te blyven.

De magt der vyanden was niet weinig gesnuikt, door deeze drie achter een volgende Gevechten, dus was het om goede reden, dat zy naar een goed heenkomen omzagen; doch wanneer *Huigens* zag, dat zy het ten noorden naar *Rio Grande* zetteden, hielt hy Krygsraad en moedigde zyne Officieren aan, om ze nogmaals, en wel voor de vierdemaal, aan te vallen, en hy liet den Gouverneur van de Schans *Keulen*, die ten zuiden van die Capitanie legt, daar van verwittigen. Hy stak nu weder op den vyand af, maar werdt door het stille weder in zyn voorneemen verhinderd; doch dit belette niet, dat hy zyne Vloot van Buskruid en andere Behoeftens liet voorzien, het welk des nachts geschiedde. Maar met het aanbreeken van den dag viel men den vyand weder aan, en 'er werdt zoo vinnig op den Spaanschen Admiraal geschooten, dat hy, zich niet langer durvende waagen, zich buiten het bereik van het Hollandsch geschut begaf, en by ondervinding weetende dat men door kleinder Schepen den Hollanders meer afbreuk konde doen, eenige dier Vaartuigen tusschen beide stelde. Zy stonden 't vuur der Hollanders beter uit, maar moesten echter wyken, waar toe de wind hun zeer behulpsaam was. Iets, dat de schadelykheid der groote Spaansche Schepen aantoont, is, dat ze den Hollanders geene merkelyke schade konden toebrengen, want behalve tagtig gekwetsten, hadden zy slechts tweeëntwintig dooden, geduurende deeze vier Zeegevechten, gekreegen.

Ter begunstiging van den wind waren de Spanjaarden nu hoe langs hoe verder ten noorden van *Brazilie* afgedreeven; om ze ten eenemaal van daar te verdryven, wierdt op de Hollandsche Vloot geraaden gevonden, dat men dezelven langs de Kusten zou vervolgen. De vyanden waren op de hoogte van *Fernambuk*, en hadden water gebrek 't welk zy door hunne Sloepen meenden te zullen bekomen, maar de ligte Hollandsche Schepen beletteden dit gestadig, en jaagde zelfs drie Lastschepen, die ten zelven

einde uitgezonden waren, op ſtrand; doch het volk van dezelven begaf zich door de Boſſchen naar de Spaanſche Capitaniën, en waren de Hollanders niet voor de klippen en andere ongelegenheden van deeze kusten bevreesd geweest, zy zouden de vyanden nog verder zyn gevolgd; maar om de voorgemelde redenen keerden zy terug, en kwamen den 1 February voor 't Recif op de Rhede. De vreugde in de Hollandſche Capitaniën was niet klein, dat zulk een geduchte Vloot, die hunnen ondergang meende te bewerken, zoo ſchandelyk afgezakt was en hen van alle vreeze ontheven hadt; en in der daad, men dacht in Spanje dat deeze Zeemagt genoeg ware, om de Hollanders de Bezittingen, die zy hun weleer ontweldigd hadden, weder afhandig te maaken: dus baarde de tyding, die door eenige Schepen van deeze magtige Vloot aldaar gebragt werdt, groote onſteldheid, welke te meer indruks op de gemoederen maakte, nademaal men weinig tyds te vooren het lot van de andere Vloot in *Duins* vernomen hadt.

Inmiddels verging het hun in *Brazilie* te land niet voorſpoediger, tweeduizend Spanjaarden, Braziliaanen en Tapuyers, een ſoort van Menſcheneeters, hadden te *St. Salvador* last gekreegen, om door de Capitaniën der Hollanderen te kruiſſen; doch niet tegelyk, maar by kleine hoopen, om geen achterdacht te geeven, en zy moesten aan den Burg *St. Laurens*, zeven mylen van *Pao Amorelle* gelegen, weder by een komen, aldaar de Spaanſche Vloot afwachten, en zich gereed houden om, wanneer dezelve aldaar voet aan land zettede, den Hollanders, die zulks wilden beletten, tegenſtand te bieden. Doch Graaf *Maurits* hadt daar wel dra de lucht van, hy zondt bevel aan den Kolonel *Coin*, die kwaalyk een half uur van *Fernambuk* geposteerd was, om *Cameron*, die 't gebied over de gemelde manſchap voerde, na te zitten. Deeze Kolonel ſneedt een gedeelte den weg af, Kapitein *Tak* ontmoette *Jan Lopez Barbalio* met zeshonderd man, hy tastte hem aan en vondt goeden tegenſtand; maar dreef ze eindelyk op de vlucht, na 'er eenigen te hebben omgebragt, de andere hoopen wierden op gelyke wys verſtrooid.

Wanneer de Vloot nu aan 't Recif teruggekomen was, werden veele Kapiteins wederom van plichverzuim beſchuldigd en in hechtenis gezet, drie van dezelven wierden ter dood verweezen, na dat men hun geweer voor hunne oogen aan ſtukken hadt gebroo-

ken; doch op het Schavot komende, werdt aan een zyn vergiffenis verleend, een ander werdt gebannen: voorts waren 'er eenigen, die tot Geldboeten verweezen wierden.

Thans leeden de Hollanders eenig verlies in manschap, want *Barbalio* met zyne troepen door plaatsen, ver van de Zee gelegen, heen trekkende; zondt *Maurits* eenige Soldaaten onder *Tourlon* hem tegen, om den verderen optocht te beletten; *Picart* en *Donker*, zich tot nog aan de *Gojana* onthoudende, moesten zich naar *Terra Nova* begeeven, om den vyand van dien kant op te passen: doch aleer zy dit ter uitvoer bragten, wierden zy door de Spanjaarden aan de *Gojana* verrascht, en schoon zy zich moedig te weer stelden, bleeven nogthans honderd Soldaaten, nevens *Picart* en de Kapitein *Locham*, op de plaats neêrgeveld, de overigen werden of gekwetst of op de vlucht geslagen. *Maurits* ligtte daar op zoo veel volk uit de Bezettingen en Schepen, als hy kon, en toog naar den vyand toe, maar die was reeds vertrokken. Gelyk hy nu ook ondekt hadt, dat 'er veele Monniken waren in *Fernambuk*, die hunne Landsgenooten, offschoon die vyanden waren van de Regeering, aan welke zy zich hadden onderworpen, heimelyk leevensmiddelen toezonden, en verstand met hen hielden, zoo liet hy 'er zestig gevangen neemen, en vervolgens naar eene Indiaansche Eiland brengen, waar ze geen kwaad konden doen.

Middelerwyl hadden de Heeren Bewindhebbers eene Vloot van agtentwintig Schepen uitgerust, waar over het bevel aan *Cornelis Jol* en *Ligthart* werdt gegeeven, die voorspoedig in *Brazilie* aanlandden; men zegt dat de Maatschappy, met deeze nieuwe toerusting, inzonderheid op 't oog hadt, om de Zilvervloot van *Peru* en *Nieuw Spanje* te veroveren. *Jol* werdt straks door den Graaf met agt Schepen, waar, op behalve tweehonderd Braziliaanen, zevenhonderd Europeaansche Soldaaten waren, naar de Haven van *St. Francesco* gezonden, om *Barbalio* met het volk, dat nog onder zyn gebied was, verder 't Land uit te dryven, want zy moordden en plonderden zoo veele Onderdaanen der Maatschappy, als zy vonden; doch *Barbalio* wachtte hem niet af, maar week met alle de Inwoonders naar het zuiden. *Ligthart* en *Tourlon* kwamen daar ook met twintig Zeilen, ophebbende vyfentwintighonderd Soldaaten, die alles in dat Land verwoestten, de Suikermolens, op drie na, en alle de Schepen, die zy niet mede na-

 men,

men, in brand ſtaken, en zulk een ſchrik onder de omwoonende Portugeezen veroorzaakten, dat ze van alle kanten met Wyven en Kinderen op de vlucht ſloegen; doch de gemelde *Coin* werdt by den vyand dapper geſlagen, toen hy de Stad, de *H. Geest* geheeten, wilden aantasten, doordien hy kennis van zyn voorneemen hadt: de Majoor *Brand* trof met zyn Regiment het zelfde lot, en bleef zelve op de plaats dood.

De Zeevoogd ſtevende, na deeze verrichting, naar de *Havana*, waar hy den 1 September kwam: hy verdeelde zyne Vloot in verſcheidene Eskwaders, om te beter op de Spaanſche Zilvervloot te kruisſen, en nam eenige Visſchers om door hen tyding te erlangen; maar hy vernam dat de Spanjaards reeds van zyne komst verwittigd waren, en het nuttiger oordeelden aldaar in de Havens te blyven, dan 't gevaar te loopen van genomen te worden. De beste weg was dus om terug te zeilen, doch de Vloot werdt door zulke zwaare ſtormwinden beloopen, dat zy van elkander raakte en groote ſchaden leedt; want eenige Schepen ſtrandden op de Kusten van het Eiland *Cuba*, waar de Hollanders door de Spanjaards geborgen en zeer vriendelyk behandeld wierden: met een woord, de Schepen kwamen zeer gehavend aan 't Recif terug, en de geenen, die nog in ſtaat waren, ſtevenden naar het Vaderland, om aldaar de tyding te brengen van 't geene de Vloot verricht hadt, het welk der Maatſchappy gantsch niet naar den zin was, vermits zy in verwachting geweest ware, dat men met zulk eene groote Vloot *St Salvador* en de *Bahia* hadt konnen bemagtigen.

Wanneer de Schepen herſteld waren, werden zy ten deele naar *Rio de Janeiro* onder *Ligthart*, en gedeeltelyk naar de kust van *Angola* onder *Jol* gezonden, om op de Spaanſche Schepen te kruisſen. *Ligthart* veroverde ſlechts een Schip die met Wyn en Suiker was geladen, en over het geheel op vierënnegentigduizend guldens werdt geſchat, het geene *Jol* op *Angola* verricht heeft zullen we in 't volgende jaar zien. Wy zullen derhalve van de West-Indiſche Gebeurtenisſen afſtappen, met het volgende verſlag van de Inkomſten, die de Maatſchappy uit *Brazilie* trok." De Rekeningen, die men toen opmaakte, van de voor-
„ deelen, welken de Maatſchappy uit *Brazilie* trok, toonen van
„ hoe veel aangelegenheid het was die Volkplanting te onderhou-
„ den, en in ſtaat te ſtellen, dat ze niets te vreezen hadde. Zy

„ trok

„ trok uit de Domeinen van den Koning van Spanje voor de tiende van de Suiker, en voor de andere Rechten, die de Leevensmiddelen betroffen (waarſchynlyk by wyze van Brandſchatting), driehonderd en vyftigduizend guldens. Maar dewyl zy veel hadden geleeden, is 't waarſchynelyk dat men hun in dit jaar eenigen afſlag gaf. De Rechten op verſcheiden' Koopmanſchappen, die uit Holland aldaar werden gebragt, beliepen op vierhonderdduizend guldens; de Rechten op de Suiker, die naar Holland wierdt gevoerd, op driehonderdduizend: 't geene was gekomen van de renten der Molens, Erven en Negers op twee Millioenen en vierhonderdduizend; 't geene men den vyand hadt ontnomen op driemaalhonderdduizend; de ontfangst voor de Negers uit *Africa* gebragt en in *Brazilie* verkocht, op zeshonderdduizend, zonder de andere Rechten te rekenen, die de Europeaanen, in *Brazilie* woonachtig, betaalden. Men zou nog veel meerder van dat Land hebben getrokken, byaldien de Prys van de Suiker niet uittermaate was gedaald. Evenwel zou men hebben mogen hoopen dezelve weder te zien ryzen, om dat men zoo veele Molens van de Vyanden hadt verbrand, en indien men aan de Oost-Indiſche Maatſchappy hadt verbooden Suiker in Europa te brengen, gelyk ze alle jaaren deedt."

Aleer wy tot de Krygsverrichtingen overgaan, moeten wy eenige voorvallen verhaalen, die gedeeltelyk voor onze Nederlanden zeer nadeelig waren. Zoo ontſtondt 'er des nachts tusſchen den 6 en 7 January zulk een ongemeen zwaare ſtorm, als by menſchen geheugen immer ontſtaan was; hier door werdt groote ſchaden veroorzaakt zoo te Water als te Land, de pannen, Gevels, Schoorſteenen wierden van de Dakken der Huizen afgeſmeeten, de Boomen uit de aarde gerukt, veele Schepen omgekeerd en in den grond gezet. In Texel lagen ten deezen tyde veele Schepen gereed, om met den eersten goeden wind het ruime nat te kiezen, waar van 'er een goed gedeelte beſchaadigd wierdt en vyf met man en muis verzonken. In de Maas ſloeg een Oorlogſchip geheel om, 't welk het leeven aan veertig menſchen kostte, en de Dwarrelwinden hadden, behalve dat ze nog veele andere vreemdigheden veroorzaakte, by *Egmond-op-Zee*, drie Pinken gantsch in elkanderen gezet.

Daar-

Daarboven wierden onze Landen eenigen tyd hier na, te weeten in de maand Maart, of des morgens tusſchen drie en vier uuren van den 4 April, door eene ongewoone Aardbeeving bezocht; men gevoelde dezelve ook ten zelven tyd in de Spaanſche Nederlanden en daar omſtreeks. Gelyk nu alle ongewoone verſchynſels den mensch met groote bewondering aandoen, en de zwakke gemoederen voor eene geduchte wraak doen vreezen, zoo werdt deeze Aardbeeving ook by veelen als een Voorteken en de Voorloopſter van gewisſe onheilen aangemerkt; doch dit behoort nog by het oude Bygeloof geſteld te worden.

Wy hebben gezien dat de Prins, van welken de Prinſes van *Orange* op het laast van het voorgaande jaar verlost werdt, kwalyk eene maand is oud geworden; zyn Lyk wierdt den 3 January deezes jaars uit den *Haag* met groote ſtaatſie naar *Delft* overgevoerd, en aldaar in het Prinſelyk Graf bygelegd, gelyk wy in de volgende Plaat vertoonen.

„ Hier ziet men den weg tusſchen den *Haag* en *Delft*, waar„ op de Rouw- en eenige volgende Koetſen gezien worden, „ voorafgegaan en gevolgd door een' Bende Ruiters; in de Vaart „ ziet men eenige Schuitjes met aanſchouwers, gelyk ook veele „ menſchen op den weg."

On-

Ondertusschen bereidden zich de Prins en de Franschen al vroeg in dit jaar tot den aanstaanden Veldtocht, en van den kant der vyanden maakte men niet minder gereedheid. De Koning van Frankryk hadt het Verbond met deezen Staat hernieuwd, en voor dit jaar beloofd een onderstand van vyftienhonderdduizend Livres, waarom 'er nog vier nieuwe Regimenten te voet, elk van twaalf Compagniën en ieder Compagnie van honderd vyftig man, behalve een Kolonels Compagnie van tweehonderd koppen, wierden aangeworven, ten einde het Leger met deeze vierduizend mannen te vermeerderen. Zyne Hoogheid hadt ook reeds met den Graaf *d'Estrades* beraamd, om *Brugge* te belegeren, en, indien dit mislukte, de Stad *Hulst*, benevens *Damme* en de Schansen die tusschen *Sluis* en *Blankenberg* gelegen waren; doch op voorwaarde dat de Kardinaal *de Richelieu* by den Koning te weeg bragt, dat de noodige penningen tot het werven van twaalfduizend man en voor zes maanden soldy zouden volgen, hier op was het evengemelde onderstandgeld toegezegd. Dit voorneemen dacht men te ligter te zullen uitvoeren, overmits men bewust ware, dat de vyand niet meer dan twintigduizend man te veld zou konnen brengen, waar van hy de helft noodwendig naar den kant van Frankryk zou moeten zenden, om dat de Franschen besloten hadden zyne voornaamste Steden aldaar te belegeren; doch de uitslag heeft getoond, dat men daarom niet gelukkiger slaagde, dan in 't voorige jaar.

De Prins zondt straks de Ruitery, die zestig Compagniën, of omtrent vierduizend vyfhonderd man sterk was, naar *Bergen-op-Zoom*, waar hy de Schepen besteld hadt om haar in te neemen, en de Heer *Stakenbroek*, die Luitenant Generaal over dezelve was, moest aldaar de bevelen van den Prins afwachten, terwyl den Kolonel *Rantwyk* by zyne Hoogheid bevolen was, om met tweeduizend man te voet en tien Compagniën te paard, gedeeltelyk tusschen *Schenkenschans* en *Emmerik*, en ten deele tusschen de Stad *Grave* en de omliggende plaatsen, de wacht te houden. Het Voetvolk, 't welk uit tweehonderd tachtig Vaandels bestondt, moest zich op den 28 April voor *Dordrecht*, alwaar al de trein te vooren reeds aangekomen was, ten Anker vinden. 's Prinsen Lyfwacht vertrok daar op den 2 Mai uit den *Haag*, van waar hy zelve zich den 8 naar *Dordrecht* begaf. Het was bezwaarlyk ge-

val-

vallen een genoegſaam getal Schepen en Wagens by een te kry-gen, 't welk oorzaak was dat de Prins eenige Compagniën onvoltallig vondt, benevens niet genoeg voorraad; doch wanneer alles vaardig was, ging hy met het gantſche Leger den 11 onder zeil door de *Kille*, en kwam twee dagen daar na voor *Rammekens*.

De Heeren Algemeene Staaten hadden inmiddels een Bededag tegen den 16 derzelver maand, uitgeſchreeven en zyne Hoogheid zondt dien zelfden dag den Veldmaarſchalk, Graaf *Willem van Nasſauw*, met drieënzestig Compagniën naar *Vlaanderen*, om zich te *Stampersboek* en *Moerkerke*, een Kanonſchoot verre van de Schanſen *St. Job* en *St. Donaas*, neder te ſlaan, waar hy zyn best zoude doen over de *Soute* en *Soete* (twee Rivieren, die van *Brugge* naar *Damme*, en van daar naar *Sluis* haaren loop hebben) te trekken; doch de Graaf vondt geen gelegenheid om de voorsz. rivieren over te gaan. De Ruitery werdt op 's Prinſen last te *Philippine* aan land gezet, en zelve aldaar met de rest van 't Leger den 17 Mai ook gekomen zynde, liet hy den optocht blazen, waar op het Leger den 19 voortrok tot aan *Asſenede*, 't welk een Dorp is een half uur van het *Sas van Gent* gelegen. Hier kreeg hy kundſchap, dat de Graaf *des Fontaines* zich met een goed getal Boeren langs de Graft, die van het *Sas* naar *Gent* loopt, gelegerd hadt; dat deeze Graft zeer wel verſchanst was, om den Staatſchen den overtocht te beletten; dat de Kardinaal Infant, op de tyding dat de Prins zoo digt by de Stad *Gent* was, zich ten ſpoedigſten uit *Brusſel* begeeven en eenig Volk in *Gent* geworpen hadt, in hoop dat zyne tegenwoordigheid de verſlagenheid van 't volk doen verdwynen, en zyns vyands inzichten verydelen zoude; dat langs de Graft, die van daar naar *Brugge* gaat, de gewoonlyke Wachten maar in de Schanſen waren, en eene overgroote menigte Boeren ten getale van vyftien duizend; wyders dat gemelde Graaf *des Fontaines* naar *Gent* in aantocht was, om door die Stad naar *Brugge* te trekken langs de Graft; dat een gedeelte van het Spaanſche Leger onder aanvoering van Don *Philippe de Silva* door den Infant naar den kant van Frankryk was gezonden, om de Franſchen, die omtrent *Amiens* een middelmaatig Leger hadden, 't welk de Maarſchalk *de Chatillon* geboodt. Men verſtendigde hem tevens dat het grootſte Franſche Leger reeds aan de Maas by *Charlemont* was gekomen, om die Stad te belegeren; doch dat *Lamboi* met zyne Keizerlyke troepen, de

Her-

Hertog van *Lotteringen* met de zynen, en *Bek* met het Krygsvolk, 't welk hy uit *Luxemburg* hadt medegebragt; mitsgaders de zwaare regen, die *Chatillon* genoodzaakt hadden, om niet alleen van voornoemde belegering af te zien, maar ook om eenigsins terug te trekken. 1640.

Tusschen beiden moeten wy melden, dat de Spaansche Bezettingen van *Brabant*, de magt der Staatschen verre van *Breda* ziende, een' aanslag op die gewichtige plaats deeden, door middel van eenig verstand, dat men met sommige Inwoonders hadt gesmeed. Zy hadden zich reeds verzameld ten getale van vierduizend man, maar de Karren, die men met Granaaden en ander tot dit voorneemen benoodigd Krygsgeweer geladen, en met zakken met Hop, ten dienste der Bierbrouwers, overdekt hadt, om alle argwaan te vermyden, wierden des nachts tusschen den 14 en 15 Juny ontmoet door een party uit *Maastricht*, die, uit de verscheidenheid der antwoorden van de Karryders bemerkt hebbende, dat het vyanden waren, straks de alarm in *Breda* bragten, invoege zy schielyk eenig volk by een verzamelden, de vyanden het haazepad deeden kiezen en de Karren buit maakten. Zoo hadden de vyanden ook de Schepen, die het Leger en de Ammunitie overgevoerd hadden, en by *Sluis* lagen, in brand willen steeken, en ten dien einde twee Branders met den Stroom derwaards laaten dryven, waar door zeer groote schaden zou veroorzaakt zyn geworden; doch deeze Branders raakten onder wege, by geluk, aan het Land vast, invoege zy zich zelven moesten verteeren.

Laat ons verder zien op welke wyze zyne Hoogheid voortging. Hy zondt Graaf *Hendrik* met zesduizend man te voet, tien Cornetten te paard, zes halve Kartouwen en zes Veldstukken, benevens veele Schuiten op Wagens om Bruggen over de rivieren te slaan, naar den kant van *Brugge*. Deeze Graaf, den 20 Mai vertrekkende, hadt bevel om, over de *Lieve* naar *Maldegem* en zoo voort naar de *Leye*, een Schipbrug te maaken, ten einde aldaar op de eene of andere plaats een pas te veroveren, op dat zyne Hoogheid, die hem 's anderendaags met het gantsche Leger volgde, aldaar komende, tot in het binnenste van *Vlaanderen* mogt dringen. Graaf *Hendrik* bemagtigde straks een Wykschans en Afsnyding, die de vyand aan de noordzyde van de *Leye*, een half uur boven *Brugge* hadt, en nam daar by eenenvyftig Soldaaten gevangen. De andere zyde van de *Leye* was zeer wel van Wyk- en an-

dere Schansen voorzien; doch de geenen, die aldaar de Wacht hadden, sloegen weldra op de vlucht, toen ze zagen 't geen aan deeze zyde gebeurd was, waar op Graaf *Hendrik* de Ponten liet aanbrengen, en eenige Veldstukken planten, om, onder hunne bescherming, eene Schipbrug op te slaan: doch dit werk werdt grootelyks vertraagd, doordien men geen Bootsvolk genoeg by de hand hadt, en de Soldaaten de rechte handeling daar van niet hadden. De vyanden, hier door wederom moed gekreegen hebbende, kwamen met al hunne magt aanzetten, en schooten van achter hunne Borstweering zeer vinnig op de Staatschen, 't welk ten gelyken tyd ook uit de Stad *Brugge* gedaan werdt; dit bragt zulk een groote wanorder onder de Hollanders, die van alle zyde voor het vyandlyk Kanon blootstonden, dat ze de Ponten verlaaten en teruggewyken moesten, en wel met verlies van een Kapitein en zesentwintig Soldaaten, de Gekwetsten waren ten getale van vierenzestig, onder welken zich de Kolonel *Erentreiter* bevondt. Toen dit voorviel bevondt de Prins zich nog op de Heide van *Maldegem*, en het geschiet hoorende, dacht hy dat de Graaf bezig ware om over zyne opgeslaagen' Brug te trekken; dus deedt hy de trom roeren, ging van Regiment tot Regiment, vermaande zyn Krygsvolk om hunne Spitsbroeders te hulp te gaan, en, hun de Torens van *Brugge* wyzende, zeide hy, dat dit de Bruid was waarom men dansen moest; doch zyne Hoogheid verstondt welhaast zyne dwaaling: want wanneer zyn Leger reeds voor een gedeelte opgetrokken was, kwam de Kolonel *Oenema* hem berichten hoedanig de zaak zich hadt toegedraagen. De Graaf liet hem naamelyk zeggen: „ Dat hy met zyn byhebbend volk des mor„ gens om agt uuren by de *Steenbrugge* gekomen was, en tusschen „ de Steen- en Moerbrug, aan geene zyde der rivier, een Slot, „ het *Hollandsch Huis* geheeten, hadt gevonden by de vyanden zeer „ versterkt; dat hy het dus nutteloos geöordeeld hadt, om zyne „ Brug te *Steenbrugge* over de vaart te slaan, alzoo die plaats te „ digt by *Brugge* en onder 't vyandlyk Geschut lag. De wegen „ naar de *Moerbrugge* waren wyders zoo diep onder water, dat „ men geen middel zag om daar te komen, en daarboven was „ hem het *Hollandsch Huis*, welke hy voorby moest, in den weg; „ hy hadt derhalve best geöordeeld zyne Brug beneden meerge„ melde Huis op te slaan, maar om zulks te doen was hy genoodzaakt:

„ zaakt geweest, om dit Huis eerst te bemagtigen, 't welk hy
„ na eenige tegenweer der Bezetting hadt gedaan; doch ditniet-
„ tegenstaande was hy door de vyanden in 't leggen van de Brug
„ verhinderd geworden: hy hadt veel volks, zoo uit *Brugge* als
„ van den kant van *Gent*, zien aantrekken, en 't zelve hadt zich,
„ achter een Verschansing, die langs de vaart loopt, recht over
„ 't veroverde Huis gesteld, en aldaar veel Geschut geplant.
„ Gelyk deeze troepen hem nu onophoudelyk met Grof- en Hand-
„ geschut beschooten, zoo was hy niet alleen niet in staat geweest
„ om met het leggen van de Brugge voort te gaan; maar de
„ Schuiten, die hy ten dien einde op den oever hadt laaten bren-
„ gen, hadt men in den loop moeten laaten, en om voor 's vy-
„ ands Geschut eenigermaate bevryd te zyn, hadt hy zyn volk
„ achter Heuveltjes doen wyken. De Graaf hadt derhalve alle
„ verdere onderneeming gestaakt, tot dat zyne Hoogheid hem
„ nieuwe orders zoude zenden". De Prins liet daar op den Heer van *Brederode* derwaards gaan, om nader kennis van deeze zaak te neemen, en tevens te zien of 'er geen gelegenheid ware tot eenig ander bestaan; maar deeze Heer, weêrgekomen zynde by zyne Hoogheid, zeide hem, dat de vyanden aldaar in zulk een groot getal vergaderden, dat het vruchteloos zoude zyn iets verders te waagen.

Zyne Hoogheid, zich aldus in zyn voorneemen op *Brugge* te leur gesteld ziende, zondt order aan Graaf *Hendrik* om zich by hem te vervoegen, 't welk hy deedt, en de Prins liet de Ruitery zich alstoen te *Adegem* en 't Voetvolk te *Maldegem* neêrslaan; waar op hy Graaf *Willem* ook terugontboodt, alzoo die mede in zyne poogingen niet geslaagd was, invoege alle deeze toebereidselen en maatregelen vruchteloos afliepen: doch 'er waren hier omstreeks nog andere plaatsen, op welken, als gezegd is, de Prins het oog hadt, gelyk wy aanstonds zullen melden.

Ondertusschen hadden *Chatillon* en *de la Meilleraie* hunne troepen saamgevoegd, en den 19 Juny het beleg voor *Atrecht* geslagen, 't welk den Kardinaal Infant noodzaakte om zich derwaards te begeeven, alzoo die Stad van te groot aanbelang was; hy liet de Graaf *des Fontaines* met alle de in Vlaanderen zynde troepen aan deezen kant, om den Staatschen steeds in hun voorneemen te be-

lemmeren, terwyl de Markgraaf *de Sfondrato* de Vaart, die van het *Sas van Gent* loopt, zou beschermen.

Dus waren de vyanden op de hoogte van *Brugge* alom op hunne hoede, zoo dat zyne Hoogheid, wat poogingen hy ook meende te doen, wel zag, dat hy het over een anderen boeg moest wenden. *Gent* hadt hy ook op het oog, maar daar was, geene mogelykheid, om die Stad te verrassen, vermits de wegen te moeijelyk waren, 't welk deels door de zwaare regen, die 'er kortelings gevallen was, veroorzaakt werdt, en deels doordien die van de Stad het water door hunne Sluizen opgehouden hadden. In het eerst kon zyne Hoogheid zulks niet gelooven, maar wanneer hy in persoon de waarheid daar van ondervonden hadt, besloot hy de kans op de Stad *Hulst* te waagen, 't welk dan ook ten eersten werkstellig wierdt gemaakt. Graaf *Hendrik* wierdt naar de Schans *St. Anne* gezonden met vyftien Vaandels te voet en twaalf Cornetten te paard, benevens de behoorlyke Krygsgereedschappen, terwyl de Marquis *de Hauterive* met zyn volk zich ook, op last des Prins derwaards begeeven hadt; nu begaf zich de eerstgemelde naar de Schans van *Moervaart* en de andere naar de Schans *Nassauw*, die op eenen gelyken afstand van de Stad *Hulst*, (deeze aan de westzyde, en die aan de oostzyde) gelegen waren, maar Graaf *Hendrik* kon zyn bevel niet ten uitvoer brengen, uit oorzaake dat zyn volk, langs een kleiachtigen Dyk getrokken zynde, niet alleen niet wel te passe was, maar veeleer, om dat die van *Hulst* zeer sterk de trompet staken, en dat een Kolonel den Graaf, die door het Trompettengeschal reeds in meening was, dat de Vyand versterking in de Stad geworpen hadde, hem kwam aandienen, dat hy een troep vyandlyke Ruiters gezien hadt; doch deeze Kolonel was dien nacht door den Maaneschyn bedroogen: hier kwamen nog veele andere redenen by, die den Graaf deeden besluiten om liever terug te trekken, dan onvoorzichtiglyk het Staatsche Volk in gevaar te stellen, 't welk hem geen minder eer aandoet, dan wanneer hy de *Moerschans* hadt ingenomen.

De Markgraaf *de Hauterive* slaagde ondertusschen gelukkiger by de Schans *Nassauw*, hy was aldaar aangekomen zonder belemmering; en, zyn volk tot den storm gereed zynde, liet hy den aanval doen, dan hy moest terugge wyken: straks liep hy voor de

twee-

tweedemaal Storm, waar by honderd vyftig Spanjaarden 't leeven verlooren, en de rest van de Bezetting gaf zich op eerlyke voorwaarden over. Op de tyding hier van was den moed van Graaf *Hendrik* niet weinig ontstooken, te meer toen eenige Franschen op deeze inneeming zeer stoften, en den aftocht van den Graaf aan gebrek van moed toeschreeven; hy verzocht derhalve aan zyne Hoogheid, die met het gantsche Leger tot *St. Anne* was gekomen, om met eenige Regimenten een sterke Redout, of Wykschans, op de pas van *St. Jans - Steen* gelegen, te mogen bespringen. Daar nu zyne Hoogheid *St. Jans - Steen* bemagtigen moest om voor te komen, dat de Spanjaarden geen Volk in *Hulst* wierpen, en vermits zy zich reeds daar omstreeks vertoonden, zoo kreeg de Graaf verlof om deeze Wykschans, *Quaad - peers - gat* geheeten, te vermeesteren. Graaf *Hendrik*, aldaar aangekomen zynde, vondt den Heer *des Fontaines* met deszelfs troepen by *St. Jans - Steen*, en dus zyne onderneeming te gevaarlyker; doch om te toonen dat het hem niet aan moed gebrak, viel hy de Wykschans des nachts met groote hevigheid aan, dreef het Spaansche Krygsvolk, dat daar achter stondt, terug en nam de Aardewerken, die rondom de steenen Wykschans waren, in. De vyanden nogthans weder moed gevat hebbende, vielen de Staatschen aan, die als Leeuwen vochten, te meer, toen Don *P. de Villamor*, Commissaris der vyandlyke Ruitery, van *St. Jans - Steen* met eenig paardevolk den Spanjaarden te hulp gezonden zynde, hunne Ruitery aantrof. De Hollandsche Ruitery sloeg straks die der Spanjaarden, waar over *Sfrondato* 't bevel hadt, op de vlucht; maar het Voetvolk, 't welk aangevoerd werdt door Don *Joseph de Saiavedra*, vocht met zoo veel order en dapperheid, dat ze niet alleen de wanorde der Ruitery herstelden, maar ook de Hollanders, die niet minder moeds betoond hadden, door hunne overmagt deeden deinzen. De Prins hadt den Graaf tot deeze onderneeming zyn eigen Regiment Duitschers, dat van *Erentreiter* en dat van *Sterkenburg*, behalve twaalf Cornetten Ruiters, gecommandeerd door den Kolonel *Ysselstein* en den Markgraaf *de la Force*, medegegeeven, met bevel dat, terwyl de twee eerste Regimenten den aanval deeden, het Regiment van *Sterkenburg* zich beneden aan den Dyk zoude onthouden, om hen in den rug te steunen; doch de Graaf hadt dit Regiment tot bystand van de twee eerste op den Dyk by de Wykschans gezonden, 't welk

Sa-

Saiavedra gelegenheid gegeeven hadt., om zonder belemmering by de zynen te komen. Men zegt dat de vyand in dit gevecht twaalfhonderd man verloor, van onzen kant hadden wy ook veele Dooden en Gekwetften, onder welke laatften voorsz. *de la Force* was, doch zyn kwetfuur was niet groot, onder de Gefneuvelde waren ook veele Officiers; doch het nadeeligfte voor de onzen was, dat de dappere Graaf *Hendrik*, die in gezelfchap van twee Heeren den Dyk opreedt, om eenige bevelen te geeven, door eenige vyandlyke Ruiters omringd werdt, wy weeten niet wat de twee andere perfoonen wedervoer, maar de Graaf, die ongeharnast was, kreeg een Pistoolkogel in de lenden. De fchoot was door Riem en Kolder heen gegaan, en ontroerde zyn geheel onderlyf, dat terftond gevoelloos raakte, en, vermits zyn paard fteigerde, ftortte hy daar af op de aarde neder, blyvende aldaar onbekend onder de dooden leggen, tot dat hy door eenen Officier aan zyne ftem herkend en in het kwartier te *St. Anne* gebragt werdt. De Staatfchen nu wel ziende: dat zy hier niets konden uitrichten, trokken in goede orde af, hebbende zoo niet hun doel getroffen, ten minsten in dit gevecht getoond dat zy konden vechten; Graaf *Willem* hadt zich in dit geval zeer onverfaagd gedragen, zynde tot tweemaalen toe zyn paard onder het lyf doodgefchooten.

Ondertusfchen wierdt 'er groote zorg voor den gekwetften Graaf gedraagen; men neept hem in zyn dye, waar door zyne Heelmeesters befpeurde, dat hy weder eenig gevoel kreeg, en gelyk 'er geen edel deel getroffen was, zoo hadden zy goeden moed; men haalde uit de wond een ftuk van den Riem en Kolder, maar 'er bleef nog een ftuk van het Hembd en Wambuis in: dan tegen verwachting kreeg hy voor de tweedemaal de koorts en een zenuwtrekking, die door eene zwyming en flaauwte gevolgd werden, invoege hy agt dagen na de wond ontfangen te hebben, en wel op den 12 July 's morgens ten agt uuren den geest gaf, zynde tot het uiterfte by zyn kennisfe geweest. Geduurende zyne ziekte hadt Mevrouw de Prinfes van *Orange* hem door eenen Edelman laaten bezoeken, aan wien hy weinig voor zyn dood een Brief voor deeze Vorstin en een anderen voor zyne Vrouw-Moeder medegaf. Den zelfden dag fchreef zyne Hoogheid aan de Heeren Algemeene Staaten ook een Brief, waar in hy, hun den dood van Graaf *Hendrik* berichtende, tevens zeide: „ Dat hun Hoog Mog. in deszelfs perfoon een goeden en

„ ge-

„ getrouwen Dienaar verlooren hadden, die zoo groote bekwaam-
„ heid, beleid en moed bezat, dat, indien het God behaagd had
„ denzelven langer in het leeven te laaten, hun Hoog Mog. nog
„ merkelyke diensten van hem zouden hebben konnen verwach-
„ ten, enz." Men zegt dat zyne Hoogheid in dit geval.

Lachrymas effudit pectore læto.

dat is:

Om deeze aflyvigheid door droefheid scheen bewoogen,
Terwyl hy in zyn hart van vreugd ware opgetoogen.

En de reden van deeze veinzery zoude zyn, om dat die Vorst door deezen dood hoop kreeg om alle de Provintiën onder zyn Gouvernement te krygen, waar omtrent door zyne Begunstigers veel moeite wierdt gedaan. Wat hier van zy, laaten wy daar; het Lyk werd by Graaf *Willem*, zynen Broeder, naar Friesland gevoerd, alwaar het binnen *Leeuwarden* in de Groote Kerk en in het Graf van zyn Oom en Heer Vader, te weeten Graaf *Willem Lodewyk* en *Ernst Cazimir*, met groote plechtigheid begraaven wierdt.

Wy kunnen by deeze gelegenheid niet nalaaten, om nog iets van de fraaije hoedanigheden deezes Graafs ter neer te stellen. Zyn Vader was, als gezegd is, Graaf *Ernst Cazimir*, Stadhouder van Friesland, die, gelyk toen verhaald is, ten jaare 1632 voor *Roermond* doodgeschooten wierdt; zyne Moeder, Vrouwe *Sophia Hedwig*, was de Dochter van Hertog *Hendrik Julius van Brunswyk* en *Lunenburg*. Straks na het overlyden van zyn Vader, volgde onze Graaf *Hendrik Cazimir* hem in het Stadhouderschap van Friesland op, schoon hy nog jong was, maar zyne schitterende bekwaamheden maakte hem zeer bemind, en baarde hem zelfs by de vyanden veel achting, invoege dat een Officier gezegd zou hebben, toen hy den dood van Graaf *Hendrik* vernam: *Op dien dag is gebleeven de braafste Cavalier* (Ridder) *van Nederland*, of anders: *dat men op dien dag den ondergang van de fierste Oorlogzon in geheel Nederland gezien hadt.* Deeze Overste velde dit Vonnis niet zonder grond; „ want hy
„ was met zonderlinge Gaaven van God gezegend, en met veel
„ treffelyke Deugden versierd, wel opgevoed, Godzalig en
„ Vroom, een groot Liefhebber van Kerken en Schoolen, Goed
„ en Openhartig, Vriendelyk en Zagtmoedig jegens een iegelyk;
„ doch niet minder Ernsthaftig en van eene Vorstelyke Staatig-
„ heid. Hy was Vast van Memorie, Scherp van Verstand en

Goed

„ Goed van Oordeel, Mildaadig, niet zoo zeer op Geld en „ Goed, als wel op Eer en eenen Goeden Naam en Faam ziende; „ zeer Zorgvuldig om zyn Gouvernement in Rust en Vreden te „ handhaven, alle Misbruiken, Verschillen en Oneenigheid, uit „ den weg te ruimen, zich naar de verschillende *Humeuren* zyner „ Onderdaanen, zoo wel in Voor- als in tegenspoed, byzonder „ weetende te schikken, gelyk meermaals, inzonderheid in de „ jaaren 1635 en 1636, genoeg gebleeken is, met Geduld en „ Zagtmoedigheid alle zwaarigheden overwinnende, en daar door „ alle harten, zelfs die zyner Vyanden, tot zich trekkende. In „ het Veld was hy Wakker, Zorgvuldig, Onverdrietig en altyd „ Vrolyk van gemoed, Vaardig in 't besluiten, doch Voorzich- „ tig en Moedig in 't uitvoeren, niet Eigenwys of Eenzinnig, „ maar gaarne een anders raad en reden aanhoorende, alles beza- „ diglyk bepeinzende. Hy was, wanneer hy niet in 't veld „ moest zyn, nogthans gestadig in de weer, het zy met zaaken „ van Regeering of met het leezen van goede Boeken, of met „ Krygsoefeningen bezig: zeer begeerig om van alles gronde- „ lyke kennisse te hebben, inzonderheid van Historiën en Krygs- „ zaaken, waar in hy dan ook zeer kundig was, zelfs mede van „ de geringste dingen, a's zyn het *Geschutgieten*, *Buskruid* en „ *Vuurwerken* te maaken, mitsgaders het tekenen zoo van aller- „ leie Krygsgereedschappen als van andere dingen; hy verstondt „ zich byzonder wel in de Vestingbouwkunde. Hy sprak niet „ alleen, maar hy schreef ook zeer vaardig, de *Latynsche*, *Fran-* „ *sche*, *Italiaansche*, *Spaansche* en *Engelsche* Taalen, schoon hy „ nimmer ten dien einde buiten 's Lands was geweest, als zynde „ van Kindsgebeenten af by zynen Heer Vader tot den Oorlog „ aangevoerd. Van Lighaam was hy sterk en kloek, in alle Oe- „ feningen, inzonderheid het Paardryden, Schermen en Vech- „ ten, zeer bedreeven, doende alles met eene zonderlinge beval- „ ligheid; Hy was lang en van eene welgemaakte gedaante, en „ deftig, niet minder dan Koninglyk van gelaat". Het geene men ten nadeele van den overleedenen Graaf aanmerkt, is, dat hy wat al te veel vuurs hadde, 't welk zich echter met den tyd zou verminderd hebben; want hy was kwaalyk dertig jaaren oud toen hy storf".

Van 't geen op deezen dood gevolgd is zullen wy spreeken, zoo dra we nog eenige andere zaaken verhaald hebben.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1640.

Wy hebben gezien, dat het volk van Graaf *Hendrik* in goede order afgetoogen is. De Prins nu, door alle deeze wederwaardigheden bejegend, ziende dat de Graaf *des Fontaines* zich by *St. Jans Steen* zeer sterk begraaven hadt, oordeelde dat voor hem hier niets meer te doen ware, en dienvolgens toog hy terug, laatende de Schans *Nassauw* slechten, waar na hy met zyn Leger weder scheep ging en naar *Bergen- op- Zoom* zeilde, van waar hy 't zelfde naar den Maaskant, omtrent de Stad *Grave*, liet trekken, om *des Fontaines*, als het ware, derwaards te lokken, en om hem te beletten geen meer volks naar *Atrecht* te zenden, op dat de Franschen in hunne belegering van deeze plaats te beter mogten slaagen. Hier vormde zyne Hoogheid nog het besluit, om de kans nog eens op *Gelder* te beproeven, ten welken einde hy derwaards toog, het grootste gedeelte van zyn Leger op eene plaats tusschen *Venloo* en *Straalen*, *Pont* genoemd, nedersloeg, en Graaf *Willem* zyn Kwartier met zes Regimenten aan de andere zyde van de *Niers*, en wel te *Geldonk* liet neemen, terwyl de Graaf van *Solms* zich met drie Regimenten te *Weert* onthielt. Dit geschiedde den 29 July; doch, behalve de zwaare regen, die den Prins grootelyks in zyn opzet belemmerde, alzoo men tot aan het middenlyf toe in 't water moest gaan, zag de Prins geen middel om zyn voorneemen ter uitvoer te brengen: den aftocht derhalve geblaazen zynde, trok het Heïr halverlyf door het water naar *Rhynberg*, waar het zich, op 's Prinsen order, langs den Rhyn nedersloeg.

Ondertusschen hadden de Spanjaarden, behalve de twee reeds gemelde aanslagen, nog meer anderen gesmeed, die even ongelukkig voor hen uitvielen; zy vertoonden zich den 20 Juny voor *Willemstad*, het welk zeer rasch aan zyne Hoogheid wierdt aangediend, die terstond zesendertig Compagniën Voet- en Paardevolk derwaards schikte, waar door hun voorneemen verydeld wierdt. Hun aanslag op *Thiel* gelukte niet beter, want hoe behendig zy denzelven meenden ter uitvoer te brengen, werden zy echter daar in door de voorzichtigheid der Staatschen voorgekomen. Doch het gebeurt dikwyls dat het geene, wat heden geene gunstige uitkomst heeft, op een andere keer zyn beslag krygt, en wat op de eene plaats niet wil gelukken, op eene an-

dere uitgevoerd wordt; dit dachten de Spanjaarden ook, en dienvolgens besloten zy 't fortuin by de Stad *Wezel* te beproeven. Zy meenden den gewoonen Veerman van *Santen* daar toe te gebruiken, en hadden hem beloofd dat zy hem, wanneer de aanslag gelukt zoude zyn, tot Generaal Majoor in de Bezetting zouden aanstellen; doch op welke wys de verrasfing zich zoude toedraagen vinden wy niet geboekt, als alleen dat vierduizend man Keizerschen op de Wacht zouden staan, om by alle gelegenheid gereed te zyn. Maar de gemelde Veerman, 't zy met opzet, of wel om een Deelgenoot in 't Verraad te hebben, openbaarde de zaak aan eenen Burger van *Wezel*, *de Haas* geheeten, die straks de Magistraat daar van verwittigde, invoege de noodige maatregelen genomen wierden, en de aanslag in rook verdween. Nog een anderen Aanslag hadden zy op de *Kruisschans*, die aan de *Schelde* tusschen *Lillo* en *Antwerpen* is gelegen, gevormd. *Sfondrato* hadt ten dien einde een goed getal Sloepen met Soldaaten, Matroozen en Stormgereedschap van *Antwerpen* doen komen; doch hy stondt verwonderd, toen hy zag dat de Bezetting gereed was om hem moedig te ontfangen: nogthans ging hy in zyn opzet voort en bemagtigde eene Brug, 't welk nogthans niet zonder groot verlies van zynen kant doorging. De Bezetting, denkelyk om hem meerder schriks aan te jaagen, maakte een gerucht even als of 'er eenig Volk tot ontzetting van *Lillo* aannaderde, 't welk, hoe verdicht ook, *Sfondrato* van zyn opzet deedt afzien, en in zyn aftocht verloor hy wel eenenvyftig man, behalve de geenen, die verdronken, of aan hunne wonden storven, en behalve veele Sloepen en Stormgereedschap. Hy hadt ook moeten zien, dat de Bezetting een goed getal van de zynen gevangen nam, waar onder eenige Officiers waren, zoo dat hem deeze aanslag duur te staan kwam.

De Bezetting van *Rhynberg* was op den 25 Juny niet gelukkiger geweest in haaren Aanslag op het Huis te *Karpen*; zy hadt vyfhonderd zestig mannen uit haar midden derwaards gezonden, om dat Huis onvoorziens te beklimmen: maar de Stadvoogd van *Roermond*, daar van gewaarschouwd zynde, liet den Gouverneur van *Gulik* inderyl om bystand verzoeken. Deeze zondt hem vierhonderd mannen, die in het gemelde Huis geworpen wierden voor dat de Hollanders daar aankwamen, en gelyk zy dit verstaan hadden

den, zoo trokken zy onverrichterzaake naar *Rhynberg* terug.

Terwyl het Staatsche Heïr langs den Rhyn by *Rhynberg* gelegerd was, ontfing de Prins de tyding van het inneemen der Stad *Atrecht* door de Franschen. Wy hebben gezegd, dat de Maarschalk *de Chatillon* zich geliet als of hy *Amiens*, en het grootste Fransche Leger onder *de la Meilleraie Charlemont* wilden belegeren; doch dit geschiedde om de Spanjaarden te misleiden, vermits men de Stad *Atrecht* in 't oog hadt, voor welke het beleg op den 19 Juny, als hier voor reeds gezegd is, geslagen wierdt. Doch aleer men deeze belegering ondernam, hadden deeze twee Veldoversten zich, om den Spanjaarden niet te doen vermoeden, dat het *Atrecht* zoude gelden, weder van elkander gescheiden, *de la Meilleraie* veinzende den optocht naar *Mousson*, 't welk de Hertog van *Lotteringen*, *Lamboi* en den Baron *Bec* in de weer bragt, terwyl Don *Philippo di Silva* op *Chatillon* paste; doch dit niettegenstaande vondt *Chatillon* gelegenheid om zich by den Maarschalk *de Chaume*, en voorts by *de la Meilleraie* te voegen, waar op zy gezamenlyk de voorsz. Stad *Atrecht* onvoorziens belegerden.

De Kardinaal Infant hadt zulks zoo rasch niet verstaan, of hy spoedde zich derwaards, zonder eenig Volk uit de Nederlanden mede te neemen, om dat hem tevens bericht was, dat *de Silva* met zestienduizend man de Franschen was gevolgd, en dat de Hertog van *Lotteringen*, *Lamboi* en *Bec* zich met hunne troepen by hem zouden voegen; gelyk ook geschiedde. Thans zocht men de Franschen, die met hunne Werken reeds ver gevorderd waren, door allerlei Krygslisten te beletten om daar mede voorttegaan, het welk niet zonder verlies van manschap van beide partyën doorging; *Lamboi* deedt den Franschen wel het meeste nadeel, wanneer hy, door een Krygslist, een ouden Toren, die anderhalve myl van de Stad lag, ingenomen hebbende, een hinderlaage stelde en de Franschen tot een Gevecht uitlokte; deezen, op 't eerste oogenblik zeer vuurig, vielen hem terstond te lyf, *Lamboi* boodt een flaauwe tegenweer en veinsde naar een Dorp, *Vitry* genoemd, te vluchten; de Franschen zaten hem vinnig achter na, maar vielen in de hinderlaage, die veelen van hen deeden sneuvelen, waar onder eenige voornaame persoonen waren. Nogthans hadden de Franschen met geen minder yver de Werken rondom de Stad in gereedheid gebragt, en daar door in staat zynde

om de uitvallen der Belegerden te verydelen, lieten zy hunne zorg gaan, schoon ze op dertigduizend man geschat werden, om den Spanjaarden, die gedeelteyk te *Douai*, gedeeltelyk by *Arleux* tot *L'Ecluse* gekwartierd waren, door de een en andere plaats te berennen, eene afwending te maaken. De Markgraaf *de Villeroi* kreeg ten deezen einde bevel, om zich by *du Hallier* en *de Greve* te voegen, en gezamenlyk met hunne troepen, die een vliegend Leger van veertien of vyftienduizend man uitmaakten, eenen inval in *Luxemburg* te doen. De Infant, zich vruchteloos afslooвende om *Atrecht* door de wapenen te ontzetten, wendde het over een anderen boeg, meenende de Franschen, door hun allen toevoer af te snyden, van 't beleg te doen afzien. Thans hadt hy een Leger van honderd tweeëntwintig Compagniën te paard, op tienduizend mannen uitloopende, zestienduizend man te voet, vierduizend Boeren en tweeduizend Schansgraavers, waar mede hy zich den 16 July te *Aubigny*, anderhalve myl van *Avennes*, nedersloeg. Doch dit belette niet dat de Franschen door de behendigheid van *Chatillon* tweeduizend Wagens en Karren met Proviant bekwamen; een tweede Convooi ging ook door, alhoewel de Spanjaarden zich sterk daar tegen hadden gesteld, maar met verlies van vierhonderd paarden en van den Graaf van *Bossu*, de Graaf van *Buquoi* en de Prins de *Ligny* werden gevangen genomen, gelyk ook veele Officieren. Dus hadden de Franschen tot nog geen gebrek te lyden, en waren zy met het volgende Convooi even gelukkig geweest, zy hadden geene duurte noch gebrek in hun Leger ondergaan. De Koning en de Kardinaal *de Richelieu* waren te *Amiens*, en hoorden deeze omstandigheid van 't Leger, waarom zy besloten 't zelve door geweld met Leevensmiddelen te ondersteunen; de troepen van den Veldmaarschalk *de la Ferté Imbant*, *le Comte de Saligny*, *de Biscares*, *de Bussi Rabbatin*, *du Hallier*, van *Villeroi*, *de Greve* en het Zwitsersche Regiment van *Bern*, werden ten dien einde opontbooden. Den Belegeraars was tevens belast, om met agtduizend man den toevoer tegen te trekken, en, indien de Vyanden den Veldslag mogten aanbieden, hun daar in te gevallen. De Kardinaal had ondertusschen bericht ontfangen, dat 'er twaalfhonderd Wagens en Karren buiten de Vesting *Dourlens* gereed stonden, om naar het Fransche Leger te gaan, waarom hy den Generaal *Lamboi* inderyl met vierduizend

Rui-

Ruiters derwaards zondt, die dit Convooi ten deele veroverde en ten deele vernielde; doch de Hertog van *Lotteringen*, die met tweeduizend man te paard en duizend te voet op een ander Convooi paste, slaagde zoo gelukkig niet: want dit Convooi, uit zevenhonderd Wagens en Karren bestaande, ging door, en de Belegeraars bekwamen dus duizend Schaapen en vyftig Osfen.

De Kardinaal zag nu wel dat hy het onzet door dit laatste middel, zoo min als door alle andere poogingen, konde bewerken, invoege hy nu reeds alle hoop begon te verliezen, en nog meer, wanneer hy vernam dat het groote Convooi, waar van we zoo even spraken, bestaande uit vyfduizend Vaarwagens en begeleid wordende door agttienduizend man, alreeds op weg ware. Hy was bevreesd, dat deeze agttienduizend Begeleiders hem van achteren zouden aanvallen, terwyl een gedeelte der Belegeraaren hem van vooren den voet dwars zettede, gelyk ook gewis geschied zou zyn: derhalve nam hy het besluit om af te trekken, en nog een en andermaal op de Werken der Belegeraaren aan te vallen; maar zulks kostte hem veel Volks, en zelfs menig een braaf Officier. Het Fransche Convooi onderwyl digt by zynde, en de Belegerden, wel ziende dat alle verdere poogingen tot wederstand hun niet als verderfelyk konden zyn, verzochten om Verdrag, 't welk op eerlyke Voorwaarden getroffen zynde, zoo gaven zy de Stad op den 9 Augustus over, en trokken des anderendaags daar uit.

Deeze Overgaave baarde den Infant groote spyt, het welk Don *Philippo di Silva* vergelden moest, want de Kardinaal wilde zich de schuld daar van niet toegekend hebben. *De Silva* wierdt derhalve op het Huis te *Vilvoorden* gevangen gezet, vermits hy hem beschuldigde: „ Dat hy, met zeven Regimenten by *Atrecht* „ leggende, die Stad, op de aankomst der Franschen, niet met „ Volk voorzien hadt, en dat hy hem by den eersten aanval, „ waar by hy de eerste Verschansingen reeds inhadt, niet behoor- „ lyk hadt geholpen." Wat hier van zy, kunnen wy niet beslissen; ondertusschen is het zeker, dat de Belegerden 't Beleg lang uitgestaan hebben, en dat waarschynlyk de Stad eerder zoude overgegaan zyn, waren de Franschen door den Infant zoo zeer niet belemmerd geweest. Maar de grootste smart des Kardinaals was veelligt daar het meest uit ontstaande, om dat men die Stad voor onoverwinlyk hielt, en dienvolgens boven een haarer Poorten

ten, welke naar den kant van Frankryk ſtaat, dit hoogmoedig Opſchrift geſteld hadt:

SI LES FRANÇOIS PRENDRONT ARRAS,
LES CHATS SERONT MANGÉS DES RATS.

Dat is:

De Rotten zullen Katten vangen,
En die beteugelen door hunn' Kracht;
Zoo Atrecht, Frankryks groot verlangen,
Ooit zwichten zal voor zyne Magt.

Dan de uitkomst heeft geleerd, dat de Hoogmoed voor den val komt. De Franſchen, na de Stad ingenomen te hebben, wierpen de P. in den eerſten regel weg, zoo dat het toen aldus luidde:

Si les François rendront Arras,
Les Chats ſeront mangés des Rats.

Laat ons nu weder tot zyne Hoogheid keeren. Hy was zoo dra niet van *Gelder* naar *Rhynberg* getoogen, of de Graaf *des Fontaines* kwam met zyn Leger te *Venloo*; doch hy toog wederom van daar en nam door *Antwerpen* den weg naar *Vlaanderen*, toen hy bemerkte dat de Prins zyn meeste magt naar *Grave*, van daar op *Nymegen* en voorts op *'s Hertogenbosch* liet trekken. Hy zondt met der daad eenig Volk te ſcheep naar *Blankenberg*, dat drie uuren van *Brugge* is gelegen, waar op *des Fontaines* den Markgraaf *de Lede* met zyne troepen by zich ontboodt, 't welk de Prins bemerkende, liet hy Graaf *Willem* zich aanſtellen als of hy *Gennip* wilde aantasten, invoege *des Fontaines* weder naar den Maaskant werdt getrokken; doch men vorderde daar niet door, weshalve zyne Hoogheid zyn Krygsvolk weder naar hunne Bezettingen zondt, en kwam zelve in 't begin van de maand October in den *Haag*. Hy zou al eerder 't Veld verlaaten hebben, was het niet ten gevalle van Frankryk geweest, dat hy daar langer bleef; want hy zag wel dat alle zyne poogingen te vergeefsch waren: ook hadt de Provintie van Holland, die thans zoo zeer de bezuiniging ter harte nam, als immer, al in 't begin van September begeerd, dat de Trekpaarden, Legerwagens en Schepen

zou-

zouden afgedankt worden, en gelyk de Heeren Gedeputeerden te Veld geschreeven hadden, dat men de vier in 't Voorjaar geworven Regimenten konde afdanken, ten minsten met het afloopen hunner vier maanden, zoo werden de Heeren *Verbolt*, *Vervooren* en *Renswoude* aan zyne Hoogheid afgevaardigd, om hem te verzoeken dat hy de gemelde Regimenten, mitsgaders de zesduizend man Waardgelders, die in het Voorjaar tot dekking van de Grenssteden aangenomen waren, af te danken en in 's *Haage* te komen. 1640.

Ondertusschen hadden de Hessen op den 22 September de Stad *Kalkar* door een Krygslist bemagtigd, 't welk aan negentien der Stedelingen 't leeven kostte, driehonderd wierden 'er gevangen genomen, waar na de anderen op de vlucht geslagen wierden. De Hessen lagen 'er eene Bezetting van dertienhonderd man in, alzoo het een zeer voordeelige plaats was. *Lamboi* hadt zulks zoo dra niet vernomen, of hy begaf zich derwaards; doch hy vondt de plaats te wel bezet, om daar op iets met vrucht te ondernemen, derhalve toog hy naar *Sonsbeek*, om de *Hessen* aldaar te teisteren. De Bezetting begaf zich terstond op het Slot, en liet hem de Stad over; maar dit niettegenstaande vuurde zy zoo geweldig van 't Kasteel op zyne troepen, dat hy zich genoodzaakt zag om af te trekken. *Soets* werdt door de Hessen ook ingenomen, uitgeplonderd en naderhand verlaaten.

Alvoorens wy van de Oorlogsbedryven te Land afstappen, zullen wy ten besluiten daar van nog een geval ter nederstellen, dat duidelyk aantoont hoe vyandelyk de Koning van Deenemarken zich jegens deezen staat gedroeg. Hy gaf zyn' natuurlyken Zoon, den Graaf *Christiaan Ulrich*, verlof, om den Koning van Spanje tegen deezen Staat te dienen; en deeze Graaf kwam ten dien einde in de maand Maart by den Infant te *Brussel*, alwaar hy van denzelven geld ontfing om Volk te ligten. In Juny van daar naar *Holstein* vertrokken zynde, om zynen last ter uitvoer te brengen, en reeds eenige Manschap op de been hebbende, verzocht hy de Regeering van *Hamburg*, om dezelve voor een tyd lang in hun Land te mogen inkwartieren, onder belofte van betaaling; doch zulks werdt hem niet alleen geweigerd, maar de Regeering liet ook, om allen geweld te keer te gaan, indien de Graaf daar op mogte uitzyn, zeshonderd man op de been brengen. Dit mislukt

zynde, verzocht hy eenen doortocht aan die van *Bremen*, 't welk zy voor hem en eenige Dienaars wel inwilligden, maar niet voor zyn Krygsvolk. Gelyk nu hier te Lande het gerucht daar van reeds een goeden tyd geloopen hadt, en men nu verstondt dat hy zyne Benden by *Glukstad* op de Elve hadt ingescheept; zoo gaven hun Hoog Mog. den Luit. Admiraal last, om voor de Haven van *Duinkerken* te kruisſen en te verhinderen, dat dit Volk niet aan Land geraakte, doch hier kwam niet van, vermits *Tromp* niets dergelyks ontmoette: want Graaf *Ulrich* was in de Maand September, vermits hy in het Graafſchap *Pinnenberg*, waar de Burgers de Wapens tegens hem opvatten, ook geen kwartier hadt kunnen verkrygen, in het Aartsbisdom *Bremen* gekomen,hadt zynen Marsch door *Veerden* by *Esſel* genomen, en zich met vyfhonderd tachtig Man te Paard, en honderd Muskettiers by *Neustad*, zes Mylen van *Keulen*, en te *Meynertshagen* nedergeſlagen. Zyne Hoogheid, de tyding daar van hebbende, dacht het noodig te beletten, dat deeze Graaf zich met de Spanjaarden vereenigde; hy zondt dienvolgens duizend Ruiters derwaards, en liet de Bezettingen op de Grensplaatſen waarſchouwen, om op hunne hoede te zyn: deeze voorzorg was van goede uitwerking, alzoo hy vroeg in den morgen van den 16 October door *Ysſelstein*, *Lindeler* en *Carpentier* verrascht en verſlagen wierdt. De Graaf ſprong te Paard om de vluchtende Soldaaten te volgen, en weigerde Kwartier, invoege men hem drie ſchooten in den rug zondt, waar van 'er een dwars door zyn Lyf ging en hem het Leeven benam; zyn opperſte Luitenant was ook doodelyk gekwetst, gelyk ook veele anderen: de Staatſchen maakten een goed getal Gevangen, en de overigen werden verſtrooid. De buit, dien de Overwinnaars hier by bekwamen, beſtondt in vyfhonderd Paarden en zes nieuwe Vaandels, die nimmer van de Steng gevlogen waren; men bragt ze in den *Haag*, alwaar zy tot een Gedenkteken van deeze kleine, edoch nuttige Overwinning, op de Zaal van 't Hof werden opgehangen. Men liet het Lyk van Graaf *Ulrich*, zonder eenig Losgeld volgen, na dat men het te *Wezel* opgezet en eenigen tyd bewaard hadt.

Na de Krygsbedryven te Land deezes Jaars gemeld te hebben, zullen wy nu zien het geene op den Dood van Graaf *Hendrik* hier te Lande is gevolgd.

Hier

Hier boven zagen wy, dat Graaf *Ernst Cazimir*, Stadhouder van *West-Friesland*, *Groningen* en *Drenthe*, twee Zoonen hadt, de Graaven *Hendrik* en *Willem*; Graaf *Hendrik* was zyn Vader in deeze waardigheid opgevolgd, en by deszelfs overlyden hadt zyn Broeder, de gemelde Graaf *Willem*, daar op een natuurlyk recht; doch het zelve wierdt hem door zyne Hoogheid, die daar ook na stondt, betwist, of ten minsten meende hy daar ook recht op te hebben. Graaf *Willem* was met zyn Broeders Lyk, als gezegd is, naar Friesland gegaan, en hadt aldaar alle deszelfs Bedienden in zyn Dienst overgenomen, en, zoo niet de gantsche Regeering van Friesland, ten minsten de Gedeputeerden, die door den Raad van Staaten ten Jaare 1637 op het Kussen gezet waren, hadt hy in zyn' belangen; doch hy verzocht daarboven zyne Hoogheid en deszelfs Gemaalin om Brieven van Voorschryving, maar hy bespeurde uit hun antwoord, dat hy zich kwaalyk vervoegd hadt, en dat zyne Hoogheid dien Appel voor zich zelven wilden schillen. Hier in werdt hy nog meer bevestigd; wanneer hem door een derden Persoon gezegd werdt, dat hy beter zoude doen de beide Stadhouderschappen aan den Prins over te laaten, op dat de zeven Gewesten weder onder een hoofd mogten komen, zoo als zy waren ten tyde van *Willem den I*, en zich te vreden te houden met deszelfs Luitenant in beide die Provintiën te zyn; doch Graaf *Willem* antwoordde hier zeer wel op: *het is beter Kapitein dan Luitenant te weezen*: gewis, 't is altyd beter en wenschelyker te gebieden, dan te dienen, en men staat 'er billyk te sterker op, wanneer men, de vereischte hoedanigheden daar toe hebbende, al zoo veel recht heeft dan een Mededinger. In de Vergadering der Algemeene Staaten werdt op den 29 July door den President, zynde den Heer van *Noordwyk*, voorgesteld, om de Staaten dier Provintiën by Geschrifte te verzoeken, dat ze de Stadhouderschappen aan zyne Hoogheid wilden opdraagen; maar de Gedeputeerden deezer Provintiën wilden daar niet op besluiten, zeggende dat ze zulks aan hunne Principaalen overlieten.

Ondertusschen werden de Heeren van *Arnhem* en van *Renswoude* door hun Hoog Mog. derwaards gezonden; doch toen ze te *Leeuwarden* kwamen, was Graaf *Willem Fredrik* reeds verkooren; want den 1 Augustus was de Landdag by een verzameld, den 2

hadt men de zaak in overweeging genomen, en den 3 hem tot Stadhouder verkooren. Dus zagen zy dat hier voor zyne Hoogheid niets te bewerken was, en dienvolgens vertrokken zy naar *Groningen*, om te zien of ze aldaar een beter uitslag zouden hebben, gelyk ook geschied is; mitsgaders tot *Drenthe*, alzoo de Heer *van Echten* 't meeste Bewind hebbende en op des Prinsen zyde zynde, alles op die manier besteld hadt, dat men zyne Hoogheid het Stadhouderschap opdroeg, 't welk met geen tegenzin wordt aangenomen.

Maar de Friezen waren 'er nu op uit, om hunnen Stadhouder ook te *Groningen* te doen erkennen, achtervolgens het Besluit by beide de Provintiën ten Jaare 1632 genomen, te weeten, *dat het Stadhouderschap, weder openvallende, niet by de eene zonder de andere, maar met onderlinge* Communicatie, *vergeeven zoude worden, ten einde deeze twee nabuurige Provintiën* altyd *onder* één Hoofd *en* Stadhouder *mogten blyven.* Men vondt in *Groningen* en de Ommelanden de gemoederen deswegens zeer verdeeld, maar de meeste Leden van de Stad waren voor Graaf *Willem*, terwyl de Ommelanden voor zyne Hoogheid waren, doordien men wel wist hoe groot een gezag de Prins hadde, en dat de Gemagtigden der Provintiën ter Vergadering van de Algemeene Staaten hem meest in alles ten wille waren; derhalve zochten de Leden van deeze Provintie de een boven den anderen in den *Haage* niet kwaalyk gezien te zyn. De Burgemeester *Eisinga*, die Vermaagdschap was met *Sohnius*, die Secretaris en Raad van Graaf *Hendrik* geweest en nu van Graaf *Willem* was, toonde zich zeer yverig voor deezen Graaf, doch zyn Zwager, de Burgemeester *Nyveen*, en andere Magistraaten, beschouwden de zaak indiervoege dat, zoo zy den Graaf verkiesden, de Heeren van de Ommelanden ongetwyfeld op den Prins zouden vallen, waar door de Ommelanden een groot voordeel in den *Haag* zouden verkrygen. Deeze oneenigheden waren oorzaak, dat men den Landdag uitstelde, en de twee Heeren Gemagtigden van *Arnhem* en van *Renswoude* keerden wederom naar *'s Gravenhage*, om verslag van hunne Commissie te doen.

Ondertusschen hadt men den Landdag tegen den 8 October uitgeschreeven, en beide de voorsz. Heeren wierden derwaards gezonden. De meeste Magistraatspersoonen zich by Eede, buiten mede-

medeweeten en met uitsluiting van den Burgemeester *Eisinga*, verbonden hebbende, zoo was het eerst twee of drie Dagen voor de Verkiezing dat hy iets daar van wist. Den Landdag ten voorsz. Dage vergaderd zynde, ging men 's anderendaags des namiddags tot de Kiezinge over; die van de Stad vragden aan die van de Ommelanden, of zy tot de stemminge gereed waren? Deezen ja geäntwoord hebbende, deeden de Leden van de Stad het eerst opening van hunne stem, dat is, dat zy zich voor den *Prins van Orange* verklaarden; doch de Ommelanders, dit hoorende, waren zoo gereed niet om te stemmen, nademaal zy nog wel driemaal met malkanderen te raade gingen, aleer ze konden besluiten, maar zy stemden ook ten laatsten voor zyne Hoogheid, invoege 'er nu niet anders overbleef dan den Prins het Stadhouderschap aan te bieden, waar toe terstond agt Heeren bemagtigd wierden, naamelyk van wege de Stad de Heeren *Wicbering*, *Nyveen*, *Dreves* en den Synd. *Altbing*; van de zyde der Ommelanden kwamen de Heeren *Edbard Jacob Clant*, *Pabo Broersma*, en *Stalmeyster* met den Synd. *Hensius* in *'s Hage*. Dit geschiedde op het einde van de Maand October, en zy verzochten zyne Hoogheid om in hunne Provintie te willen komen, alzoo hunne Bemagtigers begeerden dat zulks in eigen Persoon, en niet door een *Substitut* gedaan werdt, en de Stad in 't byzonder vorderde, dat hy aan haar de *vrye Raadsbestelling* overliet. De Prins bewilligde hier in; hy noodigde de Gemagtigden den 3 November te gast, en vereerde ze elk met een zilveren Lampet en een Bekken van vyf honderd Guldens. Hy kwam den 21 binnen *Groningen*, verzeld van zynen Zoon, den Prins *Willem*, en wierdt den volgenden Dag als Stadhouder ontfangen, zynen Zoon werdt tegelyk de overleeving van 't Stadhouderschap gegeeven, zoo dat het voorgemeld Verbond met de Staaten van Friesland (die ook, zonder *Communicatie* van *Groningen*, Graaf *Willem* tot hunnen Stadhouder verkooren, en dus deel hadden aan de vernietiging van opgemeld Verbond) in rook verdween.

De Vorstinne Moeder van Graaf *Willem* hadt zich ook naar *Groningen* begeeven, om voor haaren Zoon te arbeiden; doch bespeurende dat ze in haare billyke poogingen niet als vergeefsche moeite deedt, kwam ze in den beginne van November terug. Zy was eene grootmoedige Vrouw en kon kwaalyk verduwen, dat men

't bloed

't bloed van haaren Echtgenoot en Zoon, ten dienste van het Land gestort, zoo weinig in aanmerking nam, en hunne Stadhouderschappen aan haaren eenigst overgebleeven Zoon misgunde, of 't gezag boven de natuurlyke rechtmaatigheid stelde. Deeze mislukking ging Graaf *Willem* ook zeer ter harte, en wel zoo dat hy een zwaare Ziekte kreeg, waar aan hy eenigen tyd onderhevig bleef.

Deeze zaaken hadden groot misnoegen gebaard. Den Heere *Walta*, die wegens Friesland Zitting hadt ter Vergadering van hun Hoog Mog., werdt beschuldigd, dat hy niet hadt willen instemmen tot de Bezending naar die Provintie, en dat hy onder andere gezegd zou hebben, *dat, men mogte doen wat men wilde, Graaf* Willem van Nassauw *zou nogthans Stadhouder van* Friesland *zyn*; doch hy verdeedigde zich zoo wel, dat de Algemeene Staaten hem onschuldig verklaarden. Het zou anders zeer waarschynlyk geweest zyn, zoo niet waarachtig, dat de verkiezinge van Graaf *Willem* reeds voor langen tyd by de Regeering van *Friesland* vast gesteld en beslooten was; maar nu de Heer *Walta* zich van dit gezegde zoo wel ontschuldigde en zuiverde, dat hunne Hoog Mog. hem onschuldig verklaarden, zoo moet men besluiten dat zulks hem door iemand, die al te veel voor zyne Hoogheid yverde, ten onrechte was opgelegd geworden. De Heeren *Sohnius* en *Oostheim*, die Hofmeester van den Graaf was, hadden grooter last te draagen; want zy werden beticht, dat ze het gemeen in *Groningen* en *Ommelanden* tegen zyne Hoogheid hadden zoeken in te neemen, met kwaalyk van hem te spreeken. Zy zouden van hem gezegd hebben, *dat hy in het stuk van Godsdienst niet zuiver ware, en de Roomsche Religie zochte in te voeren, of dezelve ten minsten zeer begunstigde*; doch men beschuldigde ze voornaamelyk dat ze vertoond hadden, *hoe verdacht en gevaarlyk het ware voor de Vryheid, indien alle Provintiën onder een' Gouverneur stonden, en dat het veel beter zoude zyn, dat de Gouvernementen wat verdeeld en getemperd waren.* Deeze woorden konden den Prins, als te denken is, niet behaagen, offschoon ze aan veelen in de tegenwoordige tydsomstandigheid niet ongegrond voorkwamen, en *Oostheim* gevoelde rasch de gevolgen van 's Prinsen ongenoegen; want wanneer hy in de maand November in den *Haage* kwam, werdt hem door eenen Kapitein van deszelfs Lyfwacht aangezegd, *dat hy niet ten Hove, of in 's Prinsen gezicht te komen hadde.*

Wy

Wy neemen dit geval tot het onderwerp van onze Plaat.

„ Hier wordt de Heer *Oostheim* gezien, in 's *Gravenhage* gaan-
„ de met een klein gevolg naar 't Hof, om den Prins te spreeken;
„ maar wordt op den weg door een Kapitein ontmoet, die hem
„ aanzegt, om niet ten Hove, noch in 't gezicht van den Prins
„ te komen, waar op hy zich omkeert om weder terug te gaan.
Graaf *Willem*, om zyne Hoogheid eenigsins te gevallen, liet *Oostheim* en *Sohnius* ook uit zynen dienst gaan; dan de misnoeging van den Prins liep nog zoo niet af, zy hadt nog eenige gevolgen, gelyk wy in het volgende jaar zullen zien. Aleer wy hier van afstappen, moeten wy nog aantekenen, dat hun Hoog Mog. zyne Hoogheid, voor zyn vertrek naar *Groningen*, met het Gouverneurschap van *Wedde* en *Westerwoldingerland* vereerden.

Thans kwam 'er een Huwelyksverbintenis tusschen eene Dochter van Koning *Karel den* I en den jongen Prins *Willem* op het tapyt, waar van *Maria de Medicis* twee jaaren te vooren reeds opening aan 't Hof van Engeland zou gedaan hebben, en dit was mogelyk de reden, zegt men, waarom men die Vorstin hier te Lande toenmaals zoo prachtig onthaalde. Zyne Hoogheid was daarom ook te gevoeliger over zyne zaaken in Friesland; want gelyk men

in Engeland zeer hoog opgaf van 's Prinsen groot gezag, zoo was *men beducht dat het aldaar* vreemd zoude schynen, dat een jong Heer, die *naauwelyks* een jaar geleeden als Gezant van zyne Hoogheid in Engeland geweest was, hem, die men aan dat Hof *beschouwde* als een Souverein in magt schoon niet in naam, in *Friesland was* voorgetrokken. Doch de Koning hadt sints lang geen *tyd met* zyne Parlementen te veel om handen gehad, om daar by *stil te* staan, en daarboven dacht hy dit Verbond te voordeelig *voor* zyne zaaken, indien zy eens een slechten keer namen. Op gunstige uitwerking van den voorslag der gemelde Koninginne Moeder, hadt de Prins den Heere *Joan: van der Kerkhoven*, gezegd *Poliander*, Heer van *Heenvliet*, derwaards gezonden, om deeze zaak verder te bewerken. Deeze Gezant bragt de zaak ook zoo verre, dat hy zyne Hoogheid den 3 December berichtte, dat zyne Majesteit in het Huwelyk van zyne oudste Dochter *Maria*, die thans tien jaaren oud was, met zynen Heer Zoon bewilligd hadt, en deeze tyding baarde zyne Hoogheid een te grooter vreugd, alzoo hy op de Jongste, welke slechts vyf jaaren bereikte, tot nog toe staat gemaakt hadt.

Zoo dra hadt zyne Hoogheid deeze blyde boodschap niet ontfangen, of hy was bedacht om hun Hoog Mog. daar van kennis te geeven, waar toe hy den Heer van *Sommelsdyk* gebruikte, die den 12 der opgenoemde maand hun den aanvang, voortgang en den tegenwoordigen staat dier zaake verklaarde, en tevens zeide, „ dat de Prins daar op wel inzonderheid bedacht geweest was, „ dat de gemelde Koninglyke Prinsesse, by tyds, uit Engeland „ herwaards mogt worden overgebragt, om den Spraak, Leevenswyze en Gewoonten deezer Landen te leeren. En nademaal zyne Hoogheid in deeze hoogwichtige zaak niet verder „ hadt willen treeden zonder *Communicatie* van hun Hoog „ Mog., zoo liet hy hun in bedenken geeven, of zy niet goedvinden zouden, om een Bezending met en nevens de geenen, „ die zyne Hoogheid in een en dezelve Commissie by de Gezanten van hun Hoog Mog. zoude voegen, aan den Koning en „ Koninginne van *Groot-Brittanniën* te doen, ten einde 't Huwelyksverdrag te voltrekken, en voorts het geene af te doen, „ wat tot deeze zaak vereischt werdt." Hun Hoog Mog. lieten den Prins daar op voor de mededeeling van dit Verbond bedanken, en tegelyk

lyk betuigen: „ Dat de voortgang en 't besluit van 't Verdrag 1640.
„ deezes Huwelyks hun ten hoogsten aangenaam zouden zyn, vertrouwende, dat het zelve zoude strekken tot bevordering van zyn Hoogheids Huis, en 't gemeene best van deezen Staat, en dat het hun Hoog Mog. inzonderheid lief en aangenaam ware, dat de Prinsesse tydelyk binnen deeze Landen gebragt, ook in de Christelyke Gereformeerde Religie gecontinueerd, en voorts in de Taale en Maniere deezer Landen onderweezen zoude worden. En dat hun Hoog Mog. dienstig en geraaden vonden, dat, tot een verder en finaal besluit van het bovengemelde Verbond van Huwelyk, eene Bezending wierde gedaan door hun Hoog Mog. en zyne Hoogheid gezamenlyk van Persoonen, die zy wederkeeriglyk zouden goedvinden te bemagtigen, en te voegen in een en dezelve Commissie."

De Heeren *Rantwyk*, *Sommelsdyk*, *Vosbergen*, *Weede*, *Loo*, *Ripperda* en *Aldringa* werden nu by hun Hoog Mog. benoemd, om hunne Hoogheden over dit Verbond geluk te wenschen, en tevens om met den Prins een Concept van Instructie en Commissie te beraamen en op te stellen, en de Persoonen tot de Bezending te benoemen, waar toe zyne Hoogheid de Heeren van *Brederode*, *Heenvliet* en *Sommelsdyk*, nevens den Heer *Joachmi*, den gewoonen Ambassadeur der Heeren Staaten aan 't Hof van Londen, voorsloeg, 't welk alom goedgekeurd werdt.

Over dit Huwelyksverbond toonden zich de Staaten van Holland zeer vergenoegd, toen de Heer Raadpensionaris *Cats* hun het zelve voordroeg. Hy vertoonde ter hunner Vergadering.
„ Dat, nu eenigen tyd geleeden, aan zyne Hoogheid door de derde hand ter ooren was gekomen, dat het zyne Majesteit van Groot-Brittannien niet onaangenaam zoude weezen, om met meergemelde zyne Hoogheid een Verbond aan te gaan, en zulks door Middel van een Huwelyk, tusschen eene Prinsesse van Engeland, de Dochter van zyne Majesteit, aan de eene, en Prins *Willem van Orange* aan de andere zyde, ingevalle het voorsz. Werk naar eisch van zaaken en Persoonen, behoorlyk ter hand genomen wierdt.

„ Dat aan zyne Hoogheid de voorsz. Opening indiervoege voorgekomen zynde, hy niet anders hadt kunnen denken, als dat het voorsz. Werk uit eene zonderlinge Voorzienigheid van

„ God Almagtig zynen oorsprong was neemende, en dat hy „ mitsdien zyne gedachten hadt laaten gaan (boven 't geenen, „ dat zyn Doorluchtig Huis byzonderlyk hier in was raakende), „ op de groote en uitsteekende voordeelen en zonderlingen Zegen, „ die God Almagtig oogenschynlyk over het geheele Christen „ Weezen, maar inzonderheid over den Staat deezer Provintiën, „ in het voorsz. Werk was bereidende; mitsgaders op de groote „ afbreuken, smaadheid en verwarring, die vervolgens over alle „ de Vyanden en Afgunstigen van deezen Staat ongetwyfeld „ door 't voltrekken van 't voorsz. Huwelyk stonden te vallen; „ dat hy derhalve de zich opdoenende gelegenheid geensins hadt „ willen verwaarloozen, maar dezelve in ernstige achting nee„ mende, goedgevonden hadt den Heer van *Heenvliet*, Houtves„ ter van Holland op het voorsz. Onderwerp geinstrueerd zyn„ de, naar Engeland af te vaardigen, om door denzelven van „ de zekerheid der voorsz. genegenheid van Hoogstgedachte zy„ ne Majesteit behoorlyk te mogen worden onderricht, en dat „ de gemelde Heer van *Heenvliet* zich zoo getrouw en naarstig „ daar in hadt gekweeten, dat zyne Hoogheid verzekerd was ge„ worden, dat de genegenheid van zyne Majesteit volkomenlyk „ strekte tot zoodanig een einde, als hem te vooren te gemoet „ was gevoerd.

„ Doch dat zyne Hoogheid zich daar mede niet hadt laaten „ vergenoegen, maar weetende dat zoodanige hooge zaaken dan „ het best uitliepen, wanneer derzelver gronden in God Almag„ tig, den Geever alles goeds, worden gelegd, en dat de Gods„ dienst was het noodigste Middel van zulk een groot werk, om „ daar door Gods volkomen zegen op Landen en Lieden te ver„ wekken, zoo hadt meergemelde zyne Hoogheid hoog noodig „ geacht, om, boven de kennisse van den goeden wille in 't ge„ meen van Hoogstgedachte zyne Majesteit tot de voorsz. Ver„ bintenis, zich zonderling te laaten berichten, hoe het met de „ voorsz. Prinsesse was gelegen in 't stuk van de Religie en den „ Godsdienst, en dat zyne Hoogheid, door den meergenoemden „ Heer van *Heenvliet*, zekerheid ontfangen hebbende, dat de„ zelve Prinsesse niet alleen gebooren, maar ook opgevoed ware „ in de waare Christelyke Gereformeerde Religie, zoo als dezel„ ve hier te Lande, door Gods genadigen zegen, by openbaar „ gezag werdt geöefend.

„ Dat

„ Dat wyders zyne Hoogheid noodig en dienstig hadt geacht,
„ door den Heer van *Heenvliet* te laaten onderzoeken, of zyne
„ Majesteit zoude kunnen goedvinden, dat de Prinsesse, nog
„ jong van jaaren zynde, na het sluiten van voorsz. Huwelyk,
„ hier te Lande te laaten komen, om aldaar tot eenen bekwaa-
„ men ouderdom opgevoed te worden, en haar al zoo de Taal
„ en de Leevenswyze van de Landen van Holland van jongs af in
„ te drukken, ten einde aldus naar de gewoonte van denzelve
„ Landen volkomenlyk gevormd te worden. Dat zyne Hoog-
„ heid ook hier op by den gemelden Heer genoegzaame vol-
„ doening hadt ontfangen; dat zyne Hoogheid dienvolgens niet
„ goedgevonden hadt, in voornoemde Handeling dieper in te
„ treeden, maar, de zaak nog in haar geheel weezende, noodig
„ geächt hadt hun Ed. Gr. Mog. van het voorverhaalde Opening
„ te doen, en dat zyne Hoogheid derhalve hun Ed. Gr. Mog.
„ ernstiglyk verzocht, op dat zulk eene goede zaak bevorderd
„ wierde, dat hun Ed. Gr. Mog. eene Bezending wilden te laa-
„ ten geschieden van wege deezen Staat en meergemelde zyne
„ Hoogheid gezamenlyk, aan zyne Majesteit van Groot-Brit-
„ tanniën, en waar het verder noodig en betaamelyk zou worden
„ geächt, ten einde het voorsz. Huwelyk te bevorderen, en
„ eindelyk in Gods naame te mogen besluiten."

De Staaten van Holland, dit alles in overweeging genomen hebbende, betuigde ieder Lid van de Vergadering met groot genoegen deeze Opening ontfangen te hebben, en zy oordeelden eenpaarig, dat men verplicht ware, zoo in 't gemeen als ieder in 't byzonder, God Almagtig lof en Dank te zeggen over zulk eenen uitsteekenden Zegen. Voorts besslooten hun Ed. Gr. Mog. om zyne Hoogheid, door hunne Gemagtigden, geluk te wenschen „ over zoo groot een Heil en Geluk, hem en zyn Vorstlyk
„ Huis overgekomen, met toewensching dat het zelfde ten spoe-
„ digsten zyn volkomen beslag mogt krygen ter Eere van God
„ Almagtig, ten Goeden van de Kerk, Welstand van het lieve
„ Vaderland, en inzonderheid tot voordeel en vermeerdering van
„ de Glorie en Eere van het Vorstlyk Huis van zyne Hoogheid;
„ dat wyders, dien overminderd, zyne Hoogheid van wege hun
„ Ed. Gr. Mog. zou worden bedankt voor de gedaane Opening,
„ mitsgaders voor den yver en voorzorge door hem getoond voor
„ den waaren Godsdienst, alsmede voor dat het zyne Hoogheid

„ hadde behaagd aanbod te doen, om den Staat als Inspecteur van
„ de innerlyke gelegenheid en de Verbintenis over het voorsz.
„ Huwelyk te verzoeken, te bevorderen en eindelyk in Gods
„ naame te besluiten, en dat hy wyders ernstig zou worden verzocht, om 't voorsz. werk *zonder eenigen tyd te verliezen*, te willen doen vorderen." Hun Ed. Gr. Mog. waren niet te vreden met hun hoog genoegen aan zyne Hoogheid in deeze liefdeademende woorden te betuigen; zy vonden zich ook schuldig, om Mevrouw, zyne Gemaalin, en den jongen Prins, denzelven geluk wensch te doen: tot beide deeze plichtpleegingen werden de Heeren van *Brederode*, van *Duivenvoorde*, en van *Bentbuizen* gemagtigd, behalve de vyf voorzittende van het Zuider-, en de drie voorzittende Steden van het Noorderkwartier met den Raadpensionaris.

De Bezending, als gezegd is, beraamd zynde, vertrok niet voor den beginne van het volgende jaar naar Engeland, werwaards wy ze alsdan ook zullen volgen. Men verhaalt dat de Dochter van den Hertog van *Orleans*, die niet minder Edel van afkomste en Ryk was dan de Dochter van den Koning van Engeland, of eene Dochter van *Savooie*, of *Florence*, den Prins waren aangebooden; maar dat zyne Hoogheid de Prinsesse van Engeland, om den Godsdienst, de voorkeuze hadt gegeeven: wat 'er hier van zy, laaten wy daar.

Ondertusschen is 'er geduurende dit jaar zeer weinig ter zee tegen den gemeenen Vyand voorgevallen. De Duinkerkers deeden wel hun best om veele Pryzen op de Hollanders te bekomen, maar het getal derzelven was niet groot, en daarboven waren de geenen, die zy namen, van geene groote waarde. Zy waren zeer vroeg in Zee, terwyl onze Kust-Schepen wel gereed gemaakt werden, maar zoo spoedig niet in Zee geraakten, ter oorzaake dat de Schafmeesters, of Verzorgers van 's Lands toerustingen, deeze toerustingen zoo zuinig niet konden overleggen, als de Admiraaliteiten zelven hadden gedaan, dus werden deeze zaaken op haare ouden voet herbragt: doch vermits de Admiraaliteiten volstrekt weigerden de Schepen over te neemen voor en aleer alles, wat op dezelven was, aangetekend ware, zoo werdt het uitloopen dier Schepen daar door, tot groot misnoegen van zyne Hoogheid, grootelyks vertraagd. De Luitenant Admiraal *Tromp* kon ook niet rasch genoeg voor de Haven van *Duinkerken* zyn, om dezelve,

naar gewoonte, weder te fluiten, waar door de gelegenheid te bekwaamer was voor Don *Antonio d'Ocquendo*, die op den 15 February met eene Vloot van vierentwintig Schepen uit *Duinkerken*, waar hy zich fints zyne groote nederlaage in *Duins*, onthouden hadt, naar Spanje ftevende, en op het laatst van de maand April, nog voor dat *Tromp* in zee was, te *Duinkerken* terugkwam met duizend nieuw aangeworven' Spanjaarden. De Koopvaarders waren over 't algemeen zeer wel met Oorlogfchepen, tot hun geleide voorzien, en dus gingen ze te veiliger door, fchoon de Duinkerkers anders ftout genoeg waren; echter namen zy eenige Straatsvaarders, die men niet wel hadt kunnen begeleiden, om dat hunne komst onzeker, en zy meest allen vuile en traagbezeilde Schepen waren.

Men hadt nu niet alleen de Koopvaarders tegen de Duinkerkers te befchermen, maar men moest tevens zoo veel voor Deenmarken op zyn hoede zyn, als mogelyk was. Ten dien einde lieten hun Hoog Mog. eene *Publicatie* van den 14 Maart afkondigen, door dewelke aan allen Kooplieden en Schippers van de Vereenigde Nederlanden, of daar binnen t'huis behoorende, verbooden wierdt, by voorraad en tot nader order, niet te vaaren op *Oosten* en *Noorwegen*, maar wel naar de Havens van *Holftein*, *Gottenburg*, en andere Zweedfche Havens, aan deeze zyde den Horizont gelegen, op verbeurte van Schip en Goederen of de waarde daar van, ingevalle 't Schip en de Goederen niet konden bekomen worden.

Het gebeurde op het einde van dezelve maand, dat het Schip van Kapitein *Eeuwig Leeven*, 't welk tegens over *Zandvliet*, omtrent een uur gaans van *Bergen-op-Zoom*, op de Wacht lag, in de lucht fprong, by welk toeval agttien man het leeven verlooren, eenigen zeer gekwetst werden, en zes anderen, die terftond in 't water gefprongen waren, 't leeven 'er nog van afbragten.

Inmiddels werden 'er ook eenige Spaanfche Pryzen in de Hollandfche Zeehavens opgebragt; doch zy overtroffen de geenen, welken de Duinkerkers op hen veroverden, niet zeer in waarde, en zelfs bragten zy ons in de Baai van *Hitland* eenen flag toe, die zeer kostbaar was: want tien Duinkerkfche Schepen, zeer fterk bemand, liepen op den 5 Juny in zee, en men dacht dat ze naar Spanje ftevenden: maar hunne Cours naar *Hitland* zettende, liepen zy in de gemelde Baai binnen en verrasten aldaar vier kloeke Hollandfche Oorlogfchepen, welken op de terug-

rugkomende Oost-Indische Schepen pasten; een van dezelven werdt genomen, maar de drie anderen te niet gemaakt. Dagelyks was men de gemelde Oost-Indische Schepen te verwachten, waarom 't gevaar te grooter was: dan de Algemeene Staaten hadden het lot hunner vier Oorlogschepen zoo schielyk niet vernomen, of zy lieten inderyl een goed getal andere Oorlogschepen in zee gaan, om 't oogmerk der vyanden te verydelen, en de Bewindhebbers van de O. I. M. zonden eenigen Galliotten, of Roeischepen voor uit, om de meergemelde Oost-Indisch-Vaarders voor de Duinkerkers te waarschouwen. De Duinkerkers hadden nogthans 't oog daar niet op; want een West-Indisch Schip, de *Snoek* genaamd, achter *Hitland* omzeilende, hadt aldaar honderd Matroozen, die zich, in den slag met de tien Duinkerksche Kruissers, aan land begeeven, en daar door beveiligd hadden, aan zyn boord genomen. Door deeze Bootsgezellen kreeg men nader tyding van eenige omstandigheden, en onder anderen, dat 'er nog meer van hunne Medematroozen aan land gevlucht waren; dat de tien Duinkerkers hunne cours naar de West gezet hadden, twee dagen na de Hollanders in de opgemelde Baai verrast te hebben; dat dezelven twee van de Hollandsche Oorlogschepen, die op strand vast geraakt waren, in den brand gestoken, en het Schip van Kapitein *Hoen van Hoorn* medegenomen hadden, doch dat het Schip *Enkhuizen* door zyne eigen Volk in brand gestooken was. Hier uit blykt, dat de Duinkerkers, niet zonder grooten tegenstand van den kant der Hollanderen, bezig waren geweest.

Tromp kwam ondertusschen den 2 July met veertien Oorlogschepen in zee, en ging wederom voor de Haven van *Duinkerken* leggen; maar hy kon dezelve, uit gebrek aan een genoegsaam getal Schepen, niet naar behooren insluiten, 't welk oorzaak was dat veele Schepen in en uit dat Roofnest bleeven zeilen, schoon hy nu en dan eenige hunner Schepen veroverde. Zyn Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte* zondt twee Duinkerksche Schepen, waar van het een de Vice-Admiraal was van agtendertig stukken, en het ander een Fregat van zesentwintig, in Zeeland op. De Kapitein *Abraham Quiryns* bragt een ander Fregat, door hem bemagtigd, te *Vlissingen* op; doch de Duinkerkers namen voor *A-land* met drie Fregatten schavergoeding, nademaal ze een

Hol-

Hollandsch Oorlogschip in den grond boorden, en vier Oostvaarders namen.

Middelerwyl kwam zich een groot Engelsch Koninglyk Schip op de Rhede van *Helvoetsluis* vertoonen, en gelyk het Schip van den Onder-Admiraal daar op lag, zoo ging de Luitenant van het Engelsch Schip in een sloep, en roeide naar boord van den Onder-Admiraal. Daar gekomen zynde, beval hy dat men de Vlagge hadde te stryken en in te haalen, waar op de Schipper van *de Wit* antwoordde, dat hy zulks niet voor den avond meende te doen, als wanneer hy gewoon was de Vlagge in te haalen. Dit schertzend antwoord ontstak de gramschap des meesterachtigen Engelschman, die aan het dreigen sloeg, dat hy dezelve dan van boven neder zoude schieten; de moedige Schipper vondt dit aanbod goed en zeide, dat hy hem dan weder een Kogel ten geschenk zou toezenden; doch de Engelschman scheen niet zeer op zulk een Hollandsch geschenk gesteld te zyn, nademaal het by woorden bleef: wanneer deeze zaak ter ooren van hun Hoog Mog. kwam, gaven zy den Schipper grooten lof.

De Turksche Zeeroovers maakten de Zee nu ook onveilig, en namen verscheiden' Hollandsche Koopvaardyschepen. De Duinkerkers veroverden 'er een van, die zy, nevens zes andere Pryzen, binnen *Duinkerken* opbragten. De Luitenant Admiraal Tromp nam 'er ook een; want hy schreef den 12 September aan hun Hoog Mog., dat hy op den 27 Augustus gekomen was by drie Schepen, die schutgevaarte hielden, en bevonden hadt dat het twee Turken waren, die tegens een Engelschman sloegen, maar hem ziende, den Engelschman verlieten en de wyk namen; doch dat hy ze najaagde en een derzelven veroverde, vindende op denzelven honderd vyftig koppen, onder welken zestien Christen slaaven waren. Hier op hadt hy, na gehouden Krygsraad, zes van de Turken aan *John Pouvoy*, den Schout-by-Nacht van de Engelsche Koninglyke Vloot, ten geschenk gegeeven, en tegens de overrigen *'t recht van Voetspoeling* geöefend. Dan zulks werdt by hun Hoog. Mog. niet wel opgenomen; want zy schreeven hem aan, *dat hy niet bevoegd ware, om 's Lands Gevangenen aan iemand te schenken, of te laaten volgen, noch ook aan iemand, hy was dan wie hy ware, 't Leeven te schenken, die het zoude mogen hebben verbeurd; dat dit twee punten waren, die der hooge Overheid*

heid uitsluitend toekwamen, en aan niemand anders. Die groote Zeeman hadt dus in dit geval een misslag begaan, die, gelyk hy niet met opzettelykheid gepleegd was, hem ook niet toegerekend is geworden.

Ondertusschen beveiligde onze Zeevoogd de Haringvisschery, en begeleidde veele Haringbuizen. Hy veroverde nog, behalve eenige Koopvaarders, drie Koninglyke Schepen, en, daar hy toch niet in staat was, gelyk wy reeds gezegd hebben, om de Duinkerksche Haven in te sluiten, zocht hy den Vyanden zoo veel schaden toe te brengen, als hem mogelyk was; doch de Zomer liep ten einde, zonder dat partyën elkander groot nadeel toegebragt hadden.

Wy hebben dit jaar begonnen met het geene in de West-Indiën gebeurd is, nu zullen wy hier op de Oost-Indische zaaken laaten volgen, en zien of de Oost-Indische Maatschappy veel voordeel geduurende dit jaar in dees gewesten heeft gedaan.

De Portugeezen hadden 't steeds te kwaad gehad; thans waren zy echter te moedig om niet nog eenige poogingen te doen tot afbreuk van de Hollanders, welkers gedrag zy te vergeefsch by de Indiaanen hadden zoeken te bezwalken; zy slaagden daar in ook zoo verre, dat ze den Hollanders de Vesting *Negambo*, gelegen op de Westkust van het Eiland *Ceylon*, op den 8 November weder afhandig maakten, zoo dat de Compagnie niet lang in bezit daar van gewees is, want *Phillippus Lukaszoon*, Directeur Generaal van *Indiën*, hadt ze op den 9 February deezes jaar op de Portugeezen veroverd.

Weinig dagen daar na, te weeten op den 13 Maart, viel de Stad *Punto-Gale*, op de Zuidzyde van het voorsz. Eiland gelegen, in handen van *Koster*, die 'er Gouverneur van wierdt, doch door den Koning *Raja Singa* trouwloos vergolden wierdt; want *Koster* was naar *Candi* gegaan, om dien Vorst eenige verwaarloozingen, die hy bespeurde aan zyn Hof te worden gepleegd, onder 't oog te brengen: dan ziende dat de Koning weinig acht op zyne vertoogen sloeg, liet hy zig eenige harde uitdrukkingen ontvallen, waar op *Raja Singa* niet beter dan door trouwloosheid zich dacht te konnen wreeken; hy beval den Cingaleezen, die hy hem tot geleide op zyn terugreize bygevoegd hadt, om hem onder weg te vermoorden.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1640.

Deeze daad moest hem noodwendig in kwaad vermoeden by zyne Bondgenooten brengen, dan men zag dat hy zich weinig daar aan stoorde, en allerleie voorwendsels zocht, om hunne magt, die te groot in zyne oogen wierdt, een perk te stellen; dienvolgens begunstigde hy onder de hand de Portugeezen, die daar door weder nieuwen moed kreegen, om den Hollanders den voet dwars te zetten.

Ondertusschen belette deeze dubbele ontrouw van dien Indiaanschen Prins de Hollanders niet in het bemagtigen van eene Plaats, welke voor de Maatschappy van het uiterste belang was, wy spreeken van *Malakka*, dikwyls door de Hollanders vruchteloos aangetast, hoewel niet altyd zonder min of meer voordeel. De Admiraal *Maatelief* hadt reeds ten jaaren 1606 deeze Stad vruchteloos aangetast, en het verging twee jaaren laater *Verhoeven* niet beter, ook was zyne Krygsmagt tot zulk eene onderneeming niet groot genoeg; doch hoe zeer de Maatschappy tot dus verre in haar oogmerk te leur gesteld ware, liet zy 't nogthans niet vaaren, want zy liet in de jaaren 1623 en 1627 de kans andermaal beproeven, maar met even ongelukkigen uitslag. Deeze overwinning was voor 't jaar 1640 bewaard, gelyk wy nu zullen verhaalen.

Eenige Jachten van de Maatschappy, geholpen door de Schepen van den Koning van *Jabor*, hadden, reeds van den aanvang deezes jaars af, de Portugeezen in de gemelde Stad *Malakka* opgeslooten en benaauwd, zelfs zoo, dat ze ter naauwernood de noodigste Mondbehoeftens konden bekomen. De Raad van *Batavia* dacht van dees gelegenheid gebruik te moeten maaken, en zondt derhalve in de maand Mai nog drie Schepen derwaards onder het gebied van den Sergeant *Adriaan Antoniszoon*, van wiens Dapperheid en Krygskunde men zoo wel overtuigd was, dat hem de gantsche onderneeming wierdt toevertrouwd. Men hielt de Stad nu een geruimen tyd ingeslooten, terwyl alles tot eene Landing in gereedheid wierdt gebragt, waar toe de Hollanders thans veel bekwaamer waren, dan ooit te vooren; want zy hadden twaalf Schepen en zes Sloepen, met omtrent vyftienhonderd man, behalve den onderstand des Konings van *Jabor*, die insgelyks in vyftienhonderd man Maleijers, doch in veertig zyner

N Vaar-

Vaartuigen bestondt. Metdeeze magt stapte men op den 2 Augustus, ruim een halve myl ten noorden van de Voorstad aan land, waar de Vyanden straks uit verdreeven wierden, en de Hollanders post vatteden; zy wierpen twee Batteryen op, elk van zestien stuk geschut, op een Pistoolschoot ver van den Wal der Vesting; doch, ofschoon zy daar mede veele Openingen in denzelven maakten, de stormlooping scheen daarom niet te doenlyker, vermits de Portugeezen zich met een grooten moed te weer stelden, en hunne Stad tot het uiterste scheenen te willen verdeedigen, 't welk aan wederzyden veel bloeds deedt storten. Zelfs droeg het zich voor, en wel tot het einde van het jaar, als of men met deeze Belegering niet meer vorderen zoude, dan in voorige jaaren, en veelligt hadden de Hollanders den moed verlooren gegeeven, was hun niet van tyd tot tyd bericht geworden, dat de Bezetting in een slechten staat ware, zynde dezelve reeds verminderd tot op tweehonderd Europeaanen en vier- of vyfhonderd Mulatten, die daarboven groot gebrek aan 't noodige hadden: deeze berichten maakten den moed der Hollanders weêr leevendig, en spoorden hen aan tot duurzaamheid. En dat de voorsz. berichten niet bezyde de waarheid waren, hadden de Belegeraars by ondervinding; want de Pest, die in de Stad zeer woedde en veele menschen weggesleept hadt, begon zyne besmetting reeds onder hen te verspreiden, en de hongersnood hadt de Belegerden genoodzaakt om, gelyk veeltyds by soortgelyke voorvallen plaats heeft (want de nood kent dan geen Wet), de Vrouwen, Kinderen en alle onnutte monden uit de Stad te doen gaan. Men maakt gewag van een geval, door het groot gebrek veroorzaakt, 't welk de natuur doet yzen; eene Moeder (men zegt niet of zy eene Europeaan, dan Indiaan ware) niet langer bekwaam zynde om haaren honger te stillen, gaat naar het Graf, haalt haar Kind daar uit, en, denkelyk door de aandoenlyke beweeging van haar moederlyk harte, na het zelve nog twee dagen bewaard te hebben, eet zy het op. De Belegeraars gevoelden ook de smertende uitwerkingen van den Oorlog in 't verlies van eenige braave Officieren, onder welken de gemelde Generaal *Antoniszoon*, zyn Opvolger *Jacob Koper*, de Commissaris *Jan de Meere* en de by ons meermaalsgemelde Commandeur *Pieter van den Broek*, waren. Dit verlies was den Hollanders zeer nadeelig, echter stremde het den voortgang van de Belege-

ring

ring niet, nademaal 'er terstond uit de overgebleevene Officieren een nieuwe Krygsraad gevormd en 't Opperbevel in handen gesteld werdt van *Minne Willemszoon Keert de koe*, die, ziende dat de Belegerden een zwakken tegenstand begonnen te bieden, met de goedvinden des Krygsraads, de Stad met herdubbeling van geweld besloot aan te vallen, 't welk op deeze wys geschiedde.

Na den zegen des Hemels gesmeekt te hebben, wierden op den 14 January des volgenden jaars 1641 (wy loopen opzettelyk in dit jaar, om ons verhaal niet af te breeken), met het doorbreeken van den dag, zeshonderd vyftig gezonde Soldaaten en Matroozen in drie Benden verdeeld, die aangeleid werden door den Kapitein *Laurens Forsſenburg*, den Koopman *Hurdt*, en de derde door een' anderen Koopman, *Nicolaas Jansz. Houtkooper* genaamd, terwyl de Sergeant Major *Lamotius* de noodige schikkingen tot den aanval maaken, en de gezamenlyke magt bestieren moest. De zaak, dus besteld zynde, zou nu ter uitvoer gebragt worden, maar de Portugeezen wel ziende dat het 'er op aankwam, en dat de Hollanders aan 't Bastion *St. Domingo* 't meeste geweld zouden doen, verlieten vier andere Bastions en bragten hier zoo veel volks byeen als zy konden, invoege de Aanvallers zulk een onverwachten en dapperen tegenstand bevonden, dat ze zig genoodzaakt zagen om tot aan de laatste post, die zy gewonnen hadden, terug te wyken; doch de Hollanders waren aldaar niet minder in staat, om door hun grof Geschut, de Stad tot overgaave te dwingen, het welk echter op eene andere wyze geschiedde; want Commandeur *Keert de Koe*, die thans niet wel was, vertoonden zich op de Stads Wallen, en vergunde den Vyand om over een Verdrag te handelen, 't welk greetig aangenomen en bedongen werdt, *dat de Soldaaten in het Leger van de Hollanders gebragt zouden worden; dat de Inwoonders in de Stad mogten blyven onder voorwaarden dat ze al hun Goud, Zilver, Juweelen en andere kleinodien in de Kerk van St. Paulus zouden brengen*; Op deeze en andere Voorwaarden raakten de Hollanders in het bezit van *Malakka*, waar van de Inwoonders zoo door de Hollandsche Soldaaten en Matroozen, als door de Maleijers van *Jabòr*, by het inkomen in de Stad veel te leiden zouden hebben gehad, ten ware *Keert de Koe* en de andere Officieren niet voor hunne veiligheid gezorgd, en zulke goede orders gesteld hadden, dat nie-

man, hoe zeer ook verbitterd op de Portugeezen, de hand aan hun leeven slaan, en de eerbaarheid hunner Vrouwen dorst bevlekken. Dus vermeesterden de Hollanders die gewichtige Stad, na een langduurig en bloedig Beleg, men rekende dat ze, by den aanvang der Belegeringe, twintigduizend Inwoonderen bevattede, waar van 'er by de overgaave slechts drieduizend overgebleeven ware, vermits 'er wel zevenduizend zoo door het Zwaard, den Hongernood als de Pest omgekomen, en het grootste gedeelte gevlucht, waren: de Hollanders hadden 'er vyftienhonderd man by verlooren. Men liet de Voornaamste Officieren, de Geestelyken, de voornaamste Ingezetenen en de Soldaaten, deels naar *Batavia*, en deels naar *Negapatnam* overvoeren, invoege de Stad slechts door Mulatten en Zwarten bewoond bleef, over welken de buitengewoone Raad van Neêrlands Indiën, *Jan van Twist*, tot Gouverneur werdt aangesteld. De Gouverneur der Portugeezen was *Manuël de Sousa Coutinho* geheeten, en, stervende twee dagen na gemelde overgaave, wierdt hem door de *Hollanders* een deftige Lykstaatsie aangedaan.

Deeze Zegen was des te luisterryker voor de Hollanders, en te voordeeliger voor de Oost-Indische Maatschappy, nademaal deeze Stad, na *Goa*, de sterkste, magtigste en rykste van alle de Steden van het Oosten was; de Maatschappy werdt daar door ook Meester van de gewichtige Engte van geheel *Atsie* en van het kleine Koningryk *Jabor*, en de Hollanders hebben 'er zich in vervolg van tyd van bediend, om inzonderheid den Koning van *Siam* te beteugelen: doch laat ons deeze Stad nog wat byzonderder beschryven.

Malakka is omtrent honderd vyftig Duitsche Mylen ten noorden van *Batavia*, op 2 graaden 28 minuten noorderbreedte, en op de vaste Kust van *Maleijen* gelegen. Zy heeft dit met alle andere groote Steden gemeen, dat haare beginselen gering geweest zyn; want in den beginne was zy slechts een klein Vlekje, door eenige Visschers bewoond, die onder de gehoorzaamheid des Konings van *Siam* stonden; doch dit Vlek door één der Vorsten van *Java* destyds vermeesterd zynde, stichtte dezelve aldaar de Stad *Malakka*. Door den Koophandel, dien de Mooren, Persiaanen en Arabieren aldaar kwamen dryven, raakte zy hoe langs hoe meer in eenen bloeijenden staat, en omhelsde door dien weg

den

den Godsdienst van *Mahomet*. Gelyk nu de Portugeezen de eerste van de Europeërs zyn geweest, die ter ontdekking van nieuwe Landen her- en derwaards den grooten Oceaan bezeilden, zoo waren zy ook de eersten, die deeze Stad onder hunne Magt kreegen; want ten jaare 1511, wanneer *Emmanuel* Koning van *Portugal* was, kwam Don *Alphonsus d' Albuquerque* in de Indiën, en stelde zich in bezit van *Malakka*, 't welk toen al een Koningryk was en door *Mamud*, gelyk men hem noemt, bestierd werdt. De Portugeezen deeze plaats van groot belang vindende, waren niet in gebreken om ze in alle deelen tot eene bekwaame Vesting te maaken; zy bouwden daar een Kasteel, stichtten Kerken, Kloosters en Kapellen, en werden met een Bisschop vereerd, die, even als de Bisschop van *Cochin*, onder de Aartsbisschop van *Goa* stondt, doch toen zy 'er ruim eene Eeuw meester van geweest waren, wierdt het hun op de voorverhaalde wyze afhandig gemaakt.

„ De Stad is aan den Zeekant, aan een' Inham, op de vaste Kust van *Maleijen*, en met haar voornaamste Wallen, Vastigheden en zwaarste Gebouwen op eene Bergachtige hoogte „ gesticht. Het Slot is vry sterk, hebbende vaste Wallen, „ Muuren en Punten, die, Bataviers gewyze, van Geschut en „ Oorlogtuig zoo wel voorzien zyn, dat men in staat is om „ een' magtigen, zoo Europeaanschen als Oosterschen Vyand „ het hoofd te doen stooten. Men heeft 'er bewaame Straaten, „ die, naar de Oosterfche wyze, ongeplaveid zyn, alsmede „ Pleinen en Wandelwegen.

„ Langs deeze Vesting komt eene zagtvlietende Rivier, van „ ouds de *Rivier Crysorant* genoemd, zeewaards rollen, en tusschen de Stad en de Vesting doorstroomen. De Stad is in „ vervolg van tyd taamelyk bevolkt geworden, bestaande de Inwoonders, als ten deele gezegd is, uit Maleijers, die het „ grootst getal uitmaaken; voorts uit Mooren, Chineezen en „ andere Indische Volken, behalve eenige Nederlanders. De „ Vesting heeft gemeenschap met de Stad door eene Ophaalbrug „ die over de tusschen beide loopende Rivier legt. De Baai, „ welke zeer bekwaam is, pronkt dikwyls met een groot aantal „ rykgelaaden Schepen, en de mond der rivier krielt somtyds „ van allerlei zonderling slag van Vaartuigen. De omliggende

„ Lan-

„ Landeryen, zyn niet zeer vruchtbaar, zoo dat men aldaar niet
„ grootelyks op Vruchten en Ooft kunne roemen, en by gevolg
„ zouden 'er de Leevensmiddelen fchaars zyn, ten ware zy ze
„ van elders kreegen."

Doch om ons by dit Gewest niet te lang op te houden zullen wy 'er van afftappen, na een korte fchets van de zeden en, het geene men Geleerdheid noemen kan te geeven. Zy hebben eene geringe Kleeding, welke alleen beftaat in een kleed, of Sluijer, om het onderlyf geflagen, 't bovenfte deel des lighaams is naakt, zoo wel by de Vrouwelyke als Mannelyke kunne. Hun haïr, dat, gelyk de overige deelen van hun lighaam, zwart en zeer lang is, befmeeren zy met Klapperoly, om het te doen glimmen, 't welk by hen een fieraad is, waar op zy niet weinig moedig zyn; voorts draagen fommigen, en denkelyk zullen deeze de vermogendften zyn, Armringen en Oorfierfels. Deeze Maleijers zyn vernuftig en hebben eene groote zucht voor de Dichtkunde; „ de vloeijende Maleifche Taal fchynt uit deeze Gewesten
„ oorfpronglyk, en van daar door meest alle de Oosterfche Deelen verfpreid te zyn, gelyk dezelve fchier overal, even als op
„ *Batavia*, gemeenzaam gefprooken wordt, en voor den Vreemdeling zeer gemaklyk te leeren is."

Dus verre hebben wy de voornaamfte zaaken, deeze onze Nederlanden betreffende, ingezien, laat ons nu de overige Gebeurtenisfen, zoo die ons rechtftreeks aangaan als die, by welken wy meer of min belang hadden, in order verhaalen.

De twist tusfchen deezen Staat en den Koning van *Deenemarken* bleef geduurende dit jaar nog in denzelven ftand, tot groot nadeel van belang hebbende partyên. De Staaten Generaal waren des te meer getroffen op dien Vorst, om dat hy de Ambasfadeurs, door hen voorleeden jaar derwaards gezonden, zoo onheusch behandeld hadt; 't is waar, hy ontfchuldigde zich deswegens by een Manifest, en beweerde daar in dat hy zulks niet gedaan hadt, maar hun Hoog Mog. waren echter niet voldaan. De zaaken namen dus, verre van te verbeteren, hoe langs hoe flechter uitzicht. *Denemarken* hadt in de maanden January, February, Maart en April Volk, zoo te water als te land, doen werven, en alle zyne Oorlogfchepen naar de *Sond* gezonden, 't welk duidelyk aantoonde dat hy zyne voorgewende Rechten, willens

lens onwillens, meende te bekomen; doch de Algemeene Staaten 1640.
floegen een anderen weg in, zy verbooden op den 14 Maart, dat geene Inwoonders van de Vereenigde Gewesten, op ftraffe van Schip en Goederen, op de *Sond* en naar de Oostzee zouden vaaren. Dit was voor de Stad *Dantzich* en *Poolen* zeer nadeelig, alzoo het Koorn daar moest blyven, en dus tot een geringen prys geraakte, terwyl het in de Nederlanden zeer duur werdt. Hier kwam nog by dat de Salpeterhandel, door Deenemarken geftremd, zeer verliep, en, doordien hy eenige Schepen met deeze ftof geladen ophielt, en voor zyn eigen Ryk liet ontlasten, zoo fteeg dezelve alhier niet alleen zeer hoog in prys maar de Kooplieden van verfcheidene Provintiën, inzonderheid die van *Amftel-dam*, leeden 'er groote fchaden by.

De Kooplieden van *Hamburg*, *Lubek*, *Straalzend* en andere Steden waren by hunne Regeering over de onbillykheid van den Deenfchen Vorst klachtig gevallen, en deswegens waren ook Gezanten van die Steden naar Deenemarken gezonden, om den Koning van zyne eifchen zoo niet te doen afzien, dezelven ten minften te maatigen, waar op de Heeren Algemeene Staaten ook uit waren, zoekende by Vermaanbrieven de zaak tot een goed Verdrag te brengen, zyne Majesteit daar by onder 't oog brengende, dat men de Tollen niet boven billykheid verhoogen mogt, maar verplicht ware de Oude Rechten, Overeenkomsten en vastgeftelde Verdragen gemoedelyk te onderhouden: doch alles was even vruchteloos, en wat hier verder den uitflag van geweest is, zullen wy in het vervolg zien, en den Leezer by deeze gelegenheid eenig nader denkbeeld van dit misnoegen geeven, waar uit duidelyk zal blyken, dat de Koning van Deenemarken tegen de billykheid handelde, en dus aan deezen Staat rechtmaatige redenen tot ongenoegen gaf.

„ In den jaare 1544, wanneer het Erf-Tractaat te *Spiers*,
„ tusfchen alle de Nederlanden en het Hof van Deenemarken
„ wierdt gefloten, betaalde men geene Tollen in dat Ryk, als
„ alleen van Goederen, die uit Schepen, welken hunnen Last
„ braken, wierden verkocht, gelost of opgeflagen; en alle Sche-
„ pen, die alleen door de *Sond* zeilden, zonder last te breeken,
„ betaalden niets, en hadden nooit te vooren iets betaald, ten zy
„ alleen een Vuur- of Baakgeld voor de Baaken en Tonnen, die

„ zyne Deensche Majesteit in de *Sond* hadt opgerecht, om de „ Vaart veiliger te maaken.

„ Koning *Frederik* de II, zich van de ongelegenheid, waar „ in de Nederlanden door hunne beroerten waren, willende be„ dienen, zette eene nieuwe, ongehoorde, en by geene Natie „ in de wereld gebruikelyke Belasting op de Schepen, die de *Sond* „ alleen doorzeilden. De zaaken in de Nederlanden in eenen „ schyn van stilte geraakt zynde, keerden de Staaten van Holland „ zich tot den Hertog van *Alba*, om het nieuwe en uitspoorige „ Lastgeld, 't welk hunne Ingezetenen, die door de *Sond* voe„ ren, van wege den Koning van Deenemarken afgeperst wierdt, „ te doen afschaffen. De Hertog van *Alba* deswegens eenen „ ernstigen Brief aan den Koning van Deenemarken geschreeven „ hebbende, werdt het nieuwe Lastgeld weder afgeschaft; maar „ de Beroerte in 't vervolg wederom vernieuwd en zoo hoog ge„ reezen zynde, dat de Hertog van *Alba* die niet magtig konde „ worden, vernieuwde de Koning 't afgeschafte Lastgeld weder. „ De Hertog van *Alba* schreef hem daar over niet minder ernstig „ dan te vooren, om hem tot deszelfs afschaffing te beweegen; „ maar de Koning, ziende dat *Alba* toen de handen te vol hadde, „ om iets anders dan woorden te kunnen gebruiken, bleef dien „ vorderen, en de andere Koningen van Deenemarken hebben „ *Frederik den* II, sedert het jaar 1568, in die afpersingen en „ knevelaaryën gevolgd, zonder dat de Algemeene Staaten, door „ verscheidene Bezendingen, sedert aan het Hof van Deenemar„ ken gedaan, derzelver afschaffing hebben kunnen verwerven. „ Om de voorgemelde Lastgelden en Knevelaaryen op een lyde„ lyken voet te brengen, maakten de Algemeene Staaten in den „ jaare 1613 een Verbond, eerst met de Stad *Lubek*, daar na met „ de gemeene Hanzeesteden, en ook met den Koning van *Zwee*„ *den*, welke Verbonden van vrucht en uitwerking waren, zoo „ lang zy duurden, nademaal de Koning van Deenemarken wat „ meer maatigheid in het heffen van voorschreevene Lastgelden „ in de *Zond* gebruikte.

„ Maar gemelde Tractaaten uit, en de Koning van Zweeden „ in den Oorlog in Duitschland ingewikkeld zynde, begon de „ Koning van Deenemarken in 1629 de Tollen in de *Sond* te „ verdubbelen, maar 's jaars daar na verminderde hy die weder

„ tot

„ tot byna op den ouden voet. In den jaare 1631 voerde de Ko-
„ ning den dubbelen Tol van 1629 weder in, het welk hunne
„ Hoog Mog. verplichtte de Heeren *van Beveren*, *van Waveren*
„ en *Scheffer*, als Gezanten te zenden aan den Koning, die hen
„ weder gaan liet met goede woorden, welken omtrent een rond
„ jaar zonder uitwerking bleeven, invoege dat die ondraaglyke
„ Tol in den jaare 1632 eerst afgeschaft, en sedert met wat meer
„ maatigheid geheven wierdt tot den jaare 1634, wanneer de
„ dubbele Tol van 1629, en de enkele van 1628, tegelyk weêr
„ opgesteld en geheven zyn. 's Jaars daar aan werdt die zwaare
„ Tol weêr afgeschaft, en geheven op den voet van den jaare
„ 1630 tot den jaare 1638, wanneer de zwaare en de gemeene
„ Tol gezamenlyk weêr opgesteld en geheven wierden. Maar
„ in 1639 is die ondraaglyke Tol, gelyk wy toen verhaalden,
„ nog verhoogd geworden met een honderdsten Penning door-
„ gaans op alle Waaren, met veertien Ryksdaalders op het hon-
„ derd pond Salpeter of Buskruid, vier Ryksdaalders op een stuk
„ fyn Fluweel, en in Juny deszelven jaars werden deeze zoo on-
„ draaglyke Tollen nog verdubbeld voor alle Schepen, vaarende
„ op, of komende van *Koningsbergen*. De Bontwaaren wierden
„ uitspoorig bezwaard, en alle deeze verhoogingen en verdubbe-
„ lingen wierden nog verdubbeld, voor zoo veel de Tonnewaaren
„ belangde, zyne Majesteit begeerende, dat men voortaan twaalf
„ Tonnen voor een Last zoude rekenen, in plaats dat men van
„ te vooren vierentwintig Tonnen in 't Last gehad, en op dien
„ voet betaald hadde".

Alvoorens wy echter van deeze zaak afscheiden, moeten wy zeggen, dat hunne Hoog Mog., om deeze onbillyke eischen van Deenemarken zoo veel af te keeren als mogelyk was, de Heeren *Albert Zonk* en *Willem Boreel* naar *Zweeden* zonden, om met die Kroon een Verbond tegen Deenemarken aan te gaan, 't welk in 't begin van de maand September zyn beslag nam; doch welke de uitwerking daar van is geweest zal in 't vervolg gemeld worden.

Wy hebben gezien dat de Koningin van Frankryk na twintig jaar gewacht te hebben, eindelyk een Zoon gebaard heeft; in dit jaar, en wel op den 29 September, beviel zy van een' Tweeden Prins, die Hertog van *Anjou* genoemd werdt.

Wanneer de tyding nu ook in Frankryk was gekomen van de

 on-

onderhandeling des Prinſen van Orange met Engeland, over 't voorsz. Huwelyk van zynen Zoon met 's Konings Dochter, zoo verwekte dit aan dat Hof niet weinig bekommering, om dat men overtuigd was en gezien hadt, dat Koning *Karel* zeer Spaanschgezind was, en men dacht derhalve dat deeze ſtap zeer ſchadelyk konde zyn aan 't Verbond, het welk Frankryk met de Algemeene Staaten ſedert eenige jaaren onderhielt. De Koning en zyn Raad vonden derhalve goed, om hunne Hoog Mog. in 't zelfde gevoelen tegen Spanje te onderhouden, den Heer *de la Thuillerie* herwaards te zenden, en ten dien einde gaf men dien Koninglyken Raadsheer een *Memorie* mede, waar na hy zich te gedraagen hadt. Dezelve behelst te veel byzonderheden, en geeft tevens te kennen hoe men in Frankryk nopens zyne Hoogheid dacht; om ze hier niet in te voegen; doch eer wy derzelver inhoud melden, zullen wy zyne inhaaling verhaalen.

De Heer *de la Thuillerie* begaf zich dienvolgens naar *'s Gravenhage*, alwaar hy in 't begin van November aankwam, en aan de *Hoornbrugge* door Prins *Willem*, zoon van zyne Hoogheid, ingehaald werdt, 't welk voor deezen door den Prins zelven plagt te geſchieden. Wy zullen by deeze inhaaling wat blyven ſtaan, om dat 'er iets voorviel wegens den rang, 't welk niet weinig verwarring moet veroorzaakt hebben. Om deeze inhaaling dan te luisterryker te maaken, ſchikten de vreemde Ministers, naar gewoonte, hunne Koetſen derwaards, onder anderen de Zweedſche Ambasſadeur *Camerarius* en de Reſident *Spiering*, wier Koetſen elk met zes paarden beſpannen waren. De Koets van den Heer van *Brederode* was ook met zes paarden beſpannen. De ſtoet op het *Binnenhof* vergaderd zynde, liet de Koetſier van *Brederode* de Koets van gemelden Ambasſadeur *Camerarius* vooruitryden, doch wanneer die van *Spiering* wilde volgen, ſtelde de Koetſier van *Brederode* zich daar tegen; dan gelyk de andere niet wilde onderdoen, zoo reedt elk met geweld om naast aan *Camerarius* te volgen. De Postillon, die op de voorſte paarden van *Brederode* zat, geen beter middel weetende om de eer van zynen Meester op te houden, ſprong van zyn Klepper af, en ſneedt de zyſtrengen van *Spierings* Paarden met een klein Mesje aan ſtukken, waar door *Brederodes* Koets voorkwam. Dees behandeling kon den Reſident niet als vertoornen, ook liet hy, toen zyn Rytuig te huis kwam, inderyl ander

Tuig

Tuig aanſpannen, en ſchikte 't zelve met alle zyne Lakeijen, ieder met een groot Rapier gewapend, naar de *Hoornbrug*, om wederwraak te neemen, en de Koets van *Brederode* uit den rang te brengen. Wanneer het nu ter zaak kwam, bejegende de Koetſiers elkander zeer familiaar met Zweepſlagen, 't welk de Lakeijen van myn Heer den Reſident hunne lange Rapieren in de Schede deedt houden, en het ſchynt dat de Koetſier van *Brederode* op deeze oefening beter afgerecht was, dan die van *Spiering*, want hy bleef voor en in rang. De Heer *Spiering* viel, als te denken is, klachtig aan zyne Hoogheid, die de zaak aan hun Hoog Mog. overgaf, en *Spiering* kwam daarom ook op den 19 November in hunne Vergadering; doch de Heer *Terestein* werdt bevolmagtigd om dit misnoegen tusſchen partyen te vereffenen, 't welk op die wyze geſmoord werdt.

Dit geval vertoonen wy in de volgende Plaat.

„ Hier ziet men de Hoornbrug buiten *'s Gravenhagen*, alwaar
„ twee Koetſen, ieder met zes Paarden beſpannen, elkander wil-
„ lende voor by ryden, de Koetſiers malkanderen met Zweepſlagen
„ zoeken tegen te houden, terwyl 'er eenige Koetſen voor af-
„ gaan, en anderen nog achtervolgen om den Franſchen Am-
„ basſadeur, die van verre aankomt, in te haalen".

„ De

De voorgemelde Memorie nu is van den volgenden inhoud.

„ De Heer *de la Thuillerie* zal zich zoo spoedig, als hy kan, „ naar den *Haag* begeeven, en van daar by Myn Heer den Prins „ van Orange in zyn Leger gaan.

„ Hy moet weeten, dat het voornaamste doelwit zyner reize „ is, om het Bestand, en de Handelingen, die tot dat einde mogten „ gehouden worden, te verhinderen; doch hy moet niet te ken„ nen geeven, noch laaten blyken, dat wy vreezen dat de Hee„ ren Staaten, noch Myn Heer de Prins van Orange, in staat „ zyn, om een besluit, zoo *strydig tegens hunne Verbonden, Eer „ en Belang*, te neemen, indien hy nogthans ontdekt, dat men „ aan eene dusdanige Handelinge bezig is of denkt, dan moet „ hy uitspatten, zoo 't behoort.

„ Het voorwendsel van de reize des gemelden Heeren *de la „ Thuillerie* moet zyn, dat de Koning de Heeren Staaten niet „ langer zonder een Ambassadeur heeft willen laaten, en dat hy, „ door de tegenwoordige Bezending van denzelven, hen by deeze „ gelegenheid heeft willen troosten wegens den kwaaden uitslag „ hunner Wapenen in dit jaar, en niet om zich te beklaagen, „ dat zy al 't geene niet gedaan hebben, wat aan zyne Majesteit „ beloofd geweest was, die echter niet twyfelt, of myn Heer de „ Prins van Orange heeft gedaan al wat hem mogelyk was, om „ in zyne voorneemens wel te slaagen.

„ Voornoemde Heer *de la Thuillerie* zal vervolgens aan de Hee„ ren Staaten en den Prinse van Orange doen verstaan het vast „ Besluit, dat de Koning heeft, om den Oorlog met alle magt te „ doen stand houden, tot dat zyne Wapens, en die zyner Bond„ genooten, de Vyanden tot eene *Goeden Vreden*, waar by alle „ de Belanghebbers billyk hunne rekening vinden, noodzaaken.

„ Wanneer de Heeren Staaten, of de Prins van Orange, hem „ ten deezen opzichte te kennen geeven, dat hun Staat noodig „ heeft met geld ondersteund te worden, om den Oorlog met „ kracht te handhaaven; zal de voorsz. Heer *de la Thuillerie* ant„ woorden, dat hy niet twyfelt, of de Koning zal altyd, in al „ wat hem mogelyk is, zynen goeden wille aan de Heeren Staa„ ten betoonen; doch dat, dewyl hy zyne kosten jaarlyks ver„ meerdert, om den Oorlog, dien hy van alle zyden, zoo bin„ nen als buiten zyn Koningryk, voert, krachtdaadig voort te

„ zet-

„ zetten, 't min redelyk schynt, dan voorheen, om het zelve „ uit zyne Kisten te begeeren, byzonderlyk door de Heeren Staa- „ ten, die noodig geacht hebben om zyne Majesteit tot den „ Vredebreuk te doen besluiten; dat dienvolgens het Tractaat „ van 1635 hen verplicht, om den Oorlog, zonder eenige by- „ stand van Geld, op hunne kosten te voeren: hy zal aantoo- „ nen, dat men, gelyk ook waar is, sedert de opening van den „ Oorlog, in 1635 gedaan, nooit eenigen bystand in geld heeft „ gedaan, uitgenomen ten gevalle van buitengewoone poogin- „ gen, die zy zich verbonden te doen om byzondere oogmerken, „ die te groot waren, dan dat hun bereik en magt hun konden „ toelaaten om ze te onderneemen.

„ Na zoodanig een antwoord zal de gemelde *de la Thuillerie* hun „ vertoonen, dat het geene hy hun zegt hem door de kennisse van „ zaaken is ingegeeven, en niet door een volstrekt bevel, dat „ hem gegeeven was om 'er dus over te oordeelen, zyne Majes- „ teit, noch zyn Raad, niet voorzien hebbende dat deeze vraag „ hem zoude gedaan worden; maar integendeel gedacht dat ze „ niet zoude gedaan worden, dat de Heeren Staaten eerder „ moesten besluiten, om te voldoen aan de verplichting hunner „ Tractaaten, door den Oorlog naar hun bereik en magt voort „ te zetten, dan om oogmerken te smeeden, die, om dat ze te „ groot zyn, ligtelyk niet kunnen gelukken, even als het hun „ in dit jaar gebeurd is. Hy zal hun nogthans betuigen, dat ze „ aan 't Hof mogen schryven 't geene zy nuttig voor het ge- „ meen welzyn oordeelen, hunne Ambassadeur daar mede belas- „ ten, of zelfs een buitengewoonen Ambassadeur zenden, by al- „ dien hun zulks goeddunkt, hen verzekerende dat hy, die van „ hunnen kant zal komen, by zyne Majesteit en deszelfs Raad „ wel ontfangen zal worden.

„ De gemelde Heer *de la Thuillerie* weet, dat myn Heer de „ Prins van Orange ernstig voortgaat, en, door de voortzet- „ ting des Oorlogs, begeert te trachten, om zich voor den kwaa- „ den uitslag, die hem in het tegenwoordig jaar gebeurd is, in „ het aanstaande te wachten: hy moet niets wat hy dienstig oor- „ deelt nalaaten, om hem met behendigheid in deeze goede „ voorneemens te bevestigen.

„ Maar ingevalle hy bemerkte, dat hy andere gedachten had-

„ de en genegen ware, om met de Vyanden eenig geheim Verbond aan te gaan, dan zal hy trachten de geenen te onderschéppen, die betere gevoelens hebben in het lighaam der Staaten (alwaar het niet kan zyn, of 'er doen zich verscheiden Lieden op, schrander genoeg om te zien, dat het *zich te verderven is van Frankryk af te scheiden*) en hen, zoo veel hy kan, tot deeze einden, die 't belang van hunnen eigen Staat zyn, doen medewerken.

„ Ondertusschen zal hy zich by deeze gelegenheid gedraagen met zoo veel behendig- en voorzichtigheid, dat Myn Heer de Prins van Orange geen reden hebbe, om daar uit argwaan op te vatten, waar door hy tot een kwaad besluit gebragt mogt worden.

„ Hy kan aan de gedachte Heeren Staaten in 't gemeen, en aan ieder van hen in 't byzonder, doen gelden, de groote Onderstanden, die zy steeds van Frankryk ontfangen hebben, hun te verstaan geeven, de standvastigheid, waar mede dit Hof hunne Belangens is blyven aankleeven, 't voordeel en de zekerheid, die zy zullen hebben met zich daar aan verknocht te houden, en *hunnen onvermydelyken ondergang*, *zoo zy zich daar van afscheiden.*

„ De gezegde Heer *de la Thuillerie* zal een afschrift hebben van de Verbonden, tusschen zyne Majesteit en de Heeren Staaten gemaakt, sedert den jaare 1634 tot het laatstverloopen jaar, waar uit hy zien zal, welke de wederzydsche verplichtingen zyn, en hy zal al wat van hem afhangt bybrengen om te maaken, dat ze stiptelyk onderhouden worden van den kant der Heeren Staaten, zoo als zyne Majesteit van zyne zyde ook doen zal.

„ Het laatste Tractaat is tusschen myn Heer den Kardinaal van *Richelieu* en myn Heer den Prins van Orange geschied, by welks inhoud de Heer *de la Thuillerie* zal zien, dat de Koning zeer veel gedaan heeft boven 't geene zyn Excellentie uit naam van zyne Majesteit beloofd hadt, en dat myn Heer de Prins van Orange zich kunne wyten *byna in alles*, waar toe hy verplicht was, *in gebreken te zyn gebleeven*, hebbende niet anders gedaan dan de doortochten der Grachten, die by *Bruggen* zyn, te beproeven, zonder het voorneemen, dat hy voorgesteld hadt, ter uitvoer te brengen, noch de Vyanden, die zich daar tegen stelden, te bevechten, gelyk hy zich verbonden hadt om te doen.

„ In

„ Indien genoemde Heer Prins van Orange aan den Heer *de* 1640.
„ *la Thuillerie* spreekt van zekere gesprekken, welken hy aan
„ den Heer *d'Estrades* heeft gezegd, dat men van hem ten Hove
„ hadt gehouden; zal hy hem verzekeren, dat dit berichten zyn,
„ boosaartiglyk gemaakt, met voorneemen om hem te steeken,
„ en dat zyne Majesteit en zyn Excellentie altyd zeer verre van
„ soortgelyke gedachten zyn geweest; hy zal hem te kennen
„ geeven, dat hy van de zaaken der wereld te wel onderricht is,
„ om niet te weeten, dat *de slechte uitslagen steeds van ongunstige*
„ *gesprekken gevolgd worden*, *dat de Koning in zyne Staaten*, *noch*
„ *zyn Raad*, *daar van niet vry zyn*, alwaar het niet mogelyk is
„ zoo veele duizenden tongen te bedwingen.

„ Voorsz. Ambassadeur moet weeten, dat de *geest van gemel-*
„ *den Heer Prins van Orange zeer bedekt is*, en dat hy een gantsch
„ byzondere zorg draagt om zyne voorneemens te verbergen;
„ daarom zal hy zich byzonderlyk bevlytigen dezelven te door-
„ gronden, om te oordeelen of de Verzekeringen, die hy hem
„ van 's Konings wege zal gegeeven hebben, hem in den vereisch-
„ ten staat gebragt zullen hebben.

„ De byzondere omgang, dien de Heer *d'Estrades*, sedert
„ eenige jaaren, met den Heere Prins van Orange heeft gehad,
„ zal den Heer Ambassadeur grootelyks in staat stellen, om het
„ humeur, waar in hy zyn zal, te kennen.

„ De Heer Ambassadeur moet weeten, dat gemelde Heer
„ *d'Estrades* voorheen order heeft gehad, om by den Heer Prins
„ van Orange aan te houden, dat hy zyn Leger niet voor de
„ maand November in Bezetting zende; waar omtrent hy van
„ den Heer *d'Estrades* zal verstaan wat myn Heer de Prins zal
„ geantwoord hebben, en zien of het noodig zal zyn om daar op
„ weder aan te dringen, ten einde de Prins een stellige belofte
„ op dit onderwerp moge doen.

„ De Koning begeert zulks op den voorsz. Heer Prins en op
„ myn Heeren de Staaten, uit oorzaake van de berichten, die
„ zyne Majesteit ontfangen heeft, dat de Kardinaal-Infant voor-
„ neemens is, om, op 't einde van den Veldtocht, eenige poo-
„ ging te doen, en ten dien einde by het Leger, 't welk hy om-
„ trent deeze Kwartieren heeft, dat van den Graaf *des Fontaines*
„ te voegen; 't welk hy gemakkelyk zou kunnen doen, indien
„ gemelde Heer Prins zyn Leger, voor de opgenoemde maand

„ November, in de Winterkwartieren zondt. Dit is het minste „ dat zyne Majesteit van hem kunne verwachten, na den buiten- „ gewoonen bystand, dien hy van Frankryk heeft ontfangen. „ De gedachte Heer *de la Thuillerie* kan daar op ook by de Hee- „ ren Staaten aandringen, doch byaldien hy van den Heer *d'Es-* „ *trades* verneemt, dat myn Heer de Prins van Orange hem be- „ loofd hebbe daar omtrent te doen het geen de Koning be- „ geert, moet hy de gezegde Heeren Staaten daar van niet „ spreeken.

„ Zoo men den meergenoemden Heer *de la Thuillerie* spreekt van „ de geruchten, die geloopen hebben, van een Verbond met den „ Bisschop van *'s Hertogenbosch*, zal hy zeggen dat het beste ant- „ woord, dat hy doen kan, en de gevoeligste straffe, die de „ Spanjaarden wegens zoodanig eene konstgreep hadden kunnen „ ontfangen, de verovering van *Atrecht*, 't nadeel, dat 's Ko- „ nings Wapenen hun in Italie toebrengen, en 't Gevecht van „ de Indische Vloot door den Markgraaf *de Brezé*, is.

„ Hy zal hun vervolgens kunnen zeggen, dat de Koning mo- „ gelyk een gelyke konstgreep van de Spanjaarden gemyd heeft, „ door de weigering, die hy sedert de belegering van *Atrecht* ge- „ daan heeft, van een Vrygeleibrief voor Broeder *Joan van St.* „ *Augustyn*, den Biechtvader van den Kardinaal-Infant, den wel- „ ken hy naar Spanje wilde zenden.

„ De Heer *de la Thuillerie* zal hun vertoonen, dat, verre dat „ zy grond zouden hebben van eenige argwaan op te vatten, 'er „ integendeel niets is, het welke zyne Majesteit niet zoude doen, „ om de belangen van de gemeene zaak voort te zetten.

„ Dat hy, ter deezer oorzaake, sints kort den Heer *Mazarini* „ heeft gezonden, om by de *Capitulatie* van *Thurin* tegenwoor- „ dig te weezen, indien God dezelve in 's Konings handen stelt, „ en om, zoo het mogelyk is, zoo veel te weeg te brengen; „ dat men niet alleen de Stad, maar ook zoo volkomenlyk den „ Prins *Thomas* overwinne, dat hy zich openlyk by 's Konings „ Wapens, tegen de Spanjaarden, voegt.

„ De gezegde Heer *de la Thuillerie* zal eene byzondere zorg „ draagen, om met Mevrouw de Prinsesse van Orange voorzich- „ tig om te gaan, en *Haar*, zoo veel hem mogelyk, is, te vleijen, „ zonder nogthans eenige Laagheid te begaan.

„ Met gelyke zorg zal hy ook den Heer Prins van Orange ver-

„ ze-

„ zekeren van de toegenegenheid van zyn Exellentie, en van de
„ achting voor zyn Persoon, die zoodanig is, dat hy zelve be-
„ merkt zal kunnen hebben dat, offchoon de zwaarigheid des tyds
„ zyne Excellentie belet hebbe te voldoen aan 't geen, waar toe
„ hy door 't Verbond van 't voorleeden jaar, met zyne Hoogheid
„ gemaakt, verplicht ware; hy echter niet in gebreken heeft willen
„ blyven, om het derde kwartier te doen betaalen, volgens den
„ inhoud van gemelde Tractaat. Hy zal Mevrouw de Prinses te-
„ vens verzekeren van de toegenegenheid en dienswilligheid van
„ myn Heer den Kardinaal.

„ De Heer *de la Thuillerie* moet weeten, dat de Heer Kardinaal
„ nog van meening is, om de vier Kwartieren te doen betaalen,
„ 't welk niets kan verhinderen, ten zy myn Heer de Prins van
„ Orange zich volstrekt tegen de zaaken van Frankryk aankan-
„ tede, als door zyn Leger de Bezetting te doen betrekken voor
„ het einde van de maand October.

„ 't Zal aan de voorzichtigheid van den Heer *de la Thuillerie*
„ overgelaaten worden, om acht te slaan, dat myn Heeren de Staa-
„ ten, of de Prins van Orange, geen valsche argwaan van 't Be-
„ stand willen geeven, om den Koning te ligter tot de van hem
„ begeerde hulp te brengen; in dit geval zal de Heer *de la Thuillerie*
„ langsaam toestappen, en hun aantoonen dat de Koning daar voor
„ niet beducht is, wel weetende dat zy *te veel eer* bezitten, om
„ iets tegens hun woord en verbindtenis te doen, en dat ze te
„ staatkundig zyn, om zich van eene Magt, die alleen in staat is
„ om hen *te beschermen*, af te scheiden.

„ Het is van groot belang, dat de Heer *de la Thuillerie* myn
„ Heer den Prins van Orange *zachtelyk* doe gevoelen, dat men
„ eenige kennis van *Sedan* ontfangen hebbe, dat de Heer van
„ *Bouillon*, zich in eenige onderhandeling met de Spanjaarden,
„ onder voorwendsel en naam van zyne *Gasten*, vermengende,
„ dezelven in hoop hielt van eenig Verbond tot een geheim Be-
„ stand met de Heeren Staaten en den Prins; dat de Koning het
„ voor gewis houdt, dat myn Heer de Prins van Orange niets
„ van deezen stap weet, waar van zyne Majesteit heeft gedacht
„ dat hy des te meerder moest gewaarschouwd zyn, op dat hy
„ 'er voor zy, naar dat hy het noodig bevindt.

„ De Heer Ambassadeur zal myn Heer den Prins van Orange
„ en de Heeren Staaten vertoonen, volgens 't Voorstel, 't welk

„ niet, in 't voorgaande jaar, door den Heer *d'Estrades* van wege „ myn Heer den Prins van Orange werdt gedaan, dat het waare „ middel, om *de Vyanden* in de Nederlanden *te verdelgen*, is, te „ verhinderen dat ze ter zee geen Tarwe in *Duinkerken* bekomen. „ Zyne Majesteit, het nut van zoodanig een Voorstel meer en „ meer aanmerkende, vooral tegenwoordig dat zy, door de in- „ neeming van *Atrecht* en de verwoestingen rondom *Ariën* aange- „ recht, beroofd zyn van de gemakken, die zy uit hunne beste „ Landen trokken; besluit dus om, indien de Heeren Staaten eene „ byzondere vlyt willen aanwenden, om de gedachte invoering „ van Tarwe te beletten, ten zelven einde agt of tien Fregatten „ te *Calais* gereed te houden.

„ Gelyk dit nu een nieuwe onkoste is, die Zyne Majesteit tot „ nog toe niet heeft gedaan, zoo acht hy dat dezelve by myn „ Heeren de Staaten moet aangemerkt worden, als eene nieuwe „ uitwerking van den goeden wille, die hy voor de gemeene zaak „ heeft, ten opzichte van welken zy verzocht worden het getal „ der Schepen, die zy gewoon zyn voor *Duinkerken* te houden, „ te vermeerderen, en ze vlytiger, dan weleer, te maaken, om „ de in- en uitzeiling uit deeze Haven te verhinderen.

„ De Heer *de la Thuillerie* zal de Heeren Staaten verzekeren, „ dat, ingevalle zy dit besluit neemen, de Koning byzonder be- „ vel aan de Gouverneurs van *Calais* en *Bologne* zal geeven, om „ hen met al hunne magt by te staan, en de Hollandsche Schepen, „ even als die zyner Majesteit zelve, te helpen, waar van zy „ reeds zulke voordeelige bewyzen ontfangen hebben, dat ze wel „ weeten dat, zonder bystand van myn Heer den Graaf van *Char- „ rot*, het hun onmogelyk geweest is 't Zeegevecht te winnen, „ 't welk ten allen tyde hunnen Staat zal doen uitmunten.

„ De Spanjaarden hebben, op aandrang van de Republiek *Ve- „ netie*, een' Vrygeleibrief vervaardigd, onder den naam van den „ Kardinaal-Infant, voor de geenen, welken myne Heeren de „ Staaten naar de Vergadering van *Keulen* zullen willen zenden; „ van welken Vrygeleibrief een Afschrift aan den voorsz. Heer „ Ambasfadeur zal worden gegeeven.

„ De wyze van dees Vrygeleibrief voldoet niet volkomenlyk aan „ gemelde Heeren Staaten, inzonderheid om dat zy, die ze ter „ gemelde plaats van *Keulen* zullen zenden, aldaar niet behoeda-

„ nigd

„ nigd zyn of als *Ambasſadeurs*, of als *Gevolmagtigde Gecommit-*
„ *teerden*, of wel als enkele *Gedeputeerden*.

„ Wat de hoedanigheid van *Ambasſadeurs* betreft, men heeft
„ hun doen verſtaan, dat het iets onnoodigs is, nademaal de gee-
„ nen, die de Koning en anderen zenden zullen, in den Vryge-
„ leibrief van Spanje en des Konings van *Hongaryë*, ook niet be-
„ tyteld zyn, en het van hunne Meesters afhangen zal, om ze
„ zoodanig te noemen, als zy 't zullen goedvinden.

„ Aangaande de hoedanigheid van *Gevolmagtigde Gedeputeerden*,
„ zy hebben reden, om daar op aan te dringen, overmits de Kar-
„ naal Infant deeze hoedanigheid, in ſoortgelyke Vrygeleibrieven,
„ aan de Gedeputeerden der Duitſche Vorsten en Steden, 's Ko-
„ nings Bondgenooten, gegeeven heeft.

„ Nogthans heeft men beproefd om aan de gemelde Heeren
„ Staaten te doen zien, dat zy den Vrygeleibrief van den Kardi-
„ naal-Infant konden ontfangen, zonder deeze zwaarigheid te
„ maak en, om dat hy in dien Vrygeleibrief de geenen, die zy
„ naar *Keulen* zullen zenden, op dezelve wys behandelt als hen,
„ die aldaar door den Koning van Spanje zullen gezonden worden;
„ daar in eene gelykheid tusſchen hem en hen onderhoudende,
„ gelyk de voorsz. Ambasſadeur zal bevinden by het leezen van
„ den gedachten Vrygeleibrief, 't welk genoemde Heeren Staa-
„ ten ſchynt te moeten voldoen.

„ Zy hebben deeze reden niet volſtrekt verworpen; myn Heer
„ de Prins van Orange eenigſins hebbende laaten blyken, dat zy
„ zich, ingevalle het nergens meer aan houdt dan aan de zending
„ van de Gedeputeerden van myn Heeren de Staaten naar *Keulen*,
„ om van den Vreden te handelen, van gemelden Vrygeleibrief
„ zoo als hy is, zouden kunnen bedienen; maar zy konden echter
„ niet toonen dat zy denzelven aannamen, vermits zy integendeel
„ verſtaan dat de hoedanigheid van Ambasſadeurs, of van Gevol-
„ magtigde Gedeputeerden, aldaar gebruikt moet worden.

„ Genoemde Ambasſadeur heeft hier in niets te doen, niet
„ raadſaam zynde dat hy zich in deeze zaak inmenge, om den
„ voorsz. Heeren Staaten geen gelegenheid te geeven te denken,
„ dat de Koning begeerde dat zy zich te vreden hielden met din-
„ gen, welken zy achten tot vermindering van de Souvereine
„ Waardigheid te ſtrekken. Hy moet niettemin van het boven-
„ gemelde nopens gedachten Vrygeleibrief onderricht zyn, gelyk

„ ook

„ ook van de redenen, die myn Heeren de Staaten kunnen bren-
„ gen, om zich daar mede te vergenoegen, ingevalle 't niet mo-
„ gelyk ware, om 'er een anderen te hebben, die noodig was
„ dat ze naar *Keulen* zonden". *Gedaan te* St. Germain in Laye den 17 September 1640 enz.

Ondertusschen was het Prinsdom *Catalogne* in de maand April van den Koning van Spanje afgevallen, ter oorzaake van de zwaare lasten, waar mede het sedert langen tyd gekweld was geweest, en de inkwartiering van eenig Krygsvolk, 't welk zeer grooten moedwil bedreef; de Inwoonders vatte de wapens op, dreeven 's Konings troepen uit hun Gewest en sloegen veele Spanjaarden dood. De Koning dit nieuw onweer met zachtheid willende verdryven, liet hun vergiffenis aanbieden, indien zy tot hunne voorige gehoorzaamheid wilde wederkeeren; maar zy betrouwden zich niet op 's Koning woord, en namen hunne toevlucht tot den Koning van Frankryk, die hun een onderstand van zesduizend man te voet en tweeduizend te paard beloofde. De *Cataloniers* hier door in hunne wederspannigheid des te meer gemoedigd, namen zoo veel volk aan als zy konden bekomen; echter scheenen zy nog eenige tederheid van gemoed overgehouden te hebben, alzoo hunne Geestelyken en Rechtsgeleerden beraadpleegden, *of het wel geöorlofd ware, om de Wapens, tot hunne verdeediging, tegens hunnen Souverein aan te neemen.* Doch hun opstand hadt voor hen geen voordeelige gevolgen, nademaal de Koning door den Margraaf *de las Veles* veele Steden innam, en was *Portugal* omtrent denzelven tyd ook niet afvallig geworden, zy zouden waarschynlyk geen twaalf jaaren in hunne wederspannigheid volhard hebben; want ten jaare 1652 bediende de Koning van Spanje zich van de Fransche verdeeldheden, hernam *Barcelona*, de Hoofdstad van *Catalogne*, en eenige andere plaatsen, en vervolgens al het overige van dat Gewest, het welk tot dien tyd toe onder de gehoorzaamheid van Frankryk was gebleeven.

Gelyk nu de Staatkunde der aardsche Mogendheden daar op uit is, om voordeel met kwaade gesteldheid der vyanden te doen, 't welk men zoo even aan Frankryk en Spanje gezien heeft, zoo zagen hunne Hoog Mog. deeze omkeering van *Catalogne* met geene onverschilligheid aan. Men hielt deswegens in *'s Hage*, zoo dra aldaar de tyding van dien opstand was overgeslagen, eene Conferentie over de middelen, om denzelven van wege deezen Staat

in

in ſtand te houden, en men vondt goed den Ambasſadeur *Lier* te belasten, dat hy desaangaande in onderhandeling zoude treeden met den *Kardinaal Duc*, om door den Minister van dezelve Kroon in *Catalogne* te laaten verneemen, of de diensten en bezending van wege deezen Staat aldaar ook aangenaam en van nut zouden zyn, en ingevalle zulks met ja beantwoord wierde, en hy zelf dit goedvonde, om dan, zonder tyd te verliezen, den Secretaris *Euskerken* terſtond met Geloofsbrieven te voorzien, ten einde dezelve een keer derwaards deede, en om de Beſtierders van 't gemeene Weezen in die kwartieren met beleefde woorden te bejegenen, en aan te duiden het belang, dat hun Hoog Mog. oordeelden te hebben aan de doorduuring of *Subſiſtentie*, en den voortgang van hunne zaaken; dat zy dienvolgens noodig hadden geacht om hem *Euskerken* opzettelyk derwaards te zenden, op dat zy door hem onderricht mogten worden van den grondelyken toeſtand en de gelegenheid der zaaken, en op welken voet, als mede hoe verre, men van wege deezen Staat met hen, in het begonnen Werk, zou konnen ſamenloopen, en alles te doen en by te brengen, wat van beide zyden het gemeen belang en de tydsomſtandigheid eenigerwyze zouden vorderen.

Dusdanig was de last van den Geheimſchryver *Euskerken*, waar uit genoegſaam op te maaken is, dat het doelwit hunner Hoog Mog. daar mede voornaamelyk was, om Spanje de handen van alle kanten vol werks te geeven, 't welk hunne wapens tegen die Kroon aan deeze zyde des te ligter zoude maaken, doch of dat geſchied zy, zal ons het vervolg leeren: thans kan men billyk beſluiten dat de magt van Spanje in dit jaar ſterk geſnuikt werdt, inzonderheid door de Staatsverwisſeling van het Koningryk *Portugal*, eene verwisſeling, die Spanje nog tegenwoordig heugt, gelyk wy nu zullen zien.

Niets geſchied 'er zonder reden, hoe goed en hoe kwaad die ook zy; doch in Portugal was de opſtand op de beste reden gegrond, alzoo het niet tegen een wettigen Koning, maar ten gevalle van den wettigen Troonsopvolger geſchiedde. Deeze afval was reeds eenige jaaren te vooren berokkend geweest, doch de gelegenheid was nu, door den voorgemelden opſtand in *Catalogne*, te voordeelig, om ze te verzuimen; derhalve bedienden zich de Portugeezen daar van, en met te gunstiger uitſlag, om dat ze door

den Kardinaal van *Richelieu*, den onzaglykſten Vyand van het Oostenrykſche Huis, daar in als by de hand geleid werden. Dit onweer, waar door Spanje van dit Koningryk beroofd werdt, brak op den 1 December deezes jaar in *Lisbon* uit, en hadt zulk een gewenscht gevolg, dat geheel Portugal den nieuwen Koning voor het einde der maand erkende, en dat in den tyd van een jaar alle de Steden en Provintiën van Azia, Afrika, Amerika en van de aan deeze Kroon onderhoorige Eilanden, de Spanjaarden wegjaagden, uitgezonderd de enkele Afrikaſche Stad *Ceuta* en 't Eiland *Verceres*, die vol Spanjaarden waren. Deeze gebeurtenis haalen wy opzettelyk aan, om dat onze Staat daar by groot belang hadt, gelyk ons in 't volgende jaar zal blyken, en daarom moeten wy dezelve wat vollediger verhaalen.

Koning *Philips de* II. van Spanje hadt zich in den jaare 1580, na den dood van Don *Sebastiaan* en den Kardinaal *Henricus*, door den Hertog van *Alba* meester van dit Ryk gemaakt, ten nadéele van de wettige Erfgenaamen, die niet vermogende genoeg waren, om deeze aanmaatiging met geweld te keer te gaan; dit was oorzaak dat Spanje aldaar tot deezen tyd toe den Ryksſtaf gezwaaid hadt, terwyl de Portugeezen ſteeds vuurig gewenscht hadden, om door een wettigen afſtammeling van hunne voorige Koningen geregeerd te worden. Deeze Afſtammeling nu was de Hertog van *Braganza*, die door het Spaanſche Hof wel niet uit den Lande verdreeven was, maar nogthans zoo kort gehouden wierdt, dat het gerust was dat hy geen kwaad kon doen. De zaaken waren in deezen ſtaat, wanneer 'er in 't voorgaande jaar een gerucht verſpreid werdt, dat Frankryk iets op Portugal voorhadt, dienvolgens kwam 'er bevel om een Leger in Portugal op de been te brengen, waar over de Hertog van *Braganza* tot Generaal werdt aangeſteld, hem was nogthans verbooden niet in *Lisbon* te komen, ten zy de Oorlog zulks was eiſchende, 't welk niet zonder reden geſchiedde, alzoo het Spaanſche Hof wel wist, dat zoo wel de Adel als het gemeene Volk hem genegen was. Dit bleek wanneer hy aldaar eens binnen kwam, ſchoon hy geen ander inzicht hadt dan om langs de Waterzyde naar *Paſſo* te gaan; want de toeloop van het Volk om hem te zien was zoo groot, dat veele perſoonen van gevoelen waren, dat de Adel en het Volk zich toen reeds voor hem verklaard moesten hebben.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1640.

Doch het was toen de tyd nog niet, alhoewel de Hertog zich niet ongenegen toonde aan hen, die hem daar over spraaken; hy hadt geen genoegsaame middelen tot zulk een bestaan, en veelligt was hy ook nog niet volkomen overtuigd van de waare gevoelens zyner Begunstigers. Hoe het hier mede ook zy, het lang in de asch gesmeuld hebbende vuur, moest eindelyk uitbarsten, 't welk ook ten dage voorsz. geschiedde op deeze wyze.

Veertig Heeren, die zich van de andere Belanghebbers verzekerd hielden, en 's Hertogs toestemming hadden, lieten zich des morgens in 't Paleis vinden, en, zoo dra het negen uuren was, werdt het teken gegeeven door het losbranden van een Pistool, waar op de saamgezwooren Heeren aanvielen, houwende, steekende en schietende op alles, wat hun in het Paleis voorkwam. De Hellebardiers wilden hun geweer opvatten om de Gaandery te verdeedigen, maar Don *Michiel de Almaeyde* en de andere Adelyke persoonen riepen: *Vryheid! Vryheid! lang leeve de Koning Don Jan de Vierde*, want dit was de naam, waar onder de nieuwe Koning uitgeroepen was. Op dit gerucht verborg zich de Geheimschryver *Vasconcella* in een Kas, doch eindelyk ontdekt wordende, wilde hy zich met een Carabyn, welke hy in de hand hadt, verdeedigen, maar hy werdt welhaast door de menigte overweldigd, omgebragt en ten Venster uitgesmeeten, 't welk het gemeene Volk zeer verheugde, alzoo het zelve hem zeer was haatende. Zoo rasch de Prinses van *Mantua*, Onderkoningin van Portugal, vernam wat 'er gaande was, trachtte zy in 't eerst het oproer door uit haar Venster te kyken te stillen; doch ziende dat zulks niets uitwerkte, begon zy het volk tot stilstand en tevredenheid te vermaanen, 't welk daar aan geen gehoor gaf, alhoewel het haar alle tekenen van eerbied toonde.

Dit geschiedde ook van den kant der saamgezwooren Heeren, die, wanneer ze in haare tegenwoordigheid verscheenen, haar te kennen gaven: dat het hun niet te doen ware om het leeven van een' Secretaris, maar om Don *Jan* te herstellen op den Troon, dien men hem nu zestig jaaren onwettig hadt onthouden, en zy verplichtten haar om aan den Gouverneur van het Kasteel te gebieden, niet te schieten; want dat zy anders in de Stad groote

ſchaden zouden veroorzaaken, 't welk dan meest ten nadeele van Spanje zoude uitloopen: dit werdt ingewilligd, en de Onderkoningin den volgenden nacht buiten *Lisbon* op een Koninglyk Huis in veiligheid gebragt.

Op deeze wyze wierdt eene gebeurtenis tot ſtand gebragt, die Spanje nog heden ten dage heugt. Maar gelyk niemand zonder Vyanden leeft, zoo hadt de nieuwe Koning van Portugal ook zyne Wangunstigers, ofſchoon men zich alomme in 't algemeen voor hem verklaard hadde. De Aartsbisſchop van *Braga* was een *creatuur* van Spanje, of van den Graave *d'Olivarez*, aan den welken hy dienvolgens dankbaarheid ſchuldig was. De Hertog *de Camina* en zyn Vader, de Markgraaf *de Villa Reaal*, droegen, hoewel zy aan 't Huis van *Braganza* vermaagſchapt waren, 't zelve nogthans eene oude jalouzy toe, en de Graaf van *Armamar* wierdt in hunne party ingewikkeld, en dus hielden zy gezamenlyk verſtandhouding met het Hof van Castilie. De nieuwe Koning kwam daar achter door eenen Beſpieder, *welken hy* in Castilie hadt, en die, in gezelſchap komende van eenen, dien de voorsz. Aartsbisſchop aldaar tot zyn Correspondent gebruikte, op eenig vermoeden, den Correspondent om het leeven liet brengen, het welk vervolgens gelegenheid gaf tot den dood der andere ſaamgezwoorenen; want uit de Brieven, die men by den omgebragten Correspondent vondt, ontdekte men de naamen van de ſaamgezwoorenen zoo wel als hunne beraamde ſamenzweering. De Koning by geluk deezen doorzicht nu in hun voorneemen hebbende, deedt de Schuldigen voorzichtiglyk, onder goeden ſchyn, ten Hove komen, gevangeneemen en hun *Proces* opmaaken, volgens 't welke zy ter dood veroordeeld werden. 's Nacht voor de uitvoering van dit Vonnis wierden de Markgraaf *de Villa Reaal*, zyn Zoon de Hertog *de Camina*, die, als gezegd is, Bloedverwanten van den Koning waren, de Graaf van *Armamar* en Don *Auguſtino Manuël*, in 't Huis van Don *Diego Duarte*, 't welk aan 't Paleis van *Lezia* ſtondt, gebragt; voor dit Paleis was een Schavot opgericht, waar op men langs een gaandery uit het voorsz. Huis kon komen. Boven op dit Schavot waren nog twee Stellagiën, op welkers hoogſte twee Stoelen ſtonden voor den Marquis en den Hertog zyn Zoon, op de naaste was een derde Stoel voor den Graaf, en een vierde op 't Schavot zelve

voor

voor Don *Augustino Manuël*. Des morgens gingen vier van de Rechters, nevens eenige Dienaaren, bezien, of alles op 't Schavot in order was, en kort daar na vertoonde zich een groot getal Aanschouwers. Thans zag men den Markgraaf *de Villa Reaal*, met een Stokje in de hand en een Mantel op de Schouders, ten voorschyn komen, die, zoo als hy op 't Schavot getreeden was, op zyne kniën viel, eenige Gebeden uitsprak, en eene lange reden tegens 't Volk hielt, waar in hy zich inzonderheid over zynen ongelukkigen dood beklaagde; voorts vraagde hy of 'er nog genade voor hem ware, waar op de menigte riep: *neen, neen, weg daar mede, weg daar mede*, 't welk aantoont dat de nieuwe Vorst ten hoogsten by zyn Volk bemind was; deeze uitroep des Volks deedt den Markgraaf een voorbeeld gebruiken, dat gantsch niet overeenkomstig was met een Verraader, *zoo riepen de Jooden*, zeide hy, *ook tegen Christus*. De Scherprechter zeide daar na overluid tot het Volk: „ De Koning, onze Heer, wil dat „ Recht geschiede, en dat Don *Louïs*, geweezen Markgraaf „ van *Villa Reaal*, het hoofd afgehouwen worde, gelyk aan een „ Verraader van zyne Majesteit, van de voornaamste Leden des „ Ryks en van de Gemeente, om welke misdaad ook zyne Goe„ deren verbeurd blyven voor de Konings Schatkist, en zyn „ gedachtenis uit de wereld verbannen wordt; is dat u goedvin„ den"? De gantsche menigte riep daar op, als uit eenen mond: *Ja, recht, recht*. Hier op wendde zich de Scherprechter tot den Markgraaf, bondt hem de armen en beenen aan zyn Stoel vast, in welken hy zich hadt nedergezet, en in plaats van hem het hoofd van achteren af te slaan, deedt hy hem het zelfde achter over op den Stoel, die tot dat einde was gemaakt, leggen, lag zyne linkerhand op het Voorhoofd des Markgraafs, terwyl hy met een Mes deszelfs strot en voorts het hoofd afsneedt, 't lighaam wierdt met een zwart zyden mantel overdekt.

De Hertog van *Camina* vertoonde zich op dezelve wyze in gezelschap, even als zyn Vader, van zyne Huisgenooten. De Scherprechter sprak dezelve woorden als te vooren, alleen met verandering van naam, waar na zich een aandoenlyk Schouwtooneel opende; want de Hertog worp zich, zoo als hy zyn Vaders Stoel voorbyging, voor deszelfs kniën neder, kussende en herkussende hem meer dan honderdmaal de voeten, met zulke eene

tedere vertooning van droefheid, dat de Toezieners, hoe verbitterd zy anders ook waren, tot medelyden bewoogen wierden en traanen ſtorteden, oordeelende dat hy hem door deeze beweeging om vergiffenis badt, als de oorzaak van zyn ongeval; voorts badt hy het Volk een *Pater Noster* voor zyne Ziel te zeggen, zette zich dus op zyn Stoel neêr en ontfing dezelve ſtraf als zyn Vader, ſchoon de gemeente liever gezien hadt, dat beiden, als Verraaders, van achteren onthoofd waren geworden, alzoo de andere wyze in Portugal voor eerlyker en deftiger gehouden wierdt, dan om van achteren onthalsd te worden.

Nu kwam de beurt van den Graaf van *Armamar*, die alleen van eenen Kamerdienaar verzeld was, en vervolgens van Don *Auguſtino Manuël*, die, gelyk de voorigen, den dood ondergingen. Twee werden 'er opgehangen, naamelyk *Petro Baerſa* en *Antonio Correa*; maar de Aartsbisſchop van *Braga* wierdt, alhoewel hy de eerſte Aanlegger van de opgemelde ſamenzweering ware, nevens eenige andere Geestelyke perſoonen, in hechtenis gezet. Dus kan men uit het een en ander beſluiten, dat, hoe voordeelig ſoortgelyke voorvallen zich ook toedraagen mogen, het natuurlyk onmogelyk zy, dat het zonder bloedſtortinge geſchiede.

Ten beſluite van dit jaar moeten wy nog melden, dat de jonge Keurvorst van de *Paltz*, *Karel Lodewyk*, weder in vryheid geſteld werdt. Hy was in het voorgaande jaar, op last des Konings van Frankryk, door wiens Ryk hy heentrok, om in Duitschland naar 't Weimarſche Leger te gaan, te *Moulin* gearresteerd, en naar het *Bois de Vincennes* in bewaaring gebragt. De Koning van Engeland liet zich grootelyks daar aan gelegen leggen, en door den Heere *Windebanck*, zynen Ambasſadeur, het ontſlag van zynen Neef verzoeken; doch het Franſche Hof ſcheen niet veel acht op dit verzoek te ſlaan. De Koningin van *Bohemen*, moeder van den gearresteerden Keurvorst, ſchreef deswegens eenen Brief naar Zweeden, waar in zy de bemiddeling van dat Hof verzocht, het welk ook van dien kant op den 19 December van 't voorleeden jaar geſchiedde, en de Koning van Deenemarken ſchreef mede daar over aan Frankryk, zoo dat men aldaar eenigſins begon te buigen, en eenige zachter voorwaarden voorſloeg, maar zy waren van dien aart, dat de Engelſche Ambasſadeurs, de Graaf van *Lancaster* en voorsz. Heer

Win-

Windebanck dezelven niet begeerden aan te neemen, waarom de Koning van Frankryk den Heer *de Believre* naar Engeland zondt. Dit en de tusſchenkomst van de Eedgenootſchappen *Zurich*, *Bern*, *Glaris*, *Bazel*, *Schafhauzen* en *Appenzell*, die den 10 Maart van dit jaar een Brief van bemiddeling aan zyne Allerchristelykſte Majesteit ſchreeven, behalve de voorſpraak van de reeds gemelde Mogendheden, bragt eindelyk te weeg, dat de Keurvorst en Paltzgraaf op den 21 der laatstgenoemde maand uit het *Bois de Vincennes* los gelaaten wierdt, die daar op naar *Parys* ging en zich by den Engelſchen Ambasſadeur bleef onthouden, tot dat zyn Arrest in de maand Augustus volkomen geligt was. Voorts begaf hy zich in 't einde van September wederom naar Holland, na alvoorens in 't begin deezer maand zyn afſcheid van den Koning en den Kardinaal *de Richelieu* te *St. Germain* genomen te hebben.

Voorts wierdt de Remonſtrantſche Predikant *Simon Lucas Byſterus*, die, gelyk wy in zyn plaats verhaald hebben, den tyd van tien jaaren, op Loeveſtein gezeten hadt, te Leiden wederom in hechtenis gezet, en den 15 Augustus voor zyn leeven uitgebannen; die Stad werdt den 20 July ook ontzegd aan *Daniel Snecanus* en *Wilhelmus Vorstius*, insgelyks Leeraars van die gezinte, invoege de verdraagzaamheid alom in de Vereenigde Nederlanden nog geene plaats vondt.

Binnen *Texel* gebeurde in de maand October een groot ongeluk, het welk nogthans al de ſchade niet heeft uitgewerkt, die anders wel by ſoortgelyke gevallen kunnen plaats hebben. Een nieuw Schip, dat gereed lag om Zee te kiezen, en *de Herkules* geheeten was, raakte door zyn eigen vuur in brand, en ſprong binnen weinig tyds met tusſchen de dertig en veertig perſoonen in de lucht, die allen 't leeven daar by verlooren. Dit Schip hadt over de dertigduizend guldens gekost, en was met agtentwintig ſtukken Geſchut voorzien; de Reeders hadden het beſtemd om Zout te haalen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Vervattende het Huwelyk van Prins Willem van Orange met eene Prinses van Engeland; mitsgaders alle de verdere Gebeurtenissen van den jaare 1641 enz., zoo in de Nederlanden als in de Oost- en West-Indiën voorgevallen.

Wy hebben in het voorige jaar gesprooken van de voorslagen tot een Huwelyk tusschen Prins *Willem*, den eenigsten Zoon van Prins *Fredrik Hendrik*, die thans omtrent vyftien jaaren oud was, en de Oudste Dochter van Koning *Karel den* I van Engeland, met naame *Maria Stuart*, welke den 4 November des jaars 1631 gebooren was; wy zagen toen, dat deeze voorslagen eindelyk by den Koning aangenomen wierden, en dat zyne Hoogheid hunne Hoog Mog., den Heeren Algemeene Staaten, daar van kennis gaf, die zich ten hoogsten verheugd toonden over een Verbond, 't welk grootelyks tot luister en verheerlyking van 't Nassauwsche Huis verstrekte: gelyk nu dit Huwelyk den 12 Mai van dit jaar 1641 in Engeland voltrokken werdt, zullen wy 't in zyne omstandigheden verhaalen.

De Heeren Gezanten, die, uit naam van Prins *Fredrik Hendrik*, nu openlyk den Koning van Groot-Brittannie om gemelde Huwelyk verzoeken zouden, waren *Joan Wolfert* Heer van *Brederode*, *François Aarsens*, Heer van *Sommelsdyk* en de Heer van *Heenvliet*; zy gingen den 1 January t'scheep van *Terheiden* met een groot gevolg. Wanneer ze by *Marigate* waren gekomen, ontmoetten zy vyf Duinkerkers, met welken zy twee uuren lang schutgevaarte hielden, waar by de Heer van *Brederode* een Pagie en eenige Bedienden verloor; doch dit belette niet, dat ze, zonder eenige aanmerkelyk schade geleeden te hebben, den 3 der opgenoemde maand te *Douvres* in Engeland ankerden. Van hier trokken zy naar Londen, alwaar ze staatelyker dan naar gewoonte ontfangen, door de Mylords *Clifford* en *Fieldingh* onthaald en, in plaats van drie, zes dagen kost vry gehouden wierden. De Koning droeg deeze zaak aan zyn Parlement voor, na dat hy eerst met de Gezanten in gesprek geweest was, dat zich deswegens ten hoog-

hoogsten vergenoegd toonde; voorts benoemde hy den Bisschop 1641.
van Londen en eenige andere Heeren, om met de Hollandsche Gezanten en den Gewoonen Ambassadeur van hun Hoog Moog. aan dit Hof, den Heer *Joachimi*, over de Voorwaarden des Huwelyks te handelen, die welhaast getroffen wierden, gelyk aan 't volgend Stuk te zien is.

„ In den Naam van God Almagtig; kennelyk zy allen, tegen-
„ woordige en toekomende: alzoo de zeer hooge, voortreflyke
„ en zeer magtige Prins *Karel*, door Gods genade Koning van
„ *Groot-Brittannie*, *Frankryk* en *Ierland*, Beschermer des Geloofs
„ enz., dikwyls is verzocht geweest, en verscheidene Voorsla-
„ gen heeft ontfangen van den kant des hoogen en magtigen
„ Prinse *Hendrik Fredrik*, ook door Gods genade Prinse van
„ *Orange* enz., begeerende meer en meer te bevestigen niet al-
„ leen de Vriendschap en de onderlinge goede Verstandhouding,
„ tusschen zyne Majesteit en myne Heeren de Staaten Generaal
„ der Vereenigde Nederlandsche Provintiën en hunne Kroo-
„ nen en Staaten; maar ook de Eer en Aanwas van het Huis van
„ Orange, door het middel van een Huwelyk van den hoog en
„ voortreflyken Prins *Willem*, Zoone van zyne voorzegde Hoog-
„ heid van Orange, en zy, om te sluiten een zoo goed werk,
„ gezonden hadden myne Heere *Joan Wolferd* van *Brederode*,
„ Heere van *Brederode*, Baron van *Viane* en *Ameide*, *François van*
„ *Aarsens*, Heer van *Sommelsdyk* en van de *Plate*, Ridder; enz.
„ *Johan van der Kerckhoven*, gezegd *Polyander*, Heer van *Heen-*
„ *vliet* enz., en *Albert Joachimi*, Ridder, Heer tot *Oostende* in
„ *Odekenskerck*, enz., buitengewoon Ambassadeur, met volle
„ magt aan zyne Majesteit van Groot-Brittannie: zoo heeft
„ dezelve van de voornaamste Ministers uit zyn Raad gevolmagt,
„ te weeten myne Heeren de Bisschop van Londen, groot The-
„ zaurier van Engeland; *Jacques*, Marquis van *Hamilton*, groot
„ Stalmeester van zyne Majesteit: *Thomas*, Graaf van *Arundel*
„ en *Surey*, Marschalk van Engeland. *Algemon*, Graaf van *Nor-*
„ *thumberland*, groot Admiraal van Engeland; *Philips*, Graaf van
„ *Penbrocke* en *Montgomery*, groot Kamerling van 't Huis van
„ zyne Majesteit: *Edouard*, Graaf van *Dorset* enz., groot Ka-
„ merling der Koninginne van Groot Brittannie, *Hendrik*, Graaf
„ van *Holland*, eerste Edelman van de Kamer van zyne Majes-

 teit,

„ teit, alle zes Ridders van de zeer edele *Orde van den Kousseband*, en
„ *Hendrik Vane*, Ridder, Thezaurier van 's Konings Huis, eerste Secretaris van Staat, van de Commandementen zyner Majesteit, allen en een ieder van hen Raaden in zyn geheimen Raad van Staat, en aan hen Magt gegeeven om de voorsz. Voorslagen te hooren, daar over te handelen, en voorts te sluiten en vast te stellen met de voornoemde Heeren buitengewoone Gezanten en Gevolmagtigden der voorgemelde Heeren Staaten Generaal en des Prinsen van Orange, de Voorwaarden van 't voorsz. Huwelyk: zoo hebben zy, na verscheidene Vergaderingen tot voldoening van zyne voornoemde Majesteit, van de Staaten Generaal en van zyne Hoogheid van Orange, dezelven getroffen en geslooten in de form en wyze als volgt.

„ *Eerstelyk* is verdraagen, dat het Huwelyk tusschen de voornoemde Prinsesse *Maria*, oudste Dochter van zyne Majesteit van Groot-Brittannie, en Prins *Willem*, Zoon van zyne Hoogheid van Orange, in Engeland in eigen persoon en in goede en wettige forme geschieden zal, na dat voorsz. Prins in Engeland gekomen zal weezen; maar aangaande de overvoering van de voornoemde Prinses naar de Nederlanden, zulks zal niet geschieden voor dat zy den ouderdom van twaalf jaaren vervuld zal hebben.

2. „ Als dan zal de Prinses in Holland gebragt worden zoo spoedig als doenlyk zal zyn, ten kosten van zyne Majesteit van Groot-Brittannie tot aan *Rotterdam*, alwaar zy gesteld zal worden in handen der geenen, die het zyne Hoogheid believe zal daar toe te bestemmen, en *van Rotterdam* tot in de Residentie-Plaats zal de vryhoudinge der Prinsesse gedaan worden door zyne Hoogheid, alles van de eene en ander zyde, gelyk het behoorlyk is aan de Waardigheid van eene Prinses, geboren uit het Huis van Groot-Brittannie.

3. „ Het Huwelyksgoed van gemelde Prinses zal weezen *Veertigduizend Ponden Sterling*, te betaalen twee jaaren na de Viering van 't voorsz. Huwelyk in de Stad van *Amsteldam* in Holland, te weeten van *zes* tot *zes* maanden by gelyke deelen.

4. „ De *Douaire*, of Lyftocht van de genoemde Prinses zal zyn *Tienduizend pond Sterling* jaarlyks, in goede Landen aan gemelde Prinses toegeweezen, en twee Huizen wel en naar be-

„ hoo-

„ hooren bemeubeld, waar van het een in den *Haag* zal weezen,
„ en het ander in de Landen van de *Douaire*, en de voorsz. som-
„ me zal aan de voornoemde Prinsesse betaald worden alle jaaren
„ van *drie* tot *drie* maanden.

5. „ Zyne Hoogheid van Orange zal, voor het trouwen, in
„ handen van de Commissarissen van zyne Majesteit van Groot-
„ Brittannie stellen de toegeweezene Lyftochtige Landen, om
„ daar door van de jaarlyksche betaalinge van de voorsz. somme
„ der *Tienduizend pond Sterling* te beter verzekerd te weezen, ge-
„ duurende het leeven van de voornoemde Prinsesse.

6. „ *Vyftienhonderd pond Sterling* zal aan de voornoemde Prinses
„ betaald worden van *drie* tot *drie* maanden, alle jaaren by gely-
„ ke betaalinge voor haar Vermaak, of *Menu Plaisier*; boven
„ haare Opvoeding, Kleederen en Loongelden der Officieren en
„ andere Huisbedienden.

7. „ De Engelsche Huisbedienden, die de voornoemde Prin-
„ sesse in Holland zullen brengen, zullen by zyne Majesteit van
„ Groot-Brittannie gekoozen zyn, en indien ze kwamen te ster-
„ ven, of dat de voorsz. Prinses eenigen wilde veranderen;
„ zal zy andere Engelschen mogen neemen met toestemminge
„ van zyne Hoogheid; en de gemelde Huisbedienden zullen niet
„ boven de *zesentwintig* man, zoo Officiers als anderen, zyn, en
„ de Vrouwen, zoo Dames, staat Jufvrouwen als andere, zul-
„ len een getal van *veertig* uitmaaken

8. „ Belangende de Oefening van den Godsdienst, zoo is
„ overeengekomen, dat het vry en geöorloft zal zyn aan de
„ voornoemde Prinsesse de Oefening van den Heiligen Dienst
„ te houden, zoo voor haar als voor haare Huisbedienden, naar
„ de orde en het gebruik der Engelsche Kerk.

9. „ Ingevalle de Jonge Prins van Orange voor de voornoemde
„ Prinsesse, zonder Kinderen van haar Huwelyk, kwam te
„ overlyden, zoo zullen haar de Penningen van 't Huwelyksgoed,
„ die zy ingebragt zal hebben, of die betaald zullen zyn geweest,
„ geheelyk worden wederom gegeeven, om daar over te beschik-
„ ken naar haar welgevallen, 't zy dat ze weder naar Engeland
„ keert, 't zy dat ze in Holland blyft.

10. „ Maar indien 'er Kinderen van 't voornoemde Huwelyk
„ overblyven, zal alleen de wedergaave van de helft van 't zelve

„ Huwelyksgoed gedaan worden, 't zy dat de Prinses naar Engeland gaat, of in Holland blyft, en van de andere helft, aan de Kinderen behoorende, zal haar de Rente betaald worden tegen den Penning *twintig*, haar Leeven geduurende.

11. „ Indien 't gebeurde dat de voorsz. Prinses overleedt voor den jongen Prins van Orange, zonder Kinderen van 't voornoemde Huwelyk, staat de Koning van Groot-Brittannie toe, dat de helft van 't Huwelyksgoed alleenlyk wederom gegeeven worde, en dat, ingeval van Kinderen, alle de Penningen van 't zelve zullen vervallen blyven aan den genoemden jongen Prins van Orange; evenwel zullen de Kinderen niet uitgetronwd worden zonder medekennis en toestemming van zyne Majesteit, of zonder kennisse en medeweeten van zyne Opvolgers, en de voornoemde Prinsesse geene Zoonen hebbende, zullen de Dochters een behoorlyk Huwelyksgoed hebben, naar de waardigheid van haare geboorte, boven haar aandeel van alle de andere Goederen, aan de Moeder behoorende.

12. „ De Kinderen van 't gemelde Huwelyk zullen ook nog erven, na den dood van de voornoemde Prinsesse, de helft van 't voorsz. Huwelyksgoed, 't welk wederom gegeeven zal weezen, ten ware de gedachte Prinses tot een tweede Huwelyk trade, en dat ze zoo wel met het laatste als met het eerste Huwelyk Kinderen hadt, in welken gevalle de een en de andere hun aandeel zullen hebben in de voorsz. aan de Prinsesse wederom gegeeven helft.

13. „ En ingevalle de jonge Prins van Orange komt te overlyden, Kinderen, of geene Kinderen hebbende, zal de voornoemde Prinses vryelyk genieten, in welke plaats dat zy ook zal willen woonen, haaren Lyftocht, die haar beweezen zal zyn, en de Kasteelen en Huizen, daar van afhangende, behouden, waar van 'er twee zoodanig zullen zyn, dat ze aldaar haar gewoon verblyf kan houden, zynde bemeubeld als 't behoort; de vrye beschikking der *Beneficiën* en *Officiën* in den voorsz. Landen (waar van het een zal zyn een Hertogdom, of Graafschap) zal ook aan gemelde Prinsesse staan.

14. „ 't Zal aan de Prinsesse vry zyn, 't zy ze Kinderen hebbe dan niet, wederom in Engeland te komen, aldaar brengende haare Meubilen, Bagage, Juweelen en Buitenhuwelyksgoede-

„ ren,

„ ren, boven haar Huwelyksgoed, gelyk 't hier vooren is uit-„ gedrukt".

Na het fluiten deezer Voorwaarden ftondt de Koning toe aan de Ambasfadeurs van deezen Staat, dat ze zyne Dochter begroeteden met den Tytel van *Prinfesfe van Orange*; doch wanneer zy zyne Hoogheid verzochten toe te ftaan, dat zyn Zoon ten fpoedigften in Engelang overkwam, en zulks ter Vergadering van hunne Hoog Mog. voorgefteld werdt, was men daar toe niet te zeer genegen, alzoo men de gevaaren der zee vreesde, en Prins *Willem* de eenige Zoon van *Fredrik Hendrik* ware. Dit moest nogthans volgens 't Eerfte Punt der Voorwaarden gefchieden, en gelyk de jonge Prins zelve daar toe gezind fcheen, zoo waren hun Hoog Mog. 'er eindelyk mede te vreden. Hy ging dienvolgens met een groot gevolg uit den *Haag*, en wierdt door zyn Heer Vader gebegeleid naar den *Brielle*, *Heenvliet en Hellevoetfluis*, van waar hy zich op den 24 April te *Goeree* fcheep begaf, en vertrok met twintig Schepen onder het geleide van den Luit. Admiraal *Tromp*, doch hy was niet lang in zee geweest, of 'er ontftondt fchielyk zulk een zwaar Weer van Hagel en Storm, dat de groote Mast van 't Admiraals-Schip ftukbrak, en zyne Zeilen grootelyks befchadigd werden, zoo dat de Vloot genoodzaakt was weêr in *Goeree* binnen te loopen. De Admiraal en de Heer *de Kuit* begaven zich terftond naar *'s Gravenhage*, om zyne Hoogheid daar van kennis te geeven, die, om niet te vertoeven, last gaf, dat zyn Zoon op het Schip van den Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte* zoude overgaan; dit gefchiedde, en de jonge Prins ankerde den 27 derzelve maand op de *Teems* te *Gravezande*, alwaar alle de ten anker liggende Schepen, het gefchut losbrandden, 't welk van gelyke op het Land beantwoord wierdt.

Wanneer de Staatfche Gezanten hem alhier waren komen vinden, vertrok hy in hun gezelfchap naar Londen, en ontmoette ter halver wege den Graaf van *Linfey* met de Koetfen van den Koning, Koningin en van den Prins van *Walles*, benevens tachtig andere Karosfen, en wierdt daar mede naar *Londen* gevoerd, alwaar 't gejuich van 't Volk onbefchryflyk was; op het Hof komende, werdt hy van den Koning, de Koningin en den voorsz. Prins van *Walles* zeer heerlyk ontfangen, en van daar op *Sommerfet-Houfe* by zyne Koninglyke Bruid gebragt. Na de eerfte plechtigheden ver-

verricht te hebben, begaf hy zich naar het Huis des Graaven van *Arundel*, alwaar hy zyn verblyf nam. De Trouwplechtigheid werdt op den 12 Mai in de Koninglyke Kapel te *Whitehal* door den Bisschop van *Lincoln* verricht, waar by de Koning, Koningin en de voornaamste Edellieden tegenwoordig waren.

Deeze trouwplechtigheid neemen wy tot het onderwerp van onze Plaat.

„ Hier ziet men de Koninglyke Kapel van binnen, alwaar het
„ jonge Paar door den Bisschop van *Lincoln* getrouwd, en den
„ Huwelyks zegen gegeeven wordt in de tegenwoordigheid van
„ den Koning, de Koningin de Ambassadeurs van den Staat, en
„ andere Heeren en Dames."

Toen de plechtigheid des Huwelyks verricht was, wierdt het Vorstelyk jonge Paar naar 's Konings Kamer geleid, waar zy het Middagmaal met den Koning, de Koningin, den Prins van *Walles* en den Hertog van York, hielden. Des avonds wierdt de Bruid om tien uuren te Bedde gebragt, waar het gantsche Hof, benevens de Koning en de Koningin by was, en, na dat de Bruidegom zich ontkleed hadt, werdt hy by zyne Bruid gebragt en nevens haar gelegd; doch na twee uuren by haar op 't Ledikant ver-

vertoefd te hebben, werdt hy weder naar zyn Vertrek geleid.

Na dat hy vervolgens met den Prins van *Walles* en den Paltzgraaf *Karel Lodewyk* by den Koning zeer prachtig ter maaltyd onthaald was, nam hy zyn affcheid van het Londensch Hof, en kwam in goeden welstand den 8 July, onder het geleide van twintig Oorlogschepen, in Holland terug.

Niettegenstaande den langduurigen Oorlog, waar in deeze Staat met den Koning van Spanje gewikkeld was, hadt men hem reeds voor veele jaaren, door het wys beleid zyner Bestierders, tot zulk een trap van eer en rykdom zien opklimmen, dat niet alleen veele Europeaansche Mogendheden, maar ook veele Heidensche Vorsten zyne Vriendschap van tyd tot tyd gezocht hadden. Dit bleek nog op den 16 January deezes jaars, wanneer men eenen Turkschen Ambassadeur, *Chiaux Mustapha Aga* genaamd, in 's *Gravenhage* zag komen, om hunne Hoog Mog. en zyne Hoogheid den dood van den Sultan en de komst tot den Troon van deszelfs Broeder aan te kondigen, en om tevens de voorige Verbonden, die zyn Voorzaaten met hen weleer gemaakt hadden, te vernieuwen. Hy hadt den 17 gehoor by zyne Hoogheid en, na zynen last verricht te hebben, nam hy de reize naar *Constantinopolen* weder aan, zullende, gelyk ook zynen Geheimschryver, met een kostelyke Gouden Keten beschonken worden; doch hy hadt zulks zoo rasch niet vernomen, of hy verzocht dat hem de waarde daar van in zilver gemunt geld mogt ter hand gesteld worden, invoege hem drieduizend Ryksdaalers toegeteld werden, 't welk op dezelve wyze aan zynen Geheimschryver en Hofmeester ook werdt gedaan.

't Gedrag van den Koning van Deenemarken tot nog toe door geene middelen tot verandering hebbende kunnen gebragt worden, zoo zonden hun Hoog Mog. de Heeren *Willem Boreel*, *Albert Sonck*, en *Johan van Wede* naar *Staden*, om den Koninglyke Commissarissen andermaal onder het oog te brengen de buitenspoorig- en onbillykheid van 's Konings eischen, strydig met alle voorige Verbonden, die daar door verbroken wierden; voorts verzochten zy, dat de Koning de Tollen op een vasten voet „ wilde stellen, op dat de Onderdaanen van hun Hoog Mog. „ konden weeten, op welke voorwaarden zy hunnen handel in de „ Oostzee, Deenemarken en Noorwegen konden dryven, zon„ der dat ze met zoodanige onmaatige lasten en bezwaarnissen in

„ het

„ het toekomende meer gedrukt werden; dat de zaaken mogten „ hersteld worden in den staat, waar in ze door het Erftractaat „ van *Spiers* gebragt waren, en dat alle Schepen van de Ingeze- „ tenen van den Staat, die door de *Sond* voeren, zonder last te „ breeken, niet meer mogten betaalen dan eenen Nobel Baakgeld, „ zonder met eenig Lastgeld, ofte andere Tollen bezwaard te „ worden; dat de Goederen der Hollanderen in Deenemarken, „ daar last breekende, niet meer mogten worden bezwaard dan de „ eigen Ingezetenen van Deenemarken zelven; dat de Ingezete- „ nen van den Staat vry en onbekommerd zouden mogen visschen „ by *Spitsbergen*, al ware het van de Deensche Kroon afhanglyk, „ hoewel het zulks in der daad niet was, alles volgens 't Erftrac- „ taat van *Spiers*; dat de Vaart op *Cola*, op de Rusfische Kusten, „ opengelaaten mogte worden, zonder dat de Ingezetenen van „ den Staat daar toe Vrygeleidens zouden behoeven te hebben „ van zyne Deensche Majesteit, en eindelyk dat vier Amsteldam- „ sche Schepen, die voor twee jaaren, op beuzelachtige voor- „ wendsels aangehaald waren, wederom gegeeven mogten wor- „ den, volgens de belofte, die de Koning daar omtrent reeds ge- „ daan hadt.'

De Commissarissen van zyne Deensche Majesteit stonden zeer verwonderd, dat hun Hoog Mog. des Konings magt en recht wilden betwisten, en dat men hem nu afvergde geenen tol te heffen, daar men, zeide zy, van te vooren niet anders dan maatiging van den Tol begeerd hadt. Maar dit was slechts een voorgeeven van de Commissarissen, als uit het zoo even aangehaalde blykt, want de verzochte afschaffing niet kunnende verwerven, hadden de Heeren Algemeene Staaten dien eisch in eene maatiging veranderd, om dat ze, met Spanje tot heden in een kostbaaren Oorlog zynde, vermyd hadden om tot daadelykheid te komen, gelyk vier jaaren laater geschied is. En de Koning van Deenemarken was nu daar al voor bevreesd, alzoo hy wel voorzag, dat de Hollanders met de Zweeden hem tegelyk zouden aantasten, waarom hy eindelyk eenigsins naar de Voorslagen van de Staatsche Gezanten begon te luisteren; want de vier gemelde Schepen wierden niet alleen wederom gegeeven, maar hy stondt ook toe, dat de Onderdaanen van deezen Staat onverhinderd by *Spitsbergen* zouden Visschen; dat de handel op *Cola* open en vry-

ge-

gesteld wierdt, mits dat hy, als van ouds, een kleine erkendtenis daar voor genieten zoude: voorts beloofde hy den Gezanten, dat hy hunne Hoog Mog. eenig genoegen in den Handel op *Noorwegen* geeven, en dat de Tollen in 't vervolg, voor den tyd van vyf jaaren, op denzelven voet als in den jaare 1637 zouden geheven worden. 1641.

Op deeze wyze wierdt deeze zaak eenigermaate bemiddeld. De Gezanten van hunne Hoog Mog. hadden ten sterkste aangehouden op het afschaffen van den Glukstadschen Tol, waar by de Steden *Hamburg*, *Bremen* en *Lubek* groot nadeel leeden; doch zy vonden den Koning in 't geheel daar toe niet genegen, gelyk zy aan de Gecommitteerden van *Hamburg*, wanneer dezelven te *Staden* by hen gekomen waren, verklaarden. De Gezanten spraken ook met deeze Gecommitteerden over het vernieuwen van 't Verbond van deezen Staat met de drie Hanzeesteden, waar over hunne Hoog Mog. dezelven reeds hadden laaten verzoeken; zy gaven te verstaan dat *Hamburg* volkomen daar toe genegen was; doch gelyk hunne Hoog Mog. daar na verstonden, dat *Bremen* en *Lubek* anders dachten, begeerden zy met *Hamburg* alleen niet te handelen: nogthans gingen gemelde Steden eindelyk daartoe over, zoo als we in 't vervolg zullen zien.

Belangende 't geen nopens den Veldtocht van dit jaar beraamd is, zoo moeten wy zeggen, dat de Heer *de la Thuillerie* deswegens met zyne Hoogheid in onderhandeling was getreeden; doch wanneer *d'Estrades* alhier gekomen was, werdt zulks volledig vastgesteld. De Kardinaal *de Richelieu* schreef hem den 10 January, op welke wyze de onderneemingen van den Veldtocht behoorden geregeld te worden. Hy hadt last om van wege dien Kardinaal den Prins van Orange voor te stellen, dat men 't ongeluk van den Veldtocht van *St. Omer*, 't welk *Fredrik Hendrik* zeer na aan harte lag, door eenige groote Heldendaad behoorde te herstellen, en dien Prins te bewegen, dat hy uit zich zelven voorsloeg het beleg van *Aire*, of *Ariën*, 't welk van het zelfde gewicht zou zyn als dat van *St. Omer*; dat de Prins, om den Spanjaard te beletten een Leger te hebben aan de *nieuwe Gracht*, digt by die Stad, waar door 't beleg van *Aire* zou kunnen worden verhinderd, tien dagen eerder dan het Fransche Leger moest in 't Veld zyn, en zich nederslaan op de Vaart tusschen *Brugge* en *Gent*,

om die twee Steden in ongerustheid te houden, en den Vyand te noodzaaken zyne troepen naar dien kant te laaten trekken, waar door 's Konings Leger gelegenheid zoude hebben, om over de *nieuwe Gracht* te trekken en de Stad, zonder verhindering, aan alle kanten te berennen; dat de Graaf *d'Estrades*, indien de Prins zoodanig een onderstand verzocht als van 't voorgaande jaar, hem zoude zeggen, dat hy van 's Konings wege niet meer konde beloven, dan het gewoone onderstand van een millioen, 't welk voor dit jaar genoeg zou zyn, om dat de Prins geen Belegering hadt te doen; doch indien hy echter aanhielt om vermeerdering van onderstand, op dat hy eerst in 't Veld zoude kunnen zyn, dat dan de Graaf hem nog driehonderdduizend guldens zoude toestaan en niet meerder: hy hadt ook last om in dit Tractaat te voegen, dat *Tromp* met vyftig Oorlogschepen op de Kust van *Vlaanderen* zou blyven van den 10 April tot den 1 van November.

Dusdanig waren de Krygskundige beraamingen van den Kardinaal, die om zyne Voorslagen meer ingang by zyne Hoogheid te doen hebben, deszelfs Gemaalin twee diamanten Oorringen, ter waarde van vyftigduizend Ryksdaalers of Guldens, liet vereeren. Het gewoon Tractaat, dat thans min of meer veranderd was, werdt op den 14 February getekend; wy zullen het hier inlassen, om onze Leezers een beter denkbeeld van de wederzydsche schikkingen te geeven, 't is van deezen inhoud.

I. „ Zyne Majesteit zal, geduurende het tegenwoordig jaar „ 1641, den Heeren Algemeene Staaten bystaan met de somme „ van *Twaalfmaalhonderdduizend Fransche Guldens*, welke gemelde „ Staaten weezenlyk zullen gebruiken tot het onderhoud van 't „ buitengewoone Krygsvolk, dat reeds geligt is, en nog geligt zal „ kunnen worden; invoege dat dezelve somme van Twaalfmaalhonderdduizend Guldens tot geen ander gebruik zal kunnen „ aangewend worden, 't welk gemelde Heeren Staaten ter goedertrouwe belooven en in gemoede zullen nakomen, *ten einde* „ *de Vyanden, door alle, hun mogelyke, wegen en middelen, te gemaklyker aan te tasten.*

II. „ Zyne Majesteit zal, voor dit Geld, Assignatien geeven, „ die goed en ter voldoening zullen zyn van den geen, denwelken 't „ den voorsz. Heeren Staaten zal gelieven in Frankryk ten dien „ opzichte te volmagtigen, om te *Parys*, staande dit loopend jaar,

„ der-

„ derzelver betaaling te ontfangen; de betaaling zal in drie termynen geschieden, te weeten viermaalhonderdduizend guldens ten tyde van wederkeerige Bevestiging, of Ratificatie, van het tegenwoordige Tractaat, viermaalhonderdduizend guldens in de aanstaande maand Juny, en de overige viermaalhonderdduizend guldens in de volgende maand September.

III. „ Onder deeze Voorwaarde verplichten zich gemelde Heeren Staaten, een goed en sterk Leger te veld te brengen, om eene *zeer aanmerkelyke onderneeming* te doen, zyn' Majesteit van zynen kant beloovende, om insgelyks een goed en sterk Heir in 't Veld te brengen, ten einde eene aanmerkelyke onderneeming in de Nederlanden te doen, of *de Vyanden zoo veel te belemmeren, als hem mogelyk zal weezen.*

IV. „ Gedachte Heeren Staaten bewilligen, dat van de voorsz. somme van Twaalfmaalhonderdduizend guldens afgenomen en ingehouden zullen worden de Bezoldingen der Fransche Officieren, om betaald en verdeeld te worden op den voet en op dezelve wyze, als overeengekomen is by het Tractaat van den 17 Juny 1630 en dat van den 14 April 1634; en dat de geen, die voorsz. Heeren Staaten te *Parys* zullen bemagtigen, om de voornoemde Twaalfmaalhonderdduizend guldens te ontfangen, verplicht zal zyn te betaalen en te verschaffen de somme, op welke de voorsz. Bezoldingen by het laatste termyn der betaalinge beloopen zullen.

V. „ Zyne Majesteit en gemelde Heeren Staaten zullen de tegenwoordige Artykelen, in den tyd van eene maand, of ten laatsten van zes weeken, wederkeerig bevestigen.

VI. „ Het tegenwoordig Tractaat zal de voorigen, tusschen zyne Majesteit en gemelde Heeren Staaten gemaakt, niet verminderen; alle welken zullen hunne kracht en weezen behouden, om van wederzyden getrouwelyk en in gemoede uitgevoerd te worden.

„ Tot meerdere opheldering van het *Derde Artykel* van dit Tractaat, is men overeengekomen, dat de Koning en de Heeren Algemeene Staaten van de Vereenigde Nederlanden, ieder een Leger van *agttien tot twintigduizend man te voet* en van *vierduizend vyfhonderd* tot *vyfduizend Paarden* te veld zullen brengen; dat deeze Legers op den 1sten Maidag, ten allerlaatsten, zonder in ge-

„ breke te blyven, in de (Spaansche) Nederlanden zullen komen; „ dat het Leger van genoemde Heeren Staaten *Gelder*, *Hulst*, „ *Antwerpen*, of eene andere plaats van gelyke waarde, zal aan„ tasten, en dat het Heïr van zyne Majesteit van zynen kant „ 'er ook eene aanzienlyke berennen, of zoodanige afwending „ zal maaken, door in 't Land der Vyanden in te dringen, dat, „ daar ze genoodzaakt zullen zyn een goed gedeelte hunner magt „ te houden, om zich tegen 't voorneemen zyner Majesteit te „ stellen, myn Heer de Prins van Orange des te meerder kans „ hebbe, om een goede uitslag in de onderneeming, die hy doen „ zal, deelachtig te worden, wel verstaande dat, ingevalle zyne „ Majesteits Leger niet dan eene *enkele afwending* maake, 't zelve „ zich veertiên dagen voor dat der opgemelde Heeren Staaten te „ Veld begeeven zal. En byaldien het besllooten worde, dat de „ beide Legers het aanvallen van plaatsen onderneemen, zullen „ zy zich juist, zonder ingebrekeblyving, op poene van gebrek „ aan trouwe van wederzyden, op denzelven dag te Veld begeeven.

„ Voorgemelde Heeren Staaten verbinden zich om, op den 8 „ van de maand April, *dertig Schepen* van Oorloge, wel toegerust „ van twee, drie, vier en vyfhonderd Tonnen, op hunne kos„ ten, ter zyde van *Calais* te doen zeilen, ten einde de Vyanden „ van den Zeekant den ingang van *Vlaanderen* te beletten. En „ ingeval de Wapenen des Konings op de Kust van Vlaanderen „ eenige plaats aantastten, zullen voorsz. dertig Schepen op die „ Kust blyven, zoo lang de onderneeming zal duuren, en zy „ zullen de belegerde plaats van den zeekant zoodanig aantasten, „ dat, indien 'er iemand ware, welke, 't zy door de Wapenen „ des Konings van Spanje, 't zy door die van eene andere Mo„ gendheid, wie dezelve ook zoude mogen zyn, de Belegerden, „ onder welke voorwendsel ook, wilde bystaan; de voorsz. Hee„ ren Staaten zich in dit geval verplichten alle de Leevensmidde„ len, die van de Fransche Kust komen, te doen begeleiden tot aan de „ plaats, waar 't Leger zyner Majesteit zal zyn, of hem dezelven „ tot eenen redelyken prys zullen bezorgen, indien de Winden „ niet toelaaten om 'er genoegsaam uit Frankryk te doen komen, en „ die goed zyn om ze uit de Landen der gemelde Heeren Staaten „ der Vereenigde Nederlanden naar de plaats te vervoeren, waar „ het Leger des Konings zal zyn, op dat hy zyn voorneemen

„ kun-

„ kunne uitvoeren, waar toe zyne Majesteit zyne Wapens niet „ gebruiken zou, zonder het vertrouwen, dat hy heeft, dat de „ inhoud van dit Artykel door gemelde Heeren Staaten getrou„ welyk en ſtiptelyk, uitgevoerd zal worden, die zulks belooven „ en zich daar toe verplichten op poene van gebrek aan trouwe „ en verbreekinge der Tractaaten, met zyne Majesteit gemaakt".

Dus luidt dit Tractaat, doch dat van *Gelder*, *Hulst* en *Antwerpen* daar in geſprooken wordt, ſchynt alleenlyk daar heen geſtrekt te hebben, om de Spanjaarden, wanneer hun dit Verbond onder de oogen kwam, niet alleen meerder vreeze aan te jaagen, maar wel voornaamelyk om dezelven in het onzekere te houden, 't welk mogelyk van nut is geweest.

Aleer wy tot den Veldtocht zelven komen, moeten wy de mislukte onderneeming der Spanjaarden op *Aardenburg* in Vlaanderen verhaalen. Deeze Stad meenden zy op den laatſten January te overrompelen, en kwamen 'er voor des morgens tusſchen 10 en 11 uuren met vier of vyfduizend man, doch de ontdekking geſchiedde door zekeren Soldaat, *Hans Vilein* genaamd, die met zyn Musket uit de Stad ging en een Italiaan, met naame *Vittore* ontmoette; deeze was in linnen gekleed, maar zyne Onderkleederen waren van Satyn, en hy hadt zyde kousſen aan de beenen, 't welk waarſchynlyk den Soldaat hem deedt verdacht houden. Wat hier van zy, hy nam den Italiaan gevangen, bragt hem in de Stad voor den Gouverneur, aan welken hy terſtond bekende, dat hy met tien andere mannen in Boeren Kleederen op twee Wagens, en vervolgens tien andere wagens met mannen in Boerinnen-Kleederen, die elk een Korfje met Granaaden droegen, in de Poort zouden komen, met inzicht om deeze Granaaden in de *Corps de Garde* te werpen, en in de ontſteldtenis der Burgery hun ſlag waar te neemen. Naauwelyks hadt de angst deeze bekendtenis uit den mond des Italiaans gerukt, of de gemelde Wagens kwamen met de gewaande Boeren en Boerinnen aanryden, maar de Poort geſlooten vindende, en met vier Kanonſchooten begroet wordende, konden zy ligtelyk opmaaken dat hun aanſlag ontdekt was, dus koozen zy de party van terug te keeren. Schoon nu deeze aanſlag mislukte, moeten de Spanjaarden echter de grootſte behendigheid gebruikt hebben, nademaal zy van *Brugge* op *Damme* en te ſcheep tot op een uur van *Aardenburg* gekomen waren, zonder

der dat men daar van iets door de Landlieden vernomen hadt.

Weinige dagen daar na flaagde 't Garnizoen van *Douai* en andere omliggende Steden niet beter in den aanflag op *Atrecht*; zy meenden door een uitval, waar toe zy de Franfchen door eenig Volk van de hunnen dachten te noodzaaken, dezelven uit de Stad te lokken, en de Stad dan te vermeesteren, 't welk hun te gemaklyker voorkwam, om dat ze met eenige Geestelyken en andere perfoonen in de Stad verftand hielden; doch men ontdekte hun voorneemen juist als de Franfchen bezig waren om de Poort uit te trekken. De Verraaders van binnen zouden, zoo rasch de Franfchen uitgevallen waren, zich van de Poorten verzekerd en de Vyanden daar binnen gelaaten hebben; dan al was hun zulks gelukt, is het niet waarfchynlyk dat het hun gebaat zou hebben, vermits de Franfche Bezetting, die in deeze Stad lag, veel te fterk was.

Terwyl men geduurende den Winter en nog heden verfcheiden ftrooperyen deedt, en de Spanjaarden inzonderheid, hoe zeer zy ook in hunne onderneemingen mislukten, 'er nogthans op uit waren, om den een en anderen aanflag te vormen, liet de Prins alles tot den aanftaanden Veldtocht gereed maaken, 't welk van den kant der Franfchen met geen kleinder yver wierdt gedaan. De Kardinaal Infant was van zyne zyde daar niet minder op uit, doch hy kon het oogmerk der Franfchen en Staatfchen niet te wel doorzien, en zag zich daarboven in de noodzaaklykheid van zyn beste Volk te moeten misfen; want de Koning van Spanje fchreef hem om eenige Regimenten zyner oudfte Soldaaten, die hy tegen Portugal wilde gebruiken, alzoo hy met zyne beste troepen de oproerige Catoloniers beteugelde. De Kardinaal kwam dit bevel na en behielt flechts het nieuw geworven Volk, meestal Spanjaards zynde, 't welk den Staaten der Spaanfche Nederlanden niet zeer naar den zin was. Zyne Hoogheid gaf zynen Veldoverften bevel, om den 1 Mai met het Krygsvolk te *Littoyen*, 't welk de Verzamelplaats was, gereed te zyn; hy zelve begaf zich den 8 uit den Haag, maar door eene ziekte aangetast wordende, moest hy zich drie weeken te *Buren* onthouden; waar na hy naar de Vergaderplaats ging en zyne troepen in flag orde ftelde, om ze te overzien aleer hy optoog. Hy vondt het naar zyn zin en vol fchoone manfchap, beftaande uit vyftienduizend Voetknechten

en

en vierduizend vyfhonderd Paarden, Geſchut, Krygs- en Mondbehoeftens in overvloed. Dit aanzienlyk Leger verdeelde zyne Hoogheid twee dagen daar na in drie hoopen, de een van vyf Franſche Regimenten, elk van tien Vaandels, dat van *Beverweert* van zeven Vaandels Landzaaten, een Walsch Regiment van zeven Vaandels, en nog zeven Vaandels Landzaaten onder *Wynbergen*, deezen hadden op den eerſten dag de Voorhoede. De andere, die de ſlagorde, of *Bataille*, hadt, beſtondt uit vier Engelſche Regimenten, elk van tien Vaandels, de twee Duitſche van den Graaf van *Solms* en van *Erentreiter*, elk van zeven Vaandels, de twee Regimenten Landzaaten van den Graaf van *Hoorn* en Graaf *Hendrik van Nasſauw*, elk van zeven Vaandels. De achterhoede beſtondt uit drie Regimenten Schotten, elk van zeven Vaandels, de drie Duitſche van den Maarſchalk Graaf *Willem*, van *Ferens* den Vader en *Ferens* den Zoon, elk van zeven Vaandels, de vier Regimenten Landzaaten, elk van zeven Vaandels, van *Aylva*, *Sterkenburg*, *Swartſenburg* en *Noordwyk*, en daar by nog zeven loſſe Vaandels, die met 's Prinſen Lyfwacht optrokken. Vierentwintig Twaalfponders gingen te land, het overige grof Geſchut, de Krygs- en Mondbehoeftens wierden in Schepen door paarden de rivier opgetrokken. De Ruitery beſtondt uit eenenzestig Standaarden, begreepen in elf Regimenten; onder het bevel van *Stakenbroek*, die 'er Luitenant Generaal, en van den Graaf van *Stirum*, die 'er Commisſaris Generaal van was.

Zyne Hoogheid zyn Leger op gemelde wyze in orde geſchikt hebbende, trok met het zelve den 6 Juny op, en legerde het te *Megen*, waar hy des avonds aangekomen was; den volgenden dag kwam hy by de *Graaf*, en den 8 over 't Huis te *Gennep*, waar op hy eigenlyk het oog hadt, ſchoon 'er in het voorgemelde Tractaat niet van geſprooken wordt. Het Leger hielt ſtil by het *St. Aagtenklooster*, en de Prins reedt in den omtrek van gemelde Huis, om de plaatſen uit te zien ter belegering van 't zelve. De Kardinaal hadt zoo raſch de tyding niet ontfangen van 's Prinſen oogmerk, of hy zondt bevel aan den Markgraaf *de Lede*, den Graaf van *Buquoi*, den Graaf van *Fuentes* en den Markgraaf van *Velada*, dat ze alle de nabuurige Bezettingen zouden ligten, by dewelken hy nog eenige Troepen uit *Vlaanderen*

en

en van den Keizer voegde, en met deeze Benden, die samen een Leger van agtduizend man te voet en vierduizend Ruiters uitmaakten, moesten zy 's Prinsen voorneemen zoo veel te keer gaan, als hun doenlyk was; doch de Prins nam zyne maatregelen zoo wel, dat de Vyanden niet dan vergeefsche poogingen deeden.

De gesteldheid deezer plaats was zoodanig, dat men haar de sterkste van geheel *Kleefland* konde noemen. Dit Huis is eigenlyk een Slot van steen, den Hertoge van *Kleef* toebehoorende, gelegen aan den mond van den *Niers*, waar deeze Rivier in de Maas loopt. Het Steedje *Gennep*, dat toen gantsch niet sterk was, legt tweeduizend schreden den Niers hooger op. Geduurende deeze Oorlogen was het Huis te *Gennep* ingenomen geweest door de Staatschen, en met eenen Wal en eene Gracht vol water versterkt. Eenige jaaren daar na werdt deeze plaats onzydig, gelyk wy op zyn plaats gemeld hebben, volgens het Verdrag, gemaakt tusschen de Aartshertogen en de Algemeene Staaten. De plaats eenige jaaren lang onzydig geweest zynde, wierdt ze in den jaaren 1635 door den Kardinaal Infant, tegen de schriftelyke beloften der Aartshertogen, ingenomen, merkelyk versterkt en wel bezet. Hy deedt het bevestigen als het geweest was ten tyde der Staatschen, en 'er nog een bedekten weg byvoegen, die wel van Stormpaalen voorzien was, en een wyde Gracht voor zich hadt. Zy lagen ook aan geene zyde van den *Niers* een schoon Kroonwerk aan, met een goeden bedekten weg. Zoo dat deeze plaats bestondt uit een Slot, met een zeer diepe Gracht daar rondom, 't welk omringd was met eene Vesting van zes Bolwerken, een Halvemaan, eene Gracht van honderd twintig voeten breed, en een bedekte weg met Stormpaalen voorzien; en boven deeze nog een zeer hooge Vesting met eene Gracht en bedekten weg, dien het ook aan geene Stormpaalen ontbrak.

Op dit Huis was eene Bezetting van tweeduizend vyfhonderd Soldaaten, over welke *Thomas Preston*, een Iersman, die de Spanjaarden lang in de Nederlanden hadt gediend, 't bevel voerde. Zoo dra hy van de aannadering des Prinsen kennis hadt, liet hy al het Vee binnendryven; doch ziende, dat het hem aan voeder zou gebreken, wierdt een gedeelte van het zelve weder uitgedreeven, waar van zich de Staatsche Krygslieden wel bedienden.

Vervolg van het verdere Voorgevallene in den jaare. 1641.

Dus hadden de Staatschen terstond goede hoop, het welk sommigen als een voorteken verstrekte van den gelukkigen uitslag, die de Wapens zyner Hoogheid welhaast verkrygen zouden. En of de Heer *Thomas Preston*, die, als gezegd is, Gouverneur van 't Genneper-Huis was, daar een voorgevoel van hadt, zou men eenigerwyze kunnen opmaaken uit zyn gedrag; want men verhaalt, dat hy terstond een Burgemeester en een Secretaris uit het Steedje *Gennep* by zich deedt komen, om zyn' Uitersten Wille te maaken, een bewys van 'smans Voorbereiding: want hy was wel van Krygsbehoeftens, maar niet van Leevensmiddelen voorzien.

Ondertusschen hadt de Prins de voordeeligste plaatsen afgezien, en sloeg zyn Leger op dezelven aldus neder. Aan deeze zyde de Maas van het Dorp *Offel*, dat boven 't Huis te *Gennep* is, tot aan het *St Aagtenklooster*, dat beneden 't zelve stondt, een uur van elkander liggende, legerde hy de beide deelen van het Heïr, te weeten dat der Franschen en dat waar onder de Engelschen waren, die de gemelde tusschenruimte van een uur besloegen, Digt by 't voorsz. Klooster deedt hy een Brug over de Maas leggen, om welke te bewaaren hy het Huis te *Middelaar* aan geene zyde van de Maas innam, waar een gedeelte van het Regiment van Graave *Hendrik van Nassauw* zich, op zyn bevel, neêrsloeg en wel versterkte, dit zelfde kwartier deedt hy den Kolonel *Rantwyk* ook betrekken. Om de plaats aan deeze zelfde zyde te omwallen, deedt hy eene Linie trekken van het Huis te *Middelaar*, voor by zekere Moerassen, langs het Kleefsche Bosch en leidde dezelve tot aan het Steedje *Gennep*. Vermits men nu, door de Moerassen, genoodzaakt was gemelde Linie op sommige plaatsen slechts zeshonderd schreden van de Vesting te leiden, en niet zonder oorzaak vreesde, dat de Vyanden door het Bosch tot aan die Moerassen zouden komen, door dezelven heentrekken en Volk in de Stad werpen; deedt hy den Graaf van *Hoorn*, met twaalf Vaandels Voetvolk, zich nederslaan achter eenige hoogtens, die hem dekten tegens het Geschut der Vesting, en in dit kwartier zondt hy alle dagen zes Compagniën Ruitery op de wacht. Van dit Kwartier deedt hy de Verschansingen voort-

graaven tot aan *Gennep*, waar hy eenig Voetvolk gelegd hadt; en om deezen toegang des te beter te verzekeren, plaatſte hy den Kolonel *Ferens* met twintig Vaandels tusſchen den Graaf van *Hoorn* en dit Steedje. Dewyl tusſchen 't zelve en de Maas groote hoogtens zyn, en de groote Weg, die van *Venloo* komt, deedt hy den Maarſchalk Graaf *Willem* zich aldaar legeren met de troepen, die met de Schotten aangetoogen waren, de hoogtens verſchanſen, en daar eene Brug over de rivier leggen, om by de Kwartieren te kunnen komen, indien de nood het vereischte. Zoodanig dat het Heïr vier uuren omtreks beſloeg; want *Offel*, waar de Prins gelegerd was, was een uur van *Middelaar*, en dit Huis was anderhalf uur van het Steedje, van het welk tot aan het Kwartier van den Prins, door dat van Graaf *Willem* gaande, men goede anderhalf uur kon rekenen. Het gros van de Ruitery met *Stakenbroek* en den Graaf van *Stirum* legerde zich in de twee Dorpen *Brecht* en *Boxmeer*, een half uur van zyn kwartier.

Ondertusſchen kwam de Graaf *des Fontaines*, die zich aan het hoofd van gemelde vyandlyke troepen geſteld hadt, te *Bleirik* digt by *Venloo*, liet aldaar een Brugge over de Maas leggen, en de Brug, die te *Roermond* lag, tot *Venloo* afzakken, waar op zyn Heïr langs de Maas, aan de Brabantſche zyde optrok. Een uur van *Boxmeer* by het Dorp *Zandbeek* gekomen zynde, waar de Graaf van *Stirum*, als gezegd is, gelegerd was, liet *des Fontaines* nog by de tweeduizend man uit de omliggende Bezettingen trekken, waar onder veele Vuurroers waren, en hy belastte dit Volk om zoo bedekt als hun mogelyk was door het voorsz. Kleefſche Bosch te dringen, en zich in het belegerde Huis te werpen, door de plaats waar de Graaf van *Hoorn* zyn Kwartier hadt. Deeze manſchap veroverde ook eenige onvoltrokken Werken, die zyne Hoogheid aldaar op eenige voordeelige hoogtens liet maaken; doch de Prins hadt dit zoo haast niet vernomen, of hy zondt *Lodewyk van Nasſauw*, Heer van *Beverweert*, die het ampt van Sergeant-Majoor van 't Leger bekleedde, met het Regiment van *van Brienen*, een Regiment Engelſchen en de zes Standaarden Ruitery, die by den Graaf van *Hoorn* de Wacht hadden, op het ſpoedigſte derwaards. De Heer van *Beverweert* trok recht op hen aan, doch de Vyanden wachten hem niet af, alzoo zy vreesden dat zyne Ruitery hen den weg naar het Bosch zoude afſnyden;

zy weeken dan naar de plaats terug, van welke zy gekomen waren, waar door de Staatſchen met de begonnen Werken konden voortgaan. De Graaf *des Fontaines*, ziende dat hy de Staatſchen op deeze hoogte vruchteloos zocht te belemmeren, liet zyn Leger naar *Bleirik* terug trekken.

Dit niettegenſtaande hadden de Staatſchen hunne Werken reeds in een weerbaaren ſtaat gebragt, en terwyl *des Fontaines* nu afgetrokken was, begonnen zy het Genneper-Huis van twee kanten te naderen. Graaf *Willem* beſtierde de eene aannadering langs de ruimte, die tusſchen de *Maas* en de *Niers* was, aan den kant van het Steedje by zyn Kwartier, en trok zyne Liniën van de eene rivier tot de andere, ſtellende de wachten op de noodzaaklykſte posten, en plantende zyn Geſchut op het voordeeligſte, om dat van de Vyanden te belemmeren en hunne Strykweeren te vernielen. Beneden de *Maas* deedt de Prins de andere beginnen op eenige Heuveltjes, tusſchen *Middelaar* en de Vesting gelegen, zoodanig dat de beide aannaderingen ten gelyken tyde voortgezet werden. In die van Graaf *Willem* trok dagelyks een Kolonel uit zyn kwartier met tien Vaandels ter Wacht, en een Compagnie Ruitery om hen in den rug te ſtaan, ingevalle de Belegerden een uitval mogten doen. De Schotten en Duitſchers arbeidden aan deeze aannadering, en voerden 'er by beurten het bevel in. In de aannadering by *Middelaar*, die de Soldaaten *'s Prinſen-Approche* noemden, trokken de Franſchen, Engelſchen en Landzaaten beurt om beurt ter wacht, en de Kolonel, die 'er het bevel in voerde, hadt het ook over de Wachten langs de omwalling van *Middelaar* tot aan het Beekje *Milsbeek*, aan geene zyde van het kwartier des Graaven van *Hoorn*, welke Wachten van vyfentwintig Vaandels waren, onder het bevel van eenen Luitenant Kolonel, in afweezenheid van den Kolonel, die in de aannaderingen was. Deeze wierden ſterk voortgezet, en de Prins kwam 'er alle dagen in. Op den Oever van de Maas, tegens over de Vesting, plantte men veel geſchut, het welk den vyand zeer hinderde, gelyk ook in 't Kwartier van den Graaf van *Hoorn*; zoo dat de plaats van drie kanten tegelyk beſchooten wierdt, te weeten van de aannaderingen van *Middelaar*, alwaar vier Beukeryen waren, van 't Kwartier des Graafs van *Hoorn* met zes halve Kartouwen, en van den overkant der Maaze met twaalf ſtukken en

 vier

vier mortieren. Eindelyk kwam Graaf *Willem* door den gestadigen arbeid der Soldaaten, in weêrwil van het sterke vuur, dat de Vyanden uit hun grof en handgeschut maakten, tot aan hun *Conterscharp* of Bolwerk, en de Prins tot op den oever van de *Niers*.

Het viel zeer moeijelyk om by den Vyand te komen, dewyl Graaf *Willem*, dit Bolwerk vermeesterd hebbende, genoodzaakt was de eerste Gracht over te trekken, en wel over een Dam, die langs de Maas liep, om te beletten dat het water van de Gracht niet in de Maas uitliep. Deeze Dam was slechts twaalf of vyftien voeten breed, en bestreeken van een Bolwerk, dat 'er geheel langs zag; zoo dat men gantsch bezwaarlyk zoo verre konde komen, als men wel gewenscht hadde. Echter naderde men in weêrwil van alle tegenkantingen de Belegerden.

De Prins van zynen kant genaderd tot den oever van den arm van den *Niers*, die hunne Conterscharp voor Gracht diende, scheen de zwaarigheid, om 'er over te komen, in den eersten opslag niet groot; zoo dat zyne Hoogheid die 's nachts met rysbosfen deedt vullen: maar zoo als men de Soldaaten daar over meende te doen trekken, staken de Belegerden een Dam, die in hunne Werken was, door, en toen kwam het Water met zoo groot een geweld aanvloeijen, dat het in een oogenblik alle rysbosfen wegsleepte. Toen nam men voor te bezoeken, of men niet beter zoude gelukken door middel van eene Brug; doch de eerste balken over de Gracht gebragt hebbende, kwamen de Vyanden en maakten dit bestaan ook vruchteloos: met eene Schipbrug slaagde men daar in niet beter.

De Prins, onverduldig over deeze verwyling, gaf bevel om eene Schipbrug te leggen ter plaatse, waar de Niers in de Maas loopt. Deeze Brug gereed zynde, kreeg de Kolonel *Hauterive*, die de Wacht op dien dag hadt, bevel om zoo dra zy gelegd zoude zyn, vyftig mannen met een Luitenant daar over te doen trekken, en daar na nog vyftig, aangevoerd door eenen Kapitein, die beneden aan den voet van de *glacis* der Conterscharp zoulen gaan liggen, om de manschap, die de Vyand mogt uitzenden om de Brug te breeken, af te weeren. Deeze honderd mannen zouden gevolgd worden van even zoo veel Arbeiders, die last hadden om eene verschansing te maaken om de Brug te dekken. Alle de Muskettery, die de Wacht hadt, wierdt langs den

den Waterkant geplaatst, om den overtocht te begunstigen. Aan den overkant van de Maas hadt de Prins ook veele Muskettiers gezonden, die het Volk, dat de Belegerden hadden kunnen zenden, om op de Brug aan te vallen, van ter zyde konden bestryken; en aan denzelfden kant stondt een Beukery van twaalf stukken gereed, om langs de *Glacis* van de Conterscharp te schieten op allen, die 'er zich op vertoonden. Met het krieken van den dag begon men de Brug te leggen over de rivier, die in korten tyd voltooid werdt. De Soldaaten en de Arbeiders kweeten zich zeer wel van hunnen last, zoo dat 'er in korten tyd een eenigsins weerbaar Werk gemaakt was voor de Brug, zonder dat de Vyand zich dorst vertoonen, om dat hy van zoo veele kanten zichtbaar was. De Belegeraars dan gelogeerd zynde, vergrootte men het werk, en men maakte zelfs eene Brug ter plaatse, waar men van te vooren getracht hadt 'er een te leggen.

Dus was men hier mede reeds zoo ver gevorderd; maar toen men nu over de Gracht was, moest men den bedekten weg aantasten, en zich meester maaken van een hoornwerk, dat hoogverheven en van stormpaalen wel voorzien was, en waar by men niet kon komen dan langs eenen dam, die langs de Maaze liep, en het water van den rechten Niers ophielt. De Prins, in de aannaderingen gekomen, zag dat men zich meester konde maaken van eene verschansing, die de Belegerden aan den overkant van den dam inhadden, weshalve hy 'er zyne Lyfwacht op deedt aanvallen, wier Kapitein dien dag de Wacht had in de aannaderingen, en 's Prinsen bevel zoo wel nakwam, dat zyn Volk de Vyanden niet alleen uit dit Werk dreef, maar tot onder 't Hoornwerk doordrong langs deszelfs berm. Wanneer dit gedaan was, deedt hy eenige Myngraavers komen, die het Hoornwerk begonnen te ondergraaven, 't welk de Kolonel *Erentreiter*, die den Kapitein van de Lyfwacht afgelost hadt, 's morgens liet aantasten. Hy maakte zich 'er meester van, en nam 'er zyn verblyf op, invoege men de Myn niet opblies uit vreeze, dat ze de Werken der Belegeraaren, die zy van Rysbossen moesten maaken, om verre werpen en vernielen zoude.

Om by het Bolwerk der Vesting te komen, moest men weder langs een anderen Dam ondermynen, die het water van de rechte gracht belette in de Maas te loopen. Dit veroorzaakte een lang-

wy-

wyligen arbeid, 't welk echter voltooid werdt, en dus kwam men ten einde van den Dam, en aan de punt van het Bolwerk, dat zeer hoog en van rysbosſen was gemaakt. Men nam toen het beſluit, om van daar beneden de Gordyn op den berm te ondermynen, en een ander Bolwerk, dat men het *Maas-Bolwerk* noemde, en dit beſtreek, te gaan aantasten, en tevens eene Myn te maaken, zes of zeven roeden van de ſtryklyn des Bolwerks; om het zelve van achteren aan te grypen. Daar werdt met groote naarſtigheid aan gearbeid, de ondermyning naderde het Maas-Bolwerk ſterk, en Graaf *Willem* was met zyne aannaderinge ook gevorderd tot aan de punt van de rechte Vesting, van waar hy mede naar het Maas-Bolwerk meende te ondermynen; reeds gelogeerd zynde boven op het Bolwerk van het Werk, dat daar voor lag, ſchoon hy zich ſedert eenige dagen niet meer in de aannaderingen hadt kunnen vinden, ter oorzaake van een Musketſchoot, die hy in het ondermynen in den buik ontfangen hadt. Deeze voortgang der Berlegeraaren deedt de Belegerden, die zich tot hier toe mannelyk gedraagen hadden, voor een Storm beducht zyn; want de Belegeraars waren nu aan den voet van de rechte Vesting gelogeerd, en hunne Mynen gereed om te ſpringen; daarboven hadden de Belegerden meer dan vyf honderd man verlooren, en voor het minſte zevenhonderd gekwetſten, invoege zy niet in ſtaat ſcheenen om een ſtorm uit te ſtaan, derhalve verzochten zy om in geſprek te komen. *Hauterive* hadt toen de wacht in 's Prinſen nadernisſe, hy zondt hun twee Kapiteins tot Gyzelaars, en zy zonden 'er ook twee om met zyne Hoogheid te handelen. 't Verdrag werdt op den 27 July getroffen en is van deezen inhoud.

1. „ Dat de Gouverneur met alle de Krygs-Officieren, en „ Soldaaten, van welke hoedanigheid en rang zy mogten weezen, „ niemand uitgezonderd, zelfs niet de geenen, die overgeloopen „ waren, zouden uit het Slot van *Gennep* trekken, zonder eenige „ hinder of beletſel en hun *arrest* aan te doen, onder wat voor„ wendſel 't ook ware; met hun geweer en Bagagie, ſlaande Trom, „ vliegende Vaandels, brandende Lonten en Kogels in den mond „ in de order en form als zy gewoon waren te marſcheeren; be„ nevens verzekering van alle hunne Goederen.

2. „ Gelyk ook mede alle Kerkelyke perſoonen met de Sieraa„ den hunner Kerken en hun Bagagie.

3. „ Dat

3. „ Dat zoo van de eene als van de andere zyde twee Gyzelaars 1641.
„ zouden blyven, niet alleen tot den dag der Uittrekking, die
„ was op Maandag den 29 der maand July 's morgens, maar ook
„ zoo lang tot dat de Gouverneur, Officiers en 't Krygsvolk met
„ hun Bagagie en Goederen zouden zyn gekomen tot *Venloo*, om
„ hun tot een vrygeleide te dienen.

4. „ Dat hun twintig Schepen zouden gegeeven worden, be-
„ nevens honderd Wagens, om hunne Zieken, Gekwetsten en
„ Bagagie te vervoeren.

5. „ Dat zy, die hunne Goederen zouden willen vervoeren
„ in de Stad *Gennep*, zulks vryelyk doen en weder zouden mo-
„ gen neemen, of elders brengen in den tyd van drie maanden,
„ onder dezelve vryheid; mitsgaders zouden de Gekwetsten in
„ dezelve Stad mogen blyven, om zich van hunne Wonden te
„ laaten geneezen, zonder iets tegen den dienst van 't land te
„ bestaan, en geneezen zynde, zouden ze met een Paspoort van
„ den Gouverneur der voorsz. Sterkte naar hunne Bezetting ver-
„ trekken, en de begraaven lyken, zonder hindernisse, elders,
„ waar zy wilden, mogen vervoeren.

6. „ De Kooplieden, Winkeliers en anderen, van welke
„ hoedanigheid zy ook mogten zyn, zouden insgelyk met alle
„ hunne Goederen vry naar *Venloo* mogen vertrekken, en aldaar
„ gekomen zynde, zouden ze, des noodig hebbende, een abolisse-
„ ment mogen eischen.

7. „ De Commis van de Artillery zou met de andere Krygsof-
„ ficieren naar *Venloo* mogen vertrekken, en, ingevalle hy zich
„ wegens afrekeninge naar *Brussel* begeeven moest, zou hy
„ van zyne Hoogheid ten deezen einde een Paspoort mogen ver-
„ zoeken; doch de Licent- en Convooi-Meesters zouden zich
„ aan de Heeren van den Raad van Staaten adresseeren, om de
„ vryheid voor zich zelven op het platte Land te mogen
„ houden.

8. „ Dat alle de Gevangenen, zonder onderscheid of tydbe-
„ paaling, in vryheid gesteld zouden worden, zonder losgeld te
„ betaalen, dan alleenlyk hun verteerde kosten.

9. „ De Gouverneur zou medeneemen twee stukken Geschut,
„ twaalfponders, met een Mansvelder, nevens zes Vaatjes Bus-
kruid en Kogels, naar evenredigheid.

10. „ 't Geschut en de Ammunitie van Oorlog, mitsgaders de
„ Leevensbehoeftens en Voorraad, aan den Koning van Spanje
„ behoorende, van welken aart dezelven ook mogten weezen,
„ zouden, zonder eenig bedrog aan zoodanige Officiers, als zy-
„ ne Hoogheid tot dat einde in het voornoemde Fort zoude
„ zenden, overgeleverd moeten worden.

11. „ Dat voor de verzekering der Schepen en Wagens,
„ twee Gyzelaars in het Fort zouden blyven, tot dat de andere
„ twee met de Wagens en Schepen zouden wederom gekeerd
„ zyn, en dat alsdan de twee aldaar gebleeven Gyzelaars, in al-
„ le zekerheid, naar *Venloo* teruggezonden zouden worden." *Gedaan in 't Leger te* Offel *op den* 27 July 1641, *enz.*

Na dat dit Verdrag van wederzyde getekend ware, maakten zich de Bezetelingen gereed tot den uittocht, terwyl ieder ondertusschen zyne Werken bezet hielt. Men zondt den 28 July de Zieken en Gekwetsten, ten getale van driehonderd, behalve eene groote menigte Vrouwen en Kinderen, in Schepen weg, en des anderendaags wierdt de Staatsche Ruitery en 't Voetvolk in orde geschaard. Zyne Hoogheid, Prins *Fredrik Hendrik*, reedt in gezelschap van zyn' Zoon, die sints drie Weeken zich weder alhier bevondt, en van een groot gevolg Edelen en voornaame Persoonen, omtrent een half uur buiten 't Leger, waar zy zich op eene hoogte, gelegen ter zyde van den weg, begaven, om dus geen hinder van het stof, die de voorbymarscheerende menigte stondt te veroorzaaken, te hebben. Nu begon de uittocht des morgens om agt uuren op deeze wyze. Eerst kwamen 'er honderd negentien Wagens met Bagagie, waar op drie Compagniën Krygslieden volgden; achter deezen zag men drie Stukken Geschut, te weeten twee Drielingen en een Mansveldar, voortsleepen, waar achter vyf of zes Compagniën Vuurroers met slaande Trom volgden, en achter dezelven nog zes Compagniën met Bourgonsche Kruizen. Toen kwam de Gouverneur *Preston*, die lang van leest en een fraai man was, op een wit paard, verzeld van veele Officieren; zy begroetten onze Officieren te paard, als ook de Omstanders, met eene vrolyke houding, en trokken in goede orde voort naar het kwartier van Graaf *Willem*, alwaar *Preston* zyne Hoogheid by de uiterste Werken vondt, benevens den Jongen Prins, Graaf *Willem*, den Graaf van *Solms* en den Heer

Heer van *Brederode*: hy tradt van zyn paard, gelyk ook de Prins en deszelfs Zoon van hunne Kleppers deeden, neemende met veel eerbieds affcheid van dezelven, en marfcheerde voorts naar *Venloo*. Volgens 't zeggen van die van binnen waren 'er in het Fort twaalf - of dertienhonderd man, van welken driehonderd zoo door het fchieten der Belegeraaren als door het werpen van Granaaden gefneuveld waren; doch anderen beweerden dat ze fterker waren geweest: wat hier van zy, laaten wy daar, zekerder is het dat 'er in alles negenhonderd mannen uitgetrokken zyn. Voor het overige was deeze Sterkte nog genoeg voorzien van Leevensmiddelen en Ammunitie, als Meel, Kaas, Vaatjes met Buskruid, Kogels, Bouten, vyf metaalen en eenentwintig andere ftukken Gefchut, doch meest ontramponeerd. De Sterkte was zeer befchadigd, en aan veele plaatfen als een Molshoop doorfchooten, invoege men met recht befluiten kan, dat ze voor 't geweld der Wapenen heeft moeten bukken, en het was daarboven te bewonderen, dat een zoo klein getal Soldaaten zulke magtige en wydloopige Werken heeft kunnen bewaaren. 't Leger van den Prins bleef daar nu eenigen tyd leggen, om de Brefse weder te hermaaken en de fchade te herftellen; de Prins ftelde voorts den Heer van *Leeuwen*, die uit het *Boetfelaars* geflacht was, tot Gouverneur van deeze Sterkte aan.

Wy zullen zyne Hoogheid met het Leger der Staaten hier zoo lang laaten, om te zien wat de Franfchen, die mede al vroeg te veld waren, uitgericht hebben; doch eerst zullen we kortelyk gewag maaken van zeker misnoegen, die in het begin van dit jaar in Frankryk plaats hadt. Dit misnoegen berstte welhaast in wederfpannigheid uit, en nam zyn oorfprong uit de Jalouzy van eenige Franfche Prinfen tegen den Kardinaal van *Richelieu*, die al lang, hoe groot een Staatsdienaar hy ook ware, het voorwerp van den nyd, het gewoone lot der groote Mannen, was geweest. En om te toonen hoe groot en verregaande dit misnoegen was, moeten wy zeggen, dat 'er drie Kluizenaars, of Eremieten, die in de *Bastille* waren opgeflooten, in de maand January beleeden, en wel op de Pynbank, dat ze door den Hertog van *Vendôme* waren omgekocht, om den Kardinaal van 't leeven te berooven, welke bekendtenis door de vlucht van dien Hertog en van den President van *Bourdeaux* naar Engeland bekrachtigd wierdt. De Graaf

V 2 van

van *Soissons* werdt ook verdacht gehouden; hy begaf zich naar *Sedan* by den Hertog van *Bouillon*, die mede een der Misnoegden was, en het voorbeeld van *Soissons* werdt welhaast by den Hertog van *Guise* gevolgd. Zy traden daar op in Verbond met den Keizer en de Koning van Spanje, die hunnen Opstand met Krygsvolk ondersteunden, terwyl de Wederspannigen zelven zoo veel volks werfden, als zy konden, voorgeevende, om hunne Wederspannigheid eenigen schyn van billykheid by te zetten, dat ze de Wapenen voor den Koning en de Vryheid der Franschen Vorsten voerden; doch de Koning dacht daar geheel anders over, en dienvolgens zondt hy den Marschalk *de Chatillon* met een klein Leger naar den kant van *Rheims*, om de misnoegde Prinsen den inval in zyn Ryk te beletten, en ze, als het ware, in bedwang te houden. De Marschalk *de Chatillon*, eenigen tyd in 't gezicht der Wederspannelingen gelegen hebbende, trok allengskens voort naar *Sedan*; hier op begaven zich de Keizersche Veldoverste *Lamboi* en de misnoegde Prinsen over de Maas, en ontmoetteden *Chatillon* digt by het Bosch *Mondieu*, in de nabuurschap van *Sedan*: hier wierdt men handgemeen, maar ten nadeele van *Chatillon*, die geslagen wierdt met groot verlies van zyn Voetvolk, Geschut, Vaandels en ander Krygstuig, hoewel de Misnoegden daar by ook eenig Volk verlooren, en onder andere voornaame persoonen den Graaf van *Soissons*, die door een Ruiter dood geschooten wierdt. *Chatillon* hadt mede veel voornaame Officieren verlooren, en hy zelf ontkwam ter naauwernood het Slagtveld; maar van zyn Ruitery was 'er geen groot getal gesneuveld, doordien dezelve zich terstond door de Vlucht geborgen hadt. De Koning bevondt zich thans te *Amiens* met twaalfduizend man, die hy bestemd hadt om *Chatillon* te versterken, maar toen hy te *Rheims* kwam hoorde hy dat het te laat ware; echter voegde hy dit Volk by het overschot van *Chatillon*, en zondt het zelve onder beleid van deezen Heer en den Marschalk *de Brezé* naar *Douchery*, 't welk *Lamboi* terstond na zyne zegen op *Chatillon* ingenomen hadt, maar dat de Franschen weder onder hunne magt gekreegen hadden, om van daar *Sedan* in te sluiten. Doch dit voorneemen werdt voorgekomen door de Voorslagen van een Vergelyk, dewelken van wege den Hertog van *Bouillon* gedaan werden, en wanneer dezelven aangenomen wierden, kwam hy zelve by den Koning en

den

den Kardinaal, die beiden te *Douchery* waren, om zyne vergiffenis te verzoeken, 't welk niet alleen aan hem toegestaan werdt, maar ook aan den Hertog van *Guise*, die zich mede hadt onderworpen: in *Sedan* liet de Koning eene goede Bezetting leggen.

Op deeze wyze liep deeze onrust ten einde, die de zaaken in Frankryk zeer belemmerd, en den Spanjaarden min of meer goed gedaan hadt. Dan het was nog verre daar af, dat ze geheel-en-al van de Franschen in Walsch-Vlaanderen bevryd bleeven; want reeds in Maart vergaderden de Fransche Krygslieden zich by *Amiens* onder den Marschalk *de la Meilleraie*, en deeden een vliegend Leger tusschen *Atrecht* en *Hesdin* in Artois wacht houden. Deeze Manschap kwam den 18 Mai by *Terouane*, en maakte zich in 't kort meester van een Sterkte, *Rekkingen* genaamd, niet verre van *St. Omer* aan de *Leye* gelegen, waar op hy zyn Leger tegens Ariën, eene Stad in *Artois* aan de zoo even genoemde rivier, die in zich zelve zeer sterk en met tweeduizend man, zoo Spanjaarden als Italiaanen en Waalen, onder den Gouverneur *Bernoute* was bezet, aanvoerde. Het *Vlaamsche Fort*, een dus genoemd buitenwerk, werdt terstond door het Picardische Regiment veroverd, terwyl de Heer *Gassion* nog meerder Artillery uit *Atrecht* kwam aanvoeren. De verdeeling der Kwartieren was op deeze wys geschikt: de Marschalk *de la Meilleraie* hadt het Hoofdkwartier met zeven Vaandels Voetvolk en vyf Regimenten ligte Paarden, behalve drie Regimenten uitschot; de Graaf van *Guiche* hielt zyn Kwartier bezet met zes Vaandels Voetvolk, agt Regimenten ligte Paarden en drie Compagniën uitschot: voorts was het Kwartier van den Heer *la Ferté Seneterre* bezet met vyf Vaandels te voet, twee Regimenten ligte Paarden en het Regiment Vuurroers van den Kardinaal-Hertog van *Richelieu*, invoege zich een Leger van Agttien Vaandels Voetvolk, van vyftien Regimenten te paard, en van zeven Compagniën noodtroepen, voor *Ariën* bevondt. Gelyk nu deeze Belegering die van *Ariën* buiten verwachting overkwam, hadden zy gebrek aan Konstapels en Ingenieurs; maar eene Don *Joan del Ponti* bragt zestig persoonen aan, die, terwyl de Belegerden een uitval deeden, met Springstokken over de Moerassen in de Stad kwamen, 't welk het gebrek der Belegerden eenigsins vervulde; doch de Heer *Gassion* deedt inmiddels ook zyn voordeel: want uit vyftien waaghalzen van *Lillers* de gelegenheid dier

plaats

plaats verstaan hebbende, overrompelde hy dezelve, en stelde eene Bezetting van dertienhonderd man daar binnen.

Intusschen begonnen de Franschen hunne aannaderingen op den 8 Juny, waar by ze, behalve eenige Gekwetsten, een Vaandrig en ettelyke Soldaaten verlooren; zy gingen echter voort en vorderden zeer verre met hunne Werken, schoon die van binnen zich dapper met hun geschut te weer stelden; want op den 13 der voorsz. maand schooten zy een Kapitein, een Luitenant, twee Sergeanten en dertien Soldaaten dood: doch op denzelven dag wierdt een Halvemaan aan de Vesting met twee Beukeryen zeer beschadigd. Des anderendaags maakten de Belegerden weêr twee Stukken van de Franschen onbruikbaar, en schooten ook een hunner Konstapels dood. Den 15 deeden zy een uitval, en vochten wel drie of vier uuren, en des anderendaags vielen zy op het Kwartier der Zwitsers, en toogen wederom terug, na dat 'er eenigen dood gebleeven en anderen gekwetst geworden waren; doch den 17 kreeg de Overste *Fetting* bevel om twee Compagnien Crabaaten aan te vallen, 't welk de Belegeraaren ten voordeele verging, vermits die Overste dezelven versloeg. Wanneer nu van den kant der Belegerden vuur in 't Fransche Leger gelegd, en een der Daaderen gevat was, onderrichtte deeze de Franschen van de omstandigheden en inzicht der Spanjaarden; de Marschalk *de la Meilleraie* liet daar op terstond een Myn maaken, waar by zes Soldaaten dood bleeven, gelyk ook zes Sergeanten in de aannadering van den Graaf *de Guiche*, die de Wacht hadden op de Arbeiders. Zy namen kort daar na een halvemaan voor *Ariën* in, maar de Belegerden booden hun zulk eenen tegenstand, dat, hoewel 'er van den kant derzelven veel volks sneuvelde, zy echter dezelve wederom moesten verlaaten, en daarboven nog eenige Soldaaten in de Loopgraaven als anders verlooren; doch *de la Meilleraie* liet niettemin de gemelde Halvemaan bestormen, en veroverde op den 25 Juny een gedeelte daar van, en kreeg het ander gedeelte des nachts van den 27 ook in zyne magt.

De Spanjaarden waren inmiddels niet in gebreken gebleeven, om alle middelen tot het ontzet deezer Stad aan te wenden; ten dien einde hadt de Generaal *Beck* met de Keizersche en Spaansche troepen, die, gelyk men zegt, tweeëntwintigduizend man zoo te paard als te voet, uitmaakten, en zeventig zoo groote als kleine stukken Geschut by zich hadden, op den

17 en 18 Juny drie herhaalde ſterke aanvallen op het Franſche Leger gedaan; doch hy was telken reize met groot verlies terug gedreeven geworden: want het Leger was met drie dubbele afſnydingen voorzien, en op de Beukeryen waren vierentwintig Stukken Geſchut, van welken 'er een in een Moeras opgeworpen zynde, ter plaatſe, alwaar de Stad het zwakſte was, en waar de Franſchen anders wel dertig Bruggen hadden moeten overgaan, ter oorzaake van de menigvuldige Wateren, waar mede men den Belegerden in de Stad groot nadeel toebragt. Dit mislukt zynde, zocht de Generaal *Beck* zyn voorneemen op eene andere wyze uit te voeren; hy trachtte 't Water door bedyking op te houden, en door dien weg deeze hoofdſtoffe in de Franſche Werken te doen opzwellen, doch het tegendeel nam plaats: want de Trenchées, of Loopgraaven wierden daar door vervuld, en dus was de aannadering der Spanjaarden in dezelven veel ongemaklyker. De Baron *Beck* veranderde derhalve andermaal van voorneemen, en trok naar den kant van *St. Omer*; maar hier was de kans om de Stad te ontzetten even onvoordeelig: dus bleef hy daar omtrent heen zwerven, zonder iets krachtdaadigs te konnen bybrengen, om den voortgang der Franſche Werken en nadernisſen te ſtremmen. De Belegerden, dus geen ontzet te verwachten hebbende, verdeedigden zich met groote dapperheid, en bragten den Belegeraaren gevoelige ſlagen toe; doch deeze gingen niettemin voort, en vorderden met hunne Werken zoo verre, dat ze den 15 July de eerſte Myn deeden ſpringen, en vervolgens nog twee anderen, waar van de eene een opening van zeven en de andere een van tien Vadems maakte. Hier op beſloot de Marſchalk *de la Meilleraie* om de Stad van alle zyde te beſtormen, en liet den 24 alles daar toe vaardig maaken; de Belegerden, dit beſpeurende, verzochten vyfdagen tyds om zich te beraaden, maar zulks werdt hun geweigerd, waarom zy tot de overgave beſlooten, en men ſtondt hun toe, om met pak en zak, in vol geweer, met twee ſtukken Geſchut en een Mortier uit te trekken, en om de Bezetting naar *Bethune*, waar de Kardinaal-Infant, *Lamboi* en *Beck* zich nu met de Spaanſche magt bevonden, te begeleiden. Den 27 July geſchiedde de uittocht, en de Franſchen ſtelden zich in 't bezit der Stad.

Ondertusſchen bleeven de Spanjaarden, onder den Baron *Beck*, zich omtrent *Ariën* onthouden; zy legerden zich nu tusſchen 't

Le-

Leger van *la Meilleraie* en Frankryk, waar door die Marſchalk genoodzaakt wierdt, om zyne Verſchanſingen rondom de Stad te verlaaten, waar van zich de Vyanden, die geſtadig door nieuwe Hulptroepen verſterkt werden, terſtond meester maakten, en nu op hunne beurt 't beleg voor de Stad ſloegen. *De la Meilleraie* week naar Picardyë. De Koning, vernomen hebbende hoedanig het met de Stad gelegen was, kwam weder te *Amiens*, en bragt een magtig Leger op de been, ten einde de Spanjaarden het beleg te doen opbreeken. De drie Marchalken *Chatillon*, *de la Meilleraie* en *Brezé* trokken daar mede tot by het Leger der Vyanden, maar het zelve te ſterk bevindende, oordeelden zy 't niet dienstig om het aan te vallen, en toogen naar *Vlaanderen*, waar zy het Land verwoestten. Zy ſloegen het beleg voor de Stad *la Basſée*, welke van een goede Bezetting en agt ſterke Bolwerken voorzien was; doch ditniettegenſtaande deeden zy 'er zulk een geweld op, dat ze zich den derden dag overgaf. Vervolgens veroverden zy *Lens*, *Pont à Vedin*, *l'Ecluſe* en *Bapaume*, terwyl de Spanjaarden *Lillers* weder innamen, en *Ariën* zoo eng ingeſlooten hielden, dat 'er geen middel was om den Belegerden eenigen Leeftocht, waar aan zy groot gebrek hadden, toe te voeren; doch de Franſche Gouverneur *d'Aiguebere* toonde daarom geen minder moed, hy verdeedigde de plaats met zulk een groote dapperheid, dat 'er tienduïzend man van de Vyanden voor dezelve ſneuvelden, en haar niet overgaf voor en aleer hy daar toe, door het aanneemende gebrek aan Leevensmiddelen, genoodzaakt was, en dus verlooren de Franſchen eene plaats, die, gelyk wy reeds gezegd hebben, hun van grooten dienst geweest zou zyn, om hunne Overwinningen in *Vlaanderen* voort te zetten. De Franſchen verlooren ook weder *l'Ecluſe*, maar zy berenden *Ryſſel*, waar zy alles in brand ſtaken; de Stad *Armentiers* beſtormden zy driemaal, om, door de verovering van dezelve, den Vyanden den toevoer aan de *Leye* af te ſnyden; doch zy moesten met verlies van agthonderd man wederom terugwyken.

De Koning van Frankryk hadt onderwyl zyn Hoogheid, die nog voor *Gennep* lag, laaten vermaanen, om naar den kant van Vlaanderen te trekken. De Prins zondt dienvolgens veertig Compagniën zyner Ruitery te land naar *Bergen-op-Zoom*, en hy zelve ging met de Infantery naar *Nimegen*, alwaar hy Schepen beſteld hadt,

om

om zyn Leger in te neemen, gelyk hy te *Bergen-op-Zoom* gedaan hadt, ten einde de voornoemde Compagniën Ruitery naar *Vlaanderen* over te voeren. En gelyk het Genneper-Huis nog niet volkomen versterkt was, liet hy aldaar veertig Vaandels, onder het gebied van Graaf *Hendrik van Nassauw*, die zich in 't Veld verschanste tusschen 't Huis en de Stad *Gennep*. De Kolonel *Rantwyk* werdt met zevenentwintig Standaarden gezonden naar de *Hetter*, tusschen *Emmerik* en *Rees*, om de Keizerschen, die aangevoerd werden door den Overste *Hatzvelt*, in al het geen zy onderneemen zouden te belemmeren; want ze belegerden als toen de Stad *Dorsten*, leggende vier mylen van *Wezel* op de *Lippe*. 1641.

Wanneer de Prins deeze orde gesteld hadt, begaf hy zich op den 5 September met het Voetvolk, Geschut, de Mond- en Krygsbehoeftens t'scheep, en den volgenden dag onder zeil naar *Vlaanderen*. Het oogmerk van den Prins was, indien hy binnen drie of vier dagen te *Philippine* konde komen, en dus voor dat de Graaf *des Fontaines*, die met zyn Leger van *Venloo* was opgebroken en hem derwaards volgde, aldaar tyds genoeg kon zyn, te *Philippine* voornoemd voet aan Land te zetten, de graft, die van het *Sas* naar *Gent* loopt, over en in 't land van *Waas* te trekken: het *Sas* te belegeren en verder te zien wat de fortuin hem meer zoude aanbieden. Doch hy werdt in dit voorneemen gedwarsboomd door de stilte en tegenwinden, die zyne Vloot zeven dagen deedt sukkelen eer zy op de Rhede van *Rammekens* konde komen. Zyne Hoogheid oordeelde toen dat de Vyanden tyds genoeg gehad hadden om tot het *Sas* te komen, maar nogthans bleef hy by het besluit om zyn tocht naar *Philippine* voort te zetten, en kwam daar op den 14 September. Na dat nu zyne Benden aan land gestapt waren, naderde hy met eenige Ruitery tot *Assenede*, een Dorp slechts een Kanonschoot verre van het voornoemde *Sas*, en verstondt aldaar dat het Leger van *des Fontaines* tegelyk te *Selsaten* aankwam, 't welk mede een Dorp is op de Vaart van *Gent* naar 't *Sas*, een half uur van deeze Vesting gelegen, en dat hy zelve aldaar was. De Prins uit de Berichten genoeg begrypende, dat 'er voor hem geen kans ware om over de Vaart te komen, die door een Leger en Wykschans aan Wykschans, waar in de Vyand zoo veel Geschut kon brengen als het hem goeddacht, beschermd was; deedt hy echter zyn

Heïr aannaderen, om dat hy oordeelde dat het beter ware 't zelfde in 's Vyands Land te legeren, dan op Staaten Bodem; en dat hy, de Vyanden daar door fteeds in bekommering houdende, hen zou beletten troepen naar *Ariën* te zenden, 't welk de Franfchen nog hoopten te ontzetten: dan zulks is hun niet gelukt, fchoon ze eenige andere plaatfen op den Vyand in dien tusfchentyd wederom bemagtigden.

Het Voetvolk van zyn Hoogheid floeg zich den volgenden dag ook te *Asfenede* neder, de Ruitery met eenig Voetvolk legerde zich tot *Bockhout*, op welke plaatfen 't Leger zich eenigen tyd onthielt. De Prins ging inmiddels de Vaart bezichtigen, vondt dezelve zeer wel verfterkt, en de Wykfchanfen vol gefchut, het welke overal, waar hy naderde, op hem gelost werdt. Niet min zorgvuldig hadden de Vyanden de Borstweering, die langs de Gracht liep, met veel Muskettery bezet, invoege zyne Hoogheid het niet raadfaam vondt, om den Overtocht te onderftaan. Gelyk men nu al verre in het kwaade Jaargetyde genaderd was, en de Prins wel zag, dat hy hier niets met vrucht konde onderneemen, behalve dat de ziekte onder zyne Soldaaten toenam, zoo befloot hy om het zelve weder in te fchepen en naar *Bergen-op-Zoom* terug te voeren. Dit gefchiedde; de Ruitery floeg hy te *Halteren* neder, en zondt ze vervolgens naar de Winterkwartieren, gelyk ook een gedeelte van 't Voetvolk, houdende het ander gedeelte nog eenige dagen by zich, om te zien wat de Graaf *des Fontaines*, die nu te *Wilryk* by *Antwerpen* lag, nog mogt onderftaan; maar deeze Graaf niets dergelyks doende, zondt hy ook dit gedeelte naar de Bezettingen, en vertrok zelve op den 23 October naar *'s Gravenhage*, alwaar hy naar gewoonte door de Burgers werdt ingehaald.

Toen het Staatfche Leger nog te *Asfenede* lag, werdt eenige Ruitery van den Prins door de Spanjaarden overvallen. Vier of vyf Compagniën, tegen 's Prinfen bevel, haar verblyf genomen hebbende in Huizen, wat verre van het Dorp *Boekhout* afgelegen, aan geene zyde van de fluis, die het Dorp dekt, wierden met het aanbreeken van den dág onverhoeds aangetast door Don *Cantelmo* met twintig Cornetten en agthonderd of duizend Voetknechten, die hy uit *Brugge* en de omliggende Bezettingen getrokken hadt. Hy deedt de gemelde Ruitery door vier Compagniën zyner Ruiteren befpringen langs den Dyk, waar de Staatfche Compag-

pagniën haar Verblyf hadden; en van ter zyde door twee- of driehonderd man te voet, die door 't gebroken Land heen getoogen waren, en zoo rasch in 't Kwartier der Staatschen waren als de Wapenkreet. Zy bragten de drie voorste Compagniën in wanorde, namen eenige paarden, doodden verscheiden Soldaaten en namen eenige Officiers gevangen. Maar hun opzet volgende, spoedde zich de Ritmeester *Teunis van Someren*, die zyn verblyf aan geene zyde der Sluis hadt, en zyne Compagnie inderyl hadt doen opzitten tot hulp der zynen, viel op de Vyanden aan, wierp ze overhoop, deedt 'er veelen van dezelven sneuvelen, en dreef ze een goed eind wegs al vechtende terug. Zy voerden nogthans den Ritmeester van *Rummen*, Sergeant-Major van 't Regiment des Prinsen van *Thalmont*, alle de paarden van deezen Ritmeester, twee Luitenanten en een Corriet met zich weg, maar zy lieten den Staatschen ook eenige gevangenen.

Dit is het voornaamste wat de Staatschen en Franschen te veld hebben uitgericht. Eenige kleine aanslagen werden 'er van den kant der Vyanden bestaan, gelyk op *Liefkenshoek*, waar zy met groot verlies werden afgeslagen, en op dezelve wyze liep hun aanslag op *Cadsand* af. Zy slaagden niet veel gelukkiger in het bemagtigen van de Stad *Kleef*, die, gelyk *Dorsten*, met een Hessische Bezetting voorzien was. De Stad by verrassing ingekreegen hebbende, noodzaakten zy den Stadvoogd, die hun moedig 't hoofd boodt, om met verlies van tachtig mannen op het Slot te vluchten, 't welk zeer sterk was; want de Keizerschen geen kans ziende, om zich van 't zelve meester te maaken, verlieten weder de Stad, na dezelve uitgeplonderd te hebben.

Aleer wy tot de Verrichtingen ter Zee overgaan, zullen wy gewag maaken van eenige zaaken en gebeurtenissen, die binnen de Nederlanden voorgevallen zyn.

Het gebeurde omtrent deezen tyd, dat de Heer *Spiering*, Agent van 't Hof van Zweeden, die in 't voorgaande jaar, gelyk wy toen gemeld hebben, reeds een grooten hoon geleeden hadt, nu weder aan hun Hoog Mog. klachtig viel wegens eene beschuldiging, die met een bitsch verwyt van 't gemeene Volk gepaard ging; naamelyk dat hy bezwaard werdt door eenige kwaadwillige Ingezetenen, dat hy eene groote menigte Kinnetjes Boter opgekocht, en dezelven naar de Vlaamsche Havens zou verzonden hebben, en dat de Boter hier door grootelyks ver-

 duurd

duurd was; dat *Tromp* dezelve ook op Zee aangehaald, en weder in de Havens van den Staat hadt laaten opbrengen, en dat daar door het gemeen reeds zoo verre was gekomen, dat het samenrottede om zyn Logement te bespringen, en hem en zyn Volk langs de Straaten aan te tasten en te hoonen. De Heeren Staaten Generaal lieten daar op de Staaten van Holland verzoeken, dat ze de Verspreiders van zulk een valsche beschuldiging naar verdienste zouden laaten straffen, indien zy ze konden uitvinden en vatten, en stelden voorts zulke order dat men zich voortaan stil hielt. De Haat van 't gemeen tegen deezen Heer ontstondt ten deele daar uit, om dat hy zich wat stuursch jegens 't zelve gedroeg; 't misnoegen althans, door de duurte van de Boter veroorzaakt, ging zoo verre, dat wanneer hy langs de Straat ging of in zyn Koets reedt, een trop gemeen Volk hem achter na liep, en hem uitscholdt voor Boterdief, roepende uit al hun magt: *De Boterdief*, *de Boterdief*, doch anderen, die wat bezadiger en ingetogener waren, riepen slechts *de Boter*, *de Boter*.

Wy zullen deeze Agent en zyn geval tot het onderwerp van de volgende Plaat neemen.

„ Men ziet hier een fraaije en luchtige Gracht in *'s Gravenhage*,
„ aan welker waterkant eene rei net geschooren Boomen staan,

„ die,

„ die, by een heldere Zonneschyn, zich in een breed Water
„ spiegelen. Langs deeze Gracht ziet men een Koets van den
„ Agent *Spiering*, met zes paarden bespannen, en verder met
„ Lyfknechts naar de Waardigheid van den Agent voorzien:
„ ter zyden en achter de Koets ziet men eenig gemeen Volk,
„ dat, in eene actie van verwyting zynde, den Agent voor *Bo-*
„ *terdief* uitscheldt, terwyl eenige Lieden over de Deuren, op
„ de Stoepen en op de Straat, zich of lagchende, of in veront-
„ waardiging vertoonen."

Men verhaalt dat de Heer *Spiering* in een prachtig huis woonde, en open Tafel hielt, inzonderheid voor dezulken, die hem dienst konden doen en deeden in het verkrygen der Onderstandgelden, welken hy steeds by hunne Hoog Mog. was vorderende.

Doch dit geval verhaalen wy opzettelyk, om vervolgens onbelemmerd tot gewichtiger zaaken over te gaan, en wel vooreerst tot het geene verder nopens het Stadhouderschap van *Friesland* in dit jaar gebeurd is. De Heeren *Sohnius* en *Oostheim* waren de eerste slagtoffers van 's Prinsen misnoegen, en de Stadhouder van *Friesland*, Graaf *Willem Fredrik*, hadt ze, als verhaald is, opzettelyk daarom uit zynen dienst laaten gaan; maar het was nog verre daar van daan, dat hy zyne Hoogheid daar mede voldoen kon: want door de keuze van *Friesland* was dezelve belet geworden, in de verkryging van het Stadhouderschap over de Zeven Provintiën, en Graaf *Willem* hadt het nu te kwaader, nademaal de Generaaliteit op de zyde van den Prins was. Dienvolgens werdt den Heer *Sohnius*, Raad en Geheimschryver van Graaf *Willem*, in de maand January bevel gezonden, om op den 14 February in den *Haag* ter Vergadering van hunne Hoog Mog. te verschynen, en verhoord te worden over verscheiden redenen en lasteringen tegen den Staat deezer Landen en de Bedryven zyner Hoogheid; hy werdt verder beschuldigd, en wy houden het voor zeker, dat de gemaatigdheid in het stuk van Godsdienst, welke men te recht als eene der grootste hoedanigheden van Prins *Fredrik Hendrik* moge rekenen, maar die van veele vervolgzieke Geesten beschouwd werdt als eene onverschilligheid, denzulken daar toe aanleiding heeft gegeeven: *Sohnius* werdt verder beticht, dat hy in 't Kuipen (dus wierdt het genoemd) voor Graaf *Willem*, verscheidene uitdrukkingen gebruikt hadde tot nadeel des Prinsen van Orange, als dat dezelve in den Gods-

dienst

dienst niet zoo zuiver en yverig ware, als het wel behoorde; dat hy zulks veelmaals hadt getoond ten opzichte van de Remonſtranten, die in meest alle Steden van Holland hunne Vergaderingen hadden, niettegenſtaande hun gevoelen veroordeeld was en hunne Leer niet mogt geoefend worden; dat het zorgelyk ware voor de Vryheid, welke deeze Provintien zoo duur gekocht en verkreegen hadden, byaldien aan een alleen 't Stadhouderſchap van alle de Provintiën gegeeven wierdt; dat men nog verder was gegaan, vermits eenigen verſtrooid hadden, dat zyn Hoogheid na de Souvereiniteit ſtondt, en dat, als hy dezelve eens bekwam, de Gereformeerden last zouden lyden. Wy willen niet beſlisſen of dit alles gegrond zy of niet, zulks laaten wy den Leezer over, 't zy genoeg voor ons te zeggen, dat men zeer verre kunne gaan, als men eens een volkomen haat tegen zekere party aangenomen heeft, die men volſtrekt ten gronde wil hebben, en dat, indien de Prins zich met de daad een volſlagen Vyand der Remonſtranten hadt getoond, men aan alle deeze aanwryvingen niet het minſte zou gedacht hebben.

Doch dit ſluit niet uit dat 'er groot ongenoegen ten Hove heerschte, en dat Graaf *Willem* daar van de uitwerking gevoelde; want het Regiment, het welk zyn Vader, Graaf *Ernst Cazimir*, weleer geworven, en zyn Broeder, Graaf *Hendrik*, vervolgens gecommandeerd hadt, werdt nu aan den Graaf van *Solms* gegeeven, en het Regiment van deezen Graaf aan den Graave van *Hoorn*, invoege Graaf *Willem* nu niets anders was en gekend werdt, dan voor een enkelen Ritmeester. Deeze Graaf was dus in groote belemmering, en zyne bekommerdheid wierdt nog te grooter, toen hy in de maand January in '*s Gravenhage* kwam; want hy werdt by een ieder, zoo wel als ten Hove, zeer koel bejegend: hy durfde derhalve ook geene zitting neemen in den Raad van Staaten, gelyk hem, als Stadhouder van eene Provintie, toekwam.

Gelyk nu *Friesland* vol misnoegden was, die in den jaare 1637 door de Generaaliteit, op aanklagte van wylen Graaf *Hendrik* uit de Regeeringe gezet waren, bliezen de Begunstiger en Bedienden van den Prins van Orange zoo ſterk in dit vuur als zy konden. Zy raadden hen by zyne Hoogheid en de Generaaliteit te klaagen over 't ongelyk, dat hun werdt aangedaan, en zy verzekerden dezelven, dat deezen 't geene zy toenmaals gedaan hadden, weder

der

der ontdoen, en hun genoegen zouden geeven. Door deeze aanmoediging waren 'er veele misnoegden in *Friesland*, die naar 's *Gravenhage* gingen, om te klaagen, dat tegen 's Lands Vryheid en Voorrechten, en tegen de uitdrukkelyke Vergunningen, door de Staaten van den Lande in den jaare 1635 verleend, men hun de Raadsbestelling ontnomen en aan den Heere Stadhouder van *Friesland* gegeeven hadt; en dat dezelfde Raadsbestelling in 't voorleeden jaar weder schielyk en ontwettelyk aan den Stadhouder gegeeven ware. Offchoon nu zyne Hoogheid en de Generaliteit de eigenlyke Voorwerpen deezer klagten waren, nademaal alles op hun bevel en door de bestelling van hunne Gemagtigden in *Friesland* geschied was; zoo hielt men echter, om den Stadhouder, als het ware, bang te maaken, deeze Lieden aan, men gaf hun hoop van voldoening en herstelling, en men schreef aan 't Hof en de Gevolmagtigden van *Friesland*. Ook gaf men hun te verstaan, dat, om de klaagende party aanzien te geeven, eenige Edellieden en Eigen-Geërfden uit de *Goön* moesten overkomen, en zich by hen voegen. Het ontbrak hun noch aan wille noch aan stoffe, dewyl verscheiden Edellieden en Eigen-Geërfden, die klaarblykelyk de meeste stemmen tot het Volmagtschap hadden, van jaar tot jaar van den Landdag waren afgeweezen, om dat zy den Stadhouder niet aangenaam en van die geenen waren, welken de vrye Raadsbestelling voorgesprooken hadden: maar zy kwamen niet sterk in den *Haag*, om dat hunner veelen bemerkten, dat de Generaaliteit in dit geheele Werk alleen het voordeel des Prins op 't oog hadde, en het Graaf *Willem* bang zochte te maaken; doch eindelyk kwamen *Siuk van Burmannia* en *Bruinsma*. Zy hadden, zoo wel als andere Klaagers, die van tyd tot tyd uit de Steden gekomen waren, by den Prins gehoor, voor wien zy hunne klachten uitstorteden; zy werden ook met schoone woorden en goede hoope opgehouden.

De Heer *Sobnius* verschoonde zich ondertusschen, wegens zyne onpaslykheid, om op den gestelden dag in 's *Haage* te verschynen; dus werdt 'er aan het Hof van *Friesland* geschreeven, dat het zelve kennis zoude neemen van *Sobnius* onpaslykheid; doch kort daar na schreef niet alleen hy, maar ook het Collegie der Gedeputeerden, dat hy, zoo om dat hy in *Friesland* woonachtig, als om dat hy aldaar getrouwd was, niet te recht konde gesteld worden, dan al-

alleen in *Friesland*, en dat de Gedeputeerden hem in hunne byzondere bescherming hadden genomen.

Ondertusschen bemagtigden hun Hoog Mog. de Heeren van *Arnhem*, *van der Burgh*, van *Renswoude* en *Coenders*, kwanswys, zoo men zegt, om uit te werken dat de vyf Schepen, op aandeel van *Friesland* staande, onder het bestier van de Admiraaliteit te *Rotterdam* gebragt mogten worden; maar inderdaad om de zaaken aldaar tot dien keer te brengen, dat Graaf *Willem* zich tot afstand van zyn Stadhouderschap gedwonden zoude zien, of, ingevalle dit niet konde plaats neemen, om de Overleeving van gemelde Waardigheid van de Provintie te verkrygen. En om te beter daar toe te kunnen geraaken, en de genoemde Afgezondenen van hunne Hoog Mog. meer gezags en aanziens te geeven, wierden alle Klaagers, die men *Doleanciers* noemde, naar hen geweezen. De Heer *van der Burgh* liet echter in zynen last stellen, dat, als hy zich van zyne zending, aangaande voorgemelde Kustschepen, gekweeten zoude hebben, het hem vry zoude staan om weder naar den *Haag* te keeren; daar mede toonende, dat Holland noch hy zich in geene Provintiaale Twisten wilden inlaaten.

Zoo even zagen wy dat *Sobnius* weigerde om zich in '*s Haage* te recht te stellen; zyne zaak kwam nu weder den 16 February op het tapyt: want hunne Hoog Mog. namen het zeer euvel op, dat hy hun Rechtsgebied in *Friesland* niet erkend hadt, dienvolgens verklaarde het meerendeel der Provintiën hem *Apprehensibel in de geünieerde Provintiën, en geassocieerde Landschappen, Steden en Leden van dien, overal waar hy aangetroffen zoude mogen worden.* Hier tegen zouden Holland en Zeeland zekerlyk een voorbetuiginge gedaan hebben, ten ware zy gezien hadden, dat de Gemagtigden van *Friesland* zelven hunne stem daar toe gegeeven hadden. Derhalve lieten zy het doorgaan, onder uitdrukkelyke voorbehouding, dat de Generaaliteit dezelfde Hoogheid, Recht en Rechtsgebied tegens hunne Ingezetenen niet zouden oefenen. Maar dit besluit was niet anders dan een Bullebak, om den Stadhouder van *Friesland* te vervaaren; want de andere Provintiën hadden ook doen aantekenen, dat zy niet verstonden, dat het gemelde besluit, haare noch haarer Ingezetenen Voorrechten en Gerechtigheden in 't minste zoude benadeelen.

Vervolg van het voorgevallene in den jaare 1641.

Men flaagde dan met alle deeze middelen, aangewend om 't beraamde doelwit te bereiken, zoo wel, dat alles in *Friesland* in rep en roer geraakte, en *Graaf Willem* zich in de noodzaaklykheid zag, om aan zyne Hoogheid genoegen te geeven, 't zy door afftand van zyn Stadhouderfchap, het zy van deszelfs Overleeving, of hy moest zich anders getroosten in de ongunst van zyne Hoogheid en van hunne Hoog Mog. te leeven. Dit laatfte fcheen hem doodelyk verdrietig, des befloot hy tot het eerfte, en de Prins van Orange vergenoegde zich, om de Opfpraak te ontgaan, met de Overleeving, die Graaf *Willem* aan hem liet. Deeze Offerande verzoende den Graaf dermaate met zyne Hoogheid, dat hem terftond handbiedinge tegen de *Doleanciers* niet alleen beloofd, maar ook in de daad verleend werdt. Deezen, door hun woelen zoo veel te weeg gebragt hebbende, dat zyne Hoogheid de Overleevinge des Stadhouderfchaps van Friesland gekreegen hadt, meenden dat alle gunsten van het Hof thans voor hen ontflooten zouden zyn, en dat men hun in alles voldoening zoude geeven. In deeze hoop kwamen zy zich nu in grooter getale tot de voorgemelde Gemagtigden van hunne Hoog Mog. keeren, met Verzoekfchriften in de hand, om de vrye Raadsbeftelling der Steden te verkrygen, 't welk hun eenigfte oogmerk was; maar het befcheid van de Overleeving was den Prins reeds overhandigd, 't Hof vergenoegd en Graaf *Willem* weder in gunst aangenomen: en de gevolgen deezer veranderinge waren, dat men van *Sohnius* daging voor hunne Hoog Mog. afzag, en zyne zaak aan het Hof liet; dat men de *Doleanciers*, om den fchyn te houden, in 't eerst nog met goede woorden paaide, en hunne hoop nog voor een wyl voedde, maar in 't einde niet met al gaf.

Wy hebben gezien hoedanig de Veldtocht in dit jaar is afgeloopen, waar uit ligtelyk te befluiten is, dat men Spanje al den afbreuk niet deedt, dien men wel verwacht zoude hebben, inzonderheid van den kant van Frankryk; nogthans, hoe gering de Overwinningen van deeze Kroon in de Spaanfche Nederlanden ook waren, verwekten dezelven echter by veele Leden van den Staat een groote argwaan. De Prins zelve fcheen ook niet van vrees bevryd te zyn, en dienvolgens wenschte hy dat Koning

Lodewyk de XIII zyne Wapens liever in Italie over bragt; ten dien einde gaf hy den Graaf *d'Estrades*, die in het einde van dit Jaar naar Frankryk moest gaan, eene *Instructie* voor den Kardinaal van *Richelieu* mede, waar in hy onder anderen zegt:" Dat hy „ sedert eenigen tyd hadt bemerkt, dat de voortgang van den „ Koning van Frankryk in de Nederlanden groote ongerustheid „ veroorzaakte aan de Staaten en het Volk; en dat hy, Prins „ van Orange, menigmaal gedrongen was geworden, zich niet „ te verbinden tot onderneemingen, die het bemagtigen van „ plaatsen in *Vlaanderen* voor den Koning konden bevorderen; „ dat hy, ondanks de Vertoogen, hem desaangaande gedaan, „ en de kwaade gesteltenis van 't Volk, echter niet hadt nage- „ laaten alles te doen, wat mogelyk was, om de oogmerken van „ zyne Majesteit te begunstigen, maar dat hy oordeelde dat de „ voorzichtigheid vereischte, zich naar den tyd te schikken, en „ naar middelen te zoeken om dat vermoeden weg te bannen; „ en dat hy derhalve geloofde, dat, indien de Koning in den aanstaan- „ den Veldtocht zyne Wapenen wilde wenden naar den kant van „ *Catalogne* of Italie, dat hy daar door tyd en gelegenheid zoude „ hebben, om de indruksels uit te wisschen, die in de gemoede- „ ren van 't Volk waren gemaakt, en om het zelve te genee- „ zen van 't gevoelen, 't welk het hadt, dat de grootheid van „ den Koning veel schadelyker was voor 't Land, dan die van „ den Koning van Spanje; ——— ——— dat hy echter niet „ zoude nalaaten in 't Veld te komen met een Leger van twin- „ tigduizend man te voet en zesduizend te paard, om het Spaan- „ sche Heïr werk te geeven, en te beletten dat het iets onder- „ nam op de grenzen van Frankryk, zoo lang de Koning afwee- „ zig was; ——— dat hy daarboven de troepen van den Keizer „ in het oog zou houden, en zich in staat stellen, om den Graaf „ van *Guebriant*, die met een Fransch Leger op de grenzen van „ 't Aartsbisdom *Keulen* was, te hulp te komen; en dat hy, om „ hem des te beter hulp te kunnen bieden, met het Staatsche „ Leger zich zou nederslaan digt by den Bosch."

De Kardinaal nam dit voorstel van den Prins met genoegen aan, en schepte een byzonder behaagen in het geen de Prins zeide nopens de waarneeming van de gelegenheid by de Staaten en het Volk, om dezelven het gevoelen te ontneemen, 't welk de Vyanden,

den, zoo als men het noemde, hun in 't hoofd hadden gebragt, dat zy inzonderheid voor de al te groote magt van den Koning in de Nederlanden te vreezen hadden. Hoe deeze laatste woorden by den Kardinaal opgenomen zyn, wordt niet gemeld; doch zy moeten den Koning niet te aangenaam in de ooren geklonken hebben, nademaal zy een wantrouwen, die op het toekomstige was gevestigd, te kennen gaven; dan de Vyanden hadden dit vermoeden by zyne Bondgenooten tot stand gebragt, en zulks schynt den Lelyvorst genoeg geweest te zyn, om zyne gevoeligheid daar over in te houden. En dit blykt te meer daar uit, dewyl de Koning op aanraaden van den Kardinaal den Prins ten wille was; want hy besloot om zyne Wapenen in den aanstaanden Veldtocht naar *Catalogne* en *Italie* te keeren: doch hy was zoo gereed niet om een ander Voorstel van zyne Hoogheid in te willigen, te weeten, om met eene vereenigde Vloot een Aanslag op *Majorka* en *Minorka* te onderneemen, nademaal hy zyne Schepen in *Catalogne* en *Italie* moest gebruiken.

Ondertusschen stondt nu ook de tyd van de Vergunning, of 't Octrooi, van de Groenlandsche Maatschappy ten einde te loopen, waarom de Staaten der Provintie *Overyssel* door haare Gemagtigden in de Vergadering van hunne Hoog Mog. de Verlenging van 't zelve lieten voorslaan, en tevens verzoeken, dat de Inwoonders van hunne Provintie daar mede ingelaaten mogten worden. Ook deeden die van de Provintien *Utrecht* en *Gelderland* het zelfde verzoek, en dewyl hunne Bemagtigers niet verstonden, dat deeze Vergunning by overstemming uitgegeeven zoude worden, tot nadeel van hunne Ingezetenen; verzochten zy dat deeze hunne meening in de *Notulen* gebragt werde, op dat 'er by tyd en wyle behoorlyke acht op gegeeven mogte worden. De Hollandsche Steden, die niet in de vergunning begreepen waren, voegden zich by gemelde drie Provintiën: invoege, de Vergunning ten einde zynde, men tot geene vernieuwing of verlenging van dezelve kon komen, en de Walvischvangst voor alle Ingezetenen deezer Vereenigde Nederlanden open gelaaten wierdt en vry is gebleeven.

Van de omkeering in Portugal deeden wy in 't voorige jaar een naauwkeurig Verslag, voor zoo verre 't in onze Historie te passe kwam, om daar uit het belang, dat deeze Staat by dezelve

 hadt,

hadt, te beter te kunnen opmaaken; thans zullen wy zien welke uitwerking de dienstaanbieding van hunne Hoog Mog. by den nieuwen Koning hadde. Hy hadt zoo rasch hy op den Troon gezeten was, zyne Gezanten aan meest alle de Hoven gezonden, zoo om zyne verheffing bekend te maaken als om de Vriendschap der Mogendheden te verzoeken. Don *Tristan de Mendoza Furtado*, die in Engeland geweest, doch aldaar door middel der Ministers van Spanje niet naar begeerte ontfangen was (echter kon men zulks aan de gezintheid des Konings niet toeschryven), stak van daar den 2 April over in Holland op het Schip van den Vice-Admiraal *Witte Cornelisz. de Witte*, door vier Engelsche Oorlogschepen gebegeleid. Na dat hunne Hoog Mog. hem hadden laaten zeggen dat zyne komst hun aangenaam was, en dat hy alhier met dezelve Vriendlykheid, Eer en Achting zoude ontfangen en bejegend worden, als men gewoon was te doen aan de Ambasfadeurs der Koningen van Frankryk en Groot-Brittannie, wanneer zy nieuwelings in *'s Hage* kwamen; wierdt hy verzocht zich naar *Rotterdam* te begeeven en aldaar in de Doelen zyn verblyf te neemen, en dat men hem als dan den Hofmeester *Mortagne* te gemoet zoude zenden, om hem te verzorgen van eenige Jachten ten koste van de Generaaliteit, die hem van *Rotterdam* tot de Hoornbrugge zouden brengen. *Mortagne* hadt ook last om in de genoemde Herberg de twee laatste Maaltyden, die de Heer *Mendoza* ten tyde van zyn vertrek van daar zou hebben gedaan, af te spreeken. De Ambasfadeur den 9 aan de Hoornbrug gekomen zynde, reedt de Jonge Prins met veertien Koetsen hem te gemoet, en leidde hem in het Huis, dat voor hem bestemd was. Aangezien de Portugeezen een groot gedeelte van de magt der Spanjaarden konden werk geeven, gelyk ook die van Catalogne, en dat Holland en Zeeland, eer *Philip de II* Portugal overweldigde, grooten Koophandel in dit Koningryk hadden gedreeven, zoo kon het ook niet minder zyn of men moest deezen Ambasfadeur wel ontfangen, en alles doen wat mogelyk was om den nieuwen Koning tegen Spanje te ondersteunen. Hy verscheen den 12 der opgenoemde maand in de Vergadering van hunne Hoog Mog., en zyn voornaamste verzoek was een Bestand van tien jaaren in de Oost-Indiën, en de wedergaave van 't geene de West-Indische Maatschappy in *Brazilie* veroverd hadt, tegens een *drievdubbel Equivalent*; voorts een

een goed getal Officieren zoo te voet als te paard, en eenige Schepen te huur of te koop. Hy verklaarde dat de Koning overal bevel gegeeven hadt, om de Nederlandsche Gevangenen op vrye voeten te stellen, en verzocht dat men alhier omtrent de Portugeezen op gelyke wyze handelen zoude. Wanneer nu de Oost- en West-Indische Maatschappyen alles wel ingezien hadden, waren zy met deeze verandering in Portugal niet zeer te vreden, alzoo ze meer voordeel zagen by de voortduuring van den Oorlog; en zulks heeft men ook in 't vervolg ondervonden: doch hunne Hoog Mog. en de Prins meer op de Overwinningen hier te Lande ziende, hielden deeze Staatsverwisseling voor eene zaak van groot belang, en dus gaven zy zoo zeer geen acht op de Maatschappyen.

De verzochte Bystand van twintig Schepen werdt by alle de Provintie den 20 April toegestemd, behalve Holland, die niet als schoorvoetende toetradt; en ten bewyze hoe onvoordeelig men een Bestand met Portugal oordeelde, zag men welhaast in de voornaamste Steden de *Actien* grootelyks in prys verminderen; die van de Oost-Indische Maatschappy daalden van vyfhonderd op vierhonderd vyftig en vierhonderd veertig, en die van de Westindische Maatschappy van honderd agtentwintig op honderd veertien. Deeze beide Compagniën hadden derhalve liever gezien, dat hunne Hoog Mog. een volkomen Vreden, dan een Bestand met Portugal maakten; doch de Ambasfadeur hadt geen anderen last dan tot een Bestand, het welk sommigen bedenkelyk voorkwam: nogthans bewilligden hunne Hoog Mog. daar in, en stonden hem toe, in plaats van alleen Officieren, die hy in 't eerst geëischt hadt, een Regiment te paard en een ander te voet, te werven, die, naar Portugal overgevoerd zynde, aldaar grooten dienst deeden. Daar wierden derhalve twee Tractaaten gemaakt, het eene met de Algemeene Staaten, en het ander met de West-Indische Maatschappy in 't byzonder, die den 22 Juny ondertekend wierden.

Het eerste bestaat uit vyfendertig Artykelen, waar van wy den voornaamsten inhoud zullen eer neder stellen., Dat, geduurende „ de tien jaaren van dit Bestand, van wederzyden, geene vyandlykheid, hoe ook genaamd, en waar het ook moge zyn, plaats zal „ hebben; dat, zoo rasch dit Tractaat een jaar na de Ratificatie, of

„ voor

„ voor dien tyd, binnen de plaatsen van 't Octrooi der Oostindi-
„ sche Maatschappy bekend geworden zy, men zich aldaar van
„ vyandschap onthouden zal; dat alle Oost-Indische Vorsten en
„ Volkeren, die met de Staaten Generaal, of met de Maatschappy
„ in Vriendschap zyn, zulk goedvindende, aan dit Tractaat deel
„ zullen kunnen neemen; dat de Schepen van Portugal, die naar
„ plaatsen, waarmede de Koning in Vriendschap is, vaaren, of
„ van die plaatsen naar Portugal stevenen, zulks, ten opzichte van
„ voorsz. Compagnie, omverhinderd mogen doen, gelyk ook de
„ Schepen van deezen Staat het zelfde Voorrecht genieten zouden;
„ dat men van wederzyde vry in zyne Verbonden zoude blyven;
„ dat men binnen agt maanden na de sluiting van dit Bestand zal
„ handelen over een Vreden in de plaatsen en Zeeën, onder de
„ bepaling van 't Octrooi der O. I. M. begreepen, doch zoo
„ deeze mislukte, dit Tractaat echter zyn volle kracht behouden
„ zal; dat die van de W. I. M. dezelve Voorrechten zullen ge-
„ nieten, maar zy zullen in Portugal geen Suiker, Brazilihout en
„ andere Waaren uit *Brazilie* mogen brengen, gelyk ook niet de
„ Portugeezen van daar in de Vereenigde Nederlanden, dat de
„ Ingezetenen van deezen Staat en van Portugal, geduurende
„ den tyd van het Bestand, elkander in het Oost en Westen zou-
„ den bystaan; dat zoo de Ingezetenen van deezen Staat als van
„ Portugal, alle Sterkten, Steden, Schepen enz., zonder opzicht
„ tot de Landpaalen in *Brazilie*, die zich voor Spanje blyven ver-
„ klaaren, of zich aan dezelve over zouden geeven, zouden mo-
„ gen aantasten en vermeesteren, en dat het veroverde met het
„ daar aan onderhoorig Land voor den Overwinnaar zoude bly-
„ ven; dat ieder party de Landen, waar van zy werkelyk in be-
„ zit was, zoude behouden; dat men van wederzyden geene Sche-
„ pen, Negers, Koopmanschappen enz. naar de Indiën van *Ca-
„ stilie*, of naar andere plaatsen van die party, zoude mogen voe-
„ ren, op straffe van 't Schip en de goederen te verliezen; dat
„ men wederkeerig vry op de Kust van Afrika zal mogen hande-
„ len; dat de wederzydsche Ingezetenen zoo in Europa als in de Ei-
„ landen, aan deeze zyde de Linie gelegen, vryen handel mogen
„ dryven, zonder hooger Tollen te betaalen dan de Inwoonders
„ van de Landen zelven; dat een ieder vryheid van Conscientie zoude
„ hebben binnens Huis en Scheepboord, gelyk ook de Resident

„ by

„ by deezen Staat genieten zou; dat de Heeren Staaten den Koning zouden bystaan met vyftien wel toegeruste Oorlogschepen en vyf Fregatten, onder een goed Hoofd en de noodige Officieren; dat de Koning daar een gelyk getal Schepen, behalve nog tien of meer Gallioenen, zou byvoegen, om gezamenlyk op de Kusten van Portugal en Spanje te ageeren; dat alle pryzen, op den gemeenen Vyand genomen, naar evenredigheid gedeeld zouden worden; dat de Koning in de Landen van deezen Staat zou mogen werven zoo hooge als laage Officieren, Ingenieurs, Myngraavers enz., waar in de Staaten hem de hand zouden leenen; dat de Staaten Consuls op alle plaatsen, aan Portugal behoorende, zouden mogen stellen, ter handhaving der zaaken hunner Onderdaanen, gelyk dan Portugal het zelfde recht ook zou genieten, enz. enz.' 1641.

Dit is de inhoud van dit Tractaat, en om van het Verbond, tusschen de West-Indische Maatschappy en het Ryk van Portugal, ook eenig denkbeeld te doen vormen, dienen wy op dezelve wys met het zelfde te handelen; zie hier derhalve ook zyn hoofdinhoud: „ Dat dit Bestand voor tien jaaren zyn, en alle Vyandlykheid in de Plaatsen en op de Zeeën, binnen het District van 't Octrooi der West-Indische Maatschappy gelegen, zoude ophouden; dat alle handel op de Landen van Portugal zoude vrystaan, uitgenomen van Brazilihout, Suiker enz.; dat de wederzydsche Onderdaanen elkander, waar de gelegenheid zich opdeede, zouden helpen; dat men zonder onderscheid den gemeenen Vyand aanvallen zoude, en indien een der partyen daar by een Sterkte, Stad, Schip enz. veroverde, zulks den Veroveraar zou toebehooren.' Voorts komt het overige volkomen overëen met het geen wy in het Tractaat met de Heeren Algemeene Staaten gezien hebben.

Veele Portugeezen, die in Spaanschen dienst waren, poogden nu te ontsnappen, en zich den Gezant aan te dienen; de geenen, die by hem kwamen, liet hy van alles verzorgen en naar Portugal inscheepen, 't welk denkelyk op de Vloot geschiedde, die reeds in Texel zeilvaardig lag, en na dat de Gezant naar *Amstel-dam* gegaan was om dezelve in de genoemde Haven te zien, den 15 Augustus in Zee stak. Op dezelve geboodt als Admiraal *Arnoud Gyzels*, en komende een maand laater op de kust van Portugal, vondt ze aldaar de Portugeesche Vloot niet, die met

 het

het Fransch Eskwader naar de Straat verzeild was, en gelyk *Gyzels* oordeelde beter in staat te zullen zyn om den Vyand met voordeel aan te tasten, wanneer hy met de voorsz. Vloot, of het Eskwader van de Portugeezen vereenigd was, verdeelde hy zyn Eskwader in drie Smaldeelen en zeilde naar Kaap *St. Vincent*, doch vondt de Portugeezen niet; want hy verstondt den 4 Octo- ber, zynde digt by de Kaap *St. Maria*, door een klein Vaartuig van *Marseille*, dat van *Lissabon* kwam, dat het Portugeesch Eskwader, ter oorzaake van de Ziekte van zyn Admiraal, genoodzaakt was geweest, om weder binnen te loopen; maar dat de Koning bevolen hadt, dat men weder spoedig onder zeil zoude gaan, om zich by de Hollanders omtrent de Kaap *St. Vincent* te voegen: men wist ten zelven tyd dat de Franschen zich nu ook voor *Lissabon* bevonden.

Alvoorens wy nu verder de verrichting van dit Hollands Eskwader verhaalen, oordeelen wy het niet onvoeglyk, daar de groote Zeeheld, *Michiel Adriaansz. de Ruiter*, in hoedanigheid van Schout-by-Nacht op het zelfde diende, deszelfs leevensloop tot dit jaar 1641 toe kortelyk op te geeven, 't welk dien Held in 't vervolg van deeze Historie beter zal leeren kennen, en wy doen dit ter deezer plaatse wel byzonderlyk, om dat *de Ruiter* in dit jaar tot hoogere waardigheid in den Zeedienst is opgeklommen.

Hy is te *Vlissingen* op den 24 Maart des jaars 1607 gebooren; zyn Vader was genaamd *Adriaan Michielsz.*, zyne Moeder *Alida Jans Ruiter*, lieden van een onbesprooken wandel, doch van zeer geringe middelen; want *Adriaan Michielsz.* diende eerst voor Matroos ter Zee, en wierdt vervolgens Bierdraager te *Vlissingen.* Hier kwam nog by dat hy twaalf Kinderen hadt, te weeten eene Dochter by zyne eerste Vrouw, die ook *Alida Jans* genaamd, en een jaar na hun Huwelyk in het Kraambedde was gestorven; by zyne tweede Echtgenoote hadt hy zes Dochters en vyf Zoonen, van dewelken onze *de Ruiter* de vierde was: dus is het ligt op te maaken dat het bestaan van dit Huisgezin zeer gering moet zyn geweest. *De Ruiter* gaf van zyne eerste Jeugd af groote blyken van een onversaagd harte, en betoonde niet minder voorzichtigheid en vlyt, deugden, die, wanneer ze samenloopen, iets groots te wege kunnen brengen. Naauwlyks was hy tien jaaren oud geworden, of men zag hem op den hoogsten Kerktooren van *Vlissingen* klimmen; waar aan men toen bezig was iets te hermaaken; hy liet de stel-

lagie, die ten dien einde daar om heen was gemaakt, vaaren en klauterde tot op den top, waar hem de menschen, die op de straat stonden, niet dan met groote verwondering en angst beschouwden, en wel des te meer, dewyl de Werklieden de stellagie, terwyl hy zich op den ronden kloot der Torenspits hadt neergezet, afgebroken en de Ladders weggenomen hadden, zonder op hem acht te geeven. *De Ruiter*, hier door in het minste niet vervaard, sloeg straks met de hielen zyner schoenen eenige Leijen van het Dak aan stukken, en kwam dus door zyn behendigheid, zonder de minste letsel, beneden, 't welk een ieders verwondering niet weinig vergrootte. Zyn eerste Ambacht was het Touwspinnen in de Lynbaan van de Heeren *Lampsens*, waar mede hy reeds zes stuivers daags won; doch dit was strydig met zynen aart: gebooren zynde om de Zee te bouwen, ging hy in het elfde jaar zyns ouderdoms voor de eerstemaal t'scheep, 't welk in den jaare 1618 was, voor Hoogbootsmans Jongen, vervolgens voor Matroos, en klom by trappen in den Zeedienst zoo spoedig op, dat hy welhaast Stuurman en daar na Schipper wierdt. Op dit eerste Schip hadt hy tot Makker eenen Neger, die lang te vooren als Slaaf gekocht, maar toen vry was, doordien hy den Christelyken Godsdienst omhelsd, en zich te *Vlissingen* hadt laaten doopen, waar by hy den naam van *Jan Compani* aangenomen hadt. Dit haalen wy opzettelyk aan, om dat in 't vervolg van de ontmoeting van *de Ruiter* met deezen Neger zal gesprooken worden. In den jaare 1622, wanneer hy omtrent vyftien jaaren oud was, begaf hy zich met nog eenige Matroozen in den Landdienst onder 't Staatsche Leger, in hoedanigheid van Konstapel, en trok, zoo jong als hy was, reeds mans bezolding; want hy gaf groote blyken van moed, inzonderheid toen de Markgraaf *Spinola* 't beleg voor *Bergen-op-Zoom* geslagen hadt. De Prins zondt terstond een grooten onderstand derwaards, en *de Ruiter* gaf in dit geval groote blyken van moed. Hy kocht een paard, van het welke hy zich, in de uitvallen, die men op de Vyanden deedt, met zoo veel behendigheid wist te bedienen, dat hy dikwyls met buit beladen in de Stad terugkwam. In het zelfde jaar ging hy ten Oorlog op Zee dienen in hoedanigheid van Bootsman, en toonde in verscheiden tochten zyne groote dapperheid. In een derzelven bevondt hy zich in den eersten rang by het aanklampen van een Vyandlyk Schip, waar in hy oversprong, en met een halve Piek een kwetsuur aan 't hoofd ontfing, welke sommigen

gen meenen de eenigste wonde te zyn geweest, die hy, behalve de laatste, heeft ontfangen; doch anderen zeggen, dat hy, nog Matroos zynde, met zyn Schip door de Biscaijers, of Spanjaarden, genomen, en aan zyn linkerarm of hand gekwetst wierdt, maar aan Land komende zyne Wachters ontsnapte en wegvluchte; dat hy zich toen in grooten nood en in een vyandlyk Land bevondt, en genoodzaakt was om met nog twee andere Matroozen te voet door Frankryk naar het Vaderland terug te keeren, hebbende zelfs beurt om beurt moeten bedelen, wilden zy eenig voedsel hebben, en middel vinden om hun Vaderland te bereiken. Vervolgens voer hy eenigen tyd op een Koopvaardyschip van de Heeren *Cornelis* en *Adriaan Lampsens*, en trouwde in 1631, vierentwintig jaaren oud zynde, met *Maria Velters* van *Grypskerk*, welke tien maanden daar na in het Kraambedde storf, en de Dochter, *Alida* genaamd, waar van zy bevallen was, overleedt ook kort na haare Moeder. In het jaar 1633 voer hy voor Stuurman naar *Groenland*. In 1635 naar 't Land *Mauritius*, by de Straat van *le Maire*; in den jaaren 1637 voor Commandeur op een der Kruissers tegen de Duinkerkers, waar by hy twee Schepen nam: in 1640 en 't begin van 1641 voer hy voor Schipper naar *Fernambuk*, en wierdt kort na zyne terugkomst door Prins *Fredrik Hendrik*, die toen met zyn Leger voor *Gennep* lag, tot Kapitein op het Schip *de Haas* aangesteld, en gelyk de Staaten toen het voorsz. Eskwader naar *Portugal* wilden zenden, was het gerucht van *de Ruiters* dapper- en bedreevenheid zoo groot, dat zyne Hoogheid hem tot Schout-by-nacht van 't zelve Eskwader verklaarde. Op deeze wyze kwam onze Held tot hoogere waardigheid, die van tyd tot tyd hoe langs hoe meer is aangewassen, gelyk in 't verhaal der volgende jaaren zal blyken.

De Hollandsche Admiraal nu, omtrent Kaap *St. Vincent* gekomen zynde, bespeurde den 3 November omtrent middennacht twee Vuuren, en zag 's morgens om 4 uuren dat het de vyandlyke Vloot was, bestaande in negen Gallioenen, tien Spaansche en Duinkerksche Oorlogschepen, vier Duinkerksche Fregatten en een Advys-Jacht. Het gevecht begon des morgens om agt uuren. Eenige Hollandsche Kapiteins, waar onder *de Ruiter*, *Jan Solaas* en *Gerrit van Lemme* waren, kweeten zich mannelyk, maar meest alle de anderen gedroegen zich lafhartig. 't Schip van *van Lemme* was zoo reddeloos geschooten, dat het zonk; *de Ruiter* redde 'er met groote

moeite

moeite tien mannen af, Kapitein *Pieter van Gorkum* negen, en 'er waren nog eenentwintig, die hun leeven door in de Sloepen te springen behielden, zoo dat slechts veertig van negentig mannen, die op dat Schip waren, daar van afkwamen. In 't begin van 't gevecht werdt de Mars van de groote Mast van het Fluitschip *de Engel Gabriel*, gevoerd door *Jan Solaas*, afgeschooten, en gelyk het zelve tusschen 't vuur van twee Gallioenen was, zocht *de Ruiter* het te ontzetten, maar eer hy 'er konde by komen, wierdt zyn Schip zoo doorboord, dat hy tot zes vademen diep in 't water ging; dus moest hy afhouden, en men weet niet wat van 't gemelde Fluitschip geworden is. 't Gevecht nam nu ook een einde, en de Spanjaarden geen lust toonende om het weder te beginnen, liet *Gyzels* de Witte Vlag waaijen, waar op alle zyne Kapiteins by hem aan boord kwamen, en men besloot om naar *Lisſabon* terug te zeilen, zoo om dat men reeds twee Schepen hadt verlooren, als om dat de Matroozen op de overige Schepen zeer onbedreeven waren, en inzonderheid om dat 'er groot misverstand onder hen heerschte. Men kwam dan drie dagen na 't Gevecht in de rivier van *Lisſabon*, uitgezonderd vyf of zes Schepen, die door het kwaade Weer van 't Eskwader afgeraakt waren; doch eenige dagen daar na ook in die rivier kwamen. De Admiraal was echter met de eerste Schepen niet in de rivier ingezeild, en intusschen kwam 'er een Afgezant van den Koning met den Hollandschen Consul, *Pieter Corneliszz.* genaamd, aan Boord van *de Ruiter*, om te verneemen waarom 't Eskwader was teruggekomen; waar op hy hun verslag van 't Gevecht deedt, en van de noodzaaklykheid om de Schepen te herstellen. Ondertusschen zondt de Koning een Pyp Wyn aan ieder Boord, mitsgaders twee Schaapen en eenige andere Verfrisschingen; de Admiraal Don *Juan de Mendoza* onthaalde de Officiers zeer prachtig, en toonde hun veel vriendschap: en gelyk de Koning hen ernstig liet verzoeken hun vertrek naar 't Vaderland niet te verhaasten, besllooten zy om 't zelfde tot den 8 December uit te stellen. Hy liet daags te vooren den Officieren Geschenken doen; de voorsz. Consul kwam aan *Gyzels* Boord met twintig gouden Ketens, ieder ter waarde van 250 guldens, aan ieder Keten hing een Medaille, ter eene zyde met het Borstbeeld des Konings en dit Omschrift: JOANNES IV, DEI GRATIA, REX PORTUGALLIAE. M. D. C. XL. I. Dat is: *Johannes de IV, door Gods genade, Koning*

van

van Portugal 1641; aan de andere zyde zag men een Phenix met deeze woorden: VICI MEA FATA SUPERSTES, dat is: *ik overleef myn kwaade dagen.*

Dit geval neemen wy tot het Onderwerp van onze Plaat.

„ Hier ziet men de Hollandſche Vloot, liggende in de Haven „ van *Lisſabon*, alwaar de Hollandſche Conſul op het Admiraal„ ſchip gekomen zynde, en de Opper-Officieren der andere „ Schepen zich op 't zelve vergaderd hebbende, op 't Verdek „ bezig is met aan ieder een gouden Keten, waar aan een Medail„ le hangt, van 's Konings wege uit te deelen."

Na dat nu 't Hollandsch Eskwader, op verzoek des Konings, nog eenige dagen hadt vertoefd, ging het den 8 January 1642 onder zeil, en hadt veel op Zee uit te ſtaan, eer het de Vaderlandſche Havens weder kon bereiken.

Terwyl wy nu met de Zeezaaken bezig zyn, zullen wy de verdere Bedryven van dit jaar, op de Europiſche Zee en in de Oost- en West-Indiën voorgevallen, hier laaten volgen. De Duinkerkers waren wederom al vroeg in dit jaar ter kaap uitgegaan, en deeden zoo wel den Franſche als den Hollandſche Kooplieden groote ſchade; de laatstgenoemde de verdere gevolgen duchtende, zochten de Heeren Algemeene Staaten te beweegen, om meerder

zorg

zorg voor de beveiliging der Zeevaart aan te wenden: onder anderen leverden honderd veertig Koopliedenvan *Amsteldam* een Verzoekschrift by hun Hoog Mog. in, in 't welke zy klachtig vielen, „ over de zeer groote schade, in sommige voorgaande jaa-
„ ren en inzonderheid in 't voorleeden jaar, door de Duinkerkers
„ geleeden, waar door veele ter zee handelende Ingezetenen in
„ den grond bedorven waren, en dat de Vyand in tegendeel
„ door den bekomen buit zoodanig gestyfd was, en in magt van
„ Schepen derwyze aangewassen, dat, indien 'er niet tydig en
„ behoorlyk in wierdt voorzien, hy zich meester van de Zee en
„ van den Handel ter zee zoude maaken." Zy schreeven zulks vrymoedig toe aan 't verzuim van de beveiliging der zee, en verzochten derhalve hun Hoog Mog., dat zy den Lt. Admiraal *Tromp*, tot handhaving van Zeevaart en Koophandel, met een goed getal Schepen wilden uitzenden, om de Duinkerksche Haven en het zoogenaamd Scheurtje weder ter dege in te sluiten Dit Verzoekschrift hadt des te meerder kracht, doordien de Gemagtigden van Holland, die mede in goeden getale ter Vergadering van hun Hoog Mog. waren verscheenen, 't zelve ondersteunden, en „ aandrongen op de noodwendigheid der Bezetting van
„ de Duinkerksche Haven en haar Scheurtje; dat dezelve in 't
„ werk moest worden gesteld, zoo dra de tyd zulks eenigsins toe-
„ laaten zoude, en dat de eene en het andere bezet moeste bly-
„ ven tot dat de Herfst het zoude komen te verbieden. Zy brag-
„ ten ook eenige tusschenvallen van wanbetaaling by, waarom
„ die Bezetting achter gebleeven en geschort was geworden,
„ waar uit de voorgemelde groote schade voortgevloeid was, en
„ dat men nog erger dingen te vreezen hadt, indien 'er niet by
„ tyds en met kracht in voorzien werdt. Derhalve verzochten zy
„ de Provintiën, dat haare Schepen ten spoedigsten uitgerust
„ mogten worden, om tegen half Maart met die van Holland in
„ zee te kunnen gaan, en een begin met de voorsz. Bezetting te
„ maaken, en daar in zonder tusschenpoozing te volharden. Zy
„ verklaarden uitdrukkelyk, dat, indien de andere Provintiën on-
„ vermoedelyk in gebreke bleeven, om haare Schepen uit te rus-
„ ten, of uitgerust zynde, die uitrusting schielyk afkwamen te
„ breeken, gelyk voormaals met afdanking van Scheepsvolk of
„ andersins was geschied; de Staaten van Holland in zulke ge-
„ valle besllooten hadden, om van hunne Provintie eenige lasten

, te

„ te ſchuiven, en met het geld daar uit voortkomende Schepen „ uit te rusten en te onderhouden, in plaatſe van de nalaatige „ Provintiën; dat dergelyke Verklaaringen meermaals waren ge- „ daan, zonder dat ze het gewenschte Uitwerkſel gehad hadden, „ en dat de Provintie van Holland tot nog toe, om de gevoeg- „ lykheid, de nakoming haarer Verklaaringen hadt uitgeſteld, in „ hoope dat de andere Provintiën het haare ter zee ook zouden „ bybrengen en daar in volharden: maar dat de nood en klachten „ der Ingezetenen van Holland zoo hoog gereezen waren, dat „ het geduld der Staaten ten einde was, en de gemelde afſchuiving „ onvermydelyk zoude volgen, ten zy de andere Provintiën haar „ aandeel ter zee opbragten; en op dat dit tydig mogte geſchie- „ den, verzochten zy de Gemagtigden der Provintiën deswegens „ aan hunne Bemagtigers te ſchryven, en aan zyne Hoogheid dat „ hy hun ſchryven onderſteunen wilde. De Gemagtigden der „ Provintiën beloofden daar op hunne uiterſte vlyt te zullen „ aanwenden, om de Heeren van Holland genoegen te geeven. „ Men verzocht 's Lands Admiraal, om zyn gedachten te zeggen „ aangaande het getal Schepen, die men tot inſluiting van *Duin-* „ *kerken* noodig hadt; het gevoelen van *Tromp* was, dat men dertig „ Schepen daar toe hebben moest, nog zes in 't Kanaal en zes „ voor de Gaten, de *Maas*, *Texel*, 't *Vlie* enz."

Ondertusſchen hadt zich de Lt. Admiraal in 't begin van 't jaar reeds in zee bevonden, want met vier tegen vyf Duinkerkſche Schepen ſlaags geweest zynde, kwam hy in het midden van January daar mede in de Haven van Holland, de andere vier hadt hy genoodzaakt om te vluchten; hy veroverde ook een Galliot met een Prys met Boter. Doch de Duinkerkers waren daarom niet minder ſterk op Zee, en veroverden verſcheiden Schepen, die met deeze en geene Koopmanſchappen geladen waren. *Jan Evertsz.*, Vice-Admiraal van Zeeland, op 't laatst van de voorsz. maand ook in zee geſtoken zynde met een goed getal Schepen, zondt den 1 February een nieuw Duinkerksch Fregat, dat hy veroverd hadt, in *Vlisſingen* op, en in Zeeland werdt een ander opgebragt, behoorende onder de tien Schepen met Volk, die op den 4 Maart uit *Duinkerken* naar Spanje ſtevenden, om tegen de Portugeezen gebruikt te worden; vervolgens werdt 'er nog een ander Duinkerksch Fregat door Kapitein *Harmen de Bruyn* by *Wyk op zee* aan ſtrand gejaagd, en nog eenige Pryzen genomen. Maar dit wilde

niet veel zeggen in overstelling van de Veroveringen der Duin- 1641.
kerkers, zy namen onder anderen ook een West-Indisch-Vaarder, *Delft* genaamd, die uit de Maas naar *Brazilie* gestevend was. Dit Schip wierdt gevoerd by *Jacob de Molin*, die zich zoo mannelyk tegen de zeven Duinkerksche Fregatten, door welken hy aangetast werdt, verdeedigde, dat hy veertien of vyftien schooten onder water kreeg, en, doordien zyn Schip reeds begon te zinken, genoodzaakt was zich over te geeven; de lading wierdt op drie of vier Tonnen Gouds geschat.

Wat de Verrichtingen van de Oost-Indische Maatschappy betreft, dezelve behaalde dit jaar in dat Gewest geen geringe voordeelen, gelyk zulks ten deele blykt uit de inneeming van *Malakka*, welke wy reeds omstandig verhaald hebben, en de Maatschappy kreeg 'er in Augustus de tyding van met het Fluitschip *Heemstede*, 't welk den 31 January van *Batavia* vertrokken was. Behalve deeze gewichtige plaats, veroverde zy ook de Stad *Columbo* op 't Eiland *Ceilon*, en veele andere Sterktens.

Niet minder voordeelig ging het der West-indische Maatschappy. Wy hebben gezien, dat Admiraal *Jol*, of *Houtebeen* in 't voorgaande jaar naar de Kust van *Angola* stevende, terwyl *Ligtbart* zich naar *Rio de Janeiro* begaf; *Houtebeen* kwam den 24 Augustus in 't gezicht van de Stad *Loanda di St. Paulo*, gelegen in het Koningryk *Angola*, met eene Vloot van een en twintig Schepen, bemand met negenhonderd Matroozen, tweeduizend Europeaansche Soldaaten, en tweehonderd Braziliaanen, onder den Luitenant Kolonel *Hinderson*. Het oogmerk was om aldaar de een of andere Post in te neemen, van daar den Handel in Negers te dryven, die in *Amerika* ten uitersten noodig zyn, 't zy voor de Mynen, 't zy voor de Suikermolens. Wanneer de Soldaaten aan Land gestapt waren, trokken ze recht op de Stad aan, offschoon de Portugeezen zeer hevig op hen en op hunne Schepen schooten; de Hollanders naderden, en ziende den Vyand in slagorde staan, met twee stukken Geschut voor zich, losten zy terstond hunne Musketten en begonnen dus 't gevecht. Elk hielt in 't eerste stand, maar de Hollanders schooten daar na zoo hevig op den Vyand, dat een groot getal Negers de wyk namen, en de Stadvoogd Don *Pedro Cezar de Meneses*, die zich aan 't hoofd van negenhonderd Soldaaten, of gewapende Inwoonders bevondt,

insgelyks de vlucht nam, laatende 't Geſchut, de Stad en de Schanſen, waar door dezelve verdeedigd wierdt, in handen der Hollanderen.

In deeze overwonnen Stad komende, vonden zy ze geheel verlaaten, behalve van eenige dronke Soldaaten en oude Lieden, die kwaalyk konden voortkomen; in dezelve waren negenentwintig metaalen en negenenzestig yzeren Stukken Geſchut, met eene groote menigte andere Krygsbehoeftens. De Stad was in het minste niet verſterkt, maar wel voorzien van veele welgebouwde Kerken en Kloosters, als mede van zeer veele ſchoone Huizen; 'er waren ook veele Schanſen ter beſcherming van de Haven, die men ook verlaaten vondt. De Hollanders ſlechtten ze tot op drie na, beſtaande uit eene groote en twee kleine, die men genoeg oordeelde om de Inwoonders in bedwang te houden, en na dat dezelve in ſtaat gebragt waren, wierdt in de Stad eene Bezetting van twaalfhonderd man gelegd.

Na deeze zege ſtevende Admiraal *Jol* den 2 October naar 't Eiland *St. Thomé*, 't welk onder de Linie legt. De Portugeezen van de Stad *Pavaoſa*, die de voornaamſte van dit Eiland was, verlieten dezelve en weeken op 't Kasteel, waar uit ze een dapperen weêrſtand booden, invoege de Hollanders, die het wilden aantasten, met verlies van de Wallen, welken zy meenden te beklimmen, teruggedreeven wierden; doch *Jol* liet 'er zoo hevig op ſchieten, dat het weinig tyds daar na zich overgeeven moest, en hy dus meester van dit Eiland en de Stad werdt; uit de Vesting trokken zeventig Mannen, die in Engelſche aldaar liggende Schepen naar Portugal overvoeren. Doch deeze dappere *Jol* vondt 'er het einde zyns leevens, doordien hy de lucht van het Land niet kon verdraagen. Hy was een Man van groote ervaarenheid in de Zeezaken, ſtoutmoedig, onvermoeid en, 't geen men in de Zeelieden maar zeldſaam aantreft, van een geregelde Leevenswyze. Zyn Vice-Admiraal *Matthys Jansze* wierdt in zyne plaats aangeſteld. 'Er ſtorven ook veele Officiers en Soldaaten aan dezelve Landziekte.

Dit zelfde lot onderging de Kapitanie *Maragnan*, waar toe de Maatſchappy bevel aan Graaf *Maurits* gezonden hadt, die deeze onderneeming door *Ligthart* en *Coin* liet beſtaan. Deeze vertrokken met zes kloeke en zes kleine Oorlogſchepen in de maand Octo-

October van *Fernambuk*, en aan den mond van de rivier van *Maragnan* gekomen zynde, vonden ze aldaar zoo veele Zandbanken; dat ze niet tegelyk daar dorsten inzeilen; dus zonden ze eenigen hunner ligste Schepen om de diepste plaatsen te ontdekken, waar door men de rivier zou kunnen inloopen. Zy kwamen vervolgens in den westelyken arm van dezelve, en zeilden midden door het gedonder uit het Geschut van een Kasteel voort, en wierpen 't Anker voor eene Stad; *St. Louis* genoemd. *Coin* zette straks daar na voet aan land; en, na dat hy zyn Volk in orde geschaard hadt, trok hy op tegens het Kasteel, welks Gouverneur hem eenen Geestelyken en Wereldlyken in 't gemoet zondt; die hem vraagden of hy hun een Verdrag wilde toestaan, waar op hy hun alle verzekering van lyf en goed beloofde; men liet hem dienvolgens in het Kasteel trekken, waar hy driehonderd dertig Bezettelingen vondt, welken hy ontwapende, mitsgaders vyfenvyftig zwaare stukken Geschut, Kruid in overvloed en Wyn. Zoo dra hadden de Inwoonders van 't Land *Tapicuru* zulks niet gehoord, of zy opende de Poorten van hun Kasteel, en lieten den Kapitein *Schadé* met zyn manschap daar in komen; dit voorbeeld werdt gevolgd door 't nabuurig Eiland *Tapitapera*, of *Tattatitepera*, en door de Inwoonders van de drie Dorpen van het Eiland *Marignan*.

Graaf *Maurits*, die de Bewindhebbers der West-Indische Maatschappy verzocht hadt, om weder naar het Vaderland te keeren, maar in dit zyn verzoek niet hadt kunnen slaagen, maakte zich in dit jaar ook meester van het Koninglyk *Segerippe*, of, gelyk anderen het noemen, van de Capitanie van *Ciri*. Dus hadden de Portugeezen, 't nog in dit jaar zeer kwaad; dan men liet ze kort daar na, dat is zoo dra het Bestand, tusschen Portugal en hun Hoog Mog. gemaakt, aldaar afgekondigd was, een langen tyd ademhaalen. 't Vervolg zal ons doen zien, hoe het zelfde van wederzyden nagekomen wierdt.

Wy hebben in 't begin van dit jaar 't Huwelyk van Prins *Willem* met eene Prinses van Engeland verhaald; nu wierdt nog op 't einde van 't zelve in den *Haag* gehandeld over eene Echtverbintenisse tusschen den oudsten Zoon van Graaf *Ulrich* van *Oost-Friesland*, genaamd *Enno Lodewyk*, een Jongeling van tien jaaren, en de jongste Dochter van Prins *Fredrik Hendrik*, met naame *Henriette Katarine*, welke zes jaaren oud was. Graaf *Ulrich* was

 des-

deswegens zelf in *'s Gravenhage* gekomen, en zyne Hoogheid liet den 27 November door den Heer van *Sommelsdyk* de zaak aan hun Hoog Mog. bekend maaken, die hun verklaarde dat de jonge Graaf in den *Haag* zou opgevoed worden; en dat de Prins daar in niet had willen doen, zonder medekennis en oordeelvelling van hun Hoog Mog. De Heer *Aarssens* voegde daar by, dat de gelegenheid van dit Graafschap grootelyks in aanmerking kwam, alzoo het eene naaste grensplaats van deezen Staat en dus van aangelegenheid was, ten aanzien van de onderhoorige Steden en Stroomen, alwaar ook, in de bangste en hardste Vervolgingen in de Spaansche tyden, de Ingezetenen van deeze Landen een schuilplaats gevonden hadden. Om zyne Hoogheid wegens deeze mededeeling te bedanken, benoemde de Heeren Algemeene Staaten de Heeren *Huigens*, *Broekhoven*, *de Knuyt*, *Donia*, *Ripperda* en *Coenders*, aan welken de Prins verklaarde, dat hy geen Huwelyk van zyne Kinderen zoude aangaan, als met medeweeten van hun Hoog Mog.

De Voorwaarden wierden op deeze wyze beraamd: „dat de „viering en voltrekking van 't Huwelyk in *'s Hage* geschieden „zou, naar de gewoonte van de Gereformeerde Kerk, zoo rasch „Graaf *Ulrich*, geduurende zyn leeven, tweeënveertigduizend „guldens jaarlyks tot onderstand van dit Huwelyk verschaft zou „hebben; dat hy jaarlyks, geduurende dit Huwelyk, en zyn Zoon „na zynen dood, aan de Prinsesse *Henriette Katarine* zoude uit„reiken agtduizend guldens tot speldegeld; dat zy en haar ge„volg de oefening van de Gereformeerde Religie hebben, en „een Predikant naar haar genoegen zou mogen verkiezen; dat „zyn Hoogheid de Prinses eene Huwelyks goed van honderddui„zend guldens zoude geeven, enz.'

Men vierde dit Huwelyk met eene Maaltyd op het Hof. Die van *Embden* meenden oorzaak te hebben, om groote jalouzy daar uit op te vatten, alzoo ze tot nog toe in een byna vryen Staat geleefd hadden, sedert hunne eerste beroerte van den Jaare 1595, en deeze Staat hen tegen den Graaf beschermd hadt; maar nu zou hunne Stad, volgens 't negende Artykel van de Huwelyks-Voorwaarden, eene byzondere Woonplaats van de Dochter des Prinsen van Orange verstrekken, en zy wisten welk een gezag de Prins in deezen Staat hadt: zy waren dus in vreeze voor nog erger wederwaardigheden, dan die zy tot nog toe geleeden

had-

hadden. Doch het kwam 'er niet toe, deels door de verandering hier te lande in den jaare 1650, wanneer Prins *Willem* de II. overleedt, en deels door de verandering van de Prinsesse *Henriette Katarine* zelve, welke een afkeer kreeg van Graaf *Enno Lodewyk*, die ook in 't vervolg met eene Graavinne van *Barby* getrouwd is, en de Prinses met eenen Prins van *Anhalt*.

Gelyk de jonge Prins van Orange van tyd tot tyd hoe langs hoe meer toegang was verleend in eenige Vergaderingen van den Staat, om hem by tyds tot kennis der zaaken, den Lande betreffende, te brengen, onder anderen nog in 't voorleeden jaar in den Raad van Staaten; zoo gaf nu de Heer van *Sommelsdyk*, President ter Vergadering der Algemeene Staaten, Hoogstdezelven op den 12 November in bedenken, „ dat, dewyl aan zyne Hoogheid Prins „ *Willem van Orange* de Overleeving van de Regeering, en als „ Kapitein en Admiraal Generaal der Vereenigde Nederlanden, „ door alle de Provintiën was *Gedefereerd*, en hy nu sints eenigen „ tyd mede verschenen was in den Raad van Staaten, om alzoo des te eerder en beter kennis te bekomen van de zaaken en „ handelingen, deeze Landen aangaande, en zyne Hoogheid nu „ in jaaren toenam; of denzelven daarom geene meerdere aanleiding diende gegeeven te worden tot eene uitgestrekter ken„ nisse van den Staat en Regeering deezer Landen, en dienvol„ gens toegang te verleend te worden tot de *Communicatien* en *Deli„ beratien* van alle gewichtige zaaken, op dat dezelve zich de natuur „ en gelegenheid der Regeeringe gewennende, des te bekwaamer „ mogt zyn, byaldien zyne Hoogheid, den Heer Prins van „ Orange, iets menschelyks mogt bejegenen, 't welk God Al„ magtig nog lang wilde verhoeden, om het gemeene beste, de „ de rust en meeste zekerheid van den Staat der Vereenigde Ne„ derlanden te konnen helpen bevorderen." Hun. Hoog. Mog. namen deeze voorstelling in beraad, en vonden goed om zyne Hoogheid 't zelve toe te staan; ten dien einde werden de Heeren *Huigens*, *van Sommelsdyk*, *Vosbergen*, van *Renswoude*, *Donia* en *Ripperda* bemagtigd, en in de Resolutie, die dezelven aan zyne Hoogheid overgaven, wierdt onder anderen gezegd: „ Dat men „ zyne Hoogheid, Prins *Willem*, *assumeerde* om mede *acces* te „ hebben, en onder 't waakend oog en wys beleid van zynen „ Heer Vader, zyne jonge jaaren in de *ordre* en 't beleid van de

„ Re-

„ Regeeringe van deezen Staat te *Employeeren*, en met den aan-
„ was van de jaaren en *continueele Exercitie* in de Weetenſchap
„ van den Staat van Regeeringe allenskens dieper te *penetreeren*,
„ tot behoudenisſe en den meesten dienst van 't gemeene Vader-
„ land, de rust van de Regeering, de aanzienlykheid by Vrien-
„ den en Nabuuren, en ontzag by de Vyanden van deezen
„ Staat." Op deeze wyze wierdt de jonge Prins hoe langs hoe meer bevorderd, niettegenſtaande zyne jongheid, waar uit op te maaken is, dat de Heeren Algemeene Staaten een zeer groote achting voor de verdiensten van Prins *Fredrik Hendrik* hadden, en dat ze dezelve op allerleië wyzen wilden toonen.

Dit jaar is ook aanmerkelyk door den dood van den Kardinaal-Infant, *Ferdinand*, die nu ſints eenige jaaren de Spaanſche Nederlanden als Landvoogd hadt beſtierd. Hy wierdt op het einde van de maand Augustus door de Kinderzieke overvallen, en zeer ziek naar *Kortryk* gebragt, van waar hy zich vervolgens, eenigſins gebeterd zynde, naar *Brusſel* begaf; doch zyn kwaal nam in 't begin van November zulk een keer, dat hy den 9 dier maand des voormiddags om 11 uuren ſtorf. Hy was een jong, dapper, kloek en verſtandig Heer, die niet alleen in de Nederlanden tegen de Franſche en Staatſche Legers moedig te veld getrokken was, maar ook in Duitschland veele proeven van zyn beleid gegeeven hadt. Voor zyn dood hadt hy belast, dat men zyn lighaam naar Spanje overvoeren, en in de Hoofdkerk van de Stad *Toledo* begraaven zou. Na zyn dood vondt men een beſlooten Brief des Konings van Spanje, twee maanden te vooren alhier aangekomen, waar by Don *Francisco de Melo*, die in February deezes jaars op den Ryksdag te *Regensburg*, en in September in 't Leger voor *Ariën* gekomen was, den Margraaf *de Velada*, den Graaf *des Fontaines* en eenige anderen wierden aangeſteld, om het bewind over de Staats- in Oorlogszaaken aan te vaarden. Don *Francisco de Melo* was in de eerste plaats benoemd, en hem het voornaamſte gezag gegeeven; kort daar na wierdt hem ook de Landvoodyſchap opgedraagen.

EINDE van het ZEVEN-EN-VEERTIGSTE DEEL.

RE-

REGISTER
VAN DE
STAATKUNDIGE
HISTORIE VAN HOLLAND.
ZEVEN-EN-VEERTIGSTE DEEL.

KAL-

EYNDE.